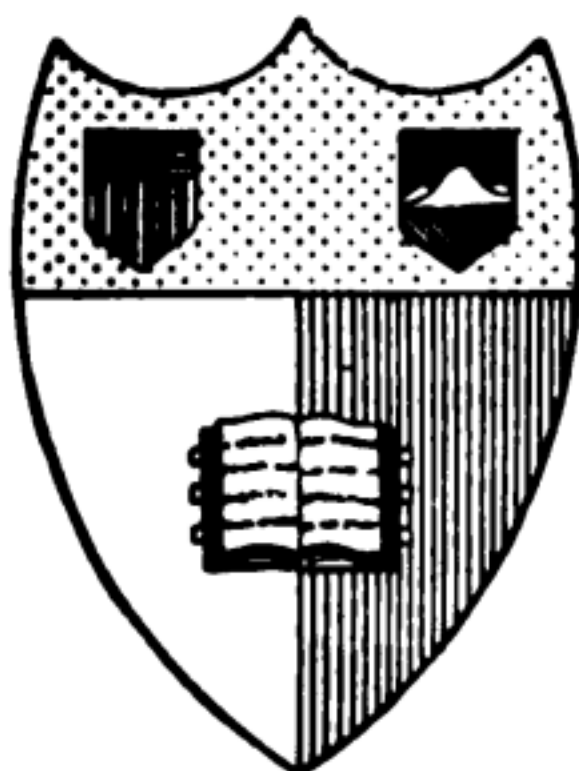

PT

9550

S96

v. 43

Cornell University Library

Ithaca, New York

**BOUGHT WITH THE INCOME OF THE
SAGE ENDOWMENT FUND**

**THE GIFT OF
HENRY W. SAGE**

1891

The date shows when this volume was taken.

To renew this book copy the call No. and give to
the librarian.

HOME USE RULES

All books subject to recall

All borrowers must register in the library to borrow books for home use.

All books must be returned at end of college year for inspection and repairs.

Limited books must be returned within the four week limit and not renewed.

Students must return all books before leaving town. Officers should arrange for the return of books wanted during their absence from town.

Volumes of periodicals and of pamphlets are held in the library as much as possible. For special purposes they are given out for a limited time.

Borrowers should not use their library privileges for the benefit of other persons.

Books of special value and gift books, when the giver wishes it, are not allowed to circulate.

Readers are asked to report all cases of books marked or mutilated.

Do not deface books by marks and writing.

JAN 14 1981

Cornell University Library
PT 9550.S96 v.43

Peder Manssons Skrifter pa svenska; eft

3 1924 006 997 781

olin

SAMLINGAR

UTGIFNA AF

SVENSKA FORNSKRIFT-SÄLLSKAPET

PEDER MÅNSSONS SKRIFTER PÅ SVENSKA

PEDER MÅNSSONS

SKRIFTER PÅ SVENSKA

EFTER HANDSKRIFTER
I STOCKHOLM, UPPSALA OCH LINKÖPING

MED EN INLEDNING UTGIFNA AF

ROBERT GEETE

MED EN PLANSCH OCH MÅNGA I TEXTEN TRYCKTA FIGURER.
ALLT I FAKSIMIL OCH ORIGINALENS STORLEK

STOCKHOLM 1913—15
KUNGL. BOKRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
101510

A537620

INNEHÅLL.

	Sid.
Inledning	I
Använda handskrifter	XLII.
1. Sjökonsulatet	1.
2. Stridskonst	117.
3. Bondakonst	189.
4. Väderlekskalender	365.
5. Konstbok	377.
6. Stenhok (<i>Lapidarium</i>)	455.
7. Ädelstenars bearbetning (Stensnidarkonst)	499.
8. Skinnberedning och »Sätherwärkskonst»	531.
9. Retrakt m. m. (fragment)	549.
10. Glaskonst (fragment)	557.
11. Om klockors vikt och proportioner	567.
12. Strödda läkedområd	575.
13. Bihang	589.
1. Bergsmanskonst	591.
2. Barnabok	655.
Ändringar och rättelser	719.

Inledning.

Brytningstiden mellan medeltiden och den nya tiden eller, närmare bestämdt, de sista decennierna af 1400-talet och de första decennierna af 1500-talet med slutpunkt vid Västeråsmötet af 1527 — har i Sveriges litteraturhistoria lämnat endast sparsamma spår efter sig. Det inhemska idiomet, som under reformationstidehvarfvet rönte en så liflig utveckling, var vid ifrågavarande tidpunkt i väsentlig grad undanskjutet af sin kosmopolitiska vederdeloman latinet. Den svenska tungan var ännu bunden, och det kräfdes reformationens stora idé för att lösa henne.

Det är från denna tid knappast mer än ett par, tre namn att minnas, men ibland dem åtminstone ett som ur dunklet löftesrikt strålar oss till mötes. Detta namn har en klang, visserligen länge oförtjänt dämpad, som nu alltmer torde komma till sin rätt i och med studiet af dess bärars bevarade skrifter, hvilka i här föreliggande volym framläggas för offentligheten. Det namnet tillhör PEDER MÅNSSON, den anspråkslöse Vadstenamunken, som sattes att vårda heliga Birgittas kostbara gåfva till Vadstenaklostret af sin egendom i Rom och som under en sextonårig vistelse i den

1—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

heliga staden, trots kräfvande processer och mycket omak, fann tid till en rik litterär alstring, städse framkallad och närd af tanken på fosterlandets behof, och hvilken till sist af den statskloke kung Gösta hemkallades för att intaga en biskopsstol, sedan han vederbörligen i påfvens namn utrustats med myndighet att i sitt hemland propagera den apostoliska successionen.

Då det vid detta tillfälle är speciellt den litteräre Peder Månsson vi hafva att uppmärksamma, lämna vi helt å sido hans ställning såsom prelat. Äfven i afseende på hans lefnadsöden kunna vi fatta oss kort, så mycket mer som dessa redan blifvit förtjänstfullt behandlade af andra. Vi hänvisa därför så väl till G. O. HYLÉN-CAVALLIUS' inledning (s. LVII—LXXIX) i hans textupplaga af »Peder Månssons Stridskonst och Stridslag», 1845, som till E. HILDEBRAND, »Den svenska kolonien i Rom under medeltiden» (Hist. tidskr., årg. 2, 1882, särskildt s. 241 ff.), ¹⁾ äfvensom till C. SILFVERSTOLPE, »Klosterfolket i Vadstena», 1898—99, s. 147—151, och inskränka oss till följande kortfattade notiser.

PEDER MÅNSSON eller, med latinsk form, PETRUS MAGNI var född i Rybro i Tillberga socken, Västmanland, »af en ädel och friboren släkt». Hans fader, Måns Jönsson, var slottshöfvitsman i Västerås. Dennes både far och farfar voro häradshöfdingar i Siende härad i samma landskap. Peder Månssons

¹⁾ De svenska bref af Peder Månsson, på hvilka Hildebrands framställning hufvudsakligen är grundad, utgäfves 1915 af R. GERTZ under titeln »Vadstenabrodern Peder Månssons bref på svenska från Rom till Vadstena kloster 1508—1519» (Bilaga till Sv. Fornskr.-sällsk:s årsmöte 1915).

egen faders ömkliga död 1520 (han aflifvades nämligen genom korsfästelse af den omänskliga k. Kristiern) torde i sin mån bidragit att nära den ovilja mot danskarna, som på flerfaldiga ställen framlyser i hans skrifter.

Om vår författares ungdomstid och studier känna vi föga. Enligt v. Stiernman¹⁾ hade han »länge studerat i Sverige och reste sedan utomlands ... till Tyskland, Italien och Frankrike». I *Diarium Vadstenense* nämnes vid den 6 juni 1499²⁾ en Petrus Magni, som nämnda dag skall hafva invigts af Linköpingsbисpen Henrik Tidemannsson till prästbroder i Vadstena kloster, efter att förut ha beklädt sysslor såsom skolrektor och kaplan vid S. Petri kyrka i samma stad. Denne Petrus Magni uppgifves emellertid i diariet varit född i Jönköping. Antingen är uppgiften om Jönköping såsom födelseort oriktig eller ock är här frågan om en annan Petrus Magni än vår författare.³⁾ Emellertid synas omdömena om den i diariet omnämnde prästmunken för öfrigt godt stämma öfverens med hvad man känner om vår författare. Han kallas nämligen där »vir maturus et seriusus». Äro ej de bägge Petrus Magni identiska, så skulle man i diariet ej finna någon uppgift om vår författares inträde i klostret, ett fall som i diariet är ytterst sällsynt då det rör en prästbroder. Vi torde alltså

¹⁾ P. SWARTS historia om de forna Westerås stifts biskopar . . . , utg. af A. A. v. Stiernman, 1744, s. 21.

²⁾ E. BENZELII edition, 1721, s. 157.

³⁾ Den senare åsikten hyllas af v. STIERNMAN, anf. arb. s. 138, som tror den i diariet nämnde vara »en hel annan man än denne Westerås biskopen».

kunna antaga att det, trots den felaktiga uppgiften, är frågan om vår Peder Månsson och att han alltså år 1499 inträdt i klostret. Där synes han snart förvärfvat anseende, och det omdöme om hans allvar och mogenhet, som nyss citerats ur diariet, tyckes ej varit blott en tom fras. Han fick också snart ett fält för sin begåfning, ty när striderna om klostrets besittning af Birgittas hus i Rom börjat bli alltför hotande och behöfde en rådig och handlingskraftig mans närvaro på ort och ställe, utsågs Peder Månsson därtill. Han afreste alltså i oktober 1507 i sällskap med en annan munk, Johannes Mathie, men de hade ej hunnit långt till vägs förr än de föllo i danska fienders händer och måste tillbringa vintern i fångenskap på Visborgs slott (Gotland) och i Köpenhamn. I april följande året fingo de emellertid återvända till sitt kloster, men Peder Månsson begaf sig redan i augusti 1508 åter på färd till Rom, denna gång åtföljd af munken Petrus Ingemari. I början af nov. inträffade de i Rom, och därmed började Peder Månssons resultatrika verksamhet, som tog hela sexton år af hans mannaålder. Under de första tre, fyra åren var han fullt upptagen af processer och uppgörelser för att trygga klostrets äganderätt till Birgittas hus och tillhörande lägenheter. Först med år 1512 inträdde lugnare förhållanden, och Peder Månsson fick någon tid till andra sysselsättningar. Sina lediga stunder använde han dels till studier, särskildt af kanonisk rätt (innan han lämnade Rom, hade han också förvärfvat doktorsvärdighet i denna disciplin), dels

till litterära sysselsättningar, hvilkas resultat delvis föreligga i närvarande edition.

Under de senaste åren af sin vistelse i Rom synes Peder Månsson ha gripits af hemlängtan och begärde upprepade gånger att bli hemkallad. Först år 1524 slog emellertid befrielsens timme, då han af konung Gustaf I hemkallades för att intaga biskopsstolen i Västerås efter den afsatte Peder Sunnanvåder. Genom den af konungen 1527 genomförda reformationen kom Peder Månsson, som alltjämt i hjärtat bevarade sin trohet mot den katolska läran, allt mer i en skef ställning till konungen och den nya konfessionen, och då han ej kunde förmå sig att stillatigande åse undermineringsarbetet, blef hans ställning allt mer ohållbar, och det gick slutligen därhän, att en »hjälpare» sattes vid hans sida i stiftsstyrelsen och han själf reducerades till rollen af stumt åsyna vittne. Han dog vid hög ålder den 17 maj 1534.

Då vi nu gå till redogörelsen för Peder Månssons litterära meriter, böra vi till att börja med än en gång erinra om den korrespondens från Rom med moderklostret, som han efterlämnat och hvilken nyligen utgifvits efter de bevarade originalen i riksarkivet och i Uppsala universitetsbibliotek. (Se här ofvan sid. II, noten.)

Peder Månssons rent litterära verksamhet, som skaffat honom hans största berömmelse, är nedlagd i fem särskilda anteckningsböcker i 16:o, alltigenom skrifna af hans egen hand. Af dessa böcker är den första (i närvarande upplaga kallad cod. a) nästan uteslutande på latin, med endast ett par

mindre skrifter på svenska (se nedan under handskriftsbeskr. n:r 1). De öfriga fyra, af hvilka alltid någon synes ha fått åtfölja honom på hans besök i »häfdagömmorna», kallas af honom själf *liber A, B, C* och *D*. Af dessa äro den första och den sista förlorade, eller åtminstone ännu oupptäckta. Endast »liber B» (i Kungl. Biblioteket) och »liber C» (i Linköpings stiftsbibliotek), i närvarande upplaga citerade såsom resp. cod. *b* och cod. *c*, äro bevarade, och det är hufvudsakligen ur dessa, särskildt den nyligen upptäckta och 1909 till Sverige återbördade »liber B», som närvarande samling af Peder Månssons skrifter fått sitt material. Utöfver föreliggande volyms innehåll har den kunskapsälskande munken skrivit (resp. öfversatt) äfven en *Läkebok* (utgifven 1883—86 af G. E. KLEMMING), hvilken ingår i cod. *c*, och ett fragment af *Stridslag* i samma handskrift (utgifvet 1845 af G. O. HYLÉN-CAVALLIUS).

Såsom beskrifningarna här nedan af de särskilda traktaterna gifva vid handen, är Peder Månsson endast i undantagsfall att betrakta såsom författare. Men det sätt, hvarpå han utfört sina kompilerationer eller bearbetningar, höjer honom åtskilligt öfver sina medbröder i yrket. Han är hvarken en slafvisk eftersägare eller en som drager sig för att inpassa lämpliga tillskott af eget kunskapsförråd. Därtill komma hans eminenta formella förtjänster, som i förening med hans höga och omfattande intelligens göra honom till hans svenska samtids, såvidt man nu känner, ypperste författare. Om dessa hans egenskaper har en på detta område

sakkunnig författare, C. SILFVERSTOLPE (anf. arb. sid. 150) yttrat följande välförtjänta omdöme: »Han uppdröf i främmande land behandlingen af sitt svenska språk till höjdpunkten af hvad vår medeltid har att uppvisa. Många af hans öfversättningar äro i behåll och alla, liksom hans bref, vittna därom.» Jfr äfven SCHÜCKS omdöme om hans bearbetning af Erasmus Roterodamus' »Institutio principis christiani», på svenska »Barnabok» (se här nedan s. 655 ff.).

En särskild, synnerligen beaktansvärd sida af vår författares litterära verksamhet är hans behandling af svenska språket i bunden form. Ej blott att hans poesi är fylld af djupa tankar, en varm fosterländsk stämning och nitälskan för svenska folkets höjande i odling, framför allt af hjärta för de små och förtryckta och af harmsna uttryck mot tidens fördärf, fåfänglighet och lyxbegär — äfven hans kärnfulla diktion samt språkets klang med ledig rytmik och lättfallna rim göra hans poesi njutbar ännu i denna dag. Jag vågar det påståendet att i hans fosterländska utbrott ej saknas tonfall som ställa honom i närheten af vår medeltids koryfé på detta område: biskop THOMAS. Han är folklig i bästa mening och behandlar äfven på sina ställen efter förtjänst »herrarna», som mera tänka på egen vinning än »menige allmogens tarf».

Äfven som brefskrifvare har Peder Månsson ådagalagt stor stilistisk förmåga.

Peder Månssons betydelse för svensk språkhistoria är om möjligt af ännu större omfattning

än hans litterära. Vårt vetande om vårt språk i rent lexikaliskt hänseende skulle honom förutan fått stå ofantligt mycket tillbaka. Vår svenska medeltidslitteratur är såsom känt öfvervägande af teologiskt innehåll eller åtminstone färgad af öfversättare-bearbetares asketiska lefnadsställning och lifsintressen. Här åter möta oss det praktiska lifvets skiftande företeelser med deras motsvarande begrepp och benämningar — så inom sjöväsen, krigskonst, landtbruk, väderlek, tekniska yrken af många olika slag, läkekonst, allt af högsta värde för studiet af det fornsvenska ordförrådet, dess förtecknande och datering. Många gamla svenska ord framträda i offentligheten för första gången i Peder Månssons skrifter, ehuru en mängd af dem helt visst varit brukliga långt tillföre, kanske hundratal år. Äfven förut obelagda skiftningar i betydelse och form kunna ej så sällan konstateras genom det nya ordförråd, som nu blir allmänhetens egendom. För det supplement till Söderwalls »Ordbok öfver svenska medeltidsspråket», som redan är under förarbete, komma Peder Månssons skrifter helt visst att blifva en af de mest gifvande källorna.

* * *

För PEDER MÅNSSONS i närvarande samling intagna svenska skrifter följer här en kortfattad redogörelse. De äro följande:

1. Sjökonsulatet, öfversatt af PEDER MÅN-
SON i Rom 1522 enligt anteckning vid slutet (se

tr. texten s. 115), utgör en öfverflyttning i sammandrag af en i medelhafsländerna under medeltiden gällande samling af sjörättsliga sedvänjor. Originalen, ursprungligen affattadt på spanska, men mera spridt i tidig italiensk öfversättning, är känt under titeln *Il Consolato del mare*. Det utgör en kodifiering af de maritima rättsbruk, som gällde vid segling på medelhafvet ända sedan gamla tider (1100-talet) och handlar om de plikter och rättigheter, som tillkommo skeppsbyggare, skeppsägare, bolagsmän, kaptener, besättning, befraktare, passagerare m. fl. Innehållet i originalen var fördeladt i 294 kapitel, i några nyare editioner ännu flera, beroende därpå att senare bruk upptagits och införlivats med den ursprungliga texten. Af denna, som, efter hvad redan nämnts, var affattad på katalanska, men under tidernas lopp blifvit starkt utspädd med italienska och franska ord, finnas numera endast tvänne handskrifter i behåll, bägge med osäker datering; den ena tillhör nationalbiblioteket i Paris, den andra universitetsbiblioteket i Cagliari på Sardinien. Säkerligen hafva handskrifter af »il Consolato» under medeltiden varit långt ifrån sällsynta, men liksom det går med flitigt använda skolböcker hafva de ej hunnit till eftervärlden. Med boktryckarkonstens införande fick »il Consolato» större spridning och öfversattes allt intill slutet af 1600-talet på de flesta europeiska kulturspråk. Under hela denna tid åtnjöt »Sjökonsulatet» ett oförminskadt anseende såsom bindande lag eller åtminstone såsom en samling af strängt förpliktande rättssedvänjor.

Att arbetet blifvit öfversatt äfven till svenska, därför hafva vi att tacka den flitige Vadstenamunken. Han har emellertid ej slafviskt följt sitt original. Så t. ex. har han bl. a. alldeles utelämnat de första 43 kapitlen, som ej hade något intresse för Sverige. De innehålla nämligen reglerna för rättsförfarandet inför domstolarna i Valencia, och först med kap. 45 (kap. 44 innehåller endast en allmänt hållen inledning till det följande) börjar det egentliga sjökonsulatet. Också har det 44:e kapitlet i originalet öfverskriften: »Qui cominciano i buoni costumi del mare». Originalet innehåller, såsom nämndt, 294 kapitel, och frånräknas de 43 kapitel i början, som vid öfversättningen utesluts, återstå alltså 251. Äfven af dessa äro ej mindre än 75 kapitel ej medtagna.¹⁾ Hos Peder Månsson finner man för öfrigt många kapitel, som utgöra sammanslagningar af två, tre, t. o. m. sex af originalets kapitel (se den synoptiska tabellen å nästa och följ. sidor). Inalles äro kapitlen i Peder Månssons öfversättning 138. För fyra kapitel (56, 112, 137 och 138) hos P. M. saknas motsvarighet i originaltexten. De torde vara hämtade ur annan källa eller också vara P. M:s egna tillägg. Sådana tillägg finnas verkligen här eljest på ett par ställen, nämligen i kap. 50 (tryckta texten sid. 43: 29 t. o. m. 44: 19) och 55 (tr. t. sid. 46: 5—23). Peder Måns-

¹⁾ Dessa äro originalets kap. 49, 54, 64, 65, 68, 69, 74, 76, 80, 88, 89, 91, 129, 137—141, 148, 150—152, 154, 155, 158, 159, 163, 166, 168, 169, 172, 174, 176—178, 182, 196—198, 200, 204, 209, 213, 217, 218, 225, 228, 232, 233, 239, 241, 242, 244, 245, 251, 252, 256, 263—265, 268, 269, 272, 273, 276, 277, 280, 281, 283, 284, 286, 289, 292—294.

son är känd för att ha ägt en innehållsrik egen fatabur, ur hvilken han frikostigt hugnade sin samtid. Man behöfver endast ihågkomma hans många rimmade förspråk (ej mindre än tre nya sådana tillkomma genom närvarande publikation), för att ej tala om de här och där inströdda egna reflexioner och tillägg i sak rörande svenska förhållanden, som möta både i denna och andra af hans skrifter, särskildt i »Stridskonst» och »Bondakunst» (hvarom mera här nedan). Det förtjänar kanske att särskildt beaktas, hurusom de grymma straffen för förseelser i sjötjänsten (P. M. kap. 55, 56 och 63), däribland den s. k. »kölhalningen» (i kap. 63), förekomma endast i den svenska öfversättningen: kanske ägde de den tvetydiga äran att — liksom gatloppet — vara svenska uppfinningar!

Förhållandet mellan Peder Månssons öfversättning och dess original¹⁾ framgår af nedanstående tabell:

P. M.	Orig.	P. M.	Orig.
Kap.	Kap.	Kap.	Kap.
1	45, 46	9	56
2	47	10	58
3	48	11	59
4	50	12	60
5	51	13	61—63, 66, 67, 70
6	52	14	71, 72, 77
7	53	15	73, 75
8	55, 57	16	78, 79

¹⁾ Utg. har för sin undersökning haft tillgång till en förträfflig kritisk upplaga af *Il Consolato del mare colla spiegazione di G. L. M. Casaregi*, Torino 1911, 4:o, tillhörig Kungl. Biblioteket.

XII*Inledning.*

P. M.	Orig.	P. M.	Orig.
Kap.	Kap.	Kap.	Kap.
17	81	52	146
18	82	53	147
19	83	54	149
20	84, 85	55	158 + tillägg
21	86	56	0
22	87	57	156
23	90	58	157
24	92	59	160, 161
25	93, 94	60	162
26	95	61	164
27	96	62	165
28	97	63	167
29	98	64	170
30	99	65	171
31	saknas (bl. 26 def.)	66	173
32		67	175
33	103	68	179
34	104, 105, 106	69	180
35	107, 108	70	181
36	109	71	183
37	110	72	184
38	112, 113	73	185, 186
39	111, 114	74	187
40	115, 116, 118, 117	75	188
41	119	76	189
42	120	77	190
43	121	78	191
44	122—124	79	192
45	125—127	80	193
46	128, 130, 131	81	194
47	132	82	195
48	133, 134	83	199
49	135, 136	84	201, 202
50	142, 143 + tillägg	85	203
51	144, 145	86	205, 206

P. M.	Orig.	P. M.	Orig.
Kap.	Kap.	Kap.	Kap.
87	207, 208, 210	113	250
88	211	114	253
89	212	115	254
90	214	116	255
91	215, 216	117	257
92	219	118	258
93	220, 221, 222	119	259
94	223	120	260
95	224	121	261
96	226	122	262
97	227	123	266
98	229	124	267
99	230	125	270
100	231	126	271
101	234	127	274
102	235	128	275
103	236	129	278
104	237	130	279
105	238	131	282
106	240	132	285
107	243	133	287
108	246	134	288
109	247	135	290
110	248	136	291
111	249	137}	tillagda af P. M.
112	0	138}	

Texten till Sjökonsulatet, i föreliggande edition upptagande s. 3—115, ingår i oafbruten följd i Peder Månssons »liber C» (se nedan under handskriftsbeskrifning cod. c), där den omfattar bl. 4—83 r. Blad 26 är förloradt, och på grund däraf saknas slutet af kap. 30, hela kap. 31 och början af kap. 32.

2. Stridskonst har redan förut delvis tillgodogjorts i tryck af Sv. Fornskriftssällskapet, i det nämligen kap. 83—109 ¹⁾ jämte ett därtill hörande rimmadt »förspråk» år 1845 utgåfvos af G. O. HYLÉN-CAVALLIUS i sällskapets skriftserie. Det var hvad som på den tiden var känt af nämnda skrift, alldenstund endast Linköpingshandskriften »liber C» af P. Månssons anteckningsböcker då var tillgänglig. Genom förvärfvandet af den innehållsrika »liber B» (se nedan under handskriftsbefskrifning cod. b) hafva till dessa 24 kapitel nu kommit ytterligare ett rimmadt förspråk samt kap. 28—82 eller 55 nya kapitel. Det hela omfattar alltså nu 79 kapitel, men »Stridskonst» är det oakadt ännu ej fullständig. Där saknas nämligen dels de 27 första kapitlen, hvilka helt visst äfven de haft sitt eget »förspråk», dels hvad som kunnat återstå efter kap. 109. Vid slutet af detta kapitel hänvisas nämligen till den ännu oupptäckta »liber D, folio 119» och till ett kapitel med rubriken »Fiendskap mädh ordom».

I det nya förspråket får man veta hvilken öfversättarens källa varit. Där läses nämligen (tr. uppl. s. 121: 25 o. f.):

Vegecius var j the konstenne mykit klok,
thy dictadhe han samman tessa book.

Det är alltså med FLAVII VEGETII (omkr. år 400 e. Kr.) verk »Epitoma institutorum rei mili-

¹⁾ Kapitelbeteckningen 84 förekommer i handskriften två gånger och n:r 85—88 hafva öfverhoppats, det hela utgör alltså blott 24 kapitel.

taris», en compilation i fyra böcker efter numera till största delen okända skrifter af Cato, Celsus, Traianus, Hadrianus och Frontinus¹⁾ vi här hafva att göra. Detta arbete, ehuru af medelmåttigt stilistiskt värde, har haft sin stora betydelse såsom det nästan enda från forntiden bevarade krigstekniska verk af någon betydenhet, alldenstund dess förebilder för länge sedan gått förlorade. Det utgör, såsom nämnt, fyra böcker, af hvilka den första innehåller 28 kapitel, den andra 25, den tredje 26 och den fjärde 46, alltså tillsammans 125 kapitel.

Hvad Peder Månssons tillvägagående vid öfversättningen vidkommer gäller detsamma som i fråga om Sjökonsulatet: samma frihet i afseende på urvalet, här och där tillägg af egna iakttagelser, ofta af ej ringa kulturhistoriskt värde. Om de saknade tjugosju begynnelsekapitlen och deras källa kan man naturligtvis ej yttra sig. Från Vegetius härstamma de emellertid ej, alldenstund denna förebild inträder först med kap. 28 (lib. I: cap. 1) och fortgår t. o. m. kap. 82 (alltså genom hela den i »liber B» bevarade texten). Hvad beträffar förebilden till kap. 83—109, hvilken afdelning inrymmes i »liber C» och redan förut en gång utgifvits (se ofvan), har det ej lyckats utg. att identifiera den.

Sammanhanget mellan Vegetii text och P. Månssons öfversättning framgår af följande sammanställning:

¹⁾ Utg. har för jämförelses utförande begagnat en upplaga tryckt Colonia på 1520-talet 12:o, tillhörig K. Biblioteket.

P. M.	VEGETIUS		P. M.	VEGETIUS	
Kap.	Lib.	Cap.	Kap.	Lib.	Cap.
28	I	1	57	III	9
29		2	58		10
30		3	59		11—13
31		4	60		14
32		5, 6	61		18
33		7	62		19
34		8	63		20
35		9	64		21
36		10	65		22
37		12	66		25
38		13	67		26
39		15, 16 + tillägg	68	IV	Prol.
40		18	69		1
41		19	70		2, 3 + tillägg
42		20	71		4, 5
43		21—25	72		7
44		26—28	73		8, 9
45	II	1, 3, 4	74		10, 11
46		5, 6, 11, 13, 14	75		12
47		15, 17	76		13, 14
48		23	77		17—21
49		25	78		23
50	III	1	79		24, 25
51		2	80		26
52		3	81		28
53		4			{ 31, 34—36, 39, 41, 43, 46 (fritt behandlade m. många tillägg)
54		5	82		
55		6			
56		7	(83—109		okänd förebild)

Liksom i fråga om Sjökonsulatet gäller äfven här att P. Månsson med urskiljning gått till sitt öfversättarvärf. Hvad som ej kunde anses vara af någon vikt för svenska läsare eller tjäna till foster-

landets upplysning på hithörande område har han helt enkelt förbigått, men däremot tillagt ett och annat af egna iakttagelser, som kastar ett intressant ljus öfver dåtida svenska förhållanden. Hans »förspråk» med sitt märgfulla språk kan ännu i dag läsas med oförställd beundran. På tal bl. a. om nyttan af färdighet i skjutning berör han bruket i Dalarna (s. 128: 24 o. ff.): hurusom »piltabarnen ey skwla faa math wm daghen för än the haffwa skwtith tre resor gönom ena naffwara bwrw [o: nafvarehål], skywtandis til maals». Egna tillägg återfinnas likaledes sid. 134: 12 o. ff., 141: 19—26, 143: 25—30 (om norska vårdkasar och andra signaler under krig), 150: 24—28 med flera ställen. Många fosterländska råd gifvas landsmännen, bl. a. i afseende på obenägenheten att under fredens dagar tänka på stundande allvarstider. Äfven för våra dagars svenskar gifvas här allvarliga maningar, förtjänta att läggas på hjärtat af enhvar. Såsom exempel kan hänvisas bl. a. till kap. 58. Af kulturhistoriskt och särskildt agronomiskt-historiskt intresse är en passus i kap. 77, hvilket handlar om flyttbara belägringstorn (»driffwande torn»). Det talas där om sättet att från tornets öfre del inpraktisera krigare öfver en belägrad stads mur medelst en lång stock fäst med kedjor midt på. Vid stockens ena ände är en kista, i hvilken fyra man kunna rymmas, vid den andra änden ett rep, »oc swa», heter det, »wippandis snarlika wp the mennena som stiga j kistona oc springa pa mwren drägandis nidher then andra ändan aff stokkenom, som torff plägha windas pa taken j swärike».

Den här (s. 119—188) föreliggande texten af »Stridskonst» återfinnes fördelad på de bägge enda numera kända af P. Månssons fyra svenska anteckningsböcker från Romvistelsen 1508—1524. Såsom redan blifvit nämnt, har man ännu ingen kännedom om de 27 första kapitlen eller deras källa. Kap. 28 (föregånget af ett fyra sidor långt rimmadt förspråk) t. o. m. kap. 82 återfinnas i »liber B» och de följande kap. 83—109 (äfven detta parti inledt af ett rimmadt förspråk, om en sida) i »liber C». Vid slutet af kap. 109 hänvisas för fortsättning till »liber D», ännu okänd. Också beträffande kap. 83—109 saknas kännedom om dess (sannolikt latinska) källa. Ordningen kapitlen emellan i det senare partiet är i början, såsom redan nämnts, något förvirrad.

Den del af Stridskonst (och Stridslag) som ingår i »liber C», finnes bevarad i tvänne sena afskrifter. Den ena, gjord af R. BROCMAN, i midten af 1700-talet, förvaras nu i K. Biblioteket, den andra, af L. F. RÄÄF, från 1800-talet, tillhör Krigsvetenskapsakademien. Inga andra afskrifter ur »liber B» eller »liber C» äro veterligen kända. Däremot äro ett par andra afskrifter, hvilkas källa dock ännu är okänd, aftryckta i Bihanget här nedan sid. 591—718. (Jfr s. xxxiv.)

3. Bondakonst är helt visst den mest betydande bland de nu utgifna skrifterna, icke blott från språklig synpunkt — rik som den är på hittills ej belagda ord — utan äfven på grund af sitt märkliga innehåll. Arbetet är nämligen så rikt på

notiser och iakttagelser och så uppfyllt af den skarpsinnige kompilatorns egna rön och funderingar öfver hvad som kunde bidraga till utvecklingen af hans eget fäderneslands näringsförhållanden, att det måste anses ännu i dag äga ett högt kulturhistoriskt värde. Skriften är, liksom det mesta af hans här föreliggande produktion, i det hela byggd på utländska förebilder, om ock med många själfständiga inlägg.

Redan i den rimmade inledningen till »Bondakunst» säger författaren (tr. uppl. s. 191: 20) på tal om »aaker mans konsth», att hon är

»aff Columella, Palladio, oc mangom beskriffwin.
Thet skal allom wara kwnnogth oc kånth
at swänskan är aff theras böcker wmwänth».

Dessa båda författare¹⁾ förslå dock alldeles ej såsom förelägg, så mycket mindre som PALLADIUS synes användts i blott ringa mån och af COLUMELLA 241 kapitel endast omkr. 100 kommit till användning och äfven dessa i betydligt sammandragen form. Hvarifrån resten af P. Månssons 255 kapitel — af hvilka dock såväl de 34 här obefintliga kapitlen 187—220 »in libro A» som de, hvilka möjligen »in libro D» kunnat återstå efter slutkap. 255, ännu äro oåtkomliga för forskningen — förskrifver sig, har endast delvis kunnat utrönas. Af hela den sammanhängande afdelningen: kap. 95—146, som handlar om vården af hökar och falkar,

¹⁾ Vid jämförelsen med latinska texten har utg. begagnat en K. Biblioteket tillhörig samling med titel »Scriptores rei rusticæ veteres latini», Biponti 1787, hvilken innehåller bl. a. Cato, Varro, Columella och Palladius.

finnes ingenting hos de nämnda latinska auktorerna. Däremot återfinnas åtskilliga af dessa kapitel (se nedan den synoptiska tabellen) dels hos en senare medeltidsförfattare, bolognesaren PETRUS DE CRESCENTIIIS, hvars arbete »De agricultura omnibusque plantarum et animalium generibus», i 12 böcker om tillsammans 529 kapitel, nedskrefs år 1418, dels hos den under medeltiden flitigt använde ALBERTUS MAGNUS,¹ »De falconibus, asturibus, accipitribus», utgörande 24 särskilda kapitel ur 23:e boken af hans verk »De animalibus».

Synoptisk framställning af kapitlen i Peder Månssons »Bondakonst» och motsvarande original:

P. M.			Orig.		
Kap.	Lib.	Cap.	Kap.	Lib.	Cap.
1	Col. I	1, 2	16—27	?	
2		3, 4	28	{	1 b
3	, II	2			70—73
4		5	29		1—4
5		3	30		78
6		4	31	Col. VI	1 a
7		8	32		2
8		9	33		8—5
9		10	34		6
10		17, 19	35		7
11		21	36		8
12	, XI	1	37		9
13		?	38		10
14	Pall. IX	8, 9	39		11
15	, I 4 + IX 10 + till.		40		12

¹) För upptäckten af dessa bägge förebilder står jag i tacksamhetsskuld till min kollega förste bibliotekarien Emil Haverman. Den af mig begagnade upplagan af P. de Crescentiis är tryckt Basileæ 1538 i liten 4:o och tillhör K. Biblioteket.

P. M.	Orig.		P. M.	Orig.	
Kap.	Lib.	Cap.	Kap.	Lib.	Cap.
41, 42	Col. VI	13	97	Cresc. X	4, 5
43, 44		14	98		6
45		15	99—116	?	
46, 47		16	117		7
48, 49		17	118		8, 9
50		18	119		10
51	P. M. ?		120, 121		11
52		25	122		12
53		26	123—144	Alb. M.	18
54, 55	, VII	3, 4	145	?	
56—66		5	146	Cresc. X	14
67		6	147		15
68		7	148		16
69		8	149—150		27
70—72		10	151—156		?
73		12	157	Col. IX	3
74—76		13	158		4—7
77	, XII	53	159, 160		8
78	Cresc. IX	59	161		9, 10
79	Col. VI	37	162		11
80	, VIII	2	163		12
81		3	164		13
82		4	165		14
83		5	166, 167		15, 16
84		6	168	, III	3
85		7	169		5
86, 87		?	170		?
88		8	171		13—15 +
89		9	172	, IV	6, 7
90		11	173		8, 9
91		13, 14	174		10
92		15	175		12, 13
93, 94		?	176		15 +
95	Cresc. X	1, 2	177		18
96		3	178		19, 20

P. M.			Orig.		
Kap.	Lib.	Cap.	Kap.	Lib.	Cap.
179	Col. IV	21	221	Col. V	10 a
180		23	222		11
181		24, 28	223, 224		?
182		29	225		10 b
183—186		?	226—255		?

I högre grad än i någon af de två föregående traktaterna torde öfversättaren här ha gjort tillägg och omarbetningar på grund af egen kunskap och erfarenhet om hvad som tarvades till hans landsmans upplysning. Så har han t. ex. endast knapphändigt behandlat vinodling, som i hans källor upptager en så väsentlig del. Någon gång komma personliga rön till synes, såsom när han säger sig i »Switzara land» hafva på en ort funnit befolkningen allmänt lida af struma till följd af dricksvattnets beskaffenhet (tr. texten sid. 209: 13 ff.). Från »Barbaria» har han hört berättas om får med fettsvansar »swa dana ath enasta rwmpa wägher xv besmara marker, oc när the gaa ath ätha haffwa the giorth som en lithen wagn thär rwmpa ligger wppaa» (237: 28 ff.). Hans patriotism förnekar sig ej heller här. Så ställer han till sina landsmän en uppmaning att »ransaka all wathn oc aador j swärike ath the thär matto finna salthkällor oc andra aador rikeno til nytto oc bestandh» (209: 25 ff.).

Texten till »Bondakonst», här upptagande sid. 191—364, har i sin helhet ingått i tre af Peder Månssons fyra med bokstäfverna A—D betecknade anteckningsböcker, men tyvärr saknas alltjämt två

af de fyra partier, hvori traktaten kan uppdelas. Början, kap. 1—186, med sitt högst märkliga förspråk på vers (»*Bondom*»), det omfångsrikaste och säkerligen därjämte det ypperligaste af författarens poetiska alster, föreligger i »liber B». Kap. 187—220 saknas, men enligt hänvisningen vid slutet af kap. 186 (»Hic sequitur in libro A folio 200 per capitula de vino») har detta parti eller åtminstone någon del däraf ingått i »liber A». Sedan följa kap. 221—255 åter i den första handskriften, »liber B», men därmed är också traktaten tills vidare afbruten. Slutet, fr. o. m. kap. 256, har fått sin plats i den förlorade »liber D», enligt hvad hänvisningen vid slutet af kap. 255 (»Sequitur in libro D folio 96, Brygia ööl») ger vid handen. Hur många de förlorade slutkapitlen varit kan ej afgöras.

Af »Bondakont» har, med ett enda undantag, ingenting förut varit tryckt. Under den tid handskriften »liber B» tillhörde Ritter- und Domschule i Reval (se handskriftsbeskrifningen här nedan) fick professor L. DAAE i Kristiania låna den, och resultatet af hans studium var en kort uppsats i (Sv.) Historisk tidskrift, årg. 8 (1888), s. 167—170, med titel »Ur en svensk handskrift från början af sextonde århundradet». Där aftryckes i långtifrån »bokstafstrogen afskrift» (som meddelaren utlofvar) det rimmade förspråket »*Bondom*» in extenso, men ingenting mera.

4. Väderlekskalender, sid. 367—376, ordnad efter månader och dagar, sluter sig som ett

appendix till »Bondakonst» och ingår i samma handskrift som denna traktat, nämligen Peder Månssons »liber B». Den har äfven samma källa, d. v. s. COLUMELLA. Den är nämligen ett kortfattadt utdrag ur dennes opus »De re rustica» lib. XI cap. 2, som i den ofvan citerade upplagan af 1787 omfattar 23 $\frac{1}{2}$ trycksidor. Det är endast de meteorologiska spekulationerna som uttagits af den svenske öfversättaren, och som dessa äro beräknade för Italien, har man svårt att förstå deras berättigande i ett arbete afsedt för svenska landtmän. Det måste ju verka kuriöst på skribentens landsmän att få goda råd i afseende på vingårdars skötsel samt fikon- och olivträds ans. Så när som på ett personligt tillägg af P. Månsson i inledningen sid. 367: 10—21 har hela uppsatsen väl numera endast ett historiskt intresse såsom en af de äldsta kända väderleksalmanackor på svenska.

5. Konstbok, här upptagande sid. 379—454, utgör en samling af tekniska och ekonomiska rön, hämtade ur diverse källor och nedskrifna vid olika tillfällen, såsom skiftningar i stil och bläck gifva vid handen. De särskilda kapitlen äro försedda med öfverskrifter, men ej, såsom fallet är i de flesta af Peder Månssons öfriga traktater, numrerade. I den föreliggande upplagan äro de till antalet 167. Sannolikt hafva liknande tekniska annotationer ingått äfven i de förlorade libri A och D. Helt visst har P. Månsson för denna samling öst ur många olika källor, både klassiska och medeltida, och möjligen har äfven ett och annat här-

flutit ur muntliga meddelanden. Något försök att uppspåra dessa källor har under sådana förhållanden ej synts kunna med hopp om framgång företagas.

Hufvudmassan af dessa rön, nämligen 164 st., är hämtad ur »liber C», där de utgöra nio större eller mindre grupper; endast tre rön äro inrymda i »liber B» (tr. texten sid. 453—454). Många af de anvisningar, som här lämnas, torde vara af intresse äfven för nutida läsare, och hvad samlaren själf beträffar märker man äfven här yttringar af hans speciella håg för alkemistiska funderingar, hvarom här nedan något nämnes.

6. Stenbok (*Lapidarium*), som här upptager sid. 457—498, är fullständigt bevarad, i det den odelad ingår i den innehållsrika »liber B». Den är enligt P. Månssons anteckning vid slutet af traktaten skriven i Rom 1519. Man får här en i alfabetisk anordning gifven framställning af ädla och mindre ädla stenars utseende och öfvernaturliga egenskaper, de senare i full medeltidsbelysning, såsom de pläga behandlas i gamla tiders lapidarier. Efteråt följer ett latinskt register med stenarnas färg såsom utgångspunkt. Den vidskeppelse, som af ålder varit knuten vid ädelstenar och tillagt dem helt underbara krafter, kommer äfven här till synes. Peder Månsson var, trots allt, ett barn af sin tidsålder och dessutom för mycket fången i alkemiens snaror för att tänkas reagera mot dessa idéer. Någon enstaka gång kan han tveksamt reservera sig, när t. o. m. han finner det

gå för långt. Så t. ex. (sid. 486: 30 ff.) när det om stenen Peantides säges, att den »afflar oc föder en annan tolken sten aff sigh», tillägger han: »men thet är ey troande, wthan thet håller att han mädh sinne dygdh hiälper qwinnom affla oc föda barn». Som man finner, är hans protest blott half och den lärde medeltidsmunken har trots sin vakenhet ej hunnit frigöra sig från en döende tids åskådning.

Peder Månssons »Stenbok» är en ren öfversättning (med vederbörliga förkortningar och utslutningar) af CAMILLUS LEONARDIS »Speculum lapidum»¹⁾ i tre böcker om tillsammans 30 kapitel. Det är andra bokens kap. 6 och 7 som användts af Peder Månsson. Det senare kap. har rubriken: »De particularibus lapidibus, secundum ordinem alphabeti» och motsvarar svenska texten sid. 457—493. Den mindre pedantiska bokstafsordningen mellan stenarnas namn går i detalj igen hos Peder Månsson, liksom en mängd felaktiga namnformer äro desamma hos bägge författarne. Namnförvirringen har än ytterligare ökats genom den svenske bearbetaren. Den sid. 495—498 följande sammanställningen af ädelstenarnas färger är utdragen ur Leonardis 2:a boks kap. 6, som har rubriken: »Quomodo per colorem lapidis in cognitionem nominis deuenire possumus». Den första editionen af Leonardis verk utkom 1502. Det är i hufvudsak byggt på PLINIUS, »Naturalis historia», speciellt kap. 10

¹⁾ För uppspårande af denna förebild har jag att tacka förste bibliotekarien E. Haverman, som äfven på annat sätt ådagalagt sitt intresse för utg:s arbete. Den af mig begagnade upplagan af Leonardi är tryckt Augusta Vindellicorum [Augsburg] 1533 in 4:o och tillhör Uppsala Univ.-bibliotek.

af 37:de (sista) boken, som har rubriken: »De quibusdam gemmis per alphabeti ordinem». Men många andra författare hafva äfven fått skatta åt Leonardi, som samvetsgrannt uppräknar dem alla i sin 2:a boks kap. 5.

Äfven i denna traktat spåras ett och annat personligt tillägg af P. Månsson. Så nämner han i en latinsk marginalanteckning vid ordet »Adamas» (sid. 457, noten), att ett visst slags diamanter förekomma äfven i Sverige i Lofta socken (inom Norra Tjust, Kalmar län) »juxta mare in montibus», äfvensom i Dalarna (»in vallibus Arosiensis diocesis») och i Norge.

Hela afslutningen af traktaten (sid. 493: 23 ff.) är utan tvifvel Peder Månssons eget verk och vittnar — som så många andra ställen i hans skrifter — om hans missmod öfver sina landsmäns lojhet och brist på företagsamhet, en bland de många yttringarna af hans glödande patriotism. Han säger nämligen här: »aff förscriffnom stenom finnas mange j Swärikes rike, än tho jnghen giffwer akth pa them, oc jngen kan them tilredha, skära, saagha oc brwnera äller nytya them til gawgn än nw. Waro swenske stena saaghade swa j tafflor oc brwnerade som här görs j Waland [v: Italien]: tha fwnnos ther j them mangskona lither ok figwre, diur, trä oc andra fågrindher». Och vidare, med tanke på landsmännens efterblifvenhet: »ther [v: i Sverige] aktas wın jnga andra stena äller bärgh, vtan ther järn, kopar äller selff är j, the andro ärw försmaadh aff allom». O. s. v.

7. Ädelstenars bearbetning (Stensnidarkonst) eller, såsom Peder Månsson betecknar sin skrift, *Konst grafica stena*, här upptagande sid. 501—530, är en för kändedomen om några af medeltidens tekniska färdigheter betydelsefull traktat. Den börjar med ett 20 raders rimmadt förspråk på en sida (resten, ett blad, är bortskuren) och omfattar kapitlen 1—44, men presenterar sig här ej i afslutadt skick: kap. 45 och följande finnas nämligen, enligt anteckning vid slutet af kap. 44, i den förlorade »liber A» (»Sequitur in libro A folio 135 Göra perlor»). Hvad förspråket angår saknas dess senare (och vidlyftigare) del, och detta förhållande är nog ej en blott tillfällighet, ty att döma af de öfverstrukna två slutraderna på det kvarsittande begynnelsebladet, hvilka rader innehålla klander af de svenska kvinnornas fåfånga, kan äfven det följande tänkas hafva fortgått i samma ton och väckt anstöt hos någon kvinnornas riddare, som ej dragit sig för att i hastigt mod mutilera fortsättningen. Säkert är, att bladet ej utrifvits, utan med kallt blod utskurits. I förspråket till »Bondakonst» nöjde man sig med att för att göra dem oläsliga groft genomstryka 16 »förgripliga» rader, men man förgrep sig ej för öfrigt på dikten. Det synes f. ö. tydligt, att det bortskurna bl. 230 innehållit vers på hela rectosidan (troligen 26 rader) och på versosidan (enligt hvad de ännu å falsen synliga rimsluten betyga) åtminstone 16 rader. Å nedre delen (med plats för omkr. 10 rader), synas inga bokstäfver, men dessa rader kunna ju varit kortare, såsom fallet är med

sju rader å den bevarade sidan. I allt har således förspråket utgjort åtminstone 62 rader, troligen något mera.

»Stensnidarkonsten» har varit delad på tre af P. Månssons anteckningsböcker: kap. 1—14 ingå nämligen (fördelade på fyra olika ställen) i »liber B», kap. 15—44 (på sex ställen) i »liber C», och slutligen har hvad som återstår, kap. 45 o. följ., ingått i »liber A», som ännu väntar sin upptäckare.

Angående Peder Månssons original till denna skrift är intet känt. Det synes ej osannolikt att den är författad af honom själf efter inhämtad personlig undervisning af någon italiensk yrkesman. För eget författarskap tala äfven de primitiva bläckteckningar till åskådliggörande af texten, hvilka till ett antal af nio äro inryckta i denna och i den tryckta upplagan återgifvits i autotypi.

8. Skinnberedning och »Sätherwärs-konst», som i närvarande edition upptager sid. 533—547, är defekt i början, midten och slutet, men de bevarade partierna bilda dock tillsammans en uppsats af utomordentligt tekniskt intresse. Den är därjämte, liksom nästföregående traktat, illustrerad med bläckteckningar af författarens hand, till ett antal af åtta, hvilka trots all naivetet och svaghet i perspektivet m. m. gifva lokalfärg och en viss relief åt det hela. Om författaren är intet känt. Måhända är samma förmodan, som här ofvan framkastats rörande närmast föregående skrift, äfven här berättigad, d. v. s. att Peder

Månsson vore dess författare. Skriften utgöres numera af tillsammans endast 19 kapitel, nämligen kap. 20—27, bevarade i den anteckningsbok med öfvervägande latinskt innehåll, som här kallats cod. a (se handskriftsbeskrifningen här nedan), vidare kap. 43—47, intagna i »liber C» (= cod. c) och slutligen kap. 48—53, i »liber B» (= cod. b). Angående de mellanliggande, felande kapitlen får man en välkommen upplysning genom de hänvisningar, som lämnas i ett par af de här utgifna kapitlen. Så hänvisas här på två ställen till den förlorade »liber A», nämligen dels (vid slutet af kap. 27) till »folio 122 ffärgha skin rödh», dels (efter det nu varande slutkapitlet 53) till »folio 54 Säterwärk».

I denna uppsats lämnas bl. a. redogörelse för ett synnerligen intressant förfaringssätt att reproducera bilder, prydnader o. d. på särskildt beredda skinn, lärft m. m., en procedur som veterligen ej annorstädes blifvit beskrifven på svenska och just på denna grund gifvit anledning till missuppfattning. Det är konsten att medelst *sätherwärk* öfverföra i trätaflor skurna bilder o. s. v. på tyg, skinn och annat mjukt material för att därigenom åstadkomma prydnadsföremål såsom konterfej, hyenden, väggbonader o. d. Hvad betyder nu detta ord? Hittills är det så godt som ett ἀπαξ λεγόμενον i vår tryckta litteratur. Det möter nämligen (utom i en rubrik) endast på ett ställe i en skrift från år 1489, Vadstenakonfessorn NICOLAUS RAGVALDIS berättelse om hel. Birgittas dotter Katerinas skrinläggning nämnda år i Vadstena

klosterkyrka.¹⁾ I denna relation berättas inledningsvis om anordningarna för den ovanliga festligheten, och där förmäles, hurusom tvänne pelare invid Katerinas grafhäll voro ofvantill förenade medelst ett snöre, som var »tätteliga belagt medh Sanctæ Katharinæ beläte [plur.], hvilken satt voro medh *sätterverk* ok all bemålat och voro the tvådubblat satte under snöret, prydandes badhe uthan choren och innan till». Där voro sålunda två eller möjligen fyra exemplar af Katerinas »beläte» upphängda, ett eller två (beroende på, hur ordet »tvådubblat» bör tolkas) åt hvardera sidan, så att hennes bild var synlig både från kyrkan och från koret. Till förklaring af ordet »sätterverk» tolkar utg. af *Scriptores* det i en not (l. c. sid. 269) med »opus plumarium, Suetice *broderi*». Denna öfversättning har med tillägg af ett frågetecken upptagits af K. F. SÖDERWALL i hans »Ordbok öfver svenska medeltidsspråket» II, s. 599. Den är, enligt hvad man numera af föreliggande traktat kan inhämta, oriktig. »Sätterverk» är ej ett alster af textilkonst, utan betyder *tygtryck* med bilder utskurna i stock, hvarvid äfven annat material än tyg, t. ex. skinn, kan komma till användning. Själfva ordet »sätterverk» är ett lån från medellågtyskan, där ordet har formen *settewerk* och betydelsen »zeugdruck», liksom det högtyska *setzwerk* (Grimms Wb.). Etymon är verbet *setzen*, som enl. Grimm bl. a. har betydelsen: »bei tuchmachern tücher setzen; sie, nachdem sie aus der warmen presse gekommen

¹⁾ *Translatio Katerinæ*, tryckt i »*Scriptores rerum Suecicarum*» III: II, 1871, s. 268 ff.

sind, zwischen zwei brettern in die stichpresse bringen». Äfven i äldre norskan förekommer ordet med samma betydelse: »III ny høghinde med sætverk ok med sylfver; XL stycke med sæt verk til en bunadh» (Dipl. Norv. V: 2, s. 408 ff.). Det är alltså tydligen verbet 'sätta' som ligger till grund för sbst. 'sätterverk', och detta 'sätta' har då betydelsen 'ansätta', 'trycka med (på särskildt sätt preparerade) trätaflor'. Detta sprider äfven ljus öfver den ursprungliga betydelsen af orden 'sätta' (böcker o. d.) samt 'sättare', hvilka alltså egentligen synas beteckna proceduren med tryckning i handpress af blad, bilder, böcker o. s. v. och sålunda rätteligen betyda resp. 'trycka' och 'tryckare'. — Denna lilla utvikning vid sidan af ämnet torde såsom innebärande något af allmänt intresse ej böra anses alldeles öfverflödig.

9. Retrakt m. m., här upptagande sid. 551—556, utgör endast ett fragment, nämligen kap. 55—65, af en traktat, hvars början utan tvifvel ingått i någondera eller fördelats på bägge de förlorade anteckningsböckerna A och D. Hvad de föregående, nu saknade kapitlen innehållit, därom har man svårt att numera göra sig en föreställning. De bevarade elfva kapitlen behandla sättet att tillverka ett slags ornament, såsom blad, fåglar och andra djur m. m., af en därför lämplig deg, hvars sammansättning och efter behag valda färger omständligt skildras. Tekniken, som går ut på framställandet af plastiska prydnadsdetaljer å möbler och andra föremål, kallas retrakt (ital. *ritratto*,

afbildning, särskildt porträtt, konterfej). Hvad Peder Månssons framställning af denna sak beträffar, så torde hans källa, utom möjligen en litterär sådan, kunna vara egna studier hos någon man af yrket, hvilken han under sin långvariga vistelse i Italien lärt känna.

Den svenska texten ingår, delad på tre håll, i Linköpingshandskriften (cod. c).

10. Glaskonst, i trycket upptagande sid 559—566, utgör endast början, sju onumrerade kapitel, af en uppsats, som till sin kända del ingår i cod. b. Genom mutilering af denna handskrifts fyra sista blad ha nämligen två femtedelar af traktaten gått förlorade, tyvärr säkerligen för alltid. Ej heller här har man kunnat finna någon direkt förebild, och det är ju möjligt, såsom det förmodats i afseende på ett par af de föregående uppsatserna, att de varit frukter af Peder Månssons egna studier under vistelsen i det gifvande Italien.

11. Om klockors vikt och proportioner, hämtad ur cod. a och i trycket upptagande sid. 569—574, är en liten traktat i 33 stycken, hvart och ett behandlande en särskild dimension af kyrkklockor, och ger ej anledning till vidare utläggning. Det första och sista stycket ha förut i tryck utgifvits af G. E. KLEMMING i »Ur en antecknares samlingar» (2:a uppl., 1880 ff., s. 150).

12. Strödda läkedomsråd, här tryckta sid. 577—588, utgöra tillsammans 33 onumrerade stycken—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

en, af hvilka de två första ingå i cod. b och de öfriga 31 i cod. c, i hvilken de fördelats på tre särskilda håll (se handskriftsbeskrifningen här nedan). Om källan är ingenting känt. Låkedomsråden äro ej förut tryckta. De förbisågos vid utgifvandet af »Låke- och örteböcker från Sveriges medeltid», 1883—86, ehuru väl Peder Månssons läkebok (se sid. L här nedan), hämtad ur samma cod. c, där fick ett rum.

I Bihanget, sid. 589 ff., meddelas två traktater af Peder Månsson, hvilka ej finnas bevarade i auktors egna nu kända handskrifter, utan endast i senare afskrifter, nämligen dels bägge traktaterna tillsammans i en handskrift, tillhörig Uppsala Univ.-bibliotek, från senare hälften af 1500-talet (dock ej senare än från 1570-talet), dels den ena af dem, »Bergsmanskunst», ensam i en afskrift från 1600-talet, tillhörig Kungl. Biblioteket. Peder Månssons namn finnes visserligen ej nämndt i någotdera af dessa arbeten, men hela deras andliga habitus, de rimmade förspråken m. m. sätta frågan utom debatt.¹⁾

Traktaterna äro följande:

1. Bergsmanskunst, i litteraturen hittills (t. ex. af KLEMMING m. fl.) citerad under benämningen »Peder Månssons Bergsbok». Den är en hjälpreda för bergsmän i sättet att igenkänna och

¹⁾ Jfr C. EICHHORN, »Svenska studier». Ny samling (1872), s. 120 ff.

tillgodogöra sig olika metaller m. m. Själf säger författaren i den i stället för titel använda öfverskriften att boken är skriven för bergsmän till kunskap i bergsbruk. Den nu valda titeln torde sålunda vara i bättre öfverensstämmelse med innehållet och med författarens afsikt än den förut några gånger använda. Författaren nämner ej sin källa, såsom han vid några tillfällen, t. ex. i fråga om »Bondakunst» och »Stridskonst», gjort, men man förmodar att äfven här föreligger en bearbetning af något i Rom öfverkommet arbete. Så är äfven förhållandet, och den källa vår författare — visserligen med stor frihet — begagnat, befinnes vara ALBERTUS MAGNUS' traktat »De mineralibus et rebus metallicis» i fem böcker om tillsammans 77 kapitel. Det är hufvudsakligen de tre sista böckerna som af P. Månsson användts, och af dessas sammanlagda 31 kapitel återfinna vi 16 i mer eller mindre fullständig form, motsvarande den svenska bearbetningens kap. 9—11, 13—16, 19, 21—23, 25, 27—30. Flera kapitel vittna dessutom om den flitige Vadstenabroderens egna själfständiga studier och besök på orter, där han haft något att lära för sin föreliggande uppgift, och det är ej uteslutet att några kapitel (t. ex. kap. 19, 20, 21, 24, 26 och 31) äro framgångna väsentligen ur förf:s egna rön. Om personliga erfarenheter vittna för öfrigt flera ställen i »Bergsmanskunst», t. ex. s. 599: 14 ff. (»ehn annen mestermann aff vngerens sade migh . . .»), 635: 10 ff. (hur salt produceras »här i Wallandh»), 641: 14 ff. (om ett alunberg funnet vid Rom under förf:s vistelse där), 643: 10

ff. m. fl. st. Hans kärlek till Sverige och hans nitälskan för allt, som kunde lända till dess ekonomiska förkofran, förnekar sig aldrig. Så reser han för att bese det nyssnämnda alunberget vid Rom, såsom han säger (641: 20 ff.): »enkannelige att see och lære huru thett alunit görs ther aff Bergeno, hoppandes att i Swerige motte finnes sådan bärgh till alun görendes», hvarpå följer ett kap. med beskrifning på metoden: »Göra Alun». På mångfaldiga andra ställen citeras Sverige och dess behof. Författaren låter ej sällan undfalla sig en suck öfver svenskarnas oföretagsamhet och slentrian, ofta — tycker man sig varsna — med harmens rodnad på sin asketiskt bleka kind. Så klagar han bl. a. öfver att man i Sverige ej gittat leta efter gull »än till thenne dagen» (597: 10 ff.), och hvad saltkällors befintlighet i hans fädernesland beträffar, så är han öfvertygad, att Gud har begåfvat det med sådana, »men inbyggierne och almogen är så fåkunnoger, att the ey kunne vpläte ögonen till att lete them vp» 637: 1 ff.). Han ger sina landsmän varma uppmaningar att »haffue ögonen ypen, skodendes innerlige thett i Bärghomen och iordene och watnene är» (647: 28 ff.)¹⁾ och meddelar värdefulla råd i många lifvets lägen, såsom huru man skall vaska gull i tråg och genomleta hela Sveriges rik- es älfvar och berg för att finna den ädla metallen (602: 9 ff.) eller hur man skall »ransake och lete

¹⁾ Jfr den nära släktskapen mellan råden att i Sverige uppsöka saltkällor, sådana de formuleras i »Bondakonst» s. 209: 25 ff. och i »Bergsmanskonst» s. 637: 8 ff., äfven detta ett bevis — därest något mera sådant behöfves — för författarnes identitet.

vm sådan Bergh [o: alunberg] att finna, wetandes att thet wåre yppere än någett Sölff, eller koper bärgh till winningh» (644: 29 ff.). De vidlyftiga och värdefulla kapitlen om koppar (kap. 19 och 20) och järn (kap. 21) samt saltsjudning (kap. 24) och alunbrytning (kap. 26) innehålla mångfaldiga exempel och hänvisningar byggda på fackstudier inom förf:s eget land: man märker granneligen att man har framför sig en man, som lefvat sin ungdom i Bergslagen och ingalunda gått omkring med bindel för ögonen. Utom på de redan nämnda ställena hänsyftas i »Bergsmanskunst» på svenska förhållanden bl. a. på följande ställen: sid. 598: 8, 599: 21, 600: 7 ff., 605: 16 ff., 21, 630: 19 ff., 633: 12 ff. (om praktiken vid järntillverkning i Bergslagen), 634: 3 f. (järnådror vid »Taduberg», vid Jönköping), 638: 30 ff., 640: 12 ff. (om salpeterskatten i Sverige), 642: 8, 649: 11 f., m. fl.

Slutligen anbefalles till en hvars läsning Peder Månssons egen varmhjärtade epilog till »Bergsmanskunst» (sid. 650: 20 till kapitlets slut), ett vackert utslag på en gång af hans fosterlandskänsla och hans fromhet.

Texten, som i närvarande edition upptager sid. 591—654, är aftryckt efter Uppsalahandskriften *V 138* (se handskriftsbeskrifning s. LIII ff.). Äfven en annan afskrift är känd, nämligen en Kungl. Biblioteket i Stockholm tillhörig handskrift om 22 blad (det sista hvitt) i liten 4:o från 1600-talet. Den öfverensstämmer i det hela med texten i *V 138*, men ej alltid ordagrant. Hvilkendera af de två handskrifterna som tillåtit sig vissa friheter

i förhållande till P. Månssons text, kan numera ej afgöras. Skillnaderna förtjäna emellertid ej att anföras som textvarianter. Den sistnämnda afskriften köptes på Fägerstens auktion (sept. 1848) af G. E. Klemming och skänktes af honom till prof. G. Stephens, som i sin ordning 1870 öfverlämnade den till K. Biblioteket.

»Bergsmanskunst» består af 31 längre kapitel, hvart och ett med öfverskrift. Endast det rimmade »förspråket» (om 42 rader) har förut varit tryckt, nämligen af KLEMMING i »Svenska medeltids dikter och rim», 1881—82, s. 483 f.

2. Barnabok, här upptagande sid. 655—718, är, enligt hvad H. SCHÜCK¹⁾ uppvisat, en samman dragen öfversättning af humanisten ERASMUS ROTERODAMUS, »Institutio principis christiani». C. EICHHORNS entusiastiska uppsats om »Barnaboken»,²⁾ i hvilken han trodde sig ha funnit ett svenskt verk och »ett hittills okänt motstycke till Konunga- och höfdingastyrelsen», vår medeltids yppersta litteraturalster, får numera läsas med mycken reservation för dess öfverdrifter, enär själfva arbetet såsom en själfständig produkt af svenskt snille genom Schücks granskning utan nåd reducerats till mera blygsamma dimensioner. Detta hindrar dock ej, att det svenska arbetet alltjämt intager en framstående plats inom vår äldre litteratur. Öfversättningen är gjord med Peder Månssons kända talang och kan mäta sig med det bästa vi äga kvar från medeltiden. Så-

¹⁾ Samlaren, årg. 6 (1885), s. 67 f.

²⁾ Svenska studier, ny samling (1872), s. 120 ff.

lunda faller Schück därom följande omdöme: »Konungastyrelsen och Själens Tröst äro väl de enda arbeten, som i språkets klang och välljud stå framför Peder Månssons Barnabok». ¹⁾ Äfven i kulturhistoriskt hänseende och för kunskapen om tidens politiska åskådning utgör det ännu i dag en lärrik läsning för den därpå intresserade. Redan valet af denna skrift hedrar i hög grad vår flitige landsman, och den sluter sig också värdigt till raden af hans många allmännyttiga och för fosterlandets gagn afsedda skrifter. I förbigående kan nämnas, att Erasmus' verk, som införlifvats med de flesta kulturspråk, äfven efter Peder Månssons tid och oberoende af hans arbete lockat till öfversättning på svenska språket. År 1721 utkom nämligen i Stockholm från Kungl. boktryckeriet »En christelig furstes uptuchtelse uti wissa reglor och läre-puncter förestäld». Boken hade öfversatts redan år 1691, och detta skedde då på föranstaltande af kronprins Carls (Carl XII) guvernör Erik Lindschöld, hvadan man har rätt att antaga, att det förträffliga arbetet haft sin del i det nämnda kungabarnets »uptuchtelse».

»Barnaboken», som består af 236 längre eller kortare stycken, däraf vid slutet 22 s. k. exempel — utan motsvarighet i originalet, men helt visst öfversatta ur någon af de många allmänt tillgängliga, af präster och munkar vid predikan använda s. k. »copiæ exemplorum» — afsedda till belysning af särskilda moment i den föregående framställningen, är, såsom redan nämnt, en starkt sam-

¹⁾ Anf. arb. s. 72.

mandragen öfversättning af Erasmus, som den emellertid troget följer i utvecklingsgången. Några partier, som synts bearbetaren framför andra viktiga och af särskild intresse för hans landsmän, framställas med särskild pregnans och färgläggning. Så när han talar om fiendskapen mellan konkurrerande grannfolk — af P. Månsson med lif och lust lämpadt på Sveriges förhållande till Danmark (se t. ex. sid. 704: 7 ff., 709: 30 ff.), eller om danska tiggare, bland dem äfven munkar, som »fare vm kring rikitt, förandes Helgedomer eller lysendes afflatt» och hvilka »pläge tiggie i Ösbo, Wesbo och Sönnarbo, hwilke titt sändes aff Halmstade och Landzkrono och Lundh» (699: 28 ff.), eller om tullar och skatter, hvilka ofta utkrävas af den fattige så, att »Skatzmännenne tage aff hans huss grytor och kannor, eller och spillet aff skorstenen» (696: 1 ff.). Äfven på andra ställen nämnes Sveriges namn och svenska förhållanden, såsom sid. 677: 29 ff., 700: 16 ff. (om öfverflöd vid gästabud). Inledningen (657: 20—658: 3) är af Peder Månsson själf och innehåller efter en motivering af hans ämnesval följande ord: »ty skriffuar iagh tesse bokena allom welbyrdigom Swerigis Jnbyggjarom. huru theres barn skola läras och vpfödas ty alle the ähre empne aff huilkom iw någor effter gudz försynn welies thill konungh ty Sverige är ej ärfue rijcke». Omedelbart efter dessa ord följer (658: 3) Erasmus' text.

»Barnaboken» i nu föreliggande form är, liksom »Bergsmanskunst», ej förut utgifven — med undantag af de hos Eichhorn och Schück i deras

ofvannämnda uppsatser återgifna styckena äfvensom det rimmade förspråket, hvilket, liksom det till »Bergsmanskunst», utgifvits af KLEMMING i »Svenska medeltids dikter och rim», 1881—82, s. 480 ff.

Använda handskrifter.

1. Cod. a. Kungl. Bibliotekets pappershandskrift i 16:o af dimensionerna $140 \times 100 \times 25$ mm., utgörande 226 blad (de 17 första folierade af skrifvaren, de återstående paginerade af Klemming) med ett omslag af pergament (en del af en handling, med gammal skrift å halfva innansidan). Främst därefter hafva insatts två pappersblad (å det 2:a bladets versosida ett knapphändigt register öfver volymens innehåll), och ytterligare har ett pergamentsomslag¹⁾ tillkommit, ursprungligen försedt med två smala knytremmar, af hvilka nu blott fragment kvarsitta. På ryggen är ofvantill af Klemmings hand med bläck skrifvet **Peder Månsson**. Boken är hel och hållen skrifven af den lärde Vadstenamunken i Rom åren 1514—22 (enligt egenhändiga notiser i handskriften. Denna handskrift citeras i närvarande edition af hans »Skrifter» så-

¹⁾ Enligt hvad Klemming (»Ur en antecknares samlingar», s. 146) utrönt utgör detta pergamentsblad ett fragment af ett af påfven Nicolaus V genom Paulinus Chappe utställt aflatsbref för hjälp mot turkarna, ett bref som vunnit ryktbarhet i boktryckarkonstens historia såsom det äldsta daterade tryck med rörliga typer (Mainz 1455). Enligt Klemming anses det skrifna fragmentet, som varit i P. Månssons hand, härleda sig från år 1452.

som »cod. a». Den innehåller 24 traktater, 22 på latin och 2 på svenska. En utförlig förteckning öfver innehållet finnes anförd hos G. E. KLEMMING i hans redan anförda »Ant:s saml.», 1868—73, s. 152—158, 2:a uppl., s. 146—151, till hvilken redogörelse hänvisas. De latinska uppsatserna behandla kemi och (öfvervägande) alkemi (tillsammans 18 nummer), matematik och aritmetik (1 n:r), medicin (1 n:r), teknologi (1 n:r) samt ett utdrag ur Plinii lib. 33, cap. 3, 4. På svenska äro, såsom nämndt, endast två uppsatser, nämligen:

- i. Om skinnberedning, kap. 20—27. (Fortsättningen ingår i cod. c och b). Bl. 14 v.—21 r.

Här aftryckt s. 533—542: 17.

- ij. Om klockors vikt och proportioner. Bl. 178 v.—183 r.

Här aftryckt s. 569—574.

Enligt en anteckning af Klemming upptill å främre pergamentsomslagets innersida har handskriften fordom tillhört en baron GRIPENSTEDT. Detta är allt hvad som är känt om dess äldre öden. Numera tillhör den som nämndt Kungl. Biblioteket.

2. Cod. b. Kungl. Bibliotekets pappershandskrift i 16:o af dimensionerna $132 \times 100 \times 35$ mm., förut tillhörig Ritter- und Domschule i Reval. Den är liksom den föregående handskriften egenhändigt skrifven af Peder Månsson under hans vistelse i Rom och kallas af honom själf »liber B»; i närvarande publikation citeras den såsom »cod. b».

Den innehåller på två ställen uppgifter om nedskrifningsår, nämligen 1516 (å bl. 52 r.) och 1519 (bl. 226 r.), men torde delvis vara skriven vid andra tider. Handskriften utgör 18 lägg, de flesta om 16 blad, det sista lägget 24 blad. Bladantalet har urskrungligen varit minst 286, men är numera 273, i det tillsammans minst 13 blad (nämligen bl. 1—4, 9—12, 230 samt vid slutet åtminstone 4 blad, 283—286) gått förlorade. När handskriften af Kungl. Biblioteket förvärfvades, saknade den pärmar och befann sig i ett öfver hufvud taget mindre vårdadt skick, skadad af fukt och med bortslitna blad i början och slut. Numera har den försetts med ett stilenligt band af pressadt svinläder, på hvars rygg är tryckt titeln »P. M. Liber B. Rome 1516—». Handskriften förvärfvades af Kungl. Biblioteket den 1 april 1909 från förre ägaren, den redan nämnda *Ritter- und Domschule* i Reval. Om handskriftens äldre öden, ägare o. s. v. finnes ingenting bekant: hon innehåller ej en rad till upplysning i ifrågavarande hänseende, och i Reval hade man sig ingenting härom bekant.

Innehållet utgöres af följande stycken:

- i. En afhandling på *latin* i astrologi, alkemi: om metallers egenskaper och förvandlingar, konsten att utdraga »quinta essentia» ur olika kroppar, »de generalibus remediis» m. m., tillsammans 2 böcker. Början, 4 blad, saknas äfvensom 4 blad inne i texten. Bl. 5—52 r.

Vid slutet (bl. 52 r.) står: *Frater P M Rome scripsit 1516*. Härefter är allt (med ett

litet undantag, bl. 275 v.—276 v. (se nedan s. XLVII) på *svenska*, nämligen:

- ij. Tre helt korta rön (hvaraf två medicinska): Taka fiska (tryckt här s. 454) samt Contra quartanam och Taka smittan aff (bägge tryckta s. 577). Bl. 52.
- iiij. Bondakonst, en landtbrukspraktika med långt rimmadt förspråk (3 ¹/₂ sidor), delvis öfverstruket i handskriften. Afhandlingen är ej fullständig: här finnas blott kap. 1—186 och 221—255. För de mellanliggande kapitlen 187 ff. hänvisas till »liber A», för slutet, kap. 256 ff., till »liber D» (bägge, såsom nämnts, ännu oupptäckta). Bl. 53—183.
Tryckt här s. 191—364.
- iiij. Två tekniska uppsatser: Förgylla och Aff-taka scrifftena. Bl. 183 v.—184 v. och 228 v.
Tryckta här s. 453—454.
- v. En del (kap. 48—53) af en högst märklig traktat om Säterwärks konsth mädh stokkom. Slutet saknas här, men ingår, enligt hänvisning vid slutkapitlet, i »liber A». (De föregående kap. 20—27 och 43—47 ingå i resp. cod. a och c, här tryckta s. 533—544.) Bl. 184 v.—186.
Tryckt här s. 544—547.
- vi. Konst grafwa stena, en afhandling om ädelstenars bearbetning, eller stensnidarkonst, utgör här kap. 1—14 (af de 44 kända) med ett rimmadt förspråk, hvars senare del (hela bl. 230), ungefär ²/₃ af förspråket, är bort-

skuren, men på den kvarsittande falsen kan man ännu tydligt se rester af ett rimmadt stycke. De två sista af de bevarade raderna äro öfverstrukna. Vid 14:e kapitlets slut hänvisas för fortsättning till »liber c», som innehåller de öfriga kända kapitlen, hvilka dock ej afsluta traktaten (hänvisning lämnas nämligen vid kap. 44 till den förlorade »liber A»). Bl. 187 r. (endast rubrik), 229 v. (bl. 230 bortskuret), 187 v.—199 r. (198 v. blankt), 228 v.—229 v.

Här aftryckt s. 501—519.

- vij. Stenbok, ett lapidarium på svenska, en i alfabetisk följd ordnad samling af beskrifningar öfver ädelstenar och deras (magiska) egenskaper, endast känd från denna handskrift. Å bl. 226 r. nedtill står: *Rome 1519*. Bl. 199 v.—228 r.

Tryckt här s. 457—498.

- viiij. Stridzkonsth, kap. 28—82 med ett fyra sidor långt dråpligt förspråk på rim (ett annat sådant inleder kap. 83 ff., som ingå i cod. c). De första 27 kapitlen, förmodligen äfven de inledda af ett rimmadt förspråk (det tredje alltså), äro fortfarande okända. Däremot ingå kap. 83—109 i »liber C», men härmed är arbetet dock ej afslutadt, ty vid kap. 109 hänvisas för fortsättning till »liber D». Bl. 231—268.

Här aftryckt s. 119—172.

- ix. Ett Väderlekskalendarium efter månader och dagar, innehållande prognostika för hela

året, ett bihang till »Bondakunst». — (Efteråt följer på 2 1/2 sidor (bl. 275 v.—276 v.), tvåspaltade, en *latinsk* tabell öfver himlakropparnas aspekter för olika månader och dagar, som ej här återgifvits.) — Bl. 269—275 r.

Här aftryckt s. 367—376.

- x. Glas-konsth, en tyvärr genom de sista fyra bladens förlust defekt traktat om glastillverkning. Bl. 277—282.

Här aftryckt s. 559—566.

Med undantag af den på två ställen (bl. 5 r. och 34 r.) mötande stämpeln »*Bibl. Schol. Equest. Reval.*», som gifvetvis syftar på Ritter- und Dom-schule i Reval, finnes intet spår af föregående ägare. För öfrigt förekommer endast på ett ställe en längre anteckning (utan något sammanhang med handskriftens innehåll), och denna af en 1600-tals-hand. På det från början blanka bl. 198 v. läses nämligen: »Laur. Möller, describens Historiam expeditionis Svecorum et Polonorum, loco exempli inserit se vidisse in Legatione Ruthenica Anno 1581 Epitaphium Ovidij penes Boristenem insculptum his versis. [Med tillägg nederst å sidan:] Ferme tum oblitteratum et abolitum ipsa vetustate.

Hic situs est vates, quem divi Cæsaris ira
Augusti Latio cedere jussit humo.

Sepe miser voluit patriis accumbere terris,
Sed frustra, hunc illi fata dedere locum.»

Ett par kortare anteckningar: rubriker, liksom den nyssnämnda notisen om Ovidii epitaphium tillskrifna på 1600-talet, läsas i margerna till

hdskr:s bl. 177 v. och 178 r. På det förra stället, i den tryckta texten motsvarande s. 355: 23 ff., stå nämligen tillskrifna orden För wegge lys, på det senare stället, likaledes i margen, vid s. 356: 18 ff. orden För kol maska, tydligen ett par rön som någon ägare funnit för sig särskildt betydelsefulla och därför annoterat. Ingendera rubriken har ansetts värdig att medtagas vid utgifvandet af den autentiska texten.

Handskriften i sin helhet synes ej medan den tillhörde Revals Ritter- und Domschule varit uppmärksammas af någon forskare. Åtminstone har, med ett litet undantag från senaste tid, ingenting blifvit publicerad af dess innehåll. För öfrigt har den ej ens blifvit omnämnd och kunde lätteligen ha blifvit betraktad såsom förlorad i likhet med sina syskon »liber A» och »liber D», hvilkas återuppståndelse nu ifrigt efterlängtas och hvilka med skäl antagas vara lika gifvande som de två nu kända syskonen. Det ofvannämnda undantaget gäller det rimmade förspråket till »Bondakonst», kalladt »*Bondom*» (Till bönder), som 1888 utgafs af Kristianiaprofessorn L. DAAE i (Sv.) »Historisk tidskrift», årg. 8, s. 168 ff.

3. Cod. c. Linköpings Stiftsbiblioteks pappershandskrift i 16:o med sign. J. 8 (f. d. Kylan-der xcii), af dimensionerna 140 × 103 × 35 mm., skrifven af Peder Månsson under hans vistelse i Rom och af honom kallad »liber C». Handskriften är omständligt beskrifven af G. O. HYLÉN-CAVALIUS i »Peder Månssons Stridskonst och Stridslag»

(1845), till hvilken beskrifning här må hänvisas. En kort sammanfattning jämte några behöfliga rättelser är alltså hvad som här är af nöden.

Linköpingshandskriften, författarens eget koncept, består ursprungligen af 244 pappersblad jämte tvänne omslagsblad af pergament (betecknade bl. 1 och 245) till skydd för volymen. Denna är helt igenom folierad af P. Månsson själf. I senare tid hafva vid bokens början tillsatts fyra hvita blad, i slutet likaledes tre samt mellan bl. 90 och 91 åtta, alla ursprungligen hvita, ehuru i senare tid mer eller mindre använda för skrift. I den af P. Månsson skrifna texten saknas två hela blad (bl. 26 och 142, det förra tillhörande »Sjökonsulatet», det senare »Konstbok») till förfång för textsammanhanget. Dessutom hafva åtta från början obeskrifna blad (nämligen bl. 2, 3, 120, 121, 189, 202, 204 och 240) bortskurits eller borttrifvits, till ingen skada. Åtskilliga andra blad voro af författaren lämnade hvita, nämligen 83 v.—86, 149, 150, 186—188, 201 v.—214 (af dessa äro, såsom nyss nämndes, bl. 202 och 204 borttagna), 238 v.—244 (bl. 240 bortskuret).

Af de ursprungligen hvita bladen hafva, såsom nämndes, många sedermera blifvit använda för anteckningar af flera (mest 1600- och 1700-tals) händer. Men äfven i sammanhang med P. Månssons text hafva senare händer varit framme. Så t. ex. hafva af en 1600-tals hand tillagts öfverskrifter (stundom oriktiga) till flera kapitel i den med titeln »Konstbok» försedda traktaten.

Likaså hafva i margerna till texten af samma traktat enstaka ord tillskrifvits af någon intresserad språkman. Intet af dessa onödiga tillägg har vunnit beaktande vid utgifvandet af närvarande textupplaga.

Innehållet fördelar sig på följande stycken:

- i. Sjökonsulatet (»Il Consolato del mare»). 138 kapitel. Titelrubrik saknas, har möjligen funnits å något af de förlorade bladen (1—3) i början. Det är ingalunda osannolikt, att dessa äfven innehållit ett rimmadt »förspråk», såsom Peder Månssons vana var. Bl. 4—83 r., 87—90. (Bl. 83 v.—86 blanka.)

Vid slutet står: *Rome anno dominj 1522 frater P: M.*

Tryckt här s. 3--115.

- ij. Läkebok af JOHANNES DE RUPE SCISSA (Jean de Roquetaillade), en typisk representant för medeltidens läkekonst, med ett rimmadt »förspråk» af öfversättaren. Läkeboken är utgifven af G. E. KLEMMING i »Läke- och örteböcker från Sveriges medeltid», 1883—86, s. 411—445. En latinsk förteckning öfver 699 läkemedel, fördelade i olika grader af hetta och köld, torrhet och fuktighet (hdskr:s bl. 97—101), hvilken förteckning uteslutits i Klemmings edition, har utgifvits af R. GEETE i »Farmaceutisk tidskrift» 1886 under titeln »En svensk codex medicamentarius från 1520-talet». Det rimmade förspråket är utgifvet först af LAGERBRING i

- »Saml. af åtskilliga handlingar . . . i sv. hist.»
D. 1 (1750-t.), s. 15—17, sedan af KLEMMING i »Svenska medeltids dikter och rim», 1881—82, s. 475 f., och senast af NOREEN i »Altschwed. Lesebuch», 1892—94, s. 107—109. Bl. 91—119 r. (Bl. 119 v. blankt; 120, 121 saknas.)
- iiij. Konstbok, en samling af tekniska rön, spridda på flera ställen i handskriften, men här sammanförda till ett helt. Bl. 122—130, 132—136 r., 140—148 (bl. 142 saknas), 152—157, 158 v.—160 r., 161, 163—170 r., 173 v.—179 r., 180—185.
Aftryckt här s. 379—453.
- iiij. Ädelstenars bearbetning, kap. 15—44 (med hänvisning vid slutet till fortsättning i »liber A»), utgör det senare (oafslutade) partiet af en traktat, hvars förra del ingår i cod. b. Bl. 131—132 r., 162, 170—171, 172 v.—173 v., 178 v., 179—180 r.
Tryckt här s. 519—530.
- v. »Retrakt» m. m., ett fragment, utgörande kap. 55—65 af en traktat, hvars titel man nu ej kan gissa sig till, då början saknas. Bl. 136 v.—138 v., 171 v.—172 v., 173 v.
Här aftryckt s. 551—556.
- vi. Strödda läkedomsråd, 31 onumrerade kapitel. Bl. 151—152 r., 157 v.—158 r., 215—220 r.
Tryckt här s. 578—588.
- vij. Skinnberedning och »Sätherwärkskonst», endast ett litet parti på 2 1/2 sidor i hand-

skriften, utgörande kap. 43—47. Af traktaten förekomma eljest fjorton kapitel, nämligen 20—27 (i cod. a) och 48—53 (i cod. b). Se vidare här ofvan s. xxx. Bl. 160—161 r.

Aftryckt här s. 542—544.

- vij. Stridskonst, kap. 83—109 jämte ett rimmadt förspråk (det andra i ordningen). Vid slutet hänvisas till »liber D». Bl. 190—201 r.

Utgafs 1845 af G. O. HYLÉN-CAVALLIUS i S.F.S.S. och har för fullständighetens skull här omtryckts (s. 172—188) i omedelbar fortsättning till den ur cod. b hämtade texten till kap. 28—82. »Förspråket» har dessutom utgifvits af LAGERBRING i »Saml. af åtskill. handl.» D. 1, s. 19—20, och af KLEMMING i »Sv. medelt. dikter», s. 477.

- ix. Stridslag, kap. 147—210, med hänvisning vid slutet till »liber D», är utgifven af HYLÉN-CAVALLIUS 1845 i »Peder Månssons Stridskonst och Stridslag», s. 19—41. Det har ej ansetts nödigt att här omtrycka fragmentet, då det ej kunnat kompletteras med något bidrag ur andra handskrifter af författaren-bearbetaren. Dess »förspråk» har ytterligare utgifvits af KLEMMING i nyss anf. arb., s. 478 f.

Denna handskrift, som är den enda af de fyra syskonen (libri A, B, C, D), som städse hållit sig hemma i Sverige,¹⁾ har märkvärdigt nog ej utöfvat

¹⁾ Den har efter hand ägts af bl. a. Johannes Mersenius, Johannes Th. Bureus (1612), Magnus Olai Asterophorus, B. M. Cronobourgh (1652), Eric Benzeliuss d. y. (1741) m. fl., tills den slutligen hamnade i Linköpings Stiftsbibliotek, som ännu är den lycklige ägaren däraf.

någon starkare dragningskraft på litterärt folk, och i tryck har, så när som på de två förspråken från 1750-talet (se här ofvan), ingenting därur offentliggjorts förr än HYLÉN-CAVALLIUS 1845 utgaf »Stridskonst» och »Stridslag». Först 1886 följde KLEMMING med »Läkeboken». Det kan ej annat än väcka förvåning att den i flera afseenden intressanta skriften »Sjökonsulatet» fått ligga opublicerad ända till år 1913. Detsamma gäller i nästan lika hög grad om Peder Månssons »Konstbok».

Endast två traktater, nämligen de nyssnämnda krigstekniska styckena, »Stridskonst» och »Stridslag», hafva, trots deras ofullständiga skick, ett par gånger blifvit afskrifna af intresserade personer och i bägge fallen sammanförts. Den flitige antikvarien R. BROCKMAN gjorde (obekant när) en afskrift (23 blad i 4:o), som nu tillhör Kungl. Biblioteket. Den andra afskriften togs af kammarjunkaren L. F. RÄÄF och utgör ett häfte i folio om 14 blad. Den skänktes 1827 till Krigsvetenskapsakademien, i hvars bibliotek den ännu finnes under signum »N:o 96 in fol.».

4. Cod. d. En Uppsala Universitetsbibliotek tillhörig pappershandskrift in 4:o med sign. V 138 (förut 252, 4:o) om 115 blad, hvaraf 3 blanka. Bladen äro i senaste tid paginerade 1—228, hvarvid det första, oskrifna bladet lämnats ur räkningen. Vid slutet af volymen äro dessutom 4 (opaginerade) blad senare inhäftade, af hvilka det sista är blankt. I den egentliga handskriften äro utom det nämnda första bladet ännu två andra, nämligen bl. 61 och slutbladet 114, blanka.

Handskriften är, i olikhet med de tre här ofvan beskrifna, ej af Peder Månssons egen hand, utan en afskrift från senare delen af 1500-talet, sannolikt dock ej senare än 1570-talet. Hvarken författaren eller afskrifvaren har gifvit sig tillkänna, men att den förre ej är någon annan än PEDER MÅNSSON bevittnas, utom af arbetets formella förtjänster samt de tvänne rimmade »förspråken», hvilkas syskontycke med de förut kända af samme man är omisskänligt, äfven af det faktum att auktor själf anger Italien såsom sin vistelseort vid tiden för nedskrifvandet (»Här i wallandh» 635: 10; »Iagh foor till thett bärgitt [3: widh Room] enkannelige att see och lære ...» 641: 20 ff.). Det enda årtal som nämnes i boken är 1501 (s. 597: 25), från hvilket år en händelse (nämligen spanjorers och portugisers guldfynd i ett onämndt land) relateras. På ett par ställen hänvisar förf. till ett af Peder Månssons arbeten, nämligen »boken aff Alchimia» (s. 599: 28) och »boken alchimie konst» (s. 639: 27), hvarmed synes åsyftas den latinska traktat öfver detta ämne, som ingår i P. M:s »liber B» (se s. XLIV).

Det torde kunna antagas, att de två traktater, som utgöra afskriftens innehåll, hämtats från någondera eller bägge af Peder Månssons ännu okända originalhandskrifter, »liber A» och »liber D» enligt förf:s egen terminologi. Skriften är en redig och drifven afskrifvarhands och alltigenom densamma. Till pärm har användts ett med papper fodradt pergamentblad, utgörande bl. C xx ur ett exemplar af *Missale Strengnense*, ett Ghotan-tryck från 1487.

I afseende på handskriftens innehåll bör anmärkas, att ingendera af de två traktaterna försetts med titel utan i dess ställe med en öfverskrift på resp. 3 och 2 rader (se den tryckta texten). Af de här begagnade titlarna är den första — »Barnaboken» — redan förut använd af Klemming, Eichhorn, Schück m. fl. och har här bibehållits, ehuru den kanske rättare bort heta »Furstebarns uppfostran» i öfverensstämmelse med dess latinska original (se här förut sid. xxxviii). Den andra traktaten, som hittills gått under den mindre lyckligt valda rubriken »Bergsboken», har här benämnts »Bergsmanskunst», en titel som bättre torde motsvara skriftens innehåll och syfte. Handskriften utgöres alltså af följande stycken:

- i. Barnaboken. S. 1—120. — Här aftryckt s. 655—718.
- ij. Bergsmanskunst. S. 123—226. — Här aftryckt s. 591—654.
- iiij. (Senare infogadt.) Två stycken, nämligen kap. 25 och 26 i »Bergsmanskunst», ordagrant öfverensstämmande med motsvarande text i mom. ij. här ofvan och resp. försedda med rubrikerna »Om alun» och »Göra alun». Utdraget har ej ursprungligen hört till denna handskrift, men på grund af dess innehåll senare blifvit däri infogadt. Stilen är alldeles samtidig och som det tyckes identisk med den i V 138, hvadan båda kopiorna torde samtidigt tagits efter samma källa, såvida ej kopisten samtidigt gjort utdraget ur

sin egen afskrift. Huruvida den närmaste källan varit Peder Månssons originalhandskrift eller en mellanliggande afskrift kan ej afgöras och följaktligen ej håller frågan huruvida originalet omkring år 1570 funnits i Sverige, där afskriften otvifvelaktigt är gjord af svensk man. Fragmentet, som upptager 6 skrifna sidor (sista bladet är såsom nämndt blankt) har ej ansetts behöfva aftryckas, liksom ej håller några varianter kunna uppletas.

SJÖKONSULATET

(IL CONSOLATO DEL MARE)

1—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

Byggia skep c j

Cod. c.
4 r.

WJl nokor byggia skep j kompaniskap tha skal thän
skeparen wnderwisa hwaryom kompanenom hwrw
storth, breth, langth, oc dywpth han aktar thet
5 skepith göra, Oc swa mykith som hwar kompanen
loffwar segh wilya thär j byggia, bör hwaryom
fwlkomlika göra Oc wm nokor aff kompanommen
ey wille aller mäktade halla thet han loffwade byggia
sidhan skipith börjath är, tha maa skeparen nödga
10 honom thär til *mädh* räthwisonne oc laghen, Oc
maa theslikis taka päninga til läns pa thän delen
j skipeno, hwilken han haffdhe loffwath segh byggia
vilia, Exemplum, Wm en aff kompanommen haffde
loffwat byggia en sextande deel j skipeno, oc haffde
15 ey bygth meer än halffdelen aff the honom borde,
Tha ma skeparen panthsätia hans deel före pän-
ynga til ath fwlkomna thän delen han haffde loff-
wath byggia, Thy här til är skäl, haffde skeparen
wisth ath nokor aff kompanommen ey haffde vilith
20 aller ey | fförmäktath byggia thän delen han vth- 4 v.
loffwadhe, tha haffde han ey börjath byggia thet
skepith,

Döo nokor kompan 2

Döo nokoraffkompanommen *mädhan* skipith standher
25 j byghningh, tha ärw hans ärffwinga jnthe plikt-

oghe til ath fwlbordha thet han liffwandis loffwadhe
byggia, wthan swa waare han haffde thet bwdith j
sino testamenthes breff, Oc wm thän som dödhe
haffde betalath skiparenom nokra päninga pa sin
deel byggiandis swa ath hans deel kan thär mädh 5
fwlkomnas som han haffde loffwath, thaa skal thän
delen sälyas för än skipith löper til syös aff the
rwmmeno hwar thet bygdis, Thy thän dödhe är
jngom pliktogher til räkenskap aller lagh halla mädh
nokrom, oc ey är tha j kompaniskap, Män ärw ey 10
päningana swa mange som thän wthgaff thär dödher
bleff, ath mädh them kan hans del fwlkomnas, thaa
skal skiparen wpletha nokon annan til kompaniskap
5 r. som thän delen fwlkomna, Oc skiparen är plikt-
ogher giffwa hans arffwom som dödhe, alla the 15
päningana j gen hwilka han wpbar aff honom til
thän delens bygningh,

Wm skiparen bygger större 3

Böryar skiparen skipith litith, och sidhan bygger
thet större än förordath oc samtykth war aff kom- 20
panommen pa längdh, breedh, aller dywpheth, Tha
ärw kompanena jnthe thär före pliktoge bethala
meer än som aff them war samtykth, wthan skwlo
haffwa thär j sin deel likerwisth som the haffdo
betalath thet skiparen haffwer bygth affwer theras 25
samtykkio oc förordan, Oc thy tarffwas ath skiparen
ganger til hwar kompanen särdelis förhörandis oc
spöryandis wm the ärw til fredz aller wilia ath han
bygger skipith större än som samtykth war mädh
thet första, aller hwilke ey wilya thet samtykkia, 30

Exemplum, wm the waaro x compana, aff hwilkom
 sex willo ath skipith bygdís större | än samtykth 5 v.
 war, oc fira willo thet ey, tha magha ey the fira
 göra thär j mothstandh, ey håller twa, tre åller fäm
 5 kompana, wtan ärw tha pliktoghe betala hwar sin
 deel som thet haffdhe warith samtykth mädh thet
 första, Män ärw the ey mäktoghe åller kwnna thet
 ey göra wthan sin storan skadha, tha skwla the
 ey nödgas til ath äfftherfölya the andra kompan-
 10 annas vilya som håller begära ad skipith bygdís
 större, wtan bliffwe widher thet som var samtykth
 mädh thet första

Aff mästar mannen som bygger 4

Bygger nokor mästarman skepit längre, större åller
 15 dywparen än som skiparen haffwer honom fangith
 märke oc maatto, åller warith affwer ens mädh
 honom, tha skal thän mästar mannen bethala halff-
 delen aff allom them kostenom han haffwer bygth
 meer, oc mista sin arbethes lön swa mang dagx-
 20 wärke som han bygde affwer samtyktha matto, Oc
 thy är thän mästar|mannen pliktogher mädh thet 6 r.
 första vndherwisa allom kompanommen hwath längdh,
 breedh oc dywpheth skiparen haffwer honom be-
 fallath byggia j the skipeno, Oc wm bygnyngen
 25 bliffwer stark, åller ey waraktog, thy them tilhörer
 göra bygnyngena stadoga, oc jnthe lätha fattas,

Mästar mannen ey driffwes borth 5

Komber nokor mistykke åller owilye mällen skip-
 aren oc mästar mannen sidhan han haffwer böryath

til ath byggia pa skipith, oc gör sina gärningh wäl
 alla som tarffwas, Äller wm skiparen fwnne andra
 mästar män före myndre lön, tha ma han ey thär
 före driffwa them fran the arbetheno som the haffwa
 böryath för än thet är ändath, Män widhersäggher 5
 mästar mannen syälffwer thet arbetith, tha maagha
 andre mästar män thär til anamas, oc ey annars, Oc
 thy förware alle sin mällen ath jngen förtörnar
 annan, Män är mästar mannen ey fwlbordelika kloker
 oc konstogher til the bygnyngena, tha ma skeparen 10
 6 v. widhersäya honom, oc | taka annan mästar man til
 thet arbetith moth theras wilya som thet böryadho,
 Oc thän man som taker til segh thet arbetith
 böryandis som ey kan konstena til ath fwlbordha,
 Han är pliktogher til aathergiffwa oc bethala allan 15
 thän skadha oc kosth som är tilkommyn oc giordher
 j the bygnyngenne före hans fawisko, thy han tok
 til segh the gärnynggh j hwilko han är ey mästare,
 Oc täslikes thän skadha som tilkomber köpmannom
 pa theras gotz j skipeno aff the ondho bygnyng- 20
 enne, Oc vm swa är ath thän mästar mannen ey
 haffwer bethala thän skadhan som är tilkommen aff
 hans ondho bygningh, tha skal han läggias j fanga
 hws til thes han haffwer alth betalath äffther laghen,
 swaa som han haffde stwlith the päningana aff skip- 25
 arens kisto mädh sith gäkkerj Jtem skiparen är
 pliktoger giffwa hwar dagh hwaryom mästarman-
 nenom the päninga til bröd, oc thär til mädh sin
 7 r. arbedis lön som han | haffwer hwaryom loffwath,
 wtan swa är the wilya taka sin lön hwar lögher- 30
 dagh före alla wikwna, och thet warj äffther
 theras wilya,

Byggia före samfalta pänynge 6

Taker nokor mästar man til segh skepsens byggh-
ningh alla, före samfalta pänynge oc wissa swmmo
görandis, thaa är han pliktogher bethala them
5 mästarmanen som honom hjälpa j bygnyng-
enne, Oc skiparen är pliktogher wnderwisa them
ath han haffwer warith affwer ens mädh them ena
mästarmanenom hwat han skal haffwa före alla
the bygghnyngena, oc thet thän mästarmanen skal
10 them bethala för theas arbethe, Oc tha skipith är
bygth, wm thän mästarmanen ey haffwer, aller
ey wil bethala them androm mästarmanen
som honom haffwa hwlpith byggia, tha maagha the
qvarsätta päningana som skiparen haffwer bethala
15 them mästarmanenom til thes the ärw betaladhe
före sin dagxwärke oc kosthnath, Jtem loffwa mästar-
mennena ath skipith skal alth wara redho giorth
jnnan före sagdan dagh wndy plikth oc | päninga 7 v.
sak, oc the halla ey sith lyffte, tha maa skiparen
20 wthkräffya the pänynge sakena aff mästarmanenom,
oc thär til mädh thän skadhan han sägher segh
haffwa aff hans senkan, oc thär j är troandis hans
sworna eedh, Män är the senkanen aller skadhen
tilkommen aff gwdy aller rikesens härre oc ey före
25 hans försymelse, tha är han jnthe pliktogher bötha
aller bethala, Jtem är thet swa ath skiparen ey
betalar mästarmanenom som han haffwer honom
loffwath j wissan tidh, och han faar thär aff nokon
skadha, tha bör honom bethala samma päninga sak,
30 thy swa skal skiparen wara pliktogher mästarman-
nenom, som han skiparenom j alle maatto,

Sälja sin deel j skipeno 7

Wjl nokor aff kompanommen sälja sin deel j skipeno som nybygth är, tha ma han thet ey göra för än thet haffwer lwpith til syös oc giorth ena reso, Thy skiparen haffwer haffth mykith omak j bygnyngenne, 5 oc rätwisth är ath han faar nokra winningh thär 8 r. aff för än skipith säljes aller nokor deel j the, Oc thän som wil sälja sin del, är pliktogher försth bywdha honom falan skiparenom, oc allom kompanommen före lyka päninga som han wil thän androm 10 sälja, Jtem wilya alle kompanana sälja sina dela thär the ägha j skipeno, tha är oc skiparen pliktogher sälja sin deel, aller köpa allas thera dela wm han haffwer thes makth Wtan swa är ath the haffwa giorth segh j mällen nokon annan stadga aller wel- 15 kor til förna besworin,

Skriffwaren j skipeno 8

Skiparen maa sätja en scriffwara j skipeth, mädh allas kompanannas samtykkio, Oc lätha honom giffwa sith breff oc swärya j godha manna närwaro ath 20 han wil wara allom ödmywker, rättwis oc troo, swa allom köpmannom, baatzmannom, pelegrimom, som skiparenom syälffwom, oc allom them som j skipeno färdas, Oc thet han skal jnthe scriffwa j räknenskaps bokena, vtan thet santh är oc thet han seer 25 tracteras mällen them som handlan haffwa mällen segh Oc säya santh swa enom som androm 8 v. | Oc wm nokor annar scriffwade j hans book, tha skal the jngen tro giffwas oc räknas före jnthe, Är thet swaa ath scriffwaren wardher fwnnen mädh 30 falskheth j sinne scriffth, tha skal honom affhwggas

höghre handen, oc brännas *mädh* eth glödgat järn
 jn pa beneth framman j pannonne, oc mista alth
 thet goth han haffwer til äghodela, Jtem skal oc
 scriffwaren swärya ath han aldrih skal soffwa pa
 5 landeno vtan han haffwer när segh nykillen ath
 the kistonne j hwilko räken-skaps böckerna ärw, oc
 thet han adrih skal ganga fraan the kystonne
 latandes hanne ypna, äller olästa, widher the för-
 scriffno plikth oc näffzth,

10 Scriffwarens makth, 9

Scriffwaren haffwer swa dana makth ath skiparen
 maa jnthe gotz jnföra latha j skipith til ath frakta
 thet, vtan j scriffwarens närwarw, oc jngen baatz-
 man håller nokoth gotz afflödha äller bära aff skip-
 15 eno, wtan scriffwarens samtykke, Oc wm swaa
 händher ath nokoth aff annars tin|gom mistes borth 9 r.
 j skipeno äller köpmannas gotz, hwilkith scriffwith
 lagdis jn j skipith, tha skal scriffwaren wara plikt-
 ogher bethala thet som borth är kommith, Oc wm
 20 scriffwaren ey äger swa mykith ath han mäktar
 thet betala, tha skal skipith thet betala skwlle thet
 än sälyas alth samman, förwtan baatzmannannas
 tyäniste lön, hwilken frij oc fwl ärw wndantak-
 andis wm skipith saaldis swaledes, Jtem scriffwaren
 25 maa köpa jn alla skipsens tarff, som är til maath,
 dryk järn, tygh, oc takkel, ey spöryandis skiparen
 til thär wm, Oc wm nokra byssor äller wäryor
 tarffwas j skipeno köpas, thär wm skall scriffwaren
 haffwa raadh *mädh* skiparenom, oc han *mädh*
 30 kompanommen som fölya *mädh* j skipeno,

Tyänarannas lön j skipeno 10

Skiparen oc scriffwaren skwla haffwa frin kosth
 til math oc dryk aff skipeno, Jtem scriffwaren skal
 haffwa frj skoo, paper, bläk, oc pärman aff skip-
 9 v. eno, | Jtem skiparen skal haffwa swa mykith til 5
 lön som en styreman j skipeno, Oc tha honom be-
 talas aff skipeno skal han wpscriffwas swa som andre
 tyänara j skipeno, Oc wm swa är ath nokor aff
 kompanommen fölyer honom skiparenom, tha skal
 scriffwaren lätha styremannen swärya oc säya hwath 10
 thän kompanen tyäna kan äller bör haffwa til sin
 lön j skipeno, oc thär före honom wpscriffwe, Och
 skiparen ma förökia hwars lön wm honom synes
 nokor haffwer väl tyänth, Jtem skiparen ma bedhas
 räkenenskap aff scriffwarenom swa offta som honom 15
 tåkkis Jtem skiparen ma ey til skepscriffwara sätya
 sin frända äller skyllan man wthan kompanannas
 oc köpmännenas samtykke, Jtem skiparen ma ey
 taka til scriffwara nokon thän som wanfräydader
 är före stöldh, tywffnath, äller annor förrädilse äller 20
 falskheth haffwer giorth, Jtem scriffwaren är plikt-
 ogher giffwa kompanommen rekenskap swa offta the
 thän bedhas, swa sidhan han är skeldher fran thet
 scriffwith som för, aff allo frakth, skiplön som han
 10 r. haffwer wpbwritth aff skipeno, aff allom kosth | oc 25
 hwath han haffwer saalth oc jnköpth, Jtem scriffwaren
 ma taka panth aff hwaryom köpman oc kompan,
 som är swa godher som skiplönen äller frakthen
 löpa Jtem thet som betalas före frakth, skiplön,
 äller arbetis lön them som tyäna j skipeno scriffwes 30
 athwaktelika, thy hwath skepscriffwaren haffwer

scriffwith skal wara stadogth oc giffwas troo meer än nokre jnstrumänth, thy skipith är pliktogth före honom,

Skiparen skal göma oc wärna alth 11

- 5 Skiparen är pliktogher göma oc bewara ath köpmannom, oc allom them som sith gotz haffwa j skipeno alth thet jnskipath är swa wäl ath them mynsta, som ath them största, oc wärna oc wärya them fran allom theras fiendom äffther sina makth,
- 10 Jtem skiparenom bör taka beswornan eedh aff styremannenom, aff sinom kompanom, aff baatzmannommen, oc aff allom them som taka lön j skipeno, aller färdas mädh skipeno ath the wilya wara allom räthwise oc troo til ath wärya, oc frälsa alth thet
- 15 gotz oc personor j skipeno ärw äffther sina ythersta makth, ey görandis nokrom förfaangh aller trätto j färdalaghenom | oc jngen wppenbaara j skip- 10 v. eno, Oc ath jngen nokoth jnbär j skipith aller wthbär wtan scriffwarens loff oc samtykke aller
- 20 styremannens dagh aller nath widher plikth oc näffzth ath mista alth thet gotz han thär moth gör hafwer j skipeno

Styremannens ämbethe 12

- Styremannen är plikthogher til thet förscriffna
- 25 mera swärya, Ath han skal säya köpmannommen santh wm thet the honom spörya, oc thet han ey skal styra skipith jn j nokra haffn, aller thär wth, wthan theras samtykke, Jtem styremannen haffwer makth wm alth annath som höre til skipsens re-

gerilse göra *mädh* raadgiffwarannas samtykke som
 ärw j bakstaffnenom satte til raadhmän, wm swa
 hardelika ginge ath masten skwlle hwggas affwer
 bordh, göras meer äller myndre seghel, löpa til
 looff til baka, *mädh* swa skäl ath han är fwlkyn- 5
 nogher til ath regera skipith j stormenom äffter
 kompaassen, oc weth hwath looffwith kan främya
 11 r. oc forda, Män är thän | styremannen ey wäl konst-
 ogher til ath styra oc göra thet ämbetith, oc nokor
 finnes j blandh raadhmennena j bakstaffn äller 10
 framstaffn, tha skal han takas aff the ämbetheno,
 oc thän raadmannen sätias til styreman, Män wille
 skiparen taka styremannen fran the ämbeteno före
 nokor mistykke skwl, oc honom är betalath före
 sith arbedhe, tha ma han släppa thet ämbetith, oc 15
 bliffwa blandh raadmennena, Jtem styremannen är
 pliktogher betala oc gengiffwa allan skadha oc
 kosth som tilkomber skipeno oc them j skipeno äro
 före hans faakwnnoga styrslo äller osköthno, Oc
 thy ma ey styremannen soffwa nakwdher tha han 20
 är helbrigde j skipeno,

Skadha faa nokor pa sith gotz 13

Skiparen äller styremannen magha ey skipa äller
 läggia nokor gotz j skipeno swa ath thet kan faa
 nokon wanskilse äller skadha aff wathn, widher 25
 trää, wndy kabel, äller takel, för portha, broo,
 11 v. gango wägh, äller annars, Thy | skiparen är plikt-
 ogher bewara alth thet gotz som är jnlagth j skipith,
 ath thet ey fördärffwas aff wathn wndy j bothn-
 enom, thy litith waare lagth vndy, oc theslikes 30

affwan före räghn haffwandis tåkkior, Oc tåslikes
 ath thet ey gnwggas åller stötes j bwnkanom, Och
 allan skadha som swa tilkomber nokro gotz j skip-
 eno är skiparen pliktogher bethala, Oc wm skip-
 5 aren ey ågher swa mykith ath han mäktar bethala
 thän skadhan swa giordher waare, tha skal skipith
 sälyas, oc thär mädh betalas thän skadhen, Än tha
 ath skiparans kompana åller andre hwem han plikt-
 ogher waare jnthe fingo för än skadhen waare be-
 10 taladher, fförwtan baatzmennena j skipeno, hwilke
 ey skwla mista sin tyänisto lön, Jtem är thet swa
 ath nokoth gotz fördärffwas j skipeno aff wathn
 thy stormen är swa stoor ath syön slar affwer
 skipith oc wäther gotzeth oc thet fördärffwas thär
 15 aff, tha är ey skiparen pliktoger bethala thän skadhan,
 thy han ey tilkomber mädh hans osköthno, tha
 stwndom störmén taker borth styre, åller togh aff
 skipeno, oc bölyorna gaa affwer | skipeth moth 12 r.
 skiparens wilya, oc moth gwd åller mäktoga härre
 20 kan jngen mothstanda, oc thy är skiparen jnthe
 pliktogher athergiffwa j the mattonne, Jtem för-
 därffwas nokoth gotz aff röttor oc mys j skipeno
 oc thär ärw ey kattor, tha är skiparen pliktogher
 betala thän skadhan j gen thy han ey haffde kattor
 25 j skipeno, Mån döö kattorna j skipeno tha the
 seghla, oc röttorna göra skadha för än skiparen
 kan faa kattor, tha är han jnthe pliktogher bethala
 thän skadhan jgen, Jtem bygger skiparen j skip-
 eno nokon kammar, åller wäggia, åller tak mädh
 30 nokors gotz, oc thet thär aff fördärffwas, tha är
 han pliktogher betala thän skadhan, Oc thet gotzit
 som är mykith twngth, skal läggias nädersth j

skipens bwnka, oc thet som [är] läth wppe öffwersth, Annars bliffwer skipith ostadogt oc ey lydher äffther styreth, Jtem bliffwer nokoth gotz waath tha thet inskipas aller wthskipas kommandis j wathnith, tha är ey skiparen pliktogher betala thän skadhan som 5 thär aff tilkomber,

12 v. Jnskipa oc vthskipa gotz 14

Skiparen är jnthe pliktogher jnföra aller wthföra aff skipeno nokoth gotz, wthan swa är ath köpmennena haffwa thär före swa warith aaffwer ens 10 mädh honom, Jtem baathzmännena ärw ey håller pliktoghe jnskipa aller wthskipa gotz, vthan swa är ath skeparen betalar them thär före särdelis äffther thy som styremannen sägher ath the thär mädh förskylla, Wm swa hände ath the waro nokorstadhes 15 thär skiparen kwnne ey andra draghara faa leya före päninga, wppa thet resan skal thes snarlikaren göras, Jtem wm batzmännena styäla fran nokrom köpman j skipeno theras math aller dryk, tha är skiparen pliktogher giffwa them math jgeen swa 20 mykin,

Frakth lön giffz jngen 15

Skiparen är pliktogher föra ath köpmannommen vtan särdelis betalningh theras gangh klädy, sängh, 13 r. ena kisto, oc swa mykin math them tarffwas | ätha 25 j resonne, Män wil nokor köpman jnläggia math til ath sälya j skipeno, tha skal han thär särdeles frakth före betala, Jtem skiparen är oc pliktogher föra en tyänara ath hwaryom köpman aller hans

stalbroder wtan särdeles lön, oc anthwarda honom
 rwm j skipeno thär han skal soffwa, Män är thet
 swa ath nokor köpman giffwer myndre än x gyl-
 lene j frakth oc seghlingen är langh, swa som fran
 5 walandh til Alexandriam, barbariam, Armeniam
 aller spaniam, tha skal ey skiparen wara pliktogher
 föra kisto dräng, fölyeslagha frith, oc ey haffwa
 rwm j skipeno som köpman,

Hindras köpmannen 16

10 Skiparen är pliktogher bidha köpmannenom wm
 han haffwer hindher oc förfal, tha han haffwer be-
 talath honom före ffrakthena, Oc wm swa händher
 ath köpmannen wthskipar sith gotz före nokon rädd-
 ogha, aller annath hindher öffwergiffwandis resona,
 15 tha är ey skiparen pliktogher aathergiffwa köp-
 mannenom the pänigana han haffwer wpbw|rith 13 v.
 aff honom til frakth före the resona, wthan skal
 föra thet gotzeth naar som hälsth köpmannen wil
 jnnan twaa maanadha ärw förlidhne, Jtem wm the
 20 andro köpmennena ärw ey rädde lätha sith gotz
 til syös, aller ey haffwa hindher, oc ey wilya wp-
 skipa sith gotz swa som thän ene köpmannen aller
 nokre faa köpmän, tha är ey skiparen pliktogher
 bidha, wtan thän som wpskipa wil seth gotz, han
 25 skal betala före thet gotzeth likerwisth som skiparen
 haffde förth thet, aller wara j skiparens mynne
 thär wm, thy skiparen giffwer kosth och lön hwar
 dagh baatzmannommen, oc theslikes daghlika skepit
 wärras

Affsäghs köpmannen resona 17

Köpmannen som wil leya eth skip, han är pliktogher
 wth trykkia manga lästher, aller skippund han wil
 lätha föra, Oc skiparen är plictogher föra aath honom
 en fyärdha deel meer än köpmannen föresagde, j 5
 14 r. tässo maatto, Wm köpmannen leyandis | före try-
 hwndrath skeppund aller lästher, oc likowäl haffwer
 fira hwndrath, tha skal skiparen föra the fira hwndrath
 wm swa är han wardher affwer ens mädh honom
 wm swa mykith honom tarffwas läta föra oc thet 10
 jnskipar jnnan sagdan dagh, oc skipar köpmannen
 thet ey jn jnnan försagdan dagh, thaa ma skiparen
 taka gotz aff androm föra swa mykith som skipith
 tarffwas lödhas, Jtem wil nokor köpman affwergiffwa
 resona oc haffwer tilförna warith affwer ens mädh 15
 skiparenom före swa aller swa manga lästher aller
 skippund, och scriffwaren war thär affwer oc screff
 theras samtykke mädh withne, oc likowäl haffwer
 han jnthe än thaa jnskipath, tha skal köpmannen
 giffwa skiparenom j geen allan then kosth han haff- 20
 wer giorth til ath fara the resona, Män affsäghs
 han the resona sidhan han haffwer nokoth jnförth
 j skipith köpmannen, tha är han pliktogher giffwa
 14 v. skiparenom | halffdelen aff the skiplönen hwilken
 han haffde honom wthwissath oc loffwat Oc skip- 25
 aren skal giffwa batzsmannommen hälfftena aff the
 tyänistho lönen som them borde före the resona,
 wm swa högth löper then halffdelen skipith faar,
 Jtem när skipith är löth swa mykith som thet tarff-
 was, skal skiparen göra alth redho til försagdan 30
 dagh, och köpmännena thäslikes, oc betala skiplönen,

Oc skiparen maa taka til panth aff gotzeno swa mykit som är wärth fira sinnom swa mykith som skiplönen löpa,

Affsäyas köpmennena seghla 18

- 5 Köpmen som leya nokoth skep oc loffwa thet the wilya thet lödha oc frakta *mädh* swa manga lästher. aller skeppund före wissa pänynge, oc sidhan afftra sin ordh ey wilyandis lödha skipith som samtykth war, Är thet swa the köpmännena haffwa
 10 ey förth somth aller alth thet gotzeth til strandena, tha ärw | the ey pliktoge jnskipa pa thet skipith 15 r. wtm hwilkith the haffdo samtykth, wtan ärw pliktoge betala skiparenom then kosthnath han haffwer giorth til the resona, Män haffwa the lätith föra
 15 gotzeth mästa delen til strandenna, oc swa ryggia sin ordh, tha ärw the pliktoge betala skiparenom tridywngen aff the skiplönen som the haffdo wthloffwath, Jtem affsäyas köpmennena resona sidhan the haffwa nokoth aff gotzeno jnskipath, tha ärw
 20 the pliktoghe giffwa skiparenom halffdelen aff the skiplönen som the haffdo honom loffwath, Jtem haffwa the alth gotzet jnskipath, oc skiparen haffwer ey wptykth segleth, oc köpmennena ryggia sin ordh oc resona, tha ärw the pliktoge giffwa
 25 skiparenom halffdelen aff skiplönen, Män är seglet wptykth, tha skwla the betala all oc fwl skiplön än tha the ey wilya göra the resona, Oc thetta är swa stadgath ath jngen skal falskelika leya skep pa qwanswis gabbandis annan, | män kan 15 v.
 30 skiparen bewisa ath köpmännena giordho thet *mädh* förakth oc falskheth, tha ärw the pliktoge giffwa

honom alth thet the haffdo honom loffwath före
 resona, wm han ey wil segh annars mädh them
 förlika, thy swa som skiparen oc skipith är plikt-
 ogth köpmannommen, swa ärw the pliktoghe skip-
 arenom oc skipeno mädh räthwiso oc skäl, 5

Säls gotzet som fraktath är 19

Vm nokor köpman leyer skep til ath föra sith
 gotz, aller wardher affwer ens mädh skiparenom
 före nokra lästher aller skippund förande, oc sidan
 händher ath köpmannen säl thet gotzet oc aaffwer- 10
 giffwer resona, tha är köpmannen pliktogher giffwa
 skiparenom the skiplönen, hwilken han honom loff-
 wadhe, Män thet är swa wnderstandande, Är skipith
 j haffnenne thär gotzeth är jnskipandis, oc thär
 sammastadz giordis samtykketh wm förslena mällen 15
 16 r. skiparen oc | köpmannen, oc thär säls gotzeth, tha
 skal thet ärandith giffwas j twa godha oc owelda
 manna skönyan som segh förstanda j seghlingis
 konst, oc hwath the säya räth wara mällen köp-
 mannen oc skiparen, thär skwla the latha segh ath- 20
 nöya wtan geensäghn, Oc j the sammo skwla baatz-
 männena haffwa samma welkor, hwath männena
 säya, Män är thet skipith j nokre andro haffn aller
 rwm, än thär gotzeth är jnskipandis, oc swa är
 sidhan tith förth oc flwth thär gotzeth är lödhandis, 25
 oc tha thet tith kom haffwa köpmännena saalth
 gotzeth, thaa ärw the pliktoge giffwa skiparenom
 alth thet the haffdo honom loffwath före skiplön,
 wtan mothstand, Män war skipith än qwarth thär
 samma stadis som thet war leyth, och ey wpgiorth 30

then förste haffwer sina twhwndrada tynnor jn-
skipath, Thy skwla köpmennena wäl förordha mykith
gotz the wilya lätha föra, oc mykith the skwla thär
före betala, Annars är thet j skiparens waaldh bedhas
hwath honom tåkkes före skiplön,

5

Ligger gotzeth aather 22

Vm skiparen läther liggia aather j haffnenne nokoth
gotz, pa hwilkith han haffde wpbwritth gwdz pän-
ingh til ath föra thet, aller köpmannen haffdhe
warith affwer ens mädh honom före thes skiplön, 10
17 v. aller war scriffwit j skepbokena, | Aller withne waaro
när tha skiparenom warth gotzeth antwardath föra
före wthwissadh skeplön, tha är han pliktogher
jnskipa oc föra thet gotzeth, Män mäktar han thet
ey föra, wtan läther thet liggia qwarth alth samman, 15
oc köpmannen sägher til skiparen, Förer tw thet
ey, tha hörer thet tik til aatherliggiandis, Oc far
then skiparen swa thädhan ey förlikandis segh thär
wm mädh köpmannenom, tha hörer thet gotzeth til
skiparen, oc swa är han pliktogher giffwa köpman- 20
nenom swa mykith gotz aller swa manga päninga
som thet är wärth j them stadhenom, hwarth köp-
mannen haffdhe förtingath thet föra, Oc wm the
tingen som swa aather laagho fördärffwas, aller
borthtapas all, aller nokor deel aff them, tha skal 25
thet wara skiparens skadhe, oc ey köpmannens, thy
han haffde lathith them thär aather mädh the wel-
koren, Jtem händher thet swa ath aller thän köpen-
skatten oc gotzeth skiparen förer mädh skipeno för-
18 r. gaars j syönom, oc thet gotzeth som bleff | liggiandis 30

aather j haffnenne, är bewarath oc wthan skadha,
 tha är thet skiparens gawghn oc lykka, oc skal
 wara förtapath före köpmannenom, likerwisth som
 thet haffde förgangith j syönom *mädh* andro gotze
 5 som förgiks, aller annarledis mistis, Thy skiparen
 skal ey wärre welkor haffwa än köpmannen, Thy
 haffde gotzeth kommith borth liggiandis ather, tha
 haffde thet warith skiparens skade, oc haffde gotzeth
 kommith fram som j skipeno war, tha skwlle skip-
 10 aren betalath köpmannenom thet gotzeth som laa
 ather oc mistes borth, Män försth skal thär aff
 wthdraghas the skiplönen oc kosthnadhen, hwilken
 skiparen skwlle giorth oc haffth aff the gotzeno
 wm han thet haffde förth til tingath rwm oc stadh,
 15 wndantakandis äthanswarw kosth, til hwilken köp-
 mannen är tha jnth pliktoger bethala aller aff-
 räkna, Jtem mistes sommer delen aff the gotzeno
 som skiparen före, oc ey alth j syönom *mädh*
 waadha, Tha skal thän delen räknas som swa mistis,
 20 oc swa mykith myndre betalas köpmannenom | före 18 v.
 thet gotzeth som bleff vtförth j haffnenne, Jtem
 händher thet swa, ath nokot gotz kastas affwer bordh
 j syön före stormens skwldh, tha skal thet räknas,
 oc swa mykith som thet war myndre betalas köp-
 25 mannenom före thet gotzeth som ey fördhes *mädh*
 the skipeno oc war jntingath som förscriffwith är,
 Jtem före skiparen en deel aff gotzeno som jn-
 tingath war til ath föra, oc annar delen bliffwer
 aather liggiandis, oc köpmannen sägher, ath thet
 30 som aather bliffwer, warj j skiparens waardhnath,
 Tha är thär wm samma räthwisa som förscriffwith
 standher, Jtem händher thet swa ath köpmannen

see oc veth ath hans godz somth äller alth ligger
 aather, äller skiparen sägher äller läther säya honom
 ath thet ligger aather qwarth, oc köpmannen ey
 gör thär j nokor mothstandh, äller sägher ath thet
 skal tha liggia pa skiparens äffwentyr oc wardnath, 5
 oc swa sidhan mistes äller fördärffwas, tha skal
 19 r. thet wara köpmannens | skadhe, oc ey skiparens,
 thy han jnthe swaradhe wm sith welkor witandis
 ath gotzeth bleff liggiandis, män haffde han swar-
 ath, tha haffde skiparen bewarath gotzeth, Oc är 10
 thy troandis ath köpmannen war til fredz tinga
 segh eth annath skep til thet gotzeth, oc thy är
 skiparen qwitther oc frij före alth köpmannens til-
 tall, Jtem taker skiparen thet förnämnda gotz och
 fraktar jn pa nokoth annath skep wthan köpman- 15
 nens samtykke som gotzet tilhörer, oc sidhan mistes
 somth äller alth, äller fördärffwas, thaa är skiparen
 pliktogher betala allan skadhan j geen, thy han
 lagde thet gotzet pa annath skip än tingath war
 moth köpmannens wilya, Jtem wm nokor köpman 20
 wardher affwer ens mädh skiparenom före sith gotz,
 läther honom see hwar thet ligger anthvardandis
 honom thet, säyandis segh ey haffwa thima dwälyas
 swa länge thet kan jnskipas, oc skiparen loffwar
 segh wilya thet jnskipa, oc swa far köpmannen 25
 sin wägh mädh skiparens samtykke, Tha är skiparen
 19 v. pliktogher | föra thet gotzeth, thet bewarandis som
 sagth är, män tilkomber the nokor skadhe för än
 han thet jnskipath haffwer thär til är han jnthe
 pliktogher swara äller betala, Män läther han thet 30
 liggia thär aather, tha är han pliktoger giffwa
 köpmannenom swa mykit tolkith gotz, äller swa

manga päniga som swa mykit tolketh gotz thär
 gällar, hwarth han loffwadhe thet gotzeth föra, Oc
 thet gotzeth som swa bleff ather liggiandis skal til-
 höra skiparenom, hwath håller thet är wärrath äller
 5 mynskath, thy han tok thet j sina anthwardhan,
 fförwtan thet ena, wm the tilkomber skade för än
 thet jnskipadis, Män haffwer köpmannen warith
 affwer ens mädh skiparenom wm skiplönen före
 gotzeth, oc swa far borth wtan skiparens weth oc
 10 samtykke, oc han ey håller tok thet gotzeth j sina
 anthwardhan, Oc tha skiparen wil lätha jnskipa
 gotzeth, känner han thet oc finder, tha är han plikt-
 ogher thet jnskipa, Män känner han thet ey äller
 annar äller ey findher thet tha han läther | jnföra 20 r.
 15 oc lödha skipith, oc swaa bliffwer tha liggiandis
 aather, äller mistes borth, tha är skiparen jnthe
 pliktogher thär til swara oc jnthe bethala köpman-
 nenom, wtan swa waare ath han haffde sath nokon
 annan man j sin stadh til ath wthfaa skiparenom
 20 thet gotzeth, oc han thet wthwiste tha skiparen
 lödde skipith, oc likowäl läth skiparen thet liggia
 aather äller borthkomber, Tha är skiparen plikt-
 ogher här til swara likerwisth som köpmannen
 syälffwer haffde warith thär närstaddher, thy han
 25 haffde sath annan j sin stad til ath faa honom
 godzeth jnskipa, Oc kan köpmannen thet bewisa
 swa är giorth, tha är skiparen pliktoger thär til
 swara som förscriffwith är thär wm j tolke sak,
 Män kan köpmannen thet ey bewisa ath thän han
 30 satte j sin stadh til ath wthfaa thet gotzeth giorde
 ey thet honom war befallath wthfaa oc uthwisa,
 thaa är skiparen jnthe pliktoger wm nokot borth-

- 20 v. komber aff the gotzeno, thy | köpmannen syälffwer
 satte ey troghnan man til ath faanga gotzeth fram,
 oc skiparen haffde ey takith thet j sina anthwardan,
 Jtem wm nokor skipare lägger köpmannens gotz
 jn pa nokoth annath skip, än paa thet wm hwil- 5
 kith köpmannen haffwer warith affwer ens mädh
 honom, Oc thet skipith komber ey swaa snarlika
 fram som hans skip tith gotzeth skwlle föras, oc
 tha thet andra skipith komber tith, thaa gäller thet
 gotzeth ey swa mykith som thet galth, tha skip- 10
 arens skep kom tith, tha är skiparen pliktogher
 wpfylla köpmannenom swa manga päninga som thet
 gotzeth tha gäller thär myndre, thy han fraktadhe
 thet gotzeth jn paa annath skip wthan köpmannens
 samtykke, Män gaff köpmannen skiparenom welkor 15
 frakta thet godzeth in pa annath skip wm han ey
 mäktadhe aller kwnne föra thet gotzeth paa sith
 skep tha han for fran honom, och sidhan kombir
 21 r. nokor skadhy til, aller | thet kombir senth fram
 thit thet skal föras, tha är thän skiparen orsaka, 20
 oc jnthe plictogher, Oc wm thän skiparen war
 affwer ens mädh enom androm skipara ath han
 skwlle föra thet gotzeth, oc thän andre skiparen
 läther thet liggia qwarth, tha är thän andre skip-
 aren pliktogher köpmannenom j allo matto som 25
 köpmannen syälffwer haffde warith affwer ens mädh
 honom til ath föra gotzith wtan swa ware ath köp-
 mannen oc thän förste skiparen haffdo giorth nokor
 welkor annor sigh j mällen,

Skiparen är pliktoger 23

Skiparen är pliktogher halla all tygh oc takkel som til skipith höre väl färdhög oc stark, oc skal halla swa manga baatzmän oc styremän som
 5 han läther se bescriffna wara paa thet skipith, oc maa jngom aff them giffwa orloff, äller borthdriffwa wthan köpmännennas samtykke för än the resan oc seghlingen är ändath, och ey sälya kabel, ankar äller nokor | annor tingh som til skipith 21 v.
 10 tarffwas

Fredha oc wärya annars skep 24

Wm nokor skipare skwle seghla mädh sith skip nokorstadz, oc haffwer räddogha annathwarth före nokra sina fienda j syönom ärw, äller aff the ath
 15 skipith är vanskelikit äller lithith, Oc thär ware thaa nokoth annath skep större äller jamstorth hwilkith haffwer thaa göra sina reso til then samma stadhen som thet wanskelika skipith, Tha sägher skiparen som räddher är til then skiparen pa andra
 20 skipith är, wil tw mith skip frj oc wärya fram til then stadhen, Jak wil giffwa tik swa manga pän- inga etc^a, Oc then andre skiparen swarar oc loffwar segh thet wilya göra, oc är thet pliktogher fwl- bordha, wm swa händher affwermäktogher stoor
 25 storm thet hindrar, Oc wm bäggias thera skip löpa aff j sändher görandis fölye aff them stadhenom hwar the waaro affwer ens til samtykke, Händher thet swa | ath then skiparen faar nokon skadha aff 22 r.
 30 syöröffwarom som rädder war oc loffwade them andra skiparenom päninga, äller annan skadha oc

thän andre honom ey fridhar aller frälser jn til försagdan stad mällen them, tha är han pliktogher giffwa honom j gen allan thän skadhan han fangit haffwer j the resonne, Thy haffde thän andre skiparen ey loffwath wilya oc förmaagha frälsa hans skip och 5 thet j the war, tha haffde han ey lwpith wth pa thän tidhen aff haffnenne oc fangith thän skadhan, Män händher thet swa ath skiparen som' haffwer loffwath frj oc frälsa thet andra skipith gör wärn oc frälsilse thet ythersta han förmaa, oc syöröffwar- 10 ana aller affwer mykith stor storm gör skadha the andro skipeno, tha är skiparen som loffwade wärna oc frälsa jnthe pliktogher bethala, thy han wardhe thet ythersta han förmatte, oc ey flydde, Jtem skiparen skal förwara segh, ath han ey loffwar nokrom 15 androm skipara swa wilya fri oc frälsa annars skip 22 v. | wthan han haffwer thär til alla köpmennennas ja oc samtykke hwilke sith gotz haffwa tha j the resonne pa hans skip, Thy komber nokor skadhe pa thet andra skipith tha ärw the köpmennena jnthe 20 pliktoghe betala aff them skadhanom, thy the jnthe samtykto wärna thet andra skipith, oc swa skal han ensambir bära thän skadhan oc honom bethala, oc wm han ey haffwer swa mykla äghodela, tha skal skipith sälyas oc skadhen betalas, 25

Kasta affwer skipbordhit gotz 25

Skiparen är ey pliktogher nokoth kasta j syön aff gotzeno affwer bordh, för än köpmännena haffwa böryath nokor tingh vthkasta, Sidhan ma han wthkasta aller läta wthkasta swa mykith aff gotzeno 30

ath människiorna pa skipeno kwnna bliffwa frälsta
 oc skipit ey sywnker, Oc tha skal scriffwaren scriffwa
 theras samtykke, Oc skiparen skal bära swa mykyn
 skadha j the wth|kastadho gotzeno, som halffdelen 23 r.
 5 aff skipeno är wärdher, Jtem Swa mykit gotz som
 wthkastas affwer bordh före räddogha, thy skipith
 är wanskelikith, thet skal alth räknas, oc skipit
 skal betala halffdelen aff thy vrakeno,

Räkna gotzens vthkastada wärdh 26

10 Kastas gotzeth wth för än seghlingennas wägher
 är halffwer farin, tha skal gotzeth som wthkastas
 räknas och skattas som thet gaar oc gäller j them
 stadhenom aff hwilkom skipith seghlade wth, Män är
 skipith kommith länger fram än halffdelen aff seghl-
 15 ingis väghenom, tha skal thet wthkastadha gotzeth
 myäthas oc räknas äffther the som tolketh gotz
 gaar oc gäller j them stadhenom hwar thet skipith
 lossar oc wpskipar thet gotzeth som tha mädh
 the skipeno föres behaallith,

20 Betala syöö wrak 27

Vm nokor skipare förändis gotz för skiplön kastar
 gotzeth affwer bordith j syön thy störmén war my-
 |kith starker, äller gotzeth toks borth somth mädh 23 v.
 syöröffwaras skep, äller annarledis j syönom mistes
 25 borth en deel, Sidhan thän skiparen komber fram
 tith han haffwer aktadh seghla mädh them delenom
 aff gotzeno som aather bleff j skipeno frälsth,
 Tha skal thän skiparen försth oc främsth, för än
 nokor köpman taker sith gotz wth aff skipeno, taka

aff the gotzeno til segh swa mykith oc swaa goth
 som thet gotzeth war, som för hwaryom köpman
 wthkastadis, aller mistes borth j the resonne, oc
 håller meer än myndre, swa ath han skiparen komber
 ekki mera til akthers oc skadha än köpmännena, 5
 thy alle skwla bära skadhan mädh skiparenom, Oc
 thet skal han göra för then skwld, ath han aller
 the andro köpmännena som mera haffwa misth j
 syönom, ey skwld sidan nödgas gaa oc kräffya sina
 fyllesth aff them köpmannenom som litith miste aff 10
 sino gotz, oc thy räknes oc skattis gotzeth som är
 24 r. förtapath, Oc tha är skiparen pliktogher räkna | segh
 til halffdelen aff allom them skadhanom, Aller swa
 mykyn skadha skal han haffwa aff the förtapadho
 gotzeno som halffdelen aff skipeno myäthes wara 15
 wärdher, Oc sidhan skal han bedhas aff köpman-
 nommen sin fwlla skiplön swa wäl före thet gotzet
 som mistes aller förtapadis j syönom, som före thet
 gotzeth tha framfördis bewarath, Thy thet är swa
 räthwisth när han bär skadhan mädh köpmannom- 20
 men som förscriffwith är, Män bedis skiparen jngen
 skiplön före thet gotzeth som förtapadis j syönom,
 wtan ath enasth före thet gotzeth som kom fram
 bewarath, tha är han jnthe pliktogher räkna segh
 til aff them skadhanom som skeddhe j syönom, thy 25
 han misther nogh mykith, tha han miste skiplönen
 aff the förtappadho gotzeno,

Kastas vth mädh förordh 28

Reffnar aller bristher skipeth söndher j starkom
 störm, oc skiparen wnderstandher ath the j skipeno 30

föras ärw stadde j storom liffz waadha, wm the
 ey wthkasta gotzeth lättandis skipith, Tha skal
 skiparen tala til | köpmännena j styramannens när- 24 v.
 warw, oc til alla the j skipeno ärw säyandis Wj
 5 ärwm alle j storom liffz waadha oc moske ärwm
 alle förtapandis liff oc gotz, Män wilyen j alle sam-
 tykkia ath nokoth aff gotzeno kastas j syön, oc
 skipith lättis, tha är hopandis mädh gudz hyälp
 wj maghom alle frälsa liffweth, oc en storan dell
 10 aff gotzeno, Samtykkia tha alle äller mäste delen
 aff köpmannommen kasta wth aff gotzeno, oc en aff
 them böryar wthkasta nokoth, Sidhan maa skiparen
 kasta äller lätha vthkasta swa mykith ath skipith
 kan bliffwa frälsth, Oc tha skal scriffwaren scriffwa
 15 thet the samtykto, Män kan han ey tha scriffwa,
 tha ärw batzmännena kallandis til withne ath köp-
 männena samtykto gotzeth wthkastas swa ath jngen
 twädrakth kan komma mällen skiparen oc köp-
 mennena wm thet wrakith, Jtem wm jngen köp-
 20 man waare j skipeno tha tolken nödh ware, Tha
 ma skiparen wara j köpmannannas stadh, oc haffwa
 radh mädh styremannenom oc androm them som
 ärw j skipeno, Oc wm han mädh theras | raadh 25 r.
 kastar äller läther wthkasta gotz tha skal han en-
 25 samber bära thär aff swa mykin skadha som alle
 köpmännena samffälth bära skwla, oc swaa mykith
 som thet wthkastadha gotzeth hördhe alth skipar-
 enom til, Oc skiparen är pliktogher räkna thet
 wthkastadha gotzeth för swa dyrth wärdh miätith
 30 som skipsens halffdel är wärdher, oc köpmännena
 maagha jnthe säya thär moth, Män thetta är swa
 stadgath, ath skiparen ma wara köpman j tolke

nödh, haffwandis makth kasta wth gotzeth, annars
förginges offtha badhe människiorna oc gotzeth, Thy
alth thet man ägher är giffwandis aller kastandis
til ath frälsa liffwit,

Vppenbara sina warw 29

5

Köpmännena ärw pliktoghe wppenbara scriffwar-
enom tha seghleth är wpwondith hwath tingh aller
köpenskap the haffwa j skipeno, aller hwarya handha
warw, swa ath jnthe är doltth aller ey scriffwith,
Oc findher skiparen them haffwa nokoth gotz oscriff- 10
25 v. with, tha skwla the thär före betala stoor | skiplön
äffther skiparens wilya, Och wm swa händher the
doldo gotzeno tilkomber nokor skadhe ath thet wätis,
borthkomber, aller wthkastas, affwer bordh, tha är
thet jnthe räknandis, oc jnthe skal them giffwas j 15
geen thy the ey wppenbaradho thet gotzet j för-
scriffnom thima som förscriffwit är,

Jnlöpa j haffn 30

Skiparen maa ey löpa mädh skipeno jn j n[o]kra
haffn. vthan köpmännennas ja oc samtykke, Män :0
löper han jn mädh skipeno pa sin eghen äffwentyr,
tha är han pliktogher bethala allan thän skadha köp-
mannommen händher thär aff tilkomma, oc thet
skal scriffwaren scriffwa i bokena, Jtem haffwer
skiparen behoff nokor tingh, tha skal han säya thet 25
köpmannommen, ath han ey kan seghla, wthan han
wardher jnlöpa j haffnena skaffandis segh kabel,
togh, annor skipsens tarffther, aller bötha skipith,
oc wm styremannen oc batzmännena swärya thet

swa tarffwas, tha skwla köpmen[nena] | — —
 — — — — [ett blad saknas här] — — — —
 — — — — — — — — — —

|them köpmannommen, som mästa gotzeth haffwa, 27 r.
 5 ath the ey betala fwlla skeplön före seth gotz, tha
 skwla oc ey the andre köpmännena betala fwl skip-
 lön före sith gotz, wthan wara j sammo naadh
 räknadhe som the försto thär mästa gotzeth haffwa,
 oc baatzmännena skwla haffwa sin lön äffther thy
 10 som naadhen görs mädh allom j skiplönnenas be-
 talningh,

Skiparen bidha lödnyngena 33

Haffwer nokor köpman warith affwer ens mädh
 skiparenom före fraktena och wm skiplönen jnnan
 15 wissan tidh jnskipa skwlandis gotzeth, Oc skiparen
 haffwer bidath thän tidhen wth, oc köpmannen wil
 tha ey jnskipa thet försagda gotzeth, tha är han
 pliktogher betala skiparenom the skiplönen fwl som
 han haffde förth gotzet,

20 Låna skiparenom pänynge 34

Köpmannen är pliktogher låna skiparenom pänynge
 wm han them haffwer oc skiparen ware trängdher
 oc nödstälther til ath köpa nokor tingh til skip|sens 27 v.
 behoff tygh, takel, kabel aller annath, oc skwla
 25 andre köpmän oc styremannen wara thär til withne
 oc wnderstandha hwath skiparen läther göra nyth
 til skipith, oc wara loffwans män före skiparen ath
 thän köpmannen som lånar wth päningana, skal
 faa sina fwlla betalningh j geen, Män kan skiparen

faa läna panynga aff nokrom androm tha är köp-
 mannen ey pliktogher läna honom, Jtem haffwer
 jngen aff köpmannommen panynga läna skiparenom
 oc jngen annar som är j skipeno, oc ärw stadde thär
 som stoor haffwanslösa är pa landeno, tha skal
 nokor aff köpmannommen sälya aff sinom köpen-
 skap oc gotz en del oc läna skiparenom panyngana
 til skipsens behoff, oc tha skipeth komber fram
 skal köpmannenom betalas thet han swa länthe
 skiparenom, Jtem haffwer nokor köpman ätandis
 waro j skipeno, oc baatzmannommen aller androm j
 skipeno fattas math oc ätanswara til kosth, tha är
 thän köpmannen pliktogher anthwarda oc läna skipar-
 enom thän mathen oc ätanswarona til almännelikith
 28 r. behoff, och | skiparen skal thet skiffa jämpth mål- 15
 len alla j skipeno, Oc thän köpmannen som mathen
 ägher ma ey meer taka aller behalla til sith behoff
 än en annar som j skipeno är, oc som hwaryom
 jamlika skifftis, Oc tha skiparen komber til nokon
 thän stadh hwar han kan faa köpa tolka ätans waro
 jngen, skal han betala köpmannenom tolka oc swa
 mykla ätans wara j geen, 20

Ankar hwgs fraan oc baath 35

Ligger skipith nokorstadis löth mädh köpmans gotz
 före ankar oc skiparen twäkar wm trygheth wil- 25
 yandis fara oc flytya skipith tädhan, tha skal han
 thet ey göra wtan köpmännennas samtykke, oc wilya
 köpmännena at skipith skal thär bliffwa standandis,
 oc skiparen sägher, Swaren tha j til allan skadhan
 wj här fangom oc hallen skipith skadha lösth, oc 30

komber thär äffther störm oc the mista ankar aller
 kabel, aller fa annan skadha, tha ärw köpmännena
 pliktoghe thän skadhan betala skiparenom almenne-
 lika aff the gotzeno som j skipeno är, | Jtem är 28 v.
 5 thet swa ath ankareth hwghs fran ey kwnnandis
 snarlika windha thet op, thy the hastadho til ath
 fly aff räddogha före röffwara skip, Tha skal skipith
 syälfft betala helffthena aff them skadhanom, oc
 helffthena allas thera gotz som är paa skipeno,
 10 Jtem lätha the qwarran bliffwa äffther segh baath
 aller folk aff skipeno mädh köpmannannas sam-
 tykke, tha skal alth gotzeth som är pa skipeno be-
 thala thän baathen j geen skipeno, oc thär til mädh
 allas thera kosth som aather bliffwo til thäs the
 15 kwnna komma äffther tith som skipith seghlar oc
 wpskipas thet gotzeth, oc skipith skal jnthe thär
 före betala, Jtem dragher skipit baathen äffther
 segh, oc han wpfylles mädh wathn oc draghs mädh
 swa fwller, wilya köpmännena ath han skal släppas
 20 oc öffwergiffwas, thaa skal han släppas lös, oc be-
 talas aff gotzeno som är pa skipeno, oc skipith skal
 jnthe betala, Män händher thet swa ath togheth
 brister mädh hwilko baathen är bwnden, oc | han 29 r.
 swa affwergiffwin komber borth, wtan köpmannan-
 25 nas wilya, tha ärw the jnthe pliktoge betala före
 baathen,

Wtkasta gotz j köpmannannas franwaro 36

Haffwer skiparen jnskipath alth thet gotzeth han
 haffwer aktadh föra oc liggher redho bidhandis bör,
 30 aller annar stadis laaghe före ankar, oc alle köp-

männena waaro jnne pa landeno, oc skiparen oc baatzmännena waro j skipeno, Oc thär kommo oförwarandis röffwara skip, aller fienda, aller stor storm swa hastogher ath jngen aff köpmannommen kwnne komma wp j thet skipith, oc skiparen nöd- 5 gas löpa fran köpmannommen, hwilke bliffwa aather pa landeno, Oc wm tha händher at skiparenom trängher til ath wthkasta gotz lättande skipit til ath fly wndan röffwarommen, aller före störmens skwldh wthkasta frälsandhe lifffwith, tha skal thet 10 gotzeth swaa räknas wara wthkastath som köpmennena haffdo warith thär närstaddhe syälffwe alle

29 v. samman j tesso matto | ath skiparen alth thet han gör aller läther wthkasta, thet läther göra mädh allas thera samtykke som j skipeno ärw, Oc scriff- 15 waren wpscriffwer hwrw alle samtykto j skipeno, kan scriffwaren tha ey strax scriffwa, tha skal han thet första han haffwer thär tilfälle til göra thet, Män bleff scriffwaren pa landeno mädh köpmannommen oc ingen är j skipeno som scriffwa kan, tha 20 skal skiparen offta säya them j skipeno ärw mädh hwath velkor han kastar gotzeth j syön, swa ath the alle kwnna bära thär til withne tha skiparen oc köpmännena komma til samman, oc tha är skiparen orsaker swa görandis wtan alth swek aller falsk- 25 heth, Män kan thet bewisas han giorde skadhan mädh falskheth, tha är han pliktogher betala köpmannommen alth gotzeth jgen,

Skadhe betalas swa 37

Loffwa köpmännena fwlbordelika j nokro sak aller 30 waadha halla skipit oc skiparen skadhalösa, oc böta

oc bättra thet som förtapas äller kostas, tha ärw the
 pliktoge thet halla som | the swa wthloffwa, än tha ^{30 r.}
 thet ey ware bescriffwith, Oc j the matto skal swa
 mykith betala then köpmannen som litith gotz
 5 haffwer pa skipeno, som then thär mykith haffwer,
 Thy skadhen är ey räknandis äffther skiplönen,
 vtan then skadhalösnen haffde warith swa förordath,
 oc welkorath tilförna j mällen köpmännena,

Jnskipas gotz mädh omynne 38

10 Jnskipas nokoth gotz wtan sk[i]parens äller scriff-
 wares ja oc mynne, oc skipit waare förmykith lödh,
 äller skiparen wille thet ey föra, tha ma scriffwaren
 lätha föra thet ather jn pa landith, oc komber the
 gotzeno nokor skadhe til thär, tha är skiparen jnthe
 15 pliktogher, thy thet gotzeth war ey scriffwith tha
 som seghleth wptyktes, Thy alle the som gotz
 haffwa j skipeno, som ärw köpmän, styremän, baatz-
 män, pelagrimma oc andre, skwla läta scriffwa gotzeth
 the haffwa jnlagth, annars haffwer skiparen jnthe
 20 swara til thet gotzeth wm skadhe tilkomber pa thet,
 | kastadis thet än wth affwer bord j storm äller ^{30 v.}
 andro nödtörffth, honom pasiande som thet gotzeth
 tilhörer, thy thet war ey bescriffwith, Jtem finnes
 nokoth gotz oscriffwith tha skipith afflödhes, tha ma
 25 skiparen thär före bedhas skiplön swa mykith som
 honom tåkkes lata segh til fridz mädh oc thän
 gotzeth ägher skal honom betala wtan mothsäghn,
 Män alth thet gotz som är jnscriffwith annath
 hwarth för, äller sidhan seghleth var giorth, är

skiparen pliktogher bewara oc vthan skadha anth-
wardha fran segh,

Pelagrima föra 39

Pelagrima wnderstandas the alle wara som ey haffwa
gotz föra pa skipeno, Skiparen är pliktogher giffwa 5
pelagrimenom rwm j skipeno oc wathn, oc föra honom
tith han hafwer honom loffwath wm han haffwer
takith aff honom gwdz pänning til ath föra honom
aller skiplön, Oc thän pelagrimen skal ga til scriff-
waren latande segh jnscriffwa, oc swa bedhas loff 10
beställa sin ärande, oc skiparen skal säya honom
thiman före naar han skal komma ather j skipith,
31 r. | Män sägher skiparen honom före längre dagh än
skipith thär bliffwer, oc pelagrimen bliffwer aather
ey kommandes pa skipith, tha är skiparen pliktogher 15
giffwa pelegrimenom al skiplönen, oc thär til mädh
wpfylla honom allan thän skadha han faar aff the
aatherwarilsenne, Män gaar pelagrimmen wth aff
skipeth wthan loff, aller ey komber j skipith j rättan
tidh tha skipith gör wp seghleth, tha är skiparen 20
jnthe honom pliktoger, haffde han än betalath hwndr-
adha gyllene före skiplön,

Pelagrimen döo j skipeno 40

Döo nokor pelagrim j skipeno tha ma han göra
sith tästamänth oc giffwa hwem han wil sin tingh, 25
Män eth aff hans bästa klädy skal styremannen haffwa,
Är nokor aff hans släkth j skipeno, tha skal han
göma pelegrimmens päninga, wm han them ey
skikkade j sino tästamänth, Är jngen thär aff fränd-

ommen, tha skal skiparen göma pänigana til thes
han kombir heem til pelegrimens släkth, aller be-
wara them i try aar, oc komber | jngen thär för 31 v.
jnnan som spör äffther them pänigommen, tha
5 skal han giffwa them före hans syäl fatigho folke,
oc al annor tingh som honom tilhörde j biskoppens
aller landhz härrans närwarw thär skiparen är hema,
Oc j skipeno strax han är dödher scriffwes alth
thet han haffwer, oc thär aff skal skiparen haffwa
10 ena scriffth, oc andra köpmännena, oc tridye scriff-
waren, Oc tha skepith komber hem til landith skal
skiparen jnsätja the pänigana thär the bliffwa
trygge, wm han är ey betroddher göma them j try
aar, oc scriffwas wp j kyrkionnas bok *mädh* with-
15 nom, swa ath wm skiparen bliffwe dödher, the pe-
lagrimmens pänynge ey bliffwo bortho, Jtem skip-
aren skal haffwa hans sängha klädy oc allan mathen
som bliffwer äffther thän som dö pa skipeno, Jtem
baatzmännena skwla haffwa hans skoo hwswr, bälte,
20 oc kniff, oc the skwla jordha thän dödha, aller
kasta honom affwer skipbordith,

Pelegrimmen vil ey fara 41

Haffwer pelegrimmen betalath skipa|renom skip- 32 r.
lönen, oc sidhan aathras, ey wilyandis fara the
25 resona, tha är ey skiparen pliktogher giffwa honom
j gen the skiplönen, Täslikes är oc wnderstand-
andis wm köpmän som ey wilya fara sidhan the
haffwa warith affwer ens *mädh* skiparenom wm
skiplönen, Jtem wm nokor köpman haffwer affwer
30 ens warith wm skiplönen til ath föra nokor the

tingh som ey göra fwlt före skiplönen, oc thär köpmannen haffwer bätre tingh, tha skwla the bätre tingen wara pliktoge skiparenom swa ath köpmannen ma ey sälya them för än skiparen är betaladher före skiplönen wm köpmannen ey will tha fara the 5 resona mädh skipeno, thy jngen skal gabba thän andra, äller sätya sin lyffte oc tro pa the tingh som jnthe ärw dogxe,

Pelegrimana ärw pliktoge 42

Pelegrimana oc alle the j skipeno ärw skwla wara 10 pliktoge hyälpa wärya oc frälsa skiparen, oc ey öffwergiffwa skipith för än skipith komber resona 32 v. fram tith thet skal fara, wtan swa | händher ath skiparen giffwer nokrom loff skelyas fran skipeno, thy mange skipara föra godha ämbetis män, och 15 stridz män före pelegrima, oc giffwa them läth skiplön, hwilkith the ey giordho wm the wisto hwath män the waaro, oc wnderstodho ath the willo skelyas fran skipeno, Oc mange köpmän fraktado ey jn sith gotz pa thet skipith, wm the wisto thär ey wara 20 folk pa the som wäryo kwnno göra, oc thy stadgadis thetta swa, oc täslikes ärw alle pa skipeno [pliktoghe] wara lydhoge oc höroghe hwath som thär stadgas äller bwdith wardher til ath hallas,

Baatzmennennas lön 43

25

Skiparen är pliktogher betala batzmannommen sin lön swa mykith som han hwaryom haffwer loffwath, ware segh meer ondher, äller godher, hwath heller han kan ämbetith äller ey, Män giffwer nokor batz-

man segh wth för en skipbyggjara, oc skiparen
 taker honom til thet ämbetith j skipith, oc han jnthe
 kan byggja, tha skal skiparen ey wara pliktogher
 löna honom annars än som styremannen oc scriff-
 5 waren swärya honom haffwa förtyänth,

Batzmannen maa ey driffwas bort 44 33 r.

Haffwer skiparen stadh oc warith affwer ens mädh
 nokrom batzman hwath han skal honom betala före
 resona, tha ma han honom ey driffwa borth för än
 10 resan är fwllkompnath, vthan före fira saker, the
 första, wm thän batzmannen stiäl, andra wm han
 ey ware cristen man, tridy, wm han swore segh
 witandis meen, fiärdhe wm han ey waare lydogher
 til ath göra thet styremannen bywdher, oc thaa
 15 likowäl ey wtan han haffwer warith fäm resor honom
 olydogher, Oc styremannen skal jnthe annath bywdha
 wtan thet som tilhörer hans ämbethe, Jtem
 haffwer skiparen warith affwer ens mädh batz-
 mannenom före stoor lön, oc sidhan fwnne nokon
 20 annan batzman leya före myndre lön, likowäl skal
 han bliffwa widher thän första, oc baadhe skiparen
 oc batzmannen skwla wara pliktoge halla hwar
 androm thet loffwath är likerwisth som thet haffde
 warit scriffwit, Oc ey håller ma han thän borth-
 25 driffwa oc taka j hans stad nokon sin frända aller
 skyllan man, än tha thän staddhe | batzmannen 33 v.
 haffde jnthe än tha jngangith j skipith, Män wil
 skiparen honom driffwa borth, tha är han plikt-
 ogher giffwa honom sin fwlla lön swa som han
 30 haffde folth oc tyänth j skipeno the resona, Jtem

haffwer nokor staddher batzman tyānth tre dagha
j skipeno, oc swa wardher sywker, tha är skiparen
pliktogher giffwa honom halffdelen aff lönommen
som han honom loffwad haffwer lätandis honom
bliffwa qwarran, hwath håller han är wtan landith 5
aller hema j sith fādernes landh, skwlle än skiparen
taka the päningana til läns aff androm betalandis
batzmannenom sywkom,

Döo Batzmannen 45

Dö nokor batzman j skipeno, tha skal honom be- 10
talas sin fwlla tyānista lön, oc haffwer han j skipeno
nokon aff sinne släkt, tha anthwardis honom hans
tingh til ath föra them hem til hans hwstrw oc
barn, vm hwstrwn ey war lwpen fran honom, Jtem
Döo nokor batzman stadder, för än seghleth windis 15
wp, tha skal han haffwa fiärde delen aff the lönen
som honom war loffwath före resona, oc anthwardhas
34 r. hans arffwingom, Döo han sidan | seghleth war wp-
wondeth, oc för än skipith komber tith thet skal
seghla til haffn, tha skal han haffwa halffdelen aff 20
the lönen honom war loffwath, oc anthwardas hans
arffwingom, Män haffwer han wpbwritth sin lön all
för än han dödhe, tha skal honom alth thet tilhöra,
oc anthwardas hans arffwingom wtan gensäghn, Är
nokor batzman stadder maanadha tals oc bliffwer 25
dödher, tha betales honom thet han haffwer tiānth,
oc anthwardes hans arffwingom,

Batzmennennas lön oc fri frakth 46

Skiparen är pliktogher betala batzmannommen sin
lön j them stadhenom, hwar köpmännena betala 30

skiplönen, Jtem far nokor batzman *mädh* skipar-
 enom hallande *syälffwer* sin kosth, tha är skiparen
 pliktogher sägya honom jnnan viij dagha wm han
 haffwer aktadh sina reso ather tith j ghen hwadhan
 5 han kom, Jtem Batzmannen plägha haffwa frj frakth
 til tre äller fira tynnor *mädh* sin lön, oc the skwla
 jnthe räknas j bland thet gotz som hände kastas j
 waadha oc nödh, män haffwer han mera gotz tha
 skal han thär före betala, thet räknas betalendis
 10 vrak, | Jtem the försagda iiij tynnorna äll[er] gotzet 34 v.
 som batzmannen förer frith bliffwer thet waath
 äller fördärffwath j skipeno, äller mistes, tha är
 skiparen jnthe pliktogher thär til swara, Oc batz-
 mannen är pliktogher läggia thet j skipith swa ath
 15 scriffwaren seer oc thet wp scriffwer, Män är thet
 ey scriffwith, tha skal batzmannen mista thet alth
 samman, Män sägher han thär wm ey santh oc
 wardher fwnnen lywghande thär wm, tha skal alth
 hans gotz skifftas j twa dela hälfftena skal landz
 20 härren haffwa, oc hälfftena thän skiparen, Jtem
 batzmannen är pliktogher jnläggia j skipith thet
 gotzeth han skal frakta frith, för än skipith haffwer
 sina fwlla lödnyng, män wil han sidhan läggia
 thet jn, tha är skiparen ey pliktogher thet föra,
 25 Jtem wil batzmannen thet jnläggia tilföra än skipith
 är fwlt oc löth, oc skiparen ey wille tilstäda, tha
 är han pliktogher giffwa honom swa manga pän-
 inga som han taker til skiplön aff swa myklo tynno
 gotz som honom borde jnläggia oc föra frith, Jtem
 30 batzmannen ma ey taka skiplön före the iiij tyn-
 nor|nas frakth som han haffwer frith, aff nokrom 35 r
 köpman äller batzman som är äller haffwer gotz

pa the skipeno, läther batzmannen swa nokrom thera
j sin stad föra gotz, tha ma skiparen taka the skip-
lönen före the iiij tynnorna,

Märkia gotz 47

Jngen ma sätya märke pa nokoth gotz sidhan thet 5
är jnskipath, hwaske köpman, batzman, aller annar,
Gör thet nokor, tha ma skiparen taka thet gotzit
til segh, oc han skal thet mista som märkte,

Batzmännena köpa sigh gotz 48

Skiparen är pliktogher loffwa batzmannommen j sex 10
dagha wtgha aff skipeno til ath köpa thet the föra
wilya för sina frakth, tha swa ath aff them bliffwer
halffdelen jamlika j skipeno, oc ey wthganga för
än the andro komma jgen til ath göra tyänisth,
Jtem batzmännena magha thet sith gotz som the 15
frith föra, jnskipa oc wthskipa mädh skip baathenom
hyälpandis hwar androm,

Batzmannannas lön 49

85 v. Skiparen skal betala batzmannommen | thär som
köpmännena betala skiplönen, Oc wm swa illa hände 20
ath skiplönen ey lwpo swa mykith ath the räkto til
ath betala batzmannommen, tha skal han taka pän-
ynga til läns oc bethala them batzmannommen, findher
han jngen som wil läna honom päninga, tha skal
han sälya skipith oc betala batzmannommen thär 25
mädh, Thy jngom them skiparen är nokoth skyl-
[do]gher skal betalas för än batzmännena haffwa
fangith sin lön oc betalningh, Oc förginges än skipith,

oc nokoth aff the kwnne finnas äller räddas til landz
 tha skal them thär aff betalas swa länge en spiker
 äller brädy är aather aff the skipeno, Jtem haffwer
 skiparen giorth swa dana welkor *mädh* batzman-
 5 nommen, ath han skal ey betala them för än resan
 är giordh, oc the komma hem j gen, tha skal thet
 haallas, wtan swa är skiparen wil them för bethala,
 oc thy skal han betala them strax han kan komma
 hem vthan senkan oc dwälyelse, Män är ey thet
 10 welkorith giorth mällen them, thaa skal han betala
 them thär han taker skiplönen aff köpmannommen,
 och aff | thet samma mynth som the betala honom, 36 r.
 Män waaro köpmännena skalka och gabbadho skip-
 aren, haffwandis jnlagth thet gotz som ey waare
 15 swa goth som skiplönen löpa, oc lätha thet bliffwa
 farandis borth oc jnthe betala före skiplön, thet
 skal ey wara batzmännennas skadhe, thy doghe, äller
 doghe ey, thet gotzeth, batzmännena skwla faa sin
 lön skwlle än skipith sälyas som sagth är, Oc thy
 20 skal skiparen see oc witha hwat gotz han jnskipar
 ath han ey gabbas,

Kosthen til batzmennena 50

Skiparen skal haalla batzmannommen kost til math
 oc dryk giffwandis them tre resor wm wikwna
 25 köth ätha tha thän tidhen är, som skal wara.
 söndaghen, tisdaghen, oc torsdaghen, The andra
 daganas koster warj fisk, osth, smör, oc tolken tingh,
 Jtem tha batzmannen soffwer ey j skipeno, är
 skiparen ey pliktogher halla honom kosten, Jtem
 30 Trätta äller kiffwa batzmännena j resonne *mädh*

skiparenom likowäl skal han halla the^{ras} kosth oc
 stekaren som mathen redher ath them, Oc tha liko-
 36 v. wäl magha batzmännena | ey trätta äller kiffwa
 moth skiparenom wthan thär the haffwa räthwiso
 til som är j fira saker, Första är wm han ey giffwer 5
 them ätha äffther sanno tarff, Andra wm han ey
 haller sin ordh och lyffte swa som the waaro affwer
 ens mädh honom före tyänistena, Tridye wm han
 wil lossa skipith oc wplöda annar stadis än thär
 som the haffdo warith mädh honom affwer ens, 10
 Fyärde wm han wil wmskiffa sina seghlingis reso,
 wtan the^{ras} samtykke seglandis borth annarstadis,
 och annar stadis waaro the stadde, Oc wm swa är
 ath the wmskifftilsen pa resonnas waghna föröker
 skiplönen, tha skal oc skiparen förökia batzmen- 15
 nennas lön, oc the magha ey' thär wm trätta äller
 mothsäya, Trätther nokor oräthwislika moth skipar-
 enom, tha skal han gripas oc giffwas j rätten före
 landsens här^{ra} som skal thär affwer döma,

Bywdha batzmannommen 51

20

Skiparen ma ey bywdha batzmannenom gaa äller
 fara tith som är stor waade wthan han syälffwer
 wil samtykkya tith fara batzmannen, Jtem skiparen
 ma ey läna sin batzman borth j nokoth annath
 37 r. skip, wtan han wil syä[l]ffwer | samtykkia, Wtan swa 25
 kwnne wara ath skiparen haffde behoff nokon mästar
 man aff the andro skipeno, äller nokon batzman
 som kwnne göra nokoth thet tingh som tarffwadis
 j skipeno, oc haffde jngen j sith skip som thet
 kwnne göra, tha skal thän batzmannen ga j thet 30

andra skipith, hwilkom skiparen bywdher, Män tha likowäl ey til ath dragha äller bära nokor tingh pa landith som en draghare, thy thär är han ey til pliktoger,

5 Afflödha skipith 52

Vardher skiparen affwer ens wm lönen til ath afflödha nokoth gotz j haffnenne äller annarstadis, tha är han pliktogher före sammo lön lätha batzmännena thet afflödha, wm han ey faar andra draghara
10 som thet göra,

Frj är batzmannen 53

Tha resan är giordh oc skipit afflöth, är batzman-
nen frij oc lös, wil tha skiparen taka segh före ena
andra reso, tha ma han ey nödga batzmannen fölya
15 segh, vtan han wil, wthan swa hände ath skiparen
waare thär | staddher, hwar han ey kwnne faa andra 37 v.
batzmän, oc tha skal han ökya batzmennenas lön
j the resonne äffther thet som styremannen oc scriff-
waren säya wara räthwisth ath the mera förtyäna
20 pa the andra resonne,

Säls skipith 54

Säl skiparen skipith j nokoth thet landh som ey
är cristith folk, tha skal han faa batzmannommen
eth annath skip oc kosth mädh hwilko the kwnna
25 komma segh til thet landh pa hwilka är cristith folk,

Städya batzmän 55

Städher skiparen nokon batzman för wis lön til ath
fölya skipeno, tha är han pliktogher göra the tyänisth

j skipeno som hans ämbethe tilhörer, oc fölya,
 Män tässe wndantakas ath the ey kwnna fölya,
 Thän som wardher sywker, Thän som taker segh
 hwstrw, oc thän som tha tilfaller arff hwilkit han
 skal förestanda sidhan han ware staddher, Oc thet 5
 skal han strax säya skiparenom, oc honom giffwa
 j geen the pänynga som han haffwer wpbwrit pa
 the resona, Gaar nokor annar borth är staddher,
 tha skal han gripas oc läggias j häktile oc järn
 38 r. til thäs han haffwer | giffwit skiparenom iiij gyll- 10
 ene, haffwer han ey betala mädh, tha skal han sitya
 j järnommen hwndrada dagha, oc giffwa j geen
 thet han haffde wpbwrit pa resona, Jtem wil nokor
 taka segh annan hosbonda til ath tyäna, tha betale
 the iiij gyllene oc thet hær haffwer wpbwrit oc take 15
 tyänisth hwar han wil, Oc tha skiparen städher nokon
 batzman, skal scriffwaren wara thär affwer scriff-
 wandis theras welkor, oc hans lön, oc sidhan skal
 han soffwa j skipeno mädh synne wäryo oc wakn
 wm swa tarffwas mädhan skipith fraktas oc lödhes, 20
 Äller baatzmännena soffwe thär til skiffthes wm
 thär är jngen fare, Män är nokor räddoghe, tha
 warj thär alle,

Fly nokor batzman borth 56

Fly nokor batzman affwergiffwandis skipith för 25
 räddogha skwld, rådhandis fiendha, syöröffwara, äller
 störm oc haffzsens farlikheth, tha skal han hängias
 wp mädh eth rep, oc sidhan han är döder kastas
 j syön, Wtan swa waare ath skiparen syälffwer
 öffwergaffwe försth skipith, äller thän som stodhe 30
 38 v. j hans stadh. | oc wm han affwergiffwer skipith

skal han säya thet allom giffwandis them orloff til ath fly, oc thet skal scriffwaren scriffwa til withnesbyrdh hwi skiparen ey mäktadhe halla skipith.

Dragha skipith 57

- 5 Batzmannen är pligtogher gaa och dragha skipith jn j haffnena wm thet ey annars kan wth äller jn warpas wm styremannen thet bywdher, wtan the waaro j fienda landh,

Finnes gotz j haffweno 58

- 10 Findher nokor batzman flytandis gotz j haffweno, tha skal thär aff tilhöra skiparenom tre dela, oc fiärde delen allom batzmannommen, Oc tha the see nokoth gotz flyta j haffweno, skwla the fara wth oc taka thet wm skiparen bywdher them fara, thy
15 the skwla wara lydhoghe standandis pa skiparens lön oc kosth, oc thär mädh haffwa fyärdhe delen til bythes alle aff hittonne,

Hothar nokor skiparenom 59

- Hothar nokor skiparenom aff batzmannommen, tha
20 skal han mista halffdelen aff sinom tyänisto lön oc alth thet gotz han haffwer j skipeno, oc driffwas wth | aff skipeno, Män taker han til vaakn äller 39 r. wäryo moth skiparenom, tha skwla alle the andro batzmännena gripa honom oc bindha förandis honom
25 före rätten, oc the batzmännena som ey wilya hiälpa til ath gripa oc binda honom, skwla mista thet gotzeth the haffwa paa skipeno, oc all the lön them borde haffwa före the seghlingis resona, Jtem thän

som taker pa skiparen *mädh* vredhes handh, är meen edhare, oc ärwlös, ogiller j rāth oc lagh, oc skal gripas oc föras j fangatorn mistandis alth thet han haffwer,

Wäya skiparenom 60

5

Batzmannen är pliktogher wäya och swigha före skiparenom ey giffwandis honom lika ordh, äller oqwādhans ordh, oc wardher skiparen wredher löpandes aath batzmannenom, tha skal han fly vndan honom j framstaffnen affwer länkiona, oc löper jn 10 wm länkiona skiparen affther honom, tha maa batzmannen värya segh, takandis withne ath han tith lop affther honom, thy skiparen ma ey jnga affwer länkiono thär fredhen är satther allom som tith fly:

39 v.

Styäl nokor batzman 61

15

St[y]äl nokor batzman j skipeno oc bliffwer fwnnen, tha skal han mista sin tyänista lön, oc alth thet han haffwer j skipeno, oc skiparen ma gripa honom sätandis honom j en bwlth til thes the komma til haffnena, oc thär anthwardha honom j domarens 20 händher pa landeno,

Kastar nokor vth mathen 62

Kastar nokor batzman skiparens math wth wm bordeth *mädh* förakth, tha skal han mista sin tyänista lön, oc alth thet goth han haffwer pa skipeno föra 25

Näktar segh nokor batzman 63

Jngen batzman skal fara aff klädommen wtan j
 haffnenne, Män hwilken thet gör, tha skal han för
 hwarya reso kastas j wathnith *mädh* eth rep, och
 5 ather draghas op j skipith, Män gör han thet tre
 resor, tha skal han mista sin tyänisto lön, oc thet
 han haffwer föra pa skipeno, thy batzmannen skal
 soffwa jamlika, ga, oc staa j sinom klädhom oc
 wara redho thaa skipith är j syönom wndy seghel,
 10 ey withandis nar som trängher,

Bära vth aff skipeno 64

40 r.

Batzmannen ma jnthe bära wth aff skipeno, wtan
 han läther skriffwarenom thet see äller styreman-
 nenom, äller oc skiparenom, Annars skal thet räk-
 15 nas swa som han thet haffde stwlith,

Soffwa pa landeno 65

Batzmannen ma ey soffwa pa landeno wtan wm
 skipith, wtan han haffwer thär til skiparens loff,
 gör han thet annars tha är han meenedhare,

20

Pythker 66

Pythker är thän batzmannen som allom skal föra
 baathen tha the vilya wth äller jn j skipith, Han
 är pliktoger bära alla wadhandis jn til landith vm
 han ey kan roo bathen swa när ath the kwnna
 25 stigha aff bathenom pa landith, wil han thet ey
 göra tha betale allan kosthen som honom är giordher,

4—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

Batzmannens waakn 67

Batzmannen är pliktogher haffwa *mädh* segh all the waakn oc wäryo j skipith som han haffde loffwath skiparenom, gör han thet ey, tha ma skiparen
 40 v. köpa swa | maangh waaken oc wäryo *mädh* hans 5
 tyäniste lön moth hans wilya j scriffwarens närwarw, oc jngen batzman maa sälya sin waakn för än resan är giorth til ända,

Lydha skwla batzmännena 68

Bywdher skiparen batzmannenom nokor stadis fara, 10
 tha skal han lydha oc fara tha likowäl ey längher än ena mil fran skipeno, oc faar han nokon skadha j wäghenom, tha skal skiparen fylla honom thän skadhan, oc tokes han tha borth fran skipeno, tha är pliktogher skiparen giffwa honom sin tyänisto 15
 lön liker wisth som han haffde folth skipeno alla the resona, Jtem säther skiparen nokon man j sin stad j skipith oc syälffwer bliffwer hema, tha ärw batzmännena pliktoge swa lydha honom som skiparenom syälffwom, 20

Latha androm skipith tilleggho 69

Lather skiparen sith skip nokrom til leggho före wissa päninga, oc thän som swa leyer skipith wardher
 41 r. affwer | ens *mädh* batzmannommen hwath han skal them bethala före resona, oc wm swa händer han 25
 haffwer ey makth betala them, aller wil gabba them sin lön ey giffwandis, tha är skiparen pliktoger betala them som skipith ägher, thy han skal ey

lätha til legho sith skip them som ey är mäktogher
betala batzmannommen, män tha likowäl skwla the
lydha honom pa resonne som han ware skiparen
syälffwer,

5 Loffwar skiparen föra mer 70

Loffwar skiparen köpmannommen föra mera gotz
än hans skip mäktar bära, oc wardher affwer ens
mädh them tha är han pliktogher leya them eth
skip före sina päninga som swaa mykith gotz mäktar
10 bära, oc är än tha j köpmannannas welkor taka
thet andra skipit, aller ey, Thy mange skipara lätha
sin mwn för höyth op säyandis sith skip en trid-
ywnng meer orka bära än santh är,

Föres gotz affwan pa lwkorna 71

15 Läggher skiparen nokoth köpmans gotz j skipith
affwan pa lwkorna. | aller affwer lopith til ath föra 41 v.
oc the tilkomber skadhe, mistes borth, aller för-
därffwas, oc haffde ey samtykke aff köpmannenom
läggia thet thär oppe, tha är skiparen pliktogher
20 betala thet j geen, jnthe räknandis thet blandh thet
gotzeth som wndy lwkorna är, Oc haffwer skiparen
ey thet han kan betala mädh, tha skal skipith sälyas
oc thär mädh betalas, oc thär ma ey skiparens
kompana mothstaa, oc jngen annar them han är
25 skyllogher, wtan batzmännena skwla jw haffwa thär
aff mädh sin tyänisto lön, Tha likowäl ärw ey
skiparens kompana mera pliktoghe thär j betala,
wtan swa mykith som skipith kan vördhas oc the
thär j aagha, Jtem läggher nokor köpman sith

gotz j skipith, oc skiparen förordar thet swa *mädh* honom ath han haffwer ey annath rwm til thet gotzeth, wtan affwan pa lwkorna, oc köpmannen är til fridz ath han läggher thet thär pa waaghan, oc scriffwaren haffwer thet swa scriffwith, Mistes thet 5 tha, aller fördärffwas, warj hans skady enasth som gotzeth aatthe, oc jngens annars j skipeno, oc jngen 42 r. är pliktogher dra|gha skadha *mädh* honom, thy han lagde gotzeth in *mädh* the welkor, Oc än thär til *mädh* är thän köpmannen pliktogher före thet samma 10 gotzit betala skiparenom skiplön swa som han war affwer ens *mädh* honom, Oc thet stadgadis swa wppa thet skiparen skwlle ey läggia gotz pa lwkorna, oc ey annor tingh, wthan the anbwdh som skipeno tilhöra, oc jamlika tarffwas til haanda, 15

Lödhes skipith swiklika 72

Läggher nokor köpman mera gotz jn j skipith, än han haffwer lätith scriffwa, och warith affwer ens före *mädh* skiparenom, swa som han haffde lätith scriffwa fämtyo lästher oc thär före tingath, oc lön- 20 lika läther jnlägia trätjo lästher meer, Händher tha j resonne nokor storm aller annar waadhe, ath gotz kastas affwer bordh, oc swa framdelis wardher skiparenom kwnnogth ath thän köpmannen haffwer mera gotz lagth j skipith än scriffwith är, oc thär 25 före war skipit förmykit löth oc fik thär aff skadha, oc teslikis andre köpmän som sith gotz j skipeno haffwa thy thet wthkastadis, Tha är thän köpman- nen pliktogher aathergiffwa oc betala allan skadhan 42 v. them androm köpman|nommen oc skiparenom hans 30

skadha, thy han war wallande thän skadhen kom
 förlödandis skipith, Oc rækker ey thet gotzeth til
 ath betala skadhan, hwilkith han haffwer j the
 skipeno, tha wpspöryes hwar han haffwer an-
 5 narstadis gotz aller äghodela oc sälyes, oc betales
 hwaryom sin skadhe thär aff badhe skiparenom oc
 köpmannommen före theras gotz som wthkastadis,
 Oc än thär til mädh magha the läggia honom för-
 rädilse til, thy han wille förmykith lödha skipith
 10 wppa thet the skwllo alle förgangith j syönom, Och
 thy skal hwar köpman segh förwara ath han ey
 mera gotz jnskipar, än han haffwer förtingath oc
 latith scriffwa,

Latha skipit til legcho samköps 73

15 Lather skiparen skipith köpmannom före wissa
 päninga til legcho samköps, och syälffwer fölyer
 mädh pa resonance, oc vm tha hände ath skipith
 ware länge pa resonance, ath tygh oc takkel som
 skipeno tilhörer ware förnöth, aller tarffwadis skipith
 20 tyäras, tha är ey skiparen pliktogher köpa ny takkel
 aller lätha thet tyära, thy han fik them all tygh
 frj oc färdogh, Män köpmennena | skwla syälffwe 43 r.
 köpa nyth hwath som tarffwas pa resonance, oc sidhan
 resan är giordh göre aff the hwath them tåkkes,
 25 thy skiparen ma ey behalla thet, Jtem haffwer
 skiparen latith köpmannommen skipith til wissan
 oc försagdan tidh, oc the dwälyas swa länge pa
 resonance ath timen oc tidhen är framlwpen, tha
 skwla the wardha affwer ens mädh skiparenom pa
 30 nyth tal före then thidhen som tilstwndar oc be-
 thala,

Fattas nokor anbwd skipeno 74

Skipith som leyes ey samköps, wtan före lästher oc skippwnd, fattas the nokor anbwd, som är kabel, ankar, aller annor tingh, oc skiparen är *mädh* the j främada landh hwar tolken tingh ärw mykith dyr 5 köpa, thaa är han ey pliktogher köpa tolken tingh wtan han faar them före twa resor swa manga päninga som the gälla thär skiparen är hema, aller lättaren, Män ärw the anbwdhen dyraren, och nödtarff är them köpa, tha skwla köpmännena som sith 10 gotz haffwa pa skipeno betala swa mykith som the anbwden gälla meer, än dobelth wärdh plägha gälla thär skiparen haffwer sith heman,

43 v. Hindra konwnger aller härre skipit 75

Tha skipith är pa sinne seghlingis reso aktandis 15 sigh til nokon stad, oc komber the hindher aff nokrom härre, konwngh, hærtoga ath thet ey kan komma tith thet war aktath, oc tha wardher skiparen oc köpmännena affwer ens löpa til nokon annan stad oc lossa gotzeth, hwilken stad längher är borto, än 20 thän til hwilken the haffdo segh aktad, tha skwla batzmännena fölya skipeno, oc theras tyäniste lön före thän längre wäghen jnthe ökias aller wphöyas, wthan swa är ath skiplönen wphöyas giffwandis tith meer seglandis, än til thän första stadhen hwar 25 hindreth är, Jtem händher thet swa ath skipith bliffwer tha qwarth nokorstadis före tolketh hindher oc wpskipar gotzeth ey kommandis fram resona, thaker tha skiparen skiplön, tha skwla oc batzmännena taka thär före sin tyänisto lön j sammo 30 matto,

Hindra härre 76

Haffwa köpmän leyth nokoth skip aff skiparenom,
 oc han förer thet tith som köpmännena wilya lödha
 thet, oc tha thet tith komber, förbywdher konwngen
 5 | nokoth gotz wthföra aff the landeno, wardha tha 44 r.
 skiparen oc köpmännena affwer ens löpa annar-
 stadis thär ey är hindher til ath frakta gotz, tha
 skwla batzmännena fölya, oc ey ökes thera tyäniste
 lön, vthan skiparens skiplön ökias, Tha the tith
 10 komma, oc thär fraktha skipith aller haffwa frakt-
 ath, komber thär förbodh aff landsens härre ath
 jnthe gotz ma wthföras aller köpas, tha bidher
 skiparen köpmännena skyndha sin ärande, oc seer
 ath the haffwa hindher aff härranom, oc wm sidher
 15 bedhes skiplönen aff them, oc lika före sin kosth
 han haffwer tith farith, thaa ärw köpmännena jnthe
 pliktoge betala skiparenom före the resona til skip-
 lön aller kosth, thy thet är ey theras skwldh thet
 hindreth, thy moth the hindren som gwdh gör,
 20 aller landsens härre ma jngen thalla, oc ey magha
 batzmännena tha kräffya aff skiparenom nokor lön,
 thy han är ey thaa pliktogher giffwa them lön
 mädhan han ey faar skiplönen, än tha the haffwa
 giorth mykith arbedhe, tha likowäl mister skiparen
 25 meer, thy hans skip, oc kosth är nöth, oc thimen
 framlwpen wthan frwkth, Män athenasth ärw köp-
 männena | pliktoge betala skiparenom halffdelen aff 44 v.
 allan thän kosth han haffwer giorth tith farandis
 oc thär warandis, oc honom skall tros thär wm
 30 görandis swornan eedh mykith thän kosten löper,
 oc köpmännena ärw pliktoge thet betala wthan alla

gensäghn, oc jnthe annath, wtan the syälffwelyandis
willo betänkya hans mödho oc arbedhe, Wtan swaa
haffde warith, ath skiparen förwiste thet förbwdith
oc hindreth wara giort tha köpmännena wordo
affwer ens mädh honom wm skiplönen tith farandis, 5
oc han gissade segh wilya begaaffwa landsens här-
ra, oc faa loff wthföra gotz, hwilkith han ey kwnne
förwärffwa, oc tha ärw köpmännena ey pliktoghe
betala honom j geen halffdelen aff kostenom, jnthe
för arbedhe aller skadha j the mattonne lidith, thy 10
han förwiste thet hindreth oc förbwdith wara giorth
j them stadenom, Män war thet swa ath köpmännena
wisto thet hindreth oc förbwdith wara j them stadh-
enom, oc skiparen wiste thär jnthe aff tha the wordo
affwer ens wm skiplönen, oc kan thet bewisa, tha 15
ärw the pliktoghe betala skiplönen, kosth, oc skadha
45 r. allan samman, oc täslakis skiparen | batzmannommen
sin fwlla tyänisto lön, likerwisth som all resan ware
fwlbordath til ändan, Oc haffwer skiparen giorth
mädh köpmannommen nokor welkor aller förordh, 20
j them sammo welkorommen jnne lykkyas tha batz-
männena, Jtem kwnna köpmännena pröffwa ath
skiparen wiste thet hindreth oc ey the, tha han
leydhe them skipith, tha är han pliktogher bethala
them allan thera kosth oc skadha som the haffwa 25
fangith aff the resonne, Oc thäslikes är han plikt-
ogher giffwa batzmannommen sin fwlla tyänisto lön
wm the wisto jnthe aff the hindreno städyandis segh
pa the resona, Män wisto the thär hindher wara oc
förbwdh, tha skwla the mista sin tyänisto lön, thy 30
jngen skal gäkka aller gabba annan mädh with
oc wilya,

Latha skipith pa legho samköps 77

Lather nokor skipare androm sith skip til legho före wissa päninga, oc thän thet swa haffwer til legho mäktar ey betala batzmannommen, äller fly
 5 borth, äller bliffwer dödher, äller gömer segh vndan, tha är skiparen bepliktoger betala batzmannommen sin tyänisto lön som skipit ägher, skwlle än skipith sälyas,

Fölya skipit skal skiparen 78

45 v.

10 Skiparen är pliktogher syälffwer fölya mädh pa skipeno, män bliffwer han qwar wthan köpmannas samtykke som haffwa fraktath skipith, oc them tilkomber nokor skadhe före hans franwarilse, tha är han pliktogher wpfylla them thän skadhan,
 15 Män bliffwer han hema mädh theras samtykke, tha skal han sätja j sin stadh en annan man som är snyäller oc fwlkomneliken til thet ämbetith honom palydher, Jtem för fira saker ma skiparen sätia annan j sin stadh oc ey fölya skipeno, som ärw,
 20 tha han är sywker, Taker segh hwstrw, fwlkomnar sith lyffte j pelegriims reso, äller hindras aff landsens härre, Oc the sakerna warj wthan swikligheth sanne, sätandis annan j sin stad, Oc thetta war swa stadgath, thy mange köpmän haffdo ey lagth sith
 25 gotz pa thet skipith, haffdo the witith ath skiparen ey wille syälffwer folth mädh skipeno,

Skipbrotha 79

Händher thet swa ath före störm, fiendom, äller annars skipith skal styras til strandenna, håller

- 46 r. bliffwandis skipbrota | widher landith än vthe j
 haffweno, thär miströstandis kwnna nokoth rädda
 annars, tha skal skiparen thet kwngöra allom som
 j skipeno ärw j scriffwarens närwarw oc batzman-
 nommen säyandis, Käre vener j seen j hwath nöd 5
 wj ärwm nw stadde, tåkkes edher ath jak waaghar
 skipith til ath rädda nokoth aff gotzeno, och gotzit
 sidhan hiälper skipeno, tha wil jak lätha skipith
 driffwa til landith, och samtykkia mäste delen aff
 köpmannommen, oc skipith löper j landith, oc slaas 10
 söndher, äller fangher skadha, Tha skal skipith
 skattas äller wärdas för än thet löper swa j landh,
 Äller giffwes twem godhom mannom j skönyan
 som förstandoghe ärw ath the thet myätha före
 päänynga, oc aff the gotzeno som wpbärghas oc 15
 räddas sidhan skipith är sönder brwstith skal skipit
 bethalas j gen skiparenom som the twa männena
 haffwa thet myätith, Oc alth thet som är til aff
 ski[p]sens tygh, takkel, ankar, äller brädhy, wpsankes
 oc sälyes them som mästh wil giffwa thär före, oc 20
 läggis the pänyngana til mädh ath betala skipith
 jgeen, Män bristher skipit ey alstingis söndher,
 wthan faar nokon skadha, tha skal skiparen bära
 thän skadhan mädh köpmannommen, thy the fingo
 46 v. skadha pa sith gotz, oc skiparen | sagde ath hwar 25
 skwlle bära skadha mädh androm, Män sagde skiparen
 ath han ey wille waagha skipith til ath löpa j landh
 mädh the, wtan köpmännena willo mädh gotzeno
 som kwnne räddas, halla skipsens skadhalöso wm
 thet ginge söndher oc köpmännena thet samtykto, 30
 tha är skiparen jnthe pliktogher bära skadha mädh
 them wm skipith slas sönder, Jtem tilkomme thän

waadhen skipeno tha jngen köpman ware j skipeno
mädh gotzeno, tha ma skiparen wara j köpmannens
 stad, oc thet han gör *mädh* skipsens styreman,
scriffwarens oc batzmannannas radh, thet skal wara
 5 swa gilth oc fasth som köpmännena haffdo warith
 thär syälffwe oc giffwith samtykke,

Skiplön aff skipbrothnom 80

Händher thet swa ath nokor skipare staddher j
 haffz nödh wardher affwer ens *mädh* köpmannom-
 10 men hwrw skadhen skal betalas, wm han läther
 skipit löpa j landh til ath rädda nokoth aff gotzeno,
 tha halles thet som samtykth är them j mällen, Oc
 bedhes skiparen thär til *mädh* skiplön, tha skwla
 the bethalas före swa mykith gotz som | kan wp- 47 r.
 15 bärghas oc räddas j skipbrotanom, Män kan jnthe
 gotz räddas, tha skal han jngen skiplön fa för the
 resona, Män är thet swa skiparen kräffwer fwl skip-
 lön swa före thet gotzeth som är förtapath, som
 före thet som är räddath, tha skal honom thet alth
 20 betalas likerwisth som han haffde alth framförth,
 oc han är pliktogher geengiffwa oc betala thet gotzeth
 som förtapath oc fördärffwath är före köpmannenom,
 män bedis han ey andra skiplön, wtan före thet
 gotzith som räddath är, tha är han ey pliktogher
 25 betala thet bortkommit aller fördärffwath är, Män
 händher thet skipbrotith, oc jngen welkor aller
 förordh gyordh waaro' wm skadhan bärandis hwar
mädh androm, oc skipit slaas söndher, tha ärw köp-
 männena jnthe pliktoghe betala skiparenom före skipit
 30 wtan the wilya enkannelika honom skiparenom nokoth

giffwa *mädh* naadher, män *skiplön* skwla the giffwa
 före thet gotzeth som räddath wardher, Oc hwat
 welkor oc förordh giord ärw, skwlv hallas, Oc
 skiparen ma halla när segh swa mykith aff gotz-
 eno som räddath är, som löper pa thet honom bör 5
 47 v. haffwa äffther thetas förordh, til thes honom | wardher
 betalath äffther förordanen oc skadhan han haffwer
 fangith, wppa thet han ey skal bidha oc kräffya
 länge, Oc skiparen skal ey taka loffwans män, aller
 annan panth thär före, vtan aff them tingommen 10
 han haffwer förth pa skipeno, oc jngen maa honom
 thär j hindra aller göra motstand,

Afflödha skip 81

Vm nokoth skip framkommith sina reso, oc tha
 fagherth wädher waare börjadhe afflödha gotzeth 15
 en dagh en storan dell, män natten och daghen
 thär äffther kom stor storm, oc the afflöddo likowäl
 thet mästa the kwnno, Tha ärw jnthe the köpmän-
 nena pliktoghe som agha thet gotzsith som försth
 afflöddis, them köpmannommen som agha thet gotzit 20
 som sidhermere affskipas, wtan thär war nokor för-
 ordan giord mällen them för än the börjadho afflödha,
 ath thet ena gotzeth skwlle hyälpa the andro aff-
 lödha, Jtem komber storm sidhan somth gotzeth
 är afflöth, och thet gotzeth j skipeno är aather, för- 25
 gars, aller därffwas, Tha är thet gotzeth som afflöth
 48 r. är, jnthe pliktogith bäträ | aller bära skadha *mädh*
 the som j skipeno sidhan mistes, aller fördärffwadis,
 thaa jngen förordh waaro giordh, ath thet ena skwlle
 hyälpa the andro gotzeno, Män waaro jnge köpmän 30

närstadde som gotzeth aattho, tha thet böryadhes
 afflödhas, tha maa skiparen förorda wm alth gotzit
 j styremannens oc scriffwarens närwarw ath alth
 gotzith skal hyälpas jnbyrdis afflödhas, och thet skal
 5 wara swa gilh oc fasth, som köpmännena haffdo
 thet förordath sin j mällen wm alth gotzith, thy
 skiparen haffwer thet j sinne gömo anthwardath,
 oc faar tha nokoth gotz skadha, tha skwla alle bära
 thän skadhan, och täslikes mällen skipith oc gotzith,
 10 wm skipith finge nokon skadha,

Pythker oc praammara 82

Baathkarla, oc praam förara, och draghara som hyälpa
 jnlödha aller afflödha skip ärw pliktoghe göra sina
 gärningh warlika, ath gotzeth ey wätis aller för-
 15 därffwas, aller mistes borth mädh theras osköthno,
 män bristher rep, handfaangh, aller nokoth thet,
 mädh hwilko tingen ärw bwnden tha the bära | aller 48 v.
 lyfftha them jn aller wth aff skipeno, oc repeth,
 handfangith, aller baandhen bliffwa j handenne, oc
 20 thet bewjsa, oc the tingen som thär mädh waro
 bwnden falla j wathnith, fördärffwas, aller borth-
 komma, tha ärw the jnthe pliktoghe thär före giffwa
 jgen, Män fördärffwas, aller mistas nokor tingh
 jnskipandis aller wth, mädh theras försymelse, tha
 25 skwla the alth thet geen giffwa oc wpfylla, Haffwa
 ey then pythker oc praammara päninga aller wärdh
 til ath betala then skadhan mädh, tha skal han
 läggias j fanga hwsith til thes han betalar, Är
 nokor aff them annars tyänare tha skal hans hws-
 30 bonde som baathen aller praammen ägher betala

then skadhan som swa tilkomber, thy han haffwer
 winninghena aff bathenom oc praammenom, oc thy
 skwla the wäl betänkia hwath män the sätya til
 ath föra sin praam aller baath i tolke maatto, Jtem
 taka nokre praam karla samfalta leggho til ath aff- 5
 lödha, aller lödha nokoth skip jnnan wissan oc för-
 sagdan tidh, tha skwla the thet fwlkompna, aller
 49 r. be|tala köpmannommen wm the fa nokon skadha
 aff theras senkan, thy them skal betalas före thera
 arbedhe swaa som them war loffwat före lödnyngena, 10

Läggia wth ankar 83

Ligger nokoth skip j haffn, aller ridher före ankar
 widher landith, aller haffwer landfästo, Tha skwla
 the som sidhermere komma til the haffnena swa
 läggia wth sin ankar ath the ey hyndra aller 15
 göra skadha the skipeno som thär ligger före, Göra
 the skadha mädh sinne sättnyng, tha ärw the
 pliktoghe honom betala wtan alla gensäghn, wtan
 swa waare ath thet sedhermere tilkommande skipith
 driffwes mädh swa storom storm, aller theras kabel 20
 aller ankar waaro misth borth, oc thän skadhen
 swa görs the andro skipeno. skal lathas j twa godha
 manna skönyan, hwath the säya thär wm räth wara,
 swa skal thet bliffwa sonath, Jtem är thet swa ath
 thet skipith som laa försth j haffnenne flyther sin 25
 ankar sidhan thet andra tilkomna skipith haffwer
 sath sin ankar, oc thär äffther faar nokon skadha
 49 v. aff the andro skipeno | som är tilkommith, tha är
 thet jnthe pliktogith betala thän skadhan allan, vtan
 skal giffwas j twa godha mannas skönyan som segh 30

förstanda, oc the ransaka w^m nokoth skal thär före
 betalas, Jtem wmskiffther aller flyther thet skipit
 som sidermere kom j haffnena sin ankar oc fästo,
 oc thär aff kombir skade skipeno som war thär
 5 före standande, Tha är thet pliktogith geengiffwa
 oc betala allan skadhan, Oc thy skal hwar förwara
 wäl sina gärnyng^h at thär aff ey kan komma skadhe,
 Jtem komma mangh skip löpandis j sänder j enom
 flotha j haffnena aller thär the wilya dwälyas, tha
 10 skwla the sät^ya sin ankar swa langth fran hwarth
 andro skipeno, ath the thär liggiandis ey göra
 hwarth andro skadha aller meen, Män komber nokor
 hoffwdh stormer, oc nokoth skip haffwer ey swa
 mäktogh ankar ath the orka haalla thet, oc swa
 15 driffwer pa annor skip görandis skadha, tha är han
 som skipith aagher thär skadhan gör ey pliktogher
 thär före betala, thy han giorde the bästa förwar-
 ningh han kwnne, Män haffde thet skipith klenan
 redskap och | ankar myndre än skipeno tyänthe, 50 r.
 20 tha är han pliktogher betala skadhan som skipith
 giorde, thy hwar skipare skall haffwa the ankar
 som hwaryo skipeno tyänar, annars är han ey or-
 saka j skadhanom,

Wthlata tynnor pa leg^ho 84

25 Taker nokor skipare tynnor til leg^ho til ath föra
 win aller ööl mäd^h före pänynga, oc pa resonne
 komma tynnorna borth, tha är skiparen pliktogher
 betala leghona som han loffwade, oc thär til mäd^h
 tynnornas wärdh, Jtem haffwer skiparen tynnorna
 30 längher borto än förordath var, tha skal han

förökya leghona äffther thet som han haffwer them
 längher, Jtem vm nokor skipare wthlather sith skip
 til leggho til ath föra mädh the win aller ööl, oc
 skwlle faa köpmannenom tynnorna thär til mädh,
 Tha skal han lätha rensa tynnorna, oc pa landeno 5
 lätha them fwlla mädh vathn, Oc swa fwlla lätha
 köpmannen skodha oc besee them, aller them som
 hans ärande begaar, ath the ransaka wm the ärw
 godhe ok tätte til ath lätha win aller öl j them, Oc
 säya the tynnorna wara godha, tha maa skiparen 10
 wthläta vathnit oc läggia them j skipith, oc köp-
 mannen läthe them fylla mädh win aller öll föra,
 50 v. | händher tha sidhan ath nokor tynna läkker, aller
 winith aller ölith swrnar oc fördärffwas j nokre
 tynno, tha är thet ey skiparens skwldh oc jnthe är 15
 pliktogher thär före betala, thy köpmannen skal
 betala fwl skiplön som war förordath, Män lägger
 skiparen tynnorna j skipith ey lätandis köpmannen
 aller hans ärandis man them skodha oc ransaka,
 oc swa them fyller mädh win aller öll, oc sidhan 20
 rinder nokoth borth swrnar aller fördärffwas, tha
 är skiparen bepliktogher bethala thän skadhan som
 tilkommen är, oc mista skiplönen före thet som
 borthlwpith oc swrnath är, thy han ey läth köp-
 mannen ransaka wm tynnorna waaro godhe, Män 25
 haffwer köpmannen sina eghna tynnor thär til, tha
 haffwer skiparen jnthe swara thär til wm nokor
 skadhe skeer rinnande aller swrnande, thy honom
 bör haffwa likowäl sin fwlla skiplön,

Leya tygh oc takkel, oc låna 85

Taker nokor skipare til leggho tygh oc takel som skipeno tilhörer oc swa *mädh* the seghlandis mister thet pa resonne moth sin wilya, tha är | han jnthe 51 r.
 5 meer pliktogher betala thär före, vtan the leghona wim hwilka the haffdo warith affwer ens, Män var han waallandis ath thet kom borth, tha skal han betala alth j geen, oc leghona *mädh*, theslikes wim thet brytz söndher *mädh* hans osköthno, Män taker
 10 skiparen tygh oc takkel *mädh* welkor oc nokor förordh til leggho, tha skwla the förordhen hallas pa baadha sidhor, Jtem taker nokor til läns tygh oc takel oc mistes borth aller fördärffwas paa resonne, tha giffwes swa goth takel j gen honom som
 15 wthlänthe, aller pänynge swa manga som thet war wärth, och warj j hans makth anama takel före takel, aller pänigana til betalningh som sith wthlänthe j godho troo,

Taka annars takel pa strandenne 86

20 Skiparen ma taka annars tygh, takel, ankar, aller kabel hwilken han findher liggiandis pa strandenne, wim swa är honom tarffwas *mädh* them fästa aller belaggia sith skip j haffnenne rådhandis före storm, oc thär farlikith waare, wim swa waare ath thän
 25 the tingen aagher haffwer ey behoff nytya them thaa, | aller fästa sith skip *mädh* ankareno, oc är 51 v.
 han närstadder som tinghen ägher, tha bedis aff honom til läns, Män är han borto, tha maa skiparen them taka, oc nytya them, Oc strax thän
 30 komber som ägher tingen, aller thän hans ärandis

man är, skal skiparen latha honom thet wnderstanda,
 thet han tok hans tingh oc redhskap til läns, Och vil
 han haffwa leggho aff them, tha skal han giffwa honom
 leggho, Oc strax then stormen är affwergangen skal
 skiparen föra the tingen ather j samma stadh som 5
 han tok them, Oc haffwer then som tingen aagher
 fangith then daghen nokon skadha aller kostnath
 giorth thy hans tingh waro borto, thaa skal skip-
 aren som tingen nytyade honom then skadhan oc
 kosten wpfylla oc betala, Män fördärffwas, aller 10
 borthkomber nokoth aff tingommen som swa länth
 ärw, tha skal skiparen them betala mädh päninga
 aller annor swa godh tingh, Oc kwnna the ey för-
 lika segh wm betalningena, tha skwla twa godhe
 män som tingen saagho oc segh förstanda, säya 15
 52 r. them | hwath räthwisth är bethala, oc thär mädh
 skwla the latha sigh aathnöya, Oc thy ma hwar
 skipare swa taka annars tingh, ey haffwandis tidh
 til ath löpa oc wpleta honom som tinghen aagher,
 thy thär förjnnan han fwnne honom komme swa 20
 stor storm, at skipith oc gotzeth thär förginges,
 Jtem skiparen swa takandis annars tingh pa strand-
 enne til läns j nödh, oc sidhan förer them borth
 mädh segh pa sina reso, vtan hans loff oc mynne
 som the tilhöra, och han nödgas til ath leya thär 25
 före annor tolken tingh, aller lidher skadha, tha är
 thän skiparen som them borthförde pliktogher be-
 tala honom leghona oc skadhan j geen, oc thär til
 mädh leghona före the tingen han haffwer nytyath, oc
 warj hans waald taka the tingen aather j geen til 30
 segh aller päninga swa manga han sägher the waaro
 wärdh, Thy wm honom tåkkes ma han läggia

honom tywffnadh til, oc lätha rätta honom äffter laghen,

Befallath sändnynga gotz 87

Taker nokor köpman, skipare, batzman äller nokor
 5 annar befallat sändnynga | gotz aff androm, til 52 v.
 ath föra til nokon wissan oc försagdan stad, Oc
 mister thet sändnynga gotzet j wäghenom alth
 samman moth sin wilya, oc vtan skwld, tha är
 han jnthe pliktogher giffwa j gen före thet gotzeth,
 10 Män förer han thet til nokon annan stad än tith
 som honom war befallath föra thet gotzeth, tha är
 han pliktogher giffwa j gen alth samman wm honom
 händher thet mista j resonne, Jtem förer han thet
 befalladha sändnynga gotzeth til nokon annan stad
 15 än tith honom war befallath thet föra, oc windher
 thär mykith mera paa thet gotzeth, tha är han
 pliktogher faa honom som gotzith sände alla the
 winnyngena, oc jnthe mera behalla thär aff, wthan
 swa mykit som förordath war han haffwa skwlle
 20 före sina mödho, behaller han meer aff the win-
 nyngenne, tha räknes thet som han haffde thet
 stwlith aff hans kisto som gotzit sände, Oc mister
 han thär the winnyngena, tha är han pliktogher
 hänne bethala swa som sändnynga gotzeth, | Jtem 53 r.
 25 förer han gotzeth tith som förordat är, oc landsens
 härre gör thär nokot hyndher wppa, äller repre-
 salia, äller syöröffwara toko thet gotzeth borth, tha
 är han jnthe pliktogher betala före thet gotzet,
 Jtem wm the j wäghenom farandis oc aktande segh
 30 til thän stadhen som förordadher war ath föra thet

sändnynga gotzit, fingo tidhande oc wisheth, ath
j them stadenom ärw fienda, syöröffwara, aller
ath landsens härre gör represalia pa thet gotzeth
som tith komber, Oc thär före räddogha haffwandis
tinga *mädh* skiparenom ath han läther skipith löpa 5
til nokon annan stadh, oc ey tith som sändnynga
gotzeth war förtingath til ath föra, oc j the matt-
onne ma sändnynga gotz föras annar stadis, än tith
thet är sändh, oc ey annars, thy thet görs til ath
frälsa gotzeth wtan alla swikligheth, oc strax the 10
tith komma skwla the sälya gotzeth skyndande segh
hem, oc faa them sin tingh j gen förwändh som
mädh them sändo, Och mistes thet gotzeth tha j the
53 v. resonne, tha skal thet ey giffwas j gen them | som
thet wthsändo, samwledis är oc wnderstandandis wm 15
skiparen ath enast haffwer sändnynga gotz föra som
honom är befallat förytra oc sälya, oc tha skal han
haffwa raadh *mädh* them j skipeno ärw wm the
skwla löpa til nokon annan stad *mädh* skipeno, Jtem
wm swa händher ath nokoth gotz är j skipeno pa 20
hwilkith jngen thän j skipeno är, haffwer befalnyng
til ath sälya aller förytra thet, vtan til ath anth-
warda thet androm j händher j them stadhenom hwarth
thet är sänth, Oc til thän stadhen dirffwas the ey
löpa *mädh* skipeno för förscriffna sakers skwld, Tha 25
skal skiparen ather föra thet gotzeth j geen til thän
som thet wthsände *mädh* skipeno, oc ey annarstadz,
Thy förer han thet annarstadz, oc mister thet, tha
är han pliktogher giffwa thet j geen, Oc förer
skiparen thet gotzeth annarstadz sälyandis thet, tha 30
är han pliktogher giffwa honom som vtsände the
winnyngena, oc gotzeth *mädh*, hwilketh han saalde,

oc thän som sände, är jnthe pliktogher giffwa
 skiparenom före sina mödho aller kosthnath, vtan
 | han wil enkannelika thet göra, thy han ey haffde 54 r.
 befalnyng sälya gotzeth, Jtem haffwer skiparen
 5 befalningh sälya alth thet gotzeth *mädh* honom är
 sänth, oc höre ath j them stadhenom hwarth gotzit
 är sändh, är hindher aff fiendom, syöröffwarom, oc
 landzhärranom, tha ma han *mädh* allas thera raad
 oc samtykke som j skipeno ärw, löpa til nokon
 10 annan stadh, Män wilya ey mäste delen samtykkia
 ath löpa til nokon annan stad, wthan håller säya
 segh wilya löpa ather til thän stadhen aff hwilkom
 the wthlwo *mädh* skipeno, Män är tha skiparen
 ensinnogher ey lydhandis androm, wtan löper til
 15 nokon annan stadh, oc mister sändnynga gotzith,
 tha är han pliktogher giffwa thet j gen, oc thär
 til *mädh* swa manga pänynge, som the thet gotzit
 attho, wilya swärya segh kwnna wonnith paa thet
 gotzith, wm thet ey haffdo borth kommith, Män
 20 samtykkia alle j skipeno fara annarstadis än gotzit
 är sänth, oc thet mistis tha är skiparen jnthe plikt-
 ogher geen giffwa thet som mistis, Män kan pröff-
 was ath thet görs *mädh* nokre falskheth, tha skal
 alth strängelika betalas,

25 Befallat gotz som eghith 88 54 v.

Sändher nokor köpman sith gotz *mädh* androm
 befallandis thet sälya och trolika som sith egheth
 gotz, och j hwadh stad honom är bekommelikit,
 tha kan thän ey meer kräffya aff honom som gotzeth
 30 salde än swa mykith som han swär segh haffwa

fangith före thet gotzeth, och han som wthsände skal betala honom som saalde gotzith thet han honom loffwade före sina mödho, Oc then som swa haffwer androm anthwardath sith gotz, ath han ma thet föra mädh segh hwarth han far, mister han thet j 5 resonne, warj hans skadhe som swa wthsände sith gotz, Män dobladhe, äller mädh bowerj förskingradhe han borth gotzit som thet war befallath, äller annars thet förkomme mädh sinne skwldh, äller borghade androm, äller bötte borth, thaa är han pliktogher 10 betala thet j geen wthan hindher oc hyälpa rådhy,

Befalningh wthloffwad 89

Loffwar nokor köpman äller annar mädh breff äller 55 r. withne wilya faa | androm sith sändnynga gotz föra oc bestyra, tha ma han ey afftra sin ordh oc 15 lyffte, wthan skal jw faa honom thet sändnynga gotzith, oc haffwer han giorth nokon kosthnadh, äller leyth skip til thet fförloffwada sändnynga gotzith hwilkom thet war loffwath, tha skal han som wthloffwadhe halla hans skadhalöso, oc betala hwath 20 han haffwer tilreth ath föra gotzith mädh, wm han wil thet ey sändha mädh honom, Thy haffde han förwisth ath han ey wille sänth mädh honom, thaa haffde han ey leyth sigh swa storth skip, oc ey dwals thär swa länge, 25

Befallas päninga til vis tingh 90

Sändher nokor päninga mädh androm befallandis honom köpa segh benämdh oc förordadh tingh, oc ey j androm tingom förytra the päningana, tha han komber tith som han skwlle köpa the tingen, finder 30

han them ey fall til köps, oc thär pa taker skäl
 oc withnes breff, Oc wm swa händher ath han köper
 annor tingh *mädh* | them *päningommen*, oc vinner 55 v.
 mykit pa them, tha är han pliktogher betala
 5 alla *pänyngana* j gen, och thär til *mädh* alla the
winnyngena honom som *pänyngana* wthsände, Oc
 miste han the tingen oc *winnyngena* j *wägenom*,
 tha är thet hans skade som annarledis köpslagade
mädh *päningommen*, än befallath war, thy jngen
 10 skal mera makth haffwa affwer annars tingh, än
 befallath är, Jtem war han kommin j thän stadh
 thär han kwnne anthwardath *päningana* honom j
 gen som them wthsände, oc thet ey giordhe, wtan
 förde them *mädh* segh oc miste them tha j *wäghenom*,
 15 tha är han pliktogher giffwa them j geen, Män war
 han ey kommin thär han kwnne anthwardha them
 honom som vthsände, oc förer them *mädh* segh,
 oc mister them *mädh* affwerwaldh äller j syönom,
 tha är thet hans skade som them vthsände, Män
 20 doblade han them borth äller annars them förskyng-
 ade jlla, tha är han pliktogher giffwa them j gen,
 oc täslikes är wnderstandandis | wm annath gotz 56 r.
 som befallas *androm* föra *mädh* tolken förordh oc
 velkor som förscriffwith är wm *pänyngana*,

25 Befalla oc sända skipith 91

Beffallar nokor skipare sith skip til ath seghla *mädh*
 the til förordadan stad oc händher swa pa resonne
 ath thet faar skadha, brister äller fördärffwas, tha
 är han jnthe pliktogher giffwa thet j gen som thet
 30 var anthwardath äller befallath, Män färdas han

mädh the skipeno til nokon annan stad, än tith
 honom war befallat föra thet skipith oc samtykth
 war aff skiparenom, oc swa mister skipith aller thet
 fördärffwas, tha är han pliktogher betala thet jgen,
 Haffwer han jnte thet han kan betala *mädh*, tha 5
 läggis j fängilse til thes han haffwer giorth fyllest
 före skadhan, Oc skiparen som swa befalladhe androm
 föra skipith är pliktogher bethala sinom kompanom
 som dell ägha j skipena theras skadha oc winnyngena
 aff skipeno, Män befalladhe han vth skipith androm 10
mädh kompanannas vith oc wilya, aller mästa delen
 56 v. aff them thet samtykto, tha är | han jnte pliktogher
 betala kompanommen j geen före skipith, Thy skip-
 aren skal tilspörya sina kompana när han wil swa
 befalla androm föra skipith, Oc waare skiparen thär 15
 stadder hwar han jngen aff kompanommen räkthe
 tala widher aller tilspörya, tha skal han jngom
 befalla föra skipith, wtan swa hände, ath thet ware
 fraktadh, oc han wordhe sywker, Aller wm skipith
 skwlle löpa til thän stadh hwar landsens härre ware 20
 skiparens fiende, Aller wm han haffde loffwath taka
 sigh hwstrw för än han färdadis, Aller wm han
 haffde giort lyffthe ga nokra pelegrims reso, oc före
 the saker maa han befalla androm föra skipith ey
 tilspöriandis kompanana, Jtem haffwer skiparen 25
 befallath nokrom föra skipith oc thän thet före be-
 talar hwaryom kompanenom aff winnyngenne thän
 delen som hwaryom bör haffwa, och the ärw wäl
 athnöyde, händer framdelis ath skipith faar skadha
 aller fördärffwas, tha är skiparen ey pliktogher be- 30
 thala thän skadhan kompanommen, thy the wisto
 57 r. at han haffde androm befallath föra skipit | oc han

altid betalade them sin parth oc del aff winnyng-
enne,

Dwäls skiparen länge 92

Dwäls skiparen länge j nokrom stad sidhan gotzeth
5 är wtskipath haffwandis sin eghen ärande aller
köpslaghan beställa, aller annars sändnynga gotz,
tha skal han bethala thär kosten aff sinom eghnom
pänyngom, Oc sänder han skipit fran segh befall-
andis thet androm föra och thet faar nokon skadha
10 pa resonance, tha är han pliktogher honom betala
kompanommen, wm swa är han ey haffde förtingath
mädh them ath han matte sända skipit fran segh
oc syälffwer bliffwa ather, män haffde han thär til
theras samtykke, tha är han ey pliktogher wm
15 skadhe händer skipeno tilkomma, Jtem bliffwer
skiparen ather til ath wthkräffya skiplönen, oc ey
före sin eghen ärande, oc sände skipit fran segh,
ath thet ey skwille thär förtara oc tapa thiman, oc
händer the tha skadhe j resonance, tha är skiparen
20 jnthe pliktogher thär före, thy han war dwaldher
aather före skipsens nytto, oc ey fore sin eghen
ärande, oc pröffwis santh wara vtan hiälpa rädty,

Vithnes byrdh j skipeno 93

57 v.

Haffwer skiparen oc köpmännena sigh j mällen
25 nokor twädräkteliken ärande, tha maagha ey batz-
mennena bära withne them j mällen, hwasken
moth aller mädh nokrom partenom swa länge the
ärw pa resonance, Män scriffwaren j skipeno skal
wara medlare them j mällen, oc haffwa alth be-

scriffwit j skipsens book, Tha likowäl sidhan resan
 är ändath, oc batzmännena ärw frj oc qwittade fran
 tyänistenne oc skipeno, magha the wäl bära withne
 j mällen skiparen oc köpmännena vm the wardha
 thär til kallade oc kraffde säya santh, Thy the ey tha 5
 velnas aff them nokra winningh, äller skadha, Jtem
 batzmännena magha bära withne mällen skiparen
 oc köpmännena pa resonance warandis, wm gotz som
 kastadis aaffwer bordh j störm, hwrw samtykthes
 skipith löpa j landh, thy scriffwaren kwnne thet 10
 ey strax scriffwa, oc swa sagde hwar äffther sinne
 veldh, wm batzmännena ey matto j the sakerna bära
 vithne, Jtem Är nokor twädrakth mällen skiparen
 58 r. oc batzmännena vm nokor | tingh som ey ärw scriff-
 win, tha magha köpmännena bära withne them j 15
 mällen hwath the santh witha wara, pa resonance,
 wm swa är the haffwa jngen delaktogheth j ärandeno
 wm hwilkith the bära withne, Jtem är nokor twä-
 dragth mällen köpmännena oc batzmännena, tha ma
 skiparen bära vithne them j mällen hwath han santh 20
 weth, sidhan resan är ändath oc ey för, oc wm han
 haffwer jnga delaktogheth j the ärandeno vm hwilkith
 han withnar Jtem haffwa köpmännena sin j mällen
 twädrägth, tha magha batzmännena bära withne
 thär wm hwath santh är pa resonance warandis oc 25
 sidhan, thy the wäntha sigh ey meer fördel aff
 enom än aff androm, Män finnas nokre göra falsk
 withne, tha rättis affwer them mädh rätthenom aff
 landsens härre, oc aldrigh warj sidhan betrodhe
 ärwlöse,

Tyänar nokor pa skönyan 94

Tyänar nokor styreman j skipeno latandis sina tyänistha lön j skiparens skönyan, tha skal han giffwa honom före resona swa mykith, som han
 5 giffwer nokrom them han mästh giffwer j framstaffnenom, oc meer wm han är godher, | Jtem tyänar 58 v.
 nokor batzman j skipeno paa skönyan, tha är skiparen pliktogher athspörya styremannen oc scriffwaren hwat han haffwer rättelika förtyänth pa res-
 10 onne, oc hwath the swärya honom haffwa förtyänth, thet skal skiparen honom betala vtan nekan,

Fattas tygh, takel oc ankar 95

Haffwer skiparen ey allan thän redskap, tygh, takel, oc ankar som han haffde sagth före köpmannomen
 15 men segh haffwa, oc pa resonance warandis bidya the honom sätya ankar j haffnenne, aller före landith, oc köpmännena fa thär skadha thy han haffwer ey redhskapen til ath sätya, Tha är han pliktogher betala them thän skadhan the finga, haffwer han
 20 ey makth betala, thaa skal skipit sälyas oc thär mädh betalas, rækker ey skipsens wärdh til ath betala thän skadhan, oc han haffwer andra äghodela, tha skal mädh them wpyllas hwath som skipith mäktar ey betala, wndantakandis aff skipen-
 25 nas wärdh batzmannannas lön, Män kompanana ärw jnthe pliktoghe betala j them | skadhanom, vthan swa 59 r.
 mykit som the ägha j skipeno mädh skiparenom,

Tilspörya kompanana vm resona 96

Vil skiparen seghla mädh skipeno til nokon thän
 30 stadh hwar stor waadhe är, oc är swa staddher ath

han kan komma til ath tala widher kompanana, thaa skal han spörya them til vm han maa tith fara *mädh* skipeno för än han vthloffwar köpmannommen skipith tith fraktha, Oc lather han vth skipith köpman-
 nom til thän stad som storan waadha haffwer oc 5
 jnthe tilspör sina kompana, tha magha the neka the resona, oc vpbywda skiparenom köpa sin del j skipeno, äller the wilya köpa hans del, thy han ey spordhe them til wm the resona, Män waro the tilsporde, tha magha the ey göra honom mothstandh 10
 j resonne, oc ey wpbywdha honom köpa sin del j skipeno, för än han är kommyn j gen aff resonne, Män haffwer han ey theras loff sporth thär til, oc the wpbywdha sin del til köps j skipeno hwilkith köpmännena haffwa leyth äller fraktath, och skiparen 15
 skels widher skipith, oc kompanana taka thet til
 59 v. seggh, Tha likowäl | är thet skipith pliktogth fwl-
 komna och göra the resona ath köpmannommen som thet haffwa leyth äller fraktadh för samina skiplön som tilförna waro *mädh* skiparenom tingath, Män 20
 är skiparen staddher thär han ey rækker tala widher nokon aff kompanommen, tha ma han vthlatha skipith til ath frakta hwarth honom tåkkes, och händher the nokor skadhe pa resonne, tha magha jnthe kompanana thär wm tala, wtan han förborghade 25
 skipith borth, äller annars förkomme thet *mädh* sinne ondsko oc osköthno, tha är han pliktogher thet be-
 thala, Män til ath fara *mädh* skipeno thär jngen är waadhe, är skiparen ey pliktogher spörya kompanana til, wthan honom tåkkes, oc the magha ey wpbywdha 30
 sin del til köps sidhan han haffwer wtlatith skipith til leggho för än resan är ändath, Jtem skiparen skal

sätya loffwans män före segh ath han ey skal an-
 narstadis bortsegla *mädh* skipeno, än tith han
 sagth haffwer, för än han komber j gen aff the
 resonne, Oc loffwandz männena ärw ey annars
 5 pliktoghe kompanommen, wtan som skiprätten vth-
 wisar, | Jtem ärw kompanana närstadde höra oc 60 r.
 wnderstanda ath skiparen lather skipith til leggho
 oc fraktas til ath löpa tith som är stor waadhe, och
 the säya thär jnthe j moth, oc ey håller spör
 10 skiparen them til radz thär wm, Oc faar tha skipith
 nokon skadha j the resonne, tha är skiparen jnthe
 pliktogher betala thän skadhan j gen,

Tinga lösen fran syöröfwarom 97

Komber fienda skip aller röffwaras skip j färd
 15 *mädh* skiparens skip j syönom aller haffnenne wil-
 yandis göra them onth, tha ma skiparen tinga *mädh*
 höffwedz mannenom som är j röffwarannas aller
 fiendannas skip, wthloffwandis honom ena swmmo
 pänynga ath han ey gör them skadha oc öffwer-
 20 waldh, oc wm nokre köpmän ärw j skiparens skep
 tha skal han them wnderwisa hwrw han haffwer
 tingath til ath lösa oc frälsa skipith fran fiendom-
 men, Oc tha skwla alle the j skipeno ärw skywta
 samman pänynga til ath vthgiffwa the swmmona
 25 som är wthloffwadh, [j] swa matto ath skiparen skal
 thär j betala swa mykith som halfft hans skip är
 värth, | oc the andre som j skipeno ärw, thet som 60 v.
 swmman löper höyre, Män ärw jnge köpmän när-
 stadde, tha skal skiparen haffwa raad *mädh* styre
 30 mannenom oc scriffwarenom wm the swmmona til

ath lösa skipith *mädh*, Och hwath the samtykkia
 magha ey köpmännena neka tha the komma, wthan
 skwla bethala som förscriffwit är, Jtem möther
 skipith j syönom annor skip som ey ärw fienda,
 aller röffwara pa, wthan the thär pa ärw bedhas 5
 aff them drykke pänynge aller handzal, tha skal
 skiparen haffwa raad *mädh* them som j skipeno
 hans ärw, oc bethala som förscriffwit standher, Män
 betalar aller wthgiffwer skiparen skänk aller drykke
 pänynge, oc haffwer ey raad oc samtykke thär til 10
 aff them som ärw j skipeno *mädh* honom, tha skal
 thet alth räknas honom syälffwom til ath betala,
 oc jngom androm, Thy han thet gaff wtan theras
 samtykke, Jtem wm swa hände ath köpmännena
 haffdo tingath *mädh* skiparenom wilya frakta hans 15
 61 r. skip jnnan försagdan | wissan tidh, oc skipith swa
 liggiandis j haffnenne, oc jnnan thän tidhen kommo
 fienda aller röffwara oc toko borth thet skipith aller
 giordo skadha pa thet tha ärw köpmännena jnthe
 pliktoge betala skiparenom före thän skadhan, Män 20
 war thän försagde tidhen förlidhen, oc skipeth laa
 sidhan thär bidhandis, oc swa finge thän skadhan
 aller annan pa skipith, tha ärw köpmännena plikt-
 oghe betala skiparenom allan skadhan, thy the haffdo
 ey fraktad skipith jnnan sagdan tidh, oc swa bidh- 25
 andis thär längher fik thän skadhan före theras
 fördröyelse skwldh,

Skadha faar gotzith j rooff 98

Taker nokor skipare köpmans gotz til ath föra til
 nokon annan stad, oc j vägen komma röffwaras 30

skip takandis borth halffdelen aller tridywngen aff
 the gotzeno han förer, oc tha han komber til thän
 stadhen thär han skal afflödhä gotzeth, haffwer han
 ey ather aff the vthan fiärde delen, tha är han
 5 pliktogher anthwarda fran segh thän fyärde delen
 han haffwer aather | aff gotzeno, oc honom skal ey 61 v.
 betalas fwl skiplön swa för thet gotzeth som röffwar-
 ana toko borth som före thet han behiölth oc förde
 fram, Wtan swa haffde warith samtykth mällen
 10 skiparen oc köpmannen ath hwar skwlle bära skadha
 mädh androm som hända kwnne j the resonne,
 swa ath skiparen oc the jnthe misto betaladho thet
 gotzith j gen som borth kom, oc swa sidhan toke
 sin fwlla skiplön, Oc war thet ey swa samtykth
 15 mällen them, tha ärw köpmännena jnthe pliktoge
 betala före skiplön aff the gotzeno som mistis,
 Jtem ärw batzmännena stadde före maanadha lön,
 tha skal skiparen betala them maanadha lön jn til
 thän daghen röffwarana toko borth gotzet j syönom,
 20 Hwath håller han faar sin skiplön fwl, aller ey,
 Jtem wardher skiparen gripin aff nokrom härre,
 oc lagdher j fängilse, oc kwnne ey giffwa batz-
 mannommen orloff, tha är han ey pliktoger betala
 them maanadha lön före thän thidhen han är j
 25 fängilse, thy han misther kosten, oc skipith för-
 arghas, oc jnthe windher, Män kombir han wider
 oc giffwer them ey orloff, tha skal han | them be- 62 r.
 tala som the haffdo giorth fwlla tyänisth thän
 tidhen han j fängilse var, wtan the haffdo annor
 30 enkanneliken welkor giorth sigh j mällen tha the
 staddos,

Läna baatha oc tygh 99

Taker skiparen til leggho aller läns annars baath
 aller tygh *mädh* hans with oc wilya som thet ägher,
 oc wñ thet bristher söndher tha han thet nytya,
 tha är han jñthe pliktogher annath betala wthan 5
 the leghona som han haffwer wthloffwath, män tok
 han the tingen vthan ja oc tilstädilse, tha skal han
 thet tingeth betala j gen wñ thet bristher, oc legh-
 ona thär til *mädh* vthan hinder oc hjälpa rädhy,

Bidha äffther androm 100

10

Lather skiparen köpmannommen skipith til leggho
 loffwandis them bidha *mädh* the til en wissan oc
 försagdan dagh, tha är han pliktogher thär til bidha,
 oc far han thädhan borth jñnan thän daghen kom-
 ber, tha är han pliktogher bethala köpmannommen 15
 allan thän skadha the faa för thän fraanfärdennas
 skwld, Jtem är thet oc swa ath köpmännena ey ärw
 redho paa thän försagda daghen, oc skiparen faar
 62 v. nokon skadha, oc gör mer kosth bidhan|dis längher
 äffther them, tha ärw the pliktoghe betala thän 20
 skadhan och kosten skiparenom j gen, Män är skipith
 thär som skiparen rädhes faa hindher aff landsens
 härre, aller röffwara skipom, aller aff storom storm,
 oc thär före kwnne ey bidha thär til försagdan
 tidh *mädh* skipeno, tha är han jñthe pliktogher köp- 25
 mannommen wñ han far thädhan borth, Theslikes
 är oc wnderstandandis wñ köpmännena, vñ the
 dwälyas affwer tidhen före tolken hindhers skwldh,

Glas oc leerkar föra 101.

Föres glas aller leerkar pa skipeno, them skwla köpmännena syälffwe lätha föra oc sätja j skipith, skodhandis wm the ärw bewarath oc ey brytas, thy
 5 skiparen skal ey wara pliktogher om the slas sönder, wtan swa betala skiplön före the söndrogha som före hela,

Föra skipit moth skiparens wilya 102

Then tidh skiparen är kommen tith han skal aff-
 10 lödha skipith, tarffwas honom beställa sin ärande oc skipsens nyttho jnkräfftyandis skiplönen, thy skwla batzmännena tomodelika bidha | honom ey 63 r. hastandis til ath färdhas, aller wm sin lön, för än han haffwer krafft jn thet honom bör pa skipsens
 15 wäghna, oc wm swa hände ath batzmännena wredgadis ey wilyandis bidha, taka skipit oc mädh the löpa fran skiparenom moth hans wilya, Tha haffwa the thär mädh fö[r]wärkath alth thet the ägha, Oc kan skiparen komma äffther them, oc lätha gripa
 20 them näffzandis swa som förrädhara plägha näffzas äffther laghen, Oc the skwla betala skiparenom allan skadha som han haffwer thär aff fangith, oc hans ordh skwla thär wm wara trodh wtan andra pröffwan, Thy batzmännena skwla tala segh til
 25 rätta wm skiparen ey betalar them, oc ey taka skipit borth,

Köpa kosth, tygh oc takel 103

Tha skiparen haffwer latith köpmännommen skipith til leggho skal han säya scriffwarenom ath han jn-

köpa skal ätanswaro som tarffwas oc annor tingh
 pa skipeno til the resona, Män tygh oc takel skal
 63 v. skiparen syälffwer köpa mädh scriffwarenom | Oc
 är han thär staddher som kompanana ärw, tha skal
 han låta them wndherstanda ath skipeno tarffwas 5
 tolken tygh oc takel köpa, oc the magha ey neka,
 thy the bliffwa pa landeno trygge, oc skiparen far
 mädh skipeno waaghandis segh, Haffwer tha skip-
 aren nokra päninga som ärw tilhörandis allom
 kompanommen oc honom aff skipsens wpbyrdh oc 10
 ranto, tha maa han mädh them köpa tygh oc takel
 som tarffwas, haffwer han jnga tolka pänynge som
 ärw til bytes, tha skal han mädh scriffwarenom
 räkna mykith skiplönen löpa aff the gotzeno som
 är tha fraktadh, oc thet swmmera, oc täslikis mykith 15
 scriffwaren haffwer jnköpth oc wthlagth, Oc sidhan
 räkne mykith thet tygh oc takel kostar som är
 köpande, Oc swa skal scriffwaren ganga til hwan
 kompanen särdelis säyandis them ath the skwla
 betala swaa mykith som hwaryom tilkomber pa sin 20
 del j thet tygh oc takel, och wilya the tha se räken-
 skapen, tha skal scriffwaren låta them see honom,
 Är tha nokor aff kompanommen som ey wil be-
 64 r. tala thet pa hans del löper, | oc skiparen taker
 pänynge til oker swa mykla som them kompanenom 25
 borde wthläggia, Tha skal thet okret oc pänynge
 betalas honom som länthe wth pänynge tha resan
 är giordh, aff then kompanens del aff skipsens winn-
 ingh, Oc wm swa hände ath skipith förginges pa
 resonne, tha är thän kompanen pliktogher betala 30
 the läntha pänynge, och okreth mädh sina ägho-
 dela, hwilkit kallas jnteresse, Jtem är skiparen thär

staddher hwar han ey rækker kompanana, oc ey
haffwer pänningana som höra til bytith, oc tarff-
w[a]dis köpa tygh och takel, oc swa toghe päninga til
läns tha ärw kompanana pliktoge betala hwar sin
5 dell, Män förgaars skipith för än the pänningana
warda länthe betaladhe, tha ärw kompanana jnthe
pliktoghe betala aff them, Thy skall hwar förwara
segh hwrw han wthläna sina pänynge, Thy när
skipith är borta haffwer jngen tala til kompanana
10 pa skipsens wäghna, Män är skipith helth, oc all
winningen borto, likowäl ärw kompanana pliktoghe
| hwar betala sin dell aff the läntha pänynge, 64 v.
tith skipith skwlle sälyas oc thär mädh betalas, oc
hwath som tha ware ather aff skipsens wärd, skal
15 skifftas mällen skiparen oc kompanana, Män kwnna
kompanana pröffwa oc bewisa ath skiparen haffwer
annars salth skipith äller förborgath, tha skal han
läggias j järn til thes han haffwer betalath oc giorth
räkenskap för winnyngena, oc thet som bleff affwer
20 betalnyngena aff skipeno,

Räakenskap göra kompanommen 104

Skiparen är pliktogher göra kompanommen särdeles
rekenskap före hwarya resona strax han haffwer
henne giorth, haller han wppe oc thet ey gör nokra
25 reso, oc skipit tha förgaars, tha är han pliktogher
betala kompanommen swa mykla vinning som han
haffwer fangith aff the skipeno swa länge han
haffwer thet förth, Haffwer han ey thet han kan
mädh betala, tha läggis j järn til thes han betalar,
30 Thy han skal ey försenka göra räakenskap kompan-

65 r. ommen, Oc säya sidhan ath alth | förgiks mädh
 skipeno, thy hwath håller thet förgars åller ey j
 tässo matto, han skal them betala, Oc än thär til
 mädh thet han haffwer wonnith mädh them pānyng-
 ommen han haffwer hallith jnne mädh seg hwilke 5
 kompanana skwlla fangith hwar til sith bythe, Oc
 mister han them i syōnom, tha skal thet wara hans
 skadhe oc ey kompanannas, thy han nytyadhe them
 moth theras wilya, Wtan swa war ath han giorde
 manga resor annarstadis borto, oc kom jnthe tith 10
 thär j mällen som kompanana waro oc swa miste
 alth, tha är han ey pliktogher som förscriffwit är,
 thy han war ey saker ath winningen mistis borth,
 Män haffdo kompanana befälth honom sände hwaryom
 sin del aff skipsens winningh tha han seglade borth, 15
 oc ey behalla theras dela när segh för hwarya
 resona, oc han giorde moth theras befalnyng, oc
 mister alth borth, tha är han pliktogher bethala
 hwaryom sin del som han miste borth, Män mistis
 thet j wāghenom swa sänth äffter theras befalnyng, 20
 tha är thet theras skadhe oc ey skiparens, oc haffdo
 65 v. the ey befallath sända, oc skiparen likoväl | sände
 pa sin eghen ord, oc mistis, tha skal skiparen giffwa
 them thet j gen, thy skiparen skal göma oc göra
 alth äffther thet som kompanana samtykkia, tha han 25
 färdas fran them Män komber honom hindher aff
 gwdy, härrom, åller röffwarom ath han ey kan fwl-
 borda kompanannas wilya, tha är han thär före
 jnthe pliktogher, oc alth skal finnas j sanningh, wtan
 falska orsākth åller hyälpa rādy, Män finnes annars 30
 wara, tha skal thet förscriffna haffwa gangh, oc
 näffses wthan miskwndh,

Räkenskap äffther skiparens dödh 105

Seghlar skiparen som förscriffwit är borto, oc jngen
 räkenſkap gör kompanommen aff winnyngenne, oc
 honom händher döö, oc kompanana bedhas räken-
 5 ſkap aff hans arffwingom, före the winnyngena han
 haffde jnne mädh ſegh aff skipeno, Tha ärw arff-
 wingana jnthe pliktoghe göra kompanommen räkän-
 ſkap aff hans gärningom ſom dödhher är, wthan
 ſwa är han haffwer thär wm nokoth befält j ſino
 10 täſtamänth, äller wm the kwnna nokoth bewiſa
 ſcriffwith j | ſkipbokenne ath han ey haffde be- 66 r.
 talath aff ſkipsens winningh kompanommen ſom
 honom bordhe, oc tha ärw arffwingana pliktoge
 betala ſom haffwa hans äghodela hwaryom ſin deel
 15 ſkwlle än ſälyas alth thet han atthe, Män finnes j
 bokenne ath ſkiparen haffwer meer wthlagth, än
 winningen löper, tha ärw kompanana pliktoge giffwa
 arffwingommen ſwa mykith ſom löper pa theras
 deel betala aff the ſom ſkiparen wthlagth haffwer
 20 j ſkipsens förbätrilſe för än han bleff dödhher, Män
 altidh ärw förordh oc welkor vndan takandis, wm
 ſwa är ath nokor förordan war giordh mällen
 ſkiparen oc kompanana ſom hallas ſkwla pa badha
 ſidhor obrytelika

25 Bötta oc förbättra ſkipith 106

Haffwer ſkipith behoff bötas oc förbättras oc ſkip-
 aren är mädh the ſtaddher thär han rækker tala
 mädh kompanommen, tha ſkal han wnderwiſa them
 hwrw ſkipith tarffwas bötas, Och wm kompanana
 30 ſamtykkia, tha ſkal hwar thera läggia til the för-

bättringena swa mykith som löper pa hwars del, oc
 wm nokor aff kompanommen wille ey bethala sin
 66 v. del | tha ma skiparen taka swa mykla pänynge til
 läns oc betala *mädh* thet skipith kan winna, Är
 thet swa kompanana ey wilya ath skipith skal bötas, 5
 moske thy thet wil mere kosta än thet är wärth
 sidhan thet är böth, oc skal ey skiparen nödga them
 til ath böta thet, Oc kostar han tha nokra pänynge
 pa skipith bötande thet moth thera wilya, tha ma
 han ey aff them kräffya thär j wthlagda pänynge, 10
 Men han maa wpbywdha kompanommen sin del til
 köps som han ägher j skipeno, Äller oc han skal
 köpa allas thera dela, Jtem tok skiparen pänynge
 til läns pa nokon kompanens waghna til förbättring-
 ena oc skipith förgingis för än the pänynge wordo 15
 betalade, tha är jngen aff kompanommen pliktogher
 betala the pänynge, Män är skiparen thär staddher
mädh skipeno som jngen aff kompanommen är, oc
 skipith haffwer stora tarff förbättras, annars kan
 han ey *mädh* the göra gawghn segh oc them, tha 20
 ma han lätha förbättra skipith, och kompanana skwla
 taka thet täckelika giorth före allas bästa,

Märke aff ankar 107

67 r. Taker nokor skipare märke aff annars ankar|äller
 läther taka, som ligher jämsidis j haffnenne, oc 25
 ankareth sidhan mistis bort, tha är han som thet
 märketh borthtok pliktogher betala ankarith j gen,
 äffter thy som han som ankarith miste sägher thet
 war goth, oc thär til *mädh* allan skadha som honom
 är thär aff tilkommen, Oc vm honom täkkis ma 30

han läggia honom tywffrj til, Haffwer nokor batzman
borthtakith thet märkith stande samma rätten,

Vätis köpmanna gotz 108

Köpmän som sith gotz frakta jn paa nokoth skip
5 som jnthe affwerlop haffwer, wthan är barth, fanga
the skadha paa gotzith aff the ath haffwit slaar
jn, äller räghnar, tha är ey skiparen pliktogher
betala thän skadhan, thy the wisto til förna ath
skipith haffde ey affwerlop, Män loffwade skiparen
10 wilya läggia gotzith jn vndy äffthertäkkith, oc be-
wara thet fran vätzko, oc giorde thet ey, tha är
han pliktogher betala skadhan j gen, Täslikes oc
wm skipith läkker oc ey är wäl tyärath wm wathn
jnkomber oc fördärffwar gotzith, Täslikes oc wm
15 ey ärw lagde stokka wäl höghe pa bothnen som
bära gotzith wp fran vätzkonne,

Ledsaghare äller pilotus 109

67 v.

Fraktar nokor skipare sith skip til ath löpa mädh
the j främadha landh thär han äller jngen j hans
20 skip är haffwer warith oc thy leyer segh nokon
ledzsaghara som kwnnogher är, Tha skal skiparen
latha grannelika scriffwa hwath thän ledzsagharen
äller pilotus wthloffwar segh witha och kwnna tyäna
til the resono, oc hwath han skal haffwa til lön,
25 oc hwath the wardha affwer ens wm skal haallas
Är thet swa ath thän ledzsagaren pa resonne war-
andis jnthe kan äller weth göra the tingh han
haffde wthloffwath tha ma skiparen mädh styre-
mannens, batzmännennas oc köpmännennas samtykke

hwgga hans hoffwod aff wtan allan annan dom,
 Thy han wille skipith oc alt thet j the är förradha
 oc swika, oc thy skal hwar förwara segh wäl hwrw
 han giffwer segh til at wara pilotus

Vaktan pa skipith 110

5

Strax skiparen läth wpwinda seghlith skal han
 skikka hwan batzman j sin stad j skipeno thär
 görandis thet ämbethe som hwaryom befallas oc
 tarffwas, swa wäl j haffnenne, som tha skipith gar
 wndy segleno waktandis oc wakandis swa thär som 10
 fredher är som j fienda landom, oc skikke them til
 68 r. ath soffwa til skifftis, oc finnes nokor | soffwa tha
 han är satther til ath waka och halla waardh, skal
 han bindas mädh rep oc kastas tre resor j haffwith,
 oc thän daghen fasta widher wathn oc brödh, och 15
 wardher han fwnnen tre resor soffwa, tha hans skiffte
 är til ath waka, skal han mista sin lön oc tyänisth
 före alla the resona, Thy han säther alth thet j
 skipeno är j waadha til ath förtappas,

Finnes gotz pa strandenne 111

20

Finnes gotz tapath j haffnenne, aller aff haffweno
 jnslaghith til strandena, thaa skal han som gotzeth
 findher wnderwisa landsens härria, oc skal lysa thet
 dagh och aar, oc gotzeth gömes swa länge vm thet
 är swa länge waraktogth, annars sälyes oc päning- 25
 ana gömas, Oc the vnderwisilsen skal han göra lands-
 ens härria jnnan tyo dagha fran the han haffwer
 fwnnith gotzit, vtan han haffwer san förfal, oc
 komber jngen sanner maalsman til thet gotzit jnnan

dagh oc aar, tha skal han som thet hitta haffwa
 hälfftena, och thän andre hälffdelen skifftas j twä
 dela, annan thera skal landsens härren haffwa, oc
 annar giffwes fatigho folke, Män wm thet som
 5 finnes flytha vthe j willande haffweno är scriffwit
 tilförna, | Jtem finnes nokoth gotz i haffweno 68 v.
 som haffwer thär warith tapath dagh oc aar tha
 ma thän thet gotzith tilhörde jnthe kännas widher
 thet gotzith thy hans märke kan ey bliffwa swa
 10 länge thär wppa wtan gotzeth waare kopar, staal,
 äller annar malm, oc tha skal han bewisa thet wara
 sith märke thär pa stander, Oc tha skal han betala
 honom som fan gotzith sin hitto deel, oc thär til
 mädh lika före hans mödho han haffde til ath taka
 15 gotzith wp aff haffz bothnenom oc kosthnadh, oc
 sidhan skal gotzith anthwardas honom j geen,

Latha skip til lotha 112

Taker skiparen batzmännena mädh sigh til ath
 tyäna j skipeno til lota, swaa ath the skwla haffwa
 20 del aff skipsens winnigh, tha litith wm skipith
 winner litith, tha meer, när skipith winner mykith,
 oc ey städys före wis lön, Tha skal scriffwaren j
 allas thera närwaro wpscriffwa mädh hwath velkor
 oc förordh the jnganga j skipsens tyänisth, oc
 25 hwilke skwla haffwa större loth äller myndre j
 skiffteno, Och sidhan skal skiparen lätha batzman-
 nommen see all skipsens tygh oc takel ath the ärw
 stark oc färdogh, oc scriffwes wp, swa kwnna the
 ey säya thet|them anthwardadis jngen tolken tygh 69 r.
 30 äller takel, Sidhan skwla batzmännena tyäna j skipeno

likerwisth som the waro stadde före wis lön pa
 resonne, Oc tha resan är ändath betales them affther
 thy som samtykken war aff winnyngenne, Jtem
 händher thet pa resonne skipith faar nokon skadha,
 tha skal then skadhen wpresas oc betalas aff winn- 5
 yngenne för än hwaryom giffz sin loth Oc än wm
 skipith förgingis oc sloghes söndher, tha skwla batz-
 männena hiälpa wpsanka seghel, tygh, takel, oc
 annar tingh, Oc swa skal skipith myätas hwrw goth
 thet war tha thet förigiks, oc betalas aff winnyng- 10
 enne skiparenom, vm nokot är aff winnyngenne,
 räkker hon ey til at betala skipith j gen, tha ärw
 ey batzmännena pliktoge betala skipith j gen, thy
 the mista jnthe annath wthan sith arbeide oc thiman
 som är framlidhen, Oc thär til mädh ärw the plikt- 15
 oge betala skiparenom kosten han haffwer them
 hallith pa the resonne mädh math oc dryk, Oc strängher
 seg nokor aff battzmannommen thär j moth, tha ma
 skiparen läta gripa honom, oc läggia j fängilse til
 thes han betalar kosten, oc som samtykt oc be- 20
 scriffwit war, Män är nokor batzman fatigher, oc
 gärna betala wille, aff honom skal skiparen taka
 69 v. loff|wans män oc bepliktan ath betala honom jnnan
 wissan dagh, Jtem mister nokor batzman sith gotz
 han haffde på skipeno, oc kan thet bewisa tha skal 25
 skipith honom thet betala, wm skipith winner, oc
 ey annars, Oc thetta war swa stadgath thy mange
 skipare haffdo gammwl rwthin skip oc läthw them
 wth til lotha, oc tha the mädh lithen storm för-
 gingos, kraffdo före them swa manga pänynge the 30
 kwnno byggia tw skip mädh, Oc nw ma ey kräffyas
 före lota skip som förgars meer än swa mykith

thet haffwer pa the resonne wonnith som förscriff-
 wit är, Täslikes är oc wnderstandandis wm syö
 röffwara kommo oc toko borth aff skipeno ankar,
 seghel, kabel, aller annor anbodh, thy the skwla
 5 betalas aff skipsens winning, oc ey mädh nokors
 batzmannannas äghodela som sagth är,

Loffwan giordh j haffwena 113

Loffwar nokor androm pänynge, aller görs nokor
 sämya wthe j haffweno hwar skipith gaar, tha skal
 10 jngen wara pliktogher halla thet han thär loffwar
 androm, oc jnga makth aller stadoghet skal thet
 lyffteth aller föreningen haffwa, wthan skipith laghe
 j haffn, aller haffde landz fästo, tha skal alth vara
 gilth|oc bliffwa widher makth som trakteras mällen 70 r.
 15 nokra oc wthloffwas, thy offta ärw the j skipeno
 stadde som gerna wthloffwado hwndradha ducata
 til ath han förde honom jn pa landith ey gitandis
 lidith syön, aller före räddogha skwldh, Aller wm
 the mötto röwara skip, oc wthloffwado mykla pän-
 20 ynge til ath slippa them, oc thy skal jngen lyffthe
 hallas som göras aff räddogha aller affwerwälle,
 Jtem tessan ärw lyfften som skwla bliffwa widher
 makth oc hallas, än tha the göras j haffweno wn-
 der seghel, Samtykth lyffte wm wthkastad gotz j
 25 störm aller annars, Aller wm skipith skwlle til
 landz oc waaghas oc betalas, Aller lyffte före wm-
 skiffa resona til ath segla annarstadz, oc strax
 skipit komber tith thet kastar ankar, aller faar
 landfästo skal scriffwaren scriffwa thet lyfftit som
 30 giordis som sagth är, Män loffwas nokoth androm

j skipeno tha thet är j älfwenne, aller jnsyö, j
haffnenne, thet skal hallas gilth som thet haffde
varith giorth pa jordhenne,

Sälya skipit vtan kompanannas loff 114

Säl skiparen skipith vtan kompanannas loff oc 5
70 v. samtykke, Tha är han strax | pliktogher faa sinom
kompanom räkenenskapen oc giffwa hwaryom thera sin
del som hwaryom bör aff skipeno som han salde wm
swa är the wilya thet anama, Män wilya the ey anama
päningana, tha är han pliktogher fa them j gen 10
eth annath skip swa goth som thet han saalde wtan
theras mynne, oc thär til mädh swa mykith the
kwnno haffwa wonnit mädh the thän tidhen, Äller
förlike segh mädh them annarledis giffwandis ärand-
ith j godha manna skönyan som segh förstanda, 15
Män täkkis thet mästa delenom aff kompanommen
ath han salde skipith, tha är han jnthe pliktogher
annath, wtan hwaryom giffwa sin del mädh räken-
skap, Jtem far skiparen borth ey görandis räken-
skap aller betalning sinom kompanom, män komber 20
han thär the kwnno honom gripa, tha läggis j järn
oc fängilse til thes han betalar, Män komber han
ey j gen oc skipith kan finnas, tha magha kompan-
ana rotera skipith, oc taka thet swa j gen mädh
rättenom, thy skiparen saalde thet han ey haffde 25
makth til ath sälya, vtan han som köpth haffwer,
kan bewisa mädh breff oc withne, ath han som
71 r. skipit salde haffde samtykke oc befalning | aff sinom
kompanom sälya thet skipith, thy hwar skal witha
hwrw han skal köpa skip swa ath han faar ekki 30

skadha, Jtem säl skiparen skipit, thy thet är för-
 mykith gammalth, äller til at betala thet han haffde
 borghath til skipsens behoff, Tha är han ey plikt-
 oger wtan göra räkenkap oc betala hwaryom
 5 kompanenom thet öffwer löper när gällen ärw be-
 taladh,

Lönlikith gotz j skipeno 115

Jnläggher nokor köpman lönlikit gotz j skipith,
 som är jnswepandis gwl, selff, pärlor, dyra stena
 10 jnwärtis j pakka, tynnor, skinmeser, äller kistor,
 äller annarledhes äller thär j andra pänynge, äller
 andra dyran köpensath brochath, flogheldh, silke
 etc^a hwilkith han ey haffwer wppenbarath skipar-
 enom äller scriffwarenom, äller styremannenom, Oc
 15 wm swa illa hände pa resonance ath gotzith tarffwa-
 dis kastas affwer bordh j traangom, äller skipith
 löpa j landh oc stöta thär tolkith dyrth gotz waare
 lönlika jnwärtis lagth, Tha skal ey annath gotz
 räknas wtan gotzit som wthwärtis war kwngiorth,
 20 som är skinmees, för skinmees, tynna smöör före
 smör, fath järn, före järn, oc ey före thet selffwit
 jnwärtis war dolth, | än tha thär thet gotzith aatte 71 v.
 kwnne pröffwa mädh withne som saagho at han
 lagde thet dyra gotzith j the skynmesena, äller
 25 järn tynnorna, oc förtappas thet, tha skal honom
 ey annar both thär före göras, wtan före thet som
 scriffwith är j skip bokenne, Oc händher thet swa
 ath thän pakken, tynnan, mesen, j hwilko gotzith
 är ey förgars mädh andro gotze, tha skal thet alth
 30 räknas före swa mykith thet är wärth til ath wp-

resa allan skadhan badhe skipeno, oc them j skipeno
haffdo gotz, Jtem tappadis thän pakken aller tyn-
nan bort mädh skiparens aller scriffwarens försymilse,
likowäl ärw the ey pliktoghe betala j gen annath
än thet gotzit som wppenbarath oc scriffwith är, 5
annars sagdo mange köpmen segh haffwa misth
mykith thet gotz han aldrig haffde, Oc thy wppen-
bare gotzith tha honom bör ath han faar ey skadha,

Sysloman Lather skipit til legcho 116

Säther skiparen nokon annan syslo man j sin stadh 10
til ath latha skipith androm til legcho j sinne fran-
waro jnnan vissan tidh oc dagh, Tha skal thet
72 r. wara gilt oc fasth hwath syslomannen gör swa | som
skiparen haffde thet syälffwer giorth, Män haffwer
skiparen ey före sagth syslomannenom wissan tidh 15
oc dagh til ath latha skipith til legcho, tha ma han
thet wthlata til thes skiparen haffwer wnderwisath
honom ath han skal thet ey wthlatha, Lather han
thet wth sidhan, tha är ey skiparen pliktogher thet
halla, vtan honom annars tåkkes, 20

Leya skipit oc annarstadis thet frakta 117

Leyer nokor köpman skip hwilkith han wil annar-
stadis frakta thär han wardher affwer ens mädh
skiparenom ath han mädh skipeno skal tith komma
pa försagdan dagh, wm swa händher thän skiparen 25
ey komber tith mädh skipeno pa thän daghen oc
köpmannen faar thär före nokon skada, tha är
skiparen pliktogher betala honom thän skadhan j
gen, Oc wm köpmannen leyer tha eth annath skip

dyraren än thet han haffde för tingath som ey kom
 tith på försagdan dagh, Tha är thän skiparen
 pliktogher betala köpmannen om swa manga pän-
 inga som thän köpmannen giffwer meer til legho
 5 före thet andra skipith än han haffde honom loff-
 wath giffwa före skipleghe, oc thär til mädh kosth
 oc | skadha som han haffwer fangith bidhande aff- 72 v.
 wer försagdan dagh, oc thet köpmannen thär w
 swär skal tros wara santh, wtan all annor pröffwilse,
 10 Men haffde skiparen hindher aff gwdhy, härrom,
 äller störm ath han ey kwnne komma på försagdan
 dagh, Tha är han ey pliktogher köpmannen om som
 förscriffwit är, Jtem komber skiparen mädh skip-
 eno på försagdan dagh oc köpmannen haffwer ey
 15 gotz til at frakta skipith mädh, äller haffwer frakt-
 ath thet på annath skip, tha är han pliktogher giffwa
 skiparen om the pänynghana som han haffde honom
 loffwat före resona likerwisth som han haffde förth
 hans gotz, w skiparen ey wil andra försoningh
 20 taka, Oc w skiparen lidher skada oc kostnad
 affwer försagdan tidh, thet är köpmannen pliktogher
 honom betala, oc thär w skal hans eedher wara
 trodder,

Döo köpmannen som leyde skipit 118
 25 Leyer köpmannen skipith til ath fara mädh the
 annarstadis ath frakta thet, oc swa bliffwer thär
 samma stadz döder hwar han tingadhe skipith, thaa
 | skal skiparen sända bwdh äller breff til hans kom- 73 r.
 pana som dödher är, wnderwisandis them hwrw
 30 han haffde leyth oc tingath skipith, oc w the
 wilia thet halla gilth oc fasth, Oc gör han nokon

kosthnath thär affwer, wtan theras swar, tha ärw köpmannens kompana jnthe pliktoghe, thy kompan-skapit standher ey sidhan mannen är dödher, wtan swa waare ath mällen köpmannana warw giffwin breff j hwilkom the segh jnbyrdis bep[l]iktha til 5 ath fwlborda thet thän andhre böryar, oc thet skal skiparen kwnna bewisa, annars ärw kompanana jnte pliktoghe jnfrakta pa skipith,

Sywkdom hindra skipleghe 119

Leyer nokor köpman til ath fraktha thet jnnan 10 föresagdan dagh, oc strax wardher hardelika sywker, Oc swa sägher, aller läther säya skiparenom, ath han ey kan tha frakta skipith hindradher aff sywkdommenom, oc ath han göre sith bästa mädh skip-eno annarstadis, thaa är köpmannen jnthe pliktogher 15
 73 v. skiparenom, när han wnderwiste honom | sin förfal jnnan thet thimen kom han skwlle fraktath skipith, Oc han wille gärna thet göra wm han wille bidha thil thes han worde helbrigde, Män sägher ey aller läther ekki köpmannen säya skiparenom sith hindher 20 ath han ey kan frakta skipith för än thimen är framlidhen, tha är thän sywke pliktogher betala skiparenom sin kosth som han haffwer thär affwer giorth, Män war köpmannen sywker tha han stadgade oc leyde skipith thil the resona, tha är han 25 pliktogher betala skiparenom allan kosth oc skadha han haffwer aff the fangith ath han afftrar resona, Thy thän som sywker är, han skal ey bekymbra segh mädh ath städya aller leya skep,

Dö köpmannen tha skipit är fraktat 120
 Haffwer köpmannen fraktad skipith alth aller somth,
 oc swa bliffwer dödher, tha ärw hans ärffwinga
 jnthe pliktoge skiparenom, wm swa är han bleff
 5 dödher jnnan thän | daghen war kommen pa hwilkom 74 r.
 han skwle alth haffwa fraktath, Män bleff han
 dödher sidhan thän daghen war förlidhen, tha ärw
 ärffwingana pliktoge betala skiparenom kosten som
 han haffwer giorth thär affwer, thy han ey giorde
 10 sith gawn wtan bidhade affwer tidhen, Jtem haffde
 skiparen tykth wp seglet oc köpmannen som gotzith
 haffde jnfraktath bliffwe dödher hwar som hälsth
 han waare stadder, Tha skal skiparen wända wm
 skipith oc ather löpa tith jgen mädh gotzeno som
 15 han thet fraktade, oc anthwardha thet hans arff-
 wingom, aller hans syslo man, Män ärw thär ey
 hans ärffwinga aller sysloman, tha skal han lätha
 lägga thet gotzith j trygth rwm wndy laas, oc
 scriffwa them til thär wm, oc alth thet han kostar
 20 til ath afflödhä oc bewara gotzith skal betalas aff
 gotzeno tha ärwingana komma, oc alth thet han
 kostade seglandis til baka mädh gotzeno, Oc vm
 the ey kwnna sämya segh wm betal|nyngena, tha 74 v.
 skal thet giffwas j twa godha owelda mannas skön-
 25 yan, och hwath the thär wm säya, skwla the widher
 bliffwa, Oc äffther thet som skiparen faar nokoth
 til skiplön, skal han giffwa batzmannommen lön,
 Jtem ärw ärffwingana aller thän dödha köpman-
 nens sysloman thär hema som skipith fraktadis oc
 30 ather kom til baka, oc the wilya thet skiparen skal
 fwikomna resona mädh the gotzeno, tha skwla the

7—101510. Peder Månssons Skrifter.

giffwa skiparenom breff thär wppa ath the wilya
 halla alth thet han skiparenom loffwade som bleff
 dödher, tha är skiparen pliktogher föra gotzith tith
 han haffde thet loffwath föra, Jtem haffde han som
 bleff dödher fraktath skipith j fienda land, thär 5
 farlikith ware, tha skal ey skiparen löpa tith til
 baka *mädh* gotzeno, wthan håller tith han haffde
 loffwath föra thet, oc thär wpskipa thet j trygth
 rwm alth lätandis scriffwa, Oc swa skal skiparen
 taka loff aff landsens härre sälya swa mykith aff 10
 75 r. the gotzeno | *mädh* köpmannas närwarw oc raadh,
 som löpa kan pa hans skiplön, och allan thän kosth-
 nadh han haffwer giort pa thet gotzith, Oc swa
 skal landsens härre oc skiparen sända breff til ärff-
 wingana wm thet gotzith, ath landsens härre gömer 15
 thet thär til theras handa til thes the äller thera
 wissa bodh tith komma oc thet anama äffther thän
 dödha, Är thär j bland nokoth thet gotz som ey
 är waraktogth til ath göma, tha skal thet sälyas oc
 pänyngana bewaras som förscriffwit är 20

Dö skiparen 121

Bliffwer skiparen dödher sidhan han haffwer wth-
 latith köpmannenom skipit til leggho, oc för än thet
 är fraktadh, tha är ey skipith pliktogith fara the
 resona, wtan swa war, ath alle kompanana haffdo 25
 warith samtykkiandis tha skiparen wthsagde skipith
 til leggho ath fara the resona, Män war skipith löth
mädh gotzeno för, än skiparen doo, tha är skipith
 pliktogth fwikomna resona som är wthloffwath, oc
 75 v. kompanana skwla | sända *mädh* skipeno en annan 30

godhan man j skiparens stadh, som haller alth thet
 skiparen wthloffwadhe för än han doo, Täslikes
 ärw oc kompanana pliktoge, wm the tilstädyä skipith
 lödha vitherlika tha skiparen är sywker, oc ey göra
 5 thär j förbwd oc mothstandh, Män giordo the för-
 bwd lödha skipith, oc köpmännena ey lyddo wtan
 likowäl löddo skipith, tha haffwa köpmännena för-
 tapath sina mödho, thy skipith, äller kompanana
 ärw jnthe plikthoghe halla thet skiparen loffwade,
 10 Jtem dö skiparen j skipeno pa resonance, tha skal
 styremannen, scriffwaren, oc andre godhe män j
 skipeno sätya en j hans stad som dogxe är til ath
 wara skipare pa the resonance, oc sidhan anthwarda
 skipith kompanommen, oc scriffwaren göra them
 15 räkenenskap aff allo winningh, och hans ärfwingom
 som dödher bleff, Jtem war skipith lööth thär som
 jngen aff skiparens kompanom war, oc jngen | aff 76 r.
 hans frändom, tha skal gotzith föras tith j gen
 wm thän stadhen är trygger, Män är han ey tryggher,
 20 tha skal thet föras annarstadis som trygth är, oc
 scriffwa kompanommen til, oc ärfwingommen, ath
 the tith komma oc anama skipith och räkenenskap,
 Oc scriffwaren oc styremannen skwla ey skelyas
 fran skipeno för, än kompanana komma, oc them
 25 betala före sina tyänisth, oc mödho,

Leya skip 122

Leyer nokor köpman skip mädh withne äller scriffth
 swa ath han skal thet haffwa fraktad jnnan wissan
 dagh försagdan, oc swa fördröyer längher affwer
 30 thän daghen, ey före sin wilya, wthan thy skipar-

enom swa tåkkis, tha är köpmannen jnthe pliktogher
 giffwa skiparenom före kosten han thär förtärer
 affwer thän daghen, Män senkar köpmannen affwer
 daghen före sina skwldh, tha är han pliktogher be-
 tala skiparenom kosten oc allan skadha som han 5
 faar aff the senkanenne, Jtem findher köpmannen
 skep före lättaren leggho sidhan han haffwer leyth
 76 v. thet första skipit | oc thet thär före leyer, tha är
 han pliktogher betala honom allan skadha, kost oc
 skiplönen som han wthloffwade likerwisth som han 10
 haffde förth gotzeth oc giorth resona, Thy thän
 som gabba wil annan, skal ey thär aff haffwa fromma
 oc aathlöye, Oc tåsliges skal oc skiparen wm han
 haffde loffwath köpmannenom sith skep före lithen
 lön, oc sidhan fwnne nokon annan köpman som 15
 mera wille giffwa, oc honom finge skipit til ath
 frakta, tha skal han betala köpmannenom som först
 haffde tingat skipit, kosthen, skadhan, oc föra hans
 gotz wtan skiplön, skwlle än skipith sälyas, Thy
 the ärw lika ens pliktoghe hwar androm halla 20
 ordh, oc thet the loffwa halla,

Korn oc spannamaal föra 123

Taker skiparen spannamaal föra mädh skipeno, oc
 ey thet malar tha th[et] inskipas, vthan tror köp-
 mannens ordhom ath thet är ey meer än han sägher, 25
 thaa han komber tith han lossar skipit, ma han
 77 r. lätha mäla spannamalen, oc witha | mykith honom
 bör haffwa til skiplön, än tha thän spannamaalen
 waare nokot wthwäxther j skipeno, Jtem är thet
 swa ath köpmannen som jnlagde äller läth jnläggia 30

spannamaalen haffwer förräknadh segh oc farith
 willer säyandis segh meer haffwa i skipeno än han
 haffwer oc skiparen ey trodhe honom, oc läth swa
 mäla thet wth aff skipeno, tha är han pliktogher
 5 wpfylla köpmannenom thet honom fattas j thet
 talith han sagde segh haffwa jnskipath,

Skiplön 124

Skiparen som haffwer fört köpmännennas gotz fram,
 oc ey mädh them warith affwer ens jnnan hwath
 10 dagh honom skal aff them wara betaladh skiplönen,
 tha ma han halla gotzith j skipeno ey lätandis
 thet afflödha för än the wissa honom en dagh, pa
 hwilkom han skal faa skiplönen betalath, Äller säya
 köpmännena honom til swaa mykith aff gotzeno
 15 som han haffwer fört, som löper pa skiplönen, äff-
 ther thy som thet thär gaar oc galler, tha ma han
 thet taka, oc winner han äller tapar pa thet gotzeth,
 thet warj hans eghen waaghan, oc ey tilkombir
 kompanommen annath, än | swa mykin del them 77 v.
 20 bör haffwa aff skiplönommen, Män haffwa kompan-
 ana befallath skiparenom köpa nokot gotz mädh
 skipsens winningh oc lön, tha skwla kompanana
 haffwa the winninghena mädh skiparenom til bythes,
 thäslikes oc wm nokor skadhe tilkomber aff the
 25 köpslaganenne skw[la] the alle bära skadhan,

Tyänaren til skipa[r]en 125

Haffwer skiparen en tyänare som mädh honom är
 staddher före wis lön til vissan tidh, oc bliffwer
 han dödher för än hans stäffnodagher är vthe, thaa

skal skiparen betala hans ärwingom fwl lön som tyänarenom waarw loffwath än dagh han ey tyänthe swa länge, Jtem bliffwer skiparen dödh, likowäl skal tyänaren tyäna sin stäffno dagh wth til ända, och honom skal betalas skwille än skipit sälyas, 5

Tynno tomma föra 126

Förer skiparen tomma tynnor mädh skipeno nokon stadis til ath wpfylla them, Tha skal han haffwa halffdelen aff them när han fram komber mädh them, 78 r. wm swa är | ath thän them aagher haffwer ey för- 10 tingat hwath skiplön skal före them betalas,

Afflödha j nödh 127

Haffwer skiparen löth sith skip alth aller somth j haffnenne aller vidher strandena, oc honom ginge swa nödh wppa ath tarffwadis hastelika afflödha 15 skipith, thy thet annars swnke aller förgingis mädh gotzeno, wm thet waare reffnath, aller räddos syöröffwara, oc wm thär ey waaro baatha aller pramma til ath afflödha mädh wthan nokot skip som lidogth. ware, tha skal skiparen tala til thän thet lidoga 20 skipit ägher ath han hiälper honom mädh the före päninga oc betalning, Oc är thet swa thän skiparen ey annars kan fa thet andra skipith til hyälp wtan han skal jw wthloffwa giffwa thär före oskälika oc förmanga päninga, Tha är han ey pliktogher wth- 25 giffwa alla the päningana som han swa wthloffwadhe, wtan skal giffwas j twa godha manna skönyan, oc the skwla medla the betalnyngena, Thy han haffdhe wthloffwath hälfftena aff skipeno j

sinne nödh, hwilkít oskälíkit var | bedhas, Jtem 78 v.
 är thär jngen thän som wil wnsätya mädh sith
 skip, tha skal skiparen ga til stadzens härra, oc
 han skal fly honom mädh sinne makth thet skipith
 5 som lidogth är til hiälp, oc härren skal säya rätten
 aff hwath skiparen skal betala före the hiälpena

Hindras skiparen qwar satter före gäl 128

Hindras oc qwarsätz skiparen thy han ägher be-
 thala nokrom päninga, Män haffwer han länge
 10 warith j stadenom mädh them han är skyllogher,
 en maanadh aller twa, oc the haffwa j them tidenom
 jnthe kraffth honom mädh rättenom til ath betala,
 til thes han haffde fraktad skipith oc var redho
 til ath färdas borth til ath göra sith gawgn, oc
 15 tha wilya honom qwarsätya oc hindra, Tha skwla
 the ey haffwa thes makth, vtan han skal sätya
 loffwandz män före segh til thes han komber j gen
 aff the resonne oc betala, kan skiparen jngen faa
 som wil loffwa före the gällen, tha skal domaren
 20 aller stadzens härre latha honom swärya ath han
 wil segh förlika oc betala thet han är skyllogher 79 r.
 tha han komber j gen aff the resonne, Thy the
 skwllo för kraffth honom mädh rättenom, än tha
 han skwlle färdas, Thy oskälíkit är hindra skipith
 25 j hwilko köpmännena haffwa fraktadh sith gotz,
 thy them kwnne thär aff tilkomma skade oc alth
 mista för theras försymilse, som skwllo kraffth sin
 gäl aff skiparenom j tidh oc thima, ey bidhandis
 til thet ythersta tha han skwlle färdas,

Skiplön 129

Taker skiparen nokoth gotz ath föra ath köpman-
 nenom, oc köpmannen sägher hwrw mykith thet
 wägher, tha ma skiparen läta wägha thet gotzith
 thär han afflödhher skipith, oc finner han ath thet 5
 wägher meer än köpmannen sagde tha ma han bedhas
 til skiplön swa mykith honom täkkis, Män läther
 köpmannen skiparenom see pakkan skinmesena äller
 hwath gotz thet är, oc wardher mädh honom affwer
 ens hwath han skal honom thär före giffwa til skip- 10
 79 v. lön wtan wikth, tha maa|skiparen ey lätha wägha
 thet gotzit, Män wäl ma. han bedhas en swornan
 eedh aff köpmannenom, ath han jnthe stoppade j
 thän pakkan äller mesena sidhan han haffde warith
 affwer ens mädh honom före skiplönen, Oc kan 15
 skiparen bewisa ath köpmannen swär sigh meen,
 tha skal han betala twädobel skiplön thär före, oc
 sidhan bötha landsens härre swa som rätthen giffz
 affwer meenswäryara,

Hindras köpmännena aff härrom 130 20

Skiparen som wthlather sith skip til leggho, han skal
 föresäya köpmannenom wissan dagh jnnan hwilken
 han skal alt sith gotz jnskipa, oc händher tha ath
 landsens härre gör nokoth hindher äller förbod
 moth köpmännena, likowäl är skiparen pliktogher 25
 bidha them til föresagdan dagh, oc ey längher,
 händher sidhan ath wpslaggh bliffwer pa thet för-
 bwdith, äller hindreth, oc köpmännena bidya skip-
 aren göra redo, tha är han ey pliktogher, wtan
 80 r. han will städya skipith pa nyth maal, thy han | war 30

ey pliktogher längher än försagdan dagh, Män
haffde köpmannen bidith skiparen bidha swa länge
til thes wpslagh bliffwe, oc loffwath wilya haalla
honom skadhalösan före kost oc allan waadha, tha
5 är han pliktogher bidha, oc hwar halla androm
ordh som loffwath ärw,

Fly leyth skip borth för vaada 131

Är nokoth skip leyth til ath fraktha standandis j
haffnenne, oc komber stor storm, äller fienda skip,
10 swa ath skiparen nödgas til ath fly thädan mädh
the skipeno, oc ey kwnne thet frakta thär, Sidhan
thän stormen är saktadher, oc fiendana borto, tha
är han pliktogher komma j geen, oc föra thet gotzeth
ath them som staddo hans skip til förna, Oc är
15 thet swa han ey wil komma tith j gen, tha magha
köpmännena leya eth annath skip tolkith, oc kostar
thet mera til ath leya, än thet första, tha skal thän
skiparen betala thet som mera kostar affwer thet
honom var loffwath före skiplön, oc wil han ey
20 thet betala mädh godhom wilya, tha skal han mädh
rättenom twingas thär til,

Taka fiendas skip 132

80 v.

Möther nokoth skip j syönom som tilhörer fiendom,
oc skiparen tha tilspör köpmännena wm the wilya
25 waagha slaas mädh the skipeno, oc fresta wm the
kwnna taka thet, Oc köpmännena måste delen sam-
tykkia stridha, och faa the tha nokon skadha thär
aff, är skiparen jnthe pliktogher betala, Män haffde
skiparen böryath örlögith wthan köpmannannas

samtykke tha waare han pliktogher betala them allan skadha som them tilkomma kwnne aff the örlögeno, Män samtykkia the alle, oc öwerwinna fiendannas skip, tha skal thet swa bytas ath skiparen oc skipit skal haffwa en tridhywngh, Annan 5 tridywnghen skwla alle köpmännena haffwa, Tridie tridywnghen styremannen, batzmennena oc alle the j skipeno tyäna före lön, Thy alle wagha sigh j thet örlögit,

Taka skip jgen fran fiendom 133 10

Vardher nokoth skip takith aff fiendom borth, Oc swa sidan komma annor wenernas skip och taka 81 r. thet j gen fran | fiendommen, tha skal thet skipith giffwas aller anthwardas wenommen j gen som thet haffdo misth, oc them thet toko j gen fran fiendom- 15 men skal betalas före thera mödho oc skadha som the lidho oc fingo takandis thet j gen, Thet är swaa wnderstandandis, ath the fiendana ey haffdo än borthförth thet skipith, wtan haffdo thet menandis segh wara trygga, oc swa kommo wenernas skip 20 farandis för hwilko fiendena wordho rädde, aller annars wordo rädde, oc swa strax öffwergaffwo skipith som the haffdo takit oc flyddo borth, oc the wenerna toko thet förandis mädh segh, tha skal thet skipit anthwardas them j gen som thet aagha 25 wm the ärw liffwandis, aller theras ärffwingom, oc gotzith som är j the, och them giffwes drykke pän- ynga som thet toko jgen, Jtem ärw somme skip- män swa rädde ath strax the se nokoth skip komma j syönom, öffwergiffwa the skip oc gotz flyandis 30

mädh baathenom til landit, oc tha komma wener
 förändis thet skipit mädh segh, oc them skal ey
 betalas som the haffdo takith thet skipit fran
 fiendom | oc ey skal thän köpenskatten höra 81 v
 5 them til som skipit fwanno, wthan skal giffwas j
 godha manna skönyan hwath the skwla haffwa som
 skipith fwanno, Thy jngen weth när han syälffwer
 komber j nödh aller waadha, Jtem haffwa owener
 takith borth nokoth skip oc gotz, oc thet giffwa
 10 sidhan androm, tha skal the gaaffwen ey haffwa
 stadogheth aller makth, thy han giffwer thet honom
 ey tilhörer,

Föra timber oc trä 134

Förer nokor skipare timber oc trä oc thän thet
 15 ägher haffwer ey warith affwer ens hwath han skal
 betala före skiplön, tha ma skiparen taka halff-
 delen thär aff tha han thet afflödher, thy swa är
 gammwl sedhwänya,

Falsth gotz sälya 135

20 Säl nokor köpman androm falsth gotz säyandis
 thet wara goth som lithit aller jnthe dogher, oc
 thän gotzeth köper seer ey gotzith, wthan tro hans
 ordhom, oc thän som köpth haffwer, läther föra
 thet gotzith borth til andra städher tänkiandis segh
 25 skwla winna, oc tapar, | thy gotzeth war falsth, oc 82 r.
 ey som köpmannen sagde, Tha är han pliktogher
 som gotzith saalde före goth gotz, giffwa honom
 som thet köpte, swa manga päniga som tolkith
 gotz galler thär han haffwer thet gotzith falska

förth, oc thär affwer betala honom kosth oc täringh-
 ena som han tith giorde, oc wprätta hans skadha
 wm honom nokor tilkomber aff the falsko gotzeno,
 Män haffwer köpmannen sagth tha han salde gotzeth,
 See oc skodha syälffwer, behaghar tik thet gotzith, 5
 tha köp thet äller läth liggiath wm tik ey thet be-
 haghar, Tha är köpmannen jnthe pliktogher, hwath
 håller gotzit är onth äller goth, vinner äller ey,

Räkenskap göra kompanommen 136

Skiparen är pliktogher göra kompanommen klaran 10
 räkenskap aff skipsens räntho oc wthgiffth, oc taka
 aff them qwitta breff tha han haffwer giort them
 räkenskap j scriffwarens närwaro före hwarya segl-
 ingis resona som skipith gör, Händher tha han
 bliffwer döddher pa resonance, oc kompanana säya 15
 82 v. sidhan thet han haffde farith willer j räkenskapenom,
 oc bedhas fyllesth aff hans arffwingom, Män är
 thet swa ath han giorde seth tästamäntth tha han
 bleff döder oc thär j bekändis segh haffwa farith
 willan j räkenskapenom, tha skal thet betalas kompan- 20
 ommen, skwillo än alla hans äghodela thär til sälyas,
 oc ärffwingana jnthe fanga, Oc batzmänne[na] skwllw
 faa sin lön, wm them är ey tilförna betalath, Män
 haffwer han giorth tästamäntith, oc jnthe sagth
 segh wara skylloghan kompanommen, tha ärw ärff- 25
 wingana jnthe pliktoge them, wtan swa waare ath
 j skipbokenne kwnne finnas wara giordh nokor willa
 j räkenskapenom,

Waade aff hwalom 137

Offtha händher ath the som seghla komma j waadha
 thär hwal fiska stiman är thy springa oc wältha
 skipith vm styälpandis thet, Och thy är raadelikith
 5 ath skiparen haffwer stöth bäffwergeel oc blande
 thet j wathn kastandis j haffwith, oc strax fly alle
 hwalana borth, oc göra skipeno jngen skadha Hwilkith
 wnderlikith är oc pröffwath,

Meen aff fiskenom Echeneide 138

83 r.

10 En lithen fisker är j haffweno som kallas echeneis
 hwilken segh stwndom fäster widher skipith äller
 rodhrith, oc han haffwer swa stora natwrlika kraffth
 ath han haller skipith pa enom stadh j starkasta
 storm swa ath jngen segel bölyor, aaror, äller
 15 strömmen kwnna thet komma aff them stadenom
 swa länge han sither widher skipith, hwilkit jngen
 ankar, kabel, äller togh kwnna göra, Thet hände
 cayo kesara tha hans skep war swa haallith aff
 them fiskenom ath honom harmadis ath skipith ey
 20 kwnne gaa oc läth fira hwndrada aaror til ath roo
 oc dragha, oc likowäl bleff skipith standande, Oc
 swa läth han ransaka wm alth skipith j wathneno
 oc fan pa hwar thän fisken sath vider styrith, oc
 war liker enom storom snigil

[Register öfver kapitlen.]

87 r.	A fflödha skipith 52. 81. 82.	
	Afflödha j storo nöd 127.	
	Ankar läggia wth 83	
	Anthwardha gotz jnskipa 22	5
	Ätanswara 34	
	B atzmännennas lön 13. 46. 49	
	Batzmannannas frj frakth 46. 48	
	Baathen mistis borth 35	
	Bära vth äller jn j skipit 11. 64	10
	Betala wrak 27	
	Befallath gotz 87. 88	
	Befälla androm föra skipith 91	
	Bidha skipit affwer tidhen 97. 100. 130	
	Bidha äffther köpmannommen 16. 100. 122.	15
	Bidha äffther skiparenom 122.	
	Böta oc bätra skipit 106	
	Byggia skep j	
	Byggia större skep 3. 4.	
87 v.	Byggia skip samköps 6	20
	Bytha roffrj 132	
	C ontracth giordher j haffweno 113	
	D öö kompanen 2	
	Döö batzmannen 45	

- Döo köpmannen 118. 120
 Döo pelagrima j skipeno 40
 Döo skiparen 121
 Dö skiparens tyänare 125
 5 Dölya sith gotz j skipeno 29. 72. 115
 Dragha skipit j haffnena 57
 Draghara 82
 Driffwa borth skipbyggjaren 5
 Driffwa borth batzmannen 44
 10 Dwäls skiparen länge 92

Echeneis piscis 138

- Falsth gotz sälya 135
 Fattas tygh oc takel 95
 Flytia skipit för räddoga 35
 15 Fly hwggandis ankar 35. 36
 Fly batzmannen borth 56
 Fly skipit före waadha 131
 Flytande gotz j haffweno 58
 Föris mer gotz än tingath är 20
 20 Föra gotz pa lwkorna 71
 Fölya skipeno 55. 78
 Föra meer än skipit bär 70
 Förorda skiplönen 21
 Förrädilse 72
 25 Frakta skipith 17
 Frakta pa annat skip än tingat är 22
 Frakta skipit tith waadhe är 96
 Fredher är j skipeno 60
 Frith föris 15. 46

88 r.

Gäkkar nokor annan	122	
Gotz jnskipa aller wth	9. 11	
Göma oc bewara alth gotz	11	
Glas föra	101	
Gripa batzmannen	59	5
Hastelika fly borth	36	
Hyälpa afflödhä	127	
Hyälpa wärna annars skep	24	
Hwala stiman	137	
88 v. Hindras skiparen före gäl	128	10
Hindras köpmannen	130	
Hindra härres resona	75. 76	
Hittes gotz	58. 111.	
Hota aller sla skiparen	59	
Jnköpa skipsens tarff	9	15
Jnskipa gotz	14	
Jnskipa gotz mädh omynne	38	
Kasta wth mathen	62.	
Kasta affwer bord godzit	25. 28. 36	
Kattor j skipeno	13	20
Kosten til batzmännena	50	
Köpa takel wthländis	74. 103	
Köpslagha ath androm	90	
Latha skipith til leggho	69	
Lata skipit til leggho samköps	73. 77.	25
Läna skiparenom påninga	34	
Ledsaghare j främada land	109	
Leya skip oc annarstadis frakta	117. 118	
Leya tygh oc takel	85. 99	

- Ligger gotz ather 22 89 r.
 Lydna j skipene 42. 51. 68.
 Loffwas nokot j haffweno 113
 Loffwad ordh hallas 31
 5 Lödha skipith swiklika 72
 Lön til skiparen oc tyänarana 10
 Löna batzmennena 43. 98
 Löpa j haffn 30
 Lösa skipit fran röffwarom 97
 10 Lota skip wthfangit 112
- Masten hwgges aff 12
 Mästaren j skipbygningenne 4. 5
 Märkia gotz j skipeno 47.
 Märke taka aff ankar 107
 15 Myätha wtkastadh gotz 26
 Minska skipsens tarff 23
- Nakwdher ligger batzmannen 63
- Öffwergiffwa resona 16. 17. 18. 19. 32.
- Panth för skiplönen 10. 17
 20 Pänynnga sändas 90
 Pelagrima föra 39 89 v.
 Pilotus 109
 Pythker 66. 82
 Praam karla 82
- 25 Qwarsätz skipit före gäl 128
 Qwittancie breff 136
- Raadhmän j skipeno 12
 Räkenskap göra 10. 104. 105. 136
 8—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

Röttor j skipeno 13
 Resona öffwergiffwa 17. 18. 19. 32. 33. 41.
 Resona vmskiffa 50. 75. 87
 Resona förmena 96

Sälya sin del j skipeno 7	5
Sälya skipit wtländis 54. 114	
Sälya fraktad gotz 19	
Sända skipit mädh androm 91. 92	
Sändnynga gotz 87. 88. 89. 98	
Scriffwaren jnsätja 8. 10	10
Scriffwarens tarff oc lön 10.	
Scriffwas skal alt gotz 29. 38	
Skadhe pa gotzet 13. 37	
Skadhe ridandis för ankar 35	
Ska[dhe] j afflödnynge 81. 82	15
90 r. Skade j säthnynge 83	
Skade före haffwanslöso pa takel 95	
Skadhe aff wätzsko 108.	
Skade aff bidhilsom 97. 100	
Skade aff örlögh 132	20
Skipsens tarff jnköpa 9	
Skiparens lön 10	
Skiplön större äller myndre 21	
Skiplönen betalas 124. 129.	
Skiplön före wrak 27. 80	25
Skipbrotha 79. 80.	
Slaar skiparen batzmannen 60	
Sywker batzman 44	
Sywkdöm hindra skipleghe 119	
Syslomannen wthlather skipit .116.	30
Soffwa nakwder j skipeno 63. 110	

Soffwa pa landeno 65
 Spannamaal föra 123
 Spörya kompana til 96
 Stiäls nokoth bort j skipeno 9. 14
 5 Stiäl batzmannen 61
 Städya batzmän 55
 Styremannen 12
 Strida pa fienda skep 132.

Taka batzmennena skipit bort 102 90 v.
 10 Taka skip fran fiendom 133
 Taka annars takel 86
 Taks batzmannen borth 68
 Tyänarannas lön 10. 125
 Tiänisten är ändath 53
 15 Tyäna paa skönyan 94
 Tinga lösen fran syöröffwarom 97
 Tynnor tomma föra 126
 Timber oc trä föra 134
 Tynnor wthleya 84
 20 Trätta mädh skiparenom 50

Wägha gotzith som förth är 129
 Värya segh j skipeno 60
 Vaaken oc wäryor 67
 Vithnesbyrdh j skipeno 93
 25 Wppenbara sina warw oc gotz 29
 Vrak affwer bordh 25. 36
 Vthskipa gotzith 32

Rome anno domini 1522 frater P: M.

STRIDSKONST

Stridz Konsth
[Förspråk]

Cod. b.
231 r.

Prijs oc hedher höffwer them bära
som fred oc sämyo älska oc lära
5 Fredhen är mästh gwdhy kär
wj spöryom oc lethom hwar han är
Blandh hedninga cristhna oc twrkiska
han finnes ey heller mädh tatara oc ryska
Förkränkth ärw swa natwrennas lagh
10 aff wärdlennas wphoff til tessén dagh
Natwren gaff vaakn dywrom allom
hwaryom äffther tarffhetennas fallom
Leyan. byörna haffwa tändher klöö
mädh hwilkom the vārya sig för än the dö
15 Tywra horn oc wilbasa tändher
jgelkotten är hwas hwart han sig vānder
Mädh sith brysth oc snara winga
kan falcken alla foghla betwinga
Spora haffwer hanen oc skölpaddan skala
20 cocodillus hwdh starka som hwala
Draka ether oc spinnelkoppor
oc snarasta föther hara oc loppor
Alskona dywr badhe stor oc smaa
som j vādher vathn oc pa jordenne gaa
25 Ärw begaffwadhe mädh natwrlíke vārya
moth thet them wil skadha hindra oc hārya

231 v.

Förwthan enasta menniskionnas krop
 som näkin födes oc klen födhes op
 Menniskian skal thär aff förstaa
 sigh skwla mädh androm fredsamlika wmga
 mädh kärlek milhet oc fredh vtwidha 5
 oc aldrig jnbyrdis kiffwa oc stridha
 Hon är nw grymmaren än oskäligh dywr
 grämse jlhersk oc til örlögh wr
 För fafång namn som härre oc första
 mädh rikedomma aastwnnda oc törsta 10
 Mange til örlög korsens tekn föra
 j sin baner oc ogwdelika göra
 Fredsens tekn är korsit wisth
 som härren os bewisthe jhesus crist
 Paffwa biscoppa oc mange konwnnga 15
 giwta cristit blod meer än tala kan twnga
 Swa trampa the korsit j cristit blod
 för hwilkit jhesus pa korseno stod
 görandis mellen alla sämyo oc fred
 at wi skwllom wara hwar annars led 20
 232 r. | Hwat skal jak nw mera säya härtill
 jngen haffwer länger fred än hans granne vil
 Thy är oc nyttogth stwdera vm stridh
 oc balla sina tro j örlögis tidh
 J konwnngxgardhen ärw mange blötlika k[l]ädde 25
 som j stridhenne ärw ganskans rädde
 konwngom tyäna thet är stor losth
 daglika driikka thär myöd oc most
 Kräffya aff bondanom skäppo til hest
 när han ridher j fodringennas gesth 30
 Äffther then söthma och kikerlaath
 kombir offtha badhe wee oc grath

- klädhy oc pänunga giffz them gärna
 at the skwla strida oc rikith wärna
 Ey spara sit blod oc dödhén lidha
 wara altid redo swa manlika strida
- 5 The skwla ey fatigha twinga äller trwgha
 jngen förföra belakka äller lywgha
 Som öghlara göra oc örna twtar
 ath härrana taka bort bade oxa oc stwtar
 Jngen klostérs regla är swa hardh
- 10 som rättelika tyäna j konwngzens gaard
 | liggia oc gaa baadhe nätther oc dagha
 j pansar oc harnisk oc ey them affdragha
 Han skal ey älska mykith lakana säng
 wm han wil wara en ypper dräng
- 15 J androm konstom tyänas läre aar
 mästarenom som j konstenne sigh förstaar
 gwlsmedhom bältarum mwrrestara oc bakara
 stenhwggara snikkara oc skomakara
 lära the ey ämbethen ganskans wäl
- 20 thet är thera skadhe til äwighen träl
 Stridz konst lyder ey pa personlikit wärff
 lärís hon ey wäl är rikesens fordärff
 Skadhe är thet then menigha man
 wm tw ey stridhena regera kan
- 25 Vegecius var j the konstenne mykit klok
 thy dictadhe han samman tessa book
 Läs henne gärna tw, som konstena öffwa
 hwat tw nymmer got thet göm oc pröfwa
 War rätther thinom härre som tw rakte thina hand
- 30 Bint aldrig mädh nokrom förrädilse bandh

232 v.

233 r. Stridennas segher är j konstenne 28

Stridhennas segher är ey ath enasth aff mangom
 stridzmannom oc starkom hoppandis, wthan jamwäl
 aff stridzens konsth och them som jdelika haffwa
 warid j örlögh Oc thet war saken hwj romara wonno 5
 maxan alla wärdlena wndy sigh. thy the haffdo
 thet stridzfolk thär konstena haffde til at stridha,
 Hwath ey waro romarannas häär til strid myndre
 oc färre än frankarikes, smärre folk än tyska landz
 almoge, wanskelikaren än hyspana män, Ey swa 10
 rike som the j affrika landom, Ey swa wise som
 the j greka landom, Men romara wonno ath enasth
 thy the haffdo wthwalth örlögx folk och thär til
 wpwäxith aff wngdom oc öffwat daglika til als-
 kona waakn, Swa ath the waaro wthlårdhe j the 15
 konstenne för än the kommo til markena thär ör-
 lögith skwlle bedriffwas, Oc thy waro the diärffwe
 swa som när en kan ena konsth wäl. tha brwkar
 han henne wtan räddogha, oc swa wonno faa them
 som waro mange oc faakwnnoghe til örlögh:— 20

Aff hwadh landom skal wälyas stridz folk 29

233 v. J allom landom finnas jw bäggia blandh | baadhe
 diärffwe stridz men oc the thär til intheth dogha,
 Tha likowäl samma landhskapsens almoghe är yppa-
 ren än andre aff androm landom ey ath enast til 25
 likamsens starkheth: vthan jamwäl til hoghsens diärff-
 heth, Oc thy är märkiande. at the som födhas j
 them landom som är mykin solennas hithy. haffwa
 litith blod j sigh, oc thy haffwa the ey stadog-

heth äller dirffwe til ath stridha thy the rādhas
 sarghas oc blodzens vthgiwtilse, The som fōdde
 ärw j landom hwar mykin är köldh, The ärw ey
 swa godhe til klok raadh som the andre, men the
 5 haffwa mykith blodh oc ärw diärffwe til örlögh,
 Oc thy är stridzfolk wälyande aff them landom
 som ey är förmykin köld äller hithi, thy them
 tarffwas j stridhenne swa wäl snille oc förnomsth
 som diärffheth til ath rādhas ey före saarom. blodz-
 10 ens giwtilse äller lidha dödhen

Wm stridz folk aff köpstädher äller landz-
 bygdh skal wälyas 30

Jak tror ath aff bondannas almogha ärw | wäly- 234 r.
 andis stridzfolk thy the ärw qwāmast thär til, the
 15 ärw wpfōdde aff barndom mād^h arbedhe, the githa
 lidith hitha oc köld snyö. slag oc rägn pa mark-
 enne, The ey begära mykla kräseligheth mād^h
 badstwffwo oc dyran kosth, oc giffwa sig ey widher
 arbedhe görandis torffwalla oc groper, bāra harnisk
 20 pansar oc järn liggia pa jordenne, thi wanen är
 them ey twngher, Tha likowäl när nödhen tilsägher
 oc wthkräffwer maagha oc köpstadz folk dogha til
 örlögh oc wānyas til ath bāra dragha oc lidha swa
 som andre hwnger törsth fröst liggia pa markenne
 25 äller wndy pawlwn, til städyes tha them ey jngaa j
 köpstädherna swa länge örlöghit warar, Fordhom
 waro j rom godhe stridzmen. thi the sammo waro
 oc akermen thy then rād^hz myndre för dödhenom
 som myndre kräselika wäldagha haffwer j sino
 30 liffwerne

Hwrrw gammal wälyes til örlögh 31

Tha skäggith börya först wthspringa ärw alle qwäme
 til stridh oc än för thy wngdommen är gladher
 lättar til ath springa oc löpa. äller symma, oc snar-
 234 v. hethen mykith nyttog är enom | godhom stridz man, 5
 gammalt folk är mykith senth twngth oc lamth, oc
 thy är bättre ath en wnger hoffman klagar thet han
 är än ey gammal nog til ath stridha. än then gamble
 klaghar sin thima wara framlidnan Ey skal nokor
 säya äller mena ath stridz konst är lithen til ath 10
 lära oc kwnna henne wäl mädh alskona wapn waran-
 dis til hästh äller fotgangare mädh arborstih sköl
 äller byssor mädh theras brwkan swa ath jngen
 stigher aff then stadh som hwar är skikkadher äller
 gör nokra willo j spestzenom, oc kan affbära hwg 15
 oc skoth mädh skerman kwnna kasta göra graffwer.
 hwässa oc fästa paala wärna mädh sköllenom, waktha
 sig före skoth oc twär hwgh, oc dristelika sökia til
 fiendana När alle ärw thär j wäl lärde. tha är them
 lost at ga j örlögh oc jngen räddoghe:— 20

Likammen skodes när stridz folk välyes 32

Teth folk som langth oc högth är doger til strid,
 än tha likowäl hendher at smaath folk är offta
 235 r. starkaren oc diärff|waren, oc thy skal then som wälya
 wil sigh stridz folk. granlika aktha oc skodha an- 25
 sikthen. ögonen. oc allan kroppen, thy swa som
 hesta hwnda oc annar dywras kraffth pröffwas oc
 skodas aff kroppannas fathnath oc skapilse j mangom
 teknom. täslikes göris oc wm menniskiorna, En
 wnger man som qwämer är til strid haffwer tessan 30

tekn, Han skal wara qweker j öghonen. rättan
 haffwa halsen. bredha hårdhana oc köthfwlla axla.
 stora fingra. langa arma oc tyokka. lithen bwk.
 ey stoor laar. ey mykith tyokkan beenkalff aff köth.
 5 wthan heller aff senor oc starka aador. När tässen
 teknen ärw tha är ey akthandis wm längdena. thy
 bättre är starkhethen j them än storleken,

Aff hwath ämbethz men s[k]wla wälyas stridz
 folk aller ey 33

10 Fjskara föylara. apotekara. väffwara oc alle the
 som läthwärk traktera som qwinnom tilhörer skwla
 aldrih anamas j stridh, wtan håller takes smedher.
 timbermen. köthmangara. och jäghara the ärw
 dogxe til örlögh. och | j theras dristogheth hängher 235 v
 15 menogha rikesens wälfärdh oc segher, Oc thy är
 ey löslika aktandis hwilke som wthwälyas thär til,
 oc then som wälya skal tarffwas wara kwnnogher
 oc kloker thär til, Oc ey wälya them som kwnna
 swärya stora blodogha edher. oc skräppa mädh
 20 storom ordhom. oc slaa fämthan när the ärw
 drwkne. oc när som tarffwas. haffwa hara hiärtha.
 thär the skwllo brwka mandom. Godhe stridzmen
 skwla wara höffwiske. oc rådhas före blygdh wm
 the sig ey j stridhenne bewisa ärlika. oc håller
 25 döö än ryma, Jnthe gawnar lära then som altid
 är oqwämer. vthan meer skadar giffwa honom stor
 lön oc soll. Oc aldrig fik then hären j stridhenne
 segher. hwilken war sambladher aff them som ey
 kwnne wälya, När stridzfolkith haffwer langan fredh
 30 glömer thet konstena oc wanan aff hwilko offtha
 kombir skadhe,

Walde stridzmen skwla pröffwas 34

Fordom war sidwānya ath pröffwa försth them som walde waaro til stridz ämbethe oc sidhan
 236 r. scriffwa them thär til | giffwandis them tekn ath the qwāme waro Äller affsäya them som fwnnos 5
 ey thär til wara dogxe, Thy snarheth. dristogheth förlek oc förnomsth hörer til the konstena hwilken henne wil lära, thy striden wynnes ey mād^h storth tall folk ath enasth när mäste delen aff them ärw litith äller jnthe dogxe, Vm wnge men ey öffwas 10
 daglika til strid. hwrw skwla the tha lära androm thet the ey syälffwe kwnna, oc länge haffwa fred oc trygheth gör förglöma stridz konsth, oc thy tarffwas läsa jdkelika föräldrannas kennedom hwrw the haffwa strith oc theras mandoms gerninga oc 15
 jämwäl aktha hwath som scriffwas j tesso bokenne,

Springa oc löpa j rätthan ordan 35

Första kännedommen är thessen som stridz folk skal aktha oc göma. ath the gaa oc staa j wāghom äller spetzom j rättan ordan oc skikkilsom, hwilkith ey 20
 kan skee wthan the thär til wānyas oc tām^ya sig thär til, stwndom löpande fasth stwndom sakta gangandis. fram äller til ryggia oc jamlika bliffwa
 236 v. j sammo ordan oc skikkilse, skingra the sigh | oc willas aff spetzenom oc sammanblandas tha är them 25
 skadhen j wissonne aff fiendommen, Stwndom tarffwas ath the skwla löpa hastelika moth fiendana anamande bätre tilfälle oc fördel til stridena til ath förraska fiendana, til ath bespeya, til ath fwl-fölya them som fly, oc thet är lärandis Jtem springa 30

affwer dike mwra aller högdher skwla the sigh
 wänya oc lära mykith wäl thy thet offta tarffwas,
 oc skerma, swa ath all gerning kan springande
 göras för än fienden kan sigh förwara och sigh
 5 tilredha, oc thär mädh förfäras fienden ganskans
 mykith:—

Symma skwla alle kwnna 36

Wm sommaren skwla alle öffwa sig til ath kwnna
 symma, Thy stridzfolk haffwer ey altid broa thär
 10 the skwla framfara affwer äffwer, oc stwndom när
 aller hären swigher til ryggia. hender offta at the
 skwla symma, oc offta thär för waaro smaa bäkkia
 kombir hastelika stor flod aff räghn, oc kwnna the
 tha ey symma. fa the swa storan skadha aff flod-
 15 enne som aff fiendommen, oc ey ath enasth skwla
 menniskiorna wara kwnnoge til ath symma. vtan
 jämwäl hästana thär til enkannelika tämyas ridan-
 dis affwer dywp at symma,

Stynga är ypparen än hwgga 37

237 r.

20 Stinga oc hwgga skwla the alle kwnna, Men snar-
 aren winner then som stinger än then som hwgger
 aller slaa j stridhenne Thy hwggen dräpa ey swa
 offta som styngen. thy waapnen oc harnisket bär
 aff oc menniskyornas been, Men styngeth gaar
 25 gönom oc gör dödelik saar,

Lära stridha j harnisk 38

Framdelis är wnger stridz man lärandis mädh
 harnisk pansar. hyälm skyöl oc annor flere hwad

namn the kwnna wapnen kallas daglika them bära,
 oc ey giffwes them tyänarom fwll lön som ey ärw
 fwlbordelike paa markenne til gärningena j tesse
 konstenne, Oc jnthe är bättre rikeno oc menoga man
 än thet mange kwnna tessa konstena til ath stridha, 5
 Dyr flogeldz klädy oc sylke. gwl oc selffskenor
 wända ey fiendana til ath göra sig ödmywka före
 the prydilsen, vtan ath enasth mädh grymmom
 waaknom skwla the förfäras, Oc är aktandis ath j
 allom androm ämbethom oc konstom är nokoth 10
 farith wirth aller orättelika brwkath mädh försym-
 237 v. ilsom. thet maa wäl sidhan bältras oc wpfyllas hwath
 som försymath war, men j örlög hwath thär för-
 symas är oboteliken skadhe, thy the annath hwarth
 strax slas j häl som striddhe ey rättelika, Äller 15
 giffwa flygth oc tappa Thy waren ey faane j tesse
 konstenne wtan öffwen konstena, kastande thet som
 twngth är thär aff kombir starklek j armläggiana
 oc likamman:—

Skyttor mädh arborst oc bogha 39 20

J wngdommenom skwla drängiana lära skywtha mädh
 byssor arborst oc handbogha rath oc wisth, Thy
 skyttorna ärw ganskans mykith nyttoge j stridh-
 enne, Oc wpe j dalommen är en godher sidher ath
 smaa pilt barnen ey skwla faa math wm daghen 25
 för än the haffwa skwtith tre resor gönom ena
 naffwars bwrw, skywtandis til maals, j androm
 landhom plägha möderna ey giffwa barnommen math
 wm morgonen tha the ärw nokoth storre för än
 the raaka pa maalith mädh slywngo stenenom, oc 30
 the kastha mykith wisth mädh slywngo, oc offtha

j stridh göra slywngo stena mera skadha än ar-
 borsth, thy mädh staffslywngor | kastas twnga stena, 238 r.
 oc fordhom brwkadis slwngor mykith j strid, oc
 the ärw ey twnge ath bära, oc händer offtha at
 5 stridhen stander thär som ärw mykla stena pa
 bärgom aller bakkom, oc mädh them maa göras
 mykin wärn oc stridh:—

Stigha til hesth är lärandis 40

Godhe stridzmen skwla kwnna wäl stiga til hesth
 10 lättelika, Ok pläghadis fordhom haffwas en bygdher
 hästher aff trä thär wnge men sigh öffwadho.
 försth vtan harnisk. sidhan klädde j harnisk paa
 wenstre oc höghre sidhonne tilstigandis haffwandis
 draghin swärdh aller glaffwon staka j handenne,
 15 thy offtha hendher j stridhenne ath en kombir aff
 hestennom oc tarffwas snarlika wpstigha aller pa en
 annan hesth oförtöffwath:—

Bära twnga byrdher är vänyandis 41

Wnge stridzmen skwla wänyas til ath bära twnga
 20 byrdher, thy offtha j nödenne tarffwas ath bära
 kosthen oc harnisk longan wägh oc ga j sinom
 spetz ey thes sidher, oc wanen gör byrdena lättha

Bära harnisk skwla alle gärna 42

238 v.

Fordhom waaro stridzmen wane bära twngth har-
 25 nisk oc waakn, oc hwarth landskap haffwer jw nokor
 enkanneliken waakn, Men för läthy skwld läggia
 nw mange borth harniskith oc sankä swa pila oc
 järn j baran likammen, oc j samgangenom j strid-

enne tänkia tolke ey staa manlika pa markenne.
 wthan hwrw the skwla wara lätte til ath ryma
 vndan, thy the ärw swa som näkne til ath sarghas
 Jtem hwath skal en fothgangara skytta göra j strid-
 enne som ey haffwer kräffwitto brysth oc järnhath, 5
 thy boghan oc sköllen kan han ey j sändher regera
 oc halla, Hwath skal baneraföraren göra som mädh
 wenstre handenne skal föra glaffwonith oc mädh
 höghre banerith, wm hans likamme är bar oc hoff-
 wodith barth vthan wapn, Jtem fothgangaranom 10
 är pansarith twngth oc annor wapn til ath bära
 oc jamwäl förfärliken til ath tänkia Än the som
 ärw j them förfarne oc mädh them aff wngdom
 wane. älska them altid til ath bära thy tyngre är
 mädh barom kroppenom lidha saar oc dödzens 15
 239 r. waadha Oc aldra wärsth är ath oärliga fly. | gripas.
 oc menigha man oc rikith förtapa oc än mädh störsto
 blygdh dräpas swa som faar thy the lätyados bära
 pa sigh harnisk, Thy är raadhelikith ath lära sig
 stridha j alskona mattho oc mädh mangskona waknom 20
 skerma, förty är mannen wäl wäknadher oc kyn-
 nogher thäs diärffwaren är han oc rädz ey ath
 sarghas:—

Göra skärma 43

Godhe stridzmen skwla wara förstandoge til ath 25
 byggia skerma j man[g]skona mattho mädh groper
 törffwal oc kwpor etc^{ra} swa kwnna the thär sigh
 tryggelika hwila nath oc dagh som the waro j enom
 mwradhöm stadh, men när the skwla skermana
 flythya äller wptaka, warda the offtha sökthe aff 30
 fiendommen oc dräpne, Jtem thär skerma skw[l]a

sätias til ath bliffwa länge skal wara nogh skogher.
 math oc yffnogith goth wathn, oc helsosampth
 vädher, Oc förwaris ath thär är ekki när nokoth
 högth bärgh pa hwilko fiendana wppe stridandis
 5 göra aaffwan ksth, Är aktandis ath j thet rwm-
 mith kan ey komma nokor flodh som fördriffwer
 skärmana, oc the skwla ey göras widharen än som
 härenom | tarffwas. oc ey håller förmykith trangha, 239 v.
 ath hwar hindrar annan, Skärmana byggias stwndom
 10 trehörnotta, stwndom fira hörnotta, stwndom som
 en halffwer cirkil swa som jordmonen. tilfällit oc
 tarfftelikheten tilsäger, Porthen oc wthgangen skal
 witha moth fiendana, åller til östher, oc nästh porth-
 enom skwla ligghya the främsth ärw skikkade stridha
 15 oc baneraförarana, Skermana byggias swa, Hwggis
 trä oc riis oc läggis skikkelika som en mwr oc
 wpkastis jordhen vtanföre thär wppa görandis en
 starkan torffwal Oc wpkastes wmkringh en grop
 xij föther breedh oc jx föther dywp, oc all the
 20 jordhen kastes pa torffwallen oc j torffwallenom
 warj mykin trä bolwärke biälka oc bysso holl, oc
 thär til pläghas altid föras j härenom manga spadha
 yxer. järnpikkor oc annor anbodh som thär til
 tyäna at byggia, Men när fiendana ärw ey när-
 25 stadde tha är lath byggia borgena .oc skerma Än
 ärw the tilstädis tha halle alle the som til hästh
 ärw oc hälfftena aff fotgangarwmmen wmkringh
 moth fiendommen mädhan the andro graffwa oc
 byggia, oc när eth twsand haffwer graffwit sina
 30 | wth stikkadha graff, gange eth annath twsand 240 r.
 thär nästh til ath graffwa oc the andra til ath halla
 wärnena, oc swa tridye. fyärde oc fämthe twsand

etc^{ra} Oc när alth är fwlbordat beskodhes graffwerna
 aff förmannommen, oc näffses affwer them som ey
 haffwa wäl bygth oc graffwith, The hoffmen som
 ärw vpfödde til jnthe annath vthan krwsa oc twa
 sith haar syw resor hwarya vikw skwla napliga 5
 dogha thil at göra fwlt j tesso matto före sit äm-
 bithe oc stadga

Stridz ordan oc spetz skal gömas 44

Jnthe är nyttogaren j stridhenne än ath halla rättan
 ordan oc skikkilse, oc sigh ey samman trängia j 10
 hopen meer än tarffwas, oc ey håller förmykith sigh
 wthwidha, thy j traanghethenne hindra the sigh
 jnbyrdis, j widdenne giffwa the fiendommen tilfalle
 sig jnkomma, oc när the sigh swa samman blanda
 oc spetzen är brwthin. skal ey tha meer aktas äff- 15
 thär ordans skikkilse, thy fienden är swa bak som
 framman, Thy skal stridzfolkith offtha haffwas wt
 pa markena, oc läras hwar j sith lidh äffther the
 240 v. som hwar är jnscriffwin hwrw the sig | skwla haffwa
 j stridzens spetz, sätiandis them först enfalleliska 20
 gangandis rath fram, swa ath mellen hwan thera
 är lika jämth rwm, Sidan bywdis them snarlika
 göra hwarth lidh twädobloth oc oförtöffwath oc halle
 sin ordan, Sidhan bywdis them göra sin ordan fir-
 hörnottan oc lika j hwarth lidh, Sidan bywdis them 25
 göra sin ordan trehörnottan, Sidan bywdis them
 göra sin ordan trindan som en ringh, Oc then
 ringen plägha gode oc tamme stridzmen göra när
 fiendana sig blanda mädh them ath alle skwla sig
 ey jnblanda, thy tha är waaden j waanom til ath 30

fly, Oc ärw the swa aff wngdom lärde oc jdkelika
 betänkya ok sig öffwa thes handogaren ärw the när
 thidhen kombir ath stridha, Oc tha romske key-
 saren hiölth stridz folk stadgade han oc bödh at
 5 ena reso hwar maanath badhe ridhande och foth-
 gangara skwllo wth fara pa markena *mädh* all sin
 thygh oc wäryo ena myla wägh j rättan ordan,
 oc en deel aff wäghenom skwllo the löpa, oc the
 som ridande waro traffwa oc hwar halla sin ordan
 10 j tränge bärghom oc dalom wppa thet the skwllo
 wara lårdhe oc förfarne j konstenne oc vandhe,
 | Thy bätte är ath lära them som ärw j rikeno in- 241 r.
 födde. än leya wthländnynga,

Hwrw legio pläghadis fordom 45

15 J treskona matto brwkas all strid som är til skips.
 til hästa. oc til fothgangara, Men fothgangarana
 ärw yppast oc nyttogasth, thy the kosta myndre,
 the göra tyänist badhe pa bärghom skoghom oc
 slättom. hwilkith the til hesth ey kwnna göra vtan
 20 pa slätto markenne, Legio är en wthwaldher här
 som haffwa alle ena konsth til at stridha, Men
 ther som samnas folk aff mangom landskapwm til
 örlögh. the haffwa ey ena matto til ath slaa en
 spetz. oc swaa löper en hiith oc en annar tith
 25 napligans görandis nokon segher, Oc the skwlw ey
 sätias vthan til sidhorna swa som vingha til ath
 hiälpa oc ey j ordanen ther the ärw ey förfarne
 oc lårdhe til, Jtem tessan legio som wi kallom
 skare är nw syällan j nokrom härras gaardh som
 30 fordom var j kesarens gaard, thy fordom jnscriff-

wados wthwalde men til then scaran. oc när en
 241 v. dödhe | aller borthfoor waldis en annar wnger j
 hans stadh, oc mädh mandomsens dygd skwlle han
 förwärfwa wälyas wara j them skaranom, Men nw
 ridher hwar fran sinom härre mädh omynne til en 5
 annan härre oc tyäna j eno rike hwilkith oärlikith
 oc ohörlikith är badhe honom som tolken tyänara
 anama oc honom som sigh swaa skels fran sinom
 härre, Jtem j them skaranom war storth arbedhe
 tiäna: twng harnisk: oc wandsamth lära konstena. 10
 oc thy är the konsten maxan aflagdh oc glömdh
 Oc thy jak ey stridha kan aller maa wille jak scriff-
 wande stridha aller scriffwande lära androm stridha
 draghande alt j en hoop hwath andre fordhom
 haffwa pröffwath oc scriffwith til tessa konsth thy 15
 en här til örlögh hwath håller han skikkas wäl aller
 illa thet är alth lika mykyn kosthnath oc förtäringh
 och ey lika nytto oc fromme, oc fordhom plägadis
 aldrih meer haffwas än twa legiones til stridh ä
 hwrw mektoge fiendana waaro, thy wil jak här äffther 20
 scriffwa hwrw legio then store skaren skikkadis, oc
 mange the waro til mantalith, oc än tha the wth-
 tydilsen är mörk wnderstanda begrwndis thes bäter,

242 r. Hwrw mange göra legionem 46

Nar wnge oc starke stridzmen ärw valdhe oc öff- 25
 wadhe j fira maanadha daghlika jnscriffwados the
 j ena book oc märktes pa likammenom, Oc sidhan
 sworo en eedh dyran ath the willo wara troghne
 tyänara oc aldrih wndanfly dödhen före meniga
 mans oc rikesens besta, Jtem hwar legio haffwer j 30
 sigh tyo choortes, Än hwar cohors haffde ey j sigh

lika manga stridz men, Förste oc yppaste cohors
haffde 1105 fothgangara, 132 ridhanda j harnisk
the haffwa hoffwodbanerith oc försth skikkas, An-
dra cohors haffde 555 fotgangara: 66 ridhande j
5 harnisk, Tridie cohors 555 fotgangara. 66 ridh-
anda j harnisk, Fiärdhe cohors haffwer 600 fot-
gangara. oc 66 ridhanda j harnisk, Fämte cohors
haffwer 600 fotgangara oc 66 ridandhe, Syätte
cohors 555 fotgangara, oc 66 ridhanda, Sywnde
10 cohors 555 fotgangara, och 56 ridhanda, Ottande
cohors, oc nyonde cohors haffwa oc hwar thera
555 fotgangara oc 56 ridhanda, Tyonde cohors
haffwer 555 fotgangara, oc 56 ridhandha oc swa
är aller legio haffwandis 6000 fotgangara, oc 732
15 ridhanda, Myndre kan ey wara til legionem, vthan
heller flere: | oc hwar cohors haffde sin capitenara 242 v.
som them regeradho, oc mange andre ämbetz men
swa ath alth gik skikkelika til, somme smedher,
timbermen, baswnara, läkiara. scriffwara, wärk-
20 mestara, hoffslagara pansarmakara etc^{ra} swa ath
jngen anbod skwllo fattas, oc waro swa kloke at
the groffwo ganga dywpth nidre j jordenne wndy
stadz mwrana oc kommo jn j städherna them oför-
warandis Jtem skifftis hären wndher mang baner
25 swa ath hwart hwndrath haffde eth baner ath när
stridhen giordes hwar hopen kwnne witha hwar
theras hoffwod war ther the skwllo bliffwa til sam-
man, Sidhan skifftos the j rotanskap swa ath tyo
skwllo altid wara j eno pawlwn oc samman ätha
30 oc stridha swa som the waaro en man oc hand,
oc en swaradhe före them oc the honom lyddo
Jtem hwarye xxxij ridhande skwllo altid haffwa

särdelis baner ther the lyddo oc äfftherfoldo, Oc
 the til capitenara skwla wälyas. varj starke. diärffwe.
 väl lårdhe j konstenne ath stridha. waker lätther.
 snar. ey drinkare. Ey haffwa mangh ordh. vthan
 håller gerningana oc lydhogher. Aktande ath the 5
 243 r. vndy | honom lydha haffwa godh klädy oc wakn,
 ey rostogth harnisk. swärdh. åller annor järn wtan
 wäl blank skinande, oc öffwe them daghlika pa
 markenne lārandis konstena Samwledis then som är
 capitenare före ridhanda skal wara qwāmer oc wigher 10
 j harnisk. starker oc konstogher til stridha som
 görs behoff, oc halla reen al sin tygh hästh oc har-
 nisk, oc findher han nokon aff sinom wndhy saath-
 om som ey haffwa sin tygh klar näffza them oc
 straffa, thy skinande blank harnisk giffwa en för- 15
 färilse fiendommen Rostogth harnisk oc oren tygh
 bära withne at mannen är ofannogher och jnthe
 dogher, Oc ey ath enasth skwla mennena wara
 tamme til stridh. vtan jamväl hestana oc wäl hallas:

Skikka spetzen till stridhenna 47 20

The ridhande ärw j swaar och twnggh thygh skwla
 skikkas pa hörnen j spetzenom, oc först skikkes
 then förste cohors gangandis til footh til höghre
 hörnith, oc swa then andhre cohors nästh honom,
 243 v. tridhie cohors | skal sätias mith j spetzen oc fyärdhe 25
 mād̄h honom, ffämte cohors säties pa wenstre hörn-
 ith nästh them ridhandom. oc ther warj hoffwod-
 baneren, Sidhan säties then andre spetzen oc widher
 höghre sidhonnas hörne säties siätte cohors oc
 jämtho them säties sywnde cohors, Ottande cohors 30
 säties mith j spetzen. och nyonde bak honom,

Tyonde cohors haffwe wenstre hörnith, Oc altid
 säties the främsth som ärw kyndoghe til at stridha,
 oc mällen hwan ordan skal wara sex föther swa
 ath hwar haffwer rwm röra sina wäryo oc mellen
 5 the jamsidis ga varj tre föther Oc the förste oc
 främste twaa ordines som haffwa swar oc twng
 harnisk oc waken skwla halla aff fiendana oc wärya
 standande paa enom stadh, Tridie ordanen skal
 wara haffwandis läth waaken oc rörliken vara
 10 til snarheth oc fiärdhe samwledis mädh arborst
 oc byssor, thy the wthlöpa ath retha fiendana
 oc them försökia oc kwnna the jägha fiendana
 thaa draghe hären äffther, Warda the tha til baka
 driffne, tha rymme jn j spetzen swa som the kom-
 15 mo jn wm en mwr, thy legio skal ej gerna fly
 aller fiendommen flyande äfftherfölya | Jtem skal 244 r.
 oc hwar man haffwa en bokstaff j sin sköl aller
 pa klädyn swa ath han weeth wndy hwath baner
 han lydher or äfftherfölyer, Oc legio skal wara som
 20 en starker stadh mwrader, oc alt thet them tarff-
 was föra mädh sigh, Oc haffwa mangskona lekara
 ey til losth, wthan til tarffteligheth, thy när som
 bläses j baswn märker samman skikka spetzen,
 när bläses j lwdh märker hoffwodbanerith skal flyt-
 25 yas, när bläses j skalmeyo. j horn. aller härbamban
 gaar witha alle hwath hwarth thekn haffwer be-
 tydha. Jtem skwlv oc wara mange boklärde j
 hopenom j mangom konstom som kwnna pröffwa
 oc lära them som nyliga til the tyänistena kom-
 30 ma oc andre som väl kwnna göra räkenkap oc
 skriffwa alla wpbyrdh lön, väkthara haldh. thy aff
 hwaryo hwndrath ware fira väkthara til hesth oc

fira fotgangara hwarya nath, oc jngom sparis ther j
 ey meer enom än androm, Oc jngen göre nokra
 gerningh til sina winningh thy han wpbär lön aff
 menigha mans pänningha, Oc aktis ath alth skal
 göras j härenom skikkelika, oc oförsymelika som 5
 ytersta athwakt wthk[r]äffwer

244 v.

Öffwa sigh til at stridha 48

The som gamble ärw j tyänisthenne och stridz
 konstenne, än tha ath fridher är likowäl skwla the
 daglika öffwa sig ena reso, oc the som wnge ärw 10
 twa resor, thy aff mangom aarwm oc allerdome bliff-
 wer jngen fwlbordeliken j thesso stridz konsth,
 wthan håller dagliken jd h oc öffwan ath skerma
 hwgga skywtha springa etc^{ra} mädh alskona waakn-
 om, Oc then som wäl är wan oc ther til lårdher 15
 begärrar örlög, oc then ey är lårdher, åller waan
 ath stridha är altidh räddher, thy konsthen öffwer-
 gaar makthena, Alle andre konsther lydha til per-
 sonlika nyttor oc gawgn. Än thessen konsten lydher
 pa meniga mans oc rikesens bästa, oc thy är hon 20
 mykith athwaktelikaren lārandis O aldra mesth
 prisande men som the konstena wilya lāra oc
 brwka. wtan hwilka alle andra konsther ey kwnna
 wara åller brwkas, oc thy är thetta ordith mykith
 märkiande, Hwilken begärrar fridh redhe sigh til 25
 strid, Hwilken som wil haffwa segher. öffwe oc
 lāre väl stridzmennena, Hwilken som begärrar rolek.
 245 r. stridhe mädh konsth. | oc ey mädh vaanande lykko,
 thy jnghen dirffwes honom retha åller förtörna. hwil-
 ken som han wnderstandher wara redho at stridha 30

Wakn oc anbwdh til stridh 49

Stridhennas segher är ey j mykith mantall. wthan
 jamwäl j storom waaknom, Fordhom haffdos stoor
 arborsth pa wagnom hwilken xij men wondo wp
 5 *mädh* trizor them spennandis. oc skwtw stor skoth
 moth hwilkom jngen harnisk wardho, men nu ärw
 större skoth som ärw byssor wpfwändne, Blidhor
 waaro oc fordhom oc än brwkas Jtem war oc
 fordhom en skerm som kalladis onager oc twa oxa
 10 drogho honom oc fördho til ath skerma moth
 fiendom Jtem ekior fördhos j härenom mange til ath
 fara öffwer älfwer oc wathn fästendis them sam-
 man *mädh* länkior oc fiöla affwan wppaa ther som
 ey waarw broar baade före fothgangarum oc ridh-
 15 andom, Jthem haffwes oc manghskona wakn *mädh*
 hellebard staffswärdh. polyxer etc^{ra} trogh til ath
 bära jordh. korgha. skoffla. spadha. järn pikkor.
 saagher. yxer. naffra. oc ämbetis men som byggia
 smida oc mwra kwnna, hwilkith ey alth kan här
 20 wth bescriffwas,

Matteliken här är bästher 50

245 v.

Ey är goth ath haffwa affwer mattelika mykith
 folk oc storan här til strid thy the snararen för-
 därffwa sig siälffwa jnbyrdes än aff fiendommen,
 25 oc them hendher mang mishelle, oc senth komma
 fram j wäghommen, ther tränge är äller älfwer oc
 mykle hesta oc folk wil haffwa mykin kost oc math
 oc höö aff hwilko härren vardher snarlika fatigher,
 och än stwndom haffwer ekki wathnith warith yffn-
 30 ogith härenom til ath driikka, Oc hendher thet

swa ath hären skal fly tha falla mange, Oc thy är
altid bätre haffwa färre stridz men wäl lårdha oc
diärffwa. än manga oc lithith doxe, Til mattelika
strid haffwes en legio Än ärw fiendana mykith
mektoget thaa haffwes twa legiones wäl tilskikkada, 5

J Helbrigde gömes hären 51

Forwaris hären före onth wathn at driikka aff kær-
wm aller brönnom före pestilentz wädher. ondho
lwcth. oc andra sywkdomma, thy then standher
ganska illa som skal stridha oc är sywker, Oc meer 10
246 r. hiälper til helsosambeth | daglika sigh öffwa oc
brwka. än taka raad aff läkiarwm, Swa öffwadho
sig fordom godhe stridz men. nw ridhandis öffwer
brath bärg, nw öffwer wathn latandis hestana symma
langan wägh, oc andre swmmo äffther hallandis j 15
hestens rwmpo, nw wandho them til ath springa
affwer dike oc gaardha, Oc wm sommaren oc hösth-
en flyttos offtha bolstädherna oc pawlwnen thy an-
nars aff myklom skara wordhe ond lwcth oc sywk-
dombir:—

20

Före sees mädh alskona förtäring 52

Thy grymmaren är hwnger än swärd för än hären
sankas tilredis yffneliken kosth höö. korn. oc al
ätanswara, och nogh päninga til ath löna folkit
oc köpa hwath som tarffwas, Oc konwngxens rike- 25
domma ärw ey trygge wthan the bewaras mädh
waknom stridz folke, offta händher längre bestal-
ning wm sloth oc städher än härren gissade, oc
fiendana vtan wmkringh lidha offta mera hwnger

än the som the mentho swälta wth, oc ther hären
 oc fiendana ärw wäntande komma wndan föris
 oc bortdriffwes längdan fää faar swin och aller 246 v.
 fänadhen korn hwete oc all ätandzwara ath fiend-
 5 ana fa ekki thet sig til bestandh oc hiälp, Oc
 redhes til mwra homeyor oc bolwärke. bysso
 baardha för än fiendana komma annars bliffwa alle
 förfärade aff theras tilkommo, oc hwath som är
 skaffande aff androm städöm göris j tid för än
 10 wäghana warda them förmenthe, Oc sidhan bestal-
 ningen är giordh häydes sparlika j förstone all
 förtärning, som gammalth ord är at man skal
 häyda widher bredden oc ey widher bothnen, oc thet
 är wnderstandandis vm vedh til ath brenna, korn
 15 hö oc alla menniskionnas förtärning, Oc är enkan-
 nelika oc ganskans mykith förwarandis ath hären
 oc härrana latha sigh ekki swika oc förraska
 mädh falskom oc lösom fiendannas breffwom och
 meenedhom, Thy yfftermerna hafwa swenske men
 20 fangith skadha tha fiendana haffwa bedith oc bwd-
 ith sig til dägtingan mädh enom skrymptelikom
 fred, Thy när fienden kan winna mädh swornom
 meenedhom oc breffläppom tarffwas honom ey solla
 manga twsandha stridz men, Än tro oc ära skwle
 25 | oc bordhe hallas fiendom, hwilkit nw ey görs, oc 247 r.
 mesth aff them öffwerstom

Jnbyrdeliken twädräkth förtakis 53

Stridzfolk som är aff mangom landom sammansank-
 ath faar offta inbyrdis oroligheth oc kiiff j hären-
 30 om och mykla wredhe, oc mäst the som ärw wane

til förna haffwa kräselika oc godha dagha, thy
 the githa jnte lidith, Oc thet skal capitenaren
 wäl förwara, oc faa them daglika nokoth ath göra
 oc öffwa them j stridzkonstenne som förscriffwith
 är Oc them som finnas wara allom til hinder oc 5
 wpwäckia wrede. är bästh sända them nokorstadz
 borth aff härenom till sloth aller bygghya aller ther
 nokoth göra ey swa ath the wnderstanda sigh wara
 bort kastadhe aff härenom, wtan at the tänkia sigh
 wara ther til wthwalda Thy aller hären görs ey 10
 olydoger vtan han wardher upwäkther aff nokrom
 enkannelikom skalkom. hwilke thet latha som the
 jnthe giordho, Oc kan tha twädräkthen ey annars
 247 v. stillas. vthrättes ffaa aff them strängelika ath | alle
 fanga ther aff räddogha, Men then capitenaren är 15
 ypparen som kan mädh förnomsth regera hären
 oc folkith än mädh strängeliko pino oc näffzth:—

Stridz tekn ärw mangh 54

Jngha naadh skal the glömskan haffwa som görs j
 stridhenne, oc thy är mykith athwaktelika lydhandis 20
 stridennas teknom, Oc thy hären kan ey regeras j
 stridhenne mädh ordhom för thet stora gny oc bwl-
 ler, ärw behoff haffwa mangskona tekn äffther
 hwilkom alle skwla lydha, hwilken tekn högxthe
 capitenaren maa sätia äffther sinom wilya swa 25
 at alle j härenom them förstanda kwnna oc
 lydha, Jtem treskona slagh ärw all tekn, som
 ärw, mädh ordhom, lywd, oc tinghom, ordhen
 oc lywdith aktis mädh hörslenne, oc tingen mädh
 synenne, Thetta teknith första som är ordh 30

kallas pa swänsko, lösn, Thy när fiendana blandas
 j stridenne känner jngen annan wtan haffwa ord
 säyandis hwath är lösn. oc han som weth teknith
 som är eth ord och nämpner thet säyandis. gwd.
 5 maria. jhesus. konwngen. fläsk. bröd. aller nokoth
 som giffz til tekn hwan dagen | enkannelikith ath 248 r.
 fiendana skwla thet ey förstanda, annars kwnno
 the j härenom gaa daglika oc speya them Thet
 andra teknit är lywd aff baswn. horn. skalmeyor.
 10 oc andra pipor aff selff som längdan höras, oc när
 hwart bläses weth hären wm han skal staa stilla.
 aller ga fram aller til ryggia, ffly aller äfftherfölya,
 Tridye teknen ärw tingh som ärw baner oc theras
 athskelda lither, oc hwarth the föras alle äffther-
 15 fölya aller the ther wndhy regeras oc lydha, Jtem
 ärw oc tekn pa klädhin pa sköllana oc waknen ath
 the känna sigh jnbyrdis, oc capitenaren haffwer
 oc tekn som han gör mädh handommen oc alle
 them wnderstanda oc jdka sig ther j daglika tha
 20 fredher är ath the ey förglömas när tarfwas, Jtem
 när hären färdas tha synes som röker j wädhr-
 eno som eth mwlinsky aff mwllenne, thet är oc
 eth tekn ath fiendana komma Jtem är hären ath-
 skeldher giffwa the tekn sin j mellen vm natten
 25 mädh eldh, oc wm daghen mädh rök, swa göra
 the j norrighe mädh them waardhom som the brenna
 paa höghom bärgom, oc täslikis giffwas tekn | aff 248 v.
 them som ärw jnne bestalladhe j städer oc pa sloth
 sätiandis wp höga stänger oc stwndom them nidher-
 30 takandis etc^{ra}

Förwaris hären j wägenom farandis 55

The som förfarne oc wthrönthe ärw j stridz
konsth sägya ath j wäghommen ther hären fram-
färdas pläghar yfftermere oc större skadhe skee oc
waadhe än j stridhenne, thy j stridhenne seer hwar 5
fiendana närwarandis oc alle haffwa sith harnisk
pa tilredde at wärya sigh, Men j wäghenom är
jughen redho och weth ey hwar fiendana haffwa
giort försäath, oc oförwarandis kombir hastelika
til ath stridha, Oc thy skal capitenaren mädh störste 10
athwakth förwara oc föreseer ath ey bliffwa tolkin
förraskilse giordh j wäghenom pa hären, Oc thy
skal capitenaren haffwa bescriffna alla wägha oc
stigha fwlkomligha som ärw j the landeno hwar
stridhen skal göras, äller haffwa kwnnoghan ledz- 15
sagara, swa at han weth all hindher. mosa. skogha.
älffwer bärgh. oc mila. äller menföre som ther ärw,
oc the försynen skal göras ey mädh lösheth, wthan
249 r. håller mädh ytersta athwakth, | Och the kwnnog-
heten skal läras aff mangom som ärw kwnnoghe 20
pa landsens belägligheth, thy en äller twa kwnna
ey alth bekansa oc besinna, Oc hwar som waadhe-
liken wägher är wthwälyes ledzsaghara loffwandis
them stoor lön wm the kwnna ledha hären fram
gönom then wäghen, oc wm the fly ey thet gör- 25
andis läggis ther widher eth hängiande äller stäghel,
Och när the witha sig pinona före standa wm the
fly, oc lönen takaskwlandis wm the framkomma
tha göra the sina ytersta mandoms gerningh, Jtem
är mykith fö[r]warandis ath capitenarana ärw wäl 30
beslithne oc lärde j konstenne, ath ey för ens äl-

ler twa mannas faakwnnoghet all hären far illa,
 thy mange faana swaa wäl fribwrne. som böndher
 gissa sigh wara kloka j them thingom oc ärandom
 aff hwilkom the alsjnthe vitha äller kvnna, Men
 5 högxthe förwarilse är thetta j wägenom ath hären
 skal jnthe witha hwart the skwla fara, thy capiten-
 arens raad oc wpsaath skal wara lönlikith jnwärtis
 j hans hiärta, Oc then wäghen är tryggasth
 fara ath hwilkom fiendana | gissadha jnghen skwla 249 v.
 10 komma, Är witandis ath speyara sändas wth swa
 wäl aff fiendommen som aff them androm til ath
 förwitha sig förwaradha hwarth fiendana fara, Oc
 stwndom fly förrädara til fiendana, til hwilkith
 förwarandis skal capitenaren haffwa troghna oc
 15 förnomstoga men mädh karska hesta som renna
 fram oc til baka oc pa alla sidor wm kringh, som
 skwla bespeya oc förese ath fiendana liggia ey
 ther j wäghenom lönlika j försäath, Oc tryggaren
 göras the bespeghilsen wm nättherna än wm dagh-
 20 ana, thy ridha the ath bespeya wm daghen, tha
 wppenbara the sigh syälffwe fiendommen som wardha
 them warse, Jtem j wägenom farandis warj främsth
 en hop ridhandha nästh äffther them en hop fot-
 gangara, sidhan skyttor, kårrobyssor, waghna som
 25 föra, sidan fotgangara, oc äffterst ridhandha, Thy
 fiendana komma stwndom framman til mötis, stwnd-
 om pa baken, stwndom pa sidorna, oc warj thy
 hären wäl wäknther pa alla sidher, oc bäst ther
 fiendana ärw wäntandis haffwandis ther bästa stridz-
 30 men oc skyttor, och öffwer alth skal capitenaren
 mynna oc förmana | alla ath haffwa sina wäryor 250 r.
 oc vaakn j handommen redho ath wm görs behoff

10—101510. Peder Månssons Skrifter.

wthan senkan oc dwalo alle stridha kwnna, Jtem
 förwaris oc ath wm nokor bliffwer sargadher thet
 han ey ropar aller wengar sigh ther aff, thy andre
 som thet höra bliffwa ther aff förfäradhe och fly,
 aller löpa förtrangth j hop samman Jtem pa slätt- 5
 enne göra ridhande meer än fotgangara stridande,
 oc j skogenom oc pa bärgom fotgangara meer en
 ridanda Jtem när hären färdas förwaris at somme
 fara ekki förfasth oc somme förmykith sakta oc
 skelyas ath, oc thy skikkes mange som ärw för- 10
 nomstoghe ath mana pa them som ey skynda sig,
 oc them som förmykith löpa temperera ath alle för-
 mekta fölya, Thy the som wilya swa före löpa wilya
 gerna fly wm fiendana komma, oc the tha äffterst
 ärw miströste wardha när the andro ärw borth rymde, 15
 Jtem när the ärw j thet rwm aller stad som them
 bekommelikith är til wärn, ther skikke sin spetz
 lönlika oc bidhe fiendommen, Aller oc wppenbar-
 lika ther stridhe, oc förwaris capitenarens lönlika
 wpsaath, thy faa fiendana thet witha. thes wärre 20
 250 v. är | honom som seg j försaath lagde, Jtem bättre
 är ath läggia sig pa bärgen at när fienden kombir
 waare nädhan före Jtem ärw waghana trange ther
 hären skal framfara oc likowäl trygge, tha är bättre
 hwgga oc rydya sig wagh än farlika fara ther rwm- 25
 mer wagher är, Jtem är athwaktande hwath thima
 fiendana plägha ga til stridh hwath håller vm nat-
 tena. vm morgonen. aller middaghen, oc ey storma
 til them pa then tidhen the plägha, Jtem är oc ran-
 sakandis oc bekansandis j hwilko matto fiendana 30
 ärw starkasth. j ridhanda resenär. aller j fotgangara.
 j byssom aller arborsth. j swärd aller lwrangla. äl-

ler j waaknom äller storo tall folk, oc swa skikka
 ther j moth hwath som tarffwas, Jtem är trakter-
 andis hwilkith bättre är färdas wm natten äller
 daghen oc manga milana ärw tith som är far-
 5 andis. vm räghn oc flodher. snyö äller iis kwnna
 hindra resona *mädh* nokor menföre, Jtem wm fi-
 endannas oförnomstoggheth äller skrymptaktogheth
 giffwer os tessen tilfällen är oc väl begrwndandis,
 | Jtem är oc ransakandis hwath the säya som kom- 251 r.
 10 ma flydhe fran fiendommen, hwat wpsath the haff-
 wa, hwath the brwka Oc stwndom *mädh* en ridh-
 ande hop *mädh* lät wagn försökia wm the kwnno
 oförwarandis förraska oc förfära fiendana:

Faara affwer älfwer 56

15 Offta pläghar j wäghenom skeep stor skadhe oc wandhe
 ther hären skal affwer älfwer Män är tilfälle swa
 ath hären kan grafwa jordena bythandis strömmen
 j manga dela tha kwnna the alle ga trygelika
 affwer Somme binda samman trä oc ther wppaa
 20 läggia harniskith oc swämma hestana affwer oc
 syälffwe simma draghandis äffther sig harniskith
 som liggher pa trämen Än bästh är föra manga
 ekior *mädh* sigh oc them samman fästa oc brädhe
 pa them *mädh* spika swa haffwa the ena broo, Oc
 25 akthar hären sigh then wäghen til baka fara, tha
 skikkes en hop folk som the brona göma oc be-
 wara paa badha sidhor widher älfwena:

Mangskona förwarilse 57

En stridh ath högsto kan wara j tre thima | sidhan 251 v.
 30 then som tapar är wantröstandis annathhwart fly

aller giffwer sigh til fängilse, än bätre är stridha
 oc dö ärliga än wardhan fange, Oc thy haffwes
 godh förtänkilse til at stridha Godhe capitenara
 plägha håller mädh lönlighelighet listogheth wilya winna.
 än mädh wppenbaro stridh, oc dräpa manga aff 5
 fiendommen mädh förraskilse j försäth aller them
 förfära, wppa thet theras eghen här skal ey
 mynskas, Oc thy traktere capitenaren offta mädh
 sinom klokasta mannom hwat görandis är för spöry-
 andis hwilken hären större. starkaren. meer wäpn- 10
 adher. klokaren, flere fotgangara. ridhandha. oc
 all tolken tilfälle oc belägelighether som kwnna
 wara mällen fiendana oc sin här, Oc är withandis
 ath j fotgangarwmmen är största makthen, Oc the
 flere haffwa hestha haffwa fördelen pa slättenne, oc 15
 fotgangarana pa bärgom skogom dalom kärrom oc
 mosom, oc ther äffther wakthe wm then fördelen
 som är j rwmmit honom becommelikith, Jtem är
 oc ransakandis wm fiendana haffwa nogh math til
 ath förtära länge, Thy hwngren stridher offtha jn- 20
 252 r. byrdis oc winner | fiendana wtan swärdh, Oc thy
 är trakterandis wm örlögith skal göras mädh snar-
 heth. aller förhaleras til en tidh Thy fienden menar
 offta göra sina gerning oförtöffwath, oc kombir
 ey ther til. oc swa swälther hären, oc ma dragha 25
 til baka, oc somme fly oc giffwa sigh til then andra
 hären förradandis sina eghna, Thy j motgangandis
 tingom syällan ärw trofaste stridz men, Jtem är oc
 förtänkiandis wm fiendannas capitenara ärw braadhe
 j sinom gernyngom aller vare oc jlkloke. aller diärff- 30
 we. rädde aller konstoge, hwarya handa folk the haffwa
 mästh, Oc täslikis ransake wm sith eghith folk, oc

hwrw the sigh trösta, oc raadhe them *mädh* godom
ordom sta manlika, Oc latha ey capitenaren förmärkia
thet han twäkar aller rädz, haffwer han nokoth won-
nith aff fiendommen *mädh* förraskilsom, thes diärff-
5 waren ärw the, Twäkar aller hans här oc rädz, draghe
ey tha til *mädh* wppenbara stridh, Jtem tilförna
ransakis wm alle ärw lydhoge teknommen och
kwnna konstena, Ärw fiendana mektogaren sla ey
wppenbara til örlög, vtan | håller j försath oc för- 252 v.
10 raskilse, thy offtha haffwa the swa fangith segher
som myndre haffwa haffth makthena,

Stridz konsth är prisande 58

Alle konster oc daglika gerniga förbättras aff thet
the jdkas oc öfwas Oc thy görs behoff brwka mesth
15 the konstena som mäst är tarffteliken oc gawgnar
Thet är stridz konsth, hon bewara rikith j sinne
friheth. rikith wthwidher. oc konwngxens fräyd
widarla wthspridher, The konstena öffwadho rom-
ara öffwergiffwandis alla andra konsther oc wordho
20 raadhandis maxan affwer alla wärdlena, Vtan stridz
konsth kan jngen j rikeno brwka nokra konsth,
thy stridhen görs ath frider skal wara, Haffwer
stridzmannen tessa konstena, tha är hon hans liiff
och segher, Thy skal then som capitenare är tänkia
25 jinnerlika hwrw manga menniskios wälfärd aller
waadhe anthwardas *mädh* thet ämbetith j hans
hendher. oc troo. rikesens hedher oc uphöyelse. oc
vndersattannas liiff oc saloghet, Akte thy göra
fwlth före thet ämbethe oc stora makth som | ho- 253 r.
30 nom är befälth, Näffze them som brytha äffther
laghen, Jngen gisse ath honom skal sparas wm han

bryther j härenom Jtem fara fiendana j landith til
 ath röffwa oc brenna, tha sändis the moth them
 som mäktoge oc kyndoge ärw them öffwerwinna,
 swa faa the andre ther aff diärffheth, Then som
 aldrih saa menniskior sargas aller dräpas, han 5
 snarlika fly aller förfäras när han seer blodith wth-
 gywthas, Göra twädräkth j fiendannas här oc folk
 thet är konsth, Jngen säya ath thet är ekki möye-
 likith göra som är jw förra giorth, Moske nokor
 sägher, J mang aar war aldrih ther aller ther groper 10
 aller mwra giorde, os pläghar jngen omaka vm
 natten, Os tarffwas ey swa mykit arbedha til för-
 warilse, Then swaa sägher är en faane oc en för-
 rädare, J sommom landom är jngen annar jordh
 wtan granner sand aff hwilken romara ey kwnno 15
 göra to[r]ffwalla wm sigh tha the striddo, oc
 thy fördo the mädh sig j härenom manga tom-
 ma säkkia. och hwar the willo standa til en thidh
 253 v. | ther fylto the säkkiana mädh mwl oc sand lägg-
 iandis högth wp wm kringh hären som en mwr, 20
 När the färdadis tömdo säkkiana förandis mädh
 sigh, Somme plägha göra wm sig wagn borgher,
 Tha länge är fredher. glömes stridz konsth thy är
 hon läsande j bökerna til mynnes, Jtem bätre är
 graffwandis dywpa groper wätas oc skithnas aff ler- 25
 eno. än tw skalth wätas aff blodheno, oc thet sker
 offtha j swärikis städher som hwarken mwra aller
 graffwer haffwa wm kringh sigh.

Tha striden skal standa aktis thetta 59
 Then daghen örlögith skal göras skal capitenaren 30
 wara mykit waker oc war som makth ligger wppa,

oc skwla stridz mennena litith äta til förna. swa
 ärw the thes rörlikaren, Oc är förwarandis ath
 hären ledis ey wt aff stadhenom äller slotteno tha
 fiendana ärw närwarandis, thy the komma senth
 5 wth gönom tranga portana oc fiendana göra skada
 them vtkomma, wtan warj håller wthe pa markenne
 skikkandis sin ordan för än fiendana | framkomma, 254 r.
 Komma the oförwarlika före stadhen, tha är bättre
 bliffwa jnne til thes fiendena börya stridha, Äller
 10 när the fly fran mwrenom bort tha sökie äffther
 them, tha likowäl förwaris ath stridzmennena haffwa
 ey mykith langth löpa, thy the komma trötte fram
 oc aanda trothne kwnna ey mykith stridha, oc en
 trötther swetter oc löpande är ey lika moth then
 15 som är hwill. frisker oc standande stridha, Jtem
 then daghen striden skal göras fförhöre capitenaren
 hwath the säghya äller gissa som stridha skwla,
 oc akthe theras ansikthe oc ordh. oc gangh ok ath-
 häffwe wm the haffwa trösth til ath winna oc ärw
 20 starke j hyärtano, Men ey är mykith aktandis
 hwath the wnge säya som ärw oförsökte, thy them
 tycker wara losth ath strida, Än rådhas the som
 ärw wthrönte. tha är bättre wpsätia stridena til en
 annan dagh, likowäl haffwe capitenaren tall före
 25 them styrkiandis them oc wpwäkkiandis til man-
 doms wärk oc vpräkne fiendannas oförnomsth och
 gälnisko, oc hwrw offta the ärw til förena öffwer-
 wonne, Oc säyes nokot | thet aff hwilko alle wp- 254 v.
 wäkkias til harm oc wredhe moth fiendana, Oc na-
 30 twrlikith är ath alle jw rådhas försth tha the
 skwla börya stridha, och enkannelika tha the försth
 faa see fiendana, Oc thy är goth ath ledha sin

här pa nokon tryggan stadh ther the kwnna se fiend-
 ana oc lära känna theras baner oc vapn, oc swa
 bortgaar then förste oc störste räddogen som the
 haffdo, Förste hiälpen är ath haffwa goth tilfälle
 stridha pa jordmonsens waghna, oc bättre är wara 5
 affwan pa bakkanom än nädhan före, Och then som
 hoppas winna mädh fotgangarwmmen moth fiendan-
 nas ridhandom, han skal wälya sig then jordmon
 som är stenoger ojämpn oc traanger, then som wil
 winna mädh ridhandom moth fotgangarwm wthwälye 10
 rwmman oc slättan jordmon ekki skogha äller mosa

Skikka spetzen 60

Then spetzen skal skikka akthe tessan try tingen
 granlika. solena, daamb. oc wädhrith, Förwarj ath
 solen skin ey moth hären, thy the kwnna ey see 15
 255 r. wäl, | Förwarj ath wädhrith är ekki j moth thy
 thet hindra skothan, oc röken aff byssommen oc
 dambith aff jordenne driffwir j öghonen oc them
 wpfyller, Oc fförwaris ath sidhan spetzen är skikk-
 adher dwälyes ey til thes solen är vm kringh 20
 gangen ath hon kombir moth ögonen som förra
 war pa ryggen, Äller ath wädhreth wändhes j moth
 bläsandis, oc aktas ekki thetta wäl, Än thaa alle
 ärw godhe stridzmen likowäll är them fal j waanom
 som offta är skeeth Jtem pa enne släth som är 25
 tw[s]anda stegh twärth affwer magha sättias 1666
 stridz men j första ordan ath radh fotgangara swa
 ath tre föther är mellen hwarya twa, oc thet är
 förste spetzen, En annor radh säties ther nästh
 äffther j sammo matto, oc varj mellen hwarya radh- 30
 ena sex föther, oc thet är andre spetzen, Teslikis göris

flere spetzar aller färre som folkith är til yffnes, Än
 batre är ath göra manga spetzar än folkit wthspredha
 j bredha oc färre spetzar Jtem the ridhande ärw säties
 wm hörnen aff spetzen vm the haffwa harnisk glaff-
 5 wan oc skiöl, the skwla wärna fotgan|garana, The 255 v.
 ridhande som ey haffwa harnisk wthan arborsth
 ränne fiärmer vmkringh at förtörna fiendana, Oc
 tha alth är redho tänkyandis är ath segeren är j
 gudz waald oc wilya, thy winna offta the som
 10 myndre haffwa maktena, oc ärw försth haffwandis
 gwdeliken akallan mädh knäfall oc böner, oc sidan
 stridhandhe, Sidhan äffther alla ärw haffwandis
 wthwalda ridhandis oc fotgangara som skwla wp-
 fylla hwar nokor minskas aff spetzommen, thy flytya
 15 nokon aff then spetzen han är j satther först, är
 göra oredo oc stora willo, Oc hwar nokor rothe
 ridande aller gangande kombir twärt ath härenom,
 ther skwla the bakhallarana mötha them oc jngen
 wthstighe aff spetzenom, Haffwer tw ey mykith
 20 stridz folk. tha gör spetzana thes myndre ath tw
 haffwer jw the bakhallarana som swa skwla wara
 til hyälp

Capitenarana haffwj thessen rwmmen 61

Then som är öfwerste oc högxste capitenare han
 25 skal wara pa höghre sidhonne j främste spetzenom
 j mällen the ther ärw ridhande oc fotgangarana.
 thy ther är mästa och | största makthen regera väl 256 r.
 hären, han skal ther stridha moth fiendannas härs
 wenstre hörne, oc komma sigh wm kringh thet
 30 hörnith mädh them ridhande som ärw ey satte j
 spetzen oc slaa pa ryggen aff fiendana, En annar

capitenare skal wara mith j fotgangarannas spetz
 them regerandis oc styrkiandis, han skal haffwa
 godha oc wthwalda stridzmen när sikh fotgangara,
 aff hwilkom han kan göra en wiggia til ath brytha
 fiendannas spetz, Äller wm swa händher fiendana 5
 göra wiggia. tha göre han ena sax til ath mötha
 them wiggianom, Tridhie capitenaren skal standa
 pa wenstre sidhonne j spetzenom, oc han warj
 snyäller oc war til ath regera spetzen swa ath fiend-
 ana komma ekki wmkringh thet hörneth, oc thy 10
 skal han ther haffwa bakstandara oc rydhanda
 wthan wm spetzen som gena oc möthaa vm fiend-
 ana biwdha sikh til velyandis wm thet hörnith,
 Jtem plägas när stridhen börjas oc baadhe främ-
 ste spetzana samnas göras eth storth oc grymme- 15
 likith roop aff allom til at förfära fiendana, Oc
 256 v. war waker wm at | skikka thin spetz redho för än
 fiendana sin tilsätia, Oc fiendana fa en räddogha
 ther aff när tw försth börjar til at stridha för än
 the ärw skikkadhe

20

Wtan skikkadhan spetz är thetta 62

Capithenaren skal altid waka wm at kwnna för-
 raska fiendana j försäath ther the fara j wäghenom
 oc ärw trötthe, widher älfwer. kär oc mosa. bärg
 oc slättom ther the sikh hwila kommandis hastelika 25
 pa them oc oförwarandis, Men ärw fiendana swa
 warj wm sig ath tw jngen förraskilse kant göra
 them, tha är stridhandis wppenbarlika mädh tesso
 skikkadho konsth pa markenne Jtem en vigge kal-
 las eth tall fotgangara som är smal fram oc bredh- 30

aren til baka, oc alle stridha til eth rwm pa fiend-
 ana, Oc en annar skikkilse är som kallas sax ok
 böyes wmkringh then wiggian, En annar skikkilse
 är som kallas saagh oc gaar före spetzenom, En
 5 annar som kallas kloth, Somme kallas winga, oc alle
 tesso ärw wthan the som satto ärw i spetzen, oc
 när som stridhen görs förwaris tha ath jngen
 | säties aff enom skikkilsom til andra, thy thet 257 r.
 gör stora willo oc oredho:—

10 J skikkadom spetz oc strid är thetta 63

Syw mattor ärw til ath stridha j wppenbarlikom
 samganh, Första är at stridha swa ath spetzen
 gaar jämpth främpsth som han är bredher til oc
 langher, men the som förfarne ärw j thesso konst-
 15 enne prisa ey the mattona, thy offta hendher ath
 fiendannas spetz är bredharen oc böyes wm hörn-
 ith, aller thin spetz brytz mith j oc ther jngen
 swara, och mädh thenne maatonne är them nyttoghit
 strida som större almoghan oc hären haffwer An-
 20 nar mattan är at stridha oc bätte skikka the ypp-
 asta stridzmen tw haffwer som tik bör j spetz-
 ana, Oc när sammangangen skal göras tha dragh
 til baka thet wenstre hörnith pa thinom spetz
 thet längxta tw kanth ath jngen skot them
 räkkia, oc thet höghre hörnith aff thinom spetz
 25 slaa til moth fiendannas wenstre hörne böry-
 andis ther stridha oc widherfrestha wm tw kant
 komma wmkringh thet hörnith, oc tha winner tw
 segher, oc tha star thin spetz swa|dana skipilse 257 v.
 haffwandis Λ, Är thet swaa fiendana thetta göra
 30 för än tw thet gör, tha tak bakstandarana badhe

ridhande oc fotgangara oc sâth them til wenstre
 hörnith pa thin spetz oc ther stridhe manlika,
 Tridhye matthan är lik the andro, men tha liko-
 wäl sambre thy böryande stridha mädh thins härs
 wenstre hörne moth fiendannas höghre är ganskans 5
 wandsampth, Fyärdhe mattan är, Ath när alt är
 redho j spetzenom oc eth stenkasth aller fämtio
 stegh för än härana sampnas hastelika oc oförwar-
 andis ryk til mädh badhom thinom wingom som
 ärw wtan wm hörnen aff thinom spetz, ther mädh 10
 skamfåras fiendana oc snarlika fly wm swa är the
 manlika bewisto segh som söktho til, Fämthe matth-
 an är ath sâthy[a] lâttha resanär oc skyttor mith
 före främsta spetzen, Thy swa som höghre oc
 wenstre hörnith wäryas mädh wingommen, swa oc 15
 mädh tessom midhel spetzen Syätte mattan är, ath
 til trodha mädh tynno höghre winga mot fiendan-
 nas wenstre winga böryandis ther mädh raskom
 ridhandom oc fotgangarwm stridha, oc then andra
 258 r. höghre delen aff thinom skara och | spetz dragh 20
 til baka langth, swa kan jngen aff fiendannas här
 hiälpa androm Sywnde maattan är, när tw haffwer
 wathn älfwer syögha. aller bärgh pa ena sidhona
 widher tik ther tw ästh tryggher. tha sâth pa the
 andra sidhona the yppastha stridzmen som tw haff- 25
 wer hwar som ey är wathnith aller menförith, swa
 ärw baadhen hörnin wäl bewarath pa thino spetz
 at fiendana ey wmkringh komma, Oc eth är merk-
 iande ath wil tw stridha mädh thinom höghre spetz
 moth fiendannas wenstre, aller mädh thinom venstre 30
 moth hans höghre ther sâth j spetzen yppasta stridz
 mennena, Aller wil tw göra wiggia mith aff spetz-

enom tha sãth mith j spetzen yppasta stridzmen-
 nena som tw haffwer, thy aff myndre hopenom begaars
 offtha alth hoffwãrkith nãr the ärw rãth skikkadhe:

Giffwandis är vägher fiendommen til ath
 5 fly 64

Mange som ärw oförnomstoge j tesse konstenne
 trodho goth wara jnnekrãkkia fiendana annathwarth
 ther meenföre war. äller haffwande mykith folk
 wmkringh fiendana ath the jngen wãgh haffdo
 10 wndanryma Oc tha the waro swa jnnekãttadhe
 |striddo the mädh wanhop withandis ath them stod 258 v.
 jnthe annath före än dödhẽn, oc äã thes manlik-
 aren striddo, Oc thy är ey wãghen atherstãng-
 iandis före fiendommen ath the ju witha sigh kwn-
 15 na fly, thy the böyas ther til tha fasth stridhes,
 oc swa är lãth äfftherfölyandis slaa pa ryggen aff
 them, oc thes flere som fly. thes flere drãpas aff
 them, Oc waro the än faa jnnekãttadhe. likowãl
 drãpa the manga för än the drãpas.

20 Hwrw är draghande fran fiendommen 65
 Nar capitenaren förmerker ath honom är ey raade-
 likith tha stridha. skal han ganskans warliga drãgha
 til baka, thy ther j är stoor waadhe, oc ther
 mädh gör han sin eghin här wantröstan, oc fiend-
 25 ana mykith dyãrffwa, Oc thy skal capitenaren
 först förwara oc dölya sakena för sinom eghnom
 här, oc giffwa til ath wnderstanda ath han drãgher
 til baka pa konstenna wãghna wilyandis komma
 fiendana til eth annath rwm sigh til bãtre be-
 30 kommeligheth ath winna, oc lathe jnghen wnder-

standa thet han är wanhoppandis thy the wan-
 259 r. hoppadis alle samman mädh honom, | Samwledis
 förwaris ath fiendana ekki wnderstanda capitenaren
 dragher til baka, Thy the slogho strax til, oc thy
 lätis ränna mangha hesta mällen fotgangarana oc 5
 fiendannas här, swaa kwnna ey fiendana se när fot-
 gangarana dragha til baka först ledhandis aff främ-
 sta spetzen, ther näst annan. tridye etc^{ra} oc mädh
 the äfftersta alt göris wm natten, swa ath när
 daghen kombir the ärw j goth behall, Swa är oc 10
 mykit farlikith hastelika löpa äffther them som swa
 ärw til baka draghne oc haffwa sigh stadgath, thy
 tha är qwämelikaster thime oc tilfälle til ath göra
 försaaht lönlika, thy fiendana som äfftherfara hafwa
 tha stora diärffhet oc myndre ärw förware vm sigh, 15
 Oc altid tha the ärw j wäghenom tryggast händer
 yffterst störsthe skadhen. som tha the ätha aller
 betha hästana, Här förwara tik jnnan, oc gör thet
 fiendommen, Tarffwas tik ätha aller betha haff spey-
 ara wmkringh, Offta wthsändis en starker här aff- 20
 wer lönlika wägha, oc när then kombir til fiendana
 håller mäste delen til baka och nokre faa ränna
 fram oc pröffwa hwath the kwnna göra pa fiendana
 259 v. | oc sidan ränna ather borth, oc tha troo fiendana
 ath the waaro ey flere ther aktandis jnthe meer 25
 vm sigh aff the försatthen görandis, Oc sidhan slaa
 aller then hopen fram wppa fiendana oc winna
 them oförwaranda, The som fly fran fiendannas här
 gönom skogha oc tränge föresände speyara som
 ransaka wm ther ärw försaaht, oc hwar the fram 30
 dragha fälle oc brotha skoghen äffther sigh at fiend-
 ana ey komma äffther them, oc sätte ther j broth-

ana lönliken försath, oc när fiendana komma äff-
 ther wändhe sig moth them the som främmerst
 rymdo oc the j försatten ärw slaa pa ryggen aff
 fiendana oc klämme them swa Jtem ther fiendana
 5 fara affwer ällffwer oc wathn. ther widherfrestes
 ath slaa then delen försth affwerkombir mädan the
 ärw athskelde mädh ällffwenne:—

Faller sommer hären oc sommer fly 66

Faller en del aff härenom oc annar delen winner,
 10 ey skwla the tha likowäl wanhoppas äller miströsta
 sigh thy capitenaren standher trösther, thet händh-
 er offta ath then winner som | större skadhan 260 r.
 haffwer fangith pa sin här, thy han staar fasther
 oc giffwer ey swigha, Oc ä hwath som händher til
 15 motgangh likowäl kalles samman the som liffwandis
 ärw, oc styrkies til ath staa fasth, oc göres moth
 them som haffwa wonnith lönligh försath, thy
 the faa tha ther tilfälle til. När the högfärdhas
 oc glädhas sigh haffwa wonnit segher, oc litith ärw
 20 tha ware vm sigh, oc swa haffwa mange tapat
 thet the haffdo til förna wonnith

Almennelike stridz regla 67

J allo stridhennas gärningh är witandis ath thet
 tik är gawgnelikith. skadar thinom fienda, Thet tik
 25 hyä[l]per. stälper fiendan Thy gör jnthe thet han
 begärar. vtan thet tik syälffwom tykkes vara be-
 standh,

Gör tw nokoth tolkith som fienden gör för
 sig tha brwkar tw moth tik syälffwom, och hwath

som hálsth tw gör före tik, är moth fiendan vm
han vil tolkit 'göra fö[r] sig,

Then som tilredhandis örlöghit mästh öffwar
sina stridzmen. faar myndre skadhan tha stridhen
brwkas:—

5

260 v. Aldrig är then mannen sätiandis j spetzen hwil-
ken tw haffwer ekki wthrönth wm han är stadogh-
er ällir räddher

Bättre är späkia fiendan mädh hwnger än
mädh samgangande stridh:—

10

Jngen raad ärw bättre än the aff hwilkom fi-
enden jnthe weth för än tw thet brwkar,

Tilfällith hiälper j stridenne meer än makten

The som fly til tik fran fie[n]dans här, oc an-
namas tryggelika, skadha meer fiendan än thet the
haffdo warith slagne j häl

15

Bättre är göra manga bakstandara til hiälp. än
sätya vidharla bredan spetz

Wandsamliga vinnes then öffwer som sannelika
kan öffwerwägha sit oc fiendans folk

20

Offta gawgna meer jordmonsens fördeel än
stor makth.

Natwren gör faa men starka, än snillen gör
manga mädh konstenne starka

Tha hären öffwas j arbedhe förbättras han, faa-
fänger j lätio förwärras

25

261 r. Ledh aldrih hären til wppanbara stridh | wthan
tw seer honom hoppas at winna,

Hastogh ting förfära: oc dagliken wanwyrdas

Hwilken som far äffther förskingrada fiendana
mädh sinom här. han wil giffwa them then segher
han haffwer wynnith

30

Hwilken ey föreseer sigh *mädh* allo förtärningh
som tarfwas han wynnes vtan järn

Hwilken som haffwer mere folk oc starkare,
han stridhe *mädh* firekantom spetz, som är förste
5 mattan til ad stridha

Hwilken som tror sig ey wara jamstarkan
mädh fiendommen. stride *mädh* högre hörnith aff
sinom spetz mot fiendannas wenstre hörne

Hwilken som haffwer wenstre wingan ganskans
10 starkan. han stride pa högre fiendans vinga

Hwilken som haffwer wäl starka oc vthröntha
stridzmen j badhen hörnen. börje *mädh* them stridha
til lika

Hwilken som wäl regera läthwäknada ridhanda.
15 han börje wppa badha fiendannas winga stridha,
oc haffwi mith före spetzen läthwäpnadha oc
skyttor

Hwilken ey är swa mäktoger *mädh* folk som
fienden, stride *mädh* synne högre moth fiendans
20 | wenstre vinga dräghandis the andro til baka, 261 v.

Hwilken som ey är mäktogher *mädh* folk som
fienden, haffwi ällffwer aller bärg aller syö til hyälp
pa andra sidhona

Hwilken som trösther pa ridhanda. välye sigh
25 wth släthmarkena til stridha

Hwilken som tröster pa fotgangara. välye sigh
bärgh oc tränge, oc the göra mäst

När speyaren kombir j bland hären tha bywdis
hwar ga j sith pawlwn swa wardher han snarasth
30 fwnnen

När tith wpsaath är kwnnogth wordit fiendom-
men. tha vmskift thet wpsaattith

11—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

Thet som jw alstingis skal göras tractera
mädh mangom, Än thet tw haffwer actat göra
tractera mädh faam. oc trognom, aller håller mädh
tik syälffwom

Hemawarandis rättas tyänarana mädh redzlo ok 5
näffzth. oc j stridhenne gör them bättre lydogare
mädh hop til godh lön

Godhe capitenare göra ey gerna wppenbara
strid wthan the see sin spetz haffwa fördell, aller.
är ther til trängdher 10

Stor tilfälle är kwnna twinga fiendan mädh
hwngher oc ey mädh swärdh.

262 r.

Köpstädher oc slot 68

Fordom waro menniskiorna mykith oförnomstogho
maxan som oskälighen dywr liffwandis j skoghenom, 15
til thes nokre mektoghe härre wprestos och til
menogha mans bästa bygdo starka städher kallande
them ath sith napn sigh til hedher oc amynnilse
oc allas jnbyggjarannas bestandh, prydhandis oc
stärkiandis them j mangskona matto, oc thy wil 20
jak här äffther scriffwa hwrw städher skwla be-
skermas. aller öfwerwinnas mädh härskioldh:—

Natwren oc konsten göra owinnelikit 69

Städher aller sloth beskerma oc fastha göra natwren
oc konsten, natwren när slottit aller staden byggis 25
pa höghom bärgom ath wandsampt är tith wp
komma, aller j haffwit, aller älfwer wm kringh,
aller mosa oc hengedy, Mädh konstenne stärkes,
som är mädh graffwer groper oc dike. mwra. törff-

walla. oc thet tarfwas göras pa jampno markenne,
som finnas mange owinnelika starke städher bygde
j mangom landhom

Stadz mwren 70

- 5 Stadz mwren göris rwndher wm kringh oc ey ath
langhx, thy wm rwndhetena kan | man bather wm- 262 v.
kringh see oc wärya än wm then mwr. som är
firahörnotter, oc göris ma[n]gh torn pa mwren, oc
then wagen aff tornommen som wither jn j stadhen
10 wari yppen, thy wm fiendana winna nokoth torn tha
är thet jnthe them til wärn aller hiälp, kashandis
grwndwalen före stadzmwren, byggis försth twa
träwäggia jnnan före ther som skal graffwas, oc
mällen the wäggiana warj xx föther, oc all the
15 jordhen som wpgraffz före grwndwalen kastis j mällen
wäggiana. wpyllandis, och stora ekebiälka mällen
wäggiana Sidhan mwris oc göris godher grwndh
swa at mwren är nästh the wägenne som är länger
vthe fran stadenom oc fwlkompnader fylles jordhen
20 täth til mwren. swa ath thet är en bakke ther man
kan gaa ath wp til tindana ther standandis oc göra
wärn Oc wtanföre är aff jordenne högher mwren,
swa swara badhe mwren oc jordhwallen stadelika
moth byssor oc fiendannas pafrestilse, Jtem tornen
25 pa mwrana skwla ey langt wara hwarth fran andro,
swa ath jw skiwtandis aff the tornen som nämst
ärw pa badha sidhor kwanna hiälpa wm fiendana
biwdha sigh ther til, | Oc tornin wari rwnd aller 263 r.
mädh manga kanther mwradha, thy ärw the fir-
30 hörnoth tha skywtas hörnen snarlika aff oc tornen
falla, Jtem hwar som ey görs then jordwallen jnnan-

til. ther göris mwren swa bredher ath the som
wärya skwla kwnna löpa mange affwan paa honom
widher tyndana, oc tornen toom at ther liggia starke
stokka aff enom mwrenom pa then andra mwren ey
fästhe mädh spikom swa ath the kwnno snarlika 5
kastas nidher wm fiendana kommo pa mwren nokor
stadz swa komma the ey vider löpa wm kringh aller
tith the komma nider wtan the springa nidher

Portana före städherna 71

Förwaris ath portana göras ekki aff thrä, thy the 10
brännas snarlika aff fiendommen, vtan håller göris
aff järn aller kopar, Oc vtan före porthen göres
en förborg j hwikkens jngangh wari hängiande
galdror aff järn som kan nidhersläppas wm
fiendana kommo jn vm förborghena, Oc affwan 15
vm portana oc alla sidhor warj skittohol oc bysso-
baardha til ath göra wärn oc vikskard oc ey ath
enast räth vth, vtan jamwäl snet bort. twärt. oc
263 v. nidher, teslikis oc pa mwrenom | Jtem groper oc
dywpa graffwer oc bredhe göris wmkringh stadhen 20
swa ath the ey lättelika kwnna wpfyllas vm stadhen
wardher aff fiendommen belagdher, oc fylles mädh
wathn swa ath thet kan ey vth graffwas aff fiend-
ommen, oc göris gode vindebror göris j portom-
men oc wthanføre, oc magha wara mangh ringh- 25
mwra oc mellen them manskona meen oc mot-
stand som nw är til synes j mangom stadhom,

Bestalningh wänthes 72

Städher oc slot beläggias offta aff fiendommen swa
at jngen kan wth aller jn komma, oc jnthe jnföras, 30

oc wenta thet the jnne ärw skwla sig giffwa Oc
 när nokor tolken beläggilse ärw wäntande skwla
 komma, skwla the jnne ärw til förna jnföra alla
 ätanswarw som ther wthan wmkring finnas kan
 5 at fiendana finna ther jnthe thet ätas kan All dywr
 få faar gether swin gäs korn myöl malth etc^{ra} oc
 när the jnne ärw gissa sigh nogh haffwa, driffwes
 thet andra swa langth bort at fiendana kwnna thet
 ey faa, oc hwat ey jnföris aller wndan för is thet
 10 brennes wp, at jnthe är ather thet fiendommen är
 til nytto aller bestandh, Oc hwat swa är jnförth
 förtäres häydelika aff | försto bestalningennas dagh, 264 r.
 Oc the som wtgamble oc fatighe. barn oc qwinfolk
 släppis wth wm porthen thy the jnga wärn kwnna
 15 göra wppa thet them som strida skal ey j förtär-
 ningenne fattas

Göris försyn til örlögx 73

Stadhen slottith aller rikith skal tilreda j thid oc
 thima aarligans oc daglika dax al anbwd oc red-
 20 skap som tyänar til strid oc haffwa ther til enkan-
 neliken oc sthor hws wäl bewarath, haffwes thetta
 til raadith oc redho try hwndrada lästher pwlwer
 j thet hws som wäl är förwarath fran förrädilse,
 eth twsand byssor slangor skerpetinor. kärrobyssor.
 25 hakabyssor mösanar. kartogher. oc handhbyssor
 mangh twsandh, stenlod. oc gwthin lod järnlod
 hwsen fwl oc al tornen aff them, tw twsand dwsin
 lwranghla bwndin j kärffwa hwart dwsin, tolff
 hwndrad dwsin hellebardha bwndna j kärffwa,
 30 tywghw lästher stikkada pila satta j tynnor, tywghw

hwndrat harnisk oc panzar, arborst polyxer. staff-
 swärdh. spywth. oc gaffla harnisk til hestana, blidhor.
 hywl. oc tiok brädhy oc biälka til skärma vm tarff-
 was, ladhsten, tyo lästher trehörnotta fothangla at
 264 v. stänkia pa jordena | oc alt annath som tarffwas, 5
 fförwtan thet som hwar borghare skal haffwa siälffwir
 j sith hws vndher näffzth, oc alskona skiölla före
 tänkis oc tilredhes swa ath jngen bristh är, som
 hende thaa room war bestallath waaro förnötte
 strängiana j arborsthen oc garn war ey til ther 10
 meer, tha kliptho alle frwghor jomfrwr oc alth
 qwinfolk sith haar aff hoffdommen oc giordho ther
 aff arborsta strängia ath them som striddo wppa
 thet [the] ey skwillo winnas oc komma j fiendannas
 hendher, Och en godher jnföddher man j stadenom 15
 oc rikenno skwille gerna giffwa sina tarma til ath
 göra strängia ther aff vm thet möyelikith waare
 håller än lathe nokoth fattas affwärya fiendana

Förwaris ath vathn ey fattas oc salt 74
 När sloth äller städher bestallas. haffwa the ekki 20
 godha brönnna jnne äller cisternas til ath sank
 räghn wathn ther j. tha warda the giffwa sig Ärw
 slotthen äller städher pa höghom bärghom tha
 brännes bärgith mädh flesk oc brytis nidher j gönom
 til wathn kan finnas Swa är ey then wadhen j wathn 25
 löso, Jtem salth föresees j thidh oc thina thy thet
 265 r. är mykith til tarff, | Jtem ther som fattas salth,
 takes the jordhen ther fää pläghar äta jordena oc
 lätis j fristh wathn oc röris samman standandis
 swa en dagh, oc sidhan siles mädh enom filth oc 30
 sywdis ther aff salt

Förste tilstörmande komma fiendana 75

När första tilstörmilsen görs til stadhen aller slottith
 aff fiendommen tha plägha skee störste manslagith
 pa baadha sidhor, än tha likowäl meer slas aff them
 5 som tilstörma, thy the mena förfära them som
 jnne ärw at the skwla sigh giffwa, withandis wäl
 ath räddoghen är störsth j förstone Oc sidhan
 the bliffwa wane widher at see oc höra bysso
 baangh oc stridzfolkit rådhas the ey swa mykith,
 10 Oc thy standhe manlika j förstone wäryande sigh
 swa bliffwa the framdelis diärffwaren

Driffwande werk jn til mwra 76

Mangskona driffwande werk oc skärma pläghas j
 stridh vndy hwilkom folkit gangher, Testudo är eth
 15 driffwande verk pa stark hywl bygth aff starkom
 biälkom haffwandis eth slwth tak aff stokkom oc
 starkth för ladsten, oc affwan pa takit | spikadha 265 v.
 raa hwdher oc haarklädhy för eldh oc sywdhande
 kalkwällingh som pläghas kastas affwan pa, oc thet
 20 werkit driffz in til mwren swa at mennena ärw
 jnnan j oc ther standande brytha mwren haffwandis
 stora stokka hengiandis jnne j thet driffwandis werkith
 oc pa ändanom som til mwren är stor stark järn
 stande swa mwren oc draghandis stenana wth, oc
 25 then stokken hether aries thet är wädhwr, thy
 wädwren gaar til baka oc löpandis til giffwer eth
 stort hwg. swa gör stokken pa mwren, Jtem wältor
 bwndne samman aff trää och riis store mädh them
 wpfylles graffwer som ärw vm städher oc slot,

Driffwande torn 77

Byggias oc stwndom *mädh* sparra och brädhy högh
 torn oc wäl bedrägis wtan wm *mädh* raa hwdher
 oc haar klädhy oc filth at eldh kan ey skadha göra,
 Oc haffwa the stwndom 300 föters högdh, oc 5
 täslíkis pa bredhdena swa ath the ärw jämpn högh
mädh mwradhon tornom, Oc wndy them göras
 mangh hywl at driffwa thet til mwren, oc jnnan j
 266 r. ärw mangh | rwm, oc j them, then förscriffne aries
 til ath brytha mwren, oc brädhe stark til ath göra 10
 broor jn pa stadz mwren oc öffwerst wppe skyttor
 oc andra stridz men *mädh* lwrangla, oc stegha,
 Men stora byssor göra them snarlika vm jnthe aller
 wm eldhen kan stikkas ther wppa The tornen skwla
 war[a] höghre än stadz mwren annars göra the 15
 litith, Oc stwndom byggis jnwärtis eth litith torn
 j thet andra oc när the komma til mwren triza the
 vp thet j högth *mädh* rep, oc swa jnstigha paa
 mwren wäl wäknadho oc fanga staden, Men stwnd-
 om graffwas lönlika groper wndhy jordhena som 20
 jnthe synas thär the haffwa aktath tildriffwa thet
 werkit oc swa faller jordhen vndan oc werkit j
 gropena ey kommandis fram til mwren, oc arbedith
 är thär wpa förtapat Jtem pläghas mith aller högxth
 pa tornsens sidho haffwas en langher stokker bwndin 25
mädh länkio mith paa, oc widher annan ändan
 haffwandis som ena kisto thär fira män kwñna
 standa jnnan oc eth langth reep j then andra
 ändan aller kabil, oc swa wippandis snarlika wp
 the mennena som stiga j kistona oc springa pa 30
 266 v. mwren drägandis nidher | then andra ändan aff

stokkenom, som torff plägha windas pa taken j
 swärike, Jtem somme plägha bredha starka och
 langa stegha oc manga resa til mwrana oc jnstigha,
 oc andre tha skywthe mädh byssor oc arbor[s]th
 5 jämlika at the som kliffwa ey förmenas jnkomma

Moth vädhwren som slaa mwren 78

Naar vädhwren som kallas pa swänsko en bok
 göris eth järn stark vordith maxan som en sax
 swa ath hwat thet fattar wm thes mera haller thet
 10 när thet dragx, bindandis widher eth kabel oc
 nidher sändis vtan mädh mwren ther the bwlta
 oc brytha, oc gripes wm ändan aff then bokken
 dräghandis wp mädh enom windh swa kan han
 jngen skadha göra, Äller välter affwer ändha, Är thet
 15 oc swa at mwren wardher brwthn, tha mwre snar-
 lika en mwr jnnan före oc ga thaa fiendana jn j
 mellen the badha mwrana slas ther mädh ladhsten
 j häll,

Graffwa wndy grwndwalen 79

20 Maagha oc graffwas lönlika wndy stadz mwren, oc
 komma jn j stadhen och wplätha wm natten före
 them ther | wtan wmkring liggia, Äller när som 267 r.
 graffwith är jn til grwndwalen stödyes wndy mädh
 starkom biälkom oc wthbäris al jordhen wndan
 25 stadz mwrens grwndwal, sidhan läggis tör trä
 näffwer oc tiära wmkring the bielkana til at brenna,
 oc swa storme til mädhan thet brenner, oc mwren
 faller nidher när biälkana ärw brende oc är wppen-

bara jnganger j staden Oc när the swa jnkomma
 j stadhen tha är ey trygth pa gatwmnen thy wnge
 oc gamble qwinnor oc men kwnna jw kasta aff
 hwsommen stena oc skywtha stridhandis swa som
 thet enastha wanhoppandis wndankomma, oc tha är 5
 them bästh latha ypna alla portha giffwandis stadz-
 mannommen tilfalle affkomma oc fly, Men stadz-
 mannommen är bästh ath the bliffwa pa högom
 tornom skiwta oc sla them pa gatwrna ganga
 wäryande manlika: 10

Förwarilse pa stadzmwren 80

Offta betänkia the vtanföre liggia listogheth, oc latas
 fara bort fran the bestalningenne, oc när borgarana
 267 v. j stadhenom atherwända waka pa | mwrenom, komma
 fiendana j geen wm mörkasta natten oc mädh stegha 15
 kliffwa pa mwren, oc thy är större väkt hallandis
 när fiendana borthfara, oc alltid haffwa hwnda oc
 gäs j tornen thy the snarlika för[n]ymma när fiend-
 ana komma wm natten,

Förwarilse til them vtanföre ärw 81 20

The som liggia vtan wm stadhen skwla oc rådhas
 theas listh som jnne ärw Thy när the wtanföre
 liggia annathhwart ätha soffwa hwilla äller fara
 äffther sinne tarff, tha slaa stadz mennena hastelika
 wth brennandis skermana oc dräpa, oc thy tarffwas 25
 them wpkasta graffwer wm sigh eth arborstha skoth
 fran mwrenom ther skermade vm sigh til sina
 hwilo oc roo,

Skep til stridh 82

Jngen dirffwes förtörna the städher oc rike hwilken
 som jamlika mang örlögx skip haffwa redha at
 heffnas hwat them görs j moth, oc thy ärw mektog
 5 skip byggiandis, oc klinkes häller oc byggis mädh
 kopar spika än mädh järnspika, thy rosten för-
 darffwar snarlika järnit j vätonne | Trän aff hwilko 268 r.
 skipen skwla byggias hwggis tha maanen är xv
 dagha gammal til thes han bliffwer xxij daga
 10 gammal, tha bliffwer thet länge varaktogth hwath
 ther aff byggis, oc thet göris wm hösthen jn til
 januarij manadh oc torkes sidhan för än byggias,
 Stwndom hendher ath flere förgaas aff storm oc
 blaasth j syönom än aff örlög thy the ey witha
 15 när stormen skal komma äffther hymmelsens oc
 planetannas gangh Jtem almennelika är goth at
 seghla fran xxvj daghen j mayo manath jn til
 xjx daghen j septembrj thy wathnith röris ey tha
 swa högth Sidhan fran then tidhen jn til xj dagen
 20 j nouembrj maanath är owis tid til at segla oc
 snararen til waadha, Och swa framdelis farlikaren
 storm kombir oc ökes daglika, natten görs lang oc
 mörk oc daghen stäkkotter snyöö räghn hagel oc
 frösth kombir, oc thy är farlikith thädan oc jn til
 25 xv daghen j mayo manad segla, oc helst mädh en
 flotha skip til örlög, men köpmen som sig snarlika
 skynda vaagha sigh äffther vinningenna altid vm
 aarith Jtem ärw oc nokor tekn aff hwi[l]kom man
 | ma förmärkia hwrwdana wädherleker är tilkom- 268 v.
 30 mande, oc thy när maanen synes rödher wara teknar
 komma storm, När han synes bleker oc goll. teknar

räghn, när han synes fläkkotter teknar tordon oc storm Ärw maanans hörne hwas oc klar teknar renth wädher, Jtem är oc aktandis vm solen vpgar oc nidhergaar qwäl oc morghon lika klar aller sky ärw j moth tha räghn skal komma Jtem aff 5 foghlommen kan oc merkias hwath wädher kommande är, oc aff fiskommen springande merkes storm, Jtem ärw haffwandis the skipmen och styremen som kwnnoghe ärw pa alla haffner. hwar som ärw grund oc blindeklippor, oc godhe baatzmen 10 ärw haffwandis oc merso karla, Oc ärw haffwandis j skipommen alskona wakn oc byssor, oc manga fyrballa til ath kasta j skipen ath brenna, Jtem skipen läggias vndy öghya j försaaht oc när som stridhes halles skipen paa sned, oc haff thin skip 15 wtanföre j vppenbara haffwit, oc fiendannas närmer til strandenna, Jtem haffwes hwasse skärör pa langa stänger til at skära aff tog oc rep j annars skep swa faller nidher takkel oc seghel oc bliffwer vynnen segher, 20

Sequitur in libro C folio 190

Cod. c.

[Förspråk]

- 190 r. Twisth, twädräkth, örlögh, oc stridh
 haffwer waridh bland menniskior arliken jd
 ffran wärdlennas wphoff, oc jamlika bliffwer 25
 Ther före jak tässa bokena scriffwer
 Suärikis jnbyggjarom til styrk oc bestandh
 oc konwngom som wärna mädh wäpnada handh
 hwilkom tilhörör betänkia rikesens wälfärd
 beskärmande mädh byssor, sköl, oc swärdh 30

ath thet bliffwer rolikith fran örlögis nödh
 jamwäl twsanda aar äffter thetas dödh
 Sina eghna välfärd glöma, oc rikit framforda
 lagh oc räthwiso mädh allom fwlborda
 5 ey molkandis swa rikith j sinom tidh
 ath han jnthe förtänker tilkommande strid
 * mange köpa gotz til släktingannas arff
 mädh rikesens skath som gaar aff plog oc harff * ¹⁾
 försymandis rikesens häghn oc beskärm
 10 ärlighetennas blod är jnthe j thetas ärm
 Hwar eldh til sina kako skrapa
 oc rikith thär mädh landh oc sloth förtapa

Aff Capitenarenom 83

190 v.

Capitenaren som regerar oc skikkar stridz folkith,
 15 han skal wara wthwaldher blandh twsanda yppasta
 män, oc förfarin vthrönther j stridz konsth aff sinom
 barndom, Honom tilhörer kwnna skikka spessen
 äffter thet som folkith är mykith til, äller litith,
 skiffa thet oc athskelya, Oc wm behoff görs ather
 20 samman fögha thet j stridhenne mädh konsth, Han
 skal kwnna latha nidherfalla j sändher alla sins
 folks hellebarda oc lwrangla, oc them wpresa äffther
 thet som honom görs behoff, oc witha när han
 skal börya stridha, äller atherwända, Jtem capiten-
 25 aren skal jinnerlika ransaka hwilke aff tyänarom-
 men ärw dristoghe, dyärffwe, oc förnomstoge til
 wpsath, oc them förmana ath the sin hedher wphöya
 mädh priiss bewisandis segh ärlika, Oc them som
 lathe, äller rädde ärw wpwäkkia mädh godhom

¹⁾ De två raderna inom * * äro senare öfverstrukna i hdskr.

ordhom, oc w^m the^ras mandom styrkia oc förmana,
 Jtem capitenaren skal halla all sin wpsaath, wilia,
 oc akth lönlika latandis ingom them wita äller för-
 191 r. standa, | Annars griper ey örlöghith godhan ändha,
 Jtem Capitenaren skal wara haffwandis j sinom 5
 klädhebonath fira lither, som är blaath, hwith,
 swarth, oc röth, Thet blaa teknar honom skwla
 haffwa högth wnderstandh, och stadogheth, Hwith
 merker honom skwla haffwa ena obesmittada tro-
 fasthheth sinom öffwersta, Swarth merker honom 10
 lönlika skwla halla sin wpsaath, Röth beteknar
 honom oförfäradhan wara til ath wthgiffwa sith
 blod j stridhenne. Jtem j stridhenne är störsthe
 waardhnadher, ath Capithenaren haffwer aff allom
 sinom tyänarom oc stridz folke största lydhno, 15
 swaa ath the aaffwer hans bodh ey göra äller
 widherfresta en mynsta pwncth, oc ey stigha aff
 then skikkilsen ther the ärw satte j spetzenom, thy
 tha är tröstandis ath stridhen griper en hedherliken
 oc segherliken ändha, 20

Näffza förrädara oc olydogha 84

W^m nokor finnes olydogher äller mädh förrädilse,
 191 v. tha skal capitenaren | taka fran honom, hästh,
 harnisk, päninga oc alth thet han haffwer, Och
 sidhan sätya segh för dommen allom tyänarommen 25
 standandis ath radh pa twa sidhor swa langth mel-
 len hwarya radhena ath twa hellebaardha räkkia
 samman, Sidhan skal then som brothliken är fram-
 gangha före capitenaren fallandis pa knä oc bedhas
 förlatilse tre resor, oc tha take capithenaren banerith 30

j sina handh hallandis wm wddhen oc mädh stak-
 anom slaa honom j skallan try slagh, beteknandis
 thär mädh ath han haffwer brwtith moth thet tekn-
 ith oc banerith, oc thär mädh dömer han honom
 5 til dödden, Oc swa gangandis til baka mällen baadha
 raderna hwar oc en aff stridz folkith skal fälla sina
 wäryo oc waakn moth honom sarghandis til thes
 han bliffwer dödher, thy han ey hyölth sina tro,
 wthan haffde hemeligh wnderstandh mädh fiendom-
 10 men som är mädh eldh, rök, breff, speyan, äller
 annor lönligh tekn förrädelikom, äller war olyd-
 ogher, ey standhandis j them skikkilsom thär han
 war satther:—

Tilstwndande örlögh förwaris 84

192 r.

15 Är thet swa ath nokrom köpstadh. äller sloth til-
 stwndar nokoth örlögh tha tarffwas ath capitenaren
 strax mädh första wthdriffwer äller griper alla the
 thär jnne ärw mistänkthe, oc haalla mädh fiendom-
 men, Täslikes ärw oc vthdriffwandis alth onyttogith
 20 folk, som är gamla kärlinga oc kala, thy the
 kwnna jnthe hyälpa äller wärya, Jtem capitenaren
 skal jnskaffa aldrahanda ätandis warw, yffnelika,
 oc föresee stadhen mädh läkiarom, oc androm
 mästarmannom, som ärw smedher, tymbermen,
 25 bysso giwthara, pwlwermakara, Oc göre til redho
 stokka kol, wedh, byssor, brennesten, salpether,
 bly oc alth annath, arborsth pila oc lodh, swa ath
 jnthe fattas, Och sälth är thet rikith som betänker
 vm örlögh tha fredhen är, Jtem gawgnelikith är
 30 ath capithenaren gangher wth wmkringh stadhen

192 v. aller slottith twa aller tre resor beskodhandis gran-
 nelika hwar fiendana kwnna haffwa tilfalle göra
 skadha *mädh* bysso skoth, aller stegha, Oc thär
 byggis j moth kiffwo näbba, jordkwpor, | bolwärke,
 kärffwa, torn *mädh androm* bygningom, thy hwil- 5
 ken ey kan värya, han kan ey härya, Oc win swa
 hända kan ath nokoth holl skywtz pa mwren, oc
 the jnne ärw j stadhenom haffwa ey yffnogha
 kärffwa til ath aather stoppa holith *mädh*, tha
 fülle stora säkkia *mädh* jord, oc söme samman 10
 aaklädy ryghior oc wpfille *mädh* jordh aathertäp-
 pandis hwar som tarffwas, aller fylles *mädh* wl,
 höö, oc gräs hängiandis them pa wäggiana moth
 skoth, oc mot eldenom oc wäthes *mädh* ätikkio,
 oc blöt leer ösandis pa säkkiana:— 15

Stärkia slot oc städher 89

Wthan wmkringh stadhen aller sloth graffwes nidher
 timber stokka swa ath the standa slwth mot fiend-
 ommen, oc warj wäl hwäste j aaffwan ändommen,
 thy the ärw nyttoghe mot wältror oc driffwande 20
 wärk, Jtem graffwes nidher j jordhena mangha
 toma tynnor wmkringh slottit hwilka ey haffwa
 bothnen affwantil, oc läggis nokor lös jordh thär
 193 r. | affwan wppa förtäkkiandis, thet är godh wärn
 moth rännanda hästom, som thär j störtha, Jtem 25
 slas nidher j jordhena wmkringh slottith staka
 oc fästis j them järn spika hwasse oc thet är
 fothangla moth fothgangara, Aller göris trehörnotta
 fotangla löse oc skywtis aller kastis wth j fiend-
 annas här:— 30

Wärya mwra 90

Nalkas fiendhana jn til mwren tha haffwes sywdhande
 kalkwällingh heeth j mangom brygge kätlom oc
 gywtis pa them, eldh braanda oc aska kastis *mädh*,
 5 heth sywdandis wathn äller olya oc annar fethme,
 Oc kastis alskona orenligheth illa lwktandis pa
 them, oc tha är stridandis mannelika frälsandis
 seggh, hwstrw, oc barn, Hws oc heman, oc sin
 hedher oc stadsens friheth, oc faa sigh thär *mädh*
 10 ena äffwärdelika oc hedherlika amynnilse oc fräydh,
 enkannelika tha qwinnor, pighor, änkior oc barn
 graatha aff dödzens räddogha som jnthe kwnna
 hyälpa, tha wthrönas hwilke som ärw godhe | oc 193 v.
 troghne örlöghis men, oc ey thaa the sithia oc
 15 slaa stor ordh fram pa ölbänkenom, Ok swärya
 stora edher,

En eldh til wärn 91

Tjlredhes manga smaa leerkrwkor torkadhe äller
 obrändhe, oc wpfylles *mädh* tessom tingom sam-
 20 manblandath, Takes groffth byssopwlffwer tre dela,
 salnitrum en dell, fföre qwaadhe j [$\frac{1}{2}$] dell, blötha
 tyärw j dell, brennesten en deel, j dell salth, Oc
 tändes til ath bränna, oc kastis pa fiendana, tha
 the wilya nalkas mwrenom:—

25 Fyrballa göras swa 92

Tak fäm dela groffth bysso pwlwer, tre dela
 salnitrum, twa dela swlfur, en del gran qwaado,

12—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

en halffdel camphora, en halffdel terpentin, en
 halffdel stöth glas ey mykith smath, en halffdel
 salth, en halffdel olio de petra, oc linolyo lyka
 mykith, oc en halffdel bränth win, oc all tessen
 tinghen blandis samman ganskans wäl, Sidhan takes 5
 läroffth swa mykith som tw wilth göra til, och
 söma thet samman som en pwnggh, och honom
 194 r. *mädh* the förscriffno bländnynggh fyl, | Sidhan
 stingis gönom the matherian *mädh* eno trindo järn
 som en groffwer sadhelprell tw äller try hol, oc j 10
 hwarth thet holith säties en trindh stikka aff trä,
 Oc är withandis ath the förscriffna materia ma
 smältas samman pa eldenom j enom kättil, oc göras
 en pwnggh fwller *mädh* groffth bysso pwlwer, oc
 sidhan wändas oc sölas offta j the bländnynggenne 15
 som är smälth j kätillenom, wäffyandis oc swepandis
 blaa och noppor wmkringh, oc aather söles j kättil-
 lenom, swa görandis twa äller tre klädhninga thär
 wppa the ballana, Oc sidhan thet är nokoth litith
 torkath, tak wth the stikkorna aff hwlommen, oc 20
 vpfylles *mädh* granno pwlffwer, oc sidhan tändis
 eldhen thär wppa sändandis moth fiendommen, Oc
 är withandis ath then fyrballen brindher j wathneno
 swa wäl som wthan vathnit, oc jnthe kan honom
 släkkia wthan han kombir j en storan skarn pws 25
 äller dyngio:—

Eldh spwthor 93

Takes the förscriffna bländnyngen, oc läthes thär
 til *mädh* j del glas, oc j del salth, oc göris eldh
 194 v. spwthor til ath | wärya mwra *mädh*, Göris pipor 30
 äller lwdha swa tiokka som en arm oc lange som

halffwer armen aff wthslaghnom kopar skiffwom
 böyandis samman, Oc fästis mädh spikom widher
 eth stykke trä stadhelika, och pa bothnen aff thet
 trädh läggis lutum sapientie klemandis tåth swa
 5 ath eldhen brenner ekki trädh, swa kan thet nytias
 flerom sinnom, Och göris eth hol gönom trädh
 gönom hwilkith kan sätyas en lwrangels ände aller
 annar stangh wphöyandis j wädhrith til mwra aller
 moth fiendana, Oc the pipan fylles wp aff the för-
 10 scriffne blendnyngenne törro ey mykith harth sam-
 man trykkiandis, oc ey swdhin, thy thet tyäner ey
 j koparenom, Tha likowäl ma göras elspwtor aff
 the blendnyngenne smältho j swa mattho, göris en
 linnen pose som en hosa oc wpfylles, oc weffyes
 15 blan oc hamp wmkringh som förscriffwith är wm
 fyrballana, Oc läggis j posan tre fingers tiokth aff
 the blendnyngenne, oc swa ather tre fingers tiokth
 goth bysso pwlffwer, oc thär | j mädh nokra sma 195 r.
 fyrballa som andra nyther, giordhe swa som för-
 20 scriffwit är mädh hol, oc läroffth, oc hampo blaa
 Oc thet är en grym eldh spwtha:—

Manga eldhspwtor til samman 94

Takes en tynno bothn, oc widher honom spikes
 viij aller tyo tolka förscriffna kopar pipor, oc wpfylles
 25 mädh the förscriffno bländnyngenne ey sodhne, oc
 göris en kopar pipa lithen mellen hwary the stora
 piporna som ärw fäste widher bothnen swa ath
 hon haffwer annan ändan sin nedersth widher
 bothnen oc then andra öffwersth wp j the andra
 30 stora pipona, swa ath när the ena är wth brwnnen

tändis the andra gönom the lithla pipona öffwersth
 wppe j pwlwerith, Oc bedraghes wmkringh alla
 piporna mädh eth swarth läroffth swa ath ey synes
 hwrw en pipan tändis aff the andro, oc thäslikis
 magha the fästas pa en stok swa som paa tynno 5
 bothnen, oc brennes til triumpho,

195 v.

Göra lwnthor 95

Thakes hampo garn oc sywdis wäl j starko lwth,
 oc lathes thär j nokoth salnitrum, oc hängis op
 til ath törkas til halffz, sidhan läggis j en posa oc 10
 böstis wäl mädh enne trä klobbo oc sidhan hängis
 j skwggan til ath törkas wäl, oc thär aff göris
 lwnthor,

Fyrballa 96

Takes kool aff pile trä brend, salnitrum, brent 15
 win, brennesten, tyärw, före qwaadho, camphora,
 peteroleum, blötha färnisso, trementino qwadho,
 lika mykith aff hwaryo, oc swaa smältis alth til
 samman, Sidhan göris en pwngher aff läroffth oc
 fylles mädh groffth bysso pwlwer, oc alth wmkringh 20
 then pwnge swepes aff the bländnyngenne, oc
 hampo bla thil thäs ballen bliffwer swa stor som
 tw wirth honom haffwa, Sidhan stingis eth hol mith
 gönom ballen swa kan thet pwlffrith hyälpa som
 jnwärtis är til ath fram föra ballen när han wardher 25
 skwthin mädh nokre bysso, til ath tända eld j tak
 aller städher wpbrennandis:—

Brenna en stadh jnnan vissan thima, 97 196 r.

Thakes en lwntha, swa giordh som förscriffwith
 standher haffwandis ena wissa längd, oc tändis tha
 klokkan sla lathandis henne brinna til thes klokkan
 5 slaa thär nästh, oc tha släkkis, och mäles hwrw
 langher del är brwnnen en thima aff the lwntonne,
 Sidhan takes rör pipor görandis hwarya thera swa
 longa som lwnthan är brwnnen en thima, oc göris
 mang sma hol pa hwarya rör pipona thär röken
 10 kan wthganga aff lwntonne, oc swa draghes lwnthan
 gönom swa manga rörpipor som tw wirth haffwa
 thima til thes elden skal wptändas, oc thär til
 mädh läggis en fyrbal widher ythersta ändhan aff
 lwnthonne swa ath lwnthan kan tändha ballen, oc
 15 tändis j en ändan aff lwntonne läggiandis the rör-
 piporna j nokoth lönlikith rwm mädh fyrballenom,
 oc thet är mykith til ath förbränna sloth oc städher
 qwämelikit,

Göra eld wtan eldföre 98

20 Takes twa törre käppa oc hälsth aff laffwerbära
 trä, oc gnidis hastelika | samman, oc en annar 196 v.
 kaste brennesten thär wppa swa tändas käppana aff
 segh syalffwom:—

Göra en sten som tändher eld 99

25 Händher offta ath lwntor[n]a komma j wathn oc
 slwkna aff rägn, och stridzfolkith haffwer ekki
 eldhföre Thy göris en sten swa hwilken kan giffwa

eldh aff sigh nar som spwtthas pa honom, Takes
 osläkther kalk en dell, tucia alexandrina ey til redh
 en dell, salnitrum goth oc tilredh en dell, brennesten
 twa dela, camphora twa dela, Aff stenenom calamita
 en del, Oc stötis ganskans wäl all tessan tinghen, 5
 oc siktis gönom eth granth haar saaldh, Sidhan
 bindis hardelika samman j eth nyth linnith klädy,
 Thär nästh läggis j en deghil storan, oc en annar
 deghil hwälffwes affwan wppa oc beläggis bade
 deglana samman mädh järn tradh, oc bedragis täth 10
 samman alth wmkring mädh lwto sapientie, swa
 ath wädrith kan ey uthkomma, oc törkis thär
 197 r. affther, | swa ath thet bliffwer golth, Sidhan säties
 jn j en theghel oghn thär teghell skal brennas, oc
 naar teghlith är nogh bränt tha är oc thetta nogh 15
 bränth, oc takis wth, oc tha är alth j deghlommen
 som en sten, oc kombir wathn pa honom tha giff-
 wer han eldh aff segh:—

En annar sten til eldh 100

Takes camphora tre dela, salnitrum twa dela, 20
 osläktan kalk twa dela, brennesten twa dela, Stötis
 alth samman wäl oc lätis j en deghil, oc klemes
 täth mädh lwto sapientie bebwndith, oc säties i
 oghnen ath brennas, oc sidhan takes wth, oc then
 stenen tändher eld aff segh mädh spwth aller wathn 25
 pa honom gwtith aller spwttath vm behoff görs:

Lutum sapientie göra 101

Tak fäm dela goth leer, hesta skarn en dell, ham-
 mar skäl aff järn en del, oc aaffwerskärara wll j

del, oc ältis wäl samman mädh wathn, oc klemes
thär som hwar konsten wthkräffwer:—

Blos som ey kan slwkna 102

197 v.

Tarfftelikith är haffwa blos och lyws wm nättherna
5 tha hären skal ledhas gönom tranga väggha til
stridhena, Göris wekana nokoth store som en
finger, oc sywdhes j wathn mädh salnitrum, oc
sidhan törkes wäl, thär nästh stötis brennesten oc
blandis j bränthwin swa mykit som tarffwas, oc
10 thär j läggis oc vändhes the wekana, Sidhan smältis
samman tre dela wax, twa dela före qwadha, en
dell brenne sten, j del camphora, j del terpentin,
en del pice greca, Oc thet giwtis pa wekan läggiandis
fira the wekana samman, oc mith jnne j mellen
15 them wpfylles holith mädh osläkthom kalk tre dela,
oc en del brennesten samman blandath, oc swa
bliffwer thär aff eth blos mykith nyttogth haffwa
pa mwra thär wäktbara waka moth fienda, aller
ledha hären gönom tränge, thy thet giffwer storth
20 lyws oc ey kan slwkna

Pwlwer til stora byssor 103

Tak salnitrum twa dela, kol brändh | aff pile trä 198 r.
däff en del, sulfur en dell, oc stöth wäl hwarth
särdelis oc sidhan blandis wäl samman, thär näst
25 stänkes thet pwlwerith mädh ätikkio swa ath thet
bliffwer däffwith, oc stötis swa däffwith, oc sidhan
haffwis j solenne til ath törkas, sidhan latis j

fyärdyngx tynnor nokoth litith trykkiandis samman,
oc gömis til thes behoff görs

Pwlwer til slangor 104

Tak salnitrum granth tre dela, kooll brändh aff
pilträ aller smam qwistom en del, Brennesten en 5
del, stötis alth wäl, oc siktis gönom haar saallith,
hwarth thet särdelis, oc sidhan blandis alth sam-
man, Sidhan stänkes mädh starkasto ätikkio mädh
nokrom qwisth som ey giffwer förmykith aff ätikk-
ionne wppa tha som stänkis oc röris samman, 10
Sidhan stötis än ena reso ganskans wäl, oc sidhan
törkes j solenne, oc bliffwer goth:—

Pwlwer til handbyssor 105

Tak spädha sprythior aller qwista aff hasle trä oc
skala barken aff them skärandis them j smaa stykke, 15
198 v. oc läggis j ena stora leer krwko, oc täppes | affwan
wppa mädh leer tilstrwkith eth lok, sidhan säties
jn j ognen aller j starkan eldh, Oc naar the krwkan
wändher aather ath ryka, tha take wth lathandis
henne kalna, oc sidhan ypnes wtthakandis kolen, 20
oc aff them takes en del, aff brennesten en dell,
salnitrum fäm dela, Oc stötis ganskans wäl oc
siktis gönom sallith offtha hwarth särdelis, oc sidhan
blandis samman, oc stänkis mädh brenth win, oc
stötis ather sidhan mykith wäl, oc haffwer tw ekki 25
brenth win, tha stänkis mädh starko ätikkio, oc
stötis wäl, oc törkes sidhan j solenne, oc gömes:—

Slaa nidher mwra 106

Thär som sloth äller städher kwnna ey winnas
 mädh storm, tha graffwes lönlika jordganga, oc
 fästis jordhen mädh brädhi swa länge kommandis
 5 wardher jn wndy slotz mwren, oc thär mwres en
 jordkwla starkelika som en oghn moth mwrenom
 thär grwndwalen är, oc sätyes thär en tynna äller
 fiärdyng pwlwer, oc mwres aather tilganghen för-
 wthan eth litith hol widher jordena, thär fran
 10 | pwlwer tynnonne oc gönom thet holith läggis pwl- 199 r.
 wer pa jordena, oc swa allan wäghen borth ath
 jordgangenom, oc när som alth är til redho oc
 qwämer time tändis j pwlwerith oc elden löper
 swa jn til tynnona tändandis henne, oc the pwlwer
 15 tynnan slaa mwrana nidher oc strax stormes til
 mannelika:—

Gaanga affwer dywpa älfwer 107

Göris som en täth sömadher säkker aff mywkth
 lädher, oc widher säkken en pipa aff trä som widher
 20 säkkia pipor pläghas, oc then säkken bindis stadhe-
 lika mith wm weka liffwith wthan wppa harniskith,
 oc när som farandis är affwer dywpa älfwer äller
 wathn, tha bläses gönom pipona then säkken fwller
 som är bwndin wm weka liffwith, oc pipan täppis
 25 swa ath wädhrith ey kombir wth, tha kan then
 ganga affwer alskona dywp ey nidher sywnkandis
 än tha han jnthe kan symma, Thet tyänar stridz
 folke, skepmannom oc fiskarom, Äller symme en
 affwer först mädh eno rep, oc draghe snarlika alla
 30 andra standandis pa elffwa bakkanom

199 v.

Gangha wndhy wathnith 108

Til ath ganga wndy wathnith och bora söndher fiendannas skip oc them sänkia, aller böta sin eghen skip, byggia broa, wptaka nokot aff dywpeno, aller annath göra wndhy wathneno, tarffwas tessen konst- 5 en, Göris en kappa aller hätta aff twädobloth skin aller lādher swa ath hon rækker nidher affwer axlana, oc göris aff sammo lādreno en trwmba aller lwdher sömath täth, oc jnnan j honom manga järn traadha cirkla som halla wth then lwdhen oc han gange wp 10 fran mwnnenom oc hakonne, oc öffwersth wppe fästis widher en stor trä pipa, oc wm kringh henne fästis en trindher oc bredher korka bark, aller annath thet som läth är til ath flytha pa wathneno, Oc the trwmban aller lwdhen warj wäl langher och 15 aff mangom stykkiom samman sömadher, oc barken flytandis bär henne wppe oc gönom henne gangher 200 r. andhen, oc före öghonen fästis en | glas skiffwa aller glas öghon tättelika, oc när the kappan sätthz pa baran kroppen tha limes tättelika wider axlana 20 hārdana oc brystith mādth tätta limith, görandis thet aff visco oc trementina godha samman blandath hwilkith ey losnar j wathneno, oc när the kappan skal aff takas, tha smöryes kroppen mādth olyo ath limith thās lättaren släpper, Oc swa ma man ganga 25 wndy wathneno:—

Aff Konstenne. oc sollanārom 109

Stridz Konsth kan ey altid födha then som är j hānne lādher, thy jngen ma resa här oc samna

folk, wthan konwnga. landz höffdynga, äller men-
 ighethen til strid, Men offta händher at nokor
 ondher öffwerwällare, röffwara, oc oräthwise samna
 folk oc waagha sin hals, Oc tha fredher är födher
 5 the konsten jngen, Thy tilskynda mange til ath
 ofredher skal warda, oc mästh capitenara brytandhe
 sattan dagh. breff, loff oc lyffte, oc thär mädh
 förlängis örlöghith, Jtem händher thet swa ath
 stadogher fredher bliffwer giorder mällen härrana,
 10 Tha resa capitenarana | baner wp före folkith, 200 v.
 skynnande oc röffwande landith oc städherna, thy
 the ärw samnadhe oc faa ey längher sold aff landsens
 härre, Oc stwndom samna sigh mange tolke skalka
 görandis kompaniskap til ath skena oc röffwa oc
 15 swa haffwa mange kommith til härradöme, oc än
 fangith konwnga rike, Thy örlögh gör manga
 tywffwa, och tha fredher är hängias the wp, Oc
 jnthe stridz folk är farlikaren, än sollanära som
 enasta wilya lifwa aff the konstenne, Thy jamlika
 20 haalla them manga, är ey möyelikith, thär som ey
 är jamlika örlögh, oc swa händer stwndom ath the
 taka riketh aff härranom, äller skinna thet wm the
 haffwa thes makth, Men thet göra ey the sollanära
 som wthganga til ath wärya landith, oc håller
 25 waaro hema vidher sith ämbethe aff hwilko han
 pläga leffwa räthwislika, Jtem hedhrande oc wp-
 höyande ärw the som ärlika segh bewisa j stridh-
 enne före menigha mans bästa, hwilkith the mera
 älska än sina eghna wälfärdh Jtem fordom war
 30 sedhwänya ath hwar och en sollanär skwille lägga
 tridhye delen | aff them päningommen han fik j 201 r.
 sold til gömo när honom som fördhe hoffwod-

banereth, oc jngen skwlle them taka j gen för
än örlöghith war ändath, Oc thet giordis wppa thet
hwar skwlle thes strängelikaren stridha, wilyandis
frij sin del som hwar wiste segh haffwa lagth til
gömo när banereno,

5

Sequitur in libro D folio 119 ffiendskap mädh
ordom

•

BONDAKONST

BONDOM

Adam oc ewa föräldrana baadhe
brwtho bwdhordit affther d[i]affwllens raadhe
5 oc vthkastados aff losteliko paradiis
thy atandis apleth willo wardha wiis
Gwd gaff affwer them trældommens lagh
oc alla theras barn til domma dagh
J thin änlitis sweth skal tw äta tith brödh
10 lidhandis j wärdlenne mykla nödh
oc tha tw brwkar jordena til ath leffwa
Tistil oc torn skal hon tik geffwa
Swa började adam affther gwdz bwdhord
wärfwa sigh födho aff tässo jordh
15 wtan hwilkens brwkan jngen leffwa kan
Swaa paffwa oc konwnga som fatigaste man
Thy är aaker mans konsth affwer alla prisath
oc kesara henne brwkado är bewisath
Hon är räthwis oc aff gwdy giffwin
20 aff columella, palladio, oc mangom bescriffwin
Thet skal allom wara kwnnogth oc känth
at swänskan är aff theras böker wmwänth
Men en jdhen jäghare mädh snara hwnda
ffångtar oc jäghar j skogha oc lwnda
25 kan ey al dywren gripa oc betha

- Swa kan jngen alla tessa konstena vthletha
 53 v. som lydher pa aker oc bonda jd
 thy hon är mangskona oc obegriplika widh
 Faa bönder finnas j the konstenne snälle
 än tha hwar brwkar äffther sin tilfälle 5
 oc ey haffwer aarsgangen sigh altidh ens
 thy räghn aller solsken kombir til mens
 Lergha, saand, oc swarhmwillena fetha
 hwrw hwar skal brwkas är konsth vetha
 Mange straffa jordena oc ärw syälwe onde 10
 gammalth ord sägs, tholkith är boo som bonde
 Häghren som ey symmer vathnith straffar
 En lather bonde pa sin aker klaffar
 Nw liggia j swärike mang gotz ödhe
 som fordom waro vptakin mädh storo mödhe 15
 Stor stenröör bewisa thet nogh
 affwer hwilken är växin willande skogh
 Somme säya the gotzen lagdos ödhe
 aff myklo örlögh oc swarthom dödhe
 Fattas nw folk thet maa väl föresees 20
 mädh almoghanom tärffwa höffwe mees
 Frwkthsammasta ärw swärikis finna
 thy ganskans mangh barn födher hwar qwinna
 Sidhan föra the barnen til righa oc räffla
 hwilken skwllo föras til stokholm oc gäffla 25
 54 r. Wm konwngen thär pa strängh förbodh giorde
 til tyska land jngen barnen föra tordhe
 thet waare swärike oc finland stor nytta
 mädh finnom brwkas selff oc kopar hytta
 Än komme til swärike finna yffnelika nogh 30
 som brwkado aaker oc ryddo skogh
 oc gaffwes them friheth nokor aar

- pa ödhe gotzen thär skoghen staar
 thär mädh matte landith oc kronan wphöyas
 oc fatighom finnom mädh lön förnöyas
 Paa gotz oc aakra pläga vara stor trätta
 5 hwilkith konwngen matte snarlika rätta
 wm han giorde archiuium pa grwnd oc äghwr
 thär breffwen scriffwos oc gotzens läghwr
 thet händher breffwen brenna äller borthkomma
 sidhan kombir trätta oc obewislika domma
 10 * mästh bland härrana som gotzen haffwa mera
 som rikith mällen sigh skiffa oc regera
 swa fara the offta til härra dagha
 thär the skwllö rikesens ärande lagha
 oc trätta thär mästh vm sina äghwr oc jord
 15 wm menigha mans bästa talas ey eth ordh
 tha alth är förtärth som giordis j gengärdh
 swa skelyes the owener oc redha til swärd
 oc respublica är alstingis förglömdh
 biltogh lagdh oc aff allom fördömdh
 20 härrana aktha pa sin gotz oc arff
 böndherna pa plogh aaker oc harff
 Män aktha oc besörya rikesens besta
 ey wilya biscoppa mwnka äller prästa
 thär före liggher alth rikith j asko
 25 oc rikesens fatabwr j wthländskas tasko * ¹⁾
 Bonda konsth är ey enasth ärya oc saa
 thy honom. tilhörer mangh tingh förstaa
 Hästa, ko, so, bij, gris, gaas, gether
 paa faar, höns, änder, han skal vara vether
 30 yrther, trä, frwkth oc elementh

54 v.

¹⁾ De inom * * befintliga rad. 10—25 äro grundligt (rad för rad) öfverstrukna i handskriften, men låta sig dock utan svårighet dechifrera.

13—101510 6. *Peder Månssons Skrifter.*

wädherleken oc annath warj honom kånth
 Al the tingh honom tarffwas ath wetha
 finnas j tässo bok vm han läsande letha

55 r.

Akermannen skal akta thetta 1

Akermannen skal haffwa try ting som är konstena. 5
 maktena. oc vilyan, thy mädh wilyanom oc maktenne
 gör han sigh offtha storan skada, när han ey haff-
 wer konstena, konsten gör litit vtan maktena oc
 wilyan, Oc thy ransake oc wthspörye aff gamblom
 akermannom all tilfälle oc afflop hwrw akren oc 10
 bohagith skal styras til affwel, men sidwānyan oc
 pröffwilsen bära prisith j allom konstom, oc jngen
 är swa kloker j nokre konsth ath han ma jw fara
 willer, oc thy tarffwas läsa tessa bokena til nokra
 rättilse, Än jdkelikith arbeide oc wthrönilse gör 15
 honom rikan, Jtem til en godhan bonda oc aker-
 man tilhöre jdkelika oc offta wm aarith gaa wm
 kringh sina äghor oc aakra oc skodha jordena
 trän oc hwadh thär wäxer, oc wita hwath som
 tyänar saa äller plantera j hwaryom stadhenom oc 20
 55 v. hwad tilfälle han haffwer | pa bärgom. bakkom.
 dalom. skoghom. äller wathnom. strömom. ängiom.
 fiskerj. oc wedhningh:—

Köpa akra oc godz 2

Then akra oc godz wil köpa han skal tw tingh 25
 akta, ath thär är helsosampth wädher til at boo,

oc fruktsam jordh, Annars köpande är han ey wiss,
 thy arbeda j ofrwktsammo jord är faanytta, Ey
 håller är got ath boo thär som är sywkliket wädher.
 warj ey swa godh jordh äller aldra bästh, Thär
 5 nästh är aktandis wm thär är godher wägher. goth
 wathn, oc godhe granna, oc thär nästh see til ath
 han ey köpe swa storth godz ath han thet ey
 mäktar brwka, Man skal prisa stora akra, oc smaa
 wäl brwka, thy ey är twäkandis ath en lithen aker
 10 wäl brwkadher giffwer jw meer än en stoor illa
 tilreddher, Än mattan thär wppa är ath han köpe
 swaa mykith han orkar brwka Jtem | för än aakren 56 r.
 äller godzeth köpes skal man offtha gaa wm kringh
 aather oc fram skodandis thet, thy hwar nokor är
 15 bristh synes ey mädh försto skodilsommen, tha
 likowäl wm är akren skrindher oc bondhen truffwen
 kan han honom jw göra fructsamman gödandis j
 mangskona matto,

Jordhmonen är treskona 3

20 Treskona matto haffwer sigh jordmonen som är,
 släth. bakka oc bergh, Slätten är god när hon ey
 är alstingis jämpnhögh, wthan när hon lwtar til
 nokra sidhona, bakken är godher när han är ey
 alstingis branther, oc bärgith är goth när thet är
 25 ey stenogth, wtan haffwer skogh oc gräs pa sigh
 wäxandis, Thär nästh är skodandis wm jorden är
 feeth. skrind waath äller tör, Än tha likowel wil
 hwar jordh haffwa sina särdelis sädh Än jngen
 jordh är sämbre än the som är tör oc skrindh,
 30 Än är jorden waath haffwandis sma säff, tha

- 56 v. *graffwes* dike at | hon kan törkas, Är skogher pa
akrenom wäxin, fälles oc brennes, ärw stena sam-
man kastis j rör, Är bräkne thet fördriffz *mädh*
dyngio, Jtem the jordh som är swarthmylla bär
gärna godha sädh oc är frwchtsam oc teslikis graa 5
jordh, Än tha likowäl skal jngen see äffther jord-
ennas lith thy han är owis thy aldra handa litir
ärw godhe wm jorden är annars feeth, oc thet
pröffwes swa, Tak aff jordenne wp j handena oc
stänk henne *mädh* wathn walkandis som en deegh, 10
oc lodhar hon tha samman som lim oc hengher
widher fingrana som tyära, oc wm hon kastas tha
mot jordenne ey athskels, the ärw san tekn at
jordhen är feeth oc godh, Jtem präffwes jorden
mädh smakenom, Graffwes wp en torffwa aff akrenom 15
thär han synes wara sämsth oc läggis j eth glas-
erat leer kar oc rent wathn thär wppa lates
rörandis samman, oc sidhan siles klar, oc smakes,
thy tolken smak haffwer jordhen, Jtem hwar som
- 57 r. wäxer säff. rör. langt gräs. trifolium, | slanträ oc 20
ebulus thär är söth jordh thy the ey annars wäxto
thär, Oc ey ath enasth är wthrönandis öffwerst j
jordenne wtan jamwäl dywpth nedher, Til sädenna
är nogh at hon är godh twa föther dywpth nidher,
Til trä planterande fira föther dywpth, När swa är 25
ransakath tha brwkes tryggelika, Jtem til ath äria
oc plöya haffwes oxa the thär högth wp bära
hoffwodhen, Oc laghes oketh swa ath the dragha
mädh halsenom oc ey *mädh* hornommen, thy the
ärw starkaren j brysteno oc halsenom än j hornom- 30
men, Oc then som äryer äller plöye göre ekki
balk springandes affwer, rådhe oxana heller *mädh*

roop oc ordhom än mädh hwggom, läthe ey oxana
 hwila mith j forenne för än the komma til akra
 renena thär hwiles wm swa tarffwas, Ingen foor
 warj längre än tiwgw oc hwndrada föther, Ärye
 5 twärth pa bakkommen oc ey wpföre för oxannas
 lättilse, | Jtem skrinde akren äryes ytersth j augusti 57 v.
 maanath, oc swa andra resona äryes j septembrj
 manath, oc saas tha jamdygn är widher xvj daghen
 j septembrj manath, Än annor landh hafwa annan
 10 aars gangh:—

Gödha aakren 4

Then aker som skrinkher är tarffwas gödhas, pa
 jämpno jordh myndre pa bakkommen meer, pa
 slättenne warj viij föther mällen hwart las, pa
 15 bakkommen twa föther myndre mellen Oc gödes
 tha manen är j afftäkth, thy tha wäxa ey ogräss
 j sädena, Och strax dyngian är fördh pa akren
 äryes strax nidher j jordena, annars dragher solen
 borth alla dygderna vm dyngian törkas, Oc thy
 20 strös ey meer wth wm daghen än som strax nidher
 kan äryas samma daghen Jtem wil tw saa akren wm
 hösthen tha gödis j septembrj maanadh, wil tw
 wm waaren saa honom tha föris dyngian wm
 wintren när afftäkth är oc ey wthspredis Jtem
 25 märkiandis är ath gödhis akren jnthe | tha är han 58 r.
 förmykith kaller, gödhes han oc förmykith. tha
 är han förmykith hether oc bränner sädhena oc
 thy är bättre gödha offta och litith, än ena reso
 förmykith, Jtem then aker som waather är tarff-
 30 was meer gödas än then som är tör. Jtem haffwer

tw jkke dyngio, tha tak dy aff moswm oc kårrom
oc för pa aakrana oc thet gör samma frwkth som
dyngia,

Oxana förwaris swa 5

Ta oxana haffwa draghith oc lösas gnides oc 5
strykes wål halsen oc ryggen theras mädh hand-
ommen, oc wpdrage alla stadz wål skinneth fran
ryggenom ey latandis thet lodha widher ryggen
thy then sywkdommen är them ganskans ondher
som kallas hwdbända oc ärw the mykith hethe tha 10
latis ey til ath ätha för än the wenda ather ath
flämtha oc swetten är bortgangin, oc giffwes them
litith j sänder äta oc swa meer oc meer, sidan
gifwes them drikka, oc swa giffwes them nogh
ätha oc rökthes wäll:—

15

58 v.

Time til ath ärya 6

Fethe akra oc linder som länghe holla wåskona
skw[l]a äryas wp tha yrtherna oc gräsith är wåxith
tha likowål för än the ga til fröö oc skwla the
äryas trangth swa döö gräsrötherna, Oc skal bondhen 20
förwara ath akren bliffwer wål aardher at drångiana
läggia ekki balka, Än mädh synenne kan bonden
thet ey finna thy mwllen spreadis öffwer alth, oc
thy skal han haffwa ena stangh oc ga affwer akren
pröffwandis wm han findher balka stötandis mädh 25
stangenne Jtem then aker aller jordh som altid är
natwrlika waather skal äryas wp äffther xiiij daghen
j aprili maanadh, oc swa äryes andra resona widher
xxiiij daghen j junij maanadh, och swa tridya resona

vidher försthe daghen j septembrj manadh, Oc thet
 är merkiandis ath akren äryes ey j regn wädher aller
 waather, oc ey saas tha dimba oc wäska faller
 äffther nokra torko thy ath öffwersth är jorden
 5 waath oc nedhan j tör, oc thet som | nidher wändes 59 r.
 swa kan ey torkas alt arith, oc the jorden bliffwer
 oqwämelik til ath saa oc ofrwktsam j try aar, Oc
 thy aktes medelmatta j jordenne til ath ärya ath
 hon är ey alstingis tör, oc ey alstingis waath,
 10 thy är hon alstingis tör, tha brytas wp stora bwtha
 aff jordenne, är hon waath tha klemes hon, oxana
 fördärffwas oc nidermere alffwen wpwendis aff
 jordenne som litith dogher oc alt gaar illa:—

Sädes thime är 7

15 Sädhes thime til rogh oc hwethe är fran xxij
 daghen j säptembrj manadh oc xxx dagha thär
 äffther, thy xv dagha för än winthren böryas oc
 allan winthren, oc swa xv dagha äffther winthren
 skal jngen wis akerman saa ärya aller planthera
 20 nokor trä aller hwgga them som skwla wara
 bärandis, Än tha likowäl j sommom landom thär
 waath jord är ma wäl för saas än xxij daghen
 kombir j septembrj manath wppa thet ath sädhen
 kan rotha sigh för | än frostith oc wintren kombir, 59 v.
 25 Oc än tha at säden rotath warder förwaris tha
 likowäl ath dywpa forer göras affwer akren ath
 wathnith kan löpa aff ath sädhen dränkis ey, oc
 göris the dywpo forerna mange wth wm akra ren-
 ana, Somme säya ath goth är sa akren tha han
 30 är waather ath thet gangher thes snararen til wäxth,

oc thy för än rägn kombir ätha fogla oc myror
sådhenä ganskans mykith

Hwrw mykit saas pa akren 8

En aaker som haffwer ccxl föther pa längdena, oc
cxx föther pa breddena kallas jugerum, Är han fether 5
tha wil han haffwa fira skeppor hwethe äller rogh,
är han ey fether, fäm skäppor, J ena skeppo ga
xliiij skalapwnd hwethe, Tha likowäl wil tessen
matthan ey altid äller allom stadhom saas ens, thy
wm hösthen saas rwmaren, wm waren trangaren, 10
j dalommen rwmaren, pa bakkommen trangaren,
Jtem stark lerjordh bär gärna rogh, lös mwl bär wäl
60 r. bywgh, oc hon wil | liggia hwarth annath aar j trädho,
Jtem skrindher aker skal saas tynth annars gör han
smaa ax oc thom, saas han tynth tha waxa flere 15
straa aff hwaryo korneno, Än hösth säden är altid
bättre än waar sädhen, Ey är nokoth til atskelnad
pa natwrennas wägnä mellen waar rogh äller winther
hwete som nokre gissa, wtan saas thet ena som
thet andra oc wäxer, Stwndom hendher ath jordhen 20
giffwer aff sigh salta äller beska vesko tha sädhen
gaar j ax oc sidhan bliffwer thet jnth körnth Oc
then akren är merkiandis oc botandis j swa matto,
Strös dwffwo skarn affwer allan then akren oc äryes
nidher oc göris dywpa forer ath wathnith kan wäl 25
afflöpa, Stwndom hendher ath tha sädhen är waxen
kombir en wanskilse ath röthernä bithas aff nidhre
j jordenne oc falna, Thär til Takes the yrthen som
wäxer pa taken oc är feeth oc tyok kallas pa
60 v. swensko | trolle syror stötis oc blandis mädh wathn 30

oc thär j läggis sädhen ena nath för än hon saas,
 Somme haffwa andra beskheth blandadha mädh
 wathn slaa pa jordena, thy marka bitha rötterna aff
 Jtem hwetith än tha thet är hwitaren tha likowäl
 5 är roghen tyngre, Thet hwethe som saas tre resor
 j watha jordh sidhan wändis thet j rogh, Jtem thär
 biwgh saas pa akren wardher jorden thär äffther
 mykith skrindh, En aaker som kallas jwgerum wil
 haffwa fäm skäppor bywgh, Biwg tha thet mognar
 10 skal snarlika skäras wp thy thet faller gärna aff
 axen, oc akren läggis sidan eth aar j trädho aller
 gödhas, Panicum oc milium är twäskona sädh som
 brwkas j walandh oc görs brödh, Milium kallas pa
 swensko hers, the wilya haffwa lösa jordh aller
 15 sand thär nokor är wäska, oc saas wm vaaren ey
 mykith tiokth, thy ogräs oc yrther som wäxa j
 bland skwla wpryskias,

Aff ärtom Bönom 9

61 r.

Lupini ärw ärther brede och beske hwar the saas
 20 förbättras akren mykith oc gödhes besth aff them,
 the wara lenge ath gömas, The torffwa ey stora
 tilredilse hwar the skwla saas oc saas wm hösthen
 ath the rotas för än fröstith kombir, Gömas the
 öffwer winthren, tha läggis thär törth är oc röker
 25 kombir til them, the wilya saas j lösa oc rödha
 jordh, Jugerum taker tio skäppor til sädh, Jtem fasoli
 ärw andre ärther the saas j trädho oc fetha jordh,
 Aff them taker jugerum fira skäppor, Teslikes ärter
 The wilya haffwa lösa jordh och wäsko, Jugerum
 30 taker aff ärtom tre skäppor, Bönor wilya saas j
 fetha oc gödda jordh, aller pa trädho thär sidlänth

är oc affwan kombir nokor waska, Oc för än äryes
 saas bönorna ath the komma langt nidher j jordena
 oc sidhan tilredis then akren Än thär som frösth
 är skal böno akren jnthe harffwas, Jugerum taker
 61 v. sex | skeppor bönor, Batre är ath saa bönor wim 5
 hösthen än wim waaren, Än hwath heller bönor
 saas hösth aller waar skwla saas tha manen är xv
 dagha gammal aller xiiij Än tha the kwnna ey
 strax nidher äryas, somme plägha them stöpa litith
 til förna. Lenten är enahanda sma ärther flate skwlo 10
 the saas tha manen är halff wexen til han wardher
 xij dagha gammal, tha j lätta oc lösa jordh, aller
 j feta oc törre jordh, Oc the lentes blandes mädh
 törro dyngyo fira aller fäm dagha för än the saas
 liggiandis oc sidhan saas tha löpa the snart vp oc 15
 bliffwa store, Jugerum taker litit meer än ena skeppo,
 Ena handa sma marka som kallas curculiones plägha
 ätha lentes, oc thet botes swa När lentes ärw trwskne
 oc rensade tha lates j eth kar mädh wathn oc the
 lentes som ärw tomme flytha wppe, The gode som 20
 gaa til bothnen torkes j solenne, och dyggies mädh
 starko ätikkio oc gnidhes oc röris, oc när the ärw
 62 r. torre | gömes j tättom karom, somme göma them
 blandadha mädh asko, Linum höör hwar thet saas
 fördarffwar akren, thet wil haffwa feta jord och 25
 nokoth watha, saas wim hösthen j octobrj manath,
 Jugerum taker otta skäppor, Somme saa thet j skrinda
 jord oc thäs trangaren thet saas thes grannaren
 bliffwa thaagorna, Somme saa lin wim waren oc
 thio skäppor pa jugerum, Cicer ärw ärteslagh saas 30
 j godha jord wim waaren, jugerum taker tre skeppor,
 Jtem hamper wil haffwa starka feta oc gödda jordh

slätta oc waatha oc dywpth äryas nidher, Jtem
 roffwor oc hälinga wilya haffwa lösa oc fetha jordh
 oc helsth swidyo, stwndom wändis napus j rofwor,
 oc rofwor j napos thet är j hälinga när the saas j
 5 twänne aar en stadz:—

Ängia til höö brwkas 10

Gamblom ängiom kombir til ath the ey kwnna
 bära gräss, thy mos wäxer pa them, thär til ärw
 thesse böther Gödhes ängnen wäl, oc föris höö
 10 smölker | thär wppa, mere hyälper thet at aska strös 62 v.
 wppa ängena, thär mosit är, thy hon dräper mosith,
 Än tha aldra best är ath ärya äller plöya vp alla
 ängena oc harffwes jämpth j gen oc saas eth aar
 wm swa täkkis, oc höö skal slaas för än thet gräsit
 15 bliffwer alstingis mogith:—

Skära korn oc hwethe 11

Hwethe korn äller rogh wpskärar för än kornen
 bliffwa hardh, thy the mogna wäl sidhan skwrith
 är och wpyllas, mange bidha äffther ath thet skal
 20 mognas wäl oc göra sigh thär mädh skadha, thy
 axen falla aff oc fogla ätha en deell, oc rägn
 kombir etc^{ra}

Gaardzmestarens jd 12

Lättelika förestander oc styre hwar bondhe sith
 25 bohagh thär litith är Men thär storth bohagh är
 som är j härra gaardhom oc clostrwm tarffwas
 haffwa en gaardzmestara thär regera skal hionen

oc arbedis folkith j allom gärningom, Then gaardz-
 mestaren skal ey wara förmykith wngher oc ey
 63 r. förmykith gammal, Är | han mykith wngher tha
 försma androm ath lydha honom oc han haffwer
 ey wthrönise som tarffwas j gärningommen, Är 5
 han oc förmykith gammal tha försmaas han oc han
 orkar ey wara när och se hwath som brwkas, oc
 wnge ärw glömske oc gamble ärw lamme, Än
 aldren fran xxx aar oc til lx är thär til qwämer
 wm annar sywkdom ey krenker nokon, Then som 10
 skal wara gaardzmestare skal wara snyäller oc
 förstanda sigh j bohagsens gärninga swa ath han
 kan lära sina wndersatta j hwath arbedhe han them
 skikkar, och kwnna syälffwer göra thet han them
 biwdher, thy honom bör lära andra oc ey läras 15
 aff androm, Somlige finnas the som ärw fwlborde-
 like j bohagsens arbedhe oc thär j mestarmen, Men
 til ath regera folkith oc hionen haffwa the jnga
 snille aller förstand, thy the ärw annath hwarth
 förmykith strenge aller förmykith mille, oc thär 20
 aff kombir offtha skadhe, Han skal altidh merkia
 til hwadh gärningh hwarth hion är qwämasth, thy
 somme haffwa mer aff konstenne, somme meer aff
 63 v. starkhetenne, | oc far nokor willer j sinne gärningh,
 tha skal gardzmestaren kwnna thet straffa oc rätta 25
 til sin stadga som thet bör, Gwlsmedz. skomakares.
 grytogywtaras ämbethe aller annor tolken ärw snart
 lärddh, Men gardzmestaras ämbethe är swa with
 oc obegripelikith oc thy är thet wandsampth ath
 kwnna, oc jnge ärw mestara som thet androm lära 30
 oc jnge teslikes finnas som tyäna til at lära thet
 ämbetith, Hwilken som skal wara gardzmestare oc

staa för storan affwel oc hantheringh, han skal ey
 älska ga j gästabwdh, fly drykkenskap oc mykin
 söffn, thy the tinghen bortaka idkelika athwakth,
 han skal ey wara bwndhen *mädh* nokrom likamsens
 5 älskog thy han kan jnthe annath tänkia wthan the
 han älska, Gaardzmestaren skal försth waka oc
 wpkalla hionen och snarlika skynda them pa arbedith
 ey lathlika kommandis aller gangandis *mädh* them
 swa som soffwandis, Thy bättre är ens idhens mans
 10 arbede än tyo mannas som lathlika göra sina
 gärning Oc thy försth wm morgonen skal gardz-
 mestaren *mädh* godhom ordom tala til fol|kith swa 64 r.
 som skyndandis them til ena stridh ath the brwka
 sig manligha Oc nar han seer nokor trothna tha
 15 thake hans anbodh oc arbedhe ena stwndh lätandis
 then andra sig hwila säyandis sidhan swa skal tw
 göra, Oc när qwellen kombir tha fölye them hem
 latandis jngen äffther bliffwa oc hemkommandis
 lathe hwaryom faa sina födho oc tarff, ey gangandis
 20 tha fran them j sith hws, Är nokor sargader aller
 sywker skipe then läkedom oc lathe jngom fattas
 math oc dryk oc äthe syälffwer j theas närwarw
 Wm högtidis dagha giffwes allom nokot enkanne-
 likith til kosth, Wm helga daghana gange oc skodhe
 25 anbwdhen oc see ath hwar nokor är bristh, oc thär
 som ey arbedas *mädh* gömes, twa resor hwar
 maanadh ransakes oc räknes al anbwdh oc sänga
 klädhe, swa haffwa the räddoga nokoth bortkomma,
 Tilstädye ey göra nya gangostigha affwer akra aller
 30 ängia. aller sätia ny raa merke, Sälye jnthe aff
 afflenom wthan härrans with oc wilya, Älske the
 som ärw | jdkelike godhe oc troghne, oc them göre 64 v.

nokoth til wilya, förlathe them som glömske oc lathe ärw ey warandis them förmykith grymmer och hardher, oc haffwe sigh swa ath the honom heller oc meer älska än rådhas, wthan rådhas honom förtörna, En ondh menniskia regeras aldrigh bätther 5 än daghlika förwaris oc halles swa ath hon far ey tilfalle ath göra onth oc när hon är tröth haffwer ätith kan jnthe annath begära wthan hwilo oc soffwa, Gardzmestaren höre gärna annars raad oc wthwälye thet bästh synes, Gardzmestaren lathe sigh 10 ey winna mädh nokre miströsth tha han haffwer böryath nokra gerningh, Oc när han findher sigh ey haffwa brwkat thet han skulle j hwaryom thima. räkne sigh ey ath enasth haffwa förtappath then thiman. wtan håller alth aarith, thy thet som ey 15 görs j rättom thima j hans ämbethe är bothalösth oc aller arsgangen är afflagadher wordhen thy hymmelsens lop regeras oc ey drags til ryggya:—

65 r.

Thil afflen 13

Gaardzmestaren skal framdelis aktha oc ransaka 20 hwath affwel kan göras oc hallas härranom til winningh wthan wm kringh akrana mädh jäkth. dywragardhom. fiskrj oc fiskedammom mädh noth näth snaror oc gilre, oc alskona fänath wpfostra thär ärw hematamme som är stoodh. oxa. faar. 25 gether. swin. höns gäs oc bij, Oc skal tölken boskaper wäl truffwas tarffwas ath the faa goth wathn driikka, thy aff ondo vatne tilkombir offtha fänadenom mykyn sywkdom, Oc thy wathnith är menniskionne til osäyelika manga nyttor oc gawgn. 30 wil jak här aff wathneno nokoth scriffwa:—

Graffwa brönnna 14

Hwar ey ärw rynnande ypne kellar tarffwas graffwa
 brönnna, Oc tha letis försth wp hwar nokor aadra
 gar nidhre j jordhenne j tolko matto, Wm som-
 5 maren för än solen wpganger gak wth pa markena
 oc lägh tik nidher pa jordena swa ath hakan är
 när jordenne oc se wth *mädh* jordhenne östher
 | Oc hwar tw tha seer ath wpgaar een dagh som 65 v.
 en lithen röker ther merk stadhen thy ther är aadra
 10 nidre j jordenne oc wathn, ther graff, Än tha liko-
 wäl är aktandis hwath jord ther är, thy j leer
 jordh är ey wäl smakande wathn oc ther är lithen
 aadra, j sandh jordh är lithen adra, J swartho
 jordh oc stenoge är goth wathn oc wndy bärghom
 15 stora aadhror oc kalth wathn paa slätther ther
 ofrwkthsam jordh är skal man finna salthkällor,
 Annor thekn ärw til ath letha wathn j jordenne,
 ther som växer smaa säff, pileträ. äleträ. smaa
 röör. äller edera, ther är wathn Jtem annarledis
 20 wpletes wathn swa, Graffwes en hwla j jordena
 fäm föther bredh oc swa dywp oc j the hwlonas
 wm qwellen hwelffwes eth bekken äller mwllögh
 smorth alth jnnan *mädh* olyo, oc swa läggis riis
 oc qwistha affwan pa hwlonas oc jordh affwan pa
 25 qwistana, Wm morgonen takes op the mwllöghen
 oc haffwer hon j sigh mykla droppa oc dagh tha
 är ther wathn aadhra, Jtem annarledis, Tak eth
 obrenth leerkar oc sath swa nidher j the hwlonas
 som mwllögena, oc wm thet blothna oc faller wm
 30 | nattenas ther är wathn adhra Jtem annars, läggis en 66 r.
 wllafath nidher j the hwlonas wm nattenas affwertäkt

oc wm han haffwer j sigh mykith wathn wthwrid-
 andis wm morgonen wptaken tha är thär god
 aadra, Jtem göris en eldh j the hwlona, oc är thet
 swa thär gaar aff mykyn dimba oc waather röker
 sidhen eldhen är slwken tha är thär aadra, tha graff 5
 brönnen, oc tha hālsth probera thetta nordhan wndy
 bārghom aller bakkom thy thär är sōthare oc yffne-
 likaren aadrer thy the wāndas fran solennas hitha
 Jtem förwarandis är thär som brönnas graffwas ath
 thär är ikke j jordhenne brennesteen, alwn. aller 10
 lim, thy the giffwa aff sigh en rök oc foktogheth ath
 the som graffwa githa ey andath oc wthan the
 snarlika fly wp thär the graffwa bliffwa the strax
 dödhe aff qwaff, Oc thet pröffwas swa, sätyes eth
 lyws aller lykta nidher j hwlona thär the graffwa, 15
 slwkna hon, tha är thär tolken anghe oc röker,
 slwkna hon ey tha är thär ey rādhandis, Än kan
 66 v. ey annar stadz finnas wathn wthan | thär tolken
 aange är tha graffwes en dywp grop aller hwla
 pa hwäryo twa sidor wm thär brönnen skal wara. 20
 at then angen thär wpgangher swa lenge the arbedha
 oc graffwa oc mwra brönnen, Wil jorden falla tha
 stödhyes mād^h brädy oc halles wppe stadhelika:—

Probera wathn 15

Rāghn wathn är helsosampth thy thet är lāth oc 25
 är wpdraghith aff mangom källom oc mād^h wād^hreno
 giorth swbtilikith, wathn som heth löper wp aff
 jordenne är thär som är brennesteen oc dogher til
 läkedom thär the sig badha j som haffwa sywkdom
 aff myklo wäske, som är widher viterbio, Än thet 30

wathn som är j them brönnom thär selff bergh,
 kopar aller annar malm bärgh ärw, är ganskans
 onth til ath drikka, thy theth wthbläser aadrorna
 oc the thet drikka faa podaker, Thet wathn som
 5 rindher aff kärrom är ey heller goth, wathnith skal
 wara klarth. wälsmakandis. jnthe lwktha, Oc hwat
 man kan ekki probera godhetena mädh synenne,
 tha ransake pa menniskiommen som thär boo wm-
 kringh, wm the ärw | wäl helbrigde j mwnnenom, 67 r.
 10 j hoffdeno, j lwngonne oc j brysteno, j blädronne
 aller j bwkenom, thy är wathnit ont som the
 drikka tha haffwa the mäst alle thär j sywkdom,
 swa som en stadz j switzara land jak sa alle
 haffdo stora halsa aff thet wathn thär är, Pröffwes
 15 swa, Tak eth blankth kopar kar messingx aller ten
 kar reenth. oc stänk thär wppa aff the wathneno
 oc när thet staar swa, gör jngen rosth aller karith
 bliffwer ey orenth thär aff tha är wathnit goth,
 Jtem sywdis aff the watneno j enne reno grytho,
 20 oc sidhan helles saktelika aff thet öffwersta, Finnes
 ey widher bothnen sandh aller jordh tha är wathnit
 goth, Jtem menniskionnas likamme är lithen jordh
 oc thär är j mangskona wäska som är blod myölk
 sweth thaara oc pis, swa är oc mangskona wäska j
 25 jordenne, och thy skwlle swärikis rikes jnbyggjara
 mädh störsto athwakth ransaka all wathn oc aador
 j swärike ath the thär matto finna salthkällor oc
 andra aador rikeno til nytto oc bestandh, oc salt
 aadhror skwla finnas pa slättom hedhom thär som
 30 jngen skogher aller gräs wil wäxa, oc thär som
 fänadhen pläghar ätha dywpth jordhena:—

14—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

67 v.

Sansagor för bönderna 16

Härrans oc hwsbondans närwarilse är akersens
 triffnadh oc bättilse, Jtem jordennas lith är ey
 mykith aktandis, Jtem Nybörnyath oc främad säd
 haffwer jnthe hop aller tröst j sigh för än hon är 5
 vthrönth, Jtem j waatho jordh förwärras säden
 snararen än j törro Jtem allt thet som standher j
 blomsther hantheris aller hwggis jnthe Jtem the
 wnge ärw skwla göra arbedith oc the gamble ärw
 skwla styra oc regera, Jtem är nokoth aff trämen 10
 skärandis thet göris för än löffwith aller blomstrid
 vtspringer, Jtem försymas nokot görandis j wmgard-
 enom thet kan naplika förbättras thet aarith, Jtem
 thär heth oc törth land är skwla ey wm sommar-
 en grenana skäras aff winträm, Jtem thär starker 15
 winther är bewaris vinträn mädh halm aller androm
 tingom, Jtem then grenen som girogt waxer pa
 olyo träm hwggis aff annars fördarffwar han alt
 träd, Jtem thär oar aller pestilencia är j landit
 fly snarlika thädhan, Jtem alla andre ärther saas j 20
 törre jordh, Men bönor j vata jordh, Jtem hwilken
 som lather til lego sin aker aller jord herrom aller
 them som nämsth haffwa thär sina jordh: then
 älskar sin skadha. oc gör sig trätto, Jtem thet
 förgars som är jinnersth j akrenom. wm thet ey 25
 68 r. | brwkas som ythersth är, Jtem alt hwete som
 saas j watha jord äffther tridhye sädhena bliffwer
 rogh, Jtem try tingh ärw lika ondh. som ärw.
 oar. pestilencia. oc ondher granne, Jtem pa slät-
 markenne växer yffnogaren win, pa bärgommen 30
 bätte oc thy wthwälyom wi hwath heller wi wilyom

haffwa thär aff meer äller bätte, Jtem nödhen
 haffwer ey helga dagha, Jtem then raamoga jord
 äryer oc lägger balk j mellen forerna. han för-
 menar frwkthena oc vanfräydar aarsgangen, Jtem
 5 ffrwktsammaren är en lithen aker wäl farin oc
 reddher än en stor illa oc glömskelika farin, Jtem
 seer vinträd mädh ypno ögha honom som graffwer
 wm thet tha bliffwer eth blinth hop til frwktena
 oc thy grawis när ögat är lykth ather, Jtem twa
 10 föther dywp jord pröffwes godh til alla sädh, oc
 fira til all trä, Jtem ransaka mykith tw mäktar
 saa at tw ey widherfrestar affwer thina makth,
 Jtem thet som saas skal, wil ey wara meer än
 aars gammalt Jtem pa bakkommen waxer starkaren
 15 säd än myndre oc färre skäppor, Jtem alth skal
 saas tha manen är ny oc warma daga. annars
 växer thet ey väl Jtem then akren som vaather
 är. tarffwas | -meer gödas mädh dyngio. än then 68 v.
 som är tör, Jtem all säd truffz helst pa slättom
 20 akrom som wändas moth solenne Jtem är mykith
 aktande ath hwarth boskaps tingith oc anbodith
 skipas oc haffwer sith rwm thär thet skal sätias
 när ey brwkas mädh the, som ärw vagna. plogha.
 yxer naffra. naghla rep sela sadla oc all annor,
 25 swa ath ey tarffwas spörya äller letha äffther them
 tha som tarffwas, swa kan man sakna hwath som
 borto är tha rwmith är tomth, oc jnthe är
 fäghre än skikkelighethen ey ath enast j bohagh-
 eno vtan jamwäl j allom tingom oc stadgom oc
 30 ordhom oc gärnyngom som j wärdlenne ärw brwk-
 ande:

Är haffwande	{	Qwinna	10	} maanadha	5
		Hors	12		
		Koo	10		
		Geeth	5		
		Faar	5		
		Swin	4		
		Asne	12		
klækker	{	Hynda	3	} dagha.	10
		Gaas	27		
		Höna	21		
		Paffogel	27		
		Dwffwa			

69 r.	Far	9	Thet hwethe aller rogh som	
	Ador	10	mals tört giffwer mere myöl	
	Triticum	4	Än thet som stänkes oc wätis	15
	Ordeum	5	sammanrörandis mädh salt	
	Lupinus	8	vathn bliffwer hwith myöl	
	Fasolus	4	oc bröd thär aff bakath	
	Pisum	3		
	Faba	6	Skäppor skal saas pa jugerum,	20
	Lens	1	j ena skäppo gaa 44 skala-	
	Linum	9	pwnd hwete	
	Cicercula	3		
	Cicer	2	Jtem aff enne skäppo hwethe	
	Vicia	7	aller rogh bakas xxiiij skaala-	25
	Eruus	4	pwnd brödh	
	Farrago	7		
	Silique	6		
	Siligo	4		
	Millium	4		30
	Panicum	4	sextarij sas pa jugerum	
	Sesamum	4		

Canapus skal saas rwmth swa at sex frö pa
en firahörnottan fothz mon jordh

Smöryes oxa aller hästa mädh syälfläsk tha
bita them ey bremsa aller mwggor, Oc ey äta
5 röttor thet lädher som smörs mädh syälfläsk,

Göma fää j helbrigdho 17

69 v.

Tak salth. klofflök. purlök. vinrutho bladh oc
mirram en godhan hop aff hwaryo stötis samman
oc blandis mädh wathn oc thär aff giff allo fää
10 tre dagha tha the ärw fastandis vm waarthiman.
oc swa bliffwa the helbrigdhe:—

Wardher nokoth få sywkt tha giff the strax ätha
eth raath hönsa ägh helth som thet är, oc gör thet
j tree dagha, Sidhan stöth eth hoffwodh aff kloff-
15 lök oc blandha thet mädh eth halffth stop win oc
giff the sywko fåno drikka, oc thet gör swa j tre
dagha tha thet är fastandis:—

Annar läkedom sywko fää 18

Tak eth ormskin som ormen är wthkrwpen aff.
20 roghmyöl. oc salth. oc yrthena serpillum oc stöth
alth samman oc giff sywko fåno drikka blandath
mädh win wm hösthen oc sommaren:—

Ath faaren bliffwa ey skabboth 19

70 r.

Tak olyo drägh. oc thet wathn som sodhne ärw j
25 lupinj. thet ärw erther beske oc bredhe, oc thär
til mädh läth windrägh oc blandha alth thet wäl

samman, oc sidhan tw haffwer klipth faaren smör
 them all samman mädh tesso blandnyngenne, Oc
 läth them swa sthaa äller gaa oc swetthas j tree
 dagha, sidhan twaa them all j haffz wathn, haffwer
 tw ey haffz wathn tha gör tik salth wathn mädh 5
 salth och twa them thär mädh, oc tha bliffwa the
 ey skabboth, oc wllen wäxer thär äffther bätte, oc
 muggor äller annar marker gör them ey sidhan
 omak Sammoledis ma oc annar boskaper bewaras
 för skab. få oc swin:—

10

Orm hwggith fää läkia 20

Tak win oc prwsta jn j näsaborona oc bintb färskan
 swina träk win then lynnen som ormhngen är:—

70 v. Är fää ledze ath ätha 21

Tak olyo drägh oc stenk wppa thet höö som tw 15
 giffwer fäno, nokot litit mädh thet första, oc sidhan
 meer oc mer oc giffwe them syällan drikka j fira
 äller fäm dagha blandandis j wathnith aff the olyo
 dräggenne, Thaa bliffwa the wäl helbrigde:—

Fänadhen släktas 22

20

Thet fää som haffwer swarth horn oc ärw bredh
 mellen öghonen är goth til släktas, getha släkth
 godh skal haffwa storan widhan bwk, got swina
 släkthe skal wara högth oc langth pa kroppen oc
 stakkoth hoffwodh, oc tha nokor fänadher skal affla 25
 och öxlas skal thet som han är enskylt haffwas j

trätio dagha oc giffwas nogh ätha, oc thet som
 hon är skal giffwas litith ätha för än the släppas
 samman. thy the affla thes bätther, Hors gaar mädh
 sinne fructh xij manada, | Koon mädh sinne fructh 71 r.
 5 x manadha, Faar oc gether mädh sinne v manadha,
 och Swinit fira manadha, oc lamben skolo dij iiij
 manadha, kyllingana iij, oc grisana ij manadha
 modherena:—

Skälffwosot faa faaren 23

10 Naar nokoth faar standher oc haffwer jamlika
 mwnnen wppen oc pustar mädh waathan aandha
 oc brindher heth wm allan likammen aller kroppen,
 thet är sant teken ath thet haffwer skelffwosot, och
 läkes swa, Först twaas mädh wathn thet faareth.
 15 sidhan smöryes mädh win oc olyo wärmpth sam-
 man, oc swepes nokot wm thet faarith, oc giffwes
 warmpt vathn ath driikka, hyelper ey thet tha ypnes
 en adhra j hoffdeno ath blodhith rindher nokoth
 wth oc swa wardher thet starkth,

20 Faara släkthe goth kennes swa 24

Wädhrana skwlw haffwa framman j pannonne
 mykna wll, krokoth horn nidher til halsen, rööd
 öghon aller | spräkloth swa ath wllen hänger affwer 71 v.
 öghonen, bredh öron, affwer brystith oc boghana
 25 oc ländena breedh, longa oc bredha rwmpo, oc
 waktande är ath the ey haffwa swartha aller spräkl-
 ottha twngo tha ärw the godhe til släkth Jtem
 faarith skal haffwa widhan bwk, mykna wll oc

blötha, oc longa wm halsen, Än the faar som
haffwa ey nogh wll wndy bwken ärw ey goth
släkte

Faarahwsith haffwes 25

Farahwsith byggis langth oc ey breth aller höght 5
oc swa ath thär bläser ey jn, oc dören wändes til
östher oc thet halles reenth pa golffwit fran wäsko,
Thy wäskan fördärffwa wllena. oc föterna. oc gör
them skabbot, The wilya liggia blöth, oc thy strös
sma löffquista win alth hwsith, The som födha 10
aller öna haffwes serdelis j annath hws, Jtem wm
morgonen nar the wthsläppas läthe them ätha
wppa höghom bakkom oc bärghom thy tha är thär
daggen, win qwellen j dalommen, oc tha hethe
72 r. middagen är hwiles j skwg|ganom oc när the gaa 15
oc bitha skwla the ey wändha hoffwodith moth
solenne, thy te haffwa blöth hoffwodh, oc äffther
middaghen giffwes them driikka ath enasth wm
daghen ena reso, Jtem j the hwseno skwla ey the
sma lamben liggia mädh mödherna thy the liggia 20
them j håll, Jtem fira manadha skwla lamben dij
wm the skwla wardha godh oc tha the ärw fäm
manadha gammul skwla the gällas, Til wädhra
gömes the som ärw aff the moderenne som plägha
yfftersth födha twillinga, 25

Gether haffwas 26

Getha släkth skal wara wpfostradh aff enom hop
som jampth oc samth haffwa waridh wpfödh sam-
man, oc ey thär köpandis eth stykke oc thär annath,

Jtem the skwla haffwa longa ragh oc storan bwk,
 bokkana skwlo haffwa hwitha ragh oc ey stranga,
 stakkottan hals, Jtem gether anda ey gönom näs-
 burona | som annor dywr, vthan heller gönom öron- 72 v.
 5 en dragha andhan, Jtem gethahwsit wil wändas
 til nordhan oc golffwith wari steen oc wthan
 wäsko, Jtem gether lostas bitha skoghen oc qwista
 oc ey pa slättom ängiom, the trä the bitha wäxa
 ey gärna sidhan thy theras tändher haffwa the
 10 natwr, Gether ärw aldrigh äller syällan helbrigde,
 oc thy är ey haffwande aff them stor hiord thy
 sywkdommen fördarffwar them snararen när the
 ärw mange til samman,

Swina hyordh 27

15 Swina slaggh merkes wara goth j thy ath swinen
 haffwa stora limma, förwtan hoffwodith oc föterna,
 haffwandis en lith oc ey brokoth, ffagher j pann-
 onne, oc när söna plägha födha manga grisa j
 sändher, Swin losthas wara thär weska oc orenth
 20 är, om sommaren wilya the ätha bittidha oc senth
 oc ey wm daghen tha heth är, wm | winthren wilya 73 r.
 the ey ätha för än solen haffwer borth tidgath rim-
 frostit Jtem ronana halles fran söna twa manadha
 för än the skwla affla, och skwla the släppas samman
 25 fira manada för än waar thimen komber, thy son
 gaar mädh sinne frukth fira manadha oc swa födhas
 grisana nar jordhen haffwer gräss oc the faa ätha, och
 the börya grisa när the ärw tw aara gamble, swa
 öxlas the wel i syw aar, Jtem jngen rone haffwes
 30 äldre än fira aar, Jtem grisana gaa mädh modherenne

twa manadha, och skelyes swa fran them, tha grisa
 the twa resor wm arith, När the giffwa dij skwla
 the haffwa nogh ätha, oc twa resor drikka wm
 daghen, äffther x dagha magha möderna wthga aff
 lyonne ey langth borth fran grisommen ath bitha, 5
 73 v. En modher födher ey wäl mer än otta | grisa til
 ath läggia them wppa ath leffwa, Grise skula ey
 gällas for än the ärw sex manadha gamble, grisom
 giffwes ätha hardh torkath hwete äller rogh, thy
 raath hwethe gör them lösan bwk, til hwndradha 10
 'söö ärw nogh x rona:—

Oxa oc ko släkthe 28

Goth koo släkthe merkes swa När the haffwa
 longan krop oc widhan, swart horn, bredha panno,
 stor öghon oc swarth, lwdhen öron, oc snarlika 15
 böghias j ryggenom, ypna näsburwr, läpana maxan
 swarte, tiokkan hals, oc framman nidher aff halsenom
 hengi[a]ndis skinnith, bredha herdha oc ländher, longa
 rwmpa til fötherna, mykit haar j rwmponne krylath
 samman, stakkot been, räth knä, ey bredha föther, 20
 klöffwana ey wtspridas j gangenom, oc ey ligge
 en klöff pa andro wtan warj jamlonge, skinneth
 74 r. ey hwasth | äller harth ath taka wppa, lithen
 är besth swarther, thär nästh rödher, thär nästh
 ysyotther, oc swa hwither, Jtem oxa oc kör lostas 25
 mästh ätha thär skogher är oc byske, Jtem tywrana
 hallas särdelis fran könar j twa manada oc giffwes
 them nogh ätha oc drikka förän the släppas sam-
 man til könar ath affla, oc könar hallas en manath
 til förna giffwandis them litith ätha thy the affla 30

thes snararen, Jtem til sywtyo koor haffwes twa
 tywra en aars gamblan oc annan twäggia aara
 gamblan, Jtem jngen koo skwlle kalffwa för än
 hon ware try aar gammwl, oc swa ärw the frwkt-
 5 samme j tyo aar, oc the ga mädh synne frwkth
 j tyo manadha, oc skwla the waktas at the ey
 stangas aller slas. oc bethas thär grönth oc wäska
 är, oc offtha löpa the swa för brems och mark ath
 frukthen förgars oc thy hallas the särdelis j haghom
 10 jntäpthe, | Jtem skal oc strös nokoth wndy them j 74 v.
 baasen ath the liggia blöth, wm sommaren driffwes
 til wathn twa resor, wm vinthren ena reso, Jtem
 the som kalffwa, faa ledzo ath ätha wthan the faa
 goth höö, oc förwares fran köldh oc hwngher, thy
 15 thet gör them maghra, Jtem kalffwana smaa ligge
 ey när moderenne. thy the liggia them häll, vtan
 släppes til moderenna ath dij morgonen middaghen
 oc qwellen til thes the bliffwa nokoth waxthe,
 Jtem golffwith j fähwsith halles renth för klöff-
 20 wannas skwl thy the offtha fwlna, kalffwen skal
 ey gällas för än han är twäggia aara gammal, när
 han är sex manada gammal giffwes honom hwethe
 kly oc klenth höö aller gräs, oc driikka morgon oc
 afftan,

25 Hesta och Stoodh 29

Hwilken Stoodh aller Hesta wil halla han skal
 försth aktha wm aldhren, thy yngre än try aar,
 oc äldre än tyo aar | dogha ey til stodh, Hestannas 75 r.
 aller kennes wppa tänderna, Thy när hesten wardher
 30 xxx manadha gammal thaa mister han försth midyo
 tänderna, som ärw twa affwan oc twa nädhan, thet

ärw fira framtändher, Jtem tha han börjar fiärde
 arith mister han fira andra tändher som thär nästh
 sithya twa affwan oc twa nädhan, Fämthe aarith
 börjande misther han bethana thet ärw tändher
 som kallas caninj, och j syätthe areno wäxa alle 5
 tändher swa ath j sywnde areno äro alle tändher
 fwlwäxne, Jtem när tändherna ärw förnötthe oc
 bliffwa hole jnnan oc affwan öghonen är en hola
 och wndher theslikes som ögonen waro jnswnken.
 tha haffwer hesthen sextan aar, öffwer matto stora 10
 äller förmykit smaa hesta ärw ey godhe, thy medel-
 75 v. matthan är besth, horsen skwlo haff|wa storan
 bwk oc stora ländh, oc then samme hesthen som
 affla skal, bör wara j allo matto wäl skapther oc
 fagher, Jtem när fölith haffwer litith hoffwodh. 15
 wäl skikkada limma. swart öghon. widha näsbwrör.
 smaa öron. storan manstadh. oc manen böyes pa
 höghre sidhona. breth brysth. oc wpfylth, bredh
 öffwer boghana. lithen bwk. kloffryggiath. oc jngom-
 lwndhom rygtafflan wpstandandis. widha oc krwsadha 20
 rwmpo. räth oc jämpn been, rwndh knä ey stor.
 äller jnböydh, hardhan hooff, aadhror som synas
 wm allan kroppen, the ärw godh tekn til ath wardha
 goder hesther, Teslikes när han äther mädh andhrom
 fiktar wm ath ätha, löper mädh androm fiktar wm 25
 ath wara främsth, äller mädh hyordhenne skal
 öffwer wathn wadher försth til och aktar ey äffther
 androm, hestha wilya helsth ätha pa ängiom gräs.
 76 r. äller höö j stallenom, Nar horsen haff|wer folath
 giffwes them korn oc wathn twa resor hwan daghen, 30
 Til ath affla är rätther thime mith i mars maanath
 thy hors gaar mädh sinne frukth j tolff manadha

oc thionde daghen, oc swa födes wngnen j rätthom
 tidh, Än the föl som ey födas j rätthom tidh
 bliffwa maxan onytthogh, Thy är aktande när
 rätther thime är oc släppes stodhesthen til twa
 5 resor wm daghen qwel oc morgon, oc horseth är
 bindande en stadz Sidhan hon haffwer affladh be-
 wares fran köldh oc twngth arbedhe, oc stallen
 warj ey wäsko fwller. dörren oc windhögonen
 stängis täth ather, oc förwaris ath eth hors ey
 10 slaa annath j stallenom, ey giffwe them haffwandom
 förmykith ätha, oc ey förmykith sweltes, Nar wngnen
 är föddher giffwes modherenne nogh ätha j tyo
 dagha, När föleth wardher | fäm manadha gammalth. 76 v.
 giffwes the ätha rogh myöl oc kly blandat mädh
 15 wathn oc nokoth annath thet the lysther ath ätha,
 Jtem när thet wardher aars gammalth giffwes the
 bywgh, oc takes ey fran modher myölkenne för
 än thet är tw aara gammalth Oc tha thet staar
 när modherenne trakteres oc strykes offtha mädh
 20 handommen swa bliffwer thet spakth oc ey stywgth,
 oc hengis besel thär när som thet staar, oc rystes
 stwndom swa bliffwer thet wanth ath höra beslen
 skalra, Oc stwndom legge en pilth offwan pa ryg-
 gen aff fölith, oc när thet bliffwer wanth thär til
 25 läthye pilthen sithya pa ryggenom swa tämyes
 thet läntelika. när thet bliffwer try aara gammalth,
 Jtem the hestha til örlogh skwlo haffwas tämyes
 thär til, andre til ath dragha, andre til ath renna
 etc^{ra} Än the som gällas bliffwa spakasth,

77 r.

Hwnda släkth 30

Aff hwndom som tyäna til jakth wil jak ey här
 scriffwa, Än hwndha som göma skwla hyordena
 fran vlffwom oc dywrom skwla ey wara hwelpa
 förwnge oc ey förmykit gamble, the skwlo wara 5
 fagre j pannonne starke oc store. swarth ögdhe.
 swarthe wm läpana. hwassa oc langa bitha tha
 likowäl skylta mädh läpommen. stoor hoffwod oc
 öron. tiokkan hals. räth been, stora föther oc högha
 hwilka wthspriðhas j gangenom stigandis pa them. 10
 bardha klöffwa oc krokotta. hälen warj ey hardher
 aller som horn, wtan håller nokoth blöther. ryggen
 sithie ey wp. aller nidher krokotther. fetha rwmpo.
 grofft lywdh tha han göö. storan mwn. och hälsth
 hwitan lith thy han synes tha j mörkeno som eth 15
 leyan, hyndorna skwla haffwa manga oc ey wdda
 77 v. pappa. Tolke ärw godhe fähwnda, | Jthem giffwes
 hwndommen nogh ätha annars löpa the fran hiord-
 enne at lethas sikh math, bywgbrödh brwtith j
 myolk warj theras mather, giffwes them ey ath 20
 ätha lamb aller annor faar som syälffdö oc wth-
 kastas thy the wänyas thär aff ath bitha lamben
 och ätha them wp, oc wända ey ather ath göra
 skadha, giffwes them sod oc been ath bitha thy
 tändherna fästas thär aff ok mwnnen ypnas meer, 25
 oc giffwes them ätha thär som hyordhen ligger ath
 the thär wänyas bliffwa, Jtem wm waaren affla the
 oc gaa mädh synne frwkth tre manadha Aff hwelp-
 ommen nyföddom wthwäl them tik besth behagar,
 the andra borthkasta, läggis blöth, j thyw gw daga 30
 ypnas hwälpannas öghon, twaa manadha bliffwe

när moderenne, stwndom wthledes oc rethes til
 ath bitas swa bliffwa the hwassaren thär aff, annars
 göras the lathe, Jtem wänyes til ath bin|dhas. Än 78 r.
 wilya the bita aff bondith tha giffwes them hwgh,
 5 Somme gella them ath the thes myndre öffwer-
 giffwa hiordena, somme wilya them ey gella thy
 the bliffwa tha thes myndre hwasse oc diärffwe,
 Jtem göris oc brodhelse jernath them til wern för
 androm hwndom oc wloffwom, Somme hawa flere
 10 oc somme färre hwndha mädh hiordenne, Än nok
 är en hwnd oc en täffwa thär ey ärw förmang
 odywr, oc tha ärw the dyärffwren när the ärw
 badhe hon oc han samman

Oxa oc Koo släkth 31

15 Än tha ath tilförna standher aff oxa oc koo släkth
 scriffwit, likowäl är witandis ath theras kraffth oc
 dynne. haar oc lither offtha ärw oc bliffwa j them
 äffther hymmelsens kraffth som jngiffz aff planet-
 ommen annars j thet landskapith oc annars j eth
 20 annath somma stadz stoor. sommastadz smaa. | som- 78 v.
 mastadz all hwith oc sommastadz all rödh. likowäl
 ärw the godh,

Tämya stwtha 32

Then tid som stwtana ärw än wnge oc sma är
 25 nyttogth them stryka offtha oc hanthera oc bindha.
 swa bliffwer ey wandsamth them tämya Än ey är
 nyttogh them tämya för än the haffwa try aar.
 ey heller äffte fäm aar. The som mykith yre ärw

tämyes swaa, Haffwes eth hws rwmpth oc wthan-
 före ware en rwmmer aker ey gatwr äller annor
 tränge swa ath när han skal wthledhas haffwer
 jnthe hindher, Oc bindes starklika wm hornen *mädh*
 the reep som ärw sömath wm *mädh* wlskin thär 5
 hornen bindas ath hornen ey fördarffwas j wng-
 dommenom, När stwtana ärw bwndhne ledh them
 wth oc binth them widher nokon paal swa ath the
 79 r. haffwa litith slaktogh särdelis | hwar fran androm
 ath the ey räkkia samman, oc ärw the mykith 10
 stygge tha läth them thär standa en dagh oc ena
 nath swa bliffwa the spake oc sidhan strykes *mädh*
 handenne, sidhan bindes nokot widher honom at
 draga, oc en gange före oc annar äffthe oc löses
 fran palenom, oc läres swa at dragha nokoth litith 15
 första daghen oc bindhes stadhelika widher palen
 swa ath the naplika faa röra hoffwodhen, oc när
 tw gaar til them gange altidh framman ath them
 talandis blidelika til them, swa lära the känna them
 som skwla them tämya Sidhan kla them j näs- 20
 bwrwna swa lära the känna tik aff lwktenne, oc
 strykes wm ryggen. wnder bwken. oc j lywskana
 at the bliffwa spake oc dragh wth twngona oc stryk
 them salth j mwnnen, thet öffwa tre äller fira dagha
 79 v. oc the bliffwa rolike, | Fyärdhe daghen lägh okith 25
 pa them, ok widher okith bindes nokoth trää äller
 qwisther til ath dragha, oc stwndom thär til *mädh*
 bindes nokoth twngth til at wthröna thera twlo-
 modh Sidhan bindhes til ath dragha nokoth thet
 som tyngre är oc swa ather tyngre til thes the 30
 bliffwa wane, oc swa bindes til äryokroken tamme
 ath dragha the jordh som löös är, Än lättaren är

ath tämya en stwth bindandis honom widher en
 gamblan oxa som haffwer länge dragith. oc swa
 läre han som wnger är aff them gambla, Somme
 göra eth aardher swa wordith ath tre oxa dragha
 5 thet til lika, oc swa sätyes stwthen mith mällen
 oc twa andre oxa tamme hwarya sin wagen widher
 stwthen swa dragher han strax hwath håller han
 wil aller ey, thy hans genstridogheth hyälper ho-
 nom jnte thaa, Jtem somme stwta taka sig okynne
 10 ath the läggia sig j forena ey wilyandis dra|gha, 80 r.
 oc somme slaa them thär före, aller stinga them,
 oc bära eldh pa them oc hyälper jnthe, hwilkith
 the ey skwla göra, wthan heller swälte them oc
 thet twingar them meer än hwg aller slagh, oc thy
 15 binde honom thär strax alla fötherna ath han ey
 kan wpsta aller borthga ath ätha, oc aff hwnger
 oc törsth twingadher thär liggiandis lägger han sig
 ey swa meer j forena,

Sywkth faä 33

20 Tha sommaren är hether skal faäth liggia vthe
 pa markenne. oc thaa kalth wardher j hwsommen,
 bliffwer thet sywkth giffwes the salth oc yrtena
 som hether blindenäthlo pa swensko thet är marw-
 bium mädh olio oc ruto oc andra yrther kwnna
 25 rensa jnälfwen j tre dagha giffwes hwar dagh eth
 stop, oc swa bliffwa the wel helbrigde, Aller som
 för är scriffwit | Fäno gör mykith onth thet the jäghas 80 v.
 oc wersth gör thet the wm sommaren, thy the faa
 lösan bwk thär aff, aller och skelffwesoth, Jtem
 30 förwarandis är ath swin aller höns ey jngaa j oxa

aller koo baasen, thy thet som aff them kombir j
 fodher för oxa aller koo är them ether ath the döð
 thär aff, oc enkannelika swina skarn gör pestilenciam
 fāno, oc tha är tarfftelikith ath fāath skels ath
 lāngdan hwarth fran andro annars smitthas hwarth 5
 aff andro, Är oc ey försymande ath giffwa them
 läkedom mād̄h nokra malna yrther blandandis them
 mād̄h myöl oc wathn hāllandis j halsen mād̄h eth
 horn tree dagha, Oc enkannelika tak cassiam mirram
 oc rökilse likamykith b[l]andis oc giffwes drikka 10
 mād̄h win aller gammalth öll, aller giwthes jn j
 nāsbwrona, Dogher oc enkannelika thär til Dwdhra
 81 r. frö aller klinth stöth j | pwlwer oc lätith j nās-
 bwrona, Jtem Är en rooth lithen kallas consiliginea
 oc wāxer nok j bergommen oc är allom boskap 15
 helsosam hon wpgrawes oc nythies swa, Tak ena
 messingx naall oc riffwes aller scriffwes mād̄h
 henne jnnan oc wthan pa örath aff the sywko fāno
 en cirkil dywpt swa ath blodith wthgaar ath hwar
 cirkillen swara moth androm, oc stingis swa eth 20
 hol mād̄h the messingx nalenne mith j cirkillen
 oc j gönom thet holit jndragis the förnāmda rothen
 swa fasth ath hon ey kan wt falla oc swa dragx
 til then cirkillen oc rothena alth ether oc sywkdom
 som fāath haffwer, oc swa wthfaller then cirkillen 25
 aff örano oc bliffwer holl affther oc fāth bliffwer
 frälsth aff pestilenciam, Jtem stöth löffwen aff wisco
 81 v. som wāxer j androm | trām oc blanda mād̄h win
 oc häll j nāsbwrona, oc the bliffwa frij aff sywk-
 dommenom:—

Fää faa sywkdom Raamheth äller klwmse 34

När fäth räper, oc ramblar j bwkenom. ledze är
 ath ätha. senorna dräghas. ögonen mörknas. oc
 jnthe drypia. oc jnthe mädh twngonne sleker sigh.
 5 tha haffwer thet then sywkdommen som hether
 cruditas. oc läkies swaa Tak en hop aff bladommen
 brassice the yrthennas oc lägh them j heth wathn
 swa ath the bliffwa halff swdhen, oc strax wptakes
 oc giffwens ätha fäno mädh ätikkio, oc then daghen
 10 giffwes the inthe annath äta, oc faa böther, Jtem
 Andre plägha taka löffwit aff lentisco. oc olyoträ
 iiij libras. och ena mark honagh oc blanda j fira
 stop wathen oc lätha standa swa | ena nath wndher 82 r.
 hymmellen, och thet hella the j mwnnen, försth
 15 eth sin oc äpther en thima ather meer, och giffwa
 the jnthe annath driikka j tree dagha oc the faa
 böther, Än lägs thet j dölska oc glömska oc jnthe
 görs til tässen sywkdommen som kallas paa swä[n]sko
 klwmse, tha swäller bwken stoor. oc görs wärken
 20 jnwärtis. oc jnthe gither ätith. oc röthar. oc ey
 gither standith en stadz. offta lägger sig oc wräker
 hoffwodit. oc winkar rwmpona, Both thär til är
 tessan, Bintah rwmpona harth widher laarith, oc tak
 eth bocal win oc eth halffstop olyo rörandis sam-
 25 man oc gywth jn j mwnnen oc jägha thet snarlika
 tw stenkasth. oc far thet ey tha both: tha skär
 wm kring klöffwana oc smör thina hand wäl mädh
 olyo oc henne jnstik j arsen | pa thet sywka fäth 82 v.
 wthdrägandhe trækken, sidhan jägha thet annath
 30 sin Hyälper ey thet tha tak twa marker pors
 strwken aff qwistommen mädh löffwit oc blandis

j warmth wathn oc gywthes j halsen, oc ypnes en
adhra wndy rwmponne, oc när hon haffwer nok
rwnnith stämmes bindande före, Jtem annar läke-
dom, Tak iij stop win aller gammalt öll. vj lod
stötther klofflök oc giffwes drikka warmth oc jäghes 5
sidhan länghe, Jtem annar läkedom, tak iij lodh
salth oc fira aller fäm löka stötes sma, oc sywdis
mädh honagh oc smör, oc lyonkith alth jnlätis
mädh eth klister j arsen, oc jäghes swa sidhan oc
faar böther:—

10

Bwkwerk haffwer fää 35

Thet pröwas mädh thet tekn ath när fäth skither
83 r. slemogth oc osmälth. | Läkedom thär til är, Thak
fämthan toppa aff gran trä som blöthe oc ny-
waxne ärw, oc swa mangh ekeäple oc swa mykin 15
gamblan osth som the förscriffo baadhen wägha
oc stötis samman oc blandis samman j gammalth
öl aller win oc giffwes fäno j fira dagha drikka oc
giffwes jnthe annath drikka j twa dagha aller tre,
oc giffwes the pors fröö ätha oc yrthena affbroth 20
gywthande thet j halsen, Är thet swa at fäth far
ey thär aff böther oc gither ey ätith. ögonen rinna
oc näsorna, tha brännes mädh eth heth järn framman
j pannona jn til benith. oc skäris öronen mädh
kniffwom, Än saaren som ärw swa brendh när the 25
börya läkias twaas mädh koopis, oc the som skwr-
en ärw läkias mädh tyärw strwkna thär wppa:—

Twngo soth haffwer fää 36

Fa plägar haffwa ledze oc gither ey ätith aff
83 v. twngo soth, thy thär wäx|er wm kringh twngona 30

sma spena, the skwlo klippas borth *mädh* enne
 sax, oc saaren thär äffther gnides *mädh* klofflök oc
 salth samman stöth ganskans wäl oc sidhan skölyes
 mwnnen *mädh* win aller gammalth öll, oc en thima
 5 thär äffther giffwes gräs ätha, Än är thet swa ath
 fäth haffwer ey the twngo sottenä. oc ey bwk-
 werken wtan ath enasth är ledze ath äta, tha stötes
 klofflök *mädh* olyo aller smör oc lätes j näsbwrorna,
 oc gnidhes käffthana jnwärtis *mädh* salt oc kloff-
 10 lök samman stöth. oc far böther,

Skälffwesoth faa fäth 37

Nar fää haffwer skälffwo soth tha rinna ögonen.
 hoffwodit twngth, ögonen smaa. mwne[n] dreglar
 langth. oc hardh andadräth, oc läkes swa, Halles
 15 jne j hwseno en dagh oc giffwes jnthe ätha,
 Annan daghen slass wp en aadhra wndy rwmponne
 Sidhan en thima thär äffther giffes | nokra swdhna 84 r.
 yrther *mädh* fethma ätha, oc helsth yrthen brassica
 oc swa j fäm dagha för än nokoth annath giffz
 20 ätha, oc strykes wm läppana *mädh* kalth wathn
 daglika oc giffwes smath höö ätha oc kalt wathen
 drika, oc äffther fämthe daghen läthes wth aff
 hwsith etc^{ra}

Hosto fangher fääth 38

25 Giffwes hostande fää bywgmyöl blandath *mädh*
 hakkath färst gräas oc färska bönor, Jtem malin
 gran gryn blandes *mädh* warmpt wathn som en
 tyn wällingh oc helles j halsen *mädh* eth horn,
 Är hostan gammal tha tak twa marker ysop oc

lāgh j wathn swa mykith som twa kannor, oc sidhan
 stöthes then ysoppen, och thär til mād^h latis sma
 malen gryn iij marker j thet wathnith at stōpas
 oc then stötte ysoppen, oc thär aff helles daglika
 j halsen mād^h eth horn, Jtem annar lākedom Tak 5
 84 v. pwrlöök oc | skär smaan oc blanda mād^h olyo aller
 smör oc bywgmyöl oc giff ätha, Jtem pwrlöka
 röther twagne wäl giffwes mād^h hwethe myöl the
 fördriffwa gambla hosto aff fää, när the giffwas
 them fastandom, 10

Böldher faangher fää 39

Böldherna hwgges oc twas mād^h koopis warmpth.
 oc sidhan smöryes mād^h tyäro oc olyo aller gam-
 malt ysther samman smälth oc bindhes wm böldena
 aller thär saarth är 15

Haltar ffää 40

Nar fä haltar tha ransakes hwar thet kombir aff,
 oc see wm klöffwana, Stwndom löper blodith nidher
 och gör helto, oc wpstingis makliga aadhran mällen
 klöffwana mād^h enom kniff, ath blodith wthrindher, 20
 oc sidhan bindhes thär widher salth oc ätikkia, oc
 förwaris fothén fran wathn, swa ath han standher
 85 r. altidh tör, | Än kombir ekki thet blodidh wth tha
 bolnar thet til war, oc tha skall fothén wmkringh
 skäras oc rensas sidhan röres samman salth. olia 25
 och ätikkia oc smöryes thär mād^h, och sywdes
 samman gammalt ysther och bokka talgh mād^h
 lika wikth oc bindis widher oc läkes, Jtem kombir

halthan til aff seno wärk tha röris samman olya
 oc salth oc smöryes knän. hammwlboghen oc benen
 gnydandis them wel thär mädh, Jtem swälla knän
 tha tak linfrö oc stöth oc blandha mädh warmö
 5 ätikkio bindandis wm knän, Är thet swa ath wndher
 swolnadhen är nokoth roth aller wäska, tha take
 swrdeegh aller bywgmyöl oc wekes mädh skär-
 wathla oc bindhes wedher, och när thet är nok
 rwthnath skäris wp oc wthlätis rwthith oc läkes
 10 som scriffwit är j thet nämsta forscriffna capitulo,
 Aller stöte lilyo röther mädh salth oc binde widher,
 Aller blinde|nätzlor stötis mädh salt oc bindis 85 v.
 wider Aller wärker när han är nyligan tilkommen
 läkes bästh mädh smorilsom wtan saar, Än när
 15 han är gammal tha läkes mädh brennandom järnom,
 oc sidhan smöryes mädh bokka talgh oc smör:—

Fanger få scab. bithz aff galnom hwndom
 aller wlffwom 41

Stampe klofflök och gnidhes wppa thär scabben är
 20 aller bitith är, Jtem stötis brennesteen oc alwn oc
 blandis mädh ätikkio oc sywdis samman oc strykis
 lionkith wppa j solenne tha läker thet skab, Jtem
 tör ekeäple stötis oc lätis pa saren, Jtem sooth
 stöt oc siktath wätis oc blandis mädh the wäskonne
 25 aff blinde nätlo läggis pa scab etc^{ra}

Hwdhbinde fanger fåå 42

Hwdbenda är en sywkdom som fåå haffwer när
 hwdhen sither swa sträwogh oc harth til ryggen

86 r. ath naar | man taker kan ey fatha wm hwdhena
 aller henne röra fran ríffbenommen, oc then sywk-
 dommen hendher nar fäth görs magherth aff longom
 sywkdom, Äller aff myklo arbedhe swettogth kom
 thär som kalth war, Äller arbedhade j rägn fför 5
 hwilko fää skal waktas bredhandis nokor klädhe pa
 them tha the ärw swetthe, När the haffwa then
 sywkona tha sywdhes nokra yrther j wathn oc
 twaas aller kroppen j solenne oc dräghis skinneth
 mädh handommen wth fran kroppenom alth wm 10
 kringh, oc smörye kroppen mädh ysther oc talgh
 j solenna oc swa far thet böther:—

Lwngo soth fanger fää 43

Aff lwngonnas böldher fanger fä hosto oc görs
 magherth, oc far thet ey hyelp bliffwer döth, Tak 15
 pwrlök stötandis oc wthwridh wäskona thär aff, oc
 lika mykno olyo läth thär til oc giffwes driikka
 86 v. mädh win aller gammalt öll. | nokra otta dagha,
 Jtem stwndom bliffwer twngan swollen ath the
 githa ey ätith wtan standa oc flämtha. oc synes 20
 som the hälto sigh jamligha paa andra sidhona, oc
 tha stik wp ena adhro j mwnnenom affwan j
 gomonne at blodith wäl wthrindher oc sidhan giff
 the nokoth äta thet som klenth är, oc läkes thet:—

Halsen swäller pa fää 44

25

Swäller halsen pa fääth aff arbedhe tha läth wth
 blodith aff örano rinna oc swolnadhen förgaar,
 Äller stöt ena yrth som hether auia mädh salt

oc bint^h widher swolnadhen oc läkis, Jtem är halsen
 krokotter, tha aktis hwarth hoffwodith krökis, oc
 wppa the andro sidhonne twarth moth slaas örath
 mädh enom qwisth [s]waa ath thet börya swälla
 5 oc adhran synas oc hon stingis strax wp mädh
 enom kniff oc blodith wäl wthrindher oc swa
 stande j hwseno twa dagha, | Än är halsen swollen 87 r.
 oc jnte krokotter tha wthlätis swa blodith aff
 badhom öronen som sagth är Jtem hardnar halsen
 10 paa oxanom ath han ey gither lidith okith, tha
 tak blötha tyäro. oxa mārgh. bokka talgh. oc
 gammalt ysther lika wikth aff hwaryo och smältis
 rörandis samman, twas försth halsen swollen mädh
 wathn och törkes wäl, Sidhan strykes then smörilsen
 15 wppa oc gnides wäl oc swa äpter nokra dagha
 bliffwer färdoger, Jtem twas halsen mädh kalth
 wathen oc smöryes halsen mädh selfflagh stöth oc
 yrtenne auia, Än bästh är ath förwara ath then
 hardhnadhen ey wäxer pa oxans hals oc haren
 20 borth falla, hwilkit ey annars skee wthan tha man
 arbedhar j räghn aller mädh honom swetthan, och
 vm thet hende, tha haff stöttan gamblan tegelsteen
 grannan som myöl, och för än tw löser oxana
 swettha fran okith aller wata: strö aff | them stötta 87 v.
 25 tegelstenenon pa halsen, oc sidhan stryk smör thär
 wppa,

Klöffwana bolna pa fää 45

Stingas aller hwggas klöffwana tha tak bek. ysther
 oc brennesten smältandis samman, oc swep försth
 30 wll wm renan fothen som oc klöffwana oc brädh
 thet förscriffna wppa fothen som saar är mädh eth

heth järn oc j saarith, Än är sarith stwngith wndy
 fothen oc litith holith, tha tarfwas thet wpskära
 större oc jnbrädha thet förscrifna oc bindes en
 skoo thär wm för wätzko, oc twaas mädh ätikkio
 etc^{ra} Jtem ärw fötherna förnötte tha twas mädh 5
 warpmth koopis, Sidhan bren en kärffwa mädh
 törth riis pa jordenne, oc när elden är slwken lät
 oxan standa mädh fötherna j the hetho askonne, oc
 mädh tyäro smör oc ysther samman smält smöryes
 klöffwana etc^{ra}

10

Boghen förrykther pa fää 46

88 r. Offta händer ath oxa förrykkia | sigh ath boghen
 gaar aff lidhenom, oc thaa är blodith läthandis
 wt aff them andra boghenom som ey är förräkther,
 Ärw badhe thee främre boghana förräkthe thaa 15
 slas adhra wp pa baklaarommen,

Brythas hornen pa få 47

Är horn affbrwtith tha takes eth linneth klädy
 oc wätes j ätikkio salth oc olyo äller smör och
 lindes wm kringh j tre dagha, ffiärdhe daghen blandis 20
 samman tyära oc ysther lika mykit, oc skär en före
 bark äffther slwdhenom som hornith är aff oc smöryes
 mädh the bländnyngenne wäl oc bindhes pa slwdhen,
 När thet börya til ath läkias. tha gnidhes thär jn
 wppa slwdhen siktath sooth, Jtem när saren ey 25
 röktas tha waxa thär marka jnne, oc the wthdriffwas
 swa, Häl kalt wathn wm morgonen pa sarit, oc
 88 v. the wthfalla, | Äller blindenätlo som hether maru-

bium oc pwrlök stötandis oc lät thär til salt oc
 läth j sarith thär markana ärw swa döð the strax,
 Oc när sarith är rensath tyäro ysther oc olyo smält
 samman oc smöryes pa sarith oc wthan wm kringh
 5 at flwghor bitha ey wm saarith oc läkis:—

Ormhwggith fää 48

Tak nywaxith bökelöff swa mykit som fäm marker
 oc stöth, och läth thär til win oc olyo oc persa wth
 wäskona thär aff giffwandis them ormhwgna drikka,
 10 oc löffwith aff the sammo träno stöth mädh salth
 oc binth thär etrith är hwggit oc thet läker:—

Öghno soth fangher fää 49

Wathn oc honagh röris samman oc göris en deegh
 aff hwethemyöl oc läggis wm ögonen, Jtem är
 15 no|kor hwith hinna pa ögstenen. stöth salt wäl 89 r.
 granth oc blandis mädh honagh oc lätis thär wppa:
 Jtem stöt pwlwer aff sepie skall oc blästh mädh
 en penna jn j öghonen äther borth hynnona, Jtem
 thet gör oc yrthen som kallas serpitum ¹⁾ stöth oc
 20 blandat mädh salt oc jn lathen j ögath, Jtem ärw
 ögonen rinnande tha blandhes samman vin honag
 oc myöl oc [s]trykes affwan wm ögonen oc kindh-
 erna och wm öghna loken, oc när nokor wäska
 äller honagh stryks swa. tha skal tyära mädh
 25 olyo strykas wm ögonen ath flwghor göra ey
 wandha:—

¹⁾ Columella VI: 17 har *laserpitium*.

Jghla fangher få j mwnnen 50

Är igillen wppe j mwnnenom tha takis bort mädh
handenne, Än är han nidre j halsenom fäster tha
hethe olyo oc läthe rinna mädh enne pipo aller
rör nidher paa honom oc strax faller han, Aller 5
89 v. wärme ätikkio oc giwthe j halsen | oc strax bliffwer
igellen thär aff döder, Then läkedommen tiänar oc
androm dywrwm som faa ighla j sigh:—

Vänya ffä hem komma 51

Giffwes daghlika wm qwellen salt ath slikka allo 10
fäno oc tha thet giffz bläses j hornith, oc när the
borto ärw än tha j skogenom komma strax hem
löpandis thy the wenta sigh faa salth, oc swa
räknes all hiordhen

Marka j bwken fa kalffwana 52

15

Kalffwana faa marka j bwken thy the wäxa thär
aff thi the orka ey smältha mathen, thy stötes
lupinj thet ärw ärther beyska, oc giffwes them mädh
mathenom aller drykkenom, Annar läkedom thär til
Tak ysther en dell, oc tre dela ysop oc blanda 20
samman oc giff kalffwommen, Jtem marrubium tak
oc stöth oc wridh wth wäskona thär aff oc aff pur-
lök. oc giff them driikka thet dödgär markana,

90 r.

Gella kalffwa 53

Bätte är ey gälla kalffwen tha han är spädher, 25
wthän heller klyffwa eth trä oc klämma ballana oc

swa lāntelika ath the ga sōndher oc jnthe saar
 bliffwer thār āffthe, Oc nār han bliffwer twāggia
 aara gammal j maanans afftākt bindes then kalffwen
 starklika, oc fattis ballana stadhelika mällen tw
 5 trää bindandis trān swa ath ballana ār wtan före
 trān, oc skāris swa eth holl pa hwan ballen oc
 krammes vth, oc skāris ey alle borth wthan skāris
 swa ath ytherste delen aff ballommen bliffwer
 sithiandis qwar widher senorna, swa rindher ey
 10 blodith mykith, oc bliffwer sidhan altid widher
 sina diārffheth, Sidhan lāgh siktadha asko pa saren,
 oc giffwes honom litith ātha then daghen, oc ey
 mykit drikka, maa ok tyāra strykas pa sarith oc
 olya mād̄h askonne ath marka göra ey wanda swa
 15 lānge thet han wardher lākther aff saarommen:—

Wthwālya wādhra 54

90 v.

Nar tw wirth wthwālya tik wād̄ra til thin faar
 tha skalt tw ey ath enasth aktha thet han ār
 hwithher oc haffwer en lith, wthan skodha ath goman
 20 j mwnnenom oc twngan haffwa samma lith som
 wllen haffwer, Thy ār w the brokoth oc haffwa
 annan lith, tha affla the aff sigh brokoth lamb oc
 ey alstingis godh, Theslikes wm wllen ār swarth
 skal oc j mwnnenom goman oc twngan wara swarth,
 25 Jtem wādhrana som godhe ārw skwlw wara hōghe
 pa benen, storan bwk oc wndhy honom mykla wl,
 longa rwmpo oc wl, bredher j pannonne, stora
 balla, krokot horn tha ār w the godhe, Jtem jak
 hōrdhe ath j barbaria ār w wādhra swa dana ath
 30 enasta rwmpan wāgher xv besmāra marker; oc nār

the gaa ath ätha haffwa the giorth som en lithen
waghn thär rwmpan ligger wppaa,

91 r.

Rökta ffaar 55

Faar githa aldra minsth lidith köldh, Jtem thär
ffaar skwla ga skal ey wara hwasse törne bwskaa 5
aller hwas trä ey yrtherna skräppor aller tisthla,
thy faaren bliffwa thär skabboth, thy hwasse bwskaa
riffwa them oc wllen henger ather j skogenom, oc
snarborrana toka wllena Jtem the lamb tw wilth
pa läggia skwla wara aff the modher som ey är 10
yngre än fira aar oc ey äldre än otta aar, annars
ärw the ey godh til fosther, Thetta diwrith tarffwas
hiälp när the skwlv födha sina frwkth, swa som
qwinnom tarffwas hiälp, oc när lambith är föth
tarffwas thet wpresas oc läras til ath dij modher 15
myölkena oc spenan, oc först molkes nokoth borth
pa markena annars skadar thet lambeno, sidhan
stängis jne thet j hwseno mädh moderenne j twa
dagha, Jtem faar ätha hälsth the yrther som wäxa
91 v. j mällen forerna thär akren är ardher | Jtem faaren 20
fanga oc stwndom ledze til ath ätha oc thy giffwes
them salth wm qwällen thär the skwla driikka, oc
thär aff faa the losta badhe til ath äta oc driikka,
Jtem wm aarith tha kalth oc räghn wädher är
giffwes ey farwmmen driikka meer än ena reso wm 25
daghen, Jtem hördhen som them wakthar pa mark-
enne skal ey ga langth fran hiordenne, ey kasta
aller slaa faaren, ey läggia sigh aller sithia pa
markena, wtan jamlika sta aller ga thi faaren
haffwa ögonen altid wppa hördhan, oc akthe han 30

ath nokoth sigh ey glömer til baka fran hopenom
 oc bliffwer bortho Jtem fara hwsith skal oc stwndom
 om arith rökias *mädh* brännande hiortahorn, äller
 brennande qwinnohaar ath wm thär ware nokra
 5 etherfwlle marka jnne äller orma tha fly the för
 them rökenom, Jtem til ath haffwa en wissan thima
 at klippa wllena kan ey giffwas en tidh som
 qwämer är j allom landom, | men aktandis är at 92 r.
 the ey klippas then tidh wm arith när köldh oc
 10 frosth them kan twinga thy köldh orka the ey
 lidha:—

Faaren fanga pestilenciam 56

Tha driffwes borth paa andra mark oc skogha,
 oc thär skelyes j nokra hopa, thi nar mathen oc
 15 wathnith wmskiftis för them bliffwa the ather karsk
 ok jäghes ey förmykith j wäghenom

Faren fa skab 57

Mästh pläga faren twingas aff skab til hwilkith
 är läkedom scriffwen för j tesse bokenne, thy skab
 20 kombir pa them när the ey twas *mädh* salth wathen
 sidan the ärw klipth, Jtem när the klipth ga j
 törne bwskom oc riffwa sigh, Jtem nar the standa
 j them stall thär hestha äller asna haffwa standith
 oc pissat oc mesth när the faa ey nogh ath äta,
 25 Oc nar skabben böryas paa them kant tw swa för-
 standa, När the börya klaa sigh *mädh* hornommen,
mädh fotommen. | *mädh* tannommen, äller gnwgga 92 v.
 sigh widher trän, oc när tw ser nokoth far thet

göra. strax tak oc klip aff wllena oc rensa hwdhena,
 annars smittas aller hopen *mädh* skab, oc renses
 som förscriffwith är, Jtem annar läkedom til thet
 samma, Tak odhyrth oc stöth oc wthkramma wäskona
 thär aff bladhommen oc blandha thär til stöt salth 5
 granth swa thet tw haffwer ena godha stora ämbars
 grytho fwlla, thet läth j eth leer kar oc täp wäl
 affwan *mädh* leer, oc thet säth nidher j hestadyngiona
 som heth är och thär läth swa standa thet alt arith
 Sidan takis wp, oc när nokot far wardher skabboth 10
 tha tak aff them läkedommenom nokoth oc wärm
 j enne krwko lyonkith, oc försth gnwggga aller
 skwbba farith thär skabben är *mädh* enom hwassom
 sten oc sidan stryk thär wppa thet warma j krwkonne
 är oc läkis swa Jtem annar läkedom Tak mennisk- 15
 93 r. yos | pis, oc glödga tegelstena kastandis them j
 pissith swa offtha at pissit mynskas til tridywngen,
 sidan blanda thär til lika mykna wäsko aff stötto
 odhyrth, oc stötta leerkrwkor. oc tyära. oc brent
 salt oc nokot aff brennesteen stötter oc blandat alt 20
 samman strykes wppa skabben oc läkes swa:—

Faaren fa skelffwo soth 58

Tha ypnas en aadhra j fotenom mellen twa klöffwa,
 Äller wndy ögonen, aller aff öronen swa ath blodith
 rindher wäl wth oc swa läkyas:—

25

Faren fa wortor 59

Stwndom fanga faaren en sywkdom swa ath thet
 wäxer pa them som andra wortor aller kwlor wth

harda som eth oxel, oc stwndom wäxer thär wppaa
 som annath hwnda haar, thy wndher them wäxtenom
 är en marker, Oc thär wppa strykes tyära, äller
 stötis samman alwn oc brennesten oc blandis
 5 | *mädh* ätikkio strykis wppa, Äller stötis eth omogith 93 v.
 söth äple *mädh* alwn oc lätis ätikkia thär til oc
 läggis wppa then wäxten, Äller skrape rosten aff
 nokrom messing thär wppa oc gnidhe jn thet, Äller
 stöte brendh ekeäple *mädh* starkth win oc läggis
 10 wppa then wäxten, Äller skäris warlika wmkringh
 then wäxthen *mädh* enom kniff swa ath then wäxthen
 j sig sargas jnthe oc ey marken som thär wndy
 är thy thet thär aff rindher är ether oc komber
 thet j sarith tha besmittar thet allan kroppen, Oc
 15 när tw haffwer warlika skwrith wm kring tha dröp
 thär j hetan talgh *mädh* eno brinnande lyws oc
 läkis swa:—

Faren faa lwngosoth 60

Tha faren fa ey nogh driikka faa the lwngosoth
 20 oc mesth wm sommaren oc läkes swa, Giff fareno
 driikka starka ätikkio som mästh thet orka driikka,
 Äller tak menniskios pis tre beghara oc wärm
 lionketh, oc | giwth in j wenstre näsbwrwna *mädh* 94 r.
 eth horn, oc teslikis smält jsther en beghare jn-
 25 gywth j mwnnen oc helis:—

Faaren faa hemmelskan eldh 61

Then eldhen säges wara oboteliken, oc fangher
 försth honom eth far, thaa besmittar thet alla

16—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

hiordena, oc tol jngen läkedom, wtan at enast
getha myölk, oc hon läggis thär wppa oc lenar
then brendagan j fareno är

Faren faa galla soth 62

Gallen twingar faren mästh wm sommaren, Oc 5
thär före giff fareno drikka gammalth menniskios
pis oc läkis.

Brytas benen söndher 63

Tak olyo oc wll oc win bindandis wm beneth oc
spiälar wm kringh mädh oc swa läkes benith 10
ather:—

Faren swälla j bwkenom 64

En yrth är som hether sanguinaria händher thet
swa at farith äther henne, tha swäller bwken wth
94 v. stor | oc draghs til mädh storo pino, oc giffwer 15
ena fradho aff mwnnenom illa lwktandis, Oc skal
snarlika ypnas en adhra wndy rwmponne som
nämsth kan wider laren, oc en annar adhra j
öffwersta läpanom j mwnnenom at blodit wth
rindher wäl, Oc när faaren standa oc flämtha, tha 20
skäre them j öronen oc före them pa främada gräs,

Lamben fa skelffwo soth 65

Tha lätis ey til moderena at dij thy modheren
wardher sywk aff them wthan molkes moderen oc

giffwes lambeno helfftena myölk oc helfftena rägn
wathen driikka, Äller giffwes them geta myölk
driikka:—

Lamben fa sywko j mwnnen 66

5 Then sywkdommen kallas mentigo oc hendher
lambom oc killingom när the wt komma oc ätha
dagfwlt gräs hwilkit them ey tyänar när the dij
thy mwnnen oc läpana bliffwa skabbotte som the
waro brende, läkies swa, Tak ysop oc salt lika
10 wikth | stötandis samman oc gnidhes aller mwnnen 95 r.
jnnan oc wthan thär mädh, oc sidhan skölyes äffther
mädh ätikkio, sidhan smöryes mädh talg oc tyäro
samman smälth, Äller taki spänsgrönth en del, oc
twa dela gammalth ysther samman blandis oc smältis
15 oc smöryes mwnnen thär mädh oc läkis,

Gether 67

Bokken som haffwer wndy hakonne hengiandis
twa spena är bästher til släkt, widhan krop. tiok
laar. tiokkan hals stoor öron. litith hofwodh. longa
20 rag thy han skal oc klippas som wllen aff farommen,
Jtem bokken fäm ara gammal är ey godher til ath
affla, Geterna pröwas gode mädh the tekn som
scriffwin ärw wm bokken, oc när the hafwa stor
jwffwer oc nogh myölk, Thaa tessens dywren afflas j
25 stormlikith wädher slag oc rägn tha fa the al horn,
när the afflas j stadogth fagert wädher bliffwa the
kwllloth, Än bokken som kwllotter är wardher
nyttogaren, | Tessen diwren gether skwlo affla j 95 v.

nouembrj manadh oc waktis för frosth, swa födha the när waren kombir, Jtem getahwsith skal wara hallabärg aller stenlakth, thy gether wilya jnthe haffwa wndy segh liggiandis, oc hördhen halle hwsith renth fran wäsko thy hon gör them onth, 5 oc haffwes ey j eno hws meer än hwndradha gether, Gether födha öfterst twillinga, oc stwndom tre, Oc gethen eth åars gammal födher, Än killingana äthes aller sälyes, thy til at wpfostra til släkth dogher ey wthan aff moderenne som är j tridy 10 aar gammal oc äffther otta aar är ey moderen doghe, Jtem getha hörden skal wara diärffwer til at gaa bärgh törne oc tranga skoga mädh getommen:—

Läkedom til gether 68

15

Annor dywr när nokor sy[w]kdom twingar them tha ga the länge oc dwjna oc warda swoltin, Än getherna ath enasth tha thee ärw fethe oc kaathe hastelika och bradhelika falla swa som alle j sänder 69 r. | Hwilketh them plägar henda aff thet ath the ätha 20 förmykith, Oc när en aller annar bliffwer swa död, tha strax oförtöffwath läth wth blodith aff them allom samman, oc giff them jnthe ätha j en dagh, Jtem kombir them til nokor annar sywkdom tha giff them ätha rörwas skwrin j syönom oc rägn 25 wathn drikkä, Äller sälye allan hopen borth ath the komma pa främat gräs, Äller slaktes oc saltes alle, oc nokoth thär äfther köpes ny hiordh, Jtem när nokor geth haffwer annan sywkdom serdelis tha läkes swa som förscriffwit stander wm faaren, 30

Jtem när hwdhen wthbläses oc swäller. tha skär wndy boghen gönom hwdena tha rindher thär wth then onda veskan, oc swa smöryes sarith mädh tyäro oc läkis,

5

Göra osth 69

Ey är försymande göra osta aff miölkenne them som kor far oc gether haffwa, Oc skwlo the göras af fetho | oc ganskans färsko myölk, oc löper hon 96 v. samman mädh löpe aff kalffwom kiddom äller
 10 lambom, Äller mädh fikona myölk som rindher aff the träno färsko när thet skärs, Äller oc mädh andra yrther, Tha likowäl skal myölken litith warmas pa rena glödher wthan rök, oc strax hon är löpnadh myölken wptakis osten oc läggis j osth-
 15 karith, thy thet wardhar mästh ath skärwathlen kristhas wäl fran osthennom oc snarlika, oc än tha ath han är krammadher mykit wäl wth j ysthningenne. likowäl skwllw nokor twnggh tingh äller stena lägias pa osten som är j ystkareno ath then wäskan wth
 20 twingas, sidhan saltis ganskans wäl oc läggis ather twngth wppa honom ath wthdraga wäskona, sidan ather saltis mädh törkat salt oc läggis ather twngth wppa, Sidhan osten haffwer swa warith offta saltadher j nyo dagha skölyes mädh renth wathen
 25 oc lägis j skwggan at torkas pa spiäla ey swa ath | en oster rörer then andra, oc nar han är nokot 97 r. törkadher tha säties en stadz thär ey är blasande wäder oc brädhe wm kringh honom, swa bliffwer han ekki hologher. ey försalther oc tör. 'Thy hol-
 30 ogher bliffwer osten nar han ey krammas wäl j

ysthningenne, salther wm han ey mattelika salthas, oc tör, wm solen honom torka mykith, Jtem somme taka yrther och stötha oc wridha wäskona j mölkenena för än hon löpnas oc göra gröna osth, oc giffwa them smak swa som them täkkis mädh 5 yrtommen

Swin fa skälffwo soth 70

Naar swinith gaar oc haller hoffwdit twärth borth pa andra sidhona. oc när the skwla ätha falla bradelika wm kwl, thet ärw tekn til ath swinith 10 haffwer skälffwo soth, oc tha aktis pa hwilka sidona hoffwodith krökis widher thet gar, oc pa thet andra örath twärth moth wthlatis blodith. oc täslakis aff 97 v. rwmponne | Än rwmpan slaas försth mädh enom qwisth ath hon swäller oc sidhan hwggis aff tw 15 finger när larommen, oc när blodith är nogh lwpith bindhes före oc halles swa en dagh jnne j hwseno, oc giffwes tha driikka warmt wathn rörth thär j bywgh myöl

Swinith swäller j halsenom 71

20

Tha är en adhra ypnandis wndy twngonne ath blodith wthkombir oc sidhan thet haffwer rwnnith gnidis mwnnen mädh granth salth oc hwethe myöl blandath oc far böther, Jtem tak syältraan oc gywth j halsen mädh eno horne oc läggis trä 25 stikkor wm halsen bindandis wm kringh mädh enom lindha:—

Swin faa wämilse 72

Swin fa wämilse al samman ath the wilya jnthe
 äta. wthan liggia pa markenne oc soffwa, När all
 hiordhen gör thet. tha köris jn j hwsith. oc giffwes
 5 jnthe driikka j en | dagh oc ey ätha, Then andra 98 r.
 daghen gnwggis tör malyrth oc blandis j wathn
 giffwandis them driikka, sidhan spy the oc bliffwa
 rensade jnwärtis, thär äfter giffwes them färska
 bönor aller annat til ath ätha oc salth oc warmpth
 10 wathn at driikka, Än swin githa aldra wärsth lidith
 torsth oc thy skal swinith wara widher wathnit
 wm sommaren ath thet faar lögha sig oc driikka
 Annars far thet lwngo soth, Oc lwngo soth läkis
 mädh enne rooth som hether consiligo sath gönom
 15 örath oc scriffwit en kredz wm kringh mädh ene
 messings naal aff hwilko för scriffwit är:—

Aff hwndom regerandom 73

Hwilken tyänare är swa älskelighen oc tro sinom
 herra som en hwndher. hwilken wäktare är swa
 20 oförswmelighen som hwndhen, aller hwilken swa
 diärflika beskermar sin herra, | Hwnden waktar 98 v.
 gardhen. frwktena. folkith oc fänadhen, Eth hwnda
 släkthe är gaardhwara. annath hiordhwara Tridhie
 til jekth, Til förna är scriffwith aff fähwnda, nw
 25 fölyer här aff gardhwara, thy the ärw moth mäniskios
 ondsko skikkade, oc the skwlo wara swarthe ath
 thywfwen kan honom ekki see j mörkeno, the
 hwndana skwlw wara firskwthne ey longe aller
 stäkkotte, stor hoffwod. hengiande öron. swarth

aller goll ögon. breth oc lwdith brysth. boghana
 oc laaren feeth. stakkotta rwmpo oc widha föther,
 tolke ärw godhe gardhwara, Ey skwla the wara
 förmykith säffwe, oc ey förmykith grymme, oc
 altid skwla the wara hwasse moth främadhon. ey 5
 skella äffther hwims aller jnthe Oc thetta giffwer
 them ey alth natwren wthan the skwla oc enkanne-
 lika tāmias här til j opfödilsommen Jtem fāāhwnden
 tarffwas ey wara swa snar som jäghara hwnden,
 oc ey swa seen som gardhwaren, wtan haffwe 10
 99 r. thär j | eth medel, Jtem hwndon tilstādhes ey
 affla aller blandas för än the ärw ars gamble, thy
 the thär aff fördarfwas Jtem förste kwllen som
 födis kastes bort thy han dogher jnthe, Hwnda
 affla oc födha til nyo aar gammal wardher äffther 15
 tyo aar doga the jnthe, Hwelpana lätis ey wth
 wtan til moderena ath leka, sidhan bindes alla
 dagha j länkior oc wm natten släppes löse, Jtem
 lätis hwelpana aldrig dij andra wthan sina egna
 modher, oc äffther fira maanadha giffwes them 20
 getha myölk, Jtem giffwes them namn stakkoth
 hälsth mād h twa sillabas, Jtem en sena aller
 aadhra wäxer j allas hwndas rwmpom til ytersta
 ändhan affwer all lidhamothen, oc the senan skär is
 aff när hwelpen är firetyo dagha gammal, tha 25
 bliffwer then hwnden aldri gh galin som mange
 bliffwa:—

Hwnda läkedom 74

99 v. Offta hendher at flwgor äta wm | sommaren öronen
 aff hwndommen, och thär moth sywdes samman 30
 tyära och swina ysther oc dröpes pa öronen oc

mädh tæm läkedomenom falla borth flatta som
wäxa widher öronen, thy the ärw ey rykkiande
borth *mädh* handommen thy thet bolnar thär äffther

Hwnda haffwa loppor 75

5 Tak kwmino oc swa mykith veratrum til wikth oc
stötis samman oc blandis *mädh* wathn oc smöryes
pa hwndana oc swa fly lopporna:—

Hwnda fa skab 76

Tak cithisi oc sesamj likamykith oc stöth samman
10 oc blanda *mädh* tyäro oc stryk pa thär skabben är
oc läkis.

Salta köth oc fläsk 77

Jak twäkar ey wm ath hwart land haffwer jw
nokon enkanneliken sidh til ath saltha oc bewara
15 köth etc^{ra} Nw then tidh oxa faar äller soo skall
slaktas. tha halles jnne stängth en dagh til förna
oc giffwes jnthe driikka swa bliffwer kötith thes
mera | törth, oc slaktath wth skäris well benen 100 r.
särdelis fran kötheno tha blifwer thet thes war-
20 aktogaren, sidhan salthas *mädh* ey förgranno salthe,
oc mäst thär som nokor been ärw j köteno läggiandis
pa eth bordh at ryggiona wendas til bordith, oc läg
thär affwan wppa storan twnga äller stena swa ath
al wäska wth twingas, Tridie daghen thär äffther
25 tak borth then twngan oc stenana oc *mädh* hand-
ommen gnidh alth kötith, oc sidhan saltha thet
mädh granno salthe oc gnid jdkelika wm nokoth

är thet tik twäkar at gönom saltas kan, äffther
tolff dagha wptak kötith ristanðis saltith aff, oc
sköl kötith mædh fristh wathn oc hengis j wædhrith
ath torkas äller j rök, thet skal swa saltas tha
manen är j afftækth om wintren, Jtem somme skalla 5
harith aff swinommen oc somme swidha thet aff oc
somme fla hwdena aff, oc är alth lika goth:—

100 v.

Asna hiord til affwel 78

Asnen skal wara stor mædh widhan bwk, ey mykith
gammal oc starker, the äta gerna saadhor oc kly, 10
Asna affla oc göra frwkth hwarth annath aar fosther,
och the födha sina frwkth j tolffthe maanadhenom
gangandis mædh henne, tha asna moderen är haff-
wandis sparis henne j arbedeno, oc wngen ga
mædh moderenne oc dij eth aar, sidhan wänyes 15
aff oc bindes mædh grimo, tridie aarith tämyes til
ath arbedha bära oc dragha:—

Aff mwla 79

Mwla wardha j twenne matto som är när hesthen
affla mædh asna moderenne. äller asnen mædh horseno, 20
oc stwndom mædh tywrenom, oc tha asna moderen
haffwer föth, latis vngen til at dij horsith ath han
far mera oc yffnogha myölk, oc giffwes hö oc korn
äta Jtem the mwla som fostras gangandis j kärrwm
faa blötan hoff oc bättre är at the ganga pa bärghom, 25
Tha asnen afflar mædh horseno byggis en stad swa
ath han star högth wppe, oc bindis hon stadelika
för honom latandis honom försth fa wpwäkkilse

aff asna moderenne oc hon takis borth wndan
honom,

Hönor ärw godhe til affwel 80

101 r.

The hönor ärw frwkthsamme som ärw brwne aller
5 swarthe och mörkgraa til fädhannas lith, Än the
som ärw hwithe aller dragha mykith til hwitan
lith ärw ey frwktsamme aller liffaktoghe, oc haffwes
ey til foster, The hönor som skwla liggia ok kläkkia
wngana skwla wara store oc haffwa stor brysth.
10 stor hoffwod. oc standande oc skinande kamb pa
hoffwodit. oc hwith öron, oc widhan krop. oc wdda
täär pa fotommen, the swaa ärw skipadhe ärw yppast
til foster oc enkannelika när the haffwa fäm thär.
oc spora stora. oc ärw swa som högfärdoghe ey
15 wilyandis tilstäda hananom stigha wppa sigh, Än
the pläga offtha riffwa söndher äggen mädh spor-
ommen tha the liggia: Jtem hanen wthwälyes then
som jamlika oc offtha wil stigha pa hönorna haff-
wandis swa dana lith som hönorna tilscriffwit är
20 oc wdda pa tänar, oc högher pa benen, oc högan
| blodhrödhan oc standande kamb. ey hengiande 101 v.
krokoth. rödh aller swart öghon. stäkkottan oc
krokottan näb. hwitasta öron. oc wndher kynningana
hängiande hwith rödhe. swa som jnbögdhe vidher.
25 oc mangskona lither skinande pa halsenom nidher
hängi[a]nde pa kroppen. tyokth brysth oc köthfwlth
oc täslikes laaren. langa winga, twädobladan styärt.
bredher affwer ryggen. tyok ben ey mykith longh.
starka spora. och mykith höghfärdogher til at winna
30 segher. gladher oc waker. til ath wärya oc förwara

hönorna diärffwer. dristogher til ath hwgga en orm
j hæl tolke ärw godhe til släkth oc fosther: —

Hönsa hwsith 81

Byggis hönsahwsith swa ath thet är we handis
dören til östher nor oc stande när stekahwsith 5
aller annath hws aff hwilko kombir röker jn j
102 r. hönsahwsith, thy röken är hönsom | mykith helso-
sambir, Jtem Haffwandes twhwndrath höns wakthes
aff enne qwinno oc röktes, Ok byggis hönsa hwsith
j tre skiffthadha kamara mädh brädhy oc trappor 10
sma thär hönsen kwnna wpga wm qwellen pa
vaghлана til ath soffwa oc hwila sigh oc eldhen
giffwe röken thär jn, Jtem hwar kammaren warj
tolff föther longher oc tolff högher. oc ey wthan
sex föther bredher, Oc mangh fönsther warj paa 15
wäggiommen ath lywsith kombir til them oc ath
the kwnna wthkomma oc jn thaa thidhen är Jtem
skikkes wmkringh widher wäggiana rwm thär hön-
orna skwla wärpa aller liggia oc kläkkia j hwilken
rwm the kwnna lättelika jnstigha ey flyghande 20
thär til annars brytha the äggen mädh fotommen
Jtem ey bekommer hönsom wäl ath sithya pa
fiölom ath soffwa thi the faa footh ool oc sywkdom
aff sinom eghnom träk, oc byggis vaghla aff slind-
102 v. ottom träm ey trindom | thy när hönsen hoppa 25
sätyandis sigh pa then trinda waghlan fästha sigh
ey wthan falla, oc hwar waghlen warj twa föther
fran androm Jtem thär hönsen skwlo ga halles
renth oc renses offtha oc bewares torth alth hwsith,
wthan före haffwes renth wathn j eno leer kar thär 30

the skwla drikka aff, oc thär the skwlv ätha aff
laghes swa ath enasth kan hoffwodhen jn komma
annars göra the thet alth orenth som the skwlo
ätha oc drikka, oc truffwas tha ey wäl,

5 Hönsa mathen 82

Hönom giffwes korn. ärther äller hwethekly oc
myöl rörth samman mädh wathn som en degher,
Jtem löffwith oc fructen aff eno trä som kallas
cythisi tåkkes mykith hönom ätha, Jtem wm morg-
10 onen oc qwellen giffwes them allom math som
wtheganga wm daghen. Jtem | wm kringh hwesen 103 r.
widher wäggiana haffwes liggiande tör mwl oc
aska thär hönorna kwnne sig badha jnnan oc rensa
fyädhrana, Jtem the hönor som jnne stängde ärw
15 skwlo haffwa tre resor math wm daghen, Oc rāth
prowentha til hwarya höno ärw fira cyathi thet är
fira skala mädh korn til dagx kosth än the skalana
ärw smaa, oc skwla the thär til mädh haffwa rwm
thär thee kwnna löpa oc sigh förlostha, Än är
20 ekki then them waktar härranom tro oc hönorna
dyre til ath sälyas, tha är lithen winningh pa
tessen fothren,

Göma oc läggia ägh 83

Wm waren plägha hönorna mästh werpa böryandis
25 j januarij manath oc giffwes them yffnelika äta
halffswdith bywgh, oc är aktande ath the haffwa
rena badhla thär the skwla wärpa oc renan halm,
oc | then halmen wmskiftis offta oc läggis j gen 103 v.

färsker halm, thy lopper oc marka sankas thär j.
 oc twingar hönorna, Jtem när ägghen ärw worpen
 sankes daghlika samman och wptakes oc gömes
 swa bliffwa the färsk, äller läggis wndher them
 som skwla liggia oc kläkkia Än ärw äggen äldre 5
 än tyo dagha sidhan the ärw worpen tha dogha
 the ey ath läggia wndher, Jtem tilstädyes ey allom
 hönom liggia som wilya, thy the wnga hönorna
 skwla wärpa, oc the som äldre ärw skwla liggia,
 Oc the begärilsen som the haffwa til ath liggia 10
 borthtaks aff them när en fyädher säths gönom
 hönonnas näsbwrer, Än the hönor som wäl haffwa
 tilförna wpfostrath sina kyklinga haffwes til ath
 liggia, Än somme söndherbrytha ägghen oc them
 104 r. ätha wp. oc jnthe göma | wngana, tholka doga ey 15
 at läggia Jtem strax the ärw kläkthe tha lätis
 kyklingana fran twam äller trem hönom til ena
 oc hon them wpfostra thy hon tha ey än kan strax
 känna sina wnga, tha likowäl haffwe the samma ey
 flere än xxx wnga ath fostra, Jtem äggen som 20
 wndy läggias warj altid wdda at taleth, j janwarij
 manad läggis wndi xv äg, j mars manad xix äg,
 j aprili xxj Oc swa mangh tädhan j fran allan
 sommaren jn til octobrj manath kombir maga
 läggias wndy, oc sidhan dogher ey ath läggia 25
 wndy, thy the sidhan läggias döo aff köldh när
 the kläkkias, Jtem aktande är ath maanen är ny
 haffwandis tyo dagha fran tändilsonnen jn til
 xv dagha tha äggen skwla läggias wndy thy tha
 104 v. är besthe thidhen, | oc swa kläkkias the ather tha 30
 annath ny kombir, thy xxi dagha tarffwas hönor
 liggia oc kläkkia wngana, Än paahönor oc gäs

liggia oc kläkkia jnnan xxvij dagha, Jtem aff
 longom oc hwassom äggjom warda hana oc aff
 stäkkottom oc kringlottom wardha hönor kläkthe,
 Jtem badlana thär the skwla liggia skwlo wara j
 5 rolikom rwmom och stadhon, oc renses wäl badl-
 ana för än äggen läggias, oc halmen thär j skal
 läggias rökes först mädh brennesten oc tyry trä
 rök, oc swa göris badillen til j hol ath äggen ey
 wth falla när hönan wth äller jn stigher, Jtem
 10 somme plägha läggia klofflök och jern spika j
 redhan mädh säyandis ath tha skal ey tordon
 skadha äggjomen, Jtem läggis mathen oc drykken
 harth när redhanom ath hönan skal ekki länge
 wara aff äggjomen ath the kald wardha, oc tha
 15 hönorna affstiga ath ätha, tha wmwändhe äggen
 then them wakthar mädh handommen | ath the 105 r.
 jamlika kwnno all warmna oc qwekna, än tha ath
 hönan them mädh fotommen plägar wmwända sielff,
 oc är nokoth söndher trodhith thet takj borth, Jtem
 20 nar xxj dagha ärw förlidhna tha see ath wm
 kyklingana haffwa brwtith äggen söndher mädh
 näbbommen wilyandis wth, oc lydes til wm the
 pipa j äggjomen thy offtha ärw ägskalana swa
 tyokka oc hardhe ath the orka ey brytha sig wth,
 25 oc tha skal then them röktar wpbrytha äggit oc
 taka them wth oc läggia wndher hönona, thy pipa
 the ey tha xxj daga ärw förwpne tha är jnghen
 kyklingher j äggeno, oc tarffwas thaa ey längher
 hönonne liggia, Jtem kyklinghen skal wara en
 30 dagh wndy moderenne sidhan han är wthkommen
 wtan math äller dryk. Sidhan takes alle kyklingana
 oc sätyes affwan pa eth resil äller korgh, oc wndher

- 105 v. rökes *mädh* pwl|leyo qwistha brennandis them thy
 thet förtaker thetas sywkdöm oc skab Sidhan
 stängis nokorstadz jnne när modherenne oc giffwes
 them äta myölgröth swdnan aff bywgmyöl oc wathn,
 oc städyes them ey at langth wth löpa äller ätha 5
 thet som raath är, oc förwaris fran ormom thy
 orma blasther dräper them alla oc thy skal hwsith
 offtha rökias *mädh* mirram. äller brenth hiortha-
 horn. äller galbano, äller *mädh* brenth qwinno haar
 oc tha kan ey orma blasther them skadha, oc är 10
 withandis ath the thola ey mykin hitha oc ey
 heller mykla köld wthan midla mattho, Jtem äffther
 xl dagha magha the wth släppas ath löpa hwar
 them tåkis, Än til förna skwla the traktheras
 som barn, oc skwla borth rykkias fyädhrana wndher 15
 stiärtenom oc mällen laaren thy the wardha orene
 aff trækkenom oc skarpna oc swa täppa aather arsen,
 106 r. oc än tha ath thet förwaras. tha likowel sker | thet
 offtha ath arsen täppis aather, och tha wpstingis
 arsen *mädh* enom penna ath the kwäna skitha, oc 20
 halles hönsahwsen ren oc rökes som förscriffwit
 är Jtem när hönorna ärw sywka thaa stöthes krasse
mädh litith olyo oc gywte jn j halsen aff them,
 Äller wäthe näbben offtha medh menniskios pis
 swa ath the wth giffwa gönom näsbwrorna wesko 25
 oc thy sammanhalles mwnnen thetas swa böryar
 wäskan rynna gönom nääsbwrorna, Jtem githa the
 ey ätith tha skäris medh enom kniff j kinningana
 oc granth salth stöth lätis j saren, Jtem tha octobrj
 manadh är halfflidhin plägha hönsen atherwända 30
 wärpa, oc thy mynskes hopen sälyandis borth the
 hönor som plägha gala äller trodha andra, Jtem

hanana plägha syällan wara fwlkomligha godhe
 til frwkthsamligheth Jtem the kyklinga som ärw
 kläkthe äffther midsommaren sälyes thy the faa
 ey fwlkomneliken wäxth,

5

Bewara ägh länge 84

106 v.

Wm winthren läggis nidher äggen j aghna affwer
 alth, oc wm sommaren j kly, Somme läggia them
 försth j stöth salth j sex thima, oc sidhan twaa
 them j wathn oc swa läggia them j aghna aller
 10 kly, Än saltith gör ath äggen bliffwa ey fwl, oc
 swa wil jngen them gärna köpa sidhan,

Gödha hönor fetha 85

Binth hönona j en kas hängiandis j eth rwm thär
 warmth är oc ey mykith lywsth, oc hoffwodith
 15 warj wth gönom kassen rwmpan oc laaren swa ath
 hon kan ätha oc skitha, oc j kassen läggis wndy
 henne blöth oc lenth höö, Jtem pokes alla fyädrana
 aff hoffdeno oc wndhy wingommen oc aff laarom-
 men, oc giffwes bywgh myöl rörth samman mädh
 20 wathn som en deegh ath ätha, oc giffwes lithith
 ätha förstha dagana, oc giffwes henne ey ätha för
 än tw ather kenner wm kraghen är tombir, | Sidhan 107 r.
 hon är mädh tha läggis kassen nidher pa jordena,
 ey swa ath hon kan gaa nokon stadz, wthan at
 25 hon kan liggia oc plokka sigh mädh näbbenom
 wm henne klighyar oc wardher hon swa feeth j
 fäm oc tywghw dagha almennelika:—

17—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

Hönsa läkedom 86

Hönor faa sywkdom oc wäxer en hwith hwdh
wm twngona, oc henne riff borth saktelika *mädh*
naglommen oc lätis litith aska pa twngona oc
stötther klofflök, Jtem wndy hönonnas öghon pläga 5
waxa wth blemor, oc the wpstinges *mädh* enne naal
annars dö the, Haffwa hönor ond öghon, tha stötes
yrthen portulaca oc qwinno myölk samman oc
strykes wm ögonen, Äller salth honagh oc kwmin
blandis jämpit oc strykis wppa, Jtem haffwa the 10
lys tha tak stafisagriam oc kwmino lika wikth oc
stöth torth oc blanda *mädh* win oc lwpinj wathn
oc badha them thär *mädh* alla waatha.

107 v.

Gälla hana 87

(Endast rubrik, sidan för öfrigt blank.)

15

108 r.

Dwffwor fostra 88

Dwffwor haffwa til fosters bekombr wäl pa bygd-
enne j höghom tornom oc hwsom thär the kwnna
wthflygha daghlika pa akrana oc födha sigh syälffwa,
när som boon ärw tilskipath för them, Men j 20
städherna ärw mange föglara som them taka äller
skiwtha, oc thy skwla the födhas oc fostras jnne
j hwseno, och tha haffwes högxth wppe j hwseno,
oc byggis för them swa som förscriffwit är wm
hönsa hwsith, oc göris j mellen hwarth boo *mädh* 25
stena äller fyöla, oc allth thet hwsith skal wara
hwith thy dwffwor enkannelika losthas thär wara
som hwith är, oc täkkis wari hwsith hwithmenat
wthän wm windhögath, oc windögath bewaris *mädh*

nãth för hökom oc wãndis til middaghen ath solen
 jnkombir oc stwndoin latis wthflyga oc sigh för-
 lostha Jtem the karen som wathnith skal wara j
 haffwe holl affwan swa ath hofwdit | jnganger, 108 v.
 5 thy dwffwor begära badha sigh j wathneno oc thet
 tyänar ey äggiommen som the liggia oc ey them
 heller ath the komma j wathnith, Jtem widher
 wäggiana strö mathen theras, thy thär bliffwer
 altidh reenth j dwffwohwseno, oc them tyänar besth
 10 til math sma bönor. milium. oc hwethe. klinth.
 aller annath fröö, Hwsith thär the skwla wara skal
 offtha sopas oc rensas, thy thes bather truffwas the,
 Annars flyga the borth wm the komma thes widher,
 Jtem til ath fostra oc göra wnga skwla ey wth-
 15 wälyas the dwffwor som ärw mykith gamble aller
 alstingis wnge, wthan the som haffwa storan krop
 Jtem är aktande ath the som samman kläkkias oc
 wpfödas bliffwa samman maka oc ey athskelyas,
 thy the sig mera älska jnbyrdes oc yfftharen
 20 wnga än tha the athskelyas, Jtem dwffwornas lither
 är ey mykith aktandis Än the hema födas j hws-
 ommen ärw mästh | hwithe, Jtem dwffwor wärpa 109 r.
 myndre än hönor, tha likowäl är större winningh
 pa dwffwor än pa hönor, thy otta resor wpfödher
 25 dwffwan wngha wm aarith wm the ärw godhe,
 och aff them är godh winningh, Jtem dwffwor
 magha gödhas sammwledis som hönor Än wngana
 gödhas wndhy moderenne när fyädhrana wthdragas
 aff wingommen oc benen bindas ath the faa ey
 30 röra sigh giffwandis nogh ätha moderenne swa
 gödher hon them, Än somme slaa benen söndher
 aff wngommen at the skw[l]a liggia stilla, Än tha

ath the haffwa wärk twa daga, tha likowäl wendher
wärken ather oc the welnas ey meer gaa, Än ärw
the bwndhne tha brythas the wilyandis sigh lösa
oc tha wardha the ey fethe:—

Turturdwffwor 89

5

Twrturdwffwor ärw sma oc thy är ey mykin
winnigh pa them, tha likowäl wardha the snarth
fethe nar the faa milium aller hwethe ätha tört
109 v. oc wilya the haffwa renth wathn oc | renses träkken
thy han brenner fötherna, Än han är godher pa 10
aakren oc wmkring bärändis trä oc theslikis aller
foghla trækker förwtan the som ärw j vathneno,
Jtem är än tridhie dwffwo släkthe som kallas
turdj alstingis smaa oc gra hwilka ey ärw j swärike
oc ey plägha truffwas förde oc thy wil jak ey meer 15
wm them scriffwa:—

Paafoghla 90

Paafogla mädh sinne fåghrindh ärw härrom oc
fatigom til losth, the ey förmagha högth aller
length flygha The som wilya halla affwel aff them 20
oc hyordh skwla haffwa en gräshagha wmkringh
gårdhan oc widher tree sidhor byggis skywl, oc
widher fiärde sidhona byggis tw hwss, j the eno
warj hördhen them waktar, och thet andra hwsith
warj stallen til pafoglana, Jtem wndy skywlommen 25
göris rörgardha swa som skiffther oc hol ärw flerom
stadhom thär foglana kwanna gaa gönom, Jtem
110 r. stallen theras skall | wara wthan wäsko reen, oc

sättes stadhoga stokka j jordhena hwilka som haffwa
 hol gönom sigh mangh oc gönom the holen draghes
 slindotta stänger thär pafoglana kwnna sithya wppa,
 oc thy skwla stängerna wara swa ath the wthdragas
 5 när hwsit skal rensas, Tesse foglana ärw ey frukth-
 samme för än the bliffwa try aara gamble, Pa-
 hanen skal hafwa fäm hönor wppa thet han skal
 ekki stigha pa the hönor som ärw mädh äg haff-
 wandis, thy the förtapas thär mädh äggen oc
 10 wärpas ofwlbyrdogh, Ytersth j wintrenom giffwes
 them nogh ätha, oc giffwes them tha äta stektha
 bönor, oc giffwes hwaryom sex ciathj til maltidhena,
 oc giffwes the bönorna j mellen the rörgaardana
 swa ath j hwaryo rwmmeno ätha fäm hönor oc en
 15 hane och renth wathn ath driikka, swaa slas ey hanana
 sin j mällen wm | mathen oc wm hönorna när the 110 v.
 swa ärw athskelde oc börya the sigh frögda mith
 j febrwarij manath oc tha wpreseer hanen stiärthen
 som eth hywll, oc sidhan the haffwa afflath tha
 20 bewaris hönorna j stallenom, och kennes til mädh
 handenne när the wilya werpa ath the ey werpa
 wthe, oc ströö tha hwsith alth mädh haln ath
 äggen bliffwa heel, Thy wm nattenä tha the sithia
 pa stängerna tha wärpa the, oc är ekki blöther
 25 halmen wndy thär äggen falla tha slas the söndher,
 Oc wm morgonen hentes wp äggen, oc thes färsk-
 aren the läggias wndy hönorna thes bätte ärw the
 ath wthkläkkia, The pahönorna som ey liggia äller
 ·fostra wngana plägha wärpa tre resor wm aarith,
 30 Än the som liggia oc fostra vngana wärpa jnthe,
 Första resona wärpa the fäm ägh. Andra tira.
 Tridye try äller tw, Än somme pläga andra hönor

liggia äggen oc ey pahönorna latha them liggia j
 111 r. tolko mattho, | Tak fäm pahöno ägh oc fira annor
 hönsa ägh oc lägh wndy ena höno tha manen är
 ny oc läth henne liggia j nyo dagha, tyonde daghen
 borth tak hönsa äggen the fira oc lägh ather j 5
 samma stadhen annor fira färsk hönsa ägh oc naar
 manen bliffwer xxx daga gammal tha kläkkias
 badhe hönsa äggen oc pahöno äghen al j sändher,
 Än then the hönorna waktar förware ath hon ey
 bryther äggen aff och wppa stigande, oc ärw pa- 10
 höno äggen märkiande pa ena sidha mädh bläk
 thy the skwla offtha wm wendas thy the ärw stoor
 oc ey annars warmna wäl j gönom, Sidhan twa
 dagha äpther thet the ärw kläkte säties höno kyk-
 lingana til nokra andra höno som haffwer wnga, 15
 och pahöno wngana til nokra paahöno, oc giffwes
 them ätha gröth aff bywgmyöl swdith oc swalath
 Sidan giffwes them färsker osth thär watlen är wäl
 111 v. wth trykther, och | äffther vj manadha ma them
 giffwas bywgh, oc äpther xxxv daga magha the 20
 wth släppas pa akren thär the ärw trygge mädh
 moderenne oc hon bär is aff hördanom oc wngana
 löpa äffther hörandis henna rösth, oc bindis moderen
 thär mädh enne longo listo wm fothen oc wngana
 löpa til oc fran, oc sidhan the ärw mätthe ledis 25
 hem swa som borth Jtem wardha the sywke tha
 läkes swa som scriffwith är wm andra hönors
 läkedom, Jtem när vij manada ärw förllwpne thaa
 lates jn j stallen mädh hiordenne wm nätherna, oc
 athwaktis ath the lära ath sithia pa stangommen 30
 äller lyffthes wppa stängerna:— Jtem pahanana
 wilya äta äggen oc bitha wngana swa länge til

thes the fa kronona som the haffwa, Jtem en modher
haffwer nogh aff xv wnga ath fostra, oc mästh
wanskilse hendher them tha kronan böryar wäxa wth,

Gäs wpfostra 91

112 r.

5 Gäs ärw nyttoghe mykith til affwel oc them mästh
som pa bygdenne boo, och wilya the truffwas thär
the haffwa badhe wathn oc nogh gräs pa jordenne
Än the göra offtha skadha thär nokoth är planterath
äller saath, thy the bitha alth thet the öffwer-
10 komma som nywäxith är, widher flodher kär älfwer
oc syogha wpfostras the besth, Wunningen aff them
är j wngommen och j fyädhrommen, thy fyädhrana
magha plockas aff them twa resor wm aarith waar
oc hösth, Än j swärike weth jak ey wm hösthen,
15 thy frostit kombir ok köldhen, Jtem hwar gasee
skal haffwa tre gäs oc ey meer, Jtem gaasa hyordh
wil wara skeldh särdelis fran androm fänath, oc
haffwa en gräshagha wmgärdhan widher wathnith,
j hwilkom haga warj mangh skywl oc then them
20 waktar | haffwj sith hws thär mädh, Jthem göris 112 v.
oc baas thär the skwla liggia oc wärpa mwrath
firakanth hwar kanthen tre föther langer hwilka
som kwnna stängias ather mädh dörom, Jtem gäs
ätha manghskona fröö oc korn oc lactucam oc kaal
25 Jtem hwithe gäs ärw altid beste, Än gra ärw ey
swa godhe, Jtem wm waaren är tid ath gäs affla
oc wärpa forst jnnan mars maanath, oc saman-
komma the ath affla j wathneno, oc ey pa jord-
enne som andre foghla, Oc gäs wärpa tre resor
30 wm aarith när the ey liggia wnga, oc thet är

nyttogaren än thet the syälffwe liggia, thy hönor
 magha liggia the^{ras} äg oc wtkläkkia, gasen werper
 första gangen fäm äg, andra resona fira, och tridye
 try äg, oc then tridiä resona pläga somme läta
 them syälffwa liggia oc kläkkia, thy then thimen 5
 som ather är tha aff aareno ärw the galle oc lidoge,
 Oc är aktandis at them ey tilstädies wärpa wthe,
 113 r. wthan när the leta äffther läghor | tha takes oc
 kännas ath wm thee haffwa äg oc jnlätes oc swa
 stengis jnne, oc när the haffwa ena reso worpith 10
 thär jnne j baasenom tha ga the syälffwe altid
 tith sidan tha the wilya wärpa hwar j sin baas,
 Oc är ytersta äggen merkiande som hwar haffwer
 worpith oc läggiandis hwar kwllen wndy the samma
 gasena som them haffwer worpith, thy jngen gaas 15
 ligger wäl annars äg wtan hon haffwer sin eghen,
 Äller läggis wndhy hönor swa som paahöno ägh
 oc tha ey flere än fäm, oc ey färre än try, Än
 wndy gasena läggis ey färre än syw, oc ey flere
 än xv, oc är withandis ath wndy äggen skwlw 20
 läggias näthlo röther, thy thet är them til läkedom,
 ath nätlor skwla ey skadha wngommen när the ärw
 kläkthe, thy näthlor dräpa offtha gäslinga tha the
 ärw smaa, Jtem tha kalth wädher är tarffwas gaasa
 ägh liggias xxx dagha, än tha warmptth wäder är 25
 113 v. xxv dygn, | Sidhan wngana ärw kläktha födhes första
 thyo dagana jnne mädh moderenne sidhan när fagerth
 wädher är latis wth pa gräsgardhen mädh moderenne
 oc til wathnith, oc tha förwaris för näthlom, oc
 täslikis ath the ärw wel mätte tha the släppas wth, 30
 thy ärw the hwngroghe tha wilyandis ätha rykkia
 the swa harth pa gräsith oc yrtherna som sta harth

j jordhenne ath halsen theras gaar söndher thy
 han är klen, Än milium äller hwethe blandath
 mädh wathn tyänar wäl gäslingom ätha, oc sidan
 the göras halffwaxne giffwes them korn som moder-
 5 enne, Jtem j hwar baasen haffwes ey flere sam-
 man än xx, oc tha ey the storo wngana mädh
 smaam, thy storo dräpa the smaa, Än baasen thär
 the skwla liggia oc kläkkias skwla wara alstingis
 torre haffwandis godhan halm äller höö, oc annath
 10 hwath them tarffwas göris them swa som för-
 scriffwith är wm andhra fogla wnga, oc gömes för
 ormom, oc för wislom, oc orma blasth, somme
 | plägha giffwa them som liggia ath ätha stöpth 114 r.
 korn j wathn, och til städyäs ey ath the offtha
 15 stiga aff äggiommen, oc swa giffwa the wngommen
 gröth j första fäm dagana, oc stöpth gryn, oc
 somme grönan krassa skwrin smaan j wathn thy
 han är thet besthe mather, Jtem när wngana ärw
 fira maanada gamble dogha the til ad gödha oc
 20 wardha snarth fethe, oc hwath them giffz til ath
 ätha giffwes them nogh ath driikka, och förwaris
 ath the faa egh gaa äller röra sigh, oc haffwes
 thär som är warmpth oc mörkth hws tha wardha
 the snarligha fethe Jtem ärw waktandis gäslingana
 25 ath the ey swälya swina börsther, Oc magha the
 gödas alstingis fethe j twa manada

Ändher oc andra syöfoghla 92

Ändher wilya wara thär nokot kär är, oc then
 som wil halla affwel aff them han skal mwra en
 30 mwr | xv spanna höghan oc affwan 'wm allan 114 v.

wallen haffwa nãth ath änderna ey kwnna borth
 flygha oc ey höka jnkomma, Jnnan then ringmwren
 warj wathn oc wasser aff säff aller rör oc wm
 kringh wathnith sma byske oc gräs waller, oc j
 mwrenom wm kringh widher jordena warj hol thär 5
 the kwnna värpa Oc göris en ränna lagdh nidher
 j jordhena thär mathen oc frö och annath kan
 rännas daglika jn til them mädh wathn, oc äta the
 gärna milium. korn oc akarn, och werpa j mars
 maanad oc tha kastis jn til them skäffwa halm 10
 aller hö thär the kwnna byggia sigh boo aff, Än
 takas wille ändher oc swaa hallas jne j them
 haghanom tha pläga the ey wilya thär värpa oc
 ögxlas oc thy läggis anda äg wndy hönor oc the
 kläkkia thär aff wnga och swa wpfödis tamme oc 15
 thär jnlathes oc the ögxlas sidhan Jtem haffwes
 115 r. oc en rinnande bekker j thet wathnith | som är
 jne när them ath thet altid bliffwer fersth:—

Taka willa graa gääs 93

Tak eth stykke paper oc wridh thet samman swa 20
 som the plägha thär kryddhe sälya, oc läth thär
 j tyäro aller wiscum som altid standher qwikth,
 oc säth j markena pa akrana thär wilgäs plägha
 komma, oc strö affwan pa tyärwna korn nogh oc
 när gaasen kombir wilyandhis ätha kornith tha 25
 trykker hon nidher näbben j tyärona och swa
 lodher thet widher näbben oc paperith sither wp
 wm ögonen, oc swa ma tw sla henne j hæl,
 oc säth mangom stadhon tolken paper alth wm
 kringh

Göra foglalym som är viscus¹⁾

Tak thet löffwit oc barke aff them grenommen
 som wäxa j gamblom träm | oc sywdh, oc sidhan 115 v.
 lägh thet nidher j dyngio ath röthas j fiortan daga
 5 Sidhan tak thet wp skölyandis renth oc sywd thet
 ather mädh olio oc läth thet kalna, oc twa thet j
 kalth wathen, oc älth mädh trä klwbbom, oc stryk
 thet swa pa qwistana thär foghlana komma at
 sithya, oc the fasthna aff the limeno widher grenana,

10 Taka fogla 94

Tak hwethe aller rogh oc stöp j starkth win, oc
 strö thär foghla samnas, oc när the ätha blifwa the
 drwkne oc kwnne ey borth flygha, Jtem annarledis
 til thet samma Tak laghen aff stötto winrutho oc
 15 gallan aff nokoth dywr och starka windrägh rörandis
 samman oc thär j läg korn aller frö j twa dagha,
 oc sidhan tak thet wp törkandis thet, oc sidhan
 strö thär fogla pläga komma oc äta thet, och the
 bliffwa swimande oc kwnna ey flygha, Äller tak
 20 laghen aff bölme yrth oc odyrth oc gör thär | en 116 r.
 degh aff myöl blandandis oc gör sma pillulas oc
 lägh thär foglana komma oc the bliffwa swa som
 the waro drwkne,

Aff höka oc falka 95

25 Scriffwas ath en konwngh som heth daucus fan
 försth snille til ath tämya höka och falka ath gripa

¹⁾ Hela detta kap. är öfverkorsadt i hdskr. Jfr kap. 150.

andra fogla oc til them manghskona lakedom,
 Höka ärw nogh kwnnoghe j swärike thy the liffwa
 aff sith roff thy the gripa andra foghla, oc flygha
 altid ensambne, thy roffri wil ey haffwa stalbrodher
 mädh sigh, han flyger oc gerna nidre widher jord- 5
 ena höken. swa som han wille skrymtha sigh för
 androm foglom ath han orkar ey flyga högth wp,
 Men natwren haffwer giffwit allom foglom thet jn
 ath the kenna honom grannelika oc thy skriia the
 oc ropa när the honom se oc förwara sigh, men 10
 höken är alstingis snar j flökthenne, oc när han
 slaar äffther nokrom fogel oc faar honom ekki tha
 wardher han strax harmse oc som wredher sätiandis
 sig nokon stadz ey wilyandis braadelika komma
 j gen til sin herra föglaren, Jtem the höka som 15
 takas födde j högom bärgom ärw bästhe oc somme
 116 v. ärw smärre oc somme större | likowäl ärw the aff
 eno höka slagh som hwndana ärw somme store oc
 somme smaa, oc annor dywr täslíkis:—

Beskoda höka 96

20

Höken som godher skal wara han skal haffwa
 storth brysth stora äxla öffwersth pa wingommen,
 litith hoffwod stoor laar oc with mellen them, tiok
 been oc stora wthspridda föther, oc swartan lith
 haffwi fiadrana, Jtem när wngana takas bittida oc 25
 fōdas wp hema bliffwa the thes bätre oc thes diärff-
 waren Synas the vara swa som högfärdoge thes
 bätre ärw the til wedhningh:—

Tämya höka 97

Höka som man wil tämya skwla födas *mädh* färsth
 köth, giffwandis them thär aff ätha flerom sinnom
 hwan daghen. och litith j sändher swa lära the känna
 5 sin hërre oc hosbonda oc honom älska, Jtem maa
 oc giffwas them rördh ägh oc slaghen pa sywdheth
 wathn, oc sidhan wptaken giffwes them, Män när
 the ärw wäl tame giffwes them ena reso ätha wm
 daghen tre thima äffther solen är wpgangen tha
 10 the haffwa smälth wth aff kroghanom oc ey annars,
 Än smältha the wäl mathen tha maa them giffwas
 | ätha twa resor wm daghen, Än tha tw wirth 117 r.
 wedha fogla *mädh* them giffwes them jnthe ätha
 til förna then daghen, thy the haffwa thes större
 15 begäran ath gripa föglana när the ärw hwngroghe,
 och än komma the tha thes snararen j gen til sin
 hosbonda som them plägha matha, Jtem hökana
 göras wäl tamme när the offtha hallas oc bäras pa
 handenne och hälsth wm morghonen bittidha oc
 20 thär som är mykith folk samman, oc thär som är
 mykith bwller widher qwärna smidhior oc kopar-
 slagara när the ärw wnghe, Jtem ärw the gamble
 som skwla tämyas tha giffwes them goth köt äta
 oc haffwes j eno ganskans mörko rwm dygneth
 25 affwer oc swa ather giffwes math sidhen bäres vth
 pa handenne oc ather haffwes j mörkeno, Jtem när
 tw wirth wedha *mädh* them tha bär them pa hand-
 enne tith som foglana ärw, oc släp them ey ath
 storom foglom. som ärw graagäs äller tranor första
 30 resorna thi the ärw them för starke oc sidhan
 dirffwas the ey til ath slaa them när the wardha

bather tamme, oc thi s[l]äppes försth ath smaam
 foglom, Men wil thw tämya them wäl ath taka
 wilgäs, tha tak ena gaas och rysk fiadrana aff
 117 v. wingommen, oc läth | henne liffwandis nidre j
 nokrom dall, och läth swa höken lösan ath taka 5
 henne swa wardher han thes diärffwaren til ath
 taka andra som flygha, oc andra foghla stora oc
 smaa, Jtem hökana wmskiffa fiadrana oc fälla
 them hwart aar oc tha plägha the wim mars maanad
 aller april sätias j en bwr storan oc sätias widher 10
 ena wägh j heth sool sken, oc somme fälla fiadrana
 j augusti maanad, oc tha giffwes them goth köth
 ätha oc dwffwor og fogla ath the warda fethe, oc
 somme plokka fiadrana aff them ath the nyo fiadrana
 thes snararen oc starkaren wäxa j geen när the ey 15
 syällffwe fälla them Jtem hökana haffwa swa dana
 natwr ath the snarlika bliffwa wredhe oc jlwilyoge,
 oc thy skwla the trakteras warlika oc ey rethas til
 wredhe När the ey wilya sithia pa handenne qwarre
 aller paa stangenne, tha takes saktelika oc lyffthes 20
 wp j geen, oc fölyes theras wilye äffther giffwandis
 them bittida ätha, oc tha man gaar mädh them ath
 wedha släppes ey löse wtan man seer them haffwa
 thär til begärilse oc enkannelika til gragäs aller
 stora fogla, oc ey tha foglana ärw langth borto 25
 118 r. swa ath the kwnna ey jnna | them j flöktenne oc
 gripa them, thy the wardha harmse thär aff oc
 wilya ey komma j gen til sin härra oc göris
 them ey förmykin mödha ath them ledes widher
 ath gripa fogla, och giffwes them ätha tha strax aff 30
 them foglom som the haffwa takith thes wilyogaren
 warda the ath gripa:—

Höka faa skälffwo sot 98

Offta hendher ath höka bliffwa hethe affwer sin
 natwrliken wärma oc skälffwa oc ärw tha hethe
 ath taka wppa *mädh* handenne, oc ärw jlla til pas,
 5 hwilkit them hendher stwndom aff solennas hitha,
 oc stwndom aff thet the mykith mödas ath flyga,
 oc stwndom aff nokre wäsko som är j theras krop
 osmälth Thär til läkedom Tak goth köth oc alth
 thet then sywke höken skal ätha wäthes j nokre
 10 the som är natwrlikan kalth, som är j stöth fröo
 aff gräskar, oc säties j kalth rwm oc mörkth, och
 swepes wm stangena thär han skal sithya eth
 linneth klädy wäth j förnämnda stötto frö aff gräskar
 aller annath, Jtem stwndom warda hökana kalle oc
 15 kwnna ey smälta mathen oc haffwa sig illa oc ärw
 kalle taka wppa, oc ögnannas lither wmskifftis oc
 bliffwa bleek, och tha haffwes j nokro warmo rwmme,
 oc | bärís wth j wädhrith pa handenne latandis 118 v.
 them nokoth flygha, oc giffwes them ätha sperwa
 20 köth, oc swdit köth aff wngghöns oc dwffwom *mädh*
 nokrom kryddom som ärw warm, som är saluia.
 mynta. polleya. och feniculum oc kwmyrn, och giff-
 wes them ey mykith ätha til thes the wardha hel-
 brigde j geen oc kwnna smältha mathen, Jtem
 25 när hökana kwnna ey smälta mathen, tha takes
 hiärtad aff enom fröd oc bindhes *mädh* enom
 traad starklika oc sidan stoppes nidher j halsen
 aff hökenom ath han thet swälger oc sidhan draghis
 ather wp j gen tha kastar han wth thet som är
 30 jnne och honom gör sywkdommen,

Sywkdōm fa hōkana okennelikan 99

Nār hōken sywknaŕ oc tw ey kanth fōrstanda hans sywkdōm tha tak ena wnga dwffwo som jnthe kan flygha oc kasta henne fōr honom slāppandis honom lōsan ath han taker henne, oc swgher blodith aff henne, tha warder han thār aff gladher oc faar sina helbrigdo j geen, hyālper ey thet, tha giff honom warmth kōth swdith oc doppath j honagh oc strōth thār wppaa grannan filspaan aff jārŕn, oc varder lākter,

10

119 r. Hōka ffaa ledzo oc ey ātha 100

Tak en sperff oc plokka fiādrana aff honom oc stryk honom allan mād̄h honag āller godho win oc strō pa honom mastik som stōth ār granth som myōl giffwandis them thet ātha som ledze ārw aff math:—

Hōka sywkna j strupanom 101

Tak godha lwth oc giff honom thār aff mād̄h warmth kōth j twa dagha, Tridye daghen bren getakōth oc strō thār wppaa pwlwer aff mastik giffwandis them thet j tre dagha oc stryk thār aff w̄m nāsbworna pa hōkommen oc bliffwa helbrigde,

Hōka ffa hoffwod wār̄k 102

Tak pepar oc garofilos samman malna oc lāth j nāsbworna hans oc swa lākis,

25

Höka sywkna oc lykkia ögonen 103

Tak en aal oc sywd oc stöth honom giff honom
 som sywker är thär aff j tre dagha warmth, oc
 stöth raa maalyrth och sappen wridh thär wppa
 5 som han skal äta, Äller giff honom bokka blod ätha
 mädh warmt köth, Äller tak aala galla oc höno
 hiärtha blandandis samman honom til ath ätha,

Sywkdom j blädhronne 104

När höken skal drikka wathn slaar han tha wingana
 10 samman. tha är han siw|ker j blädronne, Thär til 119 v.
 giffwes honom första daghen warmth köth mädh
 stöth aloe j pwlwer, Annan daghen giffwes honom
 geta köth mädh honagh, tridie daghen giffwes smör
 oc dwffwo blodh swa bliffwer han helbrigde:—

15 Siwkdom som kallas funditus 105

Then hök som flämthar oc ängxlas aff honom latis
 blodith aff halsenom äller mwnnenom äller aff
 äfterste thaanne aff fotenom, oc giffwes sidhan
 hönsa köth ätha mädh smör oc läkis:—

20 Öghonen swälla pa hökom 106

Tak rätikkio röther. oc frö aff stafisagrie, oc garofali
 try stykke, litith aff senaps frö, stötis samman oc
 sywdes j win oc siles oc thär aff giffwes ätha
 mädh köth j fäm dagha

18—101510. Peder Månssons Skrifter.

Skithar höken blodh 107

Tha kallas han wara spethälsker, Tak sanguinem drachonis oc cinamomum stötandis samman giffwandis mädh warmth köt j tre dagha ätha. oc bliffwer helbrigde:—

5

Höka faa häffthe 108

Tha gither ey höken skitith oc sägs haffwa steen, oc ögonen bliffwa mork oc föterna gröne äller blaa, oc altid plockar sigh bak mädh näbbenom, Tha
 120 r. | tak ena kraako latandis honom ätha aff henne 10
 swa mykith han wil oc giff honom warmth köth j tree dagha:—

Höka faa lys 109

Tha fa the ey rolikheth om nätthernaa äller dagha, Tha takis mortella och stötis oc smöryes pa honom 15 oc teslikis thet klädith som är wm stangena thär han sither wppa, oc rökes mädh mirram oc swa säties j warma solena, Jtem annarledis, Tak koo tråk oc törka oc stöth sman som myöl oc kasta pa allan höksens krop, än ey j ögonen oc halles j 20 solenne sweptan j eth hwith linnith klädy tha komma alle lyssena j klädit aff honom

Höka faa lumbricos 110

Höka faa marka jnwertis, oc tha skithaa the yfftersth pa stangena som the sitia wppa, them 25

giffwes hönsa tarma, oc j tre daga köth doppath
j ätikkio:—

Höka faa podagram 111

Tak titimalum oc stöth blandandis *mädh* honag
5 oc litith kalk, oc stryk pa föterna oc thär han skal
sitya, oc läkes sammwledis en annar sywkdom som
kallas gutta, som komber j wingana äller laaren
aff ondo väsko som gaar aff maganom, oc stwndom
nidher j fötherna oc ta kallas podangel:—

10 Höka faa maar j fiädrana 112 120 v.

Blandis samman oxagalle oc ätikkia oc strykes pa
fiädhvana, oc giffwes swina köth warmph ätha:—

Höka haffwa rök j ögonen 113

Tha ypna the ögonen oc offtha läta them samman
15 oc blwnka ey gitandis seeth *mädh* them stadelika,
Thär til tak goth win oc rosen honag blandandis
samman lätis j näsbwrorna, oc stänk win pa hökens
hoffwodh: oc läkis:—

Ath the skwla fälla fiädrana 114

20 Tak en snook oc sywd j wathn *mädh* hwethe
oc giff hökenom äta thet hwetith swa fällas
fiädhvana:—

Swa skal höken gödas 115

Hökana skwla ey mykith ätha wm augusti sept-
embrj oc octobrj maanadha oc ey förmykith swältas,
the andro manadana skwla the hallas fethe

Swoltin höker oc magher 116 5

Släppis löös nokra dagha oc giffwes honom feth
swdith gaasa köth, oc altidh matis aff enom tiänare
som them röktar, oc swa lära the honom känna:

Store slaggh höka 117

Somme höka ärw store tha likowäl haffwa the 10
121 r. samma natwr som the smaa | hökana til ath kenna
them, oc tämya oc regera oc läkia, wtan thet the
ärw starkaren til ath gripa fiäderhana. gäs. tranor.
hara. raagether. när the ärw thär til tamme mädh
hwndenom, Än the flygha ey swa snarth borth 15
fran sinom hosbonda som the smaa hökana när
the wardha wäl tamme försth:—

Aff falkom 118

Falka ärw fogla som ärw nogh kende the leffwa
aff roffrj oc flyga gerna ensambne som hökana, 20
The falkana ärw mykith snare j sinne flökt som
en piil aff eth arborsth, The haffwa ena stora oc
högfärdagha diärffheth, Somme falka ärw store,
oc somme smaa, somme swarthe, somme hwithe,

somme rōdhe, thy the blandas sigh sin j mellen
 när nokor mister sin maka oc taker annan j geen
 Falka läggia oc kläkkia yfftersth try äg twa wngana
 är qwinkön, oc the blifwa storre oc bättre til wedningh,
 5 then tridy wnghen bliffwer manköns oc är myndre
 altid oc sämbre til wednyng:—

Beskodha godha falka 119

Falkens fäghrindh oc godheth kännes j thet när
 han haffwer rwnth oc kringlot hoffwodh, ey flath
 10 äller breth affwan, stakkottan näb oc storan, winga-
 benen oc axlana | bredhe, pennana j wingommen 121 v.
 subtilike, long laar, stäkkoth been nidhan knän oc
 tyok, fföterna blaa gole oc wtspredde with oc tiokke,
 tolke ärw besthe, likowäl ärw ey the andre sämbre
 15 stwndom än tha the ärw ey swa wäl skipade j
 alle matto, Oc thy är wandsamth witha thesas
 godheth annars än mädh wthrönilsom wm the ärw
 diärffwe ath gripa, oc thet staar mykith til then
 them regerar oc tämyer oc är han ey wiis at
 20 regera them, tha gör han them onda som waaro
 godhe

Falka födas oc tämyas swa 120

Falka wilya sithia paa enom rwndom och afflangom
 steen oc ey pa trä stangh, thy thet wthkräffwer
 25 thesas natwr, oc the skwla ätha killinga köth äller
 getha köth, äller wngth hönsa köth, oc när the
 börya ath gripa nokoth syälffwe j jaktenne thär
 aff giff them ätha swa mykith them täkkis, oc

teslikis andra oc tridyte reso, swa warda the thär
 aff lydoghe sinom härre, Män för än tw gaar ath
 weda *mädh* them halth them ather aff mathenom
 thet bestha tw kanth j fäm dagha, oc plokka ena
 höno oc giff them thär aff ätha blötta j wathn, oc 5
 sätth them affwer natten a j eth mörkth hws, wm
 122 r. morgonen bitti|dha tak oc wärm them widher eldhen,
 oc gak strax *mädh* them til wedhnyng, oc nödga
 them ey gripa meer än them tåkkes arbedha oc
 begära, Jtem när tw findher thin falka haffwa 10
 stora begäran ath taka foghla. tha skodha hwath
 heller han är fether aller swoltin oc j then stadganom
 halth honom altidh, thi the haffwa ey alle ens
 mattho j sinom skipilsom til godheth tha the ärw
 fethe aller swolthne, Jtem *mädh* thet första tha 15
 the ärw wnghe släppis ath smaam foglom ath gripa
 oc när the ärw gamble oc wäl thamme ath storom
 Jtem bär is pa handenne offtha oc giffwes eth laar
 aff enom kyklingh oc säties sidhan widher wathn
 thär han badhar sigh, oc sidhan säties j solena 20
 at torkas oc sidhan säties thär mörkth är latandis
 honom thär sithia til qwellen, sidhan halles ather
 pa handenne en thima, sidan haffwes en lyktha
 aller lyws brinnande före honom affwer alla natt-
 ena, wm morgonen spwtis aller *mädh* win, oc 25
 halles widher eldhen, oc wm morgonen bär is wth
 ath wedha, oc hwath han taker lath honom thär
 aff ätha swa mykit han wil, Än taker han jnthe
 122 v. syälffwer | tha giff honom ena halffwa höno oc
 sätth honom j eth mörkth rwm, swa pläghas the 30
 göras diärffwe,

Skifftha fiadrana skal falken 121

Tak falkan mith j februarij maanad oc sãth honom
 thär han skal sithia oc fälla fiadrana giffwandis
 honom ätha alskona köth en maanad wm kringh
 5 oc sidhan sãth före honom ena mwillögh äller trogh
 mädh wathn, Fäller han ekki än tha fiadhrana tha
 smör kötith som han skal ätha mädh honagh, oc tak
 en frödh oc brän j polwer oc ströð pa kötith han ätha
 skal, oc tak honom ey wth aff them bwrenom för än
 10 honom ärw fiadrana waxte j geen, oc sidhan the
 ärw wäxte, haff honom ey strax j solena äller pa
 handenne för än xv dagha ärw lidhna sidhan han
 wth toks oc ey för gak mädh honom ath wedha:—

Sywkdóm faa falka 122

15 Falkom tilkomma alskona sywkdomma som hök-
 ommen oc magha läkias j sammo matto som wm
 them förscriffwith är, thy alle fogla som leffwa aff
 rooff haffwa maxan ens natwr, Men falkana ärw
 mykith starkaren än hökana, thy bliffwa the ey 123 r.
 20 swa snarth sywke äller döð wm the ätha för än
 the haffwa smälth wth aff maghanom:—

Furtium är en soth 123

När falken lykker ather ögonen oc henger nidher
 hoffwodith oc rörer thet tha haffwer han then
 25 sywkdommen furtium oc läkes swa Tak fläsk oc
 malnan pepar oc blandha samman giffwandis honom
 thär aff äta, oc then andra daghen giff honom
 hönsa köth mädh aloe,

Agrum är en soth 124

När falcken gespar oc slaa sig *mädh* wingommen
tha haffwer han ena soth som kallas agrum, Tha
tak ena granna selff naall oc gör henne hetha j
eldenom, oc bren falcken gönom näsbwrorna oc smör 5
them sidhan *mädh* olyo aller *mädh* smör:—

Wathn är en soth 125

När falcken kastar wth mathen gönom näsbwrorna
tha är han mykit wätther, Tak iij korn aff stafisagrium,
oc iij pepar korn oc mall samman oc blanda *mädh* 10
ätikkio oc läth j näswrna oc j mwnnen *mädh* bomwll,
sidhan giff honom warmth hönsaköth:—

Artetica 126

När tw seer halsen sweller pa falckanom, Tha plokka
123 v. fiadrana aff halsenom | oc lath honom blodh aff 15
enne aadhro thär oc giff honom äta en frödh, är
thet swaa han smälther wäl tha är han helbrigde,

Sywkdom j kroghanom 127

När tw seer falcken swäller j kroghanom Tak blodh
aff enom paahana. muskaath mirabolanas oc garofalos 20
oc kanelabark aff hwaryo eth lodh stötande samman
oc skiffth alth j nyo dela oc giff thet hwan daghen
falckanom en dell [ann]an dagen sidhan giff honom
ena mws äta oc bliffwer he[l]brigde,

Sywkdom j jnälffwen 128

När falcken kan ey smälta mathen tha giff honom
katto kött ätha j nyo dagha mädh hara haar oc
wardher helbrigde,

5 Gutta filera 129

När falcken faar hwitha spräklor pa klöffwana äller
pa näbben haffwer han sywkdom aff hitha, tak en
swartan orm som är snook oc skär ena twärhandh
aff hoffwod delenom oc ena aff rwmpenom, oc thet
10 thär j mällen är stek j enne grytho pa eldenom
oc then fethmen thär aff rindher giwth pa paahana
köth warmth giffwandis honom ätha j otta dagha,
sidhan giff honom ätha skallath grisa köth:—

Kramp 130

124 r.

15 När falcken säther en fothen pa then andra tha
haffwer han kramp, Tak oc lath honom blod aff
adhronne aff fothenom oc han bliffwer helbrigde

Lwsoghe falka 131

Til lwsogha falka Tak qwikselff oc dräp thet mädh
20 fastanda menniskios spwt oc asko rörandis samman,
sidan blanda thär til mädh gammalt ysther oc thär
mädh smör falkan j hoffwodith oc smör en wlnan
traad thär mädh oc bint w m halsen aff falkanom
swa dö lwssena:—

Skälffwosoth 132

När falcken haffwer hetha föther tha haffwer han skälffwo soth, Tak aloe stötandis och höno ysther blandandis mädh starko ätikkio oc giff falkanom ätha etc^{ra}

5

Falka faa steen 133

När falcken taker kötith mädh näbbenom oc strax kastar thet fran sigh tha haffwer han steen j maghanom, Tak garofilos oc mall oc strö pa sperffwa köth giffwandis honom ätha, annan daghen 10 giff honom ena vnga dwffwo,

Heffthe 134

När falcken jnthe smälter wth, tha tak eth hyärth[a] aff enom griss oc thär til mädh hakka swina börsther giffwandis honom äta j tre dagha oc hon 15 bliffwer helbrigde:—

124 v.

Maar j fiädrommen 135

Maar äther fiadrana, Tak röt wax mwskath oc mirabolanas. sal gemme oc winrwtho. oc gumj, ederam oc hwethe oc läth alth samman j starka 20 ätikkio j nyo dagha sidhan sila thet oc twa thär mädh falkan daglika til thes fiadrana bliffwa bätte sidhan twa honom j rosen wathen sätyandis honom j solena oc bliffwer läkther:—

Jnfunditus 136

När falcken wil ey ätha oc haffwer swollen öghon,
 Tha tak lwth oc giwth j honom, oc annan daghen
 thär äffther giff honom ätha ena ydhlo oc bliffwer
 5 helbrigde:—

Podagra 137

När falcken haffwer pwsin öghon oc swolna föther,
 Tak olyo, oc smör oc aloe smälth alth samman oc
 smör wm hans föther j tre dagha sätandis honom
 10 j solena sidhan giff honom äta katto köth etc^{ra}

Griffinum 138

När falcken bither fötherna sina mäd näbbenom oc
 täslikes stārth fiadrana Tak gaasa skarn. getha trāk.
 aloe. och starka ätikkio lika aff hwaryo oc rör sam-
 15 man i eth bākken sätandis j wädreth j tre dagha,
 sidhan stänk falkan thär mädh oc giff honom ätha
 ena dwffwo mädh honagh oc pepar sätandis honom
 j mörkith, swaa görandis j nyo dagha, sidan när
 nya fiād|ra wthwaxa j stiärtenom tha twa honom 125 r.
 20 j rosenwathn oc han bliffwer helbrigde:—

Sarghas falcken 139

Tak thet hwitha aff äggith oc olyo blandandis
 samman oc smör paa sarith, och waktha honom
 wäl, oc stwndom twa sarith mädh win warmth, oc
 25 förwara ath han ey riffwer siälffwer saarith mädh

näbbenom äller klöffwommen, Jtem är saarith wndher
brystit äller laaren tha läk thet mädh mirram wax
oc qwadho samman smälth oc widher eldhen weekth
läggis wppa oc smöryes mädh enne fiädher mädh
olyo, kombir dödköth j saarith tha läth thär späns- 5
grönth paa ath thet äther borth dödkötith, oc sidhan
läg hwith plaster thär wppa ath läkias:—

Falka brennas 140

Falka brännas mädh heth järn för manghskona
theras sywkdom, försth wndher ögonen för syn- 10
ennas skwl, Jtem j hoffwodith öffwersth, Jtem j
lywskommen, Jtem jn wndhy fötherna, thy j them
lymmommen är offtha ondh wäska, oc thet göris
j mars maanadh oc warlika:—

Roth gönom näsbwrorna 141

15

När falcken giffwer wth roth gönom näswrna, tha
plokka honom fyädrana aff nakkanom, oc smör
125 v. honom thär mädh ysther | äller smör, sidhan letha
thär wp ena aadhro som gaar fram til ögonen, oc
henne slaa op oc läth blödhä, oc gör hetha ena 20
järn naal oc stik gönom badha näsbwrorna, oc smör
honom mädh smör sätyandis j nyo dagha j eth
warmth rwm:—

Mistha klöffwana 142

Misther falcken klöffwana, Tha tak paper oc tänth 25
elden thär j oc bren the thaana som klöffwen wil

aff falla, oc smör sidhan äffther mädh honagh oc
bint bombas thär wm j nyo dagha etc^{ra}:—

Badha falkana 143

När tw badhar falkan tha är onth honom hanthera
5 thy han haffwer etherfwllan anda, oc ether j fot-
ommen, oc när tw wilth honom wth bära, tha haff
hanskan aff starko oc tiokko lädher pa handenne
annars taker han gönom hanskan oc j handena oc
gör tik skadha, oc bades mädh wathn för än han
10 skal wedha

Falken faar ether 144

När tw badhar falkan säth honom ekki pa nokoth
rwtith trä thär etherkoppor haffwa gangith aller
andre orma Än bitha the honom j fötherna aller
15 stinga, Tha tak träakerse oc iij enebär oc giff
honom ätha, oc förwara honom j otta dagha
| sidhan tak en frödh oc bren stötandis j pwlwer 126 r.
oc thet strö pa katto köth giffwandis honom
ätha thet:—

20 Släppa falkan ath gripa 145

När tw kastar falkan aff handenne ath gripa
nokon foghel, tha förwara wäl ath tw rykker ekki
handena illa, oc gör honom onth, thy han misther
thär aff then begärilsen han haffde til at gripa
25 foglen

Girfalka 146

Girfalka ärw store falka oc eth enkannekith släkth oc mykith diärffwe och starke til ath gripa, the regeras. tāmias oc lākias som andre falka:—

Aff örnorn 147

5

Örnen är oc aff the natwr som griper foghla oc dywr hara oc ragether, oc tāmias thär til enkanne- lika mād^h hwndenom j jākth, men the ärw farlike at taka j bono thy faderen oc moderen wārya wngana, wtan mannen hafwir harnisk pa sikh, oc 10 tha nokre taka the wngana sidhan binda the them starklika pa jordena widher eth trā ey langth fran bono, tha förer faderen oc moderen tith hara oc fogla oc diwr til ath fōdha wngana, oc thet takes fran them swa föra the tith mera:— 15

126 v. Aff wglor oc bārgwffwa 148

Wglor oc bār[g]wffwa haffwa klen öghon thy flygha the äffther sinne fōdo wm natten, Oc them plāgha mange haffwa til ath gripa andra foghla, mād^h slagnāth oc mād^h wiscum, thy andre fogla wndra 20 mykith paa them oc komma sātiandis sikh thär the ärw swa som förwithne ath see them oc bliffwa swa gripne

Taka foghla mād^h lym 149

Takes manga smaa sprithior tiokka som en finger 25 oc faghns longa, oc pa them strykes fogla lym som

kallas viscus alth wm kringh pa ena span när
 widher ändan thär man kan them hanthera oc
 sätya thär wm strykes jnthe, thet foghla lymith
 skal försth wäl tempereras twaas oc ältas j warmpt
 5 wathn oc rensas wm thär ärw nokra qwista jnnan,
 oc swa blandas thär til mädh nokoth litith aff olyo
 ath thet bliffwer qwekth ath pennana aff foglommen
 kwäna fasthna thär widher, sidhan sätyes j nokor
 trä the förscriffne sprytior thär före them är borath,
 10 oc plägas wara thär til eth enkannelikith trä som
 kan bäras til oc fran oc sätyas j jordena och
 | j blandh mädh sprytiommen säties löffqwista som 127 r.
 thet ware swaa eth vaxith trä, oc thär pa hengis
 en foghla bwr j hwilkom warj manskona foghla
 15 som sywngha, swa komma andre sma foghla oc
 sätya sik thär oc fasthna widher the sprythiorna
 oc swa takes, Än ärw foglane store som man wil
 taka tha skwla sprythiorna vara store som limith
 strykis wppa Jtem somme haffwa ena wglo oc
 20 henne bindha the nidhre pa jordena ey langth
 fran thär the sprythiorna standa satte som för-
 scriffwith är oc swa komma tith manghe fogla oc
 sätia sigh thär oc fasthna Jtem somme stryka thet
 lymith pa reep oc bindha thär fogla plägha komma,
 25 oc widher wathn thär ändher simma tänyandis
 repith affwan wathnith, oc wm morgonen withya
 oc see wm nokor är thär

Göra fogla lym 150

Tak ena handa löff som växer wppe j androm
 30 gamblom träm oc altid winther oc sommar är

grönth, oc täslikis barken aff them qwistommen
sywdandis wäl, sidan läth thet j en linnen posa
graffwandis honom swa nidher j dyngio j fiortan
dagha til at rwtina, sidhan tak wp skölyandis sidan
sywdis oc ältis oc twättis j lyonkit wathn oc blandis 5
mädh olio strykis pa qwistana,

127 v. Wathn som gör soffwa mykit 151

Hwilken ey gither soffwith, Taki sappen aff wal-
moghor, ffrö som kallas klinther j tb, walmogo frö
j tb, lactuko frö j tb, oc thet lätis j eth bochal 10
goth win lithith stötandis all frön försth oc stöpes
swa alt j wineno 24 thima, sidhan lätis alt j hiälmen
oc distilleras mädh lättom eldh, oc sidhan drikkes
aff thet wathnith, oc hwar drachma aff the som
driks gör soffwa j tre thima, oc bewaris j täpth glass, 15

At bönor växa j en thima 152

Tak godha bönor oc läg them j varma olyo, oc
läth them thär bliffwa j nyo dagha, sidhan tak
them wp oc törka them litith, sidan planthera them
j godha jord oc j en thima växa, 20

At lätha waxa yrther j fira thima 153

Tak frö aff gräskar, aller annath frö oc lägh j
manna blod som haffwa slagith sig aador, ey aff
gamblom mannom, oc säth nidher j en källara j
xv dagha täkkiandis wäl affwer karith Sidan tak 25
frödh wth aff blodheno, oc törka thet nokot litith

j solenne, Sidan tak eth trogh *mädh* goda jordh
 oc torka henne j solenne väl, Framdelis vāth | the 128 r.
 jordena *mädh* kalth wathn rörandis wmkringh,
 Sidhan giwth warmpt wathn pa the jordena ath
 5 hon bliffwer wäl blöth, oc thär j planthera thet
 frödh oc j fira thima wäxer til blomster,

Göra en sten som tänder eld aff spwteno 154
 Tak osläktan kalk tw lod, tuciam som ey är til-
 redh ij lod, salpeter ij lod, brennesten ij lod,
 10 camfora ij lod, calamitam ij lod, Stötis alth gansk-
 ans granth oc sammanblandis sictandis gönom
 en haardwk Sidan läth thet alth j en posa aff nyth
 oc täth läroffth trykkyandis harth samman oc täth
 före knytandis, sidan läg then posan j ena leer
 15 krwko, oc eth lok lwtera tättelika oc starkelika
 affwan wppa swa ath jngen ande kan wthkomma,
 oc säth swa pottona äller leerkrwkona j oghnen
 görandis eldhen wmkringh, oc när alt är bränth
 wthtakes oc ypnas krwkan oc tw findher alth wara
 20 giorth j en steen som tändher eld aff sig när som
 spwttas pa honom:—

Skodha tilkomnanda vädherlek j solenne 155 128 v.

Gaar solen wp klar wm morgonen ey mykith heeth,
 thet teknar then daghen wardha klarth wädher,
 25 Gaar solen nidher wm qwällen bleek thet teknar
 kommande haghel.

Gaar solen klar nidher then ena daghen. oc thär
 nästh klar wp then andra daghen. thes stadelikaren
 bliffwer klart väder

19—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

Gaar solen wp swa som hon syntis vara holl
jn. thet bebodhar räghn

Ärw skyn röd tha solen wpgar. thet teknar
blasande vädher, Än ärw skyn badhe rödh oc swart
j bland mädh, thet teknar badhe blaasth oc räghn 5

Ärw skyn röd j solennas nidergangh thet
merker then andra daghen klaran Än ärw skyn
röd badhe morgonen oc vm afftanen, thet teknar
räghn

Skelyas skyn til södher oc nor j solennas wp- 10
gangh oc bliffwer klarth vädher, likowäl teknar thet
storm oc rägn

Ärw solennas strimor swa som hindradhe j
wpgangenom oc nidhergangenom qwäl oc morgon,
thet tekna dag 15

129 r. Regnar äller solennas strimor be|blandas mädh
skyn, j solennas nidhergangh, thet teknar then andra
dagen kommande starkan storm

Skin solen ey alstingis klar j wpgangenom än
tha at jnthe mwlin är likowäl teknar thet räghn 20
väder

Wpresas mangh sky som annor bärgh för sol-
ennas wpgangh, thet teknar tilkommande starkth
frosth, Oc driffwas the wndan solenne til wästher
tha tekna thet klarth väder, Gaa the skyn wm kring 25
solena oc göra solenas [s]ken mörkth thet teknar
storm

Synas twa ringa wm solena thet tek[nar] storan
storm, oc synas the ringana wm morgonen vm solena
thes större bliffwer stormen oc vm the ärw rödhe, 30

Synas brwn sky moth solennas wpgang thädan
kombir stormen som skyn synas standha, Ärw the

skyn sönnan. tha kombir dag. Ärw the östan, tha kombir wädhrit thädhan som the sig skelya oc ypna, fördriffwas the all thaa bliffwer klarth wädher.

Gaa solennas strimor längdan bort j skyn j 129 v.
 5 wpgangenom. thet teknar rägn, Synas strimorna för än solen wpgangen är, thet teknar räghn oc storm,

Synes en hwither ringh wm solena tha hon gaar nidher, merker storm vm natten. Än är thär
 10 mwlith mädh, thes starkaren bliffwer stormen vm natten, Är then ringen swarther äller mörker när solenne, thädhan han kombir, thädhan kombir stor blästh

Aff maananom skoda wädher

15 Maanen plägha skodhas när han haffwer fäm dagha äller fira fran tändilsenne, Är han blanker skinande tha han är fira dagha gammal. thet märker klarth wädher, är han rödher märker störm, är han daan oc swarther märker rägn wädher,

20 Synas hornen snwbbboth j maananom fämthe daghen. märker räghn, Ärw hornen hwas oc högh. märker storm, Nädermere hornith hwast. märker sönnan wädher, thet öffre nordan, Ärw the baadhen wthräkth, merke kommande storm the natten.

25 Är fiärdhe daghen en hwither ringh vm kringh 130 r. maanan. merker starkth wädher oc wäsko kommande.

Är maanen fiärdhe daghen mykith longher wthräkther. merker storan storm j haffwith.

30 Tha manen är j fylle synes han halffwer klar wara. merker renth wädher, Är han tha mykit

skinandis. merker storm, synes han tha swarther
merker räghn,

Synas twa ringa wm kringh manan. merker
storan storm, oc än större störm wm the ärw tre.
aller swarte. aller sönder brwthne ringa. 5

Tha manen är ny är öffwermere hornith mörkth.
tha kombir rägn när afftäkt wardher, Är nedhermere
hornit swart. tha kombir rägn för än han vardher
j fylle, Är han swarther mith wppa. tha giffwer
han rägn när han wardher j fylle, Haffwer manen 10
varandis j fylle jämtho sig som en annan skinande
hwitheth, merker störm tädhan komma pa hwilka
sidhona som thet mästh är skinande:

130 v. Ärw manans horn mykit tiok j vpgan|genom.
merker grymman storm, Synes manen jnthe för än 15
han är fira nätther gammal oc blaaser tha wästan
nordhan wädher, tha bliffwer aller manadhen kaller
Synes manen rödher när han är xvj dagha gammal.
merker största störm komma, Jtem somme beskodha
tilkommanda väderlek tha maanen är gammal. tre. 20
vij. xj. xv. xix. xxij. xxvij. dagha oc j tändilserne
wm the tekn som förscriffwen ärw:—

Aff stiärnommen skodhas wädherlek
Mörkna stiärnorna hastelika. oc ärw likowäl jngen
sky driffwande thet merker starkan störm komma: 25

Synas manga stiärnor flygha. merker thädan
kommande wädher hwart the flygha, fflygha the ey
alle ena leedh. merker ostadogth wädher,

Standher nokor ringer vmkringh nokra the
stiärnona som kallas erratica. thet merker rägn oc dag. 30

Twa smaa klara stiärnor sithia ey langth hwar

fran andro oc kallas aselli. när som synes mellen
them eth lythith sky standa oc himmellen är klar
när thet borthgaar kombir starker vinther,

Standher thet skydh pa the nordermere stiärn- 131 r.
5 onne, tha kombir hwast sönnan wädher, star thet
pa the södhermere, tha kombir nordan väder

Synas cirkla jämsidhes vidher nokra stiärno.
merker rägn:—

Är mykin tordon oc lithen lygn blekan merker
10 storm komma tädhan, blekar thet mykith oc lithen
är tordon. merker rägn, blekar mykith oc hym-
mellen är klar, tha kombir rägn tordon oc köldh,
blekar thet nordhan aff ath enasth. tha kombir
rägn then andra daghen, blekar at enast aff wästan.
15 tha kombir wädher, blekar aff sönnan äller östan,
teknar tädan komma mwlith wädher,

Tordon vm morgonen bittida, merker väder,
vm middaghen dag oc väsko,

Driffwa skyn oc hymmellen är klar, merker
20 thädhan komma wädher hwadhan skyn driffwa, Driffwa
mang sky samman j en hop oc solen nalkas them
förskingrande til nordan. thet teknar storm, driffwas
the til södher. merker kommande väsko,

Synes hymmellen mykith blanker paa badha
25 sidorna vidher solena tha hon gaar nidher. merker
starkan storm.

Komma mykin sky östan äffther söndherslithin 131 v.
som andra vlla fätta. merker then tridye daghen
kommanda rägn,

30 Standa skyn pa bärgommen. merker frösth,
göras bärghannas högder rena vtan sky. thet merker
klarth wädher,

Skin lywsth wathnfwlth sky. merker hagel.

Är hymmellen klar oc kombir litith mwlin.
merker stormande ilnegh,

Gaar dimban nidher aff bärgommen. äller
bliffwer standande j dalommen, merker klarth wädher 5
kommande,

Aff eld oc dywrom skodas wäderlek

Eldhen som menniskiorna nytya oc haffwa synes
han bleker. oc mwrre j grwffwonne. thet bodhar
storm, 10

Warda lywsa brandana klwmpotte, thet merker
rägn äller snyö, Gaar lwghen aff lywsommen brin-
nande affsides thet merker storm,

Äther eldhen sig siälffwer j grwffwonne oc
askona aff sig, oc glödherna gnistas skinandis, thet 15
merker storm

Synes haffwith standa stilla j hampnenne oc
korra j the, thet merker vädher

132 r. Frasar vathnith j strandenne tha. som | lwgn
vädher är. thet merker storan storm, 20

Giffwer haffwit lywd aff sig tha lwgn är. äller
mykna fradho oc bwblor flytha thet merker frosth
komma

Berghen rytha oc skoghen giffwer lywd aff sig
thet merker storm komma 25

Löffwith pa trämen bladhra. oc löffwith pa
birkenne röris än tha lwgn är, thet merker storm
komma.

Marswin oc makrel mykith lekande oc spring-
ande j haffweno. bodha ~~st~~oran storm 30

Ropa fröderna meer än the ärw vane ropa,
 aller ändher oc syöfogla plokka sina fiadhra, thet
 merker storm

Flygha maasor oc lomma fran syoghommen
 5 oc trānom tyande högth wp. merker klart väder,

Korpen hikkar oc ey ropar ristan dis sig merker
 vädher komma, R[o]par han, thet merker storm
 mädh rägn,

Roken flygher han vm qwällen fran mathenom.
 10 merker frösth komma

Fogla konwngen mykith sywnger oc krakan
 twar sig merke kommande rägn,

Swalan flyger nedre vidher vathnith och jord-
 ena, gässena mykith ropa merker rägn

15 Faaren glädhyas oc oxa oc koo slekia sigh 132 v.
 merker rägn komma,

Swin dragha boss, myror göma sig aller litith
 löpa, jord marka krypa op merker kommande rägn,

Trifolium the yrthennas blad h krympa sig
 20 samman, merker storm,

Tenkar oc glaskar aff hwilkom som menniskian
 äther pa borden, merker kommande storm,

Skipmannom 156

Fattas skipmannom j haffweno fristh vathn tha
 25 taki törre rena vlla fätta hängiandis them jämthe
 skipith swa dragha the j segh the sötha foktena
 aff haffwith oc fyllas mädh fristh wathn, thet
 trykkes wth oc drikkis, Jtem göris wax j holth
 jnwärtis oc täth oc tompth oc hängis nidher j
 30 wathnith j eth näth oc thet dragher j sig fristh

wathn, thet göra oc annor kar tåth oc tom hängd
j haffwit, Jtem silas haffz wathn gönom leer tha
bliffwer thet fristh:—

Jtem thär som saltha wathn adhror skwla finnas
j jordenne är ofrwktsam jord oc jnthe wäxer, oc 5
få äther the jordena gärna, thär graffwes oc frestis
j swärike,

133 r.

Aff Bij 157

Bij ärw mangskona, som ärw swarth oc stoor, som
bij slagh ärw afflongh, oc som ärw lwdhin, oc som 10
ärw smaa oc trindh, Än the ärw best som ärw
smaa oc ey rwndh, oc hafwa hwassan gadh, oc ärw
haffwandis golan lith skinandis, oc tha the haffwa
jämppt prikkor litadhe pa sigh oc ey wdda, oc skwla
the wara afflongh, Än thes större oc trindaren the 15
ärw thes myndre dogha the, Jtem wardha bij wel
röktadh tha ärw the waraktogh j tyo aar j enom
skok oc sidhan döo the alle j sändher Än tha ath
j bland them ärw manga wnga, Oc thy ärw bi-
stokkana ökiande arliga tha the svärma, 20

Bij födha 158

Bijstokkana skwla sätyas thär som ey är stormande
wädher, wtan heller j lostelikith rwm, oc wilya bij
haffwa markena fwlla mädh smaa yrther, oc enkanne-
133 v. lika yrtherna som | kallas thimus thet är jordhwmbles, 25
oc origanus. oc saturegia. rosmarin och cithisus oc
äple oc pärwträ oc annor bärandhe trää, oc eke-
skogher tyänar them wäl, Än lindh är them ondh,
oc lywngh tiänar them wäl at dragha honagh aff

Jtem bistokkana skwla sättyas moth middagen thär
 ey mykit folk gaar aller bwlras aller annor dywr,
 ey wilya the haffwa förmykin hita oc ey mykla
 köldh, Oc skwla the haffwa stokka nidhre j enom
 5 dall swa ath nar the wthflygha tomme flygha wppa
 bakkana, oc när the komma j gen fwlle läste
 flygha nidher til stokkana, wm swa är tilfälle pa
 jordhmonenom Jtem somme pläga göra bistokkana
 aff bark somme aff halm aller säff sammanbwndith
 10 oc the ärw bästhe, thy the ärw ey för mykith
 hethe wm sommaren, oc ey förmykith kalle wm
 winthren, Jtem bijgardhen skikkes swa, Mwres thär
 stokkana skwla sta aller liggia en alstingis slätter
 mwr tre föther högher swa at ydh|lor aller andre 134 r.
 15 kwnna honom ey löpaa oc teslikis en mwr pa
 hwarya sidona widher stokken, Än ändana warj
 baadhe frj, ath stokkane ey liggia hwar widher
 annan ath en rörer annan när the röktas, Jtem
 jngangen skal ey wara mykith yppen thär bin
 20 jnga, för thy blasth oc frösth gör them onth, oc
 haffwes eth hws nordhan före them at nordhan-
 wädher them ey twingar, Oc håller haffwes tre
 smaa jnganga pa bothnenom ey större hwar än
 som eth bij kan jnkrypa, swa kwnna ey annor
 25 odywr jnkomma:—

Köpa bij 159

Then som wil köpa bij han skal aktha wm stokken
 är riker haffwandis nogh bij, oc wm mangh wth-
 flyga. wm the mykith swembla jnne, aller wm the
 30 ärw tysthe jnne tha lägge mwnnen nidher thil

holith blasandis jn, oc wm the thär aff mykith
 134 v. morra aller litith wthrönis | wm the ärw flere aller
 färre, Och bätre ärw the som köpas när än fiärran,
 Oc när the skwlo föras tha föris wm nattenä lätte-
 lika at the ey stötas, oc thär the sätthis lätis ey 5
 wthflyga för än the thär haffwa warith roliga
 ena nath Oc är waktande ath wm the wilya borth-
 flygha thädhan, oc giffwes them honagh ath the
 wänyas ath bliffwa

Wpleta Bij 160

10

Hwar som ärw stora skogha thär plägga gärna
 wara wil bij, Wm morgonen bittidha sätth tik widher
 nokoth wathn j skogenom oc aktha wm mangh bij
 komma tith til wathnit, komma tith ey mangh bij
 tha är tekn ath thär ärw ey mangh bj j them 15
 skoghenom, Än komma the mangh thaa lethä them
 wp j swa mattho, Försth är pröffwandis wm the
 ärw längdan ath komne, Haff tilblotta färgo j eth
 horn, oc aff henne sät merke pa the bin som komma
 135 r. til | wathnith ath drikkä, swa kenner tw them tha 20
 the komma j gen oc merk wm the länge ärw borthä
 Thy ärw the snare tha bo the thär när j skogenom,
 oc fölg äpter tith the flyga oc lethä them wp, Ärw
 the langth bortho hema tha letis swa, Tak ena
 stora rör skärändis aff eth stykke swa ath hon är 25
 täth pa badhä ändhana, oc pa sidona skär eth hol
 oc thär dröp jn honagh oc lägh thär widher
 wathnith oc när bin kenna thet söta honagith krypa
 the jn j rörena, oc när tw ser mang bj wara jn
 krwpin tak strax före holith mädh fingrenom oc 30

släp eth bij wth aktandis hwarth thet flygher oc
 tith gak ath letha, sidan thär tw gar bärandis
 rörena släp wth eth annath bj oc se hwarth thet
 flygher oc fölgh äffther thee, oc täslikis gör mädh
 5 them allom swa ath tw findher theras hemböle.
 | Finnas the tha j bärgha skrwbbom tha driffwes 135 v.
 wth mädh rök, oc när the komma wth tha för-
 färis mädh roop äller mädh storth lywd aff horn
 oc strax repa the sigh sityandis pa nokra grena j
 10 trän, oc haffwes tha nokor biskämningher redho
 ath lätha them jn j honom, Finnas the j nokro trä,
 tha saghes trädh aff försth affwan oc sidhan nädhan
 oc swepes stokken mädh nokro reno blädhy oc föris
 lättelika hem oc ather klemis wm nokra spryngior
 15 ärw j stokkenom för wthan the som skwla wara
 ypne til wtgangen, Jtem then som swa wil letha
 han skal haffwa allan daghen til handena oc ey
 börya senth äffther middaghen thy han ey kan
 märkia wm the ärw haffwandis sin hemböle
 20 längdan:—

Swerma bij 161

Then bin waktha han skal alla stwndher oc thima
 aktha wppa them, och mästh wm waaren tha the
 öxlas oc swärma, thy the annars flygha bort Thy
 25 swa dana är bij natwr at strax en ny swärm är
 wäxin strax wilia the ey länger wara när them
 gamblom | bimen, oc tha wthga the försth en dagh 136 r.
 oc ather jn latandis se thet the wilya haffwa annath
 säthj, oc tha skal wakharen them giffwa en stok
 30 annars flygha the borth, Än som bij plägha strax
 the wthga flyga bort oc jnthe repa sigh försth, oc

thy skal then them waktar hwar affthan wu waren
 laggia orath til hwan stokken lydandis granlika til,
 thy tre dagha för än the fara wth giffwa the tekn
 sin j mellen swa som the willo til stridh, swa ärw
 the til thwädräkth the wngo oc the gamblo bin oc 5
 wil thw them tha späkia jnkasta nokon sandh aller
 nokra söta wäsko oc strax tystna the oc saktas
 aff sinne wredhe, Jtem offta hendher ath mange
 wilya wara konwnga j blandh them oc komber stor
 twädräkth oc fördarff, oc thet pröffwas när the 10
 repa sigh j manga hopa oc tha sath them lette-
 lika jn j stokken oc kanth tw finna somma the
 konwngana them dräp wthan en then som största
 136 v. hopen haffwer mädh sigh | Jtem konwngana ärw
 större än the andro bin oc longe, oc haffwa räth 15
 been daghlika lithadhe, oc skinandis oc lätte oc
 ärw ey lwdhne, ey haffwa gad Än then konwngen
 som ledher är til ath see honom borth kasta, Oc
 wil nokor konwngen borth flygha tha är bästh klippa
 wingan aff honom swaa bliffwer han qwar oc all 20
 bin mädh honom

Förökia bin 162

När bin wardha faa j nokrom stokkenom tha dräp
 konwngen som thär är jne oc jnsäth nokon nyan
 swerm, Aller tak twa stokka oc gör aff them en 25
 stok sätyandis jn bin wndher en konwng oc
 honagith theras mädh them oc bättre är ath then
 gamblaren konwngen leffwer, thy the gamblo bin
 lydha ey them wngo, oc swa bliffwer osämya them
 mellen, oc hatha hwarth annath, Jtem hendher oc 30

swa ath en gammal konwngher före sätz wngom
 swerm oc swa bliffwer han dödher, tha takes them
 en annar konwngh aff androm | stokkom thär som 137 r.
 finnas wara twaa äller flere oc han bliffwe theras
 5 konwngher,

Bij borth flygha 163

Wjlya bin borth flygha tha the swerma äller annars,
 tha thak en kättil äller mwllögh oc bösta fasth wppa,
 oc swa aff the lywdheno bliffwa the rädde oc för-
 10 färade ath the repa sigh thär strax pa nokoth trä,
 oc tha haff redho nokon skämningh oc honom
 smör jnnan mädh honagh oc öös jn the bin mädh
 handenne äller nokre sleff och tilsätye then stokken
 thär jn til afftanen oc tha flytye honom j bland
 15 the andra bistokkana thär han skal standha, oc
 ärw altidh haffwandis skämninga liggiandis redho
 j bigardenom oc swa letha bin sigh thär aff them
 säthe när thee wilya swärma oc flygha ey borth,

Bij faa sywkdom 164

20 Bij faa sywk[d]om mästh wm waaren tha titimalus
 standher j blomsther, och | vlmus giffwer sina 137 v.
 frwkth, Thy thee ätha thär aff swa förgirogth swa
 lostandis äffther winthren, oc swaa faa the lösan
 bwk thär aff ath the döö wm the fa ey läkedom
 25 snarlika Oc the bij som döö läggis j eth torth
 rwm om wintren oc ena honagx kakw pa them,
 oc när warmpt wädher bliffwer wm waaren bäriss
 wth oc kastis aska pa them aff fikona trä brendh
 oc jnnan tre tima fa the liff krypa jn j stokken,

Än förwara heller j swa inatto ath the ey döo,
 Tak fröo aff malo punico oc stöth oc läth thär
 win wppa, äller torkada winbära klasa stöth mädh
 win oc giff them sywko bimen ätha, Jtem tak
 menniskios pis oc säth när bistokkana, oc synes 5
 wäl ath the haffwa then sywkdommen när the tya
 jnne j stokkenom oc stwndom wthdragha dödha
 fran sigh, oc tha tak honagh oc sywdh, oc stöth
 tör eke äple j pwlwer äller torkadha roser oc rän
 jn j stokken til bin, Jtem goth är oc ath rökia 10
 them mädh galbano Jtem hendher them oc en
 138 r. annar sywkdom | swaledis Bij plägha försth byggia
 til swa mykith wax som the trösth sigh wpfylla
 mädh honagh, oc hendher swa sidan ath när the
 langth wth fara ath dragha honagh kombir rägn 15
 äller slagh oc dräper them j wathn oc bliffwa thär
 mädh swa faa ath the orka ey fylla thet the haffwa
 bygth aff waxeno, oc swa förfwlna thet waxith oc
 wäxa marka mädh tidhenom oc bin bliffwa dödh,
 och tha är bätre samman fögha bij aff twam stokkom 20
 borthkastandis annan konwngen för än thet bygda
 waxit rwtina Äller oc takes borth thet waxith som
 tompth är j them stokkenom, men thet skal göras
 warlika, thy röras nokot the andro honagx kakwrna
 tha öffwergiffwa bin then stokken strax Jtem är 25
 oc en annar sak hwj bij döo thy mykith blomster
 wäxer wm waren oc aarith, oc swa göra bin jnthe
 annath wthan dragha honagh oc aktha jnthe ath
 ögxlas, oc them thykker ath winningen är godh
 138 v. som bin ägha, ey aktandis ath bin förgaas | thär 30
 aff ath the swa mykith dragha jngha wngana
 görandis aff sigh Oc thy skwla bin stängias jnne

hwar tridhie dagh swa ath the ey komma wth
 haffwandis smaa holl til aanda rwm, oc tha göra
 the wnga wantröstandis sigh wpylla waxith mädh
 honagh opfyllandis mädh wngom, oc är witandis
 5 ath konwngen han wäxer ey aff them almennelikom
 bimen, wthan haffwer storth sätthe affwer andra oc
 pipor wm kringh sigh fwlla mädh rödho färgo oc
 strax han haffwer fangith winga thaa prydhes han
 thär mädh swa som mädh gwll,

10 När stökkana ypnas 165

Then som stökkana oc bin wakta han skal them
 ypna xxv daghen j mars maanath them rensande
 aff dwärgx näth doffth oc markom, oc röke them
 jnnan til mädh brennande koo skarn thy thet besth
 15 becommelikith är bim, oc ffiärelle oc andre marka
 dräpis Jtem blandis oxa mergh oc törth nöta skarn
 sammen oc brennes rökiandis | stökkana oc bin thär 139 r.
 mädh tha borthtaker thet dwnkenhethena oc sywk-
 dommen aff stokkommen, oc thet göris j then för-
 20 scriffna tidhen wm aarith, Jtem then bin skal
 röktha han skal sig halla renan aff skörliffnath oc
 qwinfolk. aff drykkenskap, oc gange ey til them
 otwaghin, oc äthy ey then math som kryddadher
 är när han skal ga til them ey häller löök thy
 25 han lwktar Jtem äloffthe daghen j mayo maanath
 tha börya the haffwa sina makth oc bliffwa mangh,
 oc j them dagommen döo the bin som sywk ärw, oc
 j them dagomme[n] afflas oc wäxa ytersth j honagx
 kakwmnen stoor bij som the alle waarw konwnga
 30 oc tha the wpwäxa göra the them andro bimen

oroligheth oc thy är goth dräpa them alla wm
 kringh, Jtem fran ällofthe daghen j mayo manadh
 oc til ytersth j junij manath plägha bij swärma oc
 tha waktēs wäl ath the ey borth flygha, Jtem wm
 then thidhen ärw stökkana ypnande oc waxith oc 5
 139 v. honagith wthtakandhe | oc stökkana rökias jnnan,
 oc thär som stökkana ärw tomme stenkes mädh
 kalt wathn oc twaas mädh enom gasa winga Jtem
 then tidh the yrten kattoosth star j blomsther wm
 aarith thaa ärw the markane fiärelle mykit flygande 10
 oc göra bistokkommen skadha, oc thy sätyes tha j
 bland bistökkana en mwllögh mädh wathn och
 thär j eth brennande lyws oc swa komma the
 markana flyghandis til lywsith oc brenna wingana
 och falla j wathnith oc döö Jtem aff the honaghe 15
 bin dragha fran xxv daghenom j septembrj manath
 skal jnte afftakas, thi the skwla thet alth behalla
 til sin winther kosth, Tha likowäl för än wintren
 kombir skwla stökkana ypnas oc rensas wm kringh
 wm nokoth är jnkrwpith, thy wm wintren skwla 20
 the jnte ypnas äller röras, oc tha the swa rensas
 wm hösthen skwla bothnana jnsäthias som nästh
 140 r. the kwanna | til honagxkakwrna swa ath jnte staar
 tompth jnwertis j stokkenom swa wärma the sigh
 thes bätther wm winthren, Oc thet är oc görandis 25
 annan tidh wm aarith them stöckom som haffwa
 ey mykin bij, Oc ärw nokra spryngior pa stöck-
 ommen them skal man kleina ather mädh samman-
 blandadom koo skarn oc leer, oc latha jngen hol
 yppen wtan theras jngangh Oc swa bewares stöck- 30
 ana mädh longhalm oc rijs tha winthren kombir
 ath the ey förgangas mädh köldh, Oc haffwa the

ey nogh ath ätha thy winthren är longer j swärike,
 tha skal them giffwas mather jngywtandis j stokk-
 ana honagh vathnblandath, äller stöth winbär *mädh*
 wathn som kallas rwsin, Än offtha hendher ath
 5 theras kosther rækker ey affwer winthren oc swa
 liggia the sidhan j dwala som orma jnthe ätandis
 än then tidhen wil ey wara förlonger wm the ey
 skwla swälta j hääll oc thy giffwes them heller
 nokot ätha jnrännandis til them som försagth är,

10 Taka honagith fran bin 166 140 v.

När warthimen är förlidhen strax komber thimen
 thär man skal taka honaghith aff stokkommen, Oc
 then thiman skal man swa wnderstanda, När som
 bin wthdriffwa fran sigh wathndragharana som ärw
 15 större än bin ärw, The dragha aldrig honag wthan
 håller ätha oc thet förtära oc jnthe dragha til, Tha
 likowäl göra the thet til gawgn ath the sithia wppa
 thär wngana skwla wäxa aff oc thär til hyälpa ath
 wngn bij warda oc när the wngo bin ärw wäxne
 20 swa driffwas wathndragarana wth oc tha ware goth
 somma aff them dräpa än ey tha likowäl alla, Oc
 thy när tw seer bin oc wathndragarana stridha,
 tha ypna stokken oc tak honogith fran them, oc
 thet gör wm morgonen bittidha oc ey wm hetha
 25 middagx thiman, oc til ath skära lösa waxkakvrna
 skal wara giordher en enkanneliken hwasser kniffwer
 oc tha ypnes äffthermere bothnen oc rökes *mädh*
 galbano oc törrom koo | tråk, oc blases then röken 141 r.
 jn j stokken oc swa ryma bin til then andra ändan
 30 äller wth, oc swa skär sakthelika honagith oc waxith

20—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

wth, Än tha likowäl ey alth, wthan heller läthe
wara qwarth tridhywngen aller meer wm winthren
nalkas oc bin faa litith dragha, Oc the honagx
kakwr som ärw gamble aller haffwa nokor wanskilse
skäris wth, och the ther haffwa wnga j sigh latis 5
sithia, Och honagith som är wth skwrith gömes
wäl ath bin lethathet ikke wp oc ätha thet sidhan,
Jtem thet som tha war äfftredelen af stokkenom
wändis oc bliffwe frammandelin oc swa ther nästh
tha honagith skal takas taks thet gambra oc ey thet 10
nya, Än stokkana ey röras tha takes stwndom aff
enom ändanom honagith wth oc stwndom aff
androm

Skira wax oc honagh 167

Tak honagx skoffwe wth aff bistokkommen oc 15
strax lägh j en starkan posa giordan aff läroff[t]
141 v. groffth, oc bint wäl | före affwan, oc sidhan haffwes
en pärs til ath trykkia thet waxith ath honagith
rindher wth j nokoth kar, Äller wridis mällen twa
staka flerom sinnom starklika, oc thet swa wthgaar 20
är raath honagh, Sidan jnthe meer honagh kan
wth wridas. tha takes wth alth thet waxith som
ather är j posanom oc lätis j en kättil sätiandis
honom pa lithen eldh oc ey sywdis. vthan wärmes
oc röris j mäd handenne swa ath honagith wärmes 25
som aather är j waxeno oc waxith ey smältis,
Sidan lätis ather alth j samma posan oc wridis
starklika som för ath jnthe bliffwer ather aff honageno
j waxeno, oc thet hether swdith honagh, Sidan
takes thet waxith wth aff posanom oc latis j en 30

käthil oc lika mykith öl thär til *mädh*, ällar wathn,
 sätiandis pa ellen swaa länge ath thet alstingis wäl
 smältis, oc röris thär j jamlika *mädh* enom käp,
 Sidan lätis aather alth j posan oc bindis före oc
 5 swa pärses wth alth waxith wridandis *mädh* stakom
 affwer nokoth kar thär wathn är j, thär stande
 thet waxith oc swales, wil tw än göra thet klararen,
 tha smälth thet andra resona j annath renth wathn,
 oc läth thet j nokoth kar til ath swalas ey latandis
 10 j posan thy thär är jnthe wthan the dödo bijn
 som bort kastas oc posen rensas:—

Planthera oc ympa trä 168

142 r.

Winträ haffwer största pris j scrifftenne thy wil
 jak aff the försth scriffwa, then som wil planthera
 15 winträ skal witha ath winträ ärw mangskona, oc
 som slaggh wäxa ey wthan thär mykyn är hithi,
 som ath enasth thär waath är jordh, som tola
 badhe heth oc kalth, Ey wilya the alle haffwa ens
 rökth, ey ens plantheran j thet land äller the jordh
 20 äller rike som annarstadz, Thy skal wpletas thet
 winträ slaggh som tola kan frosth ok köldh wm
 wingardher skal plantheras j swärike, thet slagith
 haffwer stoor oc hardh löff. smaa frö j frwktenne
 oc hardha hwdh wm frwktena thär köld toll Än
 25 hwarth landskap haffwer särdelis winträ slaggh, och
 haffwir hwarth slaggh sith nampn hwilken ey tarffwas
 scriffwa här, Men hwilken som ey haffwer förstandh
 j hwrwdana jordh äller jordmon winträ skwlw
 planteras äller haffwer thär til konsthan förtapar
 30 sith arbete och kosthnath, wingarden wil haffwa

jdkelika rökth oc konsth, oc then som plantera warj widher goth hop:—

142 v.

Aff jordenne til win 169

Wjntträ skal planteras ey j sandh jordh. ey j förmykith waatha jordh. ey i mykith fetha jord, wthan 5 j medelmatto jordh wilya the helsth waxa oc truffwas, ey skwla the föras längdan aff hetom landom til kallasta landh, thy the ärw ey wan lidha frösth oc köldh Jtem föras winträ aff waatho jordh oc plantheras j maghra jordh, tha truffwas 10 the jnthe, thy är them wthwälyandis tolken jord som the haffwa wäxith j til förna:—

Wthwälya winqwistha 170

Wjntträ planterandis tilredis jordhen j waland j februarij aller försth j marcij manadh thär som 15 skal plantheras Än wintren tilstädher ey thet j swärike, oc thy tilredes thär försth wm waren, Än vingardha planteras alle mesth aff qwistommen skärandis them aff androm winträ, Än hwilken som wil godha grena och qwista planthera han skal 20 them swa wthwälya, Wm hösthen tha han bärgar winbären merke grannelika hwilken vinträn haffwa
143 r. stora oc bästa frwkth | wäl mognada, oc stryke thär wppa trän malna rödha färgo swa at rägneth sköl henne ey borth, och swa merke trän j try aar tha 25 han bärgar, oc tha findher han wm the ärw aarlige frwkthsam, oc ypasta slaggh, Än the winklasa som rwtina pa trän oc ey moghna göra onth win, Tha

likowäl är aktandis wm grenana ärw mange oc
hwar grenen haffwer nokra klasa oc swa kwnna
ey klasana wara store, Jtem giffwer thet gambla
träd aff harda bolenom nokra grena och pa them
5 winklasa, tha är thet goth slagh, Somme planterandis
winträ taka the wnga qwistana som ärw nidhre widher
jordena swa ath nokoth fölyer *mädh* aff rothenne,
än then planteringen är ey alstingis dogxe, Somme
skära en qwisth aff the gamblo winträno mith pa
10 träno j swa matto ath han är aarsgammal oc haff-
wer aff sigh wäxtan en annan qwist thet andra
aarith, oc then förstha qwisthen skäris aff pa
badha sidhor widher then yngre qwisthen | oc swa 143 v.
är thet som en hammar, swa skäris oc häntis
15 mange tolka hambra aff mangom oc bästom win-
trämen then tid wingardana rensas oc affskäras wm
waaren, oc the hambrana sätyas wäl dywpth j
jordena oc skikkelika, swa ath the haffwa affwan
jordena tre knoppor som skwla waxa wth, oc sätyes
20 ey j förmykith waatha jordh, oc thet affwan är
skäris aff them qwistenom som är affwan the tre
knopporna Oc tesse grenana som swa skwla planteras
skäris ey aff them öffwersta grenommen aff win-
trämen wthan håller the som sithya mith paa trån
25 thy the bliffwa frukthsammaren oc waraktogaren,
Än thaa the öffwersta grenana bära mere klasa
magha the oc planteras wel, Oc thy fara mange
wille menandis ath thet wardar jnthe hwath grena
som sankas til ath plantera när the ärw annars
30 aff godhom winträmen, oc thy är stor konsth at wäl
kwnna plantera wingarda, Oc swa som j mennisk-
ionnas krop | hwar limmen haffwer sina kraffth oc 144 r.

ämbethe, teslikes oc j byrdogom träm är tolken
 skikkelse j grenommen, oc ögonen kwnna ey göra
 the ämbethe som höra til öronen, oc swa säyandis
 wm alla andra limma, swa är thet j dywrom, yrtom
 oc träm, rothen är som fötherna, bolen som kroppen. 5
 oc grenana som armana, löffwen som henderna, oc
 thy haffwa hwart sina kraffth oc ey all lika frwkth-
 sam, oc än tha ath mange menniskior haffwa al
 sin lidhamoth oc limma pa kropsens waghna. liko-
 wäl ärw ey alle menniskior frwkthsamme, swa är 10
 oc trän j sinne mattho, ath the som ey pläga
 bära frwkth skwla ey skäras aff til ath planteras,
 Än thet som plantheras skikkes j en skoghs aaker
 thär aff nyo wptakes ath han faar frith wädher
 oc wärma, Är thet j hetom landom skikkes pa 15
 nordermere sidona pa nokon bakka, Är thet j
 kaldom landom skikkes pa södhre sidhona ath
 trän fa wärma, Än bäst wäxa the thär mattelikith
 wädher är,

144 v.

Hwrrw planteras 171

20

Wjntträ planterandis aff the förscriffna winqwistana
 graffwis en hwla j jordena tre föther langh oc twa
 föther dywp oc thär läggia tha nidher then ena
 ändan aff wingrenenom, oc wp rätta then andra
 ändan aff honom som haffwa skal twa äller tree 25
 knoppor affwan jordena, oc swaa trodha jordena
 wäl wm kringh jämnande henne, Somme latha gaa
 ena dywpa for lika pa jordena thär the wilya swa
 planthera oc j henne läggia the swa qwistana
 nidher jordandis som förscriffwith är latandis wara 30
 fira äller fäm föther mällen hwan qwisthen som

planteras, Somme plägha plantera wm waren oc
 somme wm hösthen, Wm waaren planteras hästh
 thär jordhen är waath, feeth. oc nylika wptaken,
 Wm hösthen thär jordhen är tör. heth wädher. oc
 5 pa bakkom, Wm waeren thär landit är warmpt
 böryandis plantera xiiij daghen j febrwarij manadh
 oc swa j xl dagha thär äffthe, Än wm hösthen
 böryandis planthera fran xv da|ghen j octobrj 145 r.
 manadh til förste daghen j decembrj manadh thär
 10 ey är nokoth frosth, oc thet affwan jordena är aff
 winqwistenom bindes widher ena röör, Oc tha then
 qwisthen skärs först aff träno förwaris wäl oc
 qwistes aff honom alla smaa grena, Oc thaa the
 sätyas j jordena förwaris at rötherna aff twam
 15 qwistom komma ey samman wäxandis hwar wm
 andra oc thy säties stena nidher j hwlona jämtho
 thär som qwisthen nidher jordas, the qwistha som
 skäras til ath sätyas ärw godhe fran bolenom
 räknande sex knoppor thet andra är ofrwkthsampt
 20 än tha then delen är longher, Somme plägha wridha
 tessa qwistana widher större ändan oc läggia them
 twäfalla samman oc swa haffwa the eth järn som
 är tre spanna langth oc j and[r]om ändanom är thet
 tywgoth oc wppe mot skafftheth sither eth järn
 25 aff the andro longo järneno the sthiga pa mädh
 fotenom, oc swa sätya the then ändan aff järneno
 som tywgat är pa qwisthen thär han är wriden
 | stigandis pa järnith mädh fotenom trykkiandis 145 v.
 nidher j jordena oc swa lagandis jordena alth wm
 30 kringh, thet är almenneighen sidher j walandh,
 men thet är wärst ath at när qwistana wridas tha
 borthga besto knopporna, thy sex knoppor fran

bolenom ärw frwkthsamme, oc thet som wridz oc
 lägs twäfalth aff grenenom haffwer ath mynsto tre
 knoppor, oc swaa andre tre j jordenne oc jnthe
 bliffwer affwan jordena aff them godho knoppom-
 men oc thy säya somme ath swa plantera är ey 5
 nyttogth, Jtem goth är planthera manghskona win-
 trā thy ath när eth slagh kan ey bära frwkth thet
 aarith tha bär thet andra, thy som tola köldh oc
 ey hitha, som hitha oc ey köldh, som wäsko oc
 ey torko, som törko oc ey wäsko etc^{ra} Thy ärw 10
 wingarda wandsamme brwka oc jngen jordh är
 swa god ath faar hon ey the rökth oc tilredilse
 som henne böör tha gör hon ey frwkth, och j
 försto plantherilsommen är haffwandis största rökth
 oc athwakth:—

15

Röktha oc rensa wingardhen affwan
 jordena 172

- 146 r. Wjnqwistana giffwa aff sigh grena tha the wäxa
 girogth, oc thy skwla the affskāras jdkelika swa
 ath all kraffthen löper ey wthj the qwistana som 20
 jnthe dogha mād^h wäxtenom, tha likowäl lathandis
 twa qwista wäxa oc ey flere aff them grenenom
 som är plantheradher, wthan swa waare ath man
 wille lätha flere wäxa til ath affskāra framdelis til
 planteran j the andro aareno, Annars rense wel 25
 mād^h affskyr^{dh}, oc the wngo grenana bindes wp
 lenlika oc warlika ath wādher oc blaasthen bryther
 them ey söndher swa länge the fästa sig syälffwe
 oc bära sigh, Än the qwistha som sigh swa för-
 mykith skiwtha pa lānghdena brythes langth wppe 30

aff til halffz ath the kwnna wäxa pa tiokhetena
 oc ey pa längdena, Tessa förscriffwadha wathn
 qwistana skwla rensas aff tha the ärw swa nyliga
 wthlwpne oc blöthe ath när man taker pa them
 5 *mädh* fingrenom strax brista aff bliffwa the sitiandis
 til thes the hardna oc skäras aff *mädh* järn, tha
 för|wärras trädh ath thet riffz ey thär aff oc swa 146 v.
 törkas thär äffther en deel aff träno, Än när the
 qwistana ärw hardnadhe oc tarffwas affskäras, tha
 10 skäris ey alstingis när qwistenom aff hwilkom the
 ärw waxthe:—

Rökta wingardhen wm rötherna 173

Wm hösthen sidhan winith är bwrghith för än
 fröstith kombir skal wingardhen röktas wm röth-
 15 erna affskärandis alla smaa röther som ärw waxthe
 aff träno öffwersth j jordenne, thy the swgha alla
 wäskona, oc krafftena aff trämen, oc wm sommaren
 törkas trän affwan jordena, thaa likowäl skwla the
 rötherna affskäras *mädh* enom hwassom spadha en
 20 finger langth fran träno, oc j the landeno som är
 ey mykith frost tha lates winträn swa sta baar
 affskwrna rötherna, än är storth frosth tåkkes til
 jordhen wm rötherna oc läggis dyngia wm kringh
 them oc helsth dwffwo dyngia, Oc then röternas
 25 affskyrddh göris wngom winträm hwarth fämthe aar,
 gamblom träm hwarth tridy aar, ty gamblom wäxa
 ey swa snarth röther Jtem | sidhan rötherna ärw 147 r.
 affskwrne swa wm hösten, skäris aff qwistana och
 alth affwan til trädh ath ey bliffwer meer än en
 30 qwisther ather oc han skal behalla twa knoppor

som ärw nästh nidher moth rotenne, oc thet affwan
 är affskäris ey när knopponne, oc skäris swa pa
 snedh ath wathnith rindher ey aff skyrdenne paa
 knopporna, wtan heller swa ath thet kwnne droppa
 pa jordena

5

Affskära qwistana 174

Winqwista affskära ärw twäskona tima thär til,
 som är waar oc hösth, oc tha likowäl är waar
 thimen thär til bästh för än knopporna börya til
 ath wthspringa oc wäxa, thy tha är qwisthen blöther 10
 at skära, Än j första aaren tha qwistana ärw
 plantherade graffwes jordhen hwar maanadh wm
 kringh rötherna wm sommaren oc affskäris wathn
 qwistana, men thär som är ey starker winther thär
 skäras bästh qwistana aff wm hösthen, oc thär 15
 starker är winther skäris aff wm waaren, Jtem the
 147 v. qwista|na som wäxa wth aff harda bolenom aff win-
 träno ärw ey frwktsamme

Stödhyia wp winträ 175

Winträ tha the ärw smaa stödhyes oc bindes wp 20
 widher fina röör thy the orka ey bära sigh syälffwe
 Oc gammwl winträ stödyas oc wpbindas swa ath
 twa rörkappa ärw widher hwarth trä oc swa andra
 rörkappa twärth före swaa gangandis radhena wth
 gönom och pa them kappommen hengia wingrenana 25
 hallandis hwart annath at wädridh slaar thet ey
 wm kwl, Jtem tha winträdh bindz widher kappen
 aller rörena böyes ey äffther keppenom wm han

är krokotther. wthan lathy heller wara eth rwm
 mellen winträdh oc käppen oc bindes ey harth
 Och banden mädh hwilken bindas skal warj giord
 aff torkadho säff, aller aff bladommen aff dwnkäffle
 5 som wäxa j kärrom torkath, aller annor tolken
 tingh som blöth ärw, thy bindas the mädh widion
 aller hardom grenom tha gnagha the winträd
 twärth aff, oc wäxa jn j winträdh:—

Plantera thär som fattas trä 176

148 r.

10 Wjngardhen när han är wngher och rwmpth
 planteradher maagha nokor trä swa planteras j
 radhena, Nar nokoth winträ skywther langth wp
 affwer rörena aller käppana som ärw bwndhne
 twärth före til at bära wppe winqwistana tha
 15 böyes affwer käppen oc nidher til jordhena och
 thär graffwes en dyw[p] kwla oc then toppen jordhes
 thär nidher wäl och swa wäxa thär röther första
 aarith, thet andra aarith skäris affwan j bokthena
 jn til kärnan, swa dragher ey förmykna kraffthena
 20 aff synne modher, tha äffther tw aar skäris aff
 alstingis thär j boktenne oc bindes til ena rör, oc
 graffwes wm the wngo rötherna ath the komma
 wäl nidher j jordena oc ä hwar nokor trä förgaas
 thär sätyes ny trä j geen, Oc merkiande vel ath
 25 thet är ey nogh ena reso wm sommaren borsth
 skära wathn qwista som inte dogha aff winträno,
 wthan heller offtha oc idkelika, oc enkannelika the
 grena som löpa wth nidre pa träno, | Jtem ther 148 v.
 som är heeth land bindhes röör stängerna swa som
 30 j fira hörne ther winqwistana kwnna wäxa wppa

aff enne rad til the andra radhena som trån ärw
 sath. swa skyla löffwen jordena ath hon ey förtorkas,
 Än ther ey är stor hithi skikkes grenana wp-
 bwndhna rāth ath radenne swa är qwāmelikaren
 til gaa j mellen trån oc graffwa oc rōktha win- 5
 gardhen, oc wpskāra frwktena

Wingardhen skiffthes 177

Wingardhen skiffthes håller j manga smärre win-
 garda likastora, och rwm j mellen them, swa ath
 wādrith haffwer sith lop, oc thār haffwes wāga, 10
 oc thār aff lättas arbedes folkith j hoghenom oc
 fiktat til ath lyktha en wingardh äfter annan Än
 är en wingard omykith stoor lātyas mange j
 hogenom oc litith arbedha, thy thet ey synes
 hwath the haffwa giorth Oc är goth at witha 15
 mykith arbede hwar jordmonen wthkrāffwer oc
 mykyn kosthnath:—

149 r.

Bindha wp wintrån 178

Wintrån skwla bindhas wppa the kāppana som
 twārth före fran eno trā oc til annath bindas, oc 20
 the skwla ey närmer jordhenne wara än fira föther,
 oc ey höghre fran jordenne än syw föther, än thet
 är ey wnderstandandis wm wngth trā, thy the
 kwāna ey swa högth wp bindas för än the langh
 aar wāxth, Jtem thār jordhen är wāsko fwl. hym- 25
 mellen warmer oc wādrith ey störmānde thār magha
 trån bindas högth wp, thy trån frōgdas tha the
 komma wp j högdena, oc frwkthen tās myndre

fwlna aller rwthna när wädr̄it blaser wndy trān oc
driffwer borth daggena oc tōrkar oc gör winith
goth, Men hwar som är klen jordh swar hithi oc
stormande wädher. thär bindes the winstrān läghre
5 pa twärkäppana som skwla them wppe halla Jtem
när trān wpbindas. böyes ey twärth borth äffther
stakanom, wthan halles rāth wp, thy thet hyälper
mykit at thet bliffwer frwkthsampt̄h oc waraktogt
| til allerdommen oc stadogth, thy när trād̄h är 149 v.
10 rāth oc kärnen jnwertis är j the rātther gönom
hwilken jorden giffwer wpganghen oc fōdona, thes
yffnelikaren när jngen kroker är som hindra, Än
the trā som ärw wanskapad oc krokoth bliffwa ey
swa byrdogh, oc när trād̄ är swa högth wp wāxith
15 rāth som tarffwas, tha bindes öffwerst widher
stakan ath frwkthen som är twng ey drāgher thet
nidher oc bliffwer krokoth sidhan, oc skipes arma
pa twärstängerna som halla och bära wppe frwktena
aff grenommen som wāxa aff bolenom:—

20 Aff wintrānnas grenom 179

Wjnttrānas boll som ey än haffwer fām aar skal
ey närmer wprekkia til twärstangena. wthan swa
ath öffwerste änden är jw en fotzmon nādan wndhy
twärstangenne swa ath grenana som wthlōpa aff
25 bolenom skikkas rāth pa stangena, oc somme latha
bliffwa flere aller färre aff them grenommen äffther
thy som frwkthsamhethen är, Än aldrig | flere än 150 r.
ottha grena aff eth trā thär jordhen är aldra bāsth
oc bolen gammal tilstādyes wāxa, Är nokor win-
30 gardher wāxther pa bolen högre än sakth är, oc

är wpgangen öfwer twärstangena mädh bolenom. tha affskäris oc göris läghre som sagth är wndher twärstangena, oc bindes the andro grenana til stangena, Som winträ släktthe ärw ondh och ofrwkt-sam oc bliffwa aldrig bättre aff nokre rökth, som 5 jord är swa skipath ath thär aldrig växer winträ til nytto jnnan:—

Affskära qwistana 180

Wintrännas öfwerflödoga qwistha skwlo aff skäras sidhan winklasana ärw affhenthe wm hösthen mith 10 j octobrj manath sidhan rägn är kommith oc qwistana ärw moghnadhe, än kombir ekki rägn. thes sedermere skwla qwistana affskäras, Men thär som är kommande frost oc starker winther aff-skäres qwistana mith j febrwarij manadh, oc thäs 15 bittidaren qwistana affskäras. thäs flere grena, thes sedermere. thes mera giffwa trän frwkt,

150 v. Wingardz mestarens ämbethe 181

Wjngardz mästaren akte thessen try som är skaffa mykna frwkth. förese arliga goda qwista til planthera. 20 oc fostra winträn at the bliffwa länge waraktogh, gör han ey thet tha skeer thär aff stor skady, Jtem när grenana affskäras tha är witande ath pa nordermere sidonne pa tränno skwla ey trän mykith sargas oc ey skwla thär tilstädyas wäxa manga 25 grena wtan ath enasth en qwisther, Än pa södhre sidonne haffwes manga grena som skyla oc skyggia fran myklom hitha, Oc kniffwen som wintrännas

grena affskäras *mädh* skal wara alstingis hwas
 hardher oc tynner, thy är han boll oc tyokker tha
 flängher han oc fördärffwar trän. oc snararen
 bryther än affskär, oc trän rwthna thär äffther
 5 Jtem nar winträn wäxa alth förmykit tha ärw the
 lange grenana öffwersth brytande swa ath kraffthen
 bliffwer j bolenom oc moghnar, oc täslíkis andra
 sma qwista affskärandis thy thet gawnar mykith
 frwkthenne thet andra aarith Jtem winträn skwla
 10 jnte skäras tha the standa j blomster oc ey håller wm-
 kring them är tha graffw[a]nde, | Natwrlige mästara 151 r.
 scriffwa tre thima wara til winträ, then förste är
 tha trän börya wthspringa til wäxth, then andra
 när the blomstras, then tridyen när frwkthen mögnas,
 15 oc natwren mäktar ey fwlborda j them thet hon
 wil, oc thy tarffwas med konstenne ath mestar-
 mannen hjälper til *mädh* trem synnom graffwandis
 dywpth wm kringh winträn jordena j the tre
 thimana arligha oc aktande thimana:—

20 Ympa winträ 182

Wjntträ ympa aff grenommen j gammwl trä hwilken
 som wil, tha ärw först wthwälyande godha win-
 qwista wäl moghne oc trindhe. oc the som ey
 haffwa langhth mellen knopporna, Winträ ympas
 25 j twäskona matto, Ena matto pläga somme at bora
 gönom winträdh *mädh* eno boor oc thär jnsätta
 qwisthen som ympas än thet brwkas syällan, Annar
 matta är ath winträdh saghas aff widher jordena
 thär thet är stadogth, oc thär klyffz oc swa skäris
 30 trehörnotther grenen oc sättes j bolen swa at

barken fälles rāth moth barken oc bindhes stadogth
 wm kringh oc mād*h* leer bewaris före wāsko oc
 151 v. rāghn, | The andra ympilsen är ath när et goth
 wintrā standher när andro tha boris eth hol gönom
 thet andra trād mād*h* enom lithlom naffwar, oc thär 5
 gönom draghis en godher qwisther aff the andro
 trāno ey affskārandis honom wthan lāty honom
 thär swa bliffwa ath han är wāxther fwlkomliga j
 thet som han är gönom satther oc sidhan skāris
 fran the andro trāno som han war aff wāxtir til 10
 förna Än standher ekki eth wintrā swa när andro
 ath thet kan göras, tha skāris grenen aff oc strax
 fārsker affskrapes barken oc sātyes j holith wāl
 oc swa klemes leer wm holith, och thet göris wm
 waren, Jtem somme ympandis skāra badha āndana 15
 aff winqwistenom som sma wiggia och sātya j
 klöfftena böyandis qwisten swa ath barken moth
 barken fälles oc sidhan förwara fran wathn oc
 wādher mād*h* ālth leer oc nāffwer, oc swa nādhan
 wndher ther ympad är sargis trād*h* mād*h* enom 20
 hwassom kniff paa badha sidhor likowāl ey dywpth,
 wthan swa ath wāskan kan ther wthrinna heller
 än hon wpgar ther ympilsen är oc hyndrar ath
 thet ey fasthna

152 r.

Sywkna wingardhen 183

25

Wjngardhen sywkna stwndom oc kan ey bāra
 frwkth āller ganskans litith, tha takis stark ātikkia
 oc blandes samman mād*h* asko, oc thär mād*h*
 wathnis the wintrān som ärw ofrwkthsam oc strykes
 then askan oc ātikkian wppa trān oc swa bliffwa 30

the frwchtsam, Jtem stwndom böryas mykin frwkth
 pa winträn oc thees wm waaren, oc hon ey kombir
 til mogenheth wthan heller wisna oc vardher til
 jnthe, thär til skal man taka eth hwasth järn oc
 5 skära nokra röther aff tränom oc samman röra
 gambla jordh mädh starko ätikio oc thet läggia
 wm rötherna thär the ärw affskwrne, oc mädh
 ätikio dyggias, oc graffwes offtha wmkringh tha
 wisnar ey frwkten aller förgars:—

10 Mangskona win pa eth trä 184

Wjntträ magha ympas swa ath paa eno trä wäxa
 mangra handa winbär Takes fira aller fäm färska
 qwista aff manskona winträ j rättom thima vm
 waaren, oc lages täth til samman oc bindes städogth
 15 ey alstingis widher ändan, sidhan trängis eth stykke
 aff eno aff skwrno horn aller lerkar thär wppa
 | som bwndith är swa ath qwistana ärw thär gönom 152 v.
 löse pa badha ändana, sidhan sätyes swa nidher j
 godha wälgödda jordh ath thet som bwndith är
 20 staar harth widher jordena, oc the qwistana som
 j jordenne ärw widhas wth hwar fran androm oc
 jordhen kastes til oc wathnes offtha ath thet kombir
 til ath wäxa, oc swa bitha qwistana sigh samma[n]
 j wäxtenom, Äfter try aar sla leerkarith söndher
 25 aller hornith som är wm trädh, oc ärw tha the
 qwistana wäl samman wäxte tha sagha aff en aff
 qwistommen aller twa affwan före harth widher
 thär the ärw samman wäxte oc läg träplasther
 wppa oc kasta jordena wp wm, oc när nokra qwista
 30 wäxa wp aff them delenom som är samman wäxther

them förwara wäl, oc the andra grenana affskär
 thy the bära mangskona frwkt Jtem ath winbären
 haffwa ey j sig stena äller kärna, Tak en gren som
 är til at planthera qwämeliken j rättom thima, oc
 honom klyff fläkkiandis warliga mädh enom kniff 5
 153 r. pa andro sidhonne swa ath tw jnthe | sargar knopp-
 orna, oc swa wthskrapa äller skär warlika kärnan,
 sidhan bint then qwisthen wäl samman oc sät
 honom nidher j feth jord oc wathna jdkelika, oc
 graff offta wmkringh honom, oc tha thet träd 10
 äldras bär thet winbär wthan stena j sigh,

När vinith skal affskäras 185

Winith pröffwas j manga mattor wara mogith oc
 skal tha affskäras oc persas somme henta win-
 klasana aff för än the ärw moghne, oc thet winith 15
 thär aff trykkis är ey waraktogth til at liggia länge,
 tha likowäl bliffwer thet mykith starkth, Thet win
 som t[r]ykkis aff them bärom som ärw mykith mogen
 wardher sötasth oc myndre starkth, Jtem när man
 taker eth winbär oc thet krammar mellen fingrana 20
 söndher, Är thet swa ath kärnana wthga slätte swa
 ath jnthe aff jnwertis bäreno hengher widher them
 thär mädh bepröffwas ath tidh är winith affskära
 thy thet är mogith, Jtem wm kärnana ärw harde
 oc brwne oc ey gröne, thet är thekn ath winith 25
 153 v. är moghith, | Oc tha renth oc klarth wädher är skäris
 aff, oc maanen warj j ökilsenne thes waraktogaren
 bliffwer winith Sidhan winklasana affskäras bär
 strax tith j kar äller waskor ther the skwla trodhas

jnnan *mädh* renom fotommen, oc tappes mosthen
 aff j andra tynnor äller bottas ther han kan liggia
 oc göras j fiorthan dagha äller meer, oc the qwist-
 ana äller mesken aff bärwmmen läggis j eth storth
 5 kar och slaas renth wathn ther wppa och äffther
 nokra dagha pärses ganskans wäl wth oc thet
 bliffwer ey mykith starker drykker, tha likowel
 godher til ath drikka tha strax:—

Göra agresth oc sapam 186

10 Winbären när the ärw swr oc ey än moghen
 hentes oc stöthes laghen äller mosthen aff them,
 oc lathes thär j nokoth granth salth blandandis
 wäl samman oc sätyes j solena tre dagha, oc sidhan
 gömes til ath redha thär *mädh* math, Jtem annar-
 15 ledis göris oc gömes agresth, Takes swra winbären
 omogen. stötis oc wth pärses mosten, oc sidhan
 sywdhes | lenge pa eldenom til thes thet tiokna oc 154 r.
 lätis litith salth thär j, och sätyes j solena sidan
 til ath torkas oc swa gömes til ath redha math
 20 thär *mädh*, Jtem somma taka bästha mognan mosth
 aff winbärwm oc honom sywdha swa ath tridywngen
 är borthswdhen, och swa bliffwer han tyokker som
 honag oc mykith godher til math redhningh oc til
 ath sylta frwkth jnnan oc hether thet mustum
 25 coctum äller sapa, Jtem Require in alio libro de
 v[ino]

Hic [cap. 187—220] sequitur in libro A folio
 200 per capitula de vino

Apalla garda sätya oc planthera 221

Hwilken som vil saa aller planthera apalla gardha
 han skal witha ath tolken jordh tiänar til äpleträ
 som til wingardha godh oc feth, oc för än kärnana
 saas gärdhes wäl wm kringh, swa ath dywr komme
 ey til ath bitha the wngo trän, oc swa ath menniskior
 komma ey til at taka pa the trän, thy när trän
 hantheras mädh menniskios handh wm toppen aller
 bitas aff nokrom dywrom sidhan wilya the naplika
 inera wäxa, Jtem the thrä som ärw wplwpen pa 10
 154 v. eth aar samman | plantheres helsth samman, thy
 höghre trä nidhertrykkya oc förmena them smaa
 trän ath the ey kwäna wäxa, Jtem när tw wilth
 planthera thaa graff wp alla hwlorna eth aar til
 förna latandis them swa standa ypna ath rägnith 15
 oc solen göra jordena qwäma, thy annars kan ey
 strax wäxa the trän thär j plantheras, Än wilt
 tw thär j planthera wm thet samma arith som tw
 wpkasthar hwlorna, tha at mynstha wpkastes hwlorna
 twa manadha til förna, oc sidhan brennes halmer 20
 j them oc wäl widha thes bäter wäxa trän oc
 wardh[a] byrdogh, Jtem trän skwla plantheras
 rwmpth oc skikkelika swa ath nar the vexa kwäna
 wthwidha sina grena, annars bliffwa the ey frwk[t]-
 sam, oc ey heller kan nokoth saas mellen wthan 25
 the standa rwmpth, oc lithith bära the wthan jordhen
 wmwändis mellen them Oc ath mestho mellen hwarth
 trä ma wara firetyo föther, aller at mynstho xxx
 föther, Trän som skwla plantheras wthwälyes godh
 tiok som eth yxescaffth. rath. osargath j barken oc 30
 155 r. högh, Än somme taka godha grena | aff gamblom

oyrdogom träm skärändis them warlika aff träno
 pa the sydonne som wither moth solenne oc ey
 haffwa standith j skwgganom, oc merkes hwrw
 trän wistho til förna oc plantheres j sammo mattho,
 5 Oc plantheris ey gerna tw trä samman j ena hwlw
 thy fylska oc marka fördarwa them badhen, Jtem
 nar tw nidhersäther hwarth trädh j sina hwlw tha
 sätth twa sma kärffwa sammanbwndna aff torra
 qwistha tiokka som en arm widher hwarth trädh
 10 annan pa höghre oc annan pa wenstre sidona affwer
 ända ath the räckia nederst j hwlonas oc öffwersth
 j jordena, thy thär kan wathnith lättelika löpa
 nidher til rötherna tha the wathnas wm sommaren,
 somme planthera them wm hösthen j ny widher
 15 octobrj manath oc somme wm waaren, och ey kan
 al planteringh göras ens j allom landom thy winthren
 oc köldhen thet ey tilstadher oc sommaren kombir
 ey ens j landen,

Ympa trä 222

20 Alla handa trä magha jmpas hwart j annath när
 barkana theras ärw ekki olike, oc bära frwkth pa
 enom | tidh wm aarith thes bättre komma the sam- 155 v.
 man, Trenne mattor ärw jmpilsen, En jmpilse är
 nar trädh sagas twärt aff oc stobben klyffz affwan
 25 oc thär j sätyas qwista aff androm träm, Annar
 jmpilse är när trädh saghas aff oc j stobban affwan
 mellen barken och trädh stadgas jnsatta qwista aff
 androm träm oc the twenne jmpilsen göris wm
 waren, Tridye jmpilsen är görändis tha trän löpnas
 30 barken takändis oc skärändis firakanth wm kringh
 thär nokor knoppa sither pa träno oc swa lika

storth aff barkenom flaa aff the andro trāno oc
 strax fälle then barken mād*h* knopponne j samma
 stadhen oc kallas en plasterilse oc bindis warlika
 til oc thet göris w*m* sommaren, oc all jmpilse göris
 pa manas til wāxilse oc ey pa nādhenne, Grenana
 som skwla j sāt*y*as skwla wara aff frw*k*tsammom
 trām oc haffwa manga knoppor, oc takas aff trāmen
 pa the sidhona som wither moth solennas vpgang
 aars gamble. hele. tiokke som mynsthe fingren
 haffwandis twa aller tre grena, Oc när trād tw wilt 10
 jmpa jnnan är affsagath thär som thet är bästh helth
 oc färsth swa at näffren aller barken riffz jnte sidan
 156 r. skär stobban slättan affwan mād*h* enom | hwassom
 kniff, sidhan haff en tynnan järn bläyda aller aff
 been, oc honom ganskans warlika driff mällen barken 15
 oc trād*h* affwan j stobban tre finger nidher för-
 warandis ath barken aller näffren ey riffz aller
 reffna Sidhan skär qwistana som tw wilt jnsätia
 äffther bläydan görandis them swa ath the jnganga
 ey skärandis aff them barken pa the sidorna som 20
 wth wither til barken pa stobbanom oc ey heller
 kärnan j qwistommon oc swa wthdragh bleydana
 oc jnsäth qwistana mällen trād*h* oc barken oc
 binth träplasther w*m*kringh oc förwara wel ath
 räghn kombir ekki thär wppa, Jtem somme plāgha 25
 mād*h* enne saagh göra holen före qwistana sagandis
 j äggiana aff stobbanom oc sidhan skärandis thär
 saagath är mād*h* enom tynnom oc hwassom kniff
 släth, oc swa skärandis qwistana thär äffther swa
 som trehörnotta ath tridye sidhan haffwer barken 30
 oc swa jnsät*y*es plastres oc bindis stadelika til,
 Jtem wil tw jmpa sma trä tha sagha them aff ena

span när jordenne oc klyff stobban try twärfingher
 nider oc säth twa qwistha tilskwrna som sagth är
 hwar pa sina sidhona swa ath barken fälles moth
 stobbans bark och | wthdragh bläydan oc plastra 156 v.
 5 bindandis oc läg feta jordh wm kringh wp til
 jmpilsen oc lath swa wäxa, Jtem jmpa persicas
 äller annor trä j pilträ, Tak then greenen som
 färsker är oc tiokker som en arm aff pilträ twa
 äller tre alna longan oc bore gönom honom mädh
 10 enom naffwar, oc hwar som standher wäxth nokoth
 litith persicco trä aff the skär alla grenana än jnthe
 skär aff toppenon oc thet pärsicco trädh dragh
 gönom thet holith tw boradhe gönom pilträdh oc
 thär thet trädh böryar trängias j holeno affskrapa
 15 barken sakta aff persicco träno oc täp wäl wm
 holith mädh träplasther oc nidher böy badha ändana
 j jordena aff pilträno läggiandis jordena wäl wm
 kringh, och wathna thär wm jdkelika, sidan äffther
 eth aar äller tw nar the ärw wäl sammanwäxth,
 20 skäris persicco träd aff nädan wndy pilträno, oc
 flytyes swa badhe pilträdh oc pärsiccoträd samman-
 wäxth j godha jord oc nidher sätyes badhen sam-
 man j jordena, oc thär pa wäxa persiccor som
 jnga stena haffwa | j sigh, swa magha oc annor 157 r.
 25 trä jmpas j pilträ oc annor trä hwart j annath
 j rättom thima:—

Pärwträ 223

Pärwträ skwla plantheras wm waaren thär som är
 köldh oc starker winther j landommen, Än thär
 30 som ey är starker winther magha the bästh plantheras
 wm hösthen, Pärwträ wilya haffwa godha jordh som

winträ, The wilya ey haffwa stenoga jordh; Jtem
 wnggh trä som ärw try aara gammwl wäxth aff
 kernommen sätyses oc flytyes j dywpa graffwer oc
 skäris toppen aff them oc bindis thär wm träplasther
 aller leer, men pärwträ wäxa langhsamlia, The 5
 pärwn som wäxa pa them träin som ärw wp lwpne
 oc wäxthe aff kärnanom haffwa sötaren smak oc
 bätte ärw ätha, oc the pärwn som ärw wäxte paa
 them träin som ärw jnpadh smaka ey swa wäl,
 tha likowäl ärw the waraktogaren til ath göma 10
 länge, Jtem mellen pärwträn som plantheras skal
 wara xxx föther, Pärwträ tarffwas offta wathnas
 oc graffwas wm kringh rötherna ey lathandis gräs
 157 v. wäxa wmkringh | Oc när pärwträ börya ath blomstras
 wm waaren tha gödhes wäl wathnes oc graffwes wm 15
 rötherna swa förgars ey blomstridh, oc enkannelika
 är koo dyngia godh thär til, oc somme blanda thär
 til mädh asko wm rötherna thy frwkthen faar thär
 aff en starkan smak, Pärwträ släkte är mangskona
 tha likowäl är en matta til ath planthera oc röktha 20
 trän, Sywkna nokoth pärwträ, tha thak jordhena
 aff rothenne oc bora mädh enom lithlom naffwar
 gönom rothena oc sätth thär j holith en naghla aff
 fetto fore trä aller eketrä, oc täslakis oppe j pärw-
 trädh bora oc jnsätth en naghla, Jtem wäxa marka 25
 j pärwträ tha tak oxagalla oc gywth wm kringh
 röterna oc swa fördriffwas the Jtem slaas windrägh
 wm pärwträ rötherna tha jnnan tre dagha fälla the
 blomstridh oc frwkthen wäxer, Jtem somme pärwn
 haffwa j sigh swa som harda stena smaa, Oc thär 30
 til bättringh, kasta jordhena aff rothommen oc salla
 alla jordena rena borthkastandis alla smaastena oc

blandha thär til blö|tha jordh sallada oc henne 158 r.
 lägge wm rötherna oc jdkelika wathna swa bliffwer
 frwkthen wthan stena, Pärwträ jmpas swa som
 scriffwit är wm äpleträ Pärwn som skwla gömas
 5 äller syltas affhentes warlika swa ath the ey stötas
 oc tha klarth wädher är, tha manen är j afftäkth
 xxij daghen til xxviiij daghen, oc för än the wardha
 alstingis moghne syltes äller läggis j halm, Äller
 renses wth kärnana skärandis pärwnen j stykke
 10 hengis wp j wädrith til ath torkas oc gömes, Jtem
 aff pärwn trykkes mosth mädh pärsenom gönom
 en haarsäk, oc drikkes wm wintren thy han swrna
 wm sommaren, Jtem ätikkia görs aff pärwn, Hentis
 swra pärwn moghen oc läggis j en högh j tre daga,
 15 sidan läggis j eth kar, oc pa them latis räghn
 wathn oc täppes affwan karith latandis swa sta j
 xxx dagha, sidan ypnes oc nytyes, och swa mykith
 som daglika taks aff the ätikkionne til ath förtäras,
 swa mykith latis ather j gen aff renth wathn j
 20 karith thär pärwnen ärw:—

Förwara äple länge 224

158 v.

Aff trämen hentes äplen warlika swa at the ey
 stötas äller falla oc gömes j thet rwm som wädrith
 ey bläser pa them görandis thär flaka som andra
 25 grindher och thär wppa läggiandis törnan halm oc
 swa äplen athskelyandis thär vppa, Annarledis
 gömas äple läggiandis them j glaseradha leer
 pottor läggiandis thär wppa eth lok aff sten oc
 bindha thäth til oc tyära wm swa ath wathnith
 30 kan ey komma jn oc swa sänkia them nidher j en

brön aller källo oc bliffwa thär länge bewaradh,
 Jtem somme affhäntha äplen oc döpa them j warma
 tyärw sätya them j hwsith läggiandis löff wndy
 them, Oc altid skwla äplen swa läggias at skafftidh
 wändhes nedher, oc skwla the ey handas sidhan 5
 wthan tha the skwla förtäras, Jtem ma oc göras
 ätikkia aff swräplom j sammo matto som för-
 scriffwit är wm pärwnen Jtem annarledis bewaris
 äple, Hänthes warlika som förscriffwith är oc läggis
 skikkelika j en nyan fyärdwngh fwllan, oc sidhan 10
 sätyes späla affwan wm löslika swa ath äplen ey
 trängias oc ey wpflytas kwnna, sidhan sywdis sam-
 159 r. man | honagh oc godh söth wörth oc latis kalth j
 fyärdwnghen pa äplen fyllandis swa ath honagith
 standher affwer oc swa bewaras the länge, Jtem 15
 annars bewaris swa, Göris leer wm them oc törkes
 wm kringh them oc hengis wp thär kalth är, Jtem
 annarledis, läggis skikkeli[ka] j eth kar mädh bywgh
 swa ath jnte äplit rörir thet andra oc swa annor
 flodhen aff bywggeno oc wpfylles karith oc göris 20
 täth lok affwan wppa karith

Fikona trä 225

Fjkonat[rä] wilya plantheras tha warmpt wädher är,
 the wilya haffwa stenoga jordh aller bärgh, Oc
 stwndom växa the aff kärnommen som ärw sadhe, 25
 stwndom plantheras the aff qwistommen j swa
 matto, Tak en gren synnan aff fikonaträno som
 haffwer tw aar aller try wäxth, thär haffwer ey
 langth mellen knopporna, oc han haffwj tre grena
 aff sigh, then grenen jordha neder wpsätiandis 30

affwan jordena de sma grenana oc jordena mellen
 them och stena, oc är landith kalth thär the
 planteras tha bewaris bindandis halm wm toppana
 thy frostit skadar them | Jtem fikonaträ som ärw 159 v.
 5 hwith släth och haffwa langth mellen löff knopp-
 orna ärw ey frwkthsam, Jtem när fikonaträ wardher
 ena reso flwth oc plantherat thes bätte frwkth bär
 thet, Jtem när fikonaträ planteras j squillam bind-
 andis starklika til tha bliffwer thet frwkthsamlikith,
 10 the trän wilya haffwa dywpa graffwer. harda jordh,
 the fikon som wäxa j törro jordh smaka bäst än
 the waxa ey swa stor som the thär wäxa pa fetho
 jordh, Fikon haffwa mangskona slagh. Än all haffwa
 ena rökth oc matto til ath planthera, Jtem fikona
 15 trä wilya gödhas mädh foghladyngio, oc skäris aff
 trämen the grena som illa wäxa oc j swa matto
 ath the grenana som wäxa oc sigh nidherböya
 kwanna sigh wthwidha, Fikon som wäxa j waatho
 jordh smaka illa, oc thy läggia somme mykna asko
 20 wm rötherna Jtem göra nokre marka hindher fikona-
 träno tha strykes thär wppa osläkther kalker j
 markaganghen, göra myror nokot hindher, tha
 blandes samman mynia smör oc tyära strykis pa
 trädh, Jtem faller frwkthen aff swa | som aff sywkom 160 r.
 25 trä, tha läggis alga thet är tangh som wäxer j
 haffwith wm rötherna oc klyffwes en roth och
 sätyes en wiggie thär jn, oc när trän börya wth-
 giffwa löffwen tha brythes aff thet som wthgiffz
 aff öffwersta grenommen, Jtem fikonaträ giffwa
 30 aldrigh blomster aff sigh, wthan strax börya giffwa
 först wth frwktena som ena böno aff sigh widher
 löffwith, oc wil tw haffwa sedermera frwkth oc ey

bittidha wm aarith. tha borthsla the frwkthena som försth wthganger när hon är lithen som en böna och sidhan wthwäxer annor frwkth senth pa arith, Wil thw bittidha wm aarith haffwa moghen fikon tha stöth rödhan lök olyo oc pipar samman 5 oc stryk pa frwkthena tha hon börya warda stor oc snarlika moghnas, Jmpas mago oc fikona trä swa som annor trä, oc tråk aff menniskiom är bästh til fikona trä,

Bewara fikon 226

10

Fjkonen hentas aff trämen ey för mykith moghen
 160 v. oc läggis pa en flaka | flättadan samman aff slyor
 aller spiälom, oc säties allan daghen j solena til
 ath torkas förwarandis fran räghn oc dag, orka
 fikonen ey wäl torkas aff solennas hita tha plägga 15
 somme hetha en oghn oc swa sätia them jn j
 ognen när eldhen är wth rakadher paa sma flaka,
 tha likowäl swa ath the ey brennas, oc sidhan
 läggias j fyärdwnga skikkelika oc löff j mällen
 flodher trykkiandis täth til oc läggis torkadher 20
 feniculum j bland oc swa skikkis thär at wara
 som är törth hws, Än somme läggia fikonen halff-
 tör j fiärdynga ströandis j mellen hwarya flodhena
 stötta kwmyñ aller feniculum törra som pwlffwer
 oc mädh renom fotommen twaghna trodha them 25
 samman j fiärdwnghen oc säthia thär tört är, Jtem
 somme riffwa fikonen j tw oc törka j solenne oc
 bewara them swa, Jtem ath eth fikonaträ kan
 bära badhe hwit oc swarth fikon, skär en gren aff

hwaryo träno j rättom tidh oc bint them harde-
lika samman jordandis nidher oc när the bliffwa
samman waxte tha giffwa the grena aff sigh som
bära hwith oc swarth fikon:—

5

Castanea 227

161 r.

Castanea är storth trä oc växer gerna j swarto
jordh oc skygge och nordhan wndher bärgom, thet
trädh saas aff notommen wm hösthen sätyandis
hwarya notena fäm föther fran andro j forerna oc
10 säties stikkor äller grena wm thär hwar nothen
är sath wm swa är ath jordhen skal saas, oc thet
göris för än jordhen slättas äller harffwas, oc
sidhan the ärw wpwäxte twänne ar. tha flythyes
hwar tw trä och thet tridyde stande qwarth. annars
15 hindrar hwarth trädh thet andra wm the standa
trangh samman, stwndom förgangas nokra nyther
oc komma ey til wäxth oc thy magha the sätias
trangaren äller annor trä thär the ärw ey wplwpen
The castanee nyterna skwla wara store oc wäl
20 mogne, Castanee som skwla saas wm waaren läggis
j sandh j en högh öffwer wintren xxx daga, oc
sidan takes op oc läggis j kalt wathn, oc the som
sywnka til bothnen ärw gode the som flyta doge
ey til at plantera, Sidan läg ather nidher the godo
25 j sanden andra xxx daga, oc swaa | pröwes ather 161 v
j wathneno hwilke som ärw godhe sywnkande.
äller onde flytande, Oc teslikes gör mädh them
tridyde resona oc swa när waaren kombir saa äller
planthera the castaneas som gode ärw, som försagth
30 är, J starko ler jordh kan ey thet trädh waxa, thet

tol gerna frosth, thär the plantheras skal gödas
 Oc warj jordmonen swa skipadher at wathnith
 rindher borth, thy standher thet: tha fördärffwar
 thet planterada trån, Oc the trä som ärw wng
 grawes wm kringh wm waaren oc hösthen swaa 5
 waxa the tes bather, Castanee gömas j agnom,
 Jtem j waland stekias the oc äthas warme, äller
 sywdas, Aff them görs thär bröd, oc wm fastona
 minister:

Olyo trä 228

10

Swa som winträ wilya haffwa öffwer allskona trä
 stora oc mangfallelika rökth oc kostnad, swa wil
 olyo trä haffwa j bland alskona trä mynsta rökth
 oc kostnadh, oc räknas olyo trä yppasth öffwer
 all trä, Thet giffwir ey frwkth hwarth aar, vtan 15
 heller hwarth annath aar hwath heller thet röktas
 162 r. äller röktas ey, tha likowell | meer tha thet röktas,
 ey förgar thet som winträdh standandis mang aar
 wthan rökt, Jtem swa som j winträmen ärw manghs-
 kona slag, swa är oc j olyoträmen, som ärw 20
 bättre til ath sylta frwktena aff. oc som til ath
 trykkia olyona aff, Olyo trä wilya ey wäxa thär
 som är förmykith heth äller kalt, Än thär heth
 land ärw säthies nordhan pa bärgom, thär kalth
 är sönnan, Eketrä fördriffwer olyoträ wm the til 25
 saman planteras äller tär som ekerötherna ärw j
 jordenne än tha ath eken är affhwggen, Olyo trä
 wäxer gerna pa lerbakkom törrom Än pa fetom
 akrom wäxir thet wäl oc gör thär lithla frwkth
 äller jngha,

30

Plantera olio trä 229

Saagis godhe oc lange. slätte oc färske grena
 tioke som en arm aff olyo träm förwarandis ath
 barken jngenstadz sargas wthan thär släth skärs
 5 *mädh* saagenne, oc tha j swa matto ath grenen
 hawer *mädh* sigh halff andra span langt stykke aff
 bolenom thär han war vth wäxther saghath aff pa
 bada sidor widher grenen, oc märkis *mädh* färgo
 | hwilken delen op äller nidher. östher. äller wästher 162 v.
 10 wiste til förna, at thet kombir swa ath witha strax
 sätiandis j jordena wäl dywpth, Oc blandis försth
 samman dyngia oc asko strykandis wm thär aff-
 skyrdhen war giordh, oc förwaris swa sidhan wäl,
 Somme taka rötherna oc them affskära swa oc nider
 15 läggia j jordena, oc ä hwrw thet görs tha skal thet
 göras wm waren jordandis nidher alla qwistana oc
 säties märke wm kringh hwar the ärw j jordenne,
 oc wathnes offta, oc tilstädies ey flere grena wp-
 wäxa aff them än twa, oc äffther fira aar affskäris
 20 them som myndre är, oc swa j fämte aareno dogha
 the til ath flythia pa bakka höst äller waar för än
 the börya wäxa wm waren görandis hwlorna aarith
 til förna före them fira föther dywpa, äller wm
 thet ey görs arith til förna, tha brännes hwlorna
 25 *mädh* halm äller trä ath jordennas raamogheth
 borthgaar Jtem sätyas the j feta jord tha skal
 wara mellen trän sextio föther, Är jordhen ey
 feth warj mellen them xx föther, oc merk altidh
 hwrw trän witha för än the flytias | oc takes 163 r.
 30 thelningana *mädh* rotommen swaa warlika ath

jordhen fölyer *mädh*, oc är nokoth wathn j hwl-
 ommen thär the skwlv sätias tha öses thet wndan
 för än trån nidher sätias, oc läggis sma stena oc
 god jord oc biwg j hwlon, och förwaris för dywrom
 ath the bita ekki the wngo trån, oc wathnes offta, 5
 oc jnthe skärís för än äffte tw aar, Jtem oliogardhen
 som är fwlwäxther skifftis j twa dela lathandis hwar
 delen bära frwkth sith aarith j swa matto, saas
 jordhen äller akren som är wndy trämen. tha bära
 trån, sas jorden jnthe tha bära jnthe trån, Än then 10
 akren skal ey töswa äryas wm eth aar oc ey mykith
 dywpth oc tha heth är vm aarith röris ey the
 jordhen, thi hithen gönom stinger rötherna, Jtem
 löpa wth nokra sma grena nidre pa tråno. äller
 wm rötherna the affskäras wm hösthen oc gödis 15
 jordhen wmkringh *mädh* gethadyngio enkannelika,
 oc tilstadies ey mos wäxa pa trån äller vm kring
 thi thet träd wil gödas äryas oc qwistana affskäras,
 Stwndom hendher ath färsk oc god trä wilya ey
 163 v. bära frwkt | oc boris jn j träd *mädh* enom naffwar 20
 och görís en nagle aff olyotråno oc slas thär j. oc
 swa bliffwer thet frwksamth, Äller lätis litith
 gammalt pis wm röterna blandat *mädh* swa mykit
 wathn, Stwndom är en gren pa tråno swa giroger
 til ath wäxa, at wthan tw hwgger honom aff standher 25
 träd ofrwksamth Jtem olio trä jnpes mellen barken
 oc träd som scriffwit är wm äple trä:—

Sylta olyo bär 230

Olyobären hentes warlika aff trämen tha fagherth
 wädher är tha the börya til ath swarthna, oc renses 30

wäl fran them all löff oc qwista oc the bär som
 ärw sma äller stöth, Oc moth hwaryo skäppo olyo-
 bär takes en halfffiärdwngh salth oc blandis sam-
 man, och strös affwan wppa them salth j eth kar
 5 oc stande swa j xxx daga at swettas oc rindher
 aff them al beskheth, sidhan takes the bären oc
 lägis j eth trog oc törkis aff them alt saltith *mädh*
 enom swamp, Oc sidhan latis j eth kar äller fiärdwngh
 oc thär til *mädh* törkadher *feniculum*, oc slaas affwan
 10 wppa sammanswdith honagh oc god wörth oc lithit
 aff ätikkio swa ath then lagen stander afwer bären,
 | somme stöta anis oc kwmyno oc blandha thär til 164 r.
mädh oc swa bewaras j källarom, Jtem annarledis,
 hentis moghen oliobären oc lägis j wathn renth
 15 som är swdith *mädh* renth salth oc kolnath oc
 thär j ligge xx dagha, Sidhan takis wp oc läggis
 j trogh oc törkis *mädh* enom swamp swaa ath
 saltith borth gar aff them, Sidhan skär's hwarth
 bärith ändalangx *mädh* enom kniff trem stadhom,
 20 Thär äffter läggis j ätikkio tre dagha ffiärde daghen
 takis wp oc törkis *mädh* swampenom oc swa läggis
 j en fiärdwngh läggiandis *apium* wndy oc litith
 winrwtho samman skwrna fyllandis fiärdwnghen *mädh*
 bärommen, oc swa läth thär wppa swdna wörth
 25 *mädh* honagh oc äffther xx daga nytya äthandis
 aff them, Jtem när olio bären hentas aff trämen
 haffwis thär til stigha, Än the man kan ey räkkia
mädh stigom slaas aff *mädh* rör. oc ey *mädh* androm
 käppom, oc slaas ey moth grenommen wthan heller
 30 *mädh* thy hwar grenana aff slas wäxer senth bär
 j gen annor aar, Oc thet är en sak hwj olio trän
 bära ey hwarth aar frwkt äller smaa bär, Jtem

annarledis syltes The olyo bären som ärw bōryath
 164 v. torkas | oc skrwnkna the hentis oc läggis j solena
 oc strös salth pa them granth oc lathe them swa
 wäl torkas, sidan läggis j en fiärdyngh annar flodhen
 aff laffwerbära löff oc annor aff them torkadho bär- 5
 wmmen, sidan sywdis samman salt ätikkie oc wörth
 oc slaas kalt paa the bären j fiärdingenom latandis
 thär til kwmino dil oc apium oc swa bewaris, Jtem
 annarledis syltes, Strax oliobären ärw hānth aff
 trämen läggis winrwta oc pärsilia j fiärdwngen oc 10
 annar floden aff bärwmmen swa wpfyllandis, oc
 strös salth oc stöth kwmina pa hwarya flodena,
 Sidan giwthes honagh oc ätikkie sammanswdith
 kalth wppa oc thär til mād̄h latis nokoth aff olyo
 oc swa säties j källaren, Jtem aff oliobärwmmen 15
 kombir ey ath enast olya wthan jamwel en annar
 wäska som kallas amurca som är eth vathn til
 mangskona läkedom mot markom til aker oc trā,
 thet wathnit rindher försth aff bärwmmen, thet
 gömes oc bewaras särdelis j leer karom swdith 20
 försth mād̄h lithlom eldh

Göra olyo 231

165 r. Olya som bästh är görs j decembrj | manad, än
 the olya som görs til förna är beysk oc kallas hon
 sommar olya oc är aff omognom bärwm, oc henne 25
 skal man ey gärna göra wthan aff them bärwm
 som störmande wädher slar aff trämen, Hwsith
 thär olyan skal göras j skal wara swa bygth ath
 thet haffwer eth täth oc släth golff som en logha
 aff steen oc wara lwtandis til ena sidho oc haffwa 30

manga sma rennor oc wara skifftadh jnnan manga
 dela swa ath the oliobären som henthas aff trämen
 sin daghen läggis särdelis pa loghan wm the kwnna
 ey aller orka brwkas samma daghen oc ey blandis
 5 samman, Oc tha the bären swa liggia giffwa the
 aff sigh ena wäsko som försakth är thär kallas
 amwrca oc hon rindher nidher thär som skwla
 wara wndy sath kar aller annat thär the wäskan
 rindher jnnan oc bewaris Thy blandas the weskan
 10 amurca j oliona tha fördarffwa hon oliona, Jtem
 Olia görs j mangskona matto thy hwart land haff-
 wer sin sidh, Än qwärnana ärw bästh thär til,
 Thy qwärn stenen kan lagas oc lättas wp swa at
 stenana j bärwmnen malas ey söndher Thy the
 15 göra oliona osmakandhe. | Jtem när bären pa trämen 165 v.
 börya til ath grana oc göras swarth, tha likowel
 mere delen aff them warandis hwith, när klarth
 wädher är hänthes bären aff trämen mädh stighom
 wp kliffwandis oc plokkes renliga läggiandis them
 20 nidher pa nokot klädy. rensandis fran them löff
 oc qwistha, oc swa strax läggis j pärsen länthelika
 trykkiandis oc pärsandis them, Sidhan takis wth
 aff persenom oc läggis wndy qwärnena blandandis
 til hwarya skäppo aff bärwmnen twa göpna salth,
 25 och swa males oc thet försth wthrindher är bästh,
 Än the bären pärsas tre aller fira resor oc wth-
 rindher olyan, Än kan olyan ey rinna för köldenne
 tha kasthes thär j brenth salth swa rindher hon
 wäl, oc ey är rädandis ath olian bliffwer salt thy
 30 hon taker aldrig salth til sigh, Jtem haffwes
 aldrih elldher. sooth oc ey lyws j the hwseno
 thär olyan görs Jtem dörren pa thet hwsith

wändis ey tith som kalth wädher kan jn bläsa j thet hwsith:—

Olyo karen tilredas 232

- 166 r. Olyokaren skwla ey at enasth | röktas oc tilredas
 tha olyan skal trykkias wth, wtan jamwäl tha olyan 5
 är wthsaldh strax renses wth thet pa bothnenom
 är ey mädh hetho watne, wthan heller strykes
 lenlika mädh handommen oc skölyes mädh kalth
 wathn offta oc swa törkes äffte mädh enom swamp
 ath al wäska borthgaar, Somme pläga blanda sam- 10
 man blaa leer oc wathn swa ath thet bliffwer som
 en tyn wälling oc thet sidhan stryka jnnan j karen
 alth wm kringh oc latha swa törkas, oc när olyan
 skal ather latas thär j skölya the thet lerith borth
 oc törka karen ather, Ny kar som olya skal latas 15
 j skwla waxdragas giordh heth widher eldhen
 Annars gar olyan gönom them, Somme begiwtha
 them jnnan mädh smelto qwaado oc swa bliffwa
 the sidan arlika godh Jtem the olyobären som
 stormande wädher slar aff oc hentas wp wren. 20
 skölyes wäl ey j heth wathn, wtan j lywnketh
 wathn oc swa läggis j persen til ath trykkias, The
 bär som hentas oc trykkias äpther decembrem ärw
 ey alstingis godh til olyo j math

166 v.

Förbätra olyo 233

25

Naar olian bliffwer oren tha brennes salth oc kastes
 swaa heth j olyona oc täppes strax karith affwan
 thär olyan är j oc laty standa tre dagha swa

bliffwer olyan rensath och klarerath, Jtem haffwer
 olyan onda lwkth fangith, tha takes färsk grön
 olyobär vthan theras stena oc stötis oc hängis
 nidher j the illa lwktanda olyona, ärw ey olyo
 5 bären til, tha takes wngher färsker blaa kaal oc
 stötis oc byndes j eth klädy linneth oc hengis nidher
 j olyona, Än somme blanda samman bade bären
 oc kalen oc salth oc swa hengia nidher j tre dagha
 oc sidan taka wp oc lätha olyona j annat kar,
 10 Somme taka gambla tegelstena oc göra them heta
 oc kasta j olyona som illa lwkta, Jtem vm nokoth
 dywr rotta äller annath faller j olyona oc rwthnar
 thär tha thakes en handh fwl mädh coriander oc
 henghes nidher j olyo karith, och wmskiffthes
 15 annar coriander äffther nokra dagha fira resor oc
 wmskifftes olian j annor kar, oc kastes brennande
 glödher aff olyoträ j olyona | Jtem är olyan harsk- 167 r.
 nadh tha takes hwith wax oc smältis samman mädh
 färsko olyo oc swa slaas j the hersko olyona, oc
 20 swa strax thär til mädh bränth heth salth slaas
 thär j til mädh oc täppis karith til affwan ganskans
 wäl, swa borthgaar al herskan, Oc olyan skal altidh
 gömas nidhre j källarwm, oc renses mädh eldh äller
 heth wathn tha som görs behoff:—

25 Krikon oc plomon 234

Krikona oc plomona trä plantheras aff stenommen
 som ärw jnwertis j plommonen, tha j godha jordh
 wm hösthen sätiandis them twa spanna nidher j
 jordena, Äller wm waren läggis tre daga försth j
 30 lwth, oc sidhan sätyes j jordena thes snararen ga

the wp, Jtem sätias the oc aff qwistommen skwrnom
 aff trämen wm waren, the wäxa gerna j waato jordh.
 the tola wäl frösth. oc wilya wäxa j stenoge jordh
 oc fetto, Ath frwkten skal ey falla aff markogh.
 renses borth alle telnynge som wplöpa aff jordenne. 5
 167 v. wthan the rätte oc slätte | som lathas wäxa til ath
 plantera, Jtem sywkna the trän. tha blandis samman
 gammalt menniskios pis oc twädelen renth wathn
 oc slaas wm rötherna oc läggis aska wm rötherna,
 Faller frwkthen aff. tha kastis jordhen aff rothenne 10
 oc bores gönom oc slaas thär j en wigge aff tyärw
 trää oc läggis ather jordhen til, Hindra myror
 frwktena, tha blandis samman rödh färga oc blöth
 tyära oc strykis wm trän oc the döö, Tessen trän
 magha oc jmpas wm waren för än qwaadhan rindh, 15
 Jtem frwkthen ma torkas j solenne oc bewaras
 lenge Somme läggia krikonen först j salt wathn
 oc sidan torka them j ognenom,

Mispel trä 235

Mispelträ wäxer gerna thär warm land ärw, oc än 20
 thär kalt är, thet wil haffwa feta oc stenoga jord
 äller sandhblända leer jord, thet planteras aff gren-
 ommen j gödda jordh, Thet träd wäxer langsamlia,
 Än the trä som aff kernommen wäxa ärw war-
 aktogaren, Jtem the trän skwla offta affskäras grenana. 25
 168 r. gräwas | wm rötherna oc wathnas tha törka är, än
 ey mädh mykit wathn j sänder Jtem hindra marka
 träd tha lätis piis pa rötherna än ey mykith, Är
 thet träd ofrwktsampt. tha blandis samman dyngia
 oc aska wm röterna Jtem hindra myror. tha blandis 30

röd färga oc ätikkia oc aska samman oc strykis
 pa träd. oc the döo, Faller frwkten aff. tha affskäris
 en roth oc boris eth hol wppe mith j bolen oc
 slaas thär jn en plwg aff rotenne giordher, Jtem
 5 w m waaren jmpas thet trädh takandis qwistana til
 aff grenommen mith pa träno ey aff toppenom, oc
 jmpes j klöfftena oc ey j barken thy han är mykith
 tör oc kan ey wäxa j honom, Mespille frwkth til
 at göma lenge skal hentas för än hon bliffwer
 10 mogen. thy hon gither länge sitith pa trämen

Mandwl trä 236

Mandil trä planteras w m waren thär kalth land
 är, oc w m hösthen thär warmptth är aff stenommen
 som ärw jnwärtis, äller aff telningommen | som 168 v.
 15 takas aff störsto rotommen, När mandelstenana
 sätias wändis nidher then hwasse ändhen twa föther
 warandis mellen hwan stenen oc fira twärfinger
 dywpth j jordena, The wilya haffwa harda oc sten-
 oga jordh oc hetasta hymmel, The trän blomstras
 20 bittida w m arith, thi plantheres thär solen taker
 hetasth, Sidhan trän ärw wpwäxth flytyes som pa
 annor rwm oc som bliffwe standande, Jtem somme
 pläga läggia stenana j blöta dyngio tre daga för
 än the sätias j jordena, oc somme j honagh: Nar
 25 the vexa wp renses gräsith fran them, oc gödis
 graffwandis w m kringh, Jtem mellen hwart mandel
 trä skal wara xx föther, oc skäris aff them onda
 qwista w m hösten, Jtem förwaris ath gether äller
 faar them ey bitha thy frwkthen bliffwer thär aff
 30 beysk, tha the trän sta j blomsther graffwes jnthe

wm them. thy blomstred faller aff, thes äldre the
 trån varda thes mere göra the frwkth, wardher
 träd sywkth tha bore gönom ena stora roth oc
 slaa thär j en wiggia aff fetö före trä, äller sätte
 169 r. en flin|tho sten jn wndher barken, Äll[e]r kastes 5
 jordhen aff rotommen för än trån blomstras oc
 läggis wm them manga smaa hwitha stena mädh
 sandh, oc när thimen kombir ath blomstras takes
 ather the stenana borth oc jordhen läggis ather
 wm rötherna, Jtem amigdali stenana bliffwa blöthe 10
 när warmpt h wathn slaas offtha wm rötherna för
 än trån blomstras, Beyske mandel wardha söthe
 när som graffz en hwla fira finger fran bolenom
 j jordena, oc tith rendher all beskheth, Äller boris
 eth hol mith in j trädh oc gywtis jn honagh oc 15
 slas jn en naghle aff sammo träno honagadher,
 Äller läggis swina tråk wm rötherna, Mandel är
 mogen til ath hentha när ythersta skalen gaar
 släth fran stenenom, wilya ey skalana släppa fran
 stenommen. tha läggis j halm oc strax släppa the, 20
 sidhan twas stenana j salth wathn oc the bliffwa
 hwithe oc thes waraktogaren, mandel ympas som
 annor trä, Thär mykyn köld är bindes wm öffwer-
 sta trån halm annars fördarffwa wintren them:

169 v.

Sorba trä 237

25

Sorba haffwer tolkith som röndelöff och frwkthen
 växer j klasa som sma äple the trån wäxa aff
 kärnomen, Ther heth är saas the kärnana wm
 hösthen oc thär kalth är wm waaren, the wilya
 haffwa waatha jord paa bergom oc feta, När trån 30

flytyas tha säties dywpth j jordena, Thes mera
 the trån röras *mädh* blaasande wädh^{er}. thes bätre
 wäxa the, Sywkna the trär tha boris gönom rothena
 oc slas en wigge aff tiärträ thär j, Äller graffwes
 5 en hola jamtho tråno oc wpfylles *mädh* asko, Sorba
 jmpas swa som annor trä, Jtem frwkthen hentis
 aff haardh oc skäris j twa dela oc torkes oc gömes
 wm wintren, och när man wil ätha them blötis j
 varmpth wathen oc ätis sidhan, Jtem somme hengia
 10 them wp j hwsen *mädh* klasommen, Jtem somme
 göra mosth äller ätikkio aff sorbis swa som aff
 pärwm pläga göras:—

Eke trä 238

Eke trä som bära akarn wäxer gärna thär bärgh
 15 ärw oc stena oc än pa slätto jordh, the öxlas aff
 akarnommen | Än the akarn som sätias wm hösthen 170 r.
 j jordena. torkes först nokoth litith j solenne, Ok
 the wm waaren planteras stöpis en dagh försth j
 wathn, Jtem akarnen [s]kwla läggias pa sidona j
 20 jordena oc ey sätyas affwer ända, oc piggen skal
 wändas nordher, oc wndy akarneth läggis en hal
 äller sten swa wides roten wm kringh, thär kalth
 är flytyes eken tw aara gammwl, thär warmpth är
 flytyes try ara gammwl, oc thes oftare eken flytyes
 25 thes bätre truffz hon Jtem rötterna skwla ey aff-
 hwggas swaa som androm träm, Jtem oxa dyngia
 oc aska läggis wm rötterna oc enkannelika aska
 gör ekena frwkthsamma, Eken skal plantheras dywpth
 j jordena oc langth mällen hwarth trädh, thy thet
 30 som dryper aff ekenne skadar andro eketrä oc allom

androm träm Jtem skal oc stwndom graffwas wm
 ekena annars bliffwer hon hol jnnan j allerdom-
 menom, än börjar hon rwthna jnnan tha renses
 ath hon hardna oc torkas jnnan, Jtem hardhna
 170 v. akarnen oc göras ondh | paa trämen, tha hwggis 5
 barken wm kringh träd swa rindher wth the onda
 wäskan, somme pläga hwgga aff nokra röther thär
 före, somme bora gönom rothena oc sla thär jn j
 holith en nagla aff bosbon äller järn Jtem somme
 taka skalana aff akarnommen oc swepa them sidan 10
 j wl oc swa sätya them j jordena at wäxa Äller
 wathnes trän twa resor hwar manadh mädh starke
 lwth, Akarnen gömas färsk j halm, j sandh, äller
 j törro eke löff lagde, äller j enne kistho aff eke
 trä, Äller läggis j blandh lök oc tha gar borth aff 15
 them beskhethen, Jtem lägias fär[s]k akarn j honagh
 tha bliffwa the färsk affwer aarith, oc honagith
 drwkkith sidan läker lidamothen oc mwnnen och
 andra sywkdomma, Eken ma oc jmpas som annor
 trä j segh äller annor trä, 20

Nyther oc notha trä 239

Twäskona ärw nyther som är walnyther oc smaa
 nyther, walnyther wilya haffwa harda jordh, heth
 171 r. väder oc törko, annars hwar walnytherna | nidher
 sätias j jordena rwthna the, Jtem för än the nider 25
 sätyas läggis j honagx wathn ena nath. oc sidhan
 sätyes tre walnyther j jordena trehörnth en span
 mellen hwarya, oc wändis nidher piggen aff not-
 ommen thy rothen gaar thär wth, oc alle nyther
 göra ey aff sigh wthan ena roth räth nidher, oc 30

när harda jord alffwen möther böyer rothen sig wp
oc skiffthes swa j grena Jtem hasle nyter magha
oc plantheras j samme matto, ey dywparen än tw
twärfinger j jordena, the wilya haffwa sand jordh
5 waatha oc kalla: Jtem sylta valnyter alibi habes

Palma 240

Palma plantheras aff färskom dadel stenom sattom
j jordena som är blandath mädh asko, thet trädh
wil hafwa warmth land lösa jord. oc wathnas offta
10 oc litith salth j wathnith läggis Thet träd bär ey
frwkth j första try hundrada aar, sywkna the trän
tha läggis wm rötherna windræg, aller klyffwes en roth
oc säties j en vigge aff pill | trä Jtem wmk[r]ingh 171 v.
palmträ när kan jnte annath trä bära frwkth:—

15 Kyrsebära trä 241

Kyrsebäraträ växer gärna thär kalth är, thär
heth land är warda bären smaa, pa bärghom truff-
was trän wäl The trän flytyas wm hösthen bästh,
oc jmpes melles träd oc barken, oc är merkiande
20 ath all trä som haffwa qwaado som thetta trädh
skwla ey jmpas pa then tidh wm aarith tha qwadan
rindher, wtan håller för aller sidhan, Kyrsebäraträ
wil sätias dywpth j jordena. rwmpt. oc jdkelika
graffwas wm them, Affhwgges oc söra qwista oc
25 the färsko wm the wäxa förtiokke, the wilya ey
haffwa dyngio aller gödhas, Kyrsebär som haffwa
ekke stena j sigh latas wäxa swa, Tak wp eth
wngth kyrsebära trä oc fläk thet j twa dela oc

skrapa granlika wth jinnersta kärnan oc bint strax
 tath samman delana j gen oc bewara mädh trä-
 plaster sätandis träd ather j jordena, sidan äffther
 172 r. | eth aller tw aar tha thet är samman wäxth j geen,
 jmpa thär j sma grena oc swa bära the kyrsebär 5
 som haffwa jnga stena j sigh, Jtem far trädh nokra
 söro oc börya rwthna jnnan. tha boris eth hol
 nädhan före söronne ath wathnith kan rinna wth
 Jtem hindra myror frwkthena. tha tak yrtena som
 hether portulaca oc vridh mosten aff henne oc 10
 honom blanda mädh swa myklo ätikkio aller vin-
 dragh oc stryk wm bolen aff trämen tha the sta
 j blomster Jtem kyrsebär torkas j solenne til thes
 the warda skrwnken oc swa gömas lenge

Persica 242

15

Persica seties oc planteris aff stenommen twa föther
 hwar fran androm j lösa jord blandada mädh asko
 vendandis piggen nedher aff stenommen ey dywparen
 än twa aller tre twärfinger, Thär kalth oc starkth
 vädher är förgas the vngo trän, vtan the förwaras 20
 mädh halm, oc latis ey wäxa vm kring gräs. wtan
 172 v. graffwes wm kring them | När the trär ärw tw aar
 gammul flytyes oc säties ey langth hwarth fran
 andro, The trän gödas bästh mädh sith eghith löff,
 wm hösthen hwggis aff söra qwista, oc hwggis 25
 jnthe aff thet som färsth är, Sywkmar pärsicca. tha
 blandis samman gammul windrög oc vathn oc latis
 wm rötherna, aller thet wathn som bönor ärw
 swdhne j, Jtem hindra marka thet träd. tha takes
 oxa pis oc tridyde delen ätikkia lätis pa träd oc 30

rötherna, Jtem faller frwkthen aff tha boris gönom
 rothena oc sathies en nagle thär j aff ene trä aller
 pila trä, wäxär frwkthen rynkiöth oc skrwnken
 aller rwthen tha skär wp barken nedersth pa
 5 bolenom, oc när nokor väska är thär wth rwnnen
 stryk holith ather mädh träplaster aller blöth leer.
 Jtem när persico trä vatnas mädh getha myölk
 tree daga när the sta j blomsther wäxa the stor
 Jtem persica jmpes som annor trä, oc moghna
 10 persicor gömas torkada vthskwrna stenana,

Trä til bygningh 243

173 r.

Ey ärw alskona trä jamgodh aller lika waraktogh
 til bygningh, The trä man wil haffwa til bygningh
 skwla hwggas tha manen är j afftäkth, men hwggas
 15 the aff til halffz jn til kärnan, oc lates swa standa
 nokon tidh ath wäskan rindher wth aff them thär
 hwggith är. thes waraktogaren bliffwer hwarth träd
 j bygningenne, oc thet skal göras wm hösthen, thy
 wm waar thiman giffwa al trä sina krafft j quist-
 20 ana löff oc frwktena, Men hwggas ey trän swa tha
 bliffwer jne j them en wäska aff hwilko trän snar-
 lika rwthna oc marka ätha them, Jtem foreträ är
 waraktogh nar thet standher j bygningenne törth,
 Jtem eke trä lägs thet j bygningh nidher j jordena
 25 thär som altidh är wäska tha warar thet swa som
 stena lenge thy thet staar moth wäskonne Jtem
 böke trä oc suber thär kork aff taks rwthnar
 snarlika j wäsko, Jtem börk. lind. oc pila trä ärw
 godh til wthskyrddh Jtem äle trä är got til paala
 30 j kärwm oc byggia paa them thy the aldrigh

173 v. *rwthna* j *vāskonne*, | Jtem *juniperus* är godh til
 ath *brenna* *olio* aff til *mangskona* *lākedom* Jtem
fārsk oc *grön* *aspe* *trā* *lāggis* *aller* *byggis* *nider*
 j *wathen* til *bolwärke* oc *altid* *blifwer* *lika* *fārsk*
 som *hon* *nidher* *lägs* *när* *hon* *jamlika* *bliffwer* j 5
*wathnen*o:—

Kaalgard oc kryddegardh 244

Tär som *kaal* skal *sätias* *aller* *annor* *krydde* skal
jordhen *tilredhas* *wm* *hösthen* til *förna* *swa* *för-*
driffwas *ogrās* oc *röther* *mād*h *frösteno* *wm* *vintren*, 10
Sidan *wm* *waren* *tilredhes* oc *gödhes* *fām* *dagha*
för *än* *kalen* *sätz* *aller* *krydden* *blandandis* *dyngiona*
wäl *samman* *mād*h *jordenne*, Oc *faara* *dyngia* är
bāsth *thär* til *thy* *hon* *gör* *mynsth* *ogrās* aff *sig*,
 Jtem *swa* som *solennas* *hithe* *wm* *sommaren* *gör* 15
jordena *qwāma*, *swa* *gör* oc *frostith* *wm* *wintren*,
 Oc *skiffes* *krydasāngana* *swa* *ath* *man* *kan* *ga* j
mellen *them* *pa* *alla* *sidhor* oc *rensa* *borth* *grās*,
 Jtem *thimen* til *ath* *saa* *yrthe* *frö* *kan* *ey* *altid*
haffwas *ens* j *swārike* *thy* *fröstit* *gar* *senth* *aller* 20
bittida *borth*, *wthan* *thet* *ma* *saas* j *balyor* *aller*
annor *kar* *bittida* *wm* *wintren* *jne* j *stwffwonne*
 oc *swa* *thär* *wāxa* oc *wm* *waren* *planteris* *wth* j
sāngana, oc *hentis* *altid* *borth* *ogrās* som *wāxer* j
 174 r. *bland* *mād*h, | *Klofflök* *planteris* oc *säties* *tha* *octobris* 25
maanad *böryas*, j *goda* *jord* *swa* *ath* *han* *stander*
skikkelika *öffwersth* j *forenne* som *görs* *mād*h *äryo-*
krokenom, *swa* *standher* *wathnith* *mellen* *forerna*
 oc *hindra* *ey* *löken* *wm* *wintren*, Oc *wm* *varen* *när*
the *börya* *giffwa* *wth* *bladhen* aff *sigh*, *tha* *brythes* 30

aff. swa wardha hoffwodhen tes störrer j jordenne,
 oc när the giffwa styälkan aff sigh tha wridhes
 han oc läggis böydher nidher j jordena, men somme
 säya ath tessens löken kan ey lidha wintersens köldh,
 5 oc skal ty swa planteras som sagth är wm waaren,
 Oc han skal saas oc wptakas tha manen är nädhan
 wndy jordenne, swa hafwer han ey swa starkan
 smak aller lwkth, Jtem laktuca när hon haffwer
 try bladth wäxth flytyes oc planteris som kall
 10 läggiandis dyngio wm rothena oc vatnes offta,
 sidan hon börya thär wäxa tha brytis aff öffwersta
 hiärtabladdith swa widher hon sigh oc gar ey högth
 wp, swa göris oc mädh the yrtenne som hether
 jntiba thet är endiuia hon tol bäter köldh, oc
 15 wm hösthen bindes bladhen samman oc läggis
 mykin aska pa them swa wardher hon hwith oc
 god ätha | Jtem senap. coriander oc eruca thär the 174 v.
 sas skwla waxa oc jnthe flytias aller sätias oc gödis
 jorden före them oc renses gräsith Jtem apium
 20 maa sas aff fröno oc planteras oc flytias oc wil
 mykith wathnas, Apium skal saas tha mayo manadh
 är halfflidhen Jtem palsternakka oc aland saas
 rwmpth j gödda jordh, oc mellen hwarth standit
 aff aland skal wara tre föthers jord mon oc renses
 25 borth gräsith fran rötherna. swa widher alandit sig
 syälffth, och ytersth j augusti manath flytias röt-
 erna oc planteras bästh skwrna j stykke Jtem
 mynta skal planteras aff rötherna j godha jordh
 oc wäskofwlla j mars maanadh, Jtem winrwtha
 30 saas aff fröno wm hösten oc flythies wm waren j
 jordh som är blandath mädh asko oc renses gräsith
 fran henne jdkelika, oc tha haff en hanska wppa

handenne annars waxa böldher pa handenne op
 pysth, Hendher tik tolken pysth tha smör handena
 strax *mädh* olio, Winrwtha warar mangh aar j sinom
 wäxth wthan nokor qwinna thär sina manada soth
 haffwer taker pa henne *mädh* handenne, oc strax 5
 thär äffther sörna hon, Jtem beta saas vm som-
 maren oc flytz oc wathnas wäl, teslikes oc maalle
 175 r. oc ärw godhe til kaall, | Jtem walmoga oc dil saas
 ens vm sommaren Jtem rafanus planteris aff rot-
 enne vm hösthen oc vm waren j gödda jordh, oc 10
 nar hon wäxe wp affwer jordena nokoth tha skaris
 jordhen wp affwer henne swa hölyandis swa bliffwer
 ey rothen hardh, Jtem gräskar skwllw saas j waatha
 jordh oc wäskofwlla först j mars maanad, oc thär
 gräskar waxa gange ey qwinnor thy the wilya ey 15
 waxa när the komma wider them oc mesth tha the
 haffwa sina manadha sywko, Ath gräskar skwla
 warda moghen j swärike takes frödh oc säties j
 korgha *mädh* godho göddo jord haffwandis them
 jnne j stwffwonne oc wathnes jdkelika wm wintren, 20
 oc tha warinth solsken är bärisk stwndom wth, oc
 tha warthimen är warmer kommen säties the korg-
 ana nidher j jordena oc thär latis standa allan
 sommaren swa mogna the frwkthen oc gräskaren
 Jtem capparisk skal sas thär tör jordh är, oc mwrisk 25
 wm kring thär hon star annars widher hon sigh
 wth wm allan yrtagardhen oc fördarffwar alla jordena
 görandis henne ofrwktsamma, the yrthenne tarffwas
 jngen rökth Jtem rödher löker wäxer aff fröno, oc
 skal jordhen ganskans wäl tilredhas för än thet 30
 175 v. saas | Oc enkannelika tilredis jordhen wm hösthen
 oc swa wm waren gödhes oc wmwändis twa resor

oc alla röther borth renses oc swa tha klarth
 wädher är sas frödh oc renses altidh borth ogräs
 Jtem til ath fa frö aff rödhem lök, tak stora löka
 wm waren oc säth j jordhena ena twärhand hwan
 5 fran androm, oc nar the waxa pa stiälkana höge
 stödh them oc bintn langa sprytior mällen ath
 wädhret slaar them ey wm kwl, oc fröd hentis ey
 för än thet är swarthmognath. och tha affskäris oc
 torkes j solenne, Jtem kalfrö. rofwo frö oc hälinga
 10 frö blandis *mädh* wngx sot ena nath för än thet
 skal saas oc stänkis *mädh* wathn rörandis samman
 swa skadar ey lws aller marka them bladhommen
 när the waxa

Klarera tiärw 245

15 Tak färska blötha tyärw oc starka lwth oc blandha
 samman rörandis starkelika til hopa *mädh* enom
 staka, sidhan stande oc sywnke swa ath lwthen
 kan hellas fran tyäronne, sidhan latis ather ren
 lwth pa sammo tyärwna oc röris som för, oc swa
 20 göris fira resor tha gaar lwkthen bort aff tiärwnne,
 | sidan takes haffzwathn oc sywdhes länge, aller 176 r.
 salth oc färs[t] wathn sywdhes samman, oc när thet
 är kolnath takes thär aff en deel oc blandis *mädh*
 the twagno tyäronne rörandis samman starkelika
 25 *mädh* enom káp, sidan stande oc sywnke oc swa
 helles thet salta watnith fran tiäronne, oc latis
 ather mer aff the swdno salto wathneno pa the
 tiärono rörandis samman, oc göris swa fira resor,
 swa bliffwer the tiäran skinande oc klar, sidan
 30 helles wathnith aff oc tyäran säties j hetha solena

fiortan dagha at al wäskan bort torkas, oc jnsäties
 wm nätterna bewarandis fran dag oc räghn, Tässen
 tiäran swa tilredh latis j nyth win tha thet görs
 j swa matto j hwarya smala tyno twa beghara
 tiärw, oc försth röras the twa tiärw begharana 5
 samman mädh twa kannor aff winmostenom, oc
 latis strax j tynnona thär winmosthen är rörandis
 wm kringh gönom sprwndit länge mädh enom káp,
 swa bliffwer winit waraktogt Jtem wm thet kwnne
 tiäna j öleno ma snarlika frestas swa som för- 10
 scriffwit är

176 v.

Sylta kal äller yrther 246

Tak ena stora bredha balyo och läth henne fwlla
 mädh renth räghn wathn sätiandis henne wm som-
 maren thär solen taker vm sommaren hetast hwar 15
 dagh, oc läg renth salth hwit j en korgh aff
 qwistom hängiandis honom öffwerst j wathnith oc
 ther bliffwe nokra daga ath smältas Oc smälther
 alth saltith vth aff korgeno[m] tha lägh meer salt j
 honom til thes thw seer saltith jnthe mynskas aff 20
 korgenom, tha är nogh, Sidan tåk aff balyona lat-
 andis henne bliffwa standande j solenne nokra
 dagha swa far the salsan goda lwkt Oc pröffwas
 hon wara god när man kastar ferskan osth thär j
 oc hau flyther wppe, sywnker osten färsker tha 25
 latis meer salt til oc stande länger j solenne, oc
 förwaris altid fran rägn, Framdelis tha kalen vp-
 hentis äller andra yrther lägis j hwsith en dagh
 ath torkas oc renses, oc ärw nokre store kalstokka
 the klyffwes oc swa läggis j sma standor, oc yrther 30

wälsmakande j bland som är tör fenekal, oc jord-
 hwmbler, sidan | takes twädelen ätikcia oc tridywngen 177 r.
 aff förscriffno salso blandandis samman oc slas affwan
 j standona pa kalen oc läggis nokot twngth wppa
 5 swa at väskan standher altid affwer kalen, Oc när
 tw här aff äta wylth twa kalen j renth wathen oc
 sywd honom wp, Somme förwella honom för än
 the honom sylta* Oc the förscriffna salsa tiänar
 til mang tingh ath sylta jnnan henne:—

10 Förwarilse til yrtagardha 247

Moth marka som äta kaalen, tak semperuiuam oc
 stöth, oc j then sappen äller wäskona läg kaalfröd
 ath stöpas för än tw thet saa, Jtem somme taka
 asko brända aff fikona trä oc strö pa kal markana,
 15 Jtem planteris mangom stadhon bland mädh kalen
 mynta, thet hiälper, Jtem blandis stark ätikcia mädh
 sappen stöth oc trykth aff bölmec oc stänkis pa kal-
 markana Jtem en hop mädh sma krabba läth leff-
 wandis j eth leer kar äller stora krwko mädh wathn
 20 oc säth vth j wädhreth tio dagha j solena | sidhan 177 v.
 stänk thet wathnit pa hwath yrther äller kal tw
 wilt them skadar jnga marka, oc swa ather äffther
 otta dagha stänk thet wathnith, och thär som ärw
 wäggia lys j sängom fördriffwas mädh thet wathn
 25 som krabba ärw swdne jnnan, Myror fördriffwas
 när man stöther samman origanum oc brennesten
 oc stryker pa holen thär myrogangen är, thet
 samma fördriffwer oc bij, Jtem brennas tomma

* Require in libro D fol. 77.

snigla skala oc stötis j asko oc stoppes jn j myro
 gangen tha fly the thādhan, Jtem muggor oc knoth
 fördriffwas mād^h brennestens rök aller galbanj rök,
 Jtem loppor fördriffwas när amurca stänkes offta
 pa golffwith, Äller stötis frödh aff yrthenne hwnda- 5
 käxe mād^h wathn oc stänkes thär lopporna ärw,
 Jtem mys fördriffwas stötandis swartha odhyrth
 mād^h färskom osth samman, aller annath thär
 myssena gerna ätha oc läggis thär the haffwa sin
 gongh, Jtem moth mys som ätha kornith som saas, 10
 wätis sādhen mād^h oxa galla för än hon sas j jord-
 ena, Jtem moth mwlwandher, Tāp ather theras gang
 178 r. vthan tw hol, oc fyl ena sto|ra valnoth mād^h b[r]enne-
 sten oc wax oc tānth thär j eldhen oc läg jn j holeth
 swa ath wādrith driffwer jn röken tha fly the wth 15
 aller dö thär jne aff rökenom, Jtem moth rötthor,
 stoppes holen thär the plāga ga mād^h eke asko tha
 warda the skabbotte och dö thär aff, Jtem orma för-
 driffwas mād^h starkom rök som är aff brānth
 galbanum, hiorta horn bränd geta klöffwa, oc lilyo 20
 röther bränd Jtem somme taka wambena aff enom
 nyslaktadom vādwr oc läggia swa som hon wthaks
 j kalgardhen, och äffther twa dagha tha ärw tith
 samnade alle the marka j kalgardenom ärw oc
 drāpis tha oc ather vithies äffther twa daga oc göris 25
 swa flerom sinnom:—

Mangskona är win 248

Teth win som söth är j smakenom thet är twngth,
 hwith win som är mād^h litith salth j smakenom.
 thet är wäl becommelikith blādhronne, Thet som 30

golan lith haffwer är lostelikith oc bekombir wäl
 til smälta mathen, Thet win som hwith är oc
 törth j | smakenom, thet är goth them haffwa 178 v.
 lösan bwk, thet drikkandes:—

5

Bewara win 249

Tak mosthen oc sywd för än winith är giorth, oc
 honom blanda til winith tridhe delen sw[a] bliffwer
 winit waraktogth til ath göma länge, Jtem annar-
 ledis, Tak renth wathn aff haffweno oc lath thet
 10 standa j källarenom j stenkar eth aar swa bliffwer
 thet goth oc söth sidhan tak aff the wathneno oc
 blanda mädh win mostenom ottationda delen oc
 gipsum fämtionda delen, sidan äffther tre daga
 rör alth samman ganska[n]s starkelika mädh enom
 15 staka, tha bliffwer thet win[i]th ey ath enasth war-
 aktogth länge wthan jamwäl faar fagran lith,
 gipsum är enahanda kalk hwithher, Jtem annarledis
 Tak tre vncias törra qwaado oc stöth sma oc läth
 j karith thär winith är oc rör wm kringh mädh
 20 enom staka, swa bliffwer winith goth görandis wäl
 pissa, Jtem then win mosth som | haffwer förmykith 179 r.
 wathn fangith aff rägneno tha han tryktis bätres
 swa Sywdis aller mosten swa länge ath tiwgwnde
 delen är borth swden, oc latis thär j hwndradande
 25 delen aff gipso, Göra söth win aff bey[s]ko, Tak
 twa skala aff biwg myöls kly oc rör samman
 mädh winith oc läth j karith thär winith är,
 somme taka dräggena aff sötho vine oc lätha j thet
 winith som är beysth rörandis samman, Jtem göra
 30 win wäl lwktandis Tak törra pors knoppor oc stöth

oc lāth j winith rōrandis samman, oc affther tyo
 dagha sila then fran oc lāth winith j tynnorna,
 Jtem göra sōth win Tak feniculum oc saturegiam
 likamykith oc lāth j winit oc thār bliffwe rōr-
 andis samman, Jtem göra nyth win synas wara 5
 gammalth Tak beyskan mandwl. malyrth. fore
 qwadho oc fenumgrecwm stōtandis sōnder swa
 mykith som tarffwas, oc aff the lath en beghara
 j hwarya kanno vin latandis standa, oc stwndom
 tarffwas at thār til mād^h latis miram oc aloe stōt 10
 j pulwer oc blandat mād^h honagh oc latith j winith,
 Jtem göra gammalth win synas, thet som är ey gam-
 179 v. malth. | Tak yrthena mellilotum tw lod, glicirize
 roth tw lod aller fira lod, nardum fira lod, aloes
 fira lod, stōth alth j mortarenom, oc lāth sex skedher 15
 thār aff j hwar fiārdwng som winith är oc sath
 them thār rōker är swa synes thet ma[n]gha aara
 gammalt wara drwkkith Jtem göra hwith win aff
 swartho win, Tak brōd bakath aff bōno myöl oc
 lāgh j tynnorna til winith, aller rōre samman try 20
 aller fira hōnsa āgh oc vin oc sla j tynnorna rōr-
 andis samman mād^h enom staka j tynnonne swa
 bliffwer winith klarth när thet standher twa dagha,
 Jtem brennes aska aff wintrā som bāra hwith win
 oc lāt^z j winith tha gör askan winith hwith, oc 25
 aska aff wintrā som bār swarth win gör swarth
 win hwar hon lāt^z j vin oc täppis ather affwan j
 firetio dagha bliffwer thet swarth, Jtem göra starkth
 win aff lātto vine, Tak yrthena altea bladhen aller
 rothena oc sywd oc lāth j win tynnona, Aller tak 30
 bladhen aff bosbon trā oc lāth j winith, Aller frō
 180 r. aff yrtenne apio latandis j winith | Jtem göra

klarth win aff hardo vine Tak tyo peparkorn. oc
 pistacia xx oc stötis oc blandis *mädh* win oc latis
 j tynnona rörandis länge oc saktis sidan Jtem
 göra nyth win klarth oc synas gammalth Tak
 5 squinantos viij lod. aloe viij lod. masticis ij lod.
 cassie ij lod. pepar ij lod. spica j lod. mirram ij
 lod stöth alth j granth pulwer oc sikta, oc när
 winmosten görs j kareno borthskwma all winbären
 som opflyta, oc läth j karith iij skala *mädh* pulwer
 10 aff stöttom gipsom rörandis starkelika twa daga j
 kareno *mädh* enom staka Tridye daghen tak aff
 förscriffno pulwer fira skedher moth hwarya tyo
 kannor win latandis j karith oc nokoth annath
 win til *mädh* rörandis starklika oc länge samman
 15 ath alth blandas wäl, sidan tåk affwer karith alth
 wtan eth holl thär wädrith kan wthga j tywghw
 dagha sidan täp alth samman, Oc när som tynnorna
 täppas affwan thet skal göras *mädh* asko rörda
 samman *mädh* wathn, Jtem göra win moth pesti-
 20 lenciam Tak en lithen fiärdyng *mädh* godan win
 mosth oc xvj lod *mädh* stötto törro maalyrth, oc
 | bindes j eth linneth klädy granth oc läggis nidher 180 v.
 j then fyärdyngen j firetyo dagha, thet winith bliff-
 wer mykith helsosampth maganom at drikka

25

Gödha snighla 250

Tak snigla som krypa j gräseno haffwandis sith
 hws *mädh* sigh oc gör en deegh aff wathn oc myöl
 och läg jn j ena lerkrwko trykkiandis alth wm
 kringh krwkona deggen, oc warj tha likowäl nokor
 30 sma hol pa krwkonne snighlommen til anda rwm,

oc swa hwälff krwkona pa en hop mädh sniglom
swa ätha the degheñ oc gödhas, sidhan sywdis oc
skwmes j mangh wathn oc ätis mädh pepar, Jtem
the öxlas mykith,

Brenna kalk 251

5

Kalk ognen skal wara tyo föther pa bredhetena,
tywgw föther paa högderna, oc öffwerst samman
dragen swa ath han haffwer ey thär wthan tre
föther pa breddena, Jtem somme haffwa ey wthan
181 r. en ogns mwn. och somme | twa, Än är ey wtan en 10
oghns mwn thaa göris en dywp graff jñne j ognenom
thär askan sankas j oc ey wthskares tha Ärw twa
oghns mwnna tha tarffwas ey haffwa the förscriffo
graffwena, thy mädhan elden brindher j androm
oghns mwnnenom wthdragis askan aff androm, och 15
aktis thet ath jamlika brindher j ognenom badhe
nätther oc dagha, Oc jnsäth godhan kalksten wäl
hwitan oc hardan Oc ognen byggis swa ath han
är nidre j jordenne mwrader swa ath jñthe wädher
kombir blasande j honom, oc förwara pa alla sidhor 20
ath jngen eld äller wärme wthgar, vtan ath enasth
öwersth När kalken är nogh brendher tha är thet
tekn thär til ath öffwersta stenana ärw nogh brende.
oc the nedherste stenana brende falla och eldhen
giffwer jñghen rök aff sigh:—

25

Släkkia kalk 252

Kalken brendher gither lighath tör osläkther j
mangh otaliken aar, oc är swa eldhen gömdher j

honom, Förris kalken tith som han skal brwkas til
 mwrningh oc läggis paa jamna markena the osläkthe
 stenana oc ey mykith tiokth, oc wm kringh them
 läggis en högher karm *mädh* sandh täth samman
 5 slaghen *mädh* skofflom ath han jnne | halla kan 181 v.
 wathnith, sidhan bär^{is} hastelika nogh wathn pa
 then kalken swa at wathnith standher affwer kalken,
 Än the som ey bära nogh wathn pa kalken j
 släkningenne the fördärffwa kalken thy han brenner
 10 sig wp oc bliffwer som aska, oc thet göra the som
 kalken wilya sälya *mädh* spannom wthmälandis

Sandh til mwra 253

Saandher til ath göra mwra är manghskona, sommer
 är swarther oc graffz wp aff jordhenne, sommer
 15 hwither oc taks j strandenne äller sandbakkom,
 sommer är rödher oc han är bästher Jtem aller
 sandher skal pröffwas swa, När man taker sandhen
 j handena oc krammar starklika samman handena,
 gnislar äller skaffwar tha sandhen tha är han godher,
 20 Jtem annarledis Takes sandhen och kastes pa eth
 hwith klädy oc sidan ristes klädith. Är thet swa
 ath klädith wardher tha jnth^e orenth aff sandenom
 tha är han godher, Jtem then sandhen som taks
 aff haffz strandenne törkas senth j mwrenom thy
 25 han är salter oc thy tarffwas läggia honom j fristh
 | wathn nokra dagha til at draga vth aff honom 182 r.
 saltith för än *mädh* honom mwras. Jtem then sand
 som är swarther oc graffz wp aff jordhenne mwr^{is}
 strax oc latis ey länge liggia j solenne äller rägneno
 30 thy han thär aff förwärras:—

Blanda saandh oc kalk 254

Naar kalken är wäl släkther som förscriffwith är
 tha blandis j honom aff them sandenom som är
 wpgraffwin aff jordenne swa mykith at then sanden
 är tre dela och kalken är fiärde delen, Är sanden 5
 hwither oc takith aff strandenne äller j rinnande
 vathn tha blandis twädelana aff sandenom oc tridy
 kalken, Jtem kalk brennes oc aff marka skalom,
 oc sandher görs aff stenom stötandis them söndher
 oc sallas oc mwres medh them thär ey annad finnes 10
 j landhen, Jtem hwi gör kalken starkan mwr när
 han faar wathn oc sand tilblandath, saken är thetta,
 Thy all natwrliken tingh ärw aff fira elementh
 skapat, oc the som haffwa meer aff wädreno ärw
 lättaren, the meer haffwa aff watneno ärw blötaren, 15
 The meer aff jordenne ärw hardaren, the meer aff
 eldenom haffwa ärw bräkelikaren, swa ärw stenane,
 ware thet swa ath the stöttos smaa oc jnthe brendos
 182 v. jnthe binda the | j mwrenom än tha the waro
 blandada mädh sand oc wathn, Men när stenana 20
 vardha brende j oghnenom tha mista the sina
 hardheth oc wädhrith jngaar j them. sidan när the
 släkkias jngaar wathnith oc eldhen oc wädrrith
 wthgaar oc bliffwer blöther, oc thet bepröffwas
 mädh thetta, När man wil wägha nokra stena för 25
 än the sätias j oghnen ath brennas, wäl takas the
 thädhan wth brende lika store oc hele oc trydywngen
 är mynskath aff wikthenne, oc thy wilya the kalk-
 stenana haffwa sandhen j then stadhen oc swa torkadhe
 samman bindha mwren

Göra rwdho äller fiska damma 255

Försth är rwm meth oc jordmonen skodhande, thy
 allom stadhom är ey tilfälle göra fiskadamma, Är
 jordmonen swa wordin ath nokor lithen wiik är
 5 jn aff haffweno äller syönom thär som kan aather
 täppas *mädh* törffwal tha ware dammen snarasth
 bygdher Äller graffwes jordhen wth thär nokot
 kär äller mose är wändandis tik nokon rinnande
 båk, oc göris en högher torffwal starker alth vm
 10 kringh | oc thär som vathnith skal wthlöpa gö[r]is 183 r.
mädh kopar skiffwor hwggandis sma hol pa them
 swa ath jnga fiska kwnna thär gönom vthlöpa,
 Är thär ey rinnande wathn j dammen tha bliffwer
 ey wathnith altid färsth, oc graffwes swa dywpth
 15 ath wathnith kan ey bothn frysa wm vintren thär
 som pläga vara starker vinther Oc byggis helst
 swa ath fiskana ey förstanda ath the ärw jne lykthe,
 oc planteris trä wmkring som skyggia oc wnder
 them jnganga fiskana oc göma sigh, sidan bygth
 20 är släppes ther jn alskona fiska som ther ögxlas
 kwnna oc leffwa, Men ther dyy bothn är truffwas
 wäl kroppor oc swthara, aal. näyenöghon, oc skall
 fiska oc andra flere teslikis, oc giffwes fiskommen
 offtha math alskona aff[s]krädhy aff stekarhwsom aff
 25 tarmom aff slaktara bodhom, smaahakkath äple äller
 roffwor, oc annath thet them tyänar til math, oc
 takes ey aff them första aaren swa ath the jw ärw
 wäl ögxladhe mange, oc wm wintren hwggis en
 wak wp wm dammen frys oc giffwes them ätha
 30 swarth brödh:—

183 v. Jtem til ath taka fiska ärw mangskona konsther
oc snille som är mädh nooth nãth reffwa. kroka.
myärda lana kisthor sãnke myärda wadher vthlöpor.
katizor. haamor ströö etc^{ra} och hwarth landh haffwer
jw nokra enkannelika konsth til ath taka fiska hwilkith 5
length ware aff scriffwa:—

Sequitur in libro D folio 96, Brygia ööl

VÄDERLEKSKALENDER

Aff tessom äffterscriffna kannedom ma aker-
 mannen aller syö men sig regera j nokre matto
 vitandis när the skwla sig skynda j sinom gern-
 ingom oc sig förwara Thi hymmelsens lop haffwer
 5 sigh j tolke matto oc planetannas, Jtem börya
 waaren xv dagha för aller xv sedermera än rätter
 waarthime är thet vanskar ey mykith när wäder-
 leken sig swa haffwer at gernynngen kan fwlkomp-
 nas Oc heller börye akermannen eth stykke pa
 10 wintertalith ath brwka sin aker, men framlidhen
 oc närwarandis tingh maaghom wj witha til wisso.
 och gwdy tilhörer ath enast witha kommaskwlandis
 tingh wisselika, En planetha kan wäl hindra the
 andro planetennas kraffth ath ey skeer altidh thet
 15 wäder som tekknas oc bebodhas skwla komma thy
 kan ey menniskonnas wnderstand witha alla saker
 fwlkomliga som ske j hymmelsens gangh oc androm
 natwrlikom tingom, Likowäl the som til stridh
 seghla aller äffther köpslaghan rätta the sigh äffther
 20 tessom wäderleksens gangh tha blifwa the syällan
 skipbrotha aff storm,

J A N V A R I V S

269 v.

1 dagen j januarij manad ovist vädher
 3 dagen mangskona stormande vädher
 4 dagen swdwesth oc stwndom rägn

- 5 dagen mangskona storm
 8 dagen swdväst aller nordwesth
 9 dagen swdwest mädh snyö
 12 dagen owisth wädher
 13 dagen stormande oc ostadogth väder 5
 15 dagen stor storm oc ovist hwadan
 16 dagen västan väder aller sönnan mädh rägn
 17 daghen storm oc stor köld
 18 dagen teknas vestan storm
 23 dagen rägn wädher 10
 24 dagen teknas storm. stwndom kombir
 27 dagen twäskona storm wädher
 28 dagen sönnan aller västan storm mädh rägn
 31 dagen storm väder. oc stwndom teknas

Lucanus

15

Nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur
 Venalesque manus: ibi fas. vbi maxima merces

270 r.

FEBRUARIUS

- 1 daghen j februario sönnan wädher oc stwndom
 swdosth mädh haghel 20
 3 daghen nordan väder aller nordvästh
 5 daghen starker storm oc blaasth
 7 daghen kombir vestan nordan wädher
 8 daghen blifwer starker storm
 11 daghen sönnan väder bliffwer, thär som warm 25
 land ärw bindhes vingardana wp oc graffwes
 oc skäris qwistana aff trån oc flytyes trä, oc
 planteris oc tilredis yrtagardha
 13 daghen starkth stormande väder
 14 daghen vmskiftis wädhreth 30

- 15 daghen är stwndom storm
 17| dagana vestan nordan aller vestan sönnan vädher
 18| mädh haghel oc dymbo
 21 daghen börias nordan väder oc gerna haller trätio
 5 dagha, svalan kombir j gen
 22 daghen kalth vädher nordosth oc stwndom mädh
 räghn
 23 daghen mangskona storm
 24 stormande väder, planteris vingarda oc hwath
 10 som tarffwas flytias.

M A R C I V S

270 v.

- 1 daghen vestan aller vestan sönnan vädher mädh
 haghel
 2 dagen nordan vädher
 15 4 dagen nordwest oc stwndom swdwesth blaser
 kalth
 7 daghen bliffwer nordan vädher
 13 dagen komber nordan vädher
 14 daghen nordwest aller swdhwest blaser, här til-
 20 redas yrtagarda oc fran första dagen j mars
 maanad til 23 dagen är bäste tidh til at aff-
 skära vinträ grenana til ath planthera oc ympa,
 gärdha oc rensa ängia
 15 dagen bebodas storm
 25 16 dagen kombir starkt kalt väder
 17 dagen vardher nordan vädher
 21 dagen komber nordan vädher
 23 dagen räghn oc stwndom snyö
 24 dagen teknas storm
 30 25 dagen är jamdygn vm vaaren Tha skal trädan
 ärias oc thär som feth aller waath jord är

24—101510. Peder Månssons Skrifter.

oc al trä som tarffwas affskäras göris för än april
jngaar, gällis diwren, saas milium oc panicum,

271 r.

A P R I L I S

- 1 daghen teknas storm
 4 } dagana nordwäst aller swdwesth komber vädher 5
 5 } mädh hagel
 6 daghen stwndom storm mädh frosth
 7 }
 8 } dagana vestan oc vestan sönnan vädher tekna
 9 } storm 10
 10 daghen teknas storm
 12 daghen kombir storm, Til tessan thiman ärw
 wingardana redandis thär som kalt land är
 13 daghen komber blasande storm
 15 dagen starker storm oa ostadog dag oc väska 15
 18 dagen teknas til reghn
 19 dagen teknas til regn
 22 daghen är vartimen halffgangen reghn kombir
 oc stwndom hagel
 23 daghen. vestan aller vestan sönnan väder mädh 20
 rägn
 24 dagen teknas stormande väder
 29 dagen vestan sönnan väder mädh rägn
 30 dagen vestan väder mädh rägn
 31 dagen teknas storm 25

271 v.

M A I V S

- 1 } dagana sägs solen haffwa en gang
 2 } dagen är nordan vädher

- 3 dagen teknas storm
 5 dagen teknas rägn
 6 dagen teknas blasande väder
 7 dagen nordwesth blaser
 5 9 dagen nordan aller nordvest mädh rägn
 10 dagen nordvest aller nordan mädh rägn
 13 dagen teknas storm, renses akkana aff tistil oc
 ogräs, graffwes vm vng trä
 15 dagen vestansönnan vaath wädher
 10 16 dagen vestan sö[n]nan vather dagher
 17 } dagana vestansönnan väder mädh rägn
 18 }
 21 dagen nordan aller vestan sönnan mädh rägn
 22 } teknas storm
 15 23 }
 25 } dagana nordan väder, klippes faaren, oc graff-
 26 } wes vm trän, oc the som haffwa saath akren
 27 } mädh lupinum ath gödha honom, nw skal han
 20 } ärya wp then akren, lupinus är eth ärtha slag
 beysth, och hwar thet saas förbättras jordhen

I V N I V S

272 r.

- 1 } dagana stor blasth, oc rägn
 2 }
 7 dagen nordwest aller nordhan
 25 10 dagen nordwest stwndom mädh rägn j tessom
 dagommen kastis jorden ater wp til bärande
 trän vm kring. oc äryes aakrana
 13 daghen böryas heth wädher
 19 daghen teknas storm
 30 21 dagen teknas storm

- 24 | dagana är solhwarff vestannordan vädher mädh
 25 | hita
 26 |
 29 dagen Starker storm, j forscriffnom daghom
 berghes löff til fänadens födho, Takes fran bi-
 stokkom honagit the som fwlle ärw, oc bywgh
 skyrdhen böryes, oc höö börgnyngen böryas j
 them landom som är köld

272 v.

IV LIVS

- 1 dagen vestannordan aller sönnan mädh hita 10
 6 daghen stor hithy
 9 daghen teknas stor storm
 10 dagen nordan vädher, trädhan äryes oc j nädenne
 nw hwgges skogen til at rydya ther ey skal
 telnyngana vaxa, 15
 20 daghen nordwästh blaser
 24 dagen teknas storm
 25 dagen vestannordan aller vestansönnan
 26 dagen. heeth dimbo vädher
 29 dagen teknas stormande vädher 20
 30 dagen teknas storm, oc widher haffwith mognar
 all säd j forscriffnom thima, oc skal jngen manad
 försymas ath graffwas wm wng winträ til thes
 höstens jamdyngn kombir Jtem affwer tessa
 twa manadana som är julium oc augustum 25
 giffwes morgon oc qwällom faarwmnen äta löff
 oc qwista hwggandis nider före them,

Est graue prestare grauius prestanda negare
 presto perdo rem, nego perdo petentis amorem

A V G V S T V S

273 r.

- 1 dagen vädher ens arlikan kommande
 4 dagen teknas storm
 7 daghen. stor hithy oc mwlith väder
 5 12 dagen böryas hösthen
 13 daghen teknas stormande vädher
 14 dagen teknas oc storm
 20 } dagana teknas storm oc tordon bliffwer
 21 }
 10 23 daghen bliffwer storm. oc räghn
 26 daghen. stwndom kombir rägn
 29 daghen stwndom rägnar
 30 dagen lyktas oc vmwändis thet vädrit som först
 böryadis j tessom manadenom oc än tha blaser
 15 starkasth
 31 dagen blaser oc stormar vädrit j tessom thim-
 anom jmpas mädh plasther fikona trä, oc harff-
 wes akrana som ärw aardhe, oc för saas lupini
 til ath göda jordena, oc när the ärw wpwäxthe
 20 äryes nidher Jtem thär som är kalt land äller
 mykit rägn repes löffwit aff winträ swa mognar
 winit bäther än ey thär heth är. vthan heller
 skyles mädh löff oc androm tingom

S E P T E M B E R

273 v.

- 25 1 dagen stor hithi
 2 daghen stor hithi
 5 daghen nordan väder äller nordwest
 7 dagen teknas stor blasth

- 11 dagen västan wädher, j tessom thimanom thär
warmth är affskäris winbären, oc äryes akrana
- 13 dagen teknas storm
- 17 daghen västan aller sönnan väder
- 18 dagen västan aller nordan väder 5
- 21 dagen nordvest aller swdwesth mädh muto rägn
- 22 dagen teknar storm stwndom rägn
- 23 dagen teknar storm stwndom rägn
- 24)
- 25) dagana jamdygn wm hösthen oc teknas rägn 10
- 26)
- 27 dagen nordvest aller vestan wädher mädh rägn
- 28 dagen teknas storm, vinit affskärs nw, trykkes
oc latis j tynnor som ärw twagen mädh salt
wathn oc törkadhe 15

274 r.

OCTOBER

- 1) daghana bodhas stor storm
- 2)
- 4 dagen teknas blasande wädher
- 5 dagen teknas storm 20
- 6 daghen östan wädher
- 10 dagen nordvest aller westan väder mädh rägn.
- 13) dagana swdwest mädh köldh oc stwndom mädh
- 14) rägn, thär mykin köld är bärgas nw vin oc
korn oc nw saas winthersädhen 25
- 15)
- 16) daghana stor storm oc stwndom rägn
- 17)
- 19 dagen räгна pläga stwndom
- 20) dagana teknas storm väder 30
- 21)

- 22 dagen swdväst. stwndom rägn
 25 dagen tekna storan storm
 26 dagen tekna storm
 28 dagen storm *mädh* frösth oc ijs
 5 29 dagen, Blaasande vädher
 30| dagana teknas storm, Nw flyties trä oc säties
 31| j jordena,

N O V E M B E R

274 v.

- 10 1| dagen teknas regn
 2|
 3 dagen stormar oc regnar
 6 dagen nordwest storm *mädh* köld
 7 dagen teknar storm. sönnan *mädh* rägn
 8 dagen teknar storm oc är kalth
 15 9 dagen börjas vintren, sönnan äller södwesth
 stwndom *mädh* rägn, Nw saa alla bönor oc
 ärter dagen för än manen gar j fylle oc äryes
 nidher strax j wäl gödda jord:
 13 dagen owist väder. yffterst fagert
 20 16 dagen. swdwest äller stort östan
 17 dagen östan. stwndom sudwest *mädh* rägn
 18 dagen tekna storan storm
 20 dagen östan väder köld *mädh* rägn
 21 dagen blasth *mädh* köld
 25 22 dagen teknas storm
 25 dagen blasth *mädh* köldh
 30 dagen nordvest äller svdvest *mädh* rägn Nw
 redes til hema j hwsommen thet som är til
 alskona bohagens anbwd

275 r.

D E C E M B E R

- 1 dagen owisth wäder yfterst fagerth
 6 dagen teknas störm
 7 dagen vestan aller vestan sönnan mädh rägn
 11 dagen nordan aller swdwest mädh rägn 5
 13 dagen blaser kalth wädher
 17 dagen solhwarff oc teknas storm
 18 dagen vädersens wmkastilse
 23 dagen teknas storm
 24 dagen teknas starkt wädher 10
 27 dagen teknas storm
 29 dagen blasande storm
 30 dagen teknar storm
 31 dagen blasande wädher. Jtem j tæssom thidenom
 skal jordhen jnte röras mädh järn, j tessom 15
 thidenom hemtas oc pärsas olyo bären
-

K O N S T B O K

Aff allom tingom, dywrom, fiskom, foghlom, maa 122 r.
 göras salth, brennandis them försth j asko, swa
 som salth görs aff asko som bränd är aff trä aller
 aff kalk som brändher är aff stenom, och the ting
 5 som natwrlika ärw rödh göra aff segh röth salth,
 män the tingannas brennilse skal göras jnwärtis j
 lykth kar, Oc wil tw brenna salt aff blod, tha
 törka thät försth, oc goth är ath tw försth smälther
 twa dela almennekit salth j viij dela blodh, oc
 10 sidhan törka alth, oc thär äffther brän thät j
 ognenom thär glas plägha göras, aller leerkrwkor,
 aller j ognenom som kallas reuerberationis ena nath
 oc en dagh, Jtom är thät nokra handa dywra köth
 som ey kan törkas tha läg thät j nokoth kar wäl
 15 täpth mädh ler ath jnthe wädher wth gangher bren-
 nandis thät j twa dagha wthan salth, oc sidhan
 sywd thät j fira dela räghn wathn, til thäs wathnith
 är affswdith til hälfftena oc än lith meer, Sidan
 distillera wathnith aff mädh filtenom, oc thär nästh
 20 löpna thät wathnith pa saktom eldh, oc tha haffwer
 tw salth aff dywr oc thät affwer gaar annor salth
 til ath smälta mädh, Sidhan smälth thät j twa dela
 räghn wathn, oc säth thät swa nidher j dyngiona
 ena | wikw oc thär aff bliffwer thät hwassaren, 122 v.
 25 Sidhan löpna thät pa askonne heto, oc är thät swa

at thät jngangher när tw läggher thät pa nokon malm, tha är thät got, Män gangher thät ey jn, tha smälth thät ather, oc ather löpna thät, Jtem salth swa giorth aff mwlwandrenom brendom löpnar qwekselff görandis thät harth, oc wändher kopar 5 j gwl, oc järn j selff, Somme taka halffdelen aff pwlweres talpe oc twadela salpether görandis konstena oc alskona salth haffwer natwr til at ganga j gönom, oc stadfästa, oc subtiliera j eldenom,

Kalk aff gwl

10

Gwl wändis j kalk, j yppeth kar sath j glas ognen thär glas göra j x dagha, Äller j xx dagha j ognenom reuerberationis, oc sidhan dragh wth saltith aff them kalckenom mädh räghn wathn distillerath mädh glas hiälmenom, sywdandis twa resor j eno kopar 15 kar, oc wathnith warj fira sinnom swa mykith som kalcken är, oc sidhan löpna thät, oc wm tw ather wändher thät j kalk tha bliffwer han hwither j tre dagha j ognenom reuerberationis, Oc thät är ey wndher, thy al rödh tingh aff hwilkom golheten 20 taks bliffwer hwith, oc swa är hwith lykth wndy rödhom lith, män ey röth wndy hwithom lith, oc
123 r. thy rödheten haffwer | hwithetena wndy segh, tak then kalcken brennandis j tyo dagha ensambnan, oc sidhan dragh thär wth aff salth som förscriff- 25 with är, oc thät ather bliffwer brän ather j kalk oc han bliffwer hwither, oc wm tw then kalcken smälther tha bliffwer thär aff qwekselff, män läther tw ather thät saltith til sin hwita kalk oc thät smälther samman, tha bliffwer thär aff elixir til 30

ath litha oc wmwända selff j gwl, oc til ath litha
tilreddan kopar j gwl lith

Kopar görs j kalk

Kopar görs kalk j yppeth kar j .36. dagha äller j
5 tw[a] manadha j enom glas smidyo oghn, oc bliffwer
tha rödher som blodh, Aff hwilkom kalk tha wth-
dragh salth swa som förscriffwit är wm gwlith,
oc thät bliffwer elixir, Jtem skal tw witha ath
salth aff hwath som hälsth malm rättelika giorth
10 stadfästher oc lithar qwekselff, oc thät wmskiffther
en lith j annan lith, oc en stadga j annan stadga
före sina hwashetz skwld,

Bly görs j kalk

Bly görs til kalk oc han bliffwer gol j oghnenom
15 reuerberationis, män bätre j lyktho kar, äller j
oghenom thär glas göras, hwilken naplika rensas
aff sinne swartheth j xxxv | dagha, läth honom 123 v.
tha bliffwa j oghnenom sattan raa j twaa manadha,
oc han fwikomnar segh syälffwer oc bliffwer rödh
20 gol, oc tha dragh wth salth aff honom swa som
förscriffwit är wm gwlsaltith, oc mädh the salteno
lita selffwit j gwl lith, oc en del aff kalckenom
kastas pa fäm dela qwikselff, oc en del aff the
qwikselffwenom pa tyo dela selff, oc sidhan aff the
25 selffwenom en del pa 50 dela annath selff, oc aff
dräggonne aff hwilko tw tokth saltith gör som
förscriffwith är wm andra dräg, oc thätta saltith
är hwassasth, oc halfastasth ath aandommen,

Järn kalk

Järn flas j spaan oc wäthes wäl *mädh* rödho
 ätikkio, oc törkes widher elden, oc sidan brennes
 j oghnom reuerberationis, äller thär glas görs, j
 30 dagha, oc sidhan gör thär aff salth som för- 5
 scriffwith är wim andra, Jtem järn salth törkath
 j solenne sidhan thät är giorth, oc ath smälth
 wndhy dyngionne, oc ather torkath j solenne, oc
 swa aff the en del lätis pa twa dela rensath oc
 twagith qwekselff j en ampwl wäl täptan en halffwan 10
 dagh, sattan pa warma asko, tha löpnar thät qwek-
 selffwith j pwlwer som röth blodh giffwandis stark-
 124 r. aren eld wndy, oc dödgar annath | qwekselff, oc
 theslikes thät qwekselffwith som tw jndrikker *mädh*
 the wathnenno j hwilkät tw smälthe järn kalken, oc 15
 sidan gwl kalk,

Selff kalk

Selff wändis j kalk j fäm dagha j förscriffnom
 oghnom *mädh* sale alkali, män thät selffwit skal
 rensas för oc smältas, oc sidhan thät är fwlkomnath, 20
 tha litar thät qwekselff hwith oc stadfästher, oc
mädh the qwekselffweno swa fästo arbedha pa
 hwath malm tik tåkkes som förscriffwith är, oc
 thät gör hwitan leth som bliffwer stadogher, Oc
 en del aff tässo salteno litar 40 dela aff qwekselff- 25
 weno, kastandis thät qwekselffweth som litath är,
 pa thät qwekselffwith som ey är litath, och thät
 kan ey göras litandis röth, thy thär til tarffwas
 mera lither til ath wmskiffa lithen, Oc en del aff

täso qwekselffweno kastadher pa x dela kopar
som giordher är hwither oc blöther. wändher thät
j selff,

Then kalk

- 5 Then görs til kalk j atherlykto kar j förscriffnom
oghnom thär glas göras, aller reuerberacionis, oc j
sammo matto som förscriffwith är, Män saltith görs
sidhan mädh räghn | wathn, oc thät saltith är stark- 124 v.
asth til at sammanlöpnä qwekselff, oc ypparen än
10 saltith aff selffweno, thy thät haffwer j segh mera
qwekselff, oc mere delen aff the wphöyes, oc thät
wphöy mädh almennelikit salt, oc sale nitry, oc
snararen fwlkomnas än qwekselff, oc är ey mindre
j sinne krafft än qwekselff, thy thenith war qwek-
15 selff j sinne wpbörvelse, Oc the dräggen som bliff-
wer ather brän til kalk j wphöyelse kareno, oc gör
thär aff salth som förscriffwith är, Jtem samuledis
är görandis aff bly, thy en del wphöyes aff honom,
oc aff hans dräg gör som förscriffwit är, Jtem är
20 witandis at wm then oc bly brennas en dagh j
ognenom reuerberationis swa som krwko makara
göra, tha fwlbordas the askan snarlikaren til ath
göra kalk aff hänne oc täslikes til salth, oc annath
som här äffther scriffwas, Oc thy är witandis ath
25 hwar oc en malm ma wmwändas ey ath enasth til
kalk oc salth, vtan jamwäl til gwl oc selff, Oc bly
brennes til kalk j xx dagha j oghnommen som
ärw förscriffne, oc thy är witandis ath glas smidyo
ognen är bättre til ath göra kalken j honom, oc
30 oghnen reuerbe|rationis är bättre til ath göra saltith 125 r.
j honom, Oc när nokor malm giordher kalk standith

haffwer j tolkom eldh j xx dagha aller längher, tha är jnthe ather j honom thät som kan flygha borth, oc thy tarffwas han ey längher hallas j eldenom, thy tha är bewislikith ath gwlith som jnwärtis är bliffwer ather qwarth oc selffwith mädh, 5

Järn kalk

Järn filspaan drwkken aller wäth mädh ätikkio göres j kalk j xviiij dagha, oc bliffwer fwlborderliken til gwl, oc beqwäm bliffwer aff thät ath thät brennes, oc gywtz mädh blöthom tingom, 10

Selff

Selff j sinom inwärtelika warilsom är gwl än tha thät är hwith oc swa bliffwer hwith ä hwrw länge thät stander j eldenom, wtan swa är thät brennes til kalk, oc sidhan wthdraghs aff the saltith, oc 15 dräggen som ather bliffwer brennas j kalk oc tha wändis lithen til röth mädh annar tingas tilblandilse, oc bliffwer gwl,

Then

Then giorth kalk j syw dagha, oc sidhan ather 20 smälth bliffwer selff, oc swa länghe ma then standa j eldenom ath thät bliffwer selff förwtan alla andra 125 v. tilblandhningh | Jtem thy thenith haffwer j segh mykla väsko aff qwekselffweno, thy skal han haffwa lithen eldh tha han brennes til kalk, annars minskas 25 han förmykith, thy matteliken hithe stadgar wäskona

oc fäste hanne, Oc thy läggis thenith nidher j
jordena oc aska affwan wppa, oc swa spanor pa
brinnandis, män *mädh* theneno läg j jordena thät
som är saaghath aff trä aller saagho spaan granner
5 som myöl, oc thät är mykith lönlikith j konstenne,
oc thät samma är oc görandis bly som tw wilth
wända j selff, män redhandis thät til gwl tarffwas
starkan eld til ath göra thät röth,

Järn

10 Järn är mykit stadfäst, oc bästh til gärning j
tässe konstenne, män thät wil haffwa longan thima
oc mykith arbedhe, thy thät är mykith törth j
segh, män kan thät vändas til hwitheth oc göras
wekth som selff tha bliffwer thät stadogasth, oc ey
15 kastar sin lith sath pa tästen, Thy smält thes fil-
span *mädh* arsenico, euforbio, tartaro som bränth
är j kalk, sale alkali giort aff alwn, oc giwtis offta
j olyo tartarj oc tha bliffwer thät fwlbordath,

Kalk

20 Kalker giordher aff bly, kopar, oc järn | skwla swa 126 r.
mykith brennas ath the ey *kwanna* mera *mynskas*
aller lithen mista, oc tha bliffwer thesas salth
stadog, oc them offtha smälth wndy dyngionne,
oc ather them löpna j solenne, til thäs the bliffwa
25 som en olya, oc tha stadfästa the qwekselff, oc
ather thät qwekselffwith fästher annath qwek-
selff,

25—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

Salth aff malmom

Salth aff malmom som blandath är *mädh* qwikselffweno j wphöyelsommen, smälth wndy dyngionne, oc löpna ather *mädh* solennas värma, oc thät gör tre resor, aller yfftharen oc thät löpnar qwekselff som raath är, Jtem saltith wthdraghs aff kalkenom *mädh* fristh wathn distillerada sywdandis, oc sidhan löpnandis j solenne, oc ather smältandis wndy dyngionne, oc distillerande *mädh* filtenom, oc sidhan törkes, oc en del aff the salteno giffwer lith 10 pa hwndradha dela selff, aller bly, oc en del aff the stadfästher fäm dela qwekselff raath, oc sidhan hwar delen aff the hwndrada dela fästher, Jtem malmannas salth oc kalk giffwir ingangen j annan malm, oc thär före arbedhas the, 15

126 v.

Göra saapo wtan eld

Tak alwn 3 dela, osläktan kalk j del oc gör starka lwth swa ath eth ägh kan flyta pa hänne, oc aff the lwtenne tak iij bochal, oc eth bochal almenne- lika olyo, oc thät alth rör samman, oc thär j läth 20 ena klarheth aff samman slaghin ägh, oc ena sma skal myöl af amidum 2 lodh, wictril wäl stöth, blandis alt samman rörandis j tre thima jamlika, Sidhan läth thät standa en dagh, Sidhan tak thät wth aff lwthenne lätandis thät törkas j wädhreno, 25 oc ey j solenne, oc dogher til ath göra golth haar *mädh* the saaponne,

Hwith saapa väl lwktande

Tak almennelikith twal som goth är oc hakka thät
 j sma stykke, oc sidhan törka thät j skwgganom
 j viij dagha, Sidhan stöth thät granth j mortarenom
 5 oc sälla gönom eth haar saaldh, Sidhan tak aff the
 pwlwereno siktado x besmara marker, yreos goth
 oc granth 8 lod hwita sandali granna vj lod,
 magalippo wäl granth vj lod, myöl aff amido xij
 lod, blandis alth samman j enom mortara, oc thär
 10 til mädh läth weka storacem tw lod, oleum de spica
 swa mykith som en notskal fwl, oc stötis alth wäl
 samman, och | gör thär aff sma balla läggiandis 127 r.
 them j skwggan til ath törkas etc^{ra}

Jtem wil tw än göra the sapona ypparen tha
 15 tak aff musco karat 15, zibeto karat viij, oc stöth
 blandandis j mortarenom mädh förscriffnom tingom
 oc gör thär aff sma balla oc törka som förscriffwith
 är etc^{ra}

Swarth saapa hardh

20 Tak twaal oc hakka smath oc törka, oc stöth, oc
 sikta granth som förscriffwith är, Sidan tak thär
 aff x besmara marker, garofoli granth malna vj lod,
 macis granth malnan iiij lod, rosas swa mykith tik
 synes, ciperj oc sandalj gola lika aff hwaryo tw
 25 lod, Storax blöta, olyo wäl lwktandis lika aff hwaryo
 tw lod, Stötis alth samman j mortarenom, oc gör
 thär aff sma balla torkandis them, Jtem wil tw
 them ypparen göra, tha blanda thär j mwscum, oc
 zibeta som förscriffwit är,

Balla til lwkth

Tak storacem calamitam iiij lod, storacem som blöth är ij lod, belzui iiij lod, olibanum x lod, smälth alth thät samman j enom hetom kopar mortara, oc sidhan läth thär j thessen tinghen 5 pulueriserat försth sandalum golan j lod, aloe trä dracmam ena, garofalos pulweriseradha xx, muscum
 127 v. | blöttan j olyo aff spica viij korn, och blandis wäl samman görandis balla thär aff,

Oldano commune til lwkth

10

Tak olibanum renth 6 lod, storacem calamitam iiij lod, belzuj ij lod, gariofoli sandali baden slaghen, rödha roser, ciperj, trädh aloe lika mykith aff hwaryo j lod, storacem blöta, nyth wax, lika mykith aff hwaryo eth qwintin, muscum, ambra can, lika aff 15 hwario 3 j, pulwer aff zibetto j lod, oc thät alth wärka samman j enom hetom mortar aff kopar etc^{ra}

Rökia hwsen

Tak laudanum j besmara mark, tigname wäl granth marka myöl j mark, storacem calamitam xij lod, 20 blöth lindekol ij marker, dragantum blöth j rosen wathn swa mykith som tarffwas, oc gör mortaren oc stöthen wäl hetan, oc läth thär j laudanum hakkath smath, oc storacem, oc stöth them wäl samman, oc läth thär j dragantum swa mykith ath 25 thät bliffwer wekth som en degh, oc swa läth thär

j pwlwereth aff kolommen, oc marka myölena litith
 oc litith j sändher | stötandis oc walkandis samman 128 r.
 wäl swa länge alth pwlwerith är j blandath, Sidhan
 gör thär aff som andra naghla sma och stora oc
 5 törka them sidhan j skwgganom,

Rökilse än bättre

Tak olibanum, marka myöl, storace[m] calamitam,
 lika aff hwaryo j mark, Belzuj xij lod, aloe trä
 viij lod, blöth lindekol iij marker, draganti blöth
 10 j rosen wathn, oc blandis samman som förscriffwith
 är görandis thär aff naghla oc törkes, oc tha
 rökiandis är mädh them, tändis j en ändan, oc
 elden ey lwghar wthan brindher oc ryker swa
 länge hwar naghlen rækker,

15 Moth pestilens väder en bal

Tak olibanum väl rensath jj lod, storacem calamitam
 vj lod, mirram, löff aff pors, garofolos lika aff hwaryo
 dragmam ena, sandali ena dragmam, camphoram
 iij dragmas, Aloe trä, calamum, sappen aff yrtenne
 20 valerianam lika aff hwaryo, ena dragmam, muscum,
 ambra can lika aff hwaryo 3 j, the tingen som
 skwla göras til pwlwer stötis oc siktis, oc thät
 andra lätis j hetan mortare oc mädh hetom
 pistello stötis alth samman ganskans wäl, Sidan
 25 tak sappen aff yrtommen | melissa buglossa, oc 128 v.
 rosen wathn lätandis j mortaren mädh rörandis
 wäl samman swa ath thät bliffwer som en degh,
 oc sidan gör thär balla aff etc^{ra}

Pomata

Tak söth äple xx oc skala them skärändis hwarth
 j fira dela rensandis kärnana vth, oc j hwan delen
 sath tre garofalos, oc lägh swa the äplen j ena
 glaserada skal rena, oc rosen wathn pa th[e]m swa 5
 mykith ath the flyta lätandis swa standa en dagh,
 Sidhan lath alth j ena nya glaseradha krwko,
 Sidhan tak iiij marker ysther rensath fran senor
 oc blodh skärändis thät väl smaath, oc thär til
 mädh spicam väl lwktandis, iiij lod garofali, ij 10
 canele bark stöttan, oc blanda alth samman, oc
 swa lägh eth täth lok pa the krwkona, sätandis
 hanne til sakteliken eldh, pa warma asko swa ath
 röken aller lwghen komber til krwkona, oc swa
 sywdes ganska saktelika j fira thima til thes rosen- 15
 wathnith är alth borth swdith, Sidhan fresta wm
 nogh är swdith sätandis en káp nidher j krwkona
 pa botnen, oc strax takandis honom wp, oc thät
 widher kappen fölyer kastis j elden, oc wm thät
 brinner strax, tha är thät nogh swdith, m[ä]n sywdhe 20
 129 r. än tha litheth meer rörandis jamlika | thär j, Sidan
 tak 16 lod nyth hwith wax skärändis thät smath
 blandandis j krwkona mädh the andro, oc sywdis
 samman en fiärdingx thima, Sidan sath thät aff
 eldenom lätandis standa swa länge som kwnne läsa 25
 tw Miserere mej, Sidhan sila thät mädh tw täth
 linnen klädy trykkiandis thät thär j gönom, oc the
 dräggena som ather bliffwer läg särdelis, thy hon
 är swarth, oc thär thw läther thät som wthsilas
 warj j reno kar mädh renth fristh wathn, oc j the 30
 wathneno lath thät standa en dagh, oc sidhan thät

är thär j hardhnath skiffth thät j fira dela, oc kastha
 wathnith borth, Sidan läth ather alth samman
 rörandis mädh enom káp, oc wm swa waare thät
 wille ey hängia samman, tha wärm thät nokoth
 5 litith widher elden stänkiandis thär pa jamlika
 rosen wathn blandandis oc rörandis, swa är thät
 redho,

Pulueres aff ciprj

Tak ekebark som nästh träno sither, och twa
 10 honom renan mädh wathn, swa länge ath wathnith
 som han twas j bliffwer klarth, Sidhan bredh
 honom wth pa eth bordh lätandis honom swa
 länge liggia j solenne ath han bliffwer wäl torkadher,
 Sidhan lägh then | barken j rosen wathn ena nath 129 v.
 15 tåkthan affwan sidan, Sidhan läg honom pa ena
 fiöl wth spreddan j solena til ath torkas wäl,
 wändandis honom offta wp nidher j solenne, Sidan
 han är tör stöth honom grannan oc sikta oc wardher
 han ey granner, tha läg ather j solena at torkas oc
 20 stöth, oc sikta, Sidan alth är giorth til pwlwer, tak
 oc gör thät mädh rosenwathn waath j hwilko är
 muscus rörth, oc strö thät pa eth hwälff haar sald
 tynth, oc wndy harsallith gör en rök aff tässom
 tingom hölyandis affwan pa barken eth twädobelth
 25 täth klädhy, Tak belzuj eth qwintin, storace calamita
 ij qwintin, laudanum eth halfft qwintin, Aloe trä
 eth halffth qwintin, muscum j [$\frac{1}{2}$] karath, oc hwarth
 thät tingith stötis särdeles wäl, oc sidhan röres
 samman, sidan tak thär aff swa mykith som en
 30 halff böna är stor, läggiandis pa en lithen eld oc
 säties in wndy sallith thär pwlweres liggia wppa

lätandis swa standa en thima ath thät pa elden
 lagdis ath ryka är alth förtärth, oc warj jämlika
 affwer takth, sallith, Sidhan läth thät j eth glas
 täppandis wäl, Oc en besmara mark aff the pwlweres
 [thu] wil haffwa, allan then delen aff rökilseno som 5
 130 r. är förscriffwen, Sidhan til ath lykta | gärningena,
 tak ij lod aff the pwlwereno, och j qwintin belzui
 aller halffth, iiij karath muscum, oc ij karath zibeto
 blandandis samman, oc bewara j eth täth glas,

Pwlwer aff ciprj

10

Tak färskth koo skarn oc törka thät j solenne,
 aller oghnenom, Sidhan stöth thät granth oc wäth
 mädh rosen wathn, lätandis standa j eno fath en
 dagh, sidhan törka thät j solenne, Sidhan wäth thät
 swa mykith at thät lodher widher fatith som är 15
 glaserath oc swa wänth bothnen wp aff fateno oc
 rök wndy fatith mädh förscriffnom rökilsom, swa
 länge thät skarnith faller fran fateno, oc tha wäth
 thät ather mädh rosen wathn oc rök wndy som för,
 oc tha thät nogh är rökth stöth oc törka gömandis 20
 j tät glas, Sidhan tak aff the skarneno ij lod, belzuj
 eth qwintin, oc muscum stöt iiij karath, zibeto stöth
 ij karat blandandis alt samman oc swa är thät redho,

Oxelleti

Tak laudanum, tigname, storax calamita, belzuj lika 25
 aff hwario ena mark, lignum aloe xij lod, blöth
 130 v. linde kol iiij mark, | enebär ij lod, muscum smältan
 j rosen wathn vj karath, dragantum blöth j rosen
 wathn, blandis oc göris som förscriffwit är

Rökia j hwsen

Tak storax calamita iiij lod, belzuj ij lod, Aloe
 trä j pwluer giort, laudano lika aff hwario viij lod,
 muscum, amb[r]a can iiij karath, stötis hwarth
 5 särdelis, oc sidhan blandis samman lätandis j ena
 krwko glaseradha lätandis thär wppa rosen vathn
 wärmandis saktelika pa warmo asko swa ath thät
 ey komber til ath sywdha, oc när rosen wathnith
 gör thät samman,

10 Göra tänderna hwita

Tak pwlwer aff brendom tegelsten iiij lod, polwer
 aff pomes ij lod, pwlwer aff sepa j lod, pwlwer
 aff garofoli, pwlwer aff canela bark, pwlwer aff
 sanguine draconis polwer aff mastic lika aff hwario
 15 j qwintin, draganti blöth j rosen wathn görandis
 thär aff en degh, oc sidan törka j solenne, oc thär
 mädh gnidh tändherna,

Göra aloe epaticum

(132 r.)

Tak sappen aff morella tb j [$\frac{1}{2}$], sappen aff scariola
 20 tb j, sappen aff centaurea tb ij, sappen aff malyrth
 tb ij, en oxa galla, laudanum oc saffran lika aff
 hwaryo j lod, oc blanda alth samman väl lätandis
 thät j eth glaserath leer kar, oc säth thät j solena
 wm mayo maanad j trätio dagha, oc hwar dagh
 25 rör thär j ena reso blandandis etc^{ra}

Göra boracem

132 v. Tak sal alkali, sal almenth, oc sal armoniacum
 | lika aff hwario 3 xv, oc smälth sal armoniacum
 j enne mark pis, sal alkali smälth j enne mark
 yste wathla, oc almennelika saltith smälth j enne
 mark renth wathn, Sidhan the ärw smälth läth alth
 samman j eth kar blandandis thär j eth lod victril
 stöth granth, oc sidan thät är smälth distillera alth
 mädh filtenom, oc sidhan läth thär j eth lod skwmath
 honagh, Sidhan läth alth j eth glas sätiandis thät 10
 pa oghnen Athanor giffwandis sakteliken eld til ath
 thät törkas oc bliffwer boras,

Göra lac virginis til qwinno prydilse

Tak alwn ij lod, oc räghn wathn viij lod bland-
 andis samman, oc sywdh samman, Sidan distillera 15
 thät mädh filtenom, oc lät j en ampwl, Sidan tak
 blyhwith som kallas cerusa ij lod, malandis thät
 granth oc blanda thät malna j viij lo[d] ätikkio
 starka, oc sywd samman, oc sidan distillera mädh
 filtenom, oc läth thät j en annan ampwl särdelis 20
 aff glas, oc tha qwinnan wil prydha segh, take lika
 mykith aff hwaryo the wathneno som är j baadhom
 amplommen pa hand loffwan rörandis samman oc
 stryke pa ansiktith etc^{ra}

133 r.

Taka borth haar

25

Tak thät hwita aff äggeno, oc thär j lath wphöyth
 qwekselff blandandis väl samman oc smör thär pa

kroppen som tw wylth taka borth haareth, oc ey
wäxer ather,

Röth wathn til qwinno prydilse

Tak briccilio trä skaffwandis thät granth viij lod,
5 oc läg thät j xij lod goth vin grecum ena nath oc
en dagh, Sidhan sywd thät j enne lithlo krwko,
swaa länge ath maxan halffdelen är swdhen borth
aff wineno, Sidhan läth thär j viij lod malith alwn,
oc sywd thät än ena stwndh, Sidan tak thät aff
10 eldenom oc lägh thär j nokoth litith aff affwerskärara
flok aff skarlanan skwrin täppandis krwkona gansk-
ans wäl affwan Sidhan thät är wordith kalth, sila
thät oc göm j enom ampwl glas, oc nytia etc^{ra}

Göra hwith til qwinnors prydilse

15 Tak malna bleko iij lod, alwn xij lod, sal armo-
niacum iiij lod, thät hwita aff iij äg, oc läth j ena
krwko glaserada j [$\frac{1}{2}$] stop wathn, oc rör blekona
thär j, oc sywdh thät swa länge ath thät bliffwer
som en välling, oc swa läth thär j alwnith oc
20 saltith, oc litith aff hiorta mārgh, oc senast läth
thär thät hwita aff äggiommen strax takandis thät
aff eldenom

Göra färnisso

133 v.

Tak lin olyo ena mark, vernice in grano ena halffwa
25 mark, oc mal vernicem, oc lät linolyona j eth glas,
sātiandis thät pa eldhen, oc tha thät sywdher läth
thär j vernicem rörandis wäl samman mād^h enom

qwisth, sätandis sidhan aff eldenom, oc röris til
thät bliffwer kalth oc är godh,

Göra lacham thät är färga

Gör starkasta lwth aff eke asko, oc tha hon är
wordin klar läth hāne j en kättil oc sywd en 5
fiårdings thima āller meer, oc tha lägh thär j
thyo marker öffwerskārara flok aff skarlahan āller
paswonatz de grana blandandis ganskans wāl sam-
man, Sidhan tak then flokken op aff lwthenne oc
sila henne oc läth hāne ather j kätillen, oc flokken 10
mād^h krammandis honom starkelika mād^h hand-
ommen, oc sāth pa elden rörandis thär j, oc tha
thät sywdher kasta thär j ij marker stöth alwn
rörandis mād^h enom kāp, Sidhan sāth thät aff
eldenom lātandis thät standa oc sywnka j xij thima, 15
Sidhan ös thät wathnith aff som öffwersth standher
warlika swa ath tw ey rörer fārgona som nādersth
134 r. | standher widher bothnen, oc thät wathnith kasta
borth, Sidhan läth thät standa j fira thima, oc tak
aff thät klara watnit som mäst^h tw kanth, Sidhan 20
tak ena flata järn sleff som haffwer mangh hol, oc
mād^h hāne wptak thät paa bothnenom liggher oc
lāg pa ena fiöl, och sāth hāne til ath törka thät til
thās thät reffnar, Sidhan lāg thät pa eth annath brādy
lātandis thät wāl törkas, Sidhan lāg thät j laadikkor 25
oc göm, thy hwar 16 aff the galler 36 bolendinos,

Göra lacham ypparen mād^h briccilio

Tak ij [1½] mark briccilio oc skaff granna mād^h glas,
oc lägh j eth glaserath kar, och läth thär wppa

ranum wäl heth oc sâth sidhan pa eldhen til ath
 sywdha swa länge ath ranum bliffwer litath rōth,
 Sidhan tak ena mark gumj arabicum wäl stōtta
 lātandis thär j rōrandis mād^h enom kâp sywdandis
 5 wäl, Sidhan prōfwa wm nogh är swdith sātiandis
 thär aff en droppa pa naghlen, oc vm han standher
 stadogher tha är nogh swdith, oc tha sila thät
 ranum j nokot glaserath kar, oc tak vj lod alwn
 | oc thät lāth j brōns wathn til at smälta sātiandis 134 v.
 10 pa elden swa länge thät smälther, Sidhan blanda
 thät mād^h förscriffno rano, oc sidan tak lacham
 lātandis hāne j en lithen posa aff lārofft, oc thär
 pa jnlāth thät ranum warmth pa lakam oc lacha
 taker til seg lithen som är aff briccilionne, oc
 15 ranum rindher wth klarth, thy thät skal ösas togh-
 lika paa, Sidhan tak lacham wth aff posanom
 läggiandis hāne wthspreda pa ena fyöl til ath
 torkas j skwgganom oc sidhan göm j ladikkor etc^{ra}

Göra brinnande speghla

20 Tak ij lod brennesten, pix greca iiiij lod, tyärw
 ij lod, qwekselff ij lod, oc smält picem oc tyärna,
 oc lāth j henne brennestenen malnan, oc sidhan
 qwekselffwit oc tha thät är samman blandat, läg
 thät pa speghil glasit pa thän waghē som jnwither,
 25 oc fāsth thät swa j trād^h thär glasith skal sithia,
 oc tha tw wilth wāth glasith mād^h wathn oc sâth
 thän speghillen j solena, oc synes brinna,

Göra lwtho strängia oc harpo,

Tak tarmana aff wād^hrom aller faarom | oc rensa 135 r.
 30 wäl trākken wth aff them twättandis wäl rena,

Sidhan tak en kättil renth wathn oc thär j läth iiij marker asko som bränd är aff windrög blandandis wäl samman, Sidhan läth thär j vj lod gumj arabici stöth, oc viij plommor aff äggiom rörandis wäl samman oc thär j lägh the rensadha faara tarmana 5 en, twa, äller tre dagha vm swa länge tarffwas, Sidhan tak them op oc skaff them, oc haff eth anbwd äller lithen wind mädh hwilkom tw snoo them giorth aff twa sma bothna som en lykta, oc mith gönom sithiandis thän thenen mädh hwilkom 10 strängiana snos hallandis thät anbwdith j handenne oc thän andre änden aff tarmenom warj bwnden widher nokon spik, oc tha strängen är snoder, bindes oc thän änden widher nokon spik j solenne, hwilken för war bwndin vidher anbwdit fran hwilko 15 han tha skäres oc törkes oc wil tw litha strängiana tha läg them j ranum oc sidhan törka them etc^{ra}

Göra twaal

Tak twa dela kalk, oc en del salladha asko görandis 135 v. thär aff starkasta lwth, oc | vm hon är nogh stark 20 pröffwa swa, tak eth raath ägh oc lägh j lwthena, oc vm thät flyther tha är lwthen god, män siwnker thät til bothnen, tha är hon ey nogh stark, oc tarffwas lätas j hänne mera aska, Sidhan tak aff the lwthenne klareradho, oc lägh j hänne ältan oc 25 siladhan bokka talgh lätandis sywdha swa länge til thäs thät wardher tiokth som eth lim, oc tha tak thär aff en droppa kastandis honom j kalth wathn, oc vm han sywnker til bothnen, tha är thät nog swdith, Annars läth thät sywda thil thäs the pröff- 30

wilsen haaller, Sidhan tak hwethe myöl, aller litith
 aff amido thät är stärkilse, oc blanda mädh olyo,
 oc läth j thän kätillen j hwilkom är thät swdhna
 limmeth aff talgenom, rörandis jamlika thär j,
 5 Sidhan tak lwth giorda aff vinträ asko, oc aff
 böno halm brända, kalk, oc aff salth, oc sywd the
 lwtena wäl, oc tha hon är klarerath, läth hänne j
 förscriffna swdhna ämnith lätandis samman sywdha
 til thäs thät löpnar samman som en degh, oc tha
 10 ös thät wp aff kätillenom j nokra formor, aller pa
 eth bordh, oc är yppasta twall, Och är | märk- 136 r.
 iandis ath moth iiij marker talgh skal takas x
 marker olya,

Twaal balla til baardskärara

15 Tak goth twaal oc hakka thät smaath, oc törka j
 solenne väl, oc stöth thät smath som pwlwer oc
 sikta, Sidhan tak litith aff muscum oc thät blöth
 j rosen wathn, oc thät blanda mädh twaleno, Sidhan
 tak yreos, garofolos, oc laudanum swa mykith tik
 20 täkkis görandis thär aff en deegh, oc mot hwario
 mark aff twaleno tak iij lod aff them degenom
 wridhandis oc blandandis wäl samman, oc gör thär
 aff sma balla,

Jtem ypparen balla, Tak aff the til reddo
 25 twaleno som förscriffwit är iiij marker, jreos xij
 lod, laudanum, storacem, calamitam lika aff hwario
 iiij lod, oc aff blötom storacem xvj lod, ciperj xij
 lod, rödha roser ij lod, oc xv korn muscum, blötis
 oc tämpereres mädh rosen wathn, oc gör thär aff
 30 twalballa til konwnga oc härra,

140 r.

[Gröndt watn till lita medh]

Tak färsk laffwer bär moghen, oc stöth j enom mortara, oc sidhan sywd j wathn, oc sidhan pärsa them j heth wathn, oc sank a olyona som flyther affwan, Annarledis göris Tak xx marker godha olyo⁵ aff oliua oc iiij marker halff moghen laffwer bär oc x libras aff laffwer bära löffweno aller them ythersta grenommen som ey ärw moghne, oc stöth j mortarenom mädh bärommen Sidhan lägh thät j förscriffna olyona j xv dagha, Sidhan säth thät pa¹⁰ sakteliken eld ath wärmas j eno thenado kar, oc sidhan sila olyona gönom en dwk swa mykith som rinna kan aff särdelis oc the stötto bären oc qwistana läth j en posa trykkiandis mädh pärsenom, oc the olyona göm särdelis, oc moth hwaryo mark aff¹⁵ the olyonne tak iiij lod nyth wax smältande oc rörandis samman, oc är yppasta olya til läkedom,

Olya aff linfrö

Hyälper krampo soth, och hardom senom oc them som onth haffwa j arsen, och görs swa som mandwl²⁰ olya wth pärsande,

Olya aff valmogo frö

Hiälper moth skälffwo soth, oc blöther brystith, oc gör menniskiona feta, oc görs swa som mandul²⁵ olya

Olya aff roser

140 v.

Hon styrker, oc lenar wärk, oc släkker hitha, oc
 thät stämmer alla rinnande väskor wm hon driks,
 oc göris swa, Tak goda olyo oliuarum, oc twätta
 5 henne mädh reno brons wathn flerum sinnom, Sidhan
 tak blomstreth aff rosom som är ath enasta bladhen
 aff blomstreno färsk, oc rödha ärw bästh, oc stöth
 thät blomstret, oc swa lägh thät j the twaghna
 olyona j eth glas täppandis wäl affwan, och säth
 10 thät swa j hetha solena j syw dagha, Sidhan sywd
 thät j eno twädobladho kar j tre thima, Sidhan
 wmskiffth blomstred wridhandis thät wp aff olyonne
 ganskans wäl, oc läg andra färska roser j the sammo
 olyona som för sätandis glasith i solena i syw dagha,
 15 oc sywdhandis täslikes, oc swa wmskiffth blomstreth
 flerom sinnom, Sidhan säth glasith wäl täpth affwan
 j solena j firetio dagha, Thär äffther sila olyona, oc
 göm wäl täpta j glaserado kar til läkedomma,

Olya aff kamilla blommo

20 Hon är alstingis godh til seno wärk, oc styrker
 mykith likammen, oc blöther | thät som hardnath 141 r.
 är, oc hon görs allaledis swa som förscriffwit är
 wm rosen olyona,

Olya aff dil

25 Hon är god til at komma menniskiona til ath
 swettas, oc thy hiälper hon före skälffwo soth

26—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

smöryandis rygtafflona mädh hänne, oc lidha mothen,
oc kombir til ath soffwa, oc hiälper före hoffwod
wärk, oc moghnar böldher som ärw hardhe, oc skal
göras swa som rosen olya,

Olia aff lylior

5

Hon hiälper brysth wärk, oc moderenne jnwärtis
j qwinnom, hon wärmer blädhrona oc hiälper före
bwk reff, oc hon göris swa som rosen olya, borth-
kastandis försth thät gola som sither jnwärtis j
lilio blomstreno, oc blaa lilyor ärw krafftogaren 10
än hwithe, Jtem haffwer tw ey blomstreth, ta tak
rötherna oc stöth them görandis som förscriffwit är

Olya aff hylle trä blomsther

Hon lenar seno wärk, oc rensar hwdhena pa kropp-
enom, oc styrker mykith, oc görs som rosen olya 15

Olya aff walmogo blomster

Hon bortdriffwer hetan wärk, oc gör söffn, hon görs
swa som rosen olya, Jtem aff syö bladz blomsther
göris olya samwledis

141 v.

Olya aff aland

20

Hon är god före wärk som är aff köld, oc hiälper
kaallo soth, oc jnwärtis moderenne, oc blädhronne,
wthdriffwer onth wädher, oc bwk reff, Oc göris swa,
Tak rötherna aff aland rensadha stötandis them, oc

låg j olyo twaghna, oc sywd j twädoblado kar, oc
sāth j glas etc^{ra}

Olya aff enom räff

Hon är mykit god til läkedom, moth fotool, oc
5 sywkdom j lidha mothen, oc moth rygh wärk, oc
skal göras swa, Tak en räff oc fla skinneth aff oc
tak tarmana wth, oc sywdh honom swa helan allan
lätandis pa honom brons wathn, oc haffz wathn lika
mykith ena kanno, oc göris ey starker eldher wndy
10 kätillen, och lätis thär j vj lod salth, oc sidhan alth
thät wathnith är borth swdhith, tha lät fristh wathn
pa honom, oc twa marker aff the yrtoommen dil oc
halesech [*tomrum*] oc sywd andra reso til thäs wathn-
it är maxan aff swdith, oc tha läth olio pa sywd-
15 andis än längher swa ath al lidha mothen skelyas
ath alstingis wäl, oc haff aff dillenne nogh j lätith,
och thär mädh smöryes podagra oc sywkdommen,
oc thäslikes ma räffwen siw — — — — —
— — — — — [*1 blad saknas*] — — — — —
20 thäs the bliffwa brwn ath olyan kan kammass aff 143 r.
them, oc tha öses j eth klädy linnith oc trykkes
olyan wth mädh twem käppom, Somme plägha
walka ägh plommorna sidhan the ärw stekthe j
järn pannonne til thäs olyan rindher wth, Somme
25 bränna them j pannonne til thäs olyan rinder aff
syälff,

Olya aff hwethe

Hon läker klaadha oc marka gang j kroppenom,
oc görs swa, Tak hwethe oc lägh pa ena jämna

järn skiffwo, oc thär affwan wppa ena andra järn skiffwo glödgadha mattelika, oc swa tryk klämmandis thät hwetith mällen skiffworna, oc olyan rindher wth, oc swa nytia hänner, Jtem täslikis görs oc olya aff sinap, oc hon är godh före glömsko 5 oc onth mynne oc faawithzko

Olia aff enebär trä

Hon är godh moth hwdhennas smittan, moth död-köth j benommen, moth saar som ätha segh, oc cancrum, oc gammwl saar, oc görs swa, Tak ene 10 trä swa mykith tik tåkkes feth oc hwgh stäkkoth oc klyff, oc aff the fyl eth storth glaserath jnwärtis leer kar som haffwer trangth hol affwan, Sidhan 143 v. graff ena hwlw j jordena, oc j the hwlwna | sät ena glaseradha krwko, oc swa hwälff thät stora 15 leerkarith affwan pa the krwkona, täppandis försth thät karith mädh enne järnskiffwo som haffwer mangh sma hol pa segh som eth saldh, oc klemes wäl tath mädh leer järn skiffwan oc badhen karen samman, Sidhan läg törren wedh wmkringh, oc 20 affwan wppa thät stora leerkarith j hwilko ene trädh är görandis elden j twa thima, oc aff them hithanom rindher olyan aff ene träno nidher gönom järn skiffwona j krwkona, oc henne wptak oc nytia,

Olya aff swarthom sten Gagates

25

Hon hiälper brothfällingom, oc them som ärw besatte aff diäffwllenom, oc nwmnom, oc krampo soth, oc them som haffwa onth j lidamothen, oc moderena

j qwinnom, oc hiälper til afflingh, oc the olyan
wthdraghs aff stenenom swa som olyan aff ene trä,

Oleum philosophorum

Hon är yppasth bland alla olyo, thy hon wärmer,
5 smälther, lossar, gönom gangher, förtärer öffwer-
flödhogheth, hiälper gäld, oc hiärna hwarff, ondo
mynne, nwmnom, senornas sywko, foth ol, rygwärk,
miltenne, knämen, blädhronne, oc görs swa, Tak
gambla thegel stena rödha, oc sla them söndher j
10 sma stykke som | nyther, oc lägh them j starkan 144 r.
kol eldh til thäs the ärw wäl glödgade, och swa
kasta them j godha gambla olyo, lätandis them
thär j liggia j viij dagha ath driikka olyona j segh,
Sidhan läg them wp lätandis them törkas j skwgg-
15 anom, Sidhan stöth them j enom mortara granna
som miöl, Sidhan läth thät myölith j glasith, oc
distillera mädh glashiälmenom thär aff olyo j eth
annath glas, oc sidhan täp wäl affwan och nytia
the oliona som tarffwas, oc thäs äldre hon bliffwer,
20 thäs krafftogaren är hon, Jtem finnes och the olyan
natwrliken j jordenne oc kallas napta, hwilken
stwndom finnes hwithblakkoth, stwndom rödhblakk-
oth, oc stwndom swarth ysyoth, män the hwith
blakkotta är bästh,

25

Oleum obrenneliken

Tak olio oliuarum swa mykit tw wilth oc j del
osläktan kalk, alment salth, oc sal alkali lika mykit
en tridywng stöt oc mal samman oc sikta, oc läth

j olyona swa ath olyan standher affwer iiij twär-
 finger oc läth j bociam rörandis samman en
 fiärdingx thima, oc swaa säth nidher j dyngiona i
 trätio dagha oc wmskifft dyngiona hwar sywnde
 144 v. dagh, Sidhan distillera thät fira resor, | mällen 5
 hwaria resona malandis olyona ather mädh sinne
 drag, oc pröffwas ath thät är nogh distillerat wm
 tw läggher en weka j olyona oc hon ey wil brinna,
 oc til thes skal thät distilleras, The olyan dogher
 til ath stadfästa alla aanda j alkimie konst, som 10
 qwekselff, oc komber alla malma snarth til ath
 smälta, Thät är ether wm mädh the olyonne smordis
 saar, Jtem the olyan giffwer lith pa rensadhan
 kopar som thär j släkkis, oc hon haller qwekselff
 j eldenom ath thät ey r[y]ker borth, oc dogher 15
 göra cristallum mädh,

Celidonia

Tak en storan hop aff yrtenne celidonia tha hon
 stander j blomsther äller annan tid mädh sina röther,
 oc hakkes sma oc stötis j mortarenom ey mykith 20
 wthan knoses oc swa läth henne j eth storth glas
 sätiandis nidher j hesta dyngio hetha j trätio dagha,
 wmskifftandis dyngiona hwar sywnde dagh, oc glasit
 wari wäl täpth, oc nidher jordath, Sidan tak thät
 145 r. op oc distillera mädh glashiäl|menom w[a]thnith 25
 thär aff j balneo marie, Sidhan tak dräggena som
 är ather j glaseno oc mal pa stenenom alstingis
 granna lätandis henne ather j glaseth oc thät samma
 wathnith mädh täppandis wäl affwan oc swa säth
 thät j heta solena viij dagha, Sidhan säth hyälmen 30

wppa oc distillera pa hetho askonne *mädh* lithlom
 eld, oc ganger tha golph wathn wth, oc ärw twenne
 elementh, Oc the skwla skelyas distillerande sidhan
 j balneo marie, thy wathnit gangher wth, oc ele-
 5 mentith wädret bliffwer qwarth, oc thät göm särdelis
 j täpto glas, Sidhan wagh dräggena som bleff ather
 j glaseno, oc pa hwarn en deel dräg, läth fira dela
 aff elementeno vatneno som tw distillerade, oc
 blanda samman j glaseno oc täp väl ather sätiandis
 10 j balneum marie j viij dagha, Sidhan sät hiälmen
 wppa oc distillera *mädh* starkom eld, oc tha wt-
 gangher röth wathn, oc elementit swart jord bliff-
 wer ather j glaseno, Sidan distillera thät rödha
 vathnith j balneo marie oc elementith vathnit
 15 gangher wt, och eldens elementh bliffwer qwar j
 glaseno, göm hwarth särdelis,

Elementith vathnit dogher moth allom sywk-
 dom badhe aff hita äller köldh | tilkommen, thät 145 v.
 driffwer ether fran hiärtano drwkkith tha pästilencia
 20 är, thät hiälper leffwerenno oc lwngo, oc rensar
 blodit,

Elementit vädrith bewarar wngdommen oc
 starkleken takith j math äller dryk, thät färskar
 blodith oc öker sperma oc gör mykith blod, thät
 25 ypna oc rymmer aadhrorna j likammenom, oc är
 nokor lymmer vanskadher, tha helar oc förbättrar
 thät honom, lätes thät j ond öghon tha giffwer
 thät klara syn jgen,

Elementit Elden dogher til alt thät som för-
 30 scriffwit är, oc gör then wngan som är gammal,
 oc then som droghe til döden taker han litith thär
 aff *mädh* got win drikkandis, tha bliffwer han ather

starker oc swa som wpresther aff döda, oc wthdriffwer ether oc onda väsko, och wärmer hiärtath, oc taker nokor then gammal är litit aff the *mädh* vatneno som är giorth aff gwl thät förlänger mykith liffwith drwkkith, 5

Elementit jorden ma brennas j kalk oc lätas pa henne sith eghith wathn oc ather distilleras aff, tha görs thär aff salt oc dogher j alkimie konsth, oc manga andra dygdher än här scriffwas,

146 r. Jtem samma dygdher haffwa fira element wth- 10
draghin j sammo förscriffo matto aff menniskios blod hwilket takis aff helbrigdom menniskiom som ärw 36 aara gamble äller yngre,

Wnderliket pwlwer

Tak ena bufonem oc läg i ena leer krwko täppandis 15
wäl ather *mädh* lokeno oc luto sapiencie, oc säth j eldhen til thes hon är brendh swa ath hon kan stötas j pwlwer, oc thät pwlweret är aldra bäst til ath läkia saar, äller aff hwgna lymma thy ware nokor lymmer alstingis affhwggin oc strax mädhan 20
blodith ware än warmth strödis the pwlweres wppa oc sättis til, tha fästas the oc läkias samman vaare thät än fothen äller handhen affhwggen som pröffwat är,

Ögna vathn

25

Tak roser, celidonia, rutho, verbena, feniculum, centro galli, capillum veneris, endiuie, plantago, britonica, lika aff hwario M j oc hakkes oc stötis mattelika j enom mortar, Sidhan lätth thär til 3

iiij rent honagh rörandis, oc thät läth j eth bochal
 vin grecum äller maluasias, ena nath oc en dagh,
 Sidhan lät thär til 3 j hwith | soker, 3 ij tucie 146 v.
 alexandrine til redda, oc dracmam j camfore malna,
 5 oc alt lät j eth glas oc distillera wathn thär aff,
 oc nytya til ond öghon gömandis j glas wäl ather
 täpht,

Twätta fethma aff klädy,

Tak alwn giorth aff brendo win drägh 16 j, oc
 10 fristh wathn sex bochal oc thät sywdh samman,
 oc sidhan twätta thär j thät klädy som feth är, oc
 sidhan twätta thät mädh renth wathn,

Annarledis

Tak alwn brent aff windrög tolff lod, fristh wathn
 15 tw bochal, sywdh thät samman ath alwnith smälther,
 Sidhan läth j thät wathnith en oxa galla rörandis
 wäl samman, oc thär mädh twätta thät klädhy som
 fethme är kommen wppa,

Göra saponem twaal

20 Tak twa dela asko, oc en del osläktan kalk, oc
 blanda samman, oc siktha gönom eth saldh, Sidhan
 stänk the askona oc kalcken mädh wathn mädh
 enom kaassth, oc then delen dygdher är. dra|ghes 147 r.
 affwer ena sidho, oc dygges ather then andre
 25 delen, oc dragis aff, oc tha alth är wäth, lätis j
 ena thino som haffwer eth hol, oc affwer holith
 läggis eth skwrith fath äller qwista, och trykkes

the askan oc kalcken samman starkelika swa ath
 thät bliffwer harth som eth trä, Sidhan läth wathn
 affwan pa then tästen som harder är, oc läk thär
 aff ena starkasta lwth, oc hon pröfwas wara nogh
 stark, tha eth raath äg lagth j hänne flyther oppe, 5
 Sidhan tak xx bochal aff the lwtenne, och viij
 bochal olyo blandande samman j en kättil hängiandis
 affwer elden, oc sywdes mädh sakthom eldh viij
 thima, oc röres thär j offta mädh enom káp, Sidhan
 läth thär j tyo vncias salth moth hwarth bochal 10
 olyo, lätandis sywdha oc jnthe röris thär j meer
 mädh käppenom, mädh mattelikom eldh j xiij
 thima, oc pröffwa offta dröpandis aff them södenom
 pa nokot brädy, oc när thät är nogh tyokth, tak
 147 v. | kätillen aff eldenom, oc then södhen lät pa eth 15
 bord som haffwer karma wmkringh seg, oc planera
 affwan wppa, oc läth swa standa oc swalas oc
 stärkna, oc sidan skä[r] thät j stykke som tik
 tåkkis, thät är got twal som görs j fenedy oc gaeta,

Glasera leer kar förgylth 20

Tak ena mark asko som är brendh aff windræg,
 oc twa marker grannan saand, oc blanda samman,
 oc läth j ena leer krwko sätyandis j oghnen til
 ath brännas äller stekias, oc thät kallas pa walsko
 Mazacotta 25

Bly oc theen brenna samman

Tak ena mark theen, oc tre marker bly, oc blanda
 samman läggiandis thät jn j en lithen oghn til ath
 brennas swa ath thät bliffwer aska,

Göra hwithmeringena

Tak twa marker mazacotta, oc ena mark aff bly
 askonne, oc blanda | samman, oc mall thät mädh 148 r.
 wathn swa ath thät är tynth oc swbtilikith som
 5 eth vathn oc thät gywth pa karen görandis them
 hwit Sidhan the ärw törkath, maala them mädh
 hwath lither tik tåkkes,

Glaseringen

Tak tre marker mazacotta, oc ena mark litargirio,
 10 oc mall samman ganskans wäl mädh wathn tynth,
 oc gywth thät pa the maalada karen, Oc sidhan
 säth them j oghnen til ath brennas andra resona,
 tha bliffwa the som the waaro förgylth aff litargirio,
 The konsten sändis mik til rom aff enom stad som
 15 hether Galesa

Litargirium göres swa

Tak oc gör en täst aff asko siktado oc grannom
 saandh vätandis oc böstandis täth som eth fath, oc
 thär pa läg bly til ath smältas, oc affwan pa blyth
 20 selff til ath rensa thät, oc göra finth, blaasandis
 mädh bälgommen, Och tha standher selffwit hwith
 mith paa tästenom, oc wtan widher bräddana flyther
 litargirwm som smälth flot, | Tha riff tästen söndher 148 v.
 warlika j bräddenom litith swa ath thät litargirum
 25 som swarth standher kan wthflyta aff tästenom oc
 ey selffwit, oc thät males mädh mazacotta som
 förscriffwit staandher,

(152 r.) Skelya gwl oc selff fran kopar

Tak koparen som gwl oc selff haffwer j segh smältandis honom, oc moth hwarya 100 marker kopar blanda thär j fämtan marker bly mængiandis alstingis wäl samman j äsyonne, oc sidhan läth thät 5 kolna wplyfftandis skiffwo äffther skiffwo ey tiokkaren hwarya än som en handh afflanga, Sidhan säth the koparskiffworna j en oghn som kallas reuerberationis, swa ath the standa alle pa äggenne, oc kol j mällen them, och wndy them warj en järn- 10 grind som them haller wppe, oc wndy järngrindenne kwpan aff leer giordh äffther skiffwonnas längdh, oc eldhen giffwes widh ändana j oghnen, ey tha likowäl swa starker ath koparen smälther, oc swa swettas blyth wth aff koparenom draghandis mädh 15
 152 v. segh selffwith oc gwllith drypandis | nidher gönom grindena j kwpona, oc koparen standher ather haffwandis sma hol pa segh osmälther, Sidhan tak thät blyth sätiandis pa copällan som är en tästh giordher aff bränd oc granth stöth wädhra horn görandis 20 elden wppa swa gangher blyth borth somth j röken oc somth drikker tästen, Thär nästh tak aquam fortem oc thär mädh skel gwllit fran selffweno

Gywtha järn lod til byssor

Tak goth järn smith j stäkkotta tena oc gör en 25 oghn som haffwer ena kwpo mith j segh aff leer, och aff kwponnas bothn säties en järn pipa, tha likowäl ey swa ath hon gar gönom jn j kwpona,

Sidhan läggis stöt kol j kwpona, oc järn tenana
 wm kringh affwan kwpona, oc swa kol nogh affwan
 wppa j kwpona, oc blases swa mädh twa bälja en
 pa hwarya sidhona, ey swa ath blasten taker pa
 5 järn tenana, swa bliffwa the jämlika hethe, oc
 flytyes ää meer oc mer til eldhen som the glödgas,
 | oc tha the ärw swa glödgade ath the bliffwa 153 r.
 hwithe j eldenom, läggis wp j elden oc blases
 nädhan före them stärkiandis eldhen ganskans wäl
 10 stänkiandis mädh vathn pa honom, oc swa smälta
 the nidher j kwpona, oc tha haffwes en forma aff
 järn j hwilko järn lodhen gywtas, oc tha ypnes
 järn pipan mädh enom then böstandis holith wp
 mädh enom hammar, oc järnith smälth rindher j
 15 formona, Sidhan läggis järn lodith widher elden
 oc elles ather wp langsamlika, annars är thät skörth
 oc bristher skwtith moth mwren aller thät harth är,

Göra järn saffran

Tak tynnasta järn skiffwor ströandis pa them stöttan
 20 brännesten, oc lägh them j eth starkth leerkar lät-
 andis ätikkio pa, oc täp karit starkelika aather sät-
 iandis thät j oghnen atanor en dagh til ath brennas,
 sidan thät är kalt wordith ypna karith oc tak wth
 the järnskiwworna stötandis oc malandis them mädh
 25 ätikkio, oc sidhan läth j eth kar swa ath ätikkian
 stander affwer järn pwlweres oc swa bliffwe stand-
 andis til thäs the pwlweres bliffwa rödhe, oc tha
 distil|lera ätikkiona aff mädh filtenom, oc törka then 153 v.
 crocum gömandis honom,

Hårdha järn

Tak calamitam som är stenen som dragher järnith oc honom mal grannan, oc thet anbwidith som är smith maxan til ända glödga oc pa thet strö the pwlweres oc hambra thet *mädh* the pwlwereno fler- 5 om sinnom glödgandis. ströandis pa oc hambrandis, Sidhan tak viij marker aff sappenom aff yrtenne celidonia wthdraghin aff rotommen oc yrtennas bladhom, oc sywd then sappen swa länge ath en mark är borthswdhin, oc thär j tä[m]perera jär[n]ith 10 hårdandis thet oc bliffwer harth,

Gwl

Tak rensadan kopar oc lika mykith gwl smältandis samman, oc gywth j olyo som är aff teghelstenom, oc thet bliffwer röth, oc thär aff gör tynna skiffwor, 15 oc them smör *mädh* brennestens olyo, oc läg them pa glödher stekiandis them offta oc smöriandis, Sidan läg them j eth lerkar *mädh* atramentum andra flona aff skiffwommen oc andra atramento täppandis wäl kareth ather, oc swa säth thet paa heta asko oc 20 eldmöryo en dagh oc nath Sidhan ypna oc fresta
154 r. wm tw kanth mala | the skiffworna wäl, äller säth them j karith som för än andra resona, Sidhan mal samman alth thet j kareno är pa stenenom, oc jndrik thär til *mädh* aff oleonne som är aff brennesten oc 25 ather steek törkandis pa eldenom, oc thär j läth en ottande del baurach, oc swa aff the pwlwereno som giorth är aff skiffwommen kasta en deel pa

10 dela selff oc thet bliffwer tha som gwl litath,
 oc far wiktogheth, Jtem brennestens olyan görs
 swa Tak lin olyo ij dela, oc thär j läth en del
 brennesten malandis samman, oc läth j eth glas
 5 täppandis, oc säth nider j hesta dyngio j tyo
 dagha, oc bliffwer thär klarth,

Gwl

Tak järn saffran oc lägh j distillerada ätikkio til
 thes hon bliffwer rödh, oc sidhan törka Sidhan
 10 läth thär j grönth calcecumenon giort aff rensadom
 kopar, oc mal samman paa stenenom, oc stek pa
 eldenom oc ather mal oc thär aff kasta en del pa
 8 dela smält selff, oc thet faar gwl lith,

Gwl

15 Tak skiffwor aff staal smöryandis them mädh
 ätikkio, oc stänk pa them p[wl]wer aff stenenom
 ematithes, oc glödga them, oc släk them j wathn,
 oc thet tha lodhar widher | skiffwona skrapa aff, 154 v.
 oc ather wäth skiffworna oc strö pwlweres som
 20 för oc glödga, oc swa sankä aff til thes tw hafwer
 nogh aff the affskrapadho, oc thet törka, oc aff
 the pwlwereno affskrapado tak en del, oc en deel
 markasite golo malandis samman mädh olyo, oc
 thet läth ga nidher gönom botnen, oc tha bliffwer
 25 thet röth, och aff the tak twa dela, oc aff viride
 eris som giorth är aff koper skiffwom mädh
 armoniaco salthe en del, oc blanda samman, oc
 mädh the pwlwereno lägh floo ymselika aff selff

skiffwor j deghillen oc smälth oc b[l]iffwer gwl
lith til 18 carath,

Scriffwa mädh gwl

Tak qwekselff lätandis j en deghil mattelika hetan,
oc strax blanda thär j gwl bladn som malara läggia 5
pläga pa belate, oc strax äther qwekselffwit gwl-
bladhen, Sidhan säth ather deghillen pa eldhen swa
länge ath qwekselffwith flygher borth mädh rökenom,
oc gwlith tak som är ather j degillenom, oc thet
mal pa stenenom som pwlwer, oc temperera mädh 10
gwmj til at scriffwa mädh, oc gnidh sidhan mädh
tannenne, oc samuledis ma oc selff malas oc scriff-
was mädh the som förscriffwit är wm gwlit,

155 r.

Göra hwith

Tak qwekselff, victril, viride es, oc almennelikith 15
salth lika aff hwario, och mal samman oc stöth j
enom sten mortara mädh lithith ätikkio väl starka,
swa ath jnthe synes til qwekselffwith, Sidhan läth
alth j eth ler kar täppandis väll affwan ath jngen
röker wthganger, och swa säth thet j en oghn thär 20
brödhith är wthtakith, Thär äff[t]her nattenä, tak
thet wth oc mal mädh ätikkio, oc ather säth thet
j oghnen ena nath swa som för, och swa öffwes
vij resor, oc sidhan wphöy thet syw resor, oc j hwaryo
wphöyelsenne förnya the förnämndo tingen mädh 25
hwilko qwekselffwit males oc j the sywnde resonne
bliffwer thet stadfästn oc ey fly före eldenom, oc

thet wmskiffther koparen til selff blandath *mädh*
honom,

Gwl lith

Tak victril ij lod, sal armoniacum, alun lika aff
5 hwario j lod, viride es, sal nitrum lika j qwintin,
stenen Ematites ij lod, bolum armenicum j päninx
vict, oc litith ocräm, blandis alt, oc males *mädh*
pis distillerath, oc | törkes, oc thär äffther mal pa 155 v.
stenenom, Sidan gör aff the pwlwereno ena sängh
10 j en deghil, oc thet tw wilth göra golth lägh thär
j, oc lägh affwan pa thet aff the sammo pwlwereno,
och lägh en tegel sten affwan pa degillen som
haffwer mith pa segh eth litit hol, oc säth thet j
godhan eld ij [1½] thima, Sidhan tak thet tingith
15 wth oc släk j pis, oc swa wphöyes the tingh som
ärw gylth *mädh* onth gwll oc synes wa[ra] bästa
gwl,

Gwl

Tak en del pwlweriserat gwl, en del brendan
20 kopar oc twaghnän, en del järn saffran, oc swa
mykith sal armoniacum som alt thet förscriffna, oc
thet saltith wphöyes, oc *mädh* the jndrikkes för-
scriffna pwlweres malandis länge samman, Sidan
säties alth til at smälta, oc tha thet är smälth
25 löpnes pa warmo askonne, oc en del aff the swa
törka oc löpnado, stadfäster 10 dela qwekselff,
Jtem gwllit pwlweriseras när thet lägx pa eth hol
thär smälth bly är wndy smälth etc^{ra}

27—101510. Peder Månssons Skrifter.

156 r.

Göra hwitan kopar

Tak winsten stöttan, oc blanda *mädh* ättikkio, oc thär j släk glödgada kopar skiffwor vj resor, Sidan tak osläktan kalk ij dela, oc en del aff askonne som görs aff windræg rörandis samman j wathn, oc sywdes 5 kopar skiffworna thär j fäm thima, Sidan tak arsenicum malith rörandis thet j wathn, oc thär j sywd kopar skiffworna fran middagenom til afftanen, Sidan tak aff thet swdna arsenico, oc smör pa the koparskiffworna pa badha sidhor, oc swa läg them j en 10 deghil täppandis wäl affwan *mädh* luto sapiencie, oc swa säth honom j elden iij thima, män elden warj ey starker, Sidan tak the skiffworna wth lägg-iandis them j en annan deghil flo pa flo, oc til reth salth mällen hwaria skiffwona, oc läth wara 15 eth hol yppeth pa lokeno aff them deghillenom, oc swa smälth the koparskiffworna j deghillenom oc bliffwer hwither,

Göra hwitan kopar

Tak alwn plumbosum, oc sal armoniacum lika, 20 malandis granth, oc distillera wathn thär aff *mädh* glas hiälmenom, oc qwekselffwit bliffwer pa botnenom, honom wth tak och mal jndrikkandis *mädh* honom 156 v. wathnit thet samma, | oc thet öffwes swa fira resor, Sidhan thak wth qwekselffwith som är paa bothnenom 25 j glaseno sätiandis j wädridh oc thet smälther som wathn, oc j the wathneno släk glödgadan kopar äller järn oc thet bliffwer hwith som selff, oc kallas blanqwetum,

Jtem tak vinsten hwitan malnan, oc alumen
plumbosum malit lätandis j hwitha ätikkio oc strax
smälta, Sidhan läth thär j litith aff the förscriffo
qwekselffs wathnenno, oc swa gywth thär j smältan
5 kopar äller glödgath tingh, och the bliffwa väl hwith
wthwärtis,

Hwith göra meer hwith

Tak vinsten, alwmen aff windrägh giordan, hwita
ätikkio, stöttan hwithlök, almennekith salth, sywd
10 thet alth samman, oc klarera renth, och thär j lägh
then hwitha koparen äller kopar tingen oc bliffwa
hwitasth,

Lutare vasa ne frangantur in sublimacione

Tak spisso glas stöth oc mal görandis thär aff en
15 deegh oc thär mädh lwtera glasen tha brista the
ey, thy thet bliffwer fästh widher karen som thet
ware alth aff eno stykke giorth,

Taka gwl aff gyltom tingom 157 r.

Gnidh försth fingren länge pa bly ath han bliffwer
20 aff the mykith swarther, oc sidan gnidh mädh them
fingrenom wppa nokot thet tingh som förgylth är
wäl länge, och sidhan lägh thet tingith pa wäl
starkan eld oc gwlith losnar fran selffweno etc^{ra},

Sofisticacio bona

25 Tak resalgar, sal nitrum, vinsten hwitan, lika aff
hwaryo iiij lod, blandis oc males som pwlwer, Tak

viiij lod kopar, smältandis j enom deghil, oc skifft
 pwlweres j fira dela, oc en aff them kasta pa thän
 smälta koparen lätandis sywda samman j deghillenom
 j [$\frac{1}{2}$] thima, Sidhan tak tre dela osläktan kalk oc
 fira dela honag rörandis wäl samman som en degh, 5
 och thär j gywth thän smälta koparen, Sidan han
 är vordhin kaller läg honom ather j deghillen
 smältandis oc kasta pa honom thän andra delen
 aff pwlweres lätandis swa sywda mädh them j [$\frac{1}{2}$]
 thima, oc swa giwth honom ather j thän degghen 10
 som för, oc swa göris til alla fira delana ärw pa
 157 v. kastade, Sidan blanda mädh honom halffde|len goth
 selff, oc bliffwer blöth ath smidha

Wnderstanda vm nokot är sophisticatum

Tak wictril ij dela, sal armoniacum $\frac{1}{3}$ oc smälth 15
 them mädh ätikkio, oc thär mädh gnidh stenen
 parangonem etc^{ra}

158 v. Göra gwl aff bly

Tak vitriolum ciprj j mark, oc thet smält j enne
 mark wathn, oc sidhan distillera mädh filtenom 20
 försth, oc sidhan mädh glas hiälmenom, oc thet
 wathnith giffwer blyno gwl lith, Sidhan tak ij lod
 goth gwl slaghit j tynnasta blad, oc ij lod qwek-
 selff, oc thet läth j en deghil lätandis wärmas pa
 eldenom, oc tha thet böryar sywdha j degillenom, 25
 kasta thär j the gwbladen strax lyfftandis aff eld-
 enom rörandis thär j, Sidhan tak ena mark rensath
 bly som framdelis scriffwas, oc läth j en deghil
 smältandis pa eldenom, oc swa läth thär j thet tw

blandade samman aff gwlleno oc qwekselffweno, oc
rör thet wäl samman pa eldenom smälth, ey gör-
andis för mykith starkan eldh, Sidan läth thet j
tw lod aff the förscriffno vathneno aff vitriolo ciprj
5 oc bliffwer litadh gwll,

Jtem blyd skal swa rensas försth, Smältis oc
giwtis j starka ätikkio, smältis oc gywtis j pis,
smältis oc giwtis j renan salth laka, smältis oc
giwtis j pwlwer aff tegelsten, smältis oc giwtis j
10 sappen aff win rwtho, smältis oc giwtis j sappen
aff celidonia, smältis oc giwtis j salth wathn, 159 r.
smältis oc giwtis ather j ätikkio j hwilko är
smälth litith sal armoniacum, Smältis oc senasth
giwtis j asko, swa är thet rensath til gwl,

15 Gwl aff selff

Tak 6 lod qwekselff lätandis j en deghil lätandis
sywdha pa eldenom, oc läg thär j tw lod tyn slagin
gwblbladh rörandis samman, oc swa läth thet
j eth glas som wäl är bedraghith mädh luto
20 sapiencie, oc läth thär j mädh ij lod sal
armoniacum, oc j lod aleb roth, oc j [$\frac{1}{2}$] lod
boras, oc swa thär affwan wppa xvij lod qwekselff
wäl renth twagith, oc säth glasit j elden försth
lättan, oc warj wäl starkt, oc tha elden bliff-
25 wer swa starker ath halsen aff glaseno bliffwer
weker som en degher, tha klämmes tättelika sam-
man mädh järntaangenne, oc swa stande thet
glasith j starkasta eld j xx dagha, oc thy brythes
glaseth söndher, oc thet som j the är males pa enom
30 sten, oc thet är elixir, aff hwilko ij lod kastas paa
50 lod smälth selff oc wm skiffther thet til goth gwll

159 v.

Selff aff bly

Tak j mark bly swa rensath som förscriffwit är, oc
läth j en degil, oc thär j läth ij lod sal armoniacum,
j [$\frac{1}{2}$] lod alebroth, och j lod sal nitrum wäl malith,
oc lätandis samman siwda j eldenom wäl starkom 5
j twa thima, oc bliffwer selff,

Göra sal armoniacum

Tak menniskio blod j mark, oc ij marker goth
salth, oc vj marker vathn, blandandis samman, oc
sidhan stillera mädh filthenom, oc thär äffther säth 10
paa elden oc sywd swa länge al wäskan är borto
oc saltith törkath,

Göra alebrot

Tak ij lod almenth salt, ij lod sal gemme, ij lod
sal alkali, mal them samman, oc smälth j sappenom 15
aff myntho at sappen är iiij lod, oc iiij lod sap aff
gariofilate, oc iiij lod sap aff celidonia, oc iiij lod
rosen vathn oc twa marker wathn almenth

160 r.

Göra stridz vaakn

Tak fiska lim giorth aff maghommen, viij lod, 20
mastic ij lod, oc blanda wäl samman Sidhan lima
thär mädh samman tre äller fira faalth läroffth, oc
apthera pa nokre formo som fäller segh äffther
likamsens skapnath, oc tha thet är törkath bither

ey järn pa thet harniskith, Jtem aff lādher plāghas
mykith harnisk göras til hästa,

Göra hwith wax

(161 r.)

Tak j mark vax oc hakka smath, oc thet sywd j
5 salth wathn swa länge som köth, Sidan tak thet aff
the wathneno, oc sywd sidhan mād*h* ij lod sal-
nitrum malith, oc swa giwth thet j kalth wathn
oc bliffwer hwith,

Golph wax

161 v.

10 Tak saffran malith oc bint*h* j eth linnet kläd*y*, oc
låg j ätik*kio* hwita en dag*h*, Sidhan tak thet wp
krammandis starkelika, oc thet som wthflyther, läth
j waxit som är smälth rörandis wäl samman,

Röth wax

15 Tak ij marker vax, malith cinober vj lod, skirdha
qwadho vj lod, smält thet samman, oc thär j rör
cinobrith mād*h* olyo blandandis wäl samman, män
the tingen skwla ey sywdhas samman, oc sidhan
giwtis j nokra formo oc gömes,

20

Grönth wax

Tak ij marker vax, iiij lod malith spänsgrönth,
iiij lod skirda qwadho smältis oc blandis samman
som förscriffwit är,

Förnya gammalt oc grat vax

Tak thet gamla droppa vaxith oc smält oc j hwarya mark vax läth eth lodh skirda qwadho, oc j [$\frac{1}{2}$] lod wäl malith auripigmentum rörandis wäl samman, oc thet waxith bliffwer fagherth som 5 thet ware nyth,

163 r.

Saapo göra

Tak asko aff böno halm brända ij dela, oc osläktan kalk en del, saalla badhen samman blandandis, oc läk thär aff lwth mädh heth wathn swa starka ath 10 eth äg flyther j hänne, Sidan tak v marker lwt, oc skirdhan faara talg ij [$1\frac{1}{2}$] mark, olyo oliue ij [$1\frac{1}{2}$] mark, blanda alth samman, och sywd rörandis jamlika thär j, oc pröfwes när nogh är swdith lätandis litith thär aff pa en sten, oc thet ey rindher 15 wthwidhandis segh,

Sapo saracenicus

Tak eke asko ij dela, oc en del osläktan kalk, oc tak ena balyo som haffwer nokor hol pa bothnenom, oc bredh eth linnith klädy pa bothnen, oc affwan 20 pa klädith bredh bywghalm, oc sidhan läg andra flona aff askonne, oc andra aff kalkenom trykkiandis mädh handommen flo pa flo, til thäs balyan är fwl, oc öffwerst pa ena flo aff halmenom, och swa laka lwth mädh heth wathn, oc aff the lwthenne tak 25 ij dela, oc j del olio blandandis oc rörandis samman til thäs thär komber en fradha affwan wppa,

Sidan sywd thet j kätillenom thil thet bliffwer
tiokth oc swa göm the saponas,

Sal alkali

163 v.

Tak yrthena filicem ganskans mykit storan hop,
5 oc brän samman, oc the askan thär aff löper sam-
man, stöth granna oc läg j warmth wathn j en
kättil rörandis samman en dag, Sidan distillera
wathnith aff mädh filtenom oc kasta borth askona,
Sidhan läth thät wathnit j eth glas sätiandis pa
10 ognen, oc thät törkas bliffwandis hwith, oc kallas
sal alkali, äller sal nitrum, äller alumen jameni

Göra speghla

Tak tynth wthslaghith then, oc thet blanda jn-
corporerandis mädh qwekselff Sidhan tak tw spegla
15 glas tilgiordh ren gnidhen mädh qwekselff, oc the
bländningena läth j thet ena glasith, oc thet andra
glasith läg affwan pa the blendningena, oc bliffwer
en speghil lysandis vm nattenas,

Göra smaltum

20 Tak j mark glas aff hwath lith tw vilt, oc iiij lod
kopar, smälth thet samman etc^{ra}

Göra järn hwith som selff

Tak brändan winsten, oc mal mädh olio oliuarum
ath thet bliffwer som en degh, oc thär aff tak en

del, oc iij dela filspaan aff järn blandandis samman,
 164 r. oc lāth | thet j en deghil klemandis eth tātth lok pa
 honom, oc swa sātth j starkan eldh, til thās tw
 gissar ath filspanen är smālther, Sidhan tak lokith
 aff lātandis deghillen standa j eldenom än lāngher, 5
 Sidhan gywth thet järnith, oc gör thär aff hwath
 tik tāk kis, thy thet är swa klarth tilse som selff

Göra järn skörth

Tak alwn oc distillera thär aff wathn mādth glas
 hiälmenom, oc j thet wathnith släk vij resor glöd- 10
 gada järn skiffwor sma, tha bliffwa the sköre som
 glas ath tw kanth stötha them j pwlwer,

Göra järn blöth

Tak j mark victril, oc j mark sal nitrum stötandis
 granth, oc thär aff distillera vathn mādth glas 15
 hiälmenom, oc j thet wathnith läg järn skiffwor aller
 annan malm hwilken tw wil göra blötan j fämtan
 dagha,

Göra järn blöth

Tak staal aller järn som är tilgiorth oc glödga thet 20
 wäl, oc swa läg thet glödgath j pwlweres Euforbij,
 164 v. och sidhan glödga ather oc läg j samma | pwlweres
 ath kaaldna, oc swa gör flerom sinnom, oc thet
 bliffwer blöth som bly, Jtem sappen aff maluo gör
 thet järnith blöth som thär j släkkes, Jtem järn oc 25
 alle andra malma wardha blöthe wm the glödgade
 släkkias j koo trāk offta hwilken blandadher är
 mādth honagh, Jtem tak pwlwer giorth aff auri-

pigmentum, oc stöttan bränne sten, och filspan aff järn, oc läg j elden *mädh* the järneno tw wilt göra blöth, Jtem giwth syw resor bly j olyo, oc sidhan släk thär j thet glödgada järnith tw wirth göra
 5 blöth, Oc wil thw thät ather göra harth, tha glödga oc släk j sappenom aff rödhan lök, Jtem ko skarn färsth blandath *mädh* sappenom aff kaal oc glöd-gath järn thär j lagth gör thet blöth, Jtem glöd-gath järn släk j sappenom aff bönom, oc bliffwer
 10 blöth, Jtem släk glöd-gath järn j sappenom aff yrthennas roth som kallas brionia, pa swänsko walska roffwor, oc jx resor släk oc bliffwer blöth, Jtem släk glöd-gath järn j the wathneno som är sal armoniacum smälth, oc stöth lactuko frö, oc
 15 thet gör twa resor, Sidhan | släk thet j sappenom 165 r. aff böhme gräs som kallas *jusquiamus*, oc j sappenom aff *celidonie* yrth lika aff hwaryo oc blotnar,

Härdha järn

Tak methe mark oc stöth görandis wathn aff them,
 20 oc gör eth annath wathn aff löka röther som kallas porrus, oc aff hwaryo the wathneno tak lika mykit blandandis, oc thär j härdh järnith,

Jtem tak spisso glas, oc calamitam lika aff hwario stötandis oc malandis, oc the pwlweres strö
 25 pa glödgada järnith hambrandis thet saktelika offta, Sidan tak sappen aff *celidonia* j mark, oc sywd til thes tridiungen är borth swdin, oc swa läth thär j en tridywng starka ätikio, oc thär j härd thet järnith,

Jtem tak bokka horn oc brän, oc stöth til
 30 pwlwer, oc tak bokka pis, oc thär j sywd the

pwlweres, til thäs tridie delen är borth swdhen, oc sidan distillera *mädh* filtenom, oc thär j släk tre resor thet glödgada järnith, oc bliffwer härth,

Härda harnisk

Tak röther aff titimalo, oc rätikkio röther, Esule, 5
 165 v. flammule, portulaca lika | aff hwaryo oc stöth wth-
 draghandis ena mark sap aff them, oc tak j mark
 blod aff människyom, oc j mark pilta pis, oc
 almänth salth, sal nitrum, sal alkali, sal gemme,
 oc sal armoniacum lika aff hwaryo ena dracmam, 10
 oc al the tinghen blanda samman j eth glaserat
 kar täppandis wäl ather, Sidhan graff thet nidher
 j jordena j. xxij dagha, Sidhan tak thet wp oc
 distillera thär aff vathn *mädh* glas hiälmenom, oc
 j the wathneno temperera wakn oc harnisk, thy 15
 thet bliffwer alstingis harth oc fasth

Saagha stena, glas, oc järn

Tak en kopar traadh, oc fästh *mädh* ändommen
 widher en bogha, som en gigho bogha, oc tak
 malnan smirillum grannan oc wäth kopar tradhen 20
mädh ätikkio äller olyo, oc läg then malna smirillom
 thär wppa som tw wilth skära äller sagha dragh-
 andis *mädh* boghanom etc^{ra}

Härda järn

Tak sal armoniacum, brända oxa klöffwa, resalgar, 25
 oghns kim, lika aff hwario, stöth granth, oc bint

thet alth wm kring järnith *mädh* enom linnom
 klwth, Sidhan klem wäl tät | wthan wppa klwth 166 r.
 lwtum sapiencie, oc swa läg thet j elden swa
 länghe at alth bliffwer glödga, oc swa kasta
 5 thet j wathn som giorth är aff bräkne oc tha
 bliffwer thet harth,

Jtem Swep järnith j eno stykke aff getaskin
 smorth pa köthwagennom *mädh* talgenom, oc sidhan
 plastra en linnen klwth thär wtan wm kring *mädh*
 10 leer wäl tyokth, oc swa läg j eldhen ath glödga,
 oc swa kasta j renth vathn oc bliffwer wäl harth,

Jtem sal armoniacum, oc osläkther kalk röris
 samman som en tyok wällingh, oc thär j händis
 godh ägh järn,

15 Förgylla järn *mädh* wathn

Tak victril en del, twaa dele alwn, sal armoniacum
 en del, stöth oc sywd alt j vathn oc *mädh* the
 hetho wathneno gnid pa järnith som är wäl slipath
 släth oc renth oc thet bliffwer fagherlika litath,

20 Til thet samma

Tak alumen jamenum swa mykit tw vilt oc mal
mädh pis ath thet bliffwer som en smörsla, Sidhan
 stryk thet pa nokoth blankth järn, oc wärm pa eldh
 glödher, etc^{ra}

25 Til thet samma

166 v.

Tak alwn, salgemme, atramentum bränth, viride
 eris, vinsten aff röth win, mal alt samman, oc

blanda *mädh* salth wathn, oc thär j släk glödgath järn som klarth oc släth är giorth oc bliffwer förgylth,

Förgylla järn

Tak 40 korn aff winsten, 10 korn aff alwn, x korn 5 aff almenth salt, tw korn viride eris, mal granth alth samman oc läth j ena nya gryto *mädh* wathn oc sywd til thäs fiärde delen är borth swden aff wathneno, Sidhan glödga järnith, oc strax läg thet j thetta wathnith, Sidhan tak eth korn gwl, oc try 10 korn qwekselff görandis thär aff amalgama, oc thet stryk pa järnith sidhan thet är törth oc läg pa eldhen ath wärmas, oc är withandis ath *mädh* korneno skal hwart wäghas som förscriffwith är,

Förgylla järn

15

Tak skinande väl slipath järn, oc färnissa thet widher elden törkandis, oc sidan maala thär wppa hwath tik tåkkes til wthkasthning, oc thär som tw wilth förgylla skrapa borth färnissona *mädh* enom
 167 r. kniff ath järnith bliffwer ather klarth | Sidhan wärm 20 järnith widher elden, och tak aff thesso äfftherscriffo wathneno, oc j the wäth bomwl oc swa *mädh* bomwllenne wäth järnith thär som malningen är oc skal gyllas, oc thät bliffwer röth som kopar, Jtem wathnith skal swa göras, Tak alwn iiij lod, sal 25 armoniacum ij lod, alun succarinum iiij lod, gumj bocte ij lod, victril ij lod, litith viride eris, mal a[l]th granth, oc sywd j enne kopar gryto til thes halffdelen är borth swdith, oc *mädh* the wathneno

wäth malningena pa järnenno är, Sidhan tak malith
 gwl *mädh* qwekselff oc läg thär affwan wppa, oc
 läg järnith pa elden, oc sidhan brwnera thät oc
 bliffwer alstingis fagher gärningh,

5

Förgylla järn

Tak sappen aff celidonie roth oc läth j eth glas
 som trangth är affwan, oc täp starkelika ather, oc
 säth nidher j hetha hästa dyngio j tyw gw dagha,
 Sidhan tak aff the wathnenno som är j glaseno swa
 10 mykith tw wirth, oc thär j mal nokor gwblad,
 Sidan tak järnith som är wäl klarth slipath oc
 skinande oc färnissa sätiandis j solena at törkas
 Sidan maala *mädh* the wathnenno j hwilko | tw 167 v.
 molth gwbladhen, oc törka, oc sidhan *mädh* eno
 15 kleno hwasso järn gör figuras til äffther thät som
 wthkastnyngen är,

Göra bokstaffwa pa järn

Tak cenober oc mal *mädh* lin olyo, och maala pa
 järn, oc törka j solenne,

20

Förgylla järn

Tak wädhra horn skaffwandis smaath oc distillera
 thär aff wathn, oc thär *mädh* scriff pa blankth järn,

Göra färgo aff järn

Tak filspan aff järn, oc läg j eth leer kar breth
 25 ena flo tiokka som en finger oc säth j oghen

reuerberationis, oc gör eldhen starkan j tre dagha
mädh törren wedh, oc tha bliffwer thät röd färga,

At järn taker qwekselff

Tak victril, sal armoniacum, viride eris, almänth
 salt, oc vinsten, oc gör thär aff wathn, oc smör 5
 järnith thär *mädh*, och läth sidhan qwekselffwit
 wppa thät, och fasthnar lodhandis widher til ath
 gylla, äller sywd järnith j the wathneno, oc sidhan
 läth qwekselffwit wppa,

Maala pa järn

10

168 r. Tak marchasitam swa mykit tik tåkiss stöth j
 mortarenom oc mal grannan, och | läg thät j starka
 vin ätikkio aff röth win nokra dagha, Sidhan sywd
 thät j eno glaseradho kar en dagh oc ena nath
 spädiandis thär j aff ätikkionne, Sidhan sätth thät 15
 j solena til ath törkas, Sidhan lät thät j eth glas
 oc distillera *mädh* hiälmenom wppa saktelikom eldh,
 oc *mädh* the wathneno thär aff distilleras maala
 pa järn blank, oc törka j solenne, oc sidhan gnid
 saktelika oc bliffwer som thät ware gwl, 20

Röth wathn til järn gylla

Tak filspaan aff järn en del, oc stöth j enom
 mortara *mädh* fiärda delenom swa mykith aff
 atramento, Sidhan läth thär wppa litith aff starko
 hwito ätikkio rörandis samman som en gröth, Sidan 25
 läth thät j glasith oc distillera *mädh* hiälmenom

mädh saktom eld, tolff resor, lätandis thär til hwaria resona meer aff atramento oc thät wathnit bliffwer röth, oc *mädh* the lites järn aller selff oc synes wara gwl

5

Aurum musicum

Tak iiij lod then oc smälth j enom deghil, oc swa läth thär j tw lod qwekselff rörandis samman, Sidan thät är kalth tha mal thät som pwlwer lätandis thär til *mädh* ij lod brennesten malnan
 10 oc blandis väl, | Sidhan läth thät j eth glas gör- 168 v.
 andis vndy thät sakteliken eld, oc swa länge som röken gangher wth aff glaseno, läth thät standa pa eldenom, oc sidhan tak oc tämperera thät aurum musicum *mädh* thät hwita aff äggeno oc scriff etc^{ra}

15

Wphöya gylningh

Tak victril oc brän j enne järn panno til thäs all wäskan gaar borth oc all grönhethen, Sidhan stöth thät, oc aff the tak twa dela, oc en del sal armoniacum, oc wäth lätandis j renth wathn som
 20 ena wälling, oc thär j doppa thät tingith som är förgylth *mädh* onth gwl, oc swa läg thät pa glödherna thil thäs thät ryker oc tha tak thät op oc kasta j wathn oc swa öffwa twa aller tre resor til thäs thät haffwer godha gylningh,

25

Skelya gwl fran selff

Tak xviiij lod sal peter, kopar rök vj lod, ij lod brennesten, stöth alth samman oc distillera thär

28—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

aff wathn *mādh* glas hiälmenom, oc thär j läg
 skaffwith aller filat selff som haffwer gwl j segh,
 oc selffwit wändis j wathn, oc gwlith bliffwer pa
 bothnenom som aska, vathnit distillera aff *mādh*
 169 r. filthenom, oc sanka gwlith | särdelis, oc sidhan 5
 törka wathnith pa eldenom oc selffwith hardhnar
 oc smälther samman som thät til förna war,

Til thät samma

Tak alwn ij marker, sal nitrum j mark, oc thär
 aff distillera wathn *mādh* glas hiälmenom, oc thär 10
 j läg skaffwit aller filat etc^{ra} som förscriffwit

Göra selff renth

Tak bränd vädra horn oc gör en tästh oc törka
 honom wäl, Sidhan läg pa honom x lod bly, oc
 x lod qwekselff, oc vj lod selff som skal rensas 15
 görandis eldhen oc selffwit ökes oc bliffwer finth

Gwl lith

Tak oxa galla oc sywd, oc sidhan läg thär j nokoth
 ting som gyort är aff selff aller kopar oc brwnerath,
 och sywd thät thär j oc läth thät sidhan thär j 20
 bliffwa liggiandis til thäs thät bliffwer kalth, Sidan
 tak thät tingith wp oc twa *mādh* wathn, oc synes
 wara förgylth

Blanqweth

Tak wphöyth qwekselff, oc sal armoniacum oc 25
 sywd j ätikkio, sidhan glödga the tingh som ärw

aff kopar, och | släk them j the bländningenne 169 v.
swdhno, oc synas wara selff,

Rensa oc göra kopar hwitan

Tak kopar skiffwor oc glödga them oc strö pa
5 them pwlweriserath glas oc hambra them mädh
the glaseno, och thät gör flerom sinnom, Senast
glödga them oc släk j thesso wathneno som swa
görs, Tak pilta pis iiij marker, stöttan winsten,
oc almänt salt lika aff hwario ena mark, sal
10 armoniacum iiij mark, olyo j [$\frac{1}{2}$] mark, honag j
mark, Sywdis alth samman til thär tridywnge är
aather qwar, etc^{ra}

Göra piltrum

Piltrum är ey selff oc ey kopar, wthan är swa als
15 j mällen eth selff fantasticum oc görs swa, Tak en
del kopar, oc viij dela then, oc smälth först koparen
oc sidhan läth thär j thenith oc blanda wäl sam-
man, oc gywth thär aff skedher äller annor tingh
oc synas wara giordh aff selff,

20 Jtem vj dela then, en del kopar, och en del
selff smälth samman, oc giwt hwath tik tåkkis
thär aff,

Jtem lika then oc kopar til wikt smält | sam- 170 r.
man oc giwth j hwath formo tw wilt,

25 Jtem viij dele then, kopar vj dela, oc qwek-
selff iiij lod, oc först smält thenith, oc thär j
blanda qwekselffwith, Sidhan blandha thär j
smälther koparen, oc vj lod mässing rörandis alth
samman j deghillenom oc gywth hwath tik tåkkis,

(173 v.)

Aqua fortis mirabilis

Tak cinober 3 iij, salnitrum 3 vj, victril 1b j
 blanda samman oc mal pa stenenom, oc distillera
 mädh hiälmenom, oc sankä thär aff try wathn,
 thät första är goth, thät andra bätre, thät tridya 5
 bästh, oc thät äther järn, oc selff, oc gwl som läghs
 thär j,

174 r.

Aqua fortis

Tak victril 3 xij, salnitrum 3 iiij, Alwn 3 ij,
 cenober 3 ij, males oc distilleres mädh hiälmenom, 10
 oc gömes j täpth glas, thät wathnith som först
 wthganger klarth sankes särdelis j glas, Sidhan
 thät börjar vth ganga röth wathn, thät sankä
 särdelis, oc tridhie wathnith täslikes, oc distilleres
 mädh starkom eld sätiandis glasit j hetha asko, oc 15
 eldhen göris wndy oghnen, Tässen twänne för-
 scriffno wathnen haffwa maxan ens kraffther til
 ath ätha oc smälta malm som läggs j them, Jtem
 läg j thätta wathnith gwl malith mädh qwekselff
 j[d est] amalgamerath, äller selff amalgamerath, 20
 tha wändis thät j wathn, oc sidhan gywth j thät
 wathnit nokon malm oc sidhan läg honom pa
 glödherna, tha bliffwer han selffwendher wm thät
 war ama[l]gama aff selff, äller gylther, wm thät
 war amalgama aff gwl, Jtem mädh thäso wathneno 25
 ma tw scriffwa paa swärd äller järn, Jtem läggher
 tw kopar j thätta wathnit, tha wändis han j wathn,
 oc wm tw thät wathnit läther sidhan pa menniskios
 likamm, tha bliffwer skithnader, oc gangher ey aff,
 174 v. wtan han twas mädh sappenom aff odhyrth | äller 30

mädh olio giorda aff winsten j hwil[ke] är smälth
 sal armoniacum, Jtem lägger tw bly j thät wathnit,
 tha wändis blyth j wathn, oc thät sidhan stryk pa
 nokon swartan hästh tha gar harith bort, oc hwith
 5 haar växer thär jgeen, Jtem lägger thw then j thät
 wathnith, tha wändis thenith j wathn, oc wm tw
 thät wathnit sidhan läther pa likammen bliffwer
 han fwl oc illa lwktande, oc gör storan wärk, oc
 ey kan twas aff wtan *mädh* sappenom aff viticelle
 10 yrth, oc sywdher tw j the then wathneno nokoth
 kopar kar aller glödgat släkker thär j, tha bliffwer
 thät som thät ware selffwerath, Jtem läther tw en
 droppa aff watneno pa waarthor tha falla the strax
 bort, Jtem thät taker scrifftena aff pärman som hon
 15 aldrig haffde warith scriffwen, Jtem läther tw j
 thät wathnith viride es, oc kalk granner giordher
 aff then oc sywdher, tha bliffwer thär aff lazwr,
 Jtem läther tw j thät wathnith viij lod takandis
 aff the, oc thär läther iiij lod marchasitam gylta
 20 aller gola, som är väl malin oc twaghin oc törkath,
 tha bliffwer thät wathnith röth, oc thär j lägh nokoth 175 r.
 tingh giorth aff selff, oc thät bliffwer som thät ware
 förgylth, Äller gywth selff manga resor thär j oc
 bliffwer som thät waare gwl, Jtem läther tw sal
 25 armoniacum j thät wathnith lika *mädh* wathneno
 oc thär j döper nokra skiorto aller brok oc then
 som klädher them pa seg bliffwer strax sywker, oc
 ey han bliffwa helbrigde wthan han badhar segh j
 ätikkio, Jtem läther tw thät wathnith j öronen aff
 30 nokrom hesth, tha bliffwer han strax sywker j
 badhen bakbenen, oc ey bliffwer helbrigde, wtan
 honom laathes blodh aff ballannas aadhro, Jtem lägger

tw bōlme frō j thät wathnith, oc giffwer nokrom
 thät äta äller drikka 3 j thaa soffnar han strax oc
 ropar j söffnenom oc frälses thär aff twättandis
 fötherna oc tynningana mädh ätikkio, Jtem läther
 tw j thät wathnith sal armoniacum, oc lägger gyllene
 thär j, tha äther thät vatnith gwillith oc stämpillen 5
 standher lika fwlbordeliken pa myntheno, Jtem
 borar tw eth hol j eth trä oc läther thär thätta
 wathnith jn, tha bliffwer thät ofrwkthsampt, thäs-
 likes wm qwikselff läths j trädh, Jtem läther tw
 175 v. aff the j nokra win tynno | tha fördä[r]ffwas winith, 10
 oc bliffwer ather goth, wm tw thär j lägger en
 lithen kärffwa aff ros marin, Jtem blandar tw j
 thät wathnith golth arsenicum oc dragher mädh
 the twärth affwer eth swärdh oc törkas, oc tha nokor
 hwgger mädh the swärdeno, bristher thät strax 15
 söndher, oc manga andra kraffther haffwer thät
 wathnith etc^{ra}

Kopar göra hwitan

Tak arsenicum wphöyth oc twagith mädh lwth
 vj lod, Salnitrum, Alwn, sal tartarj lika aff hwaryo 20
 ij lod, oc mal alth samman, oc läth j ena krwko
 glaseradha sätandis pa glödherna swa länge thät
 alth smälther, oc sidhan hardhnar, Sidhan tak rens-
 adhan kopar giordan j sma korn viij lod, oc aff
 förscriffo materia ij lod, oc blanda samman j enom 25
 deggil, oc läg lok wppa, oc smälth j eldenom, oc
 sidan gywth thät j gothith en theen langan thär
 nogh olya är j, Sidhan blanda thär j swa mykith
 selff som tw wilt haffwa ligam til, Äller bätre är
 ath tw försth blandar selffwit til koparen j degill- 30

enom oc sidhan giwther thät j gothith, oc sidan
sywdh thät [j] eno | blanqweto oc bliffwer fagherth, 176 r.
thät tyänar mykith mynthemästarom etc^{ra}

Göra selff äller gwl

- 5 Fjra elementh ärw dragandis wth aff olyonne som
skal göras aff qwekselff swa, Smälth ena mark then,
oc thär j blanda ena mark qwekselff rörandis mädh
enom káp samman, Sidan säth aff eldenom lätandis
kaldna, Sidha[n] läg the matheriam j eth linneth
10 klädy, oc twätta til thäs renth wathn gangher aff
twättenom, Sidhan törka thät j solenne, Sidhan läg
thät pa ena hal oc mal thär j ena mark qwekselff
wphöyt oc swa säth thät mädh hallenne j nokot
väsko fwlt rwm ath thät thär smälther j ena wikw,
15 oc sidhan läth thät j eth glas lätandis standa oc
sywnka j twa dagha, och tha häl saktelika aff thät
affwan wppa standher j eth annath glas hwan
daghen oc thät är en olya klar som raff, Sidan
distillera the olyona giffwandis wndy saktheliken
20 eld j tolff thima, oc wthganger första elementith
som är wathnith, Sidhan gör elden starkaren til
thäs thät bliffwer swarth oc sankä thät andra
elementith jordena särdelis j twa dagha, Sidhan
sankä thät tridy elementith mädh starkastom | eldh 176 v.
25 j fäm dagha, Sidhan släk eldhen aff oghnenom lät-
andis hiälm glasit standa swa j tre dagha, Sidhan
ypna glasith oc tw findher thär j ena swarta jordh,
henne tak oc mal granna som myöl oc swa läth
thät myölith j ena leer krwko som ey är glaserath,
30 oc säth ypna j oghnen reuerberationis giffwandis

sakteliken eld en dagh, oc sidhan stänkiandis honom
 meer oc meer j fira dagha, Sidan läth kaldna, oc
 tak the materiam wth, thy hon är hwith som snyö,
 mal henne, oc läg henne pa hallena j wäskelikith
 rwm til ath smälta j wathn oc thät sank a j eth 5
 glas oc säties til ath sywnka oc klareras, oc hället
 aff j annath glas thät som klarth är Sidhan tak
 ij lod aff the wathneno, oc thär j läg j lod goth
 selff slagith blad som malara brwka, sätiandis pa
 warma asko oc selffwit smälther strax j wathn, 10
 män somme lätha thär j mer aff selffweno än för-
 scriffwith är, Sidan tak ij lod aff the försto ele-
 menteno, oc eth lod aff the andro elementeno bland-
 177 r. andis | j glasith thil mädh förscriffno, oc täp wäl
 affwan, oc säth pa askona ath törkas langsamlia, 15
 oc tha thät är törkath bliffwer thär aff en cristalla
 sten, Sidan tak en del rensath qwekselff oc läth j
 en deghil oc en del aff them cristal stenenom, oc
 sät j starkan eld, oc strax bliffwer thät stadfäst
 selff, Jtem wil tw göra thät til gwl tha läg gwl 20
 blad j förscriffna wathn, oc en aattande del aff
 tridye elementeno, oc gör allaledis swa som för-
 scriffwith är kastandis pa qwekselffwit oc thät bliff-
 wer gwl,

Göra anticar

25

Anticar är en bländning som komber malmana til
 ath smälta snarlikaren än borax oc görs swa, Tak
 almänth salt, oc blanda mädh twa dela swa mykin
 osläktan kalk, oc läg j twa krwkor hwarya täth
 klemda pa andra sätiandis j elden ena nath ath 30
 stekias Sidhan ypna oc mal thät pa stenenom, oc

lāth thāt j eth glaserath kar lätandis warmth wathn
 thär wppa, oc thāt smälther, Sidhan distillera wathn-
 ith aff mād*h* filtenom oc thāt sāt*h* mād*h* glaseno
 pa askona ath löpna oc törkas, oc thāt blanda ather
 5 mād*h* androm osläktom kalk, oc steek som för, och
 smälth j wathn, oc törka oc distillera | oc thāt 177 v.
 saltith är anticar smältandis alth,

Gwl aff kopar

Tak godhan kopar oc gör honom til kalk oc then
 10 kopar kalcken smälth mād*h* anticar förscriffo j enom
 deghil, oc koparen bliffwer klar, oc gör ather then
 samma koparen til kalk, oc ather smält mād*h* anticar,
 oc tha bliffwer then koparen klar til ath blanda
 mād*h* gwl

15 Cementum til gwl

Tak wictril, viride eris, sal armoniacum lika aff
 hwario en del, oc bolum armenicum twa dela,
 Stenen ematites ij dela, oc males alth oc blandis,
 oc the pwlweres giffwa selffweno gwl lith, Sidan
 20 tak j del selff oc en del gwl oc smält samman,
 oc thär aff slaa skiffwor tynna oc them lägh j en
 deghil flo pa flo mād*h* the pwlwereno, oc täp wäl
 affwer mād*h* leer oc sāt*h* j elden, oc när thāt ryker
 tak oc kasta thāt j kalth wathn oc bliffwer goth
 25 gwl j alle pröffwilse,

Göra qwekselff

Tak bly oc smälth vij resor j sal armoniaco, oc
 sidhan tak aff the blyno iij marker oc j mark sal

nitrum, oc xvj lod borax, oc blanda alth samman
 178 r. lätandis j eth glas | oc sãth nidher j hetha dyngio
 j trätio dagha, oc sidhan tak thät oc findher tridye
 delen aff blyno wara giorth til qwekselff, Mãn
 jak tror ath blyth skal wara filath oc malith vij 5
 resor mädh sal armoniaco som förscriffwith är, oc
 ey smält syw resor, oc swa blandath,

Göra nokon malm blötan oc smidogan

Tak sal armoniacum, sal nitrum, boracem, tuciam,
 lika aff hwaryo, oc malith smält j win, oc sidan 10
 törka pa askonne, och gör thär aff pwlwer, oc aff
 the kasta en del pa fira dela smältan malm äller
 selff smälth, win thät är harth oc brister, oc thät
 bliffwer blöth oc smidogth,

Jtem til thät samma, Tak gumj arabicum, lin 15
 frö, pix greca lika en del aff hwario stöth oc blanda
 samman, oc tha malmen är smälther kasta thenna
 pwlweres thär wppa rörandis samman etc^{ra}

Scriffwa pa järn

Tak viride eris, oc argenti uiuj sublimati lika aff 20
 hwario, oc mal samman, oc blöth mädh litith
 starkasta ätikkio, oc läg pa järnen äller swärdith
 smälth wax, och sidan thät är kalth scriff hwath
 tik täkkis mädh enom stil gönom waxit jn pa
 järnith, oc j the scrifftenne läth the ätikkiona 25
 lätandis standa oc swa äther thät järnit oc scriff-
 was,

Göra gwillith finth oc renth

(178 v.)

Tak moth hwaria 3 gwl, xvj 3 malnan gamblan
 thegelsten, bolum armenum 3 xvj, almānth salth
 3 x, victril 3 iiij, oghns kym 3 ij, oc mal alt
 5 samman som pwlwer, oc thär aff tak helfftena oc
 läth j eth glas, oc litith pis thär til mād^h, Sidhan
 läg glasith thär j wppa then deghen, oc sidhan
 läth then andra delen aff pwlweres thär affwan
 wppa gwillith oc jnga wäsko, Sidhan säth thät j
 10 starkan kol eldh swa ath han standher jämlika
 affwer glasith, oc glasit skal wara wäl täpth affwan
 ath jngen röker gangher wth, oc wäl bedragith
 mād^h luto sapiencie, Jtem är gwillith skörth oc
 osmidelikith, tha smälth thät j enom deghil oc
 15 kasta thär j litith argentum sublimatum malith,
 oc rör samman, oc | thät gör tre resor, oc giwth 179 r.
 en theen thär aff oc bliffwer alstingis finth, Aller
 tak ij dela wphöyth selff, oc en deel sal armoniacum
 malandis samman, oc thät kasta j degillen pa thät
 20 smälta gwillit rörandis, oc thät bliffwer smidogth, .

Taka haar aff kroppenom

(180 r.)

Tak osläktan kalk 3 iiij, auripigmentum 3 j males
 samman, oc blandis mād^h starko lwth sywdandis,
 oc läggis wppa etc^{ra}
 25 Jtem tak winsten, sal armoniacum, oc osläktan
 kalk lika mykith, oc blanda mād^h the hwita aff
 äggeno, oc läggis wppa, och sidhan thät är torkath
 pa kroppenom gnidis

Lutum sapiencie extra jgnem

Tak en deel myöl, oc tridywngen malen thegel
 sten, oc nokoth litith aff sindher aff järnslag malith,
 oc thär aff gör en degh *mädh* ätikkio, oc *mädh*
 enom linnen klwth lwthera thär *mädh* the karen 5
 som ey sätyas j elden aller distilleras *mädh*, oc
 tha thät wäthes *mädh* wathn lossar thät limeth strax

Lutum sapiencie j elden

Tak en del goth leer, oc tridyde delen malith glas
 som myöl, oc fiärde delen bolum armenum, oc 10
 malnan tegel sten swa mykin som aff glaseno
 180 v. malno, thessen | tingen röres samman *mädh* the
 hwitha aff äggeno aller ätikkio lätandis litith salth
 thär til *mädh*, oc *mädh* the täppes karen aller be-
 draghes som sätias j eldhen j alkimie konsth, 15

Jtem tak en del goth leer, j del aff malnom
 tegelsten, j del malin kol, oc j del hakkath
 menniskio haar, oc ältes samman *mädh* starko
 ätikkio, oc luthera,

Göra dyngiona

20

Tak eth hws som ey är förmykit heth oc ey för-
 mykit kalth, och graff ena fira kanta hwlw j jordena
 twa alna dywpa oc swa bredha, oc blanda samman
 hästa dyngio oc dwffwo skarn oc ätikkio oc thät
 läg j graffwena sätandis thär j glasen nidhergraff- 25
 wen, oc täpth,

Jtem annarledis, läg ena flo hesta dyngio j
 graffwena, andra flona osläktan kalk, tridhie flona
 smaan rwthnan halm, oc ather flo pa flo, oc thär j
 säth glasen til ath röta materiam aller smältas til
 5 wathn som alchimie konsth wthkräffwer,

Härda järn aller harnisk

181 r.

Tak eke asko, oc pa henne läk pis görandis lwth,
 oc tak j mark ätikkio distillerada mädh filtenom,
 oc ij lod sanguinis draconis malith läth j the
 10 ätikkiona, oc tak succum plantaginis, sappen aff
 bölme yrth, oc aff verbene yrth lika aff hwario
 j [$\frac{1}{2}$] mark, oc the sappana distillera mädh filtenom,
 oc alth blanda samman oc thär j härth järn aller
 harnisk

15

Ad jdem

Tak skalena aff mala granata äplom 3 iij, gumj
 edere, salgemme, sal commune lika 3 j, oc stötis
 samman, oc thär mädh smöryes järnit thär thät
 skal warda harth, oc sidhan temperera thät j thesso
 20 väskonne, tak sappen aff skräppor, pentaflon, pes
 columbinus, rädikko, celidonia, groblad lika aff
 hwario stötandis yrterna j mortarenom oc sidhan
 wth krammandis sappen oc distillera mädh filtenom,
 oc thär j släkkes, oc smöries twa resor som för-
 25 scriffwit är,

Ad jdem

Tak camfer vathn, oc klarth källo vathn, starka
 hwita ätikkio, sappen aff rätikkio, sappen aff

serpentaria, lika aff hwario, oc thär j läth manga
rödha marka som finnas j jordenne wm waaren
181 v. lätandis standa j tre da|gha, Sidhan sila thät, oc
läth thär til en tridywng olyo, oc thär j tämperera
järn, 5

Ad idem

Tak wädhra horn oc brän görandis thär aff pwlwer,
oc tak kym som är j smidyo ognenom, oc malith
glas, oc salth lika aff hwario, Sidhan smör järnith
mädh nokre wäsko ath alle the pwlweres kwnna 10
lodha widher thät, ath alth järnith tåkkes mädh
the pwlwereno, Sidhan swep thär wtan wm goth
leer, oc swa läg järnith j elden lätandis fwlkomliken
glödgas, oc sidhan läth thät kaldhna etc^{ra}

Ad jdem

15

Tak bokka blod, oxa galla, oc sappen aff yrtenne
som kallas wermicularis, och thät blanda samman
thär j hädandis järn,

Blankimentum

Tak oleum tartarj, brenne sten, oc läth thät samman 20
sätiandis pa eldhen swa länge thät ryker oc seg
samman mänger, Sidhan tak litith win dräg oc
salth samman malith oc alwn, oc blanda mädh the
förscriffno mädh renth wathn sywdandis samman,
oc thär j kasta thät selffwit som tw wilth at hwith 25
skal warda sywdandis äller onth mynth lätandis
dansa mädh jomfrwr,

Blankimentum

182 r.

Tak iiij lod messing, ij lod got selff, oc smält samman, oc tak iiij lod winsten brennandis honom hwitan, oc sidhan mal *mädh* tridywngenom swa
 5 mykith salt görandis pwlwer, oc them kasta j deghillen thär then mässingen oc selffwit ärw samman smälth litith j sändher, oc blaas *mädh* bällyommen, oc kasta j pwlweres, oc thät bliffwer selff hwith til viij ligam,

10

Blanquetum

Tak 3 vj aff arsenico, 3 j borax, och mal granth oc sikta, Sidan tak harth twal oc riff pa enom reff järn, oc alth thät läth j glasith blandath som är bedragith *mädh* leer, oc thät säth nidher j askona
 15 pa ognen, giffwandis wndj saktan eld *mädh* thät första en thima, oc starkan j sex thima, Sidhan ypna glasith, oc thät thär j är kasta 3 j pa. 3 xv kopar rensadhan oc blandadan *mädh* tridywngen goth selff, oc alth bliffwer hwith,

20

Göra selff smidogt som brister

Tak 3 j borax, 3 j salnitrum, 3 j jncensum, oc 3 j vinsten, stöt oc mal samman, oc tak faara talg, oc röth vax smältandis samman | oc thär j rör för- 182 v.
 scriffna pwlueres, oc gör thär aff sma balla, oc them
 25 kasta j degillen pa selffwith som är skört oc ey är goth smida, oc bliffwer segth,

Känna falsth gwl

Tak olibanum oc gör j pwlwer, oc kasta pa gwillit j degillen tha thät är smälth oc tha fördärffwas gwillith, Thät göra oc hönsa ben bränd j kalk oc pakastader,

5

Blanchimentum

Tak 3 iij sublimatum thät är vphöyt qwekselff, 3 iij arsenicum, 3 iij sal armoniacum, 3 iij sal nitrum, 3 ij qwekselff, stöt oc mal hwarth särdelis, oc sidhan blanda alth samman oc qwek selffwith 10 mädh, oc läth j eth glas, oc säth pa hetha asko oc gör elden wndy til thäs thät smälther, Sidan ypna glasith takandis materiam wth oc mal henne granna, Sidan tak 3 iij olyo aff winsten j hwilko varj smälth 3 j borax, oc thät läth pa pwlweres 15 rörandis samman j enne krwko, oc säth pa saktan eldh törkandis väl, Sidhan tak 3 iij kopar rensadan, oc 3 j goth selff smältandis samman, oc thär wppa kasta aff the förscriffo pwlweres swa mykith tik synes tarffwas,

20

183 r. Kä[n]na selff vñ thät är alchimicum

Tak selffwit oc gnid pa stenenom parangone, oc sidan tak ij dela viride eris malen, oc tridye delen sal armoni[a]cum oc blanda samman, oc wäth mädh ätikio oc menniskio pis, oc thät alth samman 25 blandath läth pa stenen parangonem thär thw haffwer gnidith mädh selffweno, oc är selffwit goth tha

bliffwer thät widher sin lith, men är thät alchimie
selff tha skiffther thät strax lithen pa stenenom,

Blanquetum

Tak arsenicum cristallinum, oc sal nitrum lika
5 mykit 3 ij oc smält samman, oc sublimerä, Sidan
tak qwekselff wphöyt 3 ij oc mal alth samman
granth, Sidan tak ena mark vinstens olio, stark
lwth, oc brenth win lika aff hwario 3 vj, oc the
forscriffna pwlweres sywd thär j mädh enne glas-
10 erado krwko til thäs all wäskan är borth torkath,
oc bliffwer pwlwer, oc thär aff tak en del äller
wikth oc kasta pa tre dela rensadan kopar oc fiärde
delen selff samman smälth j deghillenom oc bliffwer
goth selff til x ligam,

15 Göra smidogt thät som bristher 183 v.

Tak sal alkali oc sywd j wathn, och litargirum
sywd j ätikkio lika aff hwario, oc distillera mädh
filtenom, och blanda väskorna samman lätandis j
eth glas pa warma askona ath torkas, oc gör thär
20 aff pwlwer, oc them kasta j deghillen pa thät selff
äller malm som är skör oc bristher wndy hammar-
enom,

Blanquetum

Tak vphöyt qwekselff 3 v oc wphöy fira resor
25 mädh salt, Sidan tak arsenicum hwith 3 v oc wp-
höy twa resor mädh salt, Sidan tak sal armoni[a]cum
ena mark oc vphöy twa resor mädh lika mykith

29—101510 9. Peder Månssons Skrifter.

almänt salt, Sidan stöth oc mall alt samman, oc läth thär til 3 vj kalk som giorder är aff theen, oc mal samman mädh ätikkio pa stenenom ath thät bliffwer som en tiok wälling, oc sidhan läth j glasit oc sublimera, oc thät som tha sublimeras 5 mal ather pa stenenom mädh ätikkio, och ather wphöy, oc swa öffwa thät vij resor, oc aff the swa tilreddo kasta en del pa 40 dela rensadan kopar j degillenom smältan, oc bliffwer thär aff selff til nyonde ligam, 10

Jngressus medicinarum

- 184 r. Tak litargirum aff selff til hwit, aller | aff gwl til röth 3 iij, oc läth j ätikkio starkasta som silath är iij resor aller läkth gönom osläktan kalk, oc sidan blanda thär til 3 ij sal armoniacum, sal nitrum 3 15 iij, oc vinsten blandat samman stande j syw dagha tre resor rörandis thär hwar dagh, Sidhan sywd thät starkelika oc länge, thär äffther sila thät, oc mädh the wathneno jndrik alla medicinas malandis oc törka them för än the kastas pa malmen smältan 20 som skal lithas,

Blanquetum

Tak then 3 j oc smält j enom degil oc kasta thär j til mädh 3 j salt görandis thär aff pwlwer, Sidan tak arsenicum cristallinum, vinsten lika aff hwaryo 25 3 ij, oc filspan aff got selff j [$\frac{1}{2}$] vnciam blandis alt samman j enom deghil, oc klemes täth til affwan, oc sät j ognen thär glas göras j twa thimma, Sidhan mal the pwlueres, oc aff them kasta en del pa en

del rensadan oc smältan kopar oc bliffwer hwither
som selff til nyonde ligam,

Rensa kopar

Tak tynna kopar skiffwor oc klip sma som päninga,
5 oc doppa them j olio | linj, oc sidhan strö pa them 184 v.
arsenicum alstingis wäl, oc läg them j en degil swa
mykith j honom liggia kan, oc täp wäl affwan mädh
luto sapiencie oc törka, Sidhan säth j elden wäl
starkan oc länge, Sidhan thak oc ypna degillen
10 malandis then koparen pa stenenom lätandis thär
til nokoth sal alkali, oc swa bint the pwlweres j
en starken linnen klwth, oc alth wmkring swep
leer wäl tiokth oc täth, görandis eth litith hol til
aanda rwm ath materia kan smälta j ganskans
15 starkom eldh, Sidhan tak then ballen, oc gywth
gönom holith koparen wth j gotith som en theen
oc är hwither som selff aff hwilkom blandis en del,
oc en del selff, oc synes alth wara selff,

Blanquetum

20 Tak 3 j aff aqua forte som är til at skelya gwl oc
selff, oc läg thär j nokor selff blad, oc tre resor
swa mykith qweksself til wikth oc säth pa elden
lätandis saktelika sywdha, Sidhan lät thär j en
tridywng almänth wathn oc sila alth gönom eth
25 linnet klädhi | krammandis, Sidan tak thät wathneth 185 r.
och sywd saktelika lätandis thär j renth salth, oc
sidhan läg thär j hwath tw wilth göra hwith aller
selffwerä, och gön wathnith j nokrom ampwl,

Gwl görs swa j egipti land

DJodorus scriffwer libro 4° at j egipti land är
 swarth jord oc j the jordenne ärw hwithe rändher
 som blankaste marmorsten, oc mykith hardher
 brytha, the stenana bränna the brytha dywpth 5
 nidre j jordenne, thy grwffwan ganger j manga
 kroka, Sidhan stötha the stenen wpgraffnan j mort-
 arom smaan som gryn, oc swa läta the honom
 sidhan pa qwärnena malandis honom swa som
 grannasta myöl, Sidhan läggia the thät granna 10
 myölith pa brädy som standa langs ath lithith
 lällandis, oc lätha wathn thär affwan wppa rörandis
 oc twättandis mädh handommen thät myölith oc
 thät som jnthe dogher flyther borth mädh wathneno
 185 v. oc gwillith som twngth | är bliffwer liggiandis pa 15
 brädyno, Swa twätta the offtha thät myölith mädh
 handommen wth takandis gwillith, oc swa mädh
 swampom wthkramma thät myölith som rindher
 mädh wathneno nedher j nokoth kar, oc gwillith
 bliffwer pa bothnenom liggiandis swa som pa 20
 brädheno, Sidhan taka the thät gwillit som swa är
 sankath lätandis thät j leer krws mädh enkannelike
 wikth, oc thär til mädh enkannelika wikth bly, oc
 taangh som haffwit wräker, och bywg kly äffther
 wisso matto j samma leerkrwss, oc grannelike be- 25
 dragha oc täppa thät krwsith mädh luto sapiencie,
 oc swa sätya thät j oghnen til ath brennas jamlika
 j fäm dagha oc fäm näther, oc sidan taka thät wth
 aff ognenom oc kareno oc alt är förtärth som j
 kareno war oc gwillith är smälth klarth haffwandis 30

lithith mindre wikth än tha thät jnsattis, Hec
diodorus

Förgylla

Cod. b.

(183 v.)

Tak en deghil görandis honom glödandis hetan,
 5 oc haff gwillith wthslaghith tynth alstingis, oc moth
 hwaryom wngarska gyllene tak iij [2½] lod qwik-
 selff, oc riffwes smath sönder thät wthslagna gwillith
 oc blandis samman mädh qwikselffwenno swaa kalth,
 sidhan latis j then glödhetha deghillen oc samman
 10 röris paa eldenom ey mykith länge. vtan som snar-
 asth, sidhan giwtis strax j eth litith kar thär renth
 vathn är j swa bliffwer thät som annath blöt smör,
 Sidhan selffwit som gyllas skal sywdis j winsten oc
 krasses mädh borstanom | wäl renth ath thär är 184 r.
 15 jngen fethme wppa the, thär nästh haffwes en
 borsthe lithen aff swina börsther, oc mädh honom
 strykes annath qweksself, oc swa pa selffwith thär
 gyllas skal offtha Sidhan haffwes en bedräghare
 giordher aff kopar, oc mädh honom läggis thät
 20 malna gwillith pa thät selffwith, oc trykkie til som
 bästh kan, thär äffther läggis thät gyltha selffwith
 pa eldhen ath wärmas nokoth litith, oc sidhan takis
 ather aff oc wiskes mädh swina börstommen aff
 wa[...] skalena, sidhan läggis ather pa eldhen swa
 25 länge thät ryker, oc förwarj sig för rökenom thy
 thät är ether, oc somme pröffwa mädh enne fiädhher
 när nogh är heth, tha fiädhren stadelika trykkis
 pa selffwith brennes, tha takes aff eldenom selffwith
 oc kastis strax j öll swa är thät gylth, Jtem är tha

ey alt jämlika förgylth, wthan nokor stadis hwitha
 fläkka, tha strykes thär wppa ather aff thät malna
 gwillith oc läggis pa eldhen som för oc kastis j
 184 v. ölith, Somme plägha mala rödha bleko | blandandis
 henne mädh golph wax, oc swa smälta thät wppa 5
 thät förgylta selffwit läggiandis thät pa elden oc
 waxit rinder borth, oc sidhan swa heth kastes j
 swdhnin winsteen, oc thär nästh brwneris swa är
 thät fwlbordelikith

Jtem offtha skaffz gwill aff brwthno selff oc 10
 giwthz gönom spissoglass wm mykith waarj aff-
 skaffwith,

(228 v.)

Afftaka scrifftena

Tak sal nitrum, oc victril lika aff hwaryo oc
 distillera thär aff wathn, Sidhan tak en swamp 15
 vätandis honom j the vathneno strykandis affwer
 scrifftena, oc hon gaar aff,

(52 r.)

Taka fiska

Tak panicum oc lägh nidher til at rötas och sidhan
 thet är rwthnath, blanda mädh the faara talgh, malna 20
 bönor, oc oxa blodh som en deggh, oc bynth thet
 samman j eth lynneth klädhy, oc eth langth snöre
 thär widher sänkiandis thet nidher j syön oc tith
 samnas mykla fiska, hwi[l]ka tw tak mädh nāth
 āller noth, oc sidhan tak op thin deggh mädh snöreno 25
 gömandis til en annan tidh, etc^{ra}

STENBOK

(LAPIDARIUM)

Adamas ¹⁾ är en dyr sten haffwandis lit maxan
 som rostogth järn, oc när han bliffwer slipadher
 skin som cristal, han finnes aldrig större än en
 noth, han är hardaren än staal aller annor tingh,
 5 han är twärt mot magneten förmenandis honom
 draga järn, hans dygder ärw ath fördrifwa alt
 ether Än stötis han oc driks tha är han störstha
 ether, han fördriffwer troldom oc koklan, giffwer
 diärffheth, förmenar kiiff oc trätto, han hjälper
 10 them som ärw befängde aff dyäffwllenom, bwndin
 pa wenstre armen giffwer seger aff fienda, späker
 otham dywr, förmenar gabbilse som ske j söffnenom,
 oc stryks järn mädh honom tha wändis thet til
 himmelstiärnonna som arturus kallas, oc plägas j
 15 compas:—

¹⁾ Längs yttre margen, skrifven på tre rader, läses följande an-
 teckning af P. M:s hand:

Sex sunt genera adamantis, nascitur in metallis,
 similis crystallo translucido, laterum sex angulo
 turbinatus in mucronem, Et talis inuenitur in Suecia
 parochia loffta juxta mare in montibus Videas
 plinium libro vltimo, Inuenitur in vallibus arosi-
 ensis diocesis, et noruegia

Achates är en sten som haffwer manga lither, stwndom är han swarther haffwandis hwitha raandher affwer sig, stwndom rödher hafwandis förgylta randher aller doppor, stwndom flere oc stwndom färre lyther, stwndom brennes han tha 5 giffwer han lwkt aff sigh som pors lwktar, Hans dygdher ärw ath staa moth ydhlo ether oc scorpion wm han bindes thär the haffwa stwngith aller bitith aller stötther drikkes, Han styrker synena sedher, mynskar törsth hallen j mwnnenom, giffwer segher 10 them honom bär, hyälper moth storm oc tordon, gör tåkkan oc vältalande then honom bär:—

200 r. Ametistus är en dyr oc klar skinande sten haffwandis bla lith som wiola giffwandis sken aff sigh som roser, somme haffwa lith som golth win, 15 oc ärw qwäme til ath graffwa j them beläte, Hans dygdh är borth driffwa drwkkenskap bwnden pa nafflan, Han giffwer got wnderstand, gör qwinnor frwkthsamma när the drikka thet han är twagin jnnan, fördriffwer ether, bewarar j stridh, hiälper 20 til ath vedha dywr:—

Alectorius är en sten hwither som cristal tha likowäl ey swa klar alstingis haffwandis ytersth pa sigh som andra rändher aff köt, oc han kallas gallinaceus thy han wäxer jnwertis j hananom, 25 hwilken hane skall gällas när han är try aara gammal, och sidhan leffwa j syw aar, oc ej takas vth för, thy thäs äldre hanen är thäs bättre blifwer stenen, oc när stenen wardher fwlbordeliken, sidhan drikker hanen jnthe, jngen är fwnnen större än en 30 böna växther, Hans dygdher är göra honom vinna segher som honom bär, hallen j mwnnenom för-

driffwer törst, gör hwstrwrna tåkka bondanom,
ffrälser aff tröldom, hedher oc härradöme för-
wärfwar:—

Andromadas är en sten mykith harder oc
5 twnger skinande som klarth selff, hans dygd | är 200 v.
förtaka bradheth oc vrede, mynska skörhethennas
frestilse oc likamsens twnggheth,

Astrites är en sten hwither som cristal maxan,
haffwandis jnwertis lyws som ena stiärno pa hwilka
10 sidhona han skodhas

Alabandina är en sten rödher och goll j
widher tolken som sardius at naplika kan en kännas
för then andra, Hans dygdher är komma blodh til
at rynna, drwkken fördriffwer alth ether:—

15 Agapis är en sten gol, han gör kärlek, han
är moth scorpionis ether lagdher wppa, twagin j
wathn oc strwkith vm saareth borthdriffwer wärk:—

Antracites är en skinande sten swa [som]
carbunculus haffwandis hwitha rand vm sig Han
20 toll jngen eldh, smörs han mädh olyo tha mysther
han sin leth, Han bliffwer hether vm wathn kombir
pa honom, Hans dygd är fördriffwa sywkth wädher
oc göra then tryggan som honom bär, och läker
etherfwlla böldher:—

25 Amandinus är en sten mädh manga lither
hans dygder är at wthsläkkia ether, then honom
bär winner segher, oc kan wthtydha klok spörsmaal
oc sansaghor:—

Abeston är en sten haffwandis lith swa som 201 r.
30 järn, oc när han bliffwer ena reso wptändher tha
behaller han sidhan altid then hithan oc lwghan
brinnandis, han haffwer ena wnderlika natwr swa

som han ware laff aller wll, thy han haffwer ena fetha wäsko j sig hwilka eldhen kan ey förnöta oc aldrig [*något tyckes här uteglömts*]

Asius är en sten hwither oc lätther som pwmes, oc när han sätz pa twngona smakar han 5 salther, krammas han *mädh* handommen tha smwlas han som myöl, oc än tha han är ey fagher til synenna likowäl haffwer han stora dygdher, När han taks *mädh* rosen swker swa som confäkth läker han them som haffwa bolna lwngor oc leffwer, fistulas. 10 podagram oc manga andra jnwertis sywkdomma:—

Augusteum är marmor sten släkthe swarthan lith hafwandis oc graa ränder j blandh som gangandis bölyor:—

Alabastrum är hwither sten haffwandis hwith- 15 gola strimor j bland ey swa hardher som marmor, Aff honom göras drykke kar oc mangskona tingh, 201 v. han dogher | j läkedom, oc bwrin gö[r] honom winna sakena som honom bär:—

Alabandicus är swarther sten oc ren han 20 smälther j ellenom oc stöpes, oc är godher til glaskonsth thy han gör glasen hwith oc klar, Han finnes mangom stadom j waland oc kallas manganesum aff them som göra glas:—

Aspilaten är en swarther sten och finnes j 25 fogla boom, Han dogher them som ärw sywke j milthena:—

Abistos är en swarther sten *mädh* rödha oc hwitha strimor, Hetes han aff eldh tha haller han hithan j atta dagha, han är ganskans twnger j sigh:— 30

Asininus är en sten hwithgoll rwndher oc litith afflanger ey större än en stor noth, ey

hardher, slaas han söndher tha är han gol jnwertis
 skinandis, han finnes [j] thet dywrith som kallas
 pa swänsko älgher, oc är twäskona, en finnes [j]
 käfftommen oc annar j hoffdeno, then j hoffdeno
 5 finnes läggis pa hoffwodit aff them som haffwa
 hoffvodwärk aller falla j broth oc bliffwa hel-
 brigdhe, | then andre stenen som j käfftenom finnes 202 r.
 gör then honom bär otrottesamman, oc segherwinna
 j stridh, fördriffwer etherfwl dywr, drwckin mädh
 10 win helar skälffwosoth, han dräper marka som wäxa
 j barnommen jnwertis drwckin mädh win, Han
 hiälper haffwandom qwinnom, oc vthdragher dödh
 barn:—

Arabus är en golbrwn sten, oc är godher
 15 moth senowärk, oc haffwer han badhe lith oc lwkth
 som moghen pors oc plägha brennas oc gnidhas
 mädh honom tänderna til at rensa oc stärkia
 them:—

Amiantus är en sten tolken til synena som
 20 alwn, han tol eldhen oc mynskas jnthe, han dogher
 moth troldom, oc mykith godher j läkedom:—

Antiphrates är en skinande swarther sten,
 sywdz han j vin oc myölk tha lwktar han oc smakar
 som pors, Han hiälper them som ärw förgiorde mädh
 25 troldom:—

Amites är en sten liker alwn oc är hardher,
 stötter j vathn gör thet som myolk

Armenus är en sten blaa äller swartgrön 202 v.
 hwilken lättelika kan brytas söndher slätther at
 30 taka pa, Han haffwer ganskans stora dygdh til at
 läkia the wäskona j menniskionne som är melan-
 colia

Aquilinus är en sten som finnes j enom fisk, han dogher hängder pa then som haffwer skälffwe soth fiärde daghen

Anancithidus är en sten til swarthakonstena tyänar at kalla diäffla:— 5

Agirites är en sten haffwandis lith som selff oc tekn j segh som gwl:—

Baladius är en sten haffwandis rödhan lith skinande, somme säya at thet är carbunculus jnwertis, Hans dygdher är fördriffwa onda tanka, oc 10 skörhet göra sāmio mellen owener, oc halla meniskiona helbrigde, stötther oc drwckin hiälper för ögna soth oc nywronnans krankheth, Oc hwar mädh honom sigilleras j fira horn thet hwsith som stander j yrthagardenom aller wingardenom, thär gör ey 15 tordon lygn eldh aller marka skadha pa frwktena thär växer:—

203 r. Berillus är en dyr sten hafwandis lit swa som skinande olia mädh enne grönheth, oc när han haffwer säx hörne tilgiordher synes han skön, somme 20 ärw oc litith bleke til see, Hans dygder ärw, at then honom bär är gladher, gömer ätaskaps kärlek, hängder pa halsen fördriffwer fafänga drömma, förmenar allan sywkdom j mwnnen halsen, oc wäsko som kombir aff hoffdeno läker, drwkken 25 mädh lika wikth selff läker spetälsko, thet wathnith han haffwer lighat j hiälper ögna sot, drwkken hiälper för nywronnas soth, Han hiälper haffwandom qwinnom ath the ey föda död barn:—

Borax är en sten som taks wth aff paddonne, 30 somme ärw hwithe oc somme swarte aller swartgol haffwandis mith j segh som eth ögha, Theras dygd

är at när nokor haffwer drwckit ether thaa swälge
tessen stenen oc han wthdrifwer alth etrith gönom
bakstakken oc stenen takes ather twas oc gömes,
han hiälper ormstwngnom, läker skälfwo sot, oc
5 tesli[kis] jnwärtis krankdom drwkken:—

Bezoar är en rödher sten lätther oc blöther 203 v.
swa ath han smwlas tha han hantheras, stwndom
är han gol oc giffwer aff sig som myöl lena
pwlweres, Han är yppasther mot ether Thy när
10 en dracma aff honom driks tha wthslækker han
alskona ether, then stenen finnes wel j swärike:—

Bolus armenus är en röd jord oc ey sten,
draghandis til brwnhet, Hon är j sinne natwr kald
oc tör, Hon är god för febres tha pestilencia är oc
15 dogher moth ether, hon stämmer blod, oc lösan
bwk stillar, hon är oc god them som haffwa sywka
lefwer oc lwngo när hon driks, Men hon förfalskas
aff köpmannom oc blandas:—

Beloculus är en hwither sten haffwandis mith
20 j sigh eth swarth ögha, then honom bär pa sig j
strid vinner segher:—

Basanites är en sten hafwandis lith som järn
rosth, när han stötis mädh wathn tha giffwer han
aff sigh lith som golth saffran:—

25 Bronia är en sten skapadher tolken som 204 r.
hoffwodit aff enne skölpaddo, han är godher moth
lygn eldh:—

Balanites är en sten stwndom grön stwndom
blaa haffwandis affwer sig röda rändher twärth j
30 gönom sig:—

Carbunculus är en dyr sten skinande mykith
oc synes j mörkeno som en eld glödh, han giffwer

sig ey lagder j elden, han taker ey til sig andra
 skinanda stenas lith när the hallas til honom, än
 andre taka hans lith, oc är han twäskona annar är
 manköns, annar qwinköns, then manköns är haffwer
 jnwärtis skinanda stiärnor, then qwinköns är giffwer 5
 wth skinaktoghet aff sigh, oc är han kalladher ath
 mangom androm namptom som är rwbins. balasius.
 spinella. granata: carbunculus fördriffwer etherfwlth
 wädher. oc skörhet mynskar giffwer helso, förmenar
 onda tanka, gör sämyo. oc godhan framganh:— 10

Calcedonius är en sten haffwandis blekan
 204 v. lyth, görs mykin band aff honom | j tyskom landom
 oc mädh mangom lithom oc teslikis j danmark
 hwilken thär kallas flinthor til ath sla eld aff,
 hängis han pa halsen tha fördriffwer han spoker 15
 oc gabbilse som kombir aff melanconia, Hwilken
 honom boradhan hänger pa sigh mädh eth band
 gönom honom aff aasna taghel. han blifwer win-
 nande segher j lagadommom Han bewarar likamsens
 starkheth, gör klara rösth, förtaker skörheth, oc 20
 förwarar aff oförtänktom motgang:—

Chelidonium är en sten som finnes j magh-
 anom aff ringhsw[a]lo wngom, Then som hwither
 är bäris j lenneth renth klädy tha hiälper han
 brothfälle soth, oc gifwer helso Gör wältalande oc 25
 tåkkan then honom bär, stötther granth mädh wathn
 läker ögna soth, Then stenen swarther är främyar
 mans ärande oc reso, mynskar wredhe, gör täknadh,
 bwndin pa halsen j eth golth klädy fördriffwer
 kallo sot oc onda wäsko j kroppenom, Tessa stena 30
 skwla wt takas aff wngommen tha the ärw j bono
 ey flygandis kwnna:—

Corallus ¹⁾ är corel hwilkith som växer j 205 r.
 haffweno pa stenom som eth litith trä mädh grenom
 ey haffwandis löff ey högre än twa spän, oc är
 twäskona som är röth oc hwith, Theras dygdher
 5 är stämma blodh, borthdrifwer spoker. dröma. trol-
 dom. tordon. oc lygn eldhe Thet hiälper magha soth
 drwkkith äller bwrith, oc är got til jnwärtis läke-
 dom, Tannaköt oc kääfter som ärw sargade läker
 thet, rensar onda böldher, drwkkith mädh vin
 10 hiälper them som pissa sten, gör trä frwkthsam
 oc akrana stöth oc stänkth pa jordena, Strax
 barnith är föth för än thet nokot annat smakar
 lätis j mwnnen en ð aff wäl stötto korel ath thet
 nidher swälgher tha bliffwer thet barnith wäl hel-
 15 brigde:—

Corneolus är en rödhlitther sten synandis
 swa som wathn ther raath köt ware twagith jnnan,
 Han stiller qwinno manadha soth, oc läker them
 som hafwa lösan qwidh, späker wptända wredhe:—

20 Cristallum är en sten synandis klar som ijs,
 Somme wilia säya ath han är worden | aff ijs som 205 v.
 lighat hafwer j trätio aar, han fördriffwer onda
 dröma hängder paa menniskiona, hallen j mwnnenom
 slækker törsth, oc stötther mädh honagh oc ätin giffwir
 25 qwinno spena fwlla mädh myölk, mäst tyänar han
 til ath göra drykke kar oc andra prydhnyng:—

Crisopassus är en grön sten haffwandis
 j sigh förgylta stiärnor, hans dygd är göra klara
 syn, oc styrkia j godom gärnyngom, mynska girog-
 30 het frögda hiärtath bwrin:—

¹⁾ Omedelbart ofvanför denna rad står: Require de corallo fol. 199
 (se här s. 516).

Crisoletus är en sten synandis swaa som gwl oc skin klar, han bwrin j gwl beslaghen borthdriffwer diäfwllen oc nattenas räddoga aff trollom, och troldom förmenar boradher oc träddher pa asna taghel, Han frälser aff skälfwo sozt hita hallen j 5 handenne:—

Crisolitus är en sten gol som gwl oc stwndom finnes the som ärw gröne som haffz wathn, oc när han halles moth solennas sken synes som en stiärna j honom, Han giffwer wisdom satther j gwl, oc fördriffwer gälnisko, malin oc drwckin läker them som hafwa aanga:— 10

206 r. Celonites är en sten som taks vth aff storom skölpaddom oc hafwer lith som en perla haffwandis eth hoffwod, Hwilken som honom bär wndy twngonne han talar mangan spaadom som komma skal oc ske, oc han skal thet göra j särdelis oc enkanne- 15 likom thimom som är, allan daghen tha manen tändis, oc xv daghen, oc swa alla andra dagha fran solennas wpgangh til klokkan slaar säx til thes manen komber j fylle, sidhan hwaria nat thil thes daghen kombir, then stenen finnes j maghanom aff skölpaddonne, En annar steen fins j henna hoffwode han dogher moth hofwod wärk, oc moth lygn eldh, Tridie stenen finnes j henna lwnghom 25 stötis han oc drikkes mädh wathn tha frelser han aff skälwesot som kallas quartana, hwilken tessa tre stena bär mädh piona rooth han kan förlika owener:—

Cogolites är en sten hwilken är liker olyo 30 bärs sten wtantil, oc jnnan til som alwn ey mykith fagher doghandis mykit j läkedom, malin sma oc

drwkken *mädh* | wathn bryther sten som är j 206 v.
nywromen oc blädhronne, oc gör pissa wäl,

Cerannius är en sten skapadher som en
wigge haffwandis lith som cristal oc gol j widher,
5 oc stwndom rödher som eld skinande, oc säya
doctores ath han kombir nidher *mädh* aasikkio oc
tordon, och somme ärw swarte, oc ärw mykit
hardhe stena oc hafwa mykla dygdher, then honom
bär drwnkna ey, oc ey slaas aff lygn eld, giffwir
10 segher j stridh, oc giffwir hognelika drömma:—

Coruina är en sten som finnes j hofwodeno
aff enom fisk thär kallas coruus, oc ärw the stenana
altid twaa haffwandis hwitan lith oc afflanger oc
kwlrotther pa andro sidonne, paa andro maxan j
15 hol, oc skal takas vt aff fiskenom *mädhan* han
lefwer tha manen wäxer til j mayo manadh, then
honom bär pa sigh widher baran likammen aller
mal honom oc drikker, tha läker han wärk som
är j lywskommen:—

20 Cimedia är en sten som taks wth aff hiärnanom 207 r.
aff enom fisk som kallas cimedia, oc ärw twa j
hoffdeno, oc then tridye är mot rwmponne j rygg-
enom trindher siw fingers langher är fisken haff-
wandis breth hoffwod, oc synes gönom som glas
25 mot daghenom, the stenannas dygder är ath wnder-
standa haffsens oc wädersens stadogheth aller storm,
wm daghen ökia the skörheth stötte oc drwkne:—

Calchophanus är en swarther sten, bwrin j
mwnnenom fördriffwer heso oc gifwer goda röst

30 Caldaicus är en grönbleker sten ey skinande
aller losteliken at see oc finnes j tyskom bärgommen
som eth ögha,

Crisocollus är som gwl tilsee, han haffwer dygher som seghersten, oc öker gwl:—

Crisoptasius är en sten som lyser j mörkeno som thet trä rwtith är lyser jnthe j daghenom, haffwandis lith som blekt gwl oc jngha skinaktog- 5 heth:—

Chemites är en sten tilse som filsbeen mykith 207 v. lätther, hardher som marmorsten | begraffwas dödha menniskios kroppa j honom tha förwaras the mangh aar fran markom oc ey rwtina j them stenenom:— 10

Crisanterinus är en sten maxan haffwandis lith som gwl ey hardher ath brytha, ey mykith fagher ath se, hans dyghdher är at hänges han pa halsen aff them som haffwa lwngo soth, och läker barnas tanna wärk:— 15

Cysteolithos är en sten hwithgoll oc finnes j swampom som wäxa j haffweno, ey är han fagher, han hiälper them som haffwa stenen j blädrone, när han driks mädh starkth win, hängder pa halsen aff barnom läker theras hosto, 20

Cathochites är en jordh äller ting ther widherlodher som lim hwilken thet taker äller hanthera, then thet bär winner segher, oc star moth troldom

Coruia haffwer rödhan lith oc är sten oc sägx göras swa til ath faa honom Förste daghen j aprili 25 manad tak äggen aff bono ther korpa haffwa worpith, 208 r. oc them sywdh hardh, sidha[n] the | ärw wordhen kaldh läggis ath[er] j thet samma korpa bodh, Tha flyger korpen borth oc letar wp then stenen lägg- iandis honom pa äggen oc the bliffwa ather raa 30 oc oswdhen qwam til at liggis oc tha takes snarlika then, stenen aff bono, han öker rikedom,

giffwer hedher oc gör tala komma skwlandis spaa-
dom:—

Cambnites är sten som cristal haffwandis
lith ey klar tha likowäl, then honom bär bliffwer
5 tækker, wältalandis oc allom älskeliken, bindes han
pa wenstre armen tha läker han wathn soth:—

Cepocapites är en hwither sten haffwandis
hwitha rändher j sigh som marmor sten skinandis
j blandh, oc manga handa figuras j lithenom som
10 achates:—

Calorites är en sten grön som gräs hwilken
finnes j maganom aff enom fogel som kallas silla,
oc dogher til swartha konstena beslaghen mädh
järn:—

15 Cepionidus haffwer manga lither och är swa
at man seer gönom honom:—

Corinteus är sten hwithbleker haffwandis j 208 v.
sig manga lither oc är qwamer til bygning j döra
stodher:—

20 Cyanica är en sten skinandis goll oc haffwer
förgylta strimor oc pwncta aff mangom lithom
j bland, han haffwer mankön oc qwinkön

Caristeus är en grön sten styrkiandis synena
hwilken honom seer offta:

25 Calaminaris är en sten gol blöther ey skin-
andis, brennes han nyo resor oc släkkes j ätikkio
oc stötther gran som myöll blandas mädh dwffwo
blodh tha är thet godher läkedom them som haffwa
ögnabraa jnwenda äller ondha

30 Crisopassus är berillus som förscriffwit är

Coaspis är en sten grön skinandis som gwl oc
haffwer manga dygdher

Cimilianitus är marmor hafwandis j sigh som goll öghon:—

209 r. Demonius är en sten haffwandis twa lither sammansatta j sigh som en räghn boghe, han hiälper för skälfwe soth, wth driffwer ether, oc gör 5 segherlika winna fiendana affwer,

Dionisia är en swarther sten haffwandis rödha spräklor, somme haffwa lith som järn malm mädh hwithom spräklom, han stötis j wathn oc blandas oc giffwer lwkt som win aff sig, oc mädh synne 10 lwkth fördriffwer drykkenskap, ath winith haffwer ey makt göra honom drwknan

Diacodos är en sten haffwandis lith som berillus oc är bleker, Han haffwer största kraffth affwer diäffla, thy när han kastas j wathn mädh 15 them ordhom ther til höra nödgar han diäfflana sig wppenbara oc giffwa swar, läggis han pa dödha menniskios kroppa tha mysther han sina krafft

209 v. | Draconites är en sten skinandis oc klar som cristal, somme ärw swarte oc likowäl skina, Han 20 finnes j draka hoffdom, Han haffwer stora dygdh til ath wtdriffwa ether, then honom bär bliffwer diärffwer,

Drosolites är en sten mädh manga lither, halles han til eldhen tha swettis han 25

Doriatides är en sten som finnes j katto hoffdeno när thet affhwggith giffz strax myrom ath ätha thet wp, hans lith är swarther litith klar hans dygdh är at hiälpa til ath fwlkompna all begärlse: 30

Elitropus är en dyr sten liker smaragdo tha likowäl haffwandis blodröda fläkka paa sigh, oc skal

kännas j tolke mattho, läggs then stenen j ena
 mwillögh som är smordh *mädh* sappen aff enne
 yrth som hether Elitropia oc fylth *mädh* klarth
 wathn oc wändis moth solennas skeen, tha synes
 5 wathnith röth oc solennas skeen teslikis swa som
 thet waare eclipsis, oc wathnith börjar sywdh[a]
 swa som thet ware affwer eldhen, Then stenen
 brwkas til kokelspel oc troldom, oc scriffwas ath
 then honom bär smordan *mädh* sappenom | aff 210 r.
 10 förscriffno yrth han bliffwer osynliken, Hans dygd
 är förlängia menniskios liiff, stämma blod, oc för-
 driffwa ether:—

Emathites är en rödher sten mörker mykith
 hardher haffwandis blod rödha rändher j sigh, oc
 15 gör menniskyonnas händer rödha när han gnidz
mädh nokre wätzsko aller mals, hans dygd är
 stämma blod, The som haffwa blod sot, aller
 qwinhor förmykla manadha söth, tha slipe then
 stenen *mädh* vatn pa enom androm sten hardom
 20 swa länge thet wathnith bliffwer som blodh oc
 sidhan giffwes driikka *mädh* thet hwitha aff äggeno
 sönder slaghith förth oc litith honagh oc stämmes
 snarlika, Jtem han läker ögna loken oc giffwer
 klara syn swa malin oc blandader *mädh* sappenom
 25 aff söthäplom, giffz han them malin driikka m[ädh]
 win som ärw ormhwgne tha hiälper han för ether,
 stötis han som myöl oc strös pa ther onth köth är
 waxit tha läker han, blandis han *mädh* honagh
 oc läggs pa tha taker han borth ögna wärk, han
 30 bryther stenen drwkken som är j blädhronne,
 läggs han j heth wathn tha swalas thet strax,
 Han brennes wppa thet han skal wara thes

kræfftogaren j läkedommom, *Mädh* honom brwneras selff oc gwlskin,

210 v. | *Ethices* är en rödher sten haffwandis jnwertis
 en annan sten som rwnkar lös, samma haffwa
 annan lith, ey är mykith stor, somme trinde somme 5
 afflonge lithith, hans dygdh är, haffwer nokon för-
 giffteliken math, oc takär han then stenen til
 mwnnen thaa kan ey then mathen nidher swälgyas
 för än stenen taks borth, somme säya at stenen
 skal läggias j mathen, Haffwandis qwinnor bära 10
 honom pa wenstre armenom ath the ey skwla födha
 döth barn, och tha the skwla födha barn binde
 honom widher laarith oc snarlika födha barn, han
 hjälper brothfallandom, oc borthdriffwer etherfwl
 dywr, oc thy plägha örna läggia honom j redhan 15
 när äggen och wngommen, Han gör then honom
 bär rikan älskeliken. fryskan, oc tryggan aff ondo,

Ethindros är en hwither sten som cristal
 warandis mykith kaldher oc waather, han är
 godher them som haffwa hetha aff skälffwo soth:— 20

Epistides är en rödher skinandis sten han
 pläghar nytias j swartakonstenne:—

211 r. *Exacolithus* är en sten som haffwer manga
 lither sammanblandadha, stötis han oc drik|kes.
 hjälper före magha reff oc lywsko wärk, 25

Estimion är en fagher sten skinandis haff-
 wandis lith som gwl:—

Exaconta är en sten haffwandis pa enom
 lithlom kretz lx athskelda lither oc haffwer swa
 manga dygdher som lither:— 30

Exebenus är en hwither sten fagher *mädh*
 hwilkom gwlsmedher plägha klarera gwl när thet

smältis *mädh* honom, Stötis *han* oc driks helar
 them som hafwa misth witith, oc läker magha
 soth, oc styrker barn som ärw j modherliff, bort
 driffwer *wärken* som är j blädhronne, bindis *han*
 5 widher laarith gör snara barnfängth, oc förmynska
 skörhet,

Eumetis är en sten liker flintonne j litenom
 läggs *han* wndy hoffwodit när nokor soffwer giffwer
 dröma som wppenbarilse:—

10 Emities är en sten haffwandis lith som fils
 ben aller hwither marmorsten, men ey swa hardher
 oc göras aff honom wthskyrdher:—

Egiptilla är en swarther sten haffwandis
 ytersth wm sigh ena golheth aller förgylta ränder
 15 smakar som vin stötther j vathn

Emetrem är en dyr sten *mädh* manga liter 211 v.
 som pläghas til ath brwka spoker:—

Effestites är en sten j hwilkom man kan
 sigh speghla, läggs *han* j heth wathn tha kolnar
 20 thet strax, aff honom kan tändas eld moth solenne
 hallen när *han* är thär til giordher som fyr speghla

Elopsites är en sten ey mykit fagher, hengis
han po hoffwodit läker hoffwodh oc hiärna wärk

Fjlaterius är en sten haffwandis lith som
 25 crisolitus, *han* fördriffwer räddogha oc melanconias,
 giffwir glädy oc wisdom oc godhan wana styrkiandis
 andeliken tingh them honom bär

Fjngites är en sten hwither som marmor oc
 hardher lyws gönom, säghs at j capadocia är bygth
 30 aff honom eth mönster ey haffwandis windöggha oc
 likowäl är lywsth jnnan thy dagxlywsit gar gönom
 then stenen

Fongites är en dyr sten wñ hwilkens lith mange twäka, *Somme* säya ath han är tolken som cristal rödher jñwertis, han fördriffwer likamsens wärk oc vredhe,

212 r. Falcones är auripigmentum röth som gwl 5 hwilkith malara brwka till gola färgo thet haffwer natwr som brennesten, oc alkimiste kalla thet en andha, thet haffwer heta natwr oc mykith törka, när thet brennes bliffwer thet swarth, sublimeras thet tha bliffwer thet hwith, oc sublimeras tre resor, 10 sidan äther thet söndher alskona malm vthan gwl, Stötis thet som pwlwer oc läggs pa dödköth tha äther thet borth dödköth, Allom dywrom är thet ether, Thet säls nogh j köpen skath:—

Frigius är en grön sten När han brennes 15 bliffwer rödher, mädh honom lithas klädy, han tyänar oc j läkedom, driks han mädh sauinam tha helar han fistulam oc podagram

Granatus är en dyr sten som carbunculus skinande rödbrown, hans dygd är fröyda hiärtath, 20 fördrifwa sorgh, oc förwara aff sywko oc ondho vädher

Galactides är en sten som haffwer lith som aska äller som myölk, Stötis han mädh wathn tha bliffwer thet til smaken oc liten som myölk, han 25 prisas mykit j swartakonstenne, han gör ath glöma gambla vrede hwilken honom bär blidkar strax
212 v. then som är | wredher pa honom, j saker gör han förnomstogan oc förwaradhan, oc wältalandhe, han fördriffwer troldom, hengis han pa halsen aff dagg- 30 iandis qwinnom tha giffwer han myölk j spenana, bindis han widher laarith m[ädh] wlnom tradh tha

gör han skyndhelika barnfängth, Haals han j
 mwnnenom länge tha gör han bedröfft hiärta,
 Stötis han *mädh* salth oc giffz faarwm ätha tha
 giffwer han mykla myölk j jwffren oc helar faar-
 5 annas skab, han läker oc menniskionnas skab,
 bwndin widher tänderna lenar tannawärk, Tre resor
 stötther som pwlwer oc wätther *mädh* wathn oc
 törkadher j mällen aath, giffwes sidhan drikka
mädh wathn twem som ärw owener sidhan bliffwa
 10 the stadhoghe j kärlek,

Garatronicus är en rödher sten haffwandis
 gola rändher j sigh, han är godher stridzförstom
 thy the winna segher, oc [aff] honom göras swärdz
 kloth oc skaffth för the sakena ath winna,

15 Gelacia är en sten hwither oc lyws oc skap-
 adher som eth akarn, hardher som adamas. kaller
 som ijs, oc naplika kan värmas *mädh* eldh, han
 fördriffwer skörheth, späker wrede, hiälper före
 alla menniskionnas hetha sywkdomma:—

20 Garatides är en swarth ysiotther sten han 213 r.
 gör then honom bär blidhan oc älskelikan androm,
 halles han j mwnnenom gör tala sanningh rätthe-
 lika, oc witha hwat andre gissa wm honom, oc
 pröffwas then stenen swa, Smöryes mannens likamme
 25 *mädh* honagh oc stande ther mykna flwghor bij oc
 bremsa ärw haffwandis then stenen j handenne, är
 thet swa ath the honom j[n]the bitha aller stinga
 tha är then stenen sanner garatides:—

Gagates än tha thet är en qwaadha. likowäl
 30 räknas thet j bland stena, oc är twäskona, thet
 andra kalla succinum kallas raff, oc annath är
 swarth oc kallas ambra j[d est] agath, Thet finnes

nogh j britannie landh oc är swart. läth törth, oc
lägs thet j eldhen lwktar illa, gnidz thet widher
klädhen ath thet warmpna thaa dragher thet til sig
skäffwa oc stra, Röken aff the driffwer borth diäff-
wllen. oc troldom, bwrith hiälper moth wathn soth, 5
stöth oc drwkkith skyndher barnfängth D[r]ikker
qwinna thet tha pissar hon strax än ey the som
är jomfrw, Rökthe qwinnor wndy nädhan skyndher
qwinnos manada soth, borthdriffwer orma, oc är
213 v. nokor orm|hwggen tha stöthe thet oc äthe mädh 10
mergen aff hiortenom oc helas, thet fästher
tändher,

Gerades är en sten skinandis rödher, hallis
han moth solenne giffwer lyws aff sigh han wärnar
fran flyghanda dywrom 15

Gallerica är en grönbleker sten ey mykith
fagher likowel sätz j gwl,

Garamantica är en sten liker smaragdo haff-
wandis affwer sigh ena hwita rand

Gasidana är en hwither sten haffwandis jn- 20
wertis en annan sten lösan som ethices

Glosopetra är en sten liker menniskyos twngo,
sägs ath han faller aff skyn

Hyena är en dyr sten oc finnes j ögonen aff
eno dywr som kallas hiena oc haffwer then stenen 25
manga lither, när han haalles wndhy twngonne j
mwnnenom talar han oc spa kommaskwlandis ting,
han läker febres oc podagram oc förmenar the
sywkdommana koma them honom bär,

Hieracites är en sten haffwandis grablakkan 30
lith oc stwndom swartan, Han haffwer samma
dygdher som geratides

Hamonis är en sten hafwandis lith som | gwl 214 r.
oc är dyr oc är skapadher som eth wädhra horn,
Han giffwer högh beskodilse

Hormesion är en fagher sten skinandis som
5 eld oc gwl, oc hwither yter[s]th

Horcus är en sten swarther oc kallas catimia
blöther ath mala oc brwkas j selffgärningh oc lödilse

Hammochrisos är en sten haffwandis j sigh
gwlkorn firakanth blandath j then stenen oc sith-
10 iandis:—

Jacintus är en dyr sten skinandis och lyws
stwndom golbrwn äller rödbrwn är mykith kaller
lagdher j mwnnen, han skin ey j mörkeno, oc är
mykith hardher, Han styrker hiärtath, fördriffwer
15 sorgh oc fafänga mystryggilse, öker vnderstand
hedher oc rikedomma, gör tryggan före lygneldh
oc owenom, waghfarandom gifwer trygheth före
pestilenciam, men eth onth haffwer han ath han
hiälper til at qwinnor födha dödh barn:—

20 Jaspis är en dyr sten grönan lith haffwandis
mädh nokra rödha rändher äller rödha spräklor,
somme ärw. rödhe alstingis, oc göras mykith j
tyskom landom, | men yppasther är then gröne, 214 v.
then honom bär frelses aff skelffwo sot oc wathn-
25 sot, giffwer klara syn, han fördriffwer spoker som
synas menniskiom, mynskar skörheth oc förmenar
affla barn, Hiälper haffwandom qwinnom, gör mäkt-
oghan oc tåkkan then honom bär, oc enkannelika
stämmer blod, oc skal sätias bwndhen j en selff-
30 ringh tha ökes hans kraffth

Jris är en sten haffwandis lith som cristal
haffwandis oc sex slindhor mykit harder nä[r] en

del aff honom halles j solena oc annandelen j
skwghanom, tha giffwer han aff sigh eth sken
pa wäggena som en rägn boghe oc thär aff
kännes han

Jdeus är en sten haffwandis lith som järn 5
rosth vordhen som mannes twmme

Jscistos är en sten gol haffwandis dygdher
som amantes:—

Jndica är en sten rödgol oc stötther gör
kosteliken lith som pwrpwr:— 10

Kakabres är en sten liker cristallo men hwith
mörker, han gör wäl talande oc gladheth, hedher
välwily[o]ghet oc beskärmar j waadha, oc läker
vathn sot,

215 r. Kakaman är en hwither sten mädh manga 15
lither besatther, han finnes thär brennesten wp
graffz ey är hans dygd scriffwen,

Karabe thet är raff oc kallas succinum somme
göra athskelnad thär mellen, likowel haffwer thet
samma lith oc dygdh men röken aff the rörer meer 20
hiärn willo,

Kenne är eth ting som växer j ögonen aff
hiortommen oc är goth moth ether

Ljchinites är en dyr sten skinandis rödher
som eldh, gnidhen widher klädhen warmer dragher 25
til sig skäffwa oc straa, han är mykith hardher

Lyncurius är en sten som växer aff pisseth
som kombir aff thet dywrith som kallas lingx thet
är göpa, oc skin som carbunculus oc gol j wedher,
oc stwndom grön, han mynskar magha sot, och 30
jktha wärk, oc stämmer blod, oc läker ena sot som
kallas morbus regius:—

Lapis lincis är en sten aff thet dywrsens pis som kallas göpa, oc swa länge han är wndy jordenne, är han blöther | när han vptaks oc läggs ther 215 v. törth är bliffwer hardher, han är hwither oc bland-
 5 ader mädh swartom lith, aff honom vaxa swampa när han gömis ther wäska är för än han torkas, oc the swampana oc stenen ärw godhe them som haffwa sten j blädrone, oc läker magha wärk, stiller them som hawa lösan bwk, oc läker jctha
 10 wärk,

Lippares är en sten til hwilken al dyw[r] löpa syälffwiliandis, oc hwilken then stenen haffwer tarffwas ey haffwa nokra konster til ath taka dywr,

15 Ljmacie är en sten som taks wth aff hoffdeno aff eno dywr som swa hether oc är j kärrom ther wäska oc stena ärw, stenen är hwither oc lyws oc lithen som menniskios naghel oc swa wordhen Hängis han pa halsen fördriffwer kallo soth,

20 Lacteus är en blakkotther sten när han slipas pa enom androm sten mädh vathn bliffwer thet tolkith som myölk, oc stryks thet j rinnande öghon, tha stillas thet och ey mer rinna, oc är godher moth heta böldher som växa j öghonen,

25 Leucoptalmus är en sten haffwandis | fira 216 r. lither j sigh swa som eth varga ögha,

Ljsimacus är en marmorsten haffwandis j sig rändher oc prikkor som gwl,

Leucocrisos är en sten grön mädh hwita
 30 rändher swa som smaragdus

Ljmoniates är en grön sten ey skinandis oc ey alstingis wäl grön

Ligurius är en sten som dragher skäfwä han
mynskar magha wärk, oc stämmer rynnande bwk,
läker ikta wärk, oc är goder til ögna läkedom:

Lignites är en sten fagher som glas hängis
han pa halsen aff barnom, them beskermar före 5
trölkärtingom, bindis han paa ännith stämmer näsw-
blod, oc hiälper för gäld oc villo,

Lepidotes är en sten liker fiskafyälle oc haff-
wer mangskona lither

Ljmphicus är en sten mädh stora dygdh som 10
hiälper them som falla j broth, han är godher före
halsfallo, hosto, oc hoffwod wärk oc myklom androm
sywkdom,

216 v. Ljgdinus är en alstingis hwiter sten, spanna
bredher oc ey finnes större:— 15

Margarita är en pärla som växer aff dagg-
enne j marka skalom, thy the markana dragha
wädhrith til sikh j enkannelikom tidh wm aarith,
oc är tha wädhrit klarth bliffwer pärlan klar, aller
mörk vm wädhrith är mörkth, oc ärw the yppast 20
som ärw klare skinandis som selff oc synes gönom
maxan som glas, andre pärlor som ärw hwithe oc
[hafwa] dödhaktogan lith ärw ey swa godhe, The
pärlor som länge hafwa lighat j skalommen bliffwa
hologhe oc somme boras mädh konst, Pärlor ärw 25
til prydilse oc til läkedom, sywdas the j math tha
läkia the skälffwo sot som kallas qwartana, stötas
the oc drikkas mädh myölk läkia dödha böldher
oc göra klara rösth, styrkia hiärtat, göma för
daaningh, fördriffwa hoffwodwillo, stämma rinnande 30
bwk, hiälpa moth pestilentie skälffwo soth äthne
mädh soker, fördriffwa skö[r]heth när the bäras:—

Medus är en sten swarther stwndom grön,
 then swarthe males *mädh* qwinno myölk som
 dägger swenbarn oc strykes j ögonen giffwer syn-
 ena j gen klara, *mädh* fara myölk läker foth ool
 5 malin och | smordher ther wppa, taks han gönom 217 r.
 mwnnen är onth ether thy kallas han dödzens sten
 oc täslakis helsonnas, Then gröne males *mädh* galla
 oc litith aff seghersten oc klarth wathn smordher
 pa ögonen gör klar öghon them som mysth hafwa
 10 synena jnnan syw dagha,

Marmor är en sten oc är mangskona slagh,
 oc thet som grönth slagh är räknas wara yppasth,
 oc när nokor slar *mädh* enom hammar pa marmor-
 stenen tha lwktar han som en rwtin hwndher
 15 hallen strax til näswana ey tarffwas wpräkna allas
 thera lither:—

Murina är en sten aff manga lither som rägn-
 boghen, han är godher til ath göra kar aff honom
 oc kallas vasa mirrina

20 Mirites är en sten tolken tilse som mirram
 oc swa lwktandis, oc gnidz han widher klädhen
 giffwer godha lwkth,

Malachites är maxan liker smaragdo ey gön-
 om lyws haffwandis lith som malwa, oc är blöther
 25 sten, han beskermar barn som ärw j waggommen:—

Memphitis är en sten til läkedom thy han
 stötis oc blandas *mädh* ätikkio smöryes pa the
 lymmana som skwla skäras äller brennas oc the
 bliffwa swa doffwada ath jngen wärker kennes:—

30 Magnes är en vnderliken sten *mädh* stora 217 v.
 kraffther, swa ath haffdom wi ey seth hans gerning
 tha trodom wj ey santh wara thet wm honom

scriffwas, han är tilse som rostogth järn *mädh* enne
 blaahet stw~~nd~~om haffwer han flere lither, han dragher
 järnith til sig, oc giffwer in j järnith sina kraffth ath
 thet oc dragher annath järn til sig strwkith *mädh*
 honom, När adamas sätz til honom dragher han j~~n~~the, 5
 oc klofflök binder oc hans kraffth, saken här til hwj
 han drager swa järn är mykith lönlik, oc pa andro
 sidonne dragher han pa andro bort driffwer, ther wm
 läs j the andro bokenne jak screff, oc pröffwa thet swa,
 hänk ena naal pa en traad strykande henne *mädh* 10
 stenenom andro sidho, oc wänth sidhan til naalenna
 the andro stenens sidho tha blaaser han nalena fran
 sigh, waare ekki then stenen tha kwnno ey skip-
 men regera sig j syönom j mörka nattenne, thy
 kompassen wisar them hwarth the segla oc alskona 15
 wädher, oc j tessom stenenom ärw alle hymmelsens
 dela oc kraffther, swa at strykes naalen pa the
 stenens sidho tith wändis nalen j compassenom
 som hördhe til then delen j hymmellenom, och
 haffwer then stenen manga andra dygdher, then 20
 218 r. honom bär faar ey krampa|dragh, halles han j
 handenne aff qwinno som födha skal barn gaar
 snarlika the födilsen, stötther oc drwkken *mädh*
 skärwathla läker wathn soth, swa takin, hwi[l]ken
 som är sargadher *mädh* ethrath järn hiälper han, 25
 oc takin *mädh* feniculi wathn hiälper them som
 haffwa sywkdom j nywromen Smöryes han pa
 hoffwodith hiälper ath haarith ey faller aff, han
 wppenbara qwinnor som brwka hoordom lagder
 lönlika wndy qwinnonnas hoffwod, är hon horkona 30
 springer op aff sängenne j söffnenom swa som
 nödgad aff ondo lwkth, är hon god strax famtaker

bondan oc ey springer wp, bärs han gör godha
 sämyo mällen bonda oc hwstrw, han bort driffwer
 räddogha oc mystanka, gör wältalande oc fram-
 gangh then honom bär, stötes han oc läghs pa
 5 glödher j hwsith, tha tykkes hwsith wilya falla aff
 them rökenom, sägs ath machometh hänger j eth
 järn skrin j wädreno aff jngo andro wppehallith
 wthan aff tessom stenommen som ärw j hwalffweno
 oc golffweno, hwilkith pröffwas ath wm naala
 10 strykas pa thessom stenenom j ändommen oc wp-
 lyfftas tha hänger hwar widher andra

Magnesia är en swarther sten som | the 218 v.
 mästara brwka som stöpa glaas:—

Marchasitha är sten man[g]skona haffwandis
 15 slaggh aff hwilkom görs mangrahande malm som är
 gwl selff järn kopar, oc the stenana ärw godhe j
 läkedom them som misth haffwa synena Somme
 haffwa the stenana til ath sla eld aff them swa
 som aff flinthom:—

20 Medea är en swarther sten mädh förgylta
 rändher oc giffwir smak aff sig som win stötther
 j wathn oc giffwir lith j wathnith som saffran:—

Morion är en alstingis swarther sten oc aff
 honom hwggas gr[i]ffther:—

25 Mitridax är en sten slaas han mädh solennas
 sken haffwer manga lither

Melites är en sten stötis han j wathn tha
 gör han thet söth som honagh, oc han hyälper
 före mangskona sywkdom:—

30 Nitrum räknas bland stena än thaa thet är
 ey sten, oc är tilse tolkit som salth oc lywsth
 gönom, oc haffwer dygd at lösa oc dragha, oc

görs *mädh* konsth aff jordennas salthhet ther som
 menniskior oc dywr haffwa mykith pissath oc kallas
 219 r. salpeter, hwat kraffther | thet haffwer j bysso skoth
 är allom *kwnnogth*, thy när thet tändis wthwider
 sigh oc gör wädher, ffordom war thet ey wp- 5
 fwennit

Nicolus är en sten wntil hwithgol oc jnnan
 swarther oc är som *calcedonius* then honom bär
 bliffwer tækker *almoganom*:—

Nassomonites är en blodrödher sten haff- 10
 wandis swarta ränder j sig:—

Onix är en sten haffwandis lith som men-
 niskionnas naghel, oc synes gönom, oc syällan
 finnes ensammen, oc hans lith är offtha tolken
 som then stenen är *mädh* hwilkom han är widher- 15
 lodhandis, stwndom swarther *mädh* hwitha rändher
 aller annars Then stenen bethe mykin grym ting j
 söffnenom, then honom bär wpwäkker kiff oc trätto,
 han skynder barnfängth, hängder pa halsen för-
 driffwer brothfallo soth, läggs han pa sywkth ögha, 20
 tha gaar han syälffwer jn oc wm kring öghath
 wtan allan wärk, oc är nokot onth jnne j öghano
 thet wthdriffwer han, oc alla väskor j öghano sam-
 fäller:—

Onicinus är en qwada aff trä rinnandis oc 25
 räknas bland stena thy hon görs hardh swa som
 219 v. sägs frandelis aff *succino* | thet är aff raff, oc är
 haffwandis hwitan lith *mädh* litith röth blandader,
 oc lwktar wäl när thet läggs pa eldhen swa som
 rökia oc gör änlitith hwit oc läker skab, 30

Opalus är en vnderliken sten til see haff-
 wandis manga lither skinandis som *carbunculus*,

som ametistus, som smaragdus oc flerom androm, oc är ey fwnnen större än en noth, han är godher mot allan ögna sywkdom:—

Obtalius är en sten aff mangom litom godher
5 för ögna sotther oc gör honom osynliken som honom bär pa sig:—

Orites är en sten stwndom finnes swarther oc trinder, stötis han mädh olyo han läker all sar som ärw giord aff dywrom, oc gör tryggan then honom
10 bär för allom dywrom, Annar är grön mädh hwitha spräklor, bwrin gör tryggan j wäghom, tridie är tynner som en järn skiffwa, hängis han pa qwinnor tha affla the ey,

Orfanus är en sten mädh blan lith och skin
15 j mörkeno, enkannelika tyänar konwngom til theas hedher:—

Obsianus är en sten swarter gönom skinandis
| som glas oc man kan spegla sigh j honom oc han 220 r.
plägha göras til oc mwras yterst j väggiana,

20 Ostracites är en sten liker them fiska skal-
ommen som kallas ostree, oc plägha hafwas för pomes til at skaffwa skin mädher, han stämmer blod stötter oc drwkken, malin mädh honag smorder pa spenana förtaker tha spena wärk:—

25 Ophites är marmor stena slagh haffwan[dis]
spräklor som en orm, stwndom finnes han hwith
mädh swartha spräklor, stwndom swarthgrön mädh
gola spräklor, mädh honom prydhas väggiana j
hwsommen, hengis han pa halsen mynskar hoffwod
30 wärk, oc hiälper them som ärw aff ormom stwnghne,
then hwithe hyälper för gäld, oc aff honom göras
drykkekar, somme göra aff honom stenkäthla ath

sywda jnnan honom math thy han är blöther hwga
oc saagha:—

Ophicardelon är en swarter sten mädh twa
hwitha rändher affwer sig:—

Okitokius är en sten myndre än echitis oc 5
haffwer swa jnwertis en lösan sten j sig, slätter
til at taka paa, oc bräkeliken, Stötis han mädh
sappen aff the yrthenne som kallas okima, oc
blodeno aff okiterice, oc eno hoffwode omidis oc
litit watn oc läti thet alt j eth glas tha bethe han 10
sina dygdh, thy hwilken som döper sina fingra
220 v. ther j oc taker sidan vm nokot trä äller | järn
äller annan malm, äller sten, strax bryther han
thet söndher:—

Prassius är en swarthgrön sten ey gönom 15
lysandis, äller mädh rödha spräklor, äller mädh
hwita ränder, Han styrker synena, oc haffwer alla
dygder som smaragdus, tha ey swa fwlborde-
lika:—

Panthera är en sten haffwandis mangha lither 20
sammanblandadha, oc haffwer j sig swarth, rödh,
bleek, grön, brwn, märke Seer nokor then stenen
j solennas vpgang then daghen begaar han sin
ärande all segherlika, oc haffwer swa manga dygder
som han haffwer stenannas lither j sigh:— 25

Pontica är en dyr sten golblaa gönom lyws
haffwandis rödha stiärnor j sigh, äller förgylta, äller
rödha rändher oc gola, mädh honom nödgas dyäff-
wllen manadher giffwa swar ath spordher:—

Peantides är en sten warandis qwinkön thy 30
han stwndom afflar, oc föder en annan tolken sten
aff sigh, men thet är ey troande, wthan thet håller

ath han *mädh* sinne dygdh hiälper qwinnom affla oc föda barn, Han är tilsee tolken som ijs:—

Pirites är flynto sten oc alle the stena som giffwa aff sigh eld kallas pirites Somme ärw tilse
5 som malm, oc tyäna til ögna läkedom mykith:—

Phrigius är en bleker sten mattelika twnger, 221 r.
brennes han tre resor oc slas win pa honom bliffwer rödher oc dogher til ath litha klädy *mädh* honom, Han dogher til ath ätha aff dödköth j
10 saarom, oc stiller rynnande öghon, oc then stenen phrigius förscriffne brennes länge til thes han bliffwer rödher oc haffwer samma dygdh:—

Porphirius är en rödher twnger oc harder sten haffwandis j sigh manga doppor som gryn
15 hwith godher til bygnyng:—

Podros är en dyr skinandis sten maxan swa klar som margarita:—

Panconus är en sten hwiter som cristal hwilken ey är längre än en finger oc swa trindher:—

20 Punicus är en hwiter sten twnger och brwkas j läkedom, han brennes oc twaas oc törkas Hiälper ondom öghom, rensar böldher, wpfyller ärre, star mot drykkenskap taks han för än böryas drikka:—

25 Preconissus är en sten blaa ey skinandis haffwandis rändher j sig, löstoger til skodha.

Pumex är en lättar sten som flyter, och tyänar alchimis. scriffwarom. och läkiarom oc til annor tingh:—

30 Paragonnius är en swarther sten paa | hwilkom 221 v. gwlsmedher plägha stryka gwl selff oc malm til ath pröffwa thet:—

Quirinus är en sten som finnes j wiponnas boo oc haffwer the kraffth ath lägs han pa nokors brysth tha han soffwer tha wppenbara han sina jlgerninga,

Radaim är en swarther sten gönom lyws som 5 finnes j hana hoffwode aff hwilkom för är sagth ther som staar aff doriatides, men somme seya ath han finnes j kattohoffdom som ganga j haffweno, Han giffwer naad ath förwärffwa thet man bedhes:—

Ranius är en jord maxan lik bolo armeno, 10 men hon är mera hwitheth haffwandis än bolus, oc är blaalera Hon star moth ether som bolus:—

Rubinus är en dyr sten som carbunculus oc haffwer samma dygdher:—

Saphirus är en dyr sten haffwandis lywsblan 15 lith ok klar, när han halles j solena giffwer aff sigh eth sken Han haffwer manga dygder, Han giffwer likamsens styrk, mynska skörhet, mynskar mykin sweth, mynskar ögna wärk, drwkken mädh myölk saktar bwkreff oc klona, gör millan oc spaklathoghan, 20
222 r. älskeliken, gwdeliken, | then honom bär, kwngör förrädilse, borthdriffwer räddoga, stryks han wm ögonen tha wärnas the för koppor mäsling oc andra böldher,

Smaragdus är en grön sten som gräs. oc 25 giffwer grönth lyws aff sigh j solenne, Ingen dyr sten är lostelikaren se än smaragdus, oc är han wäl tilgiordher maa man spegla sigh j honom, then stenen är godher them som renliffnad halla, thy när nokor jomfrw krenkes brytz han sönder, han 30 öker rikedomma, ffördriffwer dyäffwillens gab, oc [är] godher moth lygneldh, star moth brothfallo

soth, giffwer got mynne oc gör wältalande, giffwer
 lättilse synenne, han hiälper moth galna hwnda
 bith, för spethälsko, them [som] haffwa stenen
 jnwertis, oc för ether när han stötther drikket
 5 frälser:—

Succinum än tha ath thet är qwaadha liko-
 wäl räknas thet bland stena och kallas pa swänsko
 raff, Thes lith är nog kwnnoger ath han är goll,
 och är fore qwada oc finnes nogh paa kwrisko
 10 strandenne thy mädh strömmom oc älffwom kombir
 the qwadan nidher j haffwith oc swa hardnar aff
 saltho wathnenom oc stormen kastar thet | jn pa 222 v.
 strandena, gnides thet wider klädhen tha dragher
 thet til sigh straa, och haffwer samma dygder [som]
 15 gagates oc starkaren, Thet stämmer lösan bwk,
 thet är stor läkedom til sywkdöm som är jnwertis
 j swälyandeno j halsenom, och thy böryadis fordom
 bäras raffbandh pa halsenom, thet star moth ether,
 läggs thet pa wenstre spenan aff soffwandis qwinno
 20 strax wppenbara hon sina jlgerninga, Stötis oc
 drikkis gör strax pissa, oc skynder qwinno manada
 soth oc barnfängth, fäster lösa tändher, mädh thet
 fördriffwas etherfwl dywr, Wil tw pröffwa wm
 nokor pigha är jomfrw tha stöth raff oc läth sta
 25 j blöth j tre dagha oc giff swa henne thet driikka,
 är hon kränkth tha pissa hon strax:—

Sardius är en dyr sten oc är blodrödher, oc
 finnes offtha jnwertis j bärghom ther stena hwggas
 aff, han förtakär grymma dröma, fröydar hiärtath,
 30 vpwäkker wnderstandith, stämmer blod, giffwer seger
 affwer fienda, Somme mena ath sardius oc corneolus
 ärw en oc samme sthen oc fara ther j wille:—

Sardonix är en sten sammansatter aff sardio,
 223 r. onice oc calcedonio, haffwandis theras lither, | Han
 spåker mykna kathy oc löslathy, gör gladschap, oc
 [är] goder til at graffw[a] jnsigle j honom thy han
 taker ey waxith til sigh:— 5

Selenites är en sten hwithgol. lyws, oc haff-
 wer en maana j sigh äller stiärno, han skin j
 mörkeno, han förlikar fienda, han hiälper före
 lwngo sot tha manen växer til, tha manen är j
 nådhenne giffwer han spaa wm tilkommanda tingh 10
 hallen j mwnnenom thy skwla the komma tha
 stadgas the swa j mynneno ath the ey glömas,
 komma the ey tha glömas the strax aff hiärtano:—

Samius är en sten hwiter oc mädh honom
 göra gwlsmedher selffwith klarth. han är twnger 15
 oc brytz snarlika, han dogher moth hoffwodwillo,
 Driks han tha förmenar han födha dödh barn, han
 är godher til ath stämma rynnande öghon oc til
 andra ögna sywkdom malin mädh mölk oc strwkin
 j them:— 20

Smirillus är en sten tilsee som järnrosth gansk-
 ans hardher, oc kallas en fiil til all hardh tingh thy
 han äther oc bither them som filas mädh honom när
 stena saaghas, oc harnisk gör blankt skwrath,

Sirius är en sten, oc när han är heel sywnker 25
 ey lagder j wathn, Sönder slagen sywnker strax,
 thy han haffwer j sig wädher jnnelykth oc thet
 bär honom wppe:—

223 v. Solis gemma är en hwither skinandis sten
 maxan liker berillo, när han hallis j solennas sken 30
 giffwer aff sigh strimor, han är godher moth ether
 oc förgifftilse:—

Sagada är en sten j haffweno som sig fäster
widher skepen wndy bottnenom oc wider kölen oc
offtha skrapas tādhan:—

Sandastros är en sten skinandis som eldhen
5 haffwandis klara spräklor som gwl oc synas som
stiärnor skinandis:—

Sarcofagus är en sten aff hwilkom fordom
plägadis göras griffther, thet ordit sarcos är grescha
oc merker en ark oc fagos merker ätha, thy then
10 stenen sarcofagus äther wp the menniskyos likamma
som lägias begraffna ther j f[i]ratyo dagha swa ath
jnthe bliffwer ather wthan tänderna, oc bindis then
stenen widher liffwanda menniskios köth thaa äther
han oc thet:—

15 Siffinus är en sten blöther litader som aska
godher til at göra aff honom sten kätla til ath
sywdha jnnan honom math, när han smörs hether
mädh olyo bliffwer hardher:—

Siderites är en [sten] haffwandis lith som
20 järn han haffwer natwr til wpwäkkia vredhe,

Struxites är en sten ey mykit fagher stötis
han oc giffz j math hiälper them mannom | som 224 r.
ey ärw qwinno före, hengis han pa halsen
smälther wäl math, oc väcker wp stora sköra
25 begärlse:—

Samotracia är en sten swarther oc lätther
som eth bränth trä, oc när han läggs j eldhen giff-
wer aff sig onda lwkth, och kallas stenkoll, han
är godher qwinnom rökther nādhan wndy för
30 moderennas sywko

Spinella är en dyr sten skinandis som rwbinus
oc är klarare än rwbinus:—

Topatius är en skinandis sten gol mykith dyr, pa honom fästher ey fill aller järn, han läker them willo haffwa j hiarnanom, rensar qwinno soth äffther manas lop, giffwer rikedomma, dröfwilse oc wrede mynskar, oc beskermar aff braaddödha, 5 stämmer blod, oc giffwer framgangh blandh mädh härrom:—

Turchion är en hwithgol sten som blakkot myölk, och är godher them som ridha thy ridhandhe ey trotthna aller falla, styrker synena, oc bewara 10 menniskiona mykit:—

Trachius är en swarter sten oc klinkar kastadher, aller grön gönom lyws:—

Tirsitis är en sten liker korel giffz han stötter j dryk gör mykith soffwa:— 15

224 v. Talch är en sten til alchimistha wärk lyws oc som andra skiffwor, hwither som selff, oc aff honom görs ether sublimatus:—

Tartis är en fagher sten som pafogla fiäder haffwandis manga dygdher:— 20

Varach är en sten som haffwer kraffther til ath stämma oc stilla al tingh, oc före honom giffwa läkiara sanguinem drachonis

Vernix är en sten som hyälper före melanconia, lwngosoth oc allth affwan bältit jnwertis j menniskios 25 likamma:—

Veyentana är en swarther sten som hafwer skinandis rändher oc spräklor:—

Wlturis är en sten som finnes j hoffdeno aff them foglenom som swa kallas, han bwrin giffwer 30 helbrigdo, opfyller qwinno spena mädh myölk, oc wärfwar the tingh som bedhas aff androm:—

Xiphinos är then stenen Saphirus

Yectios är en blodrödher sten hardher oc mörker godher til at beskodha allan malm:—

Ydrinus är en sten som hiälper menniskiom
5 aff allo wathn soth oc öffwerflodh när the standa
mädh honom j solenne tre thima thy mädh sweth
wthdriffwer han illa lwktandis | wathn, oc warlika 225 r.
skal han nythias thy han oc vthdragher godha
wäsko aff likammenom, han driffwer bort onda
10 ether marka, oc läker thet the haffwa bitith, oc
drwkken bryther blädro sten:—

Zemech är en sten hwithgoll haffwandis nokra
förgylta mörkheth j sigh, han tol elden, oc läker
melancolias, oc annar är warandis blaa oc aff honom
15 görs bla lazwr:—

Zirites är en sten liker glas, han stämmer
blodh, oc frälser aff gäldh:—

Ziazaa är en sten aff hwithom oc swarthom
lithom sammanblandadom, then honom bär är redo-
20 boghen trätta, oc til onda dröma:—

Zmilaces är en sten gol háffwandis j sig som
eth golth ögha:—

Mangh annor stenas namn finnas bescriffwen
hwilken jak ey scriffwa ville oc hwi the swa äller
25 swa kallas Var ey heller myn wilye wthtydha, thi
the aff them som fwnno vp them först äller aff
landeno ther the fwnnos, men theras dygder screff
jak pa thet nästa jak kwnne | oc aff förscriffnom 225 v.
stenom finnas mange j swärikes rike, än tho jnghen
30 giffwer akth pa them, oc jngen kan them tilredha
skära saagha oc brwnera äller nytta them til gawgn

än nw, Waro swänske stena saaghade swa j tafflor
 oc brwnerade som här görs j waland: tha fwnnos
 ther j them mangskona lither ok figwre. dywr.
 trä oc andra fågrindher, Män thet the slas *mädh*
 hambrom oc järn stangom kwnna the ey synas 5
 faghre, oc än ath enast ther aktas wm jnga andra
 stena aller bärgh, vtan ther järn. kopar aller selff
 är j, the andro ärw försmaadh aff allom, Jtem aff
 the tekn som *graffwas* j förscriffna stenana wil jak
 jnthe scriffwa thy mik tykker thet the haffwa lithla 10
 sanningh, Än stenana haffwa jw kraffther swa som
 yrther haffwa pa sina matto, thy al ting ärw aff
 fira element samman kommen, somme haffwa meer
 aff wathnenno, somme meer aff jordenne etc^{ra} oc
 alskona lither som finnas j yrther oc blomsther 15
 finnas oc j stenom etc^{ra} Jtem mange ärw the som
 föra fala stena som ärw giorde *mädh* konsth och
 ärw ey natwrlike sälyandis them för dyra stena oc
 226 r. swika manga som them | ey känna aller kwnna
 athskelya, aller besla them j ringa oc läggia eth 20
 blad wndy them swa synas the thet wara som the
 ey ärw: oc magha the kennas j thy oc pröffwas,
 Ärw the ädla stena tha fästher jnghen fiil pa them,
 vthan pa smiragdo oc topasio, the falske ärw fäster
 filen wel wppa, The natwrlike ärw, skina widher 25
 eldz lywsith, oc losta synena, thet göra ey the som
 ärw giordhe *mädh* nokre konsth, Jtem the gode
 ärw, kennas twnge, the falske ärw lätte, Jtem the
 falske ärw, tola ey eldhen, vtan smältha, thet göra
 ey the natwrlike, Jtem thy offtha komma manghs- 30
 kona stena före ögonen oc wandsamph är. them
 känna ath nampne, thy skriffwas här äffther en

taffla aff mangskona lither, och aff hwaryom stenom
 som tolken lith haffwa oc mange stena haffwa ens
 liith, tha likowäl ärw the aff andro stena slagh Oc
 swa sidhan kastes wp capitulum j thesso förscriffo
 5 book, oc ther ransake hwath nampn the haffwa hwan
 äffter sin lith swa kännas the, Rome 1519

Vim dominus verbis gemmis necnon dedit herbis
 Verbis mayorem. herbis gemmisque minorem

-
- Argenteus, Andromadas, Agirites, Talch, 226 v.
 10 Azurinus, Armenus
 Aluminosus, Amiantus. Cogolites.
 Albus aqueus, Berillus, Cristallus, Peantides,
 Albus, Borax, Corallus, exeбенus, Samius
 Albus opacus, Coruina
 15 Albus citrinus, Crisolitus,
 Albus cum multis coloribus. Kakaman
 Albus mixtus nigro. Lapis lincis
 Alba candida. Margarita
 Albus perspicuus. Nitrum.
 20 Albus vngueus. Onix
 Albus rubeus. Onichinus
 Albus cum nigro oculo. Belloculus
 Aureus. Crisocollus. Hammonus. Lisimacus. marcha-
 sita. Estimion. Crisoletus. Crisopassus.
 25 Aureas venas. Medea
 Aureas guttas. Pontica

Bicolor. Demonius

Cristallinus. Alectorius. Cambnites. Etindros. Jris.
ligurius. Kakabres. Panconus. Astrites. drachonites,

Ceruleus. Alebandina. Cianica. Pontica. 5

Croceus. Agapis. Cerannius. Jsistos. Lincurius. topasius.

Candidus. Asius. Cymedia. Podros. solis gemma.

Candidus ac croceus. Alabastrum.

Candidus venosus. Cepocapites 10

Candidus transparens. Fingites. Gelactides

227 r. Candidus mellinus. Selenites

Cinericius. Asininus. Asius. Siffinus

Citrinus. Corintheus. galactides. gagates. karabe.
Succinum. Falconites 15

Ex multis venis seu coloribus. Achates. Cepionidus.
Exacolitus. Exaconta. Hyena. Leucoptalmus.
Lepidothes. Murina. Mitridax. opalus. Panthera.
Ziazaa.

Ex duobus coloribus. Sardonix 20

Eburneus. Arabus. Chemites. Emites

Ereus cum vena. Balanites.

Ereus cum nigredine frigijs. marchasitha

Ferrugineus cristallinus. Adamas

Ferrugineus Abeston. Basanites. Magnes. Orites. 25
Pirites. Smirillus. Siderites.

Flauus. Calaminaris. Niculus. turchion.

Flauus cum aureis. Zumech.

Flauus perspicuus. Saphirus.

Jgneus cum venis albis Antracites.

Jgneus. Spinella. Carbunculus. Crisoletus. cerannius.

Sandastros. Sardius. Hormesion:

Lucidus filiosus. Amianthon

5 Lucidus vitrosus. Amites

Lucidus vt speculum. Efestitis

Lucidus. Cogolites. Ranius.

Lineis albis lineata. Pontica.

Mirreus. mirites. Zmilaces.

227 v.

10 Niger cum venis albis Achates. Abistos. galaxia.

Onix. ophicardelon. Vientana.

Niger maculosus. Augusteum.

Niger purpureus. Alabandicus

Niger. Aspilatem. Amites. Borax. Celidonium. Calco-

15 fanus. Doriatides. Egiptilla. Gagates. Medus.

Magnesia. Samotraccia.

Niger lucens. antiphrates. Obsianus. Radaim.

Niger ferrugineus. Dionisia.

Niger sonorus. Trachius

20 Niger cum rufedine. Onix

Nigerrimus. Morion.

Oleagenus. Berillus. Diacodos.

Ostreus. Ostracites.

Pallidus Calcedonium. diacodos. phrigius

25 Purpureus roseus. Celonites

Purpureus niueus. Ametistus.

Puniceus. Ethices

Prassinus viridis. Sag[a]da.

32—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

	Rubeus cum venis croceis. Achates. garatronicus.	
	Rubeus cum albis venis. Porphirius.	
	Rubeus. Corallus. Fongites. Falcones. ligurius.	
	tirsitis. Varach.	
	Rubeus obscurus. Ematites.	5
	Rubeus rutilans. Epistites. Granatus. gerades.	
	Rubeus aqueus. Jacinctus.	
228 r.	Rufus lucidus transparens. Balasius.	
	Rufus puluerulentus Bezoar	
	Rufus citrinus Bolus. Indica	10
	Rufus Alabandina. Celidonium	
	Sanguineus cum venis Nassomonites.	
	Sanguineus. Frigius. Yectios.	
	Serpentinus. Ophites.	
	Subliuidus. Ranius.	15
	Subalbidus. Vernix.	
	Varij coloris Amandinus. Crisolitus.	
	Viridis. Amites. Frigius. Ligurius. Limoniates.	
	Medus. Meljtes. Crisolitus.	
	Viridis aureus Berillus. Crisoprassus	20
	Viridis cum vena flava Balanites	
	Viridis cum venis rubeis Jaspis	
	Viridis cum venis albis. Leucocrisos. prassius.	
	Viridis cum serpentinis maculis Porphirius	
	Viridis. Caristeus. Calorites.	25
	Viridis aureus. Coaspis. Filaterius.	
	Viridis cum guttis sanguineis. Elitropia. prassius	
	Viridis clarus. Pontica.	
	Viridis pallens Caldaicus	
	Viridis non jocundus. Galerica.	30
	Violaceus. Orfanus	

**ÄDELSTENARS BE-
ARBETNING
(STENSNIDARKONST)**

KONST. GRAFWA. STENA.

Cod. b.
187 r.

Prefacio huius habetur folio 230 ¹⁾

Prefacio in librum lapidum 1 (229 v.)

All the thingh j wärdlenne kwnno finnas
5 som gwd haffwer skapat oc aff menniskiom besinnas
haffwa enkannelika dygd oc kraffth
än tha menniskian them wnderstander naph
Thy som nathskäffwan ey seer klarasta sol,
til ath wnderstanda swa är menniskian fool,
10 likowäl är mykith bescriffwith oc vthrönth
hwilkith j natwrenne ey kwnne vara lönth
Swa scriffwas tenna boken vm ädla stena
hwilke dyraren ärw än gwillith rena
Jaspis carbunculus ametistus rubinus
15 Zaphirus topasius adamas oc turchinus
the mästh aff jndie landom föras
mädh konsth wthgraffwas och tilgöras
Til swärikis föras stena aff glas oc slag
giorde mädh alchimistas falska brag
20 thy gwl oc dyra stena är ey alth som glimma
wthän sannaren öghna skalka som gäkka oc flymma

¹⁾ Hela sidan 187 r. för öfrigt tom. Den hade också varit otillräcklig för förspråket, som tydligen skrifvits senare. På sid. 187 v. följer kap. 2.

* qwinnor oc jomfrwr gäkka the mästh
tha til swärikis komber en wthländsker gäst *

— — — — — — — — — —
— — — — [ett blad saknas]¹⁾ — — — —
— — — — — — — — — —

187 v. Göra limith til fästa stenana 2

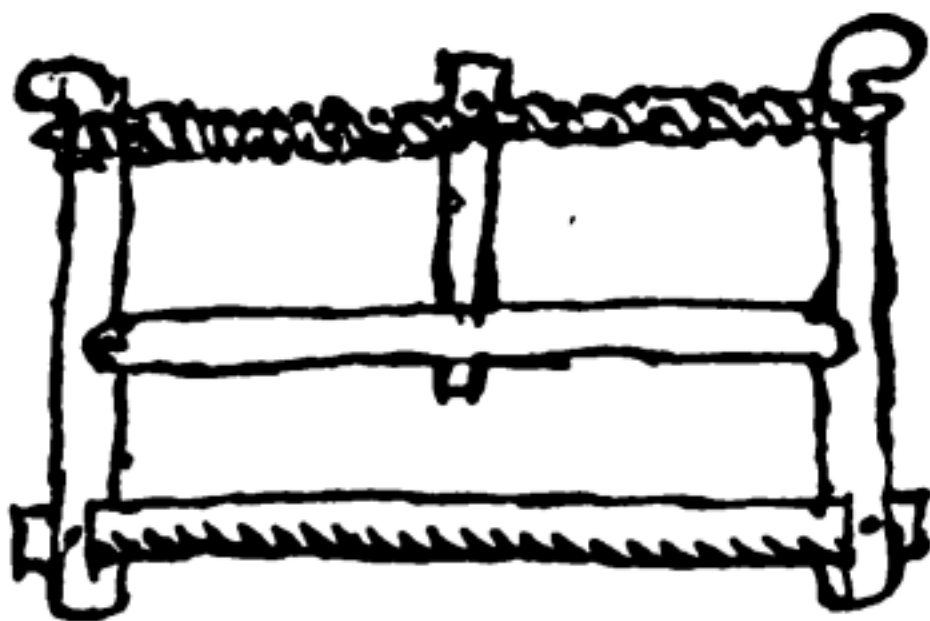
Försth är withandis hwrw stenana skwlrw fästas
oc hallas när tw wirth them saagha skära äller 5
graffwa, Tak picem grecom äller beek oc smält j
enne grytho paa eldenom, oc thär j läth grannan
malnan oc siktadhan thegelsten swa mykin som
alth kan wpswpas af bekeno rörandis wäl samman,
Sidhan lägh thär j litith vax, oc litith aff olyo, oc 10
litith aff tyärw rörandis alt wäl samman pa eldenom
haffwandis akth wppa hwrw the wilya sigh samfälla,
Sidhan strykes en släth hal mädh wathn förth oc
thär wppa hallena lates then förscriffne deghen til
ath swalas, oc sidhan takes oc gömes til thes 15
mädh henne tarffwas arbedha, oc thet kallas lim
j tessę konstenne oc bliffwer harth, oc snarlika
kan brytas aff the eth stykke tha thet är kalth,
oc mädh the fästas stenana thil ath halla them
när the skwla arbedhas. saaghas. formeras. jämnas 20
äller graffwas:—

¹⁾ Af det bortskurna bl. 230 har åtminstone hela recto-sidan (omkr. 26 rader) varit fullskrifven. Att döma af de å den kvarsittande falsens verso-sida bevarade slutbokstäfverna har minst halfva sidan innehållit skrift. Bägge sidornas text har varit på vers, sannolikt, åtminstone delvis, öfverstruken, liksom fallet är med de sista två bevarade raderna här ofvan (inom * *).

Saagha stenana 3

188 r.

Göris en saagh aff tynnan kopar, halff andra span
lang aller twa spanna ey haffwandis tändher, vtan
slätta oc tynna oc ey bredha, thy när eth kopar
5 bladh warder wthnöth tha
säthies eth annad j bogan
j geen, hwilken saagh swa
skal göras oc tányas straff-
wogh j boghan Sidhan göris
10 eth annat anbwd pa hwilko
stenana skwla fästas när

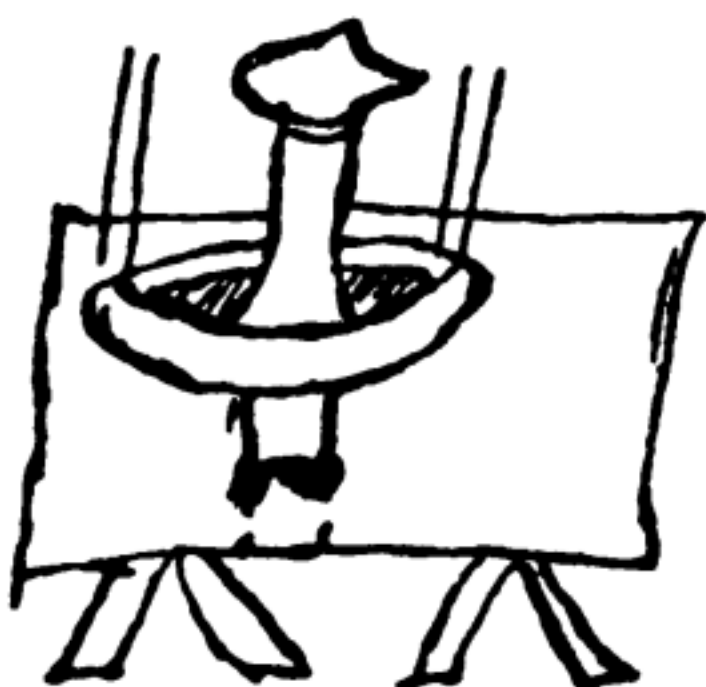

the skwla saghas, oc thet göris swa, Swarffwes som
en lithen skaal ey dywp ath hon sither mith pa
ena alin langth trä likerwisth som trädh ginge

15

gönom skalena, oc likowäl warj
skalen aff sammo trä swa skapad
oc pa öffwersta ändanom fästis
stenana som skwla saghas oc
then nedermere enden fästes
stadelika j eth bord aller säthy,
skalen är til ath sanku thet som
rinder aff stenenom som saaghas

20

mädh wathn oc smirillo | Jtem fästh försth stenen 188 v.

pa ändan affwan skalena mädh the limeno förscriffna
25 wärmandis thet widher lywsith oc trykkiandis til
mädh fingrommen alth wm kringh, Sidhan takes
then stenen smirillus stötis oc males granner pa
polfirio mädh enom androm sten, Sidan lates j
wathn j eth fath, oc aff honom takes oc strykes
30 pa stenen som fästher är och pa saghena oc swa
saghes drägandis thy then stenen smirillus bither

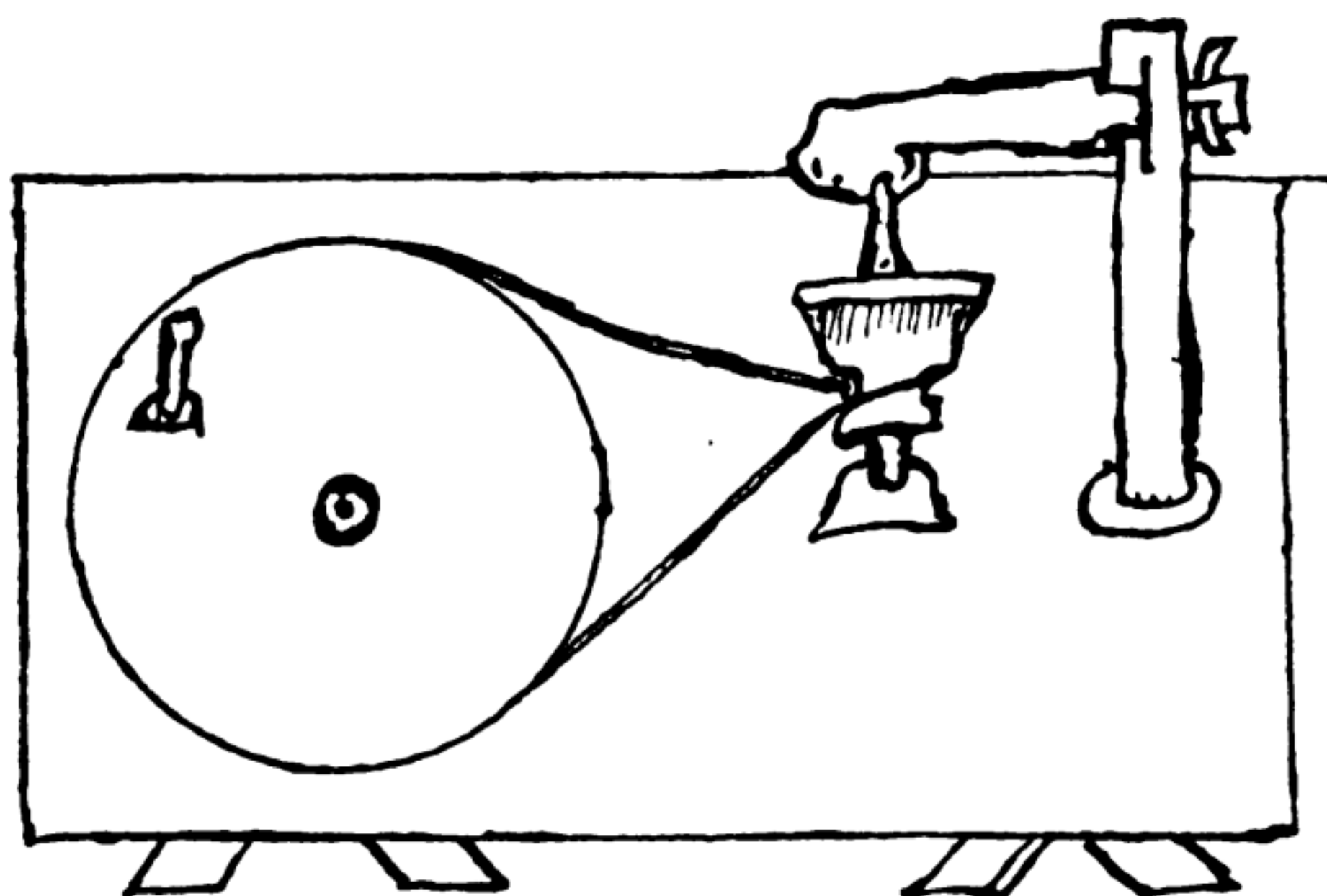
alla stena oc skär, oc wtan honom kan jngen brwka tessa konstena, oc när stenana skwla begraffwas tha tarffwas ath han är alstingis granner malin, men tha the skwla jämna aller slättas tarffwas han ey wara swa alstingis granner malin, 5

Formera oc slätta stenana 4

Göris eth bord twa alna langth oc pa the fästis en skiffwa som eth liggiande hiwl widher annan ändan oc widher then andra ändan som en tridza oc eth standande järn, Skiffwan göris aff stadogth 10 trä tw fingher tyok oc maxan twa spanna bredh
 189 r. affwer, | Oc widher bordith fästis först en annar skiffwa tw fingers tiok, ena spanna bredh, oc gönom henne gange en nagle starker oc trindher fästher nidher j bordith oc gangandis wp gönom 15 skiffwona jämpn affwan mädh henne, oc the öffwersta skiffwan skal löpa wmkringh pa the skiffwonne som fästth är vider bordith, oc haffwes en järn pinne try twärfingers langher sithyandis widher bräddhen fästher j owermera skiffwona oc eth trä 20 pa honom lösth swa gör ey onth j handena dragandis skiffwona wmkring mädh them pynnanim oc wenstre handenne, Jtem widher then andra ändan pa borden skal wara en swarffwadh tridza som löpa kan wmkringh swa giordh Göris eth starkt 25 oc stadogth järn som haffwer meer än ena spanna högdh, oc widher öffwermere ändan haffwj eth langth hol swa som klwffwit try fingher langth j thet järnith, Oc then andre änden fästis nidher gönom bordith stadelika mädh enne klambro, Sidan 30

göris eth annath starkth järn ena spanna langth
haffwandis widher annan ändan matto äffther ath
sätias gönom thet förscriffna järnith som | standher 189 v.
fästh j bordith, oc fästis wider thet mädh enom
5 järn naghla swa som mädh enne klambro, Oc j
androm ändanom haffwj en klwmp aff sigh syälffwo
swa smidhith som en haky maxan, oc ena hwlw
jn j then klwnken pa the sidhonne som nidher skal
witha thy thet skal halla tridzona oc hon skal ther
10 j löpa, Sidan räth nidher wndy then klwnken j
bordith fästis eth annath järn haffwandis j sigh
ena hwlo aller lithla groppo ther j skal tridzan
löpa, Jtem ärw haffwandis mange tridzor swarff-
wadhe bredhe affwan oc smale nädhan, Pa sommom
15 warj blyskiffwor, ok pa sommom then skiffwor, oc
pa sommom kopar skiffwor twär fingers tyokka
maxan, Oc the fästas widher trä tridzorna mädh
enom järn naghla som gaar mith wp gönom badhe
tridzona oc skiffwona oc eth litith stäkkoth järn
20 som them haller samman affwan pa skiffwonne som
en klambra, Sidhan haffwis eth starkth snöre som
bindes wm the tridzona oc borth wm kringh bräden
aff | the stora skiffwona, thy brädden skal wara jn- 190 r.
gröpadher alth wm kringh thär snörith skal j liggia
25 när skiffwan skal draghas wmkringh Exemplum:—
[Se fig. å nästa sida.]

Framdelis gör ena aller manga stikkor trinda
oc spanna longa jämpna j ändommen tiokka som
en fingher, oc pa ändan fästh aff förscrifno lim
wärmandis widher eldhen oc wekiandis, Sidhan
30 tryk thär wppa nokon sten fästandhe honom pa
stikko ändan, Thär nästh läth nokoth wathn oc

- 190 v. stöttan smirillom på bly skiffwona, oc halth stadelika
 stenen thär wppa mädh stikkonne drägandis trä-
 skiffwona wmkingh mädh wenstre handenne oc
 swa löper oc tridzan wmking oc blyskiffwan oc
 smirillus äther och formerar stenen mädh kanther 5
 äller slindor äller trindan oc som tw wirth honom
 lagha mädh stikkonne, Jtem när stenana haffwa
 sin skapilse oc formam som tik täkkis, tha skwla
 the sydan göras skinande, Oc tha sla lösa the
 tridzona som haffwer bly skiffwona på hwilko tw 10
 haffwer arbedath mädh smirillo Oc säth wp the
 tridzona som haffwer på sigh thenskiwwona, oc
 Tak swa eth stykke tripolam oc halth paa the
 skiffwona drägandis wmkingh oc läth wathn ther
 til mädh, oc swa halth stenana ther wppa som 15
 sithia på stikkonne drägandis wm kingh til thes
 the bliffwa skinandis, Oc är merkiandis ath tripola
 oc smirillus skwla ey lathas på ena skiffwa, thy
 the sämya sigh jnthe, Jtem til ath slätta nokra
 stena ma haffwas en halff andra spanna long tiok 20

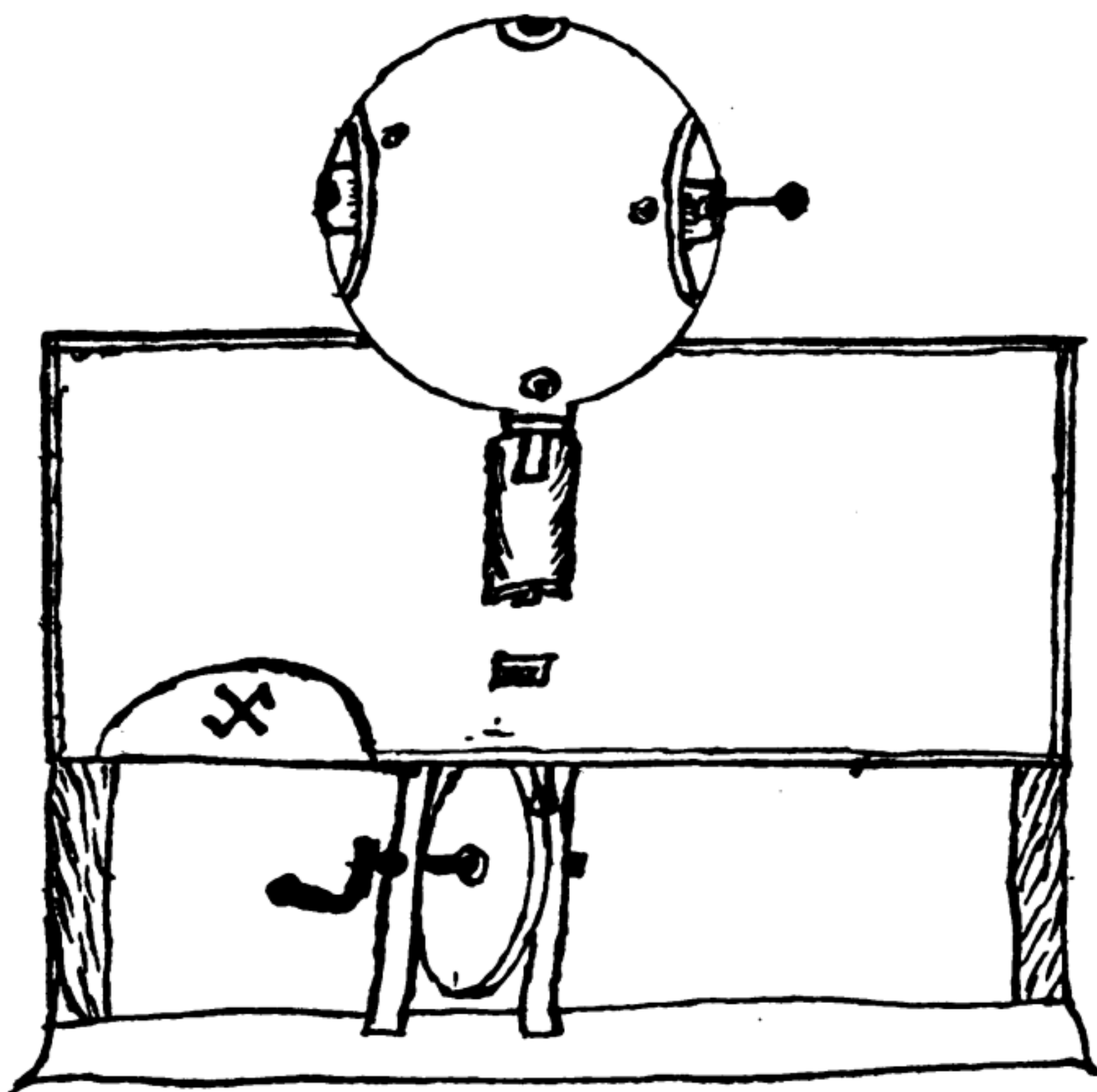
bly fyöl, oc thär wppa læggiandis smirillum malnan
 slipes | stenana lathandis wathn thär til mädh, 191 r.

Graffwa beläty äller annath j stena 5

Göris en kringloth skiffwa swarwat maxan tw
 5 fingers tiok oc halff andra spanna bredh, oc gönom
 henne fästis en stadhogher järn axul, swa sidhan
 säties then axullen hwar ändhen gönom sina fiölena
 som standa nädhan vndy eno bordh stadfäste jam-
 lika, Oc swa j them ändanom aff axullenom som
 10 wither til wenstre handena gönom fiölena warj swa
 giordher ath ther wppa kan sätyas en lithen järn-
 windher som til en sliposten, oc skiffwan gröpes
 alt wm kri[n]g äggena ther strängen skal j liggia,
 ty hon skal löpa affwer ägh mällen baadhen brädhen
 15 wndy bordith som en sliposteen, Sidhan göris try
 holl pa bordith swa ath the swara räth affwer the
 skiffwona ath radh thet mithwagis är mith affwer
 skifwona, oc the andro tw holen hwart thera try
 finger' fran the holeno | swa ath the swara räth 191 v.
 20 affwer skiffwonnas ägh, men the ytersta tw holen
 skwla wara snedskwren oc bredh som tw twär-
 finger, hwarth thera, thy gönom them skal ganga
 en groffwer harpo stränger nidher wmkring skiff-
 wona oc wp wm en mässingx' axul, Oc j thet
 25 holith som midhwagis är säties eth swarffwath trä
 twärhandhs högth haffwandis j öffwersta ändanom
 eth holl, oc thet trädh warj ey tiokkaren än en
 stor finger, Sidhan swarffwes eth annath trä som
 skal sätias affwan wppa thet trädh j holith som är
 30 j ändanom swa ath thet kan stwndom afftakas, Oc

thet öffwersta trädh warj trinth swarffwath som eth
 mattelikith äple aller en knapper, oc twärth gönom
 swarffwes aller bores eth större än en finger ka[n]
 jn ganga, Sidan bores eth annath myndre hol öff-
 wersth j knappen swa ath thet gar jn j twärholith, 5
 Teslikes bores tw annor hol ey stoor nädan wndj
 j knappen thär som halsen är som sätz j thet träd
 192 r. thär standher | fästh j bordith, hwarth thera paa
 sina sidhona, än ey pa them sidhommen som
 twärholith är gönom knappen, Oc gönom the tw 10
 nedherstha holen skal harpostrengen ga nidher
 gönom bordith som för är scriffwit vm skiffwona,
 Men thet öffwersta holith är ey til annath vtan til
 ath jnstinga stränghen, Sidhan j thet stora twär-
 holith skwla swarffwas twa kringlor aff bosbon swa 15
 ath the kwnna sätyas jn hwar pa sina sidhona j thet
 holith, oc hwar thera fästis mädh enom järnpinna
 lithlom som sätyas gönom eth stykke aff knappenom
 oc j kringlorna, oc hwar the kringlan skal haffwa
 mith pa sigh eth litith hol trinth j hwilkom ax- 20
 ullen skal löpa, Then axullen skal swa göras, Göris
 eth mooth aff leer wm ena formo som är swarfwath
 aff trä som axullen skal vara skapadher, oc thär j
 stöpes axullen aff messingh oc än sidhan swarffwes
 192 v. Axullen skal ey wara längre än han | kan räkkia 25
 gönom then förnämnda knappen litith meer [än] eth
 stras bredh, oc mith pa honom skal wara en lithen
 tridza stöpth mädh samma giwtelse aff messingenom
 wm hwilka strängen skal löpa, Oc then axullen skal
 wara bäggia wagh widher the tridzono tiokker som 30
 en barnna fingher haffwandis ändalangs gönom sigh
 eth fira kanth hol. aller trekanth, j hwilketh skwla

sättyas oc wth takas manga järn naalo filadhe äffther
 thet holith oc laghadhe, M[en] holen pa kringlom-
 men laghis äffther axwllens tiokheth, Sidhan säties
 then axullen jn j knappen oc hwar kringlan pa sina
 5 sidhona oc fästis som förscriffwith är, Ther näst
 sätyes strengen offwer axullen gönom the förscriffna
 holen oc gönom bordith oc wm skiffwona oc sömes
 samman badha ändana swa ath jnga knwtha hindra
 aller hafftha gernynghena, oc til at begripa nokoth
 10 the skipilsen säther jak tessa äfterfölyande figuram
 oc liknilse:—

Jtem skäris eth stykke aff bordheno för wenstra 193 r.
 armenom ther thetta merkith X standher

Swa stor oc langher skal axullen wara stöpther aff messing oc swarfwader oc tha *mädh* honom arbedhas smöryes *mädh* olyo:—

193 v.

Naalana oc kringlorna göra 6

Göris manga smaa järn naala swa ath the *kwnna* 5
sätias j axwllen ändalanghs filadhe *mädh* tolka
slindor som holith haffwer j axullenom, Oc wthan
före axullenom skal hwar nalen vara en twärfingher
pa the sidhonne som wither til the hoghre handena,
Oc then delen aff naalommen files trindher oc hwas 10
til ändan som en sömnaal, thy ther wppa skwla lödhas
smaa kopar kringlor swa ath then naalswdden fästes
mith j pwncthen, Hwilka kopar kringlor maagha
hwggas *mädh* enom järn stämpil moth bly, hwilken
stempil haffwi mith j sigh en pig som gör holith 15
mith wppa the kopar kringlonne.

Somme aff them kopar kringlommen skwla wara
tiokke oc somme tynne. och jngen widharen än
the största här förscriffwin är, *Mädh* them tiokko
grawes thär som groff oc bredh skyrd skal göras, 20
oc *mädh* them tynno granth äller grannast som eth
haar, oc somme när the bliffwa vth nötte haffwa ey
wthan ythersta pwncten, oc the tarffwas mykith

194 r.

Tessa kopar kringlorna skw[l]a lödhas paa
naalannas ända swa, Takes theen oc files granth 25

som myöl *mädh* enne järn fiill, oc thär til *mädh*
 stötis tör gran qwaadha, oc sätyes kri[n]glan pa
 naals wdden lätandis aff the filadho theneno oc
 qwadonne wm kring nalena paa kringlona hallandis
 5 swa j lwghan aff eth brennande lyws oc strax tenit
 är smälth takes aff lwghanom, oc strax tenith är
 starknath, tha är kringlan fästh, Oc när en kringla
 warder alstingis affnöth fästis en annar thär wppa
 j geen, Oc the nalen säties jn j axwllen fästandis
 10 henne *mädh* enom klenom järntraadh j axwllens
 ända som wither til venstre handena trengiandis
 jn j axullen:—

Sidhan göris eth litith swarffwat tråkäfle tiokth
 oc langth som twmmelfingren bredharen nidhan
 15 än affwan, oc ther wppa then myndre
 ändan fästis stenen *mädh* förscriffno
 lim tha han skal graffwas, Oc tha haff-
 wes granner malin smirillus j enne
 lithlo marka skal blandadher *mädh*
 20 olio, oc han halles til förscriffna kopar
 kringlona som sither paa naalenne drag-
 andis skiffwona vmkring ath smirillus kombir pa
 kringlona, Sidan halles stenen vndy koparkringlona
 dragandis skiffwona *mädh* wenstre handenne vm-
 25 kring, Oc wppa thet ath stenen som sither pa trä
 käffleno kan hallas stadhelika til kringlona tha
 sätyes twmmelfingrens ändhe moth knappen, oc
 then andre fingren nädhan före moth trädh hallandis
 käffleth j twmmelfingersens ledhamoth som kall[as]
 30 are j sangenom, Oc ä som the kopar kringlan äther
 sig jn j stenen swa sees offta oc jämlika til stryk-
 andis aff stenenom smirillen som kombir *mädh*

194 v.

skyrddhenne, oc thet göris *mädh* samma twmmelfingrenom som käfflith hallis oc regeras, Oc stwndom trykkes stenen j blöth wax som är blandath *mädh* granth malith oc siktath kol skodhandis thär j waxeno hwar som tarffwas meer jnskäras äller 5
 195 r. mykin smirillus pa kringlonne tha strykes | pa knoghan aff höghre handennas twmmelfingher, oc 10
 thär takes ather j gen *mädh* kringlonne swa som tarffwas Oc til ath graffwa en sten wäl tarffwas offtha wmskiffa naalana ä som tarffwas graffwa grofft äller granth,

Göra stenen skinande 7

15

Sidan stenen är graffwin skal han göras skinande, oc thär til göris eth anbwd aff swina börstom swaa langth som ytherste lidhen oc tiokth aff enom fingher bindandis mith wm börsterna starklika *mädh* enom traadh skärandis börsterna widher 20
 baadha ändana, Sidhan sätyes the börsterna swaa bwndhne pa ena slindotta naall som jnga kringlona haffwer, oc then ändhen aff nalenne warj nokoth breder paa hwilken börsterna sätyas, oc när the ärw satte pa naalena läggis j wathn ena lithla 25
 stwnd swa sithya the stadoghe pa nalenne, Sidhan sätyes the nalen *mädh* börstommen j äxwllen oc fästis som the andro nalana, och haffwes eth stykke
 195 v. aff tripolo vaath | hallandis thet moth ändanom aff them börstommen. oc draghandis skiffwona vm 30

kringh swa ath tripola fästis paa börstommen,
 Sidhan halles moth then börstans ändha then wth-
 graffne stenen som sither pa käffleno draghandis
 skiffwona wmkring, och swa slipes stenen moth
 5 ändanom aff börstommen mädh tripolam til thes
 han bliffwer yffnelika skinandis klar Oc sidhan
 mädh enom kniffz wdh stingis lös fran käffleno oc
 renses aff limeno mädh kniffwenom:—

Förbättrilse när jlla är graffwith 8

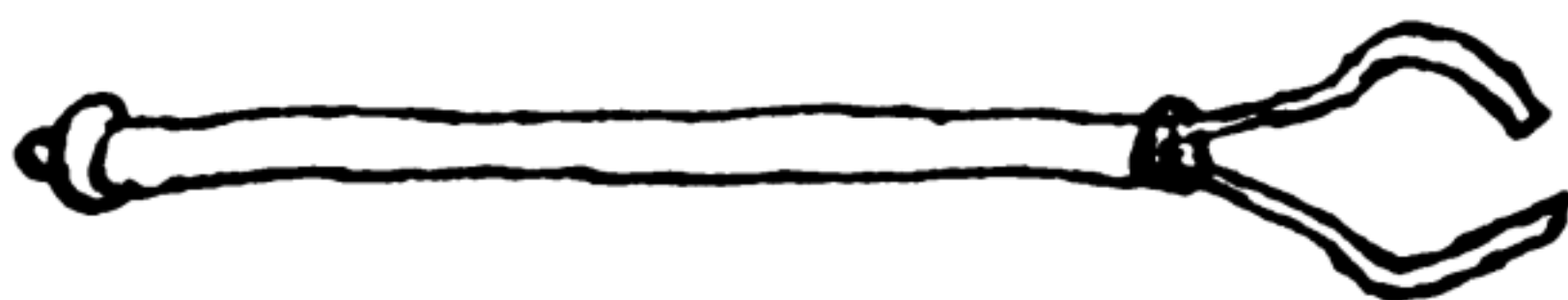
10 Offtha händher ath man raaka graffwa wrangth oc
 ey swa som man wille aller skwle, oc tha förbätres
 thet swa för än stenen görs skinande takandis
 malnan smirillom oc olyo latandis pa stenen som
 sither pa käffleno oc slipes mädh eno stykke kopar
 15 til thes ath thet som wrangth är graffwith är wth
 nöth, oc sidhan skäris rätth mädh granno athwakth,
 oc thet kopar stykketh warij twärhandz langth oc
 breth som en fingher wm aller stenen | skal slipas, 196 r.
 Aller som en kopar pynne twärhandz langher slip-
 20 andis mädh ändanom när litith skal wth plaanas
 thär som wrangth är graffwith:—

Göra lither wndy stenana 9

Offtha graffwas waapn. skiölla. oc mangskona tingh
 j stenana, oc när the ärw lywse j gönom som glas
 25 magha them giffwas lither wndy swa som wapnen
 wthkräffya j tolke mattho, Takes aldra bästha färga
 som blaa lazwr oc males wäl särdelis tör, oc sidhan
 ganskans klar pix greca all hwith haardh gran-

33—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

qwaadha, och smältis j eno lithlo glas, äller glaseradho
 leerkar pa eldenom, oc ther j röres then malne lazwen
 alstingis wäl samman, oc sidhan bewaris renlika,
 Teslikis tilredhes oc rödher aff senober oc qwaadho,
 goll aff auropigmento oc quaadho oc andre flere 5
 lither hwar särdelis som tarffwas Sidhan haffwes
 eth anbwd skapadh som en lithen taangh aff järn,
 196 v. *mädh* | hwilko stenen kan haallas stadelika swa
 warandis skapath, oc j hänne sätyes stenen swa

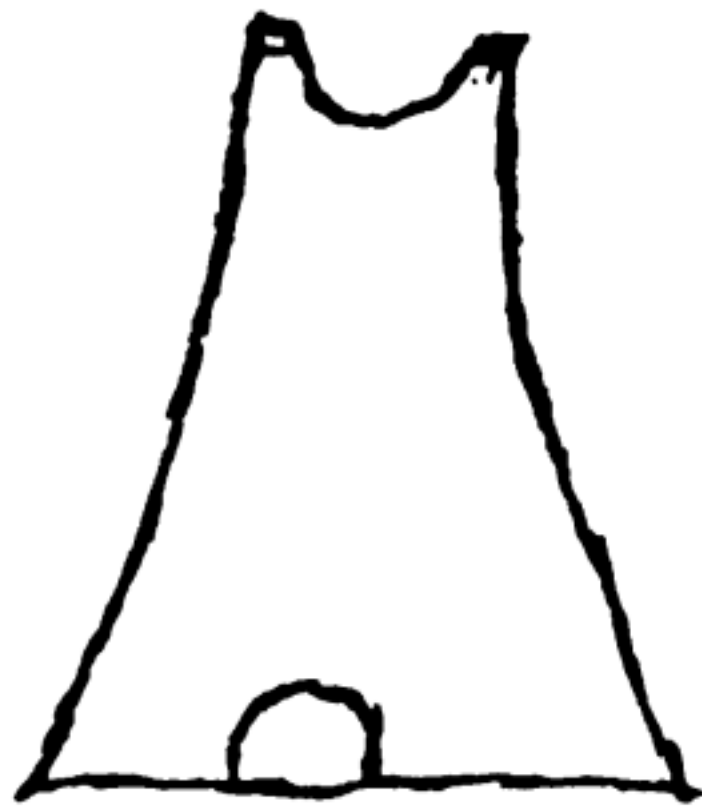

ath tanghen haller wmkringh stenens brädda, Oc 10
 swa haffwes eldglödher tre äller fira, oc takes litith
 aff förscriffnom lithom *mädh* kniffz wddenom oc
 wärmes widher eldglödhena oc strykes pa sthenen
 pa then waghen som han är jnthe graffwin, aktandis
 hwadh lith hwar delen j wthgrafwilsenne skal swara 15
 ok wapnenom, Oc vm nokor delen skal wara förgylther
 j wapnenom tha strykes ther wppa litith aff the hwitha
 aff äggenom oc läggis ther wppa thet strax tynnasta
 driffwit gwbladh, Sidhan alle litherna ärw wppa
 lagde oc törkadhe strykes affwer *mädh* the hwitha 20
 aff äggenom oc läggis eth driffwith selffbladh affwer
 alla litherna thy thet gör litherna klara at synas
 gönom stenen

197 r. Göra blad vndy dyra stena som tyäna j
 gwlsmedz gärningh 10 25

Tak en ducath, oc swa mykith goth selff som iij
 ducata vägha, oc tw lod aff rensadhan kopar oc

smälth alth wäl samman giwtandis thet sidhan j
 thet afflanga järnith ther gwlsmedhe plägha giwtha,
 Sidh[an] slaas the materia pa städhenö mädh
 hambrwm oc räkkis wth offtha glödgandis henne
 5 när hon hambris til thes hon bliffwer alstingis tyn,
 Oc wppa thet the materia kan thes bäter wtdriff-
 was .oc göras tyn läggis twäfall äller trefaal sam-
 man böydh swa böstandis mädh hammarenom,
 Sidhan thet är nogh tynth göris hwith j swa
 10 mattho, Takis winsten stötther som pwlwer oc en
 handh fwl mädh renth salth lika aff hwario, oc
 litith renth wathn rörandis samman oc sywdhande,
 oc thär j kastis the wthslagna materia glödgad oc
 thet kallas almenneliken hwithmeran, Sidhan takis
 15 en slätther hals aff eth glas som är spanna longher,
 oc thär | läggis the wthslaghna materia wppa Oc 197 v.
 skaffwes warlika mädh eth hwast järn swa ath the
 tynna materia ey söndher riiffz, Sidhan haffwes eth
 renth koparstykke oc slath spanna langth, oc thär
 20 wppa lägh thet samma som tw haffwer wthslaghith
 oc skaffwit oc tripolam affwan pa thet haffwandis
 eth litith trä som ena lithla klwbbo ey tiokkaren
 än en finger, Sidan skölyes thet tynna bladith
 mädh reno wathne .oc törkes
 25 mädh klädy, Sidan tak stenen
 ameti[s]tum mädh hwilkom gwls-
 medher plägha brwnera, Oc
 brwnera thet bladith wäl moth
 eth glas, Sidhan haff en oghn
 30 lithen swa skapadhan oc twa
 spanna höghan, affwan warandis
 ena halffwa span bredher oc yppen,

Sidhan haffwes en tangh alins langh oc pa henne
 en lithen ringh hwilken tw kanth fram skiwtha
 198 r. | pa tangena trängiandis henne samman när nokoth
 skal mädh henne hallas, oc dräghas til baka ypnandis
 tangena, Sidhan tak fiädhra aff pernice jd est [tomrum] 5
 aldrea smärsta skwrna, oc öffwerskäraras flok aff skar-
 lakan likamykit aff hwaryo oc blandis först wäl sam-
 man, Sidhan läg rena eldh glödher j oghnen som
 jngen rök haffwa, och strax läg pa the glödherna the
 mengdha fiädhra oc flokken stängiandis oc täpp- 10
 andis oghns mwnnen ather som är nädhan, Ther nästh
 Takes thet förscriffna bladith nögha j brädden mädh
 tangenne hallandis thet affwan affwer ognen j then
 röken som gar aff fiädrommen oc flokkenom, thy han
 bliffwer stwndom grön oc stwndom annars, Then 15
 förste röken giffwer lithen pa bladith som tyänar
 läggias j gwlringa vndy topasium, Then andre
 röken tyänar wndy jacinctum, Tridye röken pa
 bladith tyänar vndy rwbinum, Fyärdhe balasio,
 Fämthe zaphiro, Syätte smaragdo, oc thet är mykit 20
 lönligen konsth j blandh gwlsmedher:—

(Fol. 198 v. blankt; nu med senare skrift.)

Fiska corel j haffweno 11

199 r. Är troandis ath j haffweno widher Norgis landh
 ma finnas corel, hwilkät ma swaa wptakas, Thär
 som ärw högh bärg j strandenne vidher haffwit 25
 plägar thet wäxa pa bothnenom ena wikw syös
 wth fran the bärgeno thär haffwit är sextyo fagna
 dywpth, Haffwes twa baatha, oc the j hwaryom
 baatenom ärw haffwj en storan bredhan sten som

wägher fira pwndh hwar stenen fästan widher togh
 som räkkia til bothnen, oc roandis tith oc hith,
 aather oc fram drage the stenana pa bothnenom
 ath the slaa lösth och brytha korelith fran rotenne
 5 ther thet wäxer, oc swa haffwi näth äller ena noth
 sänktha nidher pa bothnen draghe hänne ther som
 stenana ärw släpade pa bothnenom, Oc korelith
 fasthnar j traadommen oc nothenne mädh sinom
 grenom, oc swa wpdragis mädh notenne, Män wm
 10 thet ey finnes mädh första sökiande, lethes tha
 likowäl mangom stadhon, Thy wm sidher komber
 thet före garnen, oc bliffwer rikeno ther aff mykin
 winningh,

Sequitur in presenti libro B folio 229 Göra raff

15

Göra raff 12

228 v.

Tak en swina magha äller grisa magha, oc rensa
 honom wäl, sidhan bläs honom wth som ena blaaso
 oc läth törkas, sidhan tak thet hwitha som är jn-
 wärtis j aanda äggiom, oc thär j blanda grannasta
 20 malith saffran, oc thet swa sammanblandat mykith
 wäl, läth j then grisa maghan, oc swa hängis in j
 en oghn twa äller tre dagha til at törkas, sidan
 thak the materiam wth oc stöth oc mal pa enom
 steen mädh linolyo, oc sidhan gör thär aff hwath
 25 formas tw wilth sätiandis j oghen til ath törkas,
 oc thet bliffwer som fäghersta raff, Och wil tw thet
 göra än hardharen, tha tak raff oc stöth j myöl
 oc mal mädh lin olyo, och blanda thär til mädh,
 Thet är prowath oc haller,

Lima stena samman aller glas 13

Tak biacham 3 j Boli armenj 3 j oc blandis samman mädh ferniso, oc limes thär mädh,

Annarledis

Tak osläktan kalk en deel, Biacham halff swa 5 mykit, oc males samman oc blandis samman mädh the hwita aff äggeno söndher slagith som til färgho, oc limes thär mädh,

Göra stora pärlor 14

229 r. Tak manga sma pärlor oc läg them j wathn som 10 giorth oc distillerat är aff sal nitro oc wictril, oc thet vathnit äther them sma som myöl j twa aller tre dagha, sidhan säties thet vathnit oc pärlorna pa lättan eld, oc thet wathnit törkas borth, oc pärlorna bliffwa ather widher bothnen 15 som en degh oc smöryas fingrana mädh hönsa jsther och swa formera aff them degghenom stora pärlor stingandis hol gönom hwaria mädh enne naal, oc swa läggis pa eth renth brädy sätandis j wädhrith aller solena ath törkas ther ey är doffth 20 aller mwl, Oc tha the ärw väl törkadhe, tak en fisk som kallas tinka aller swthara wpskärandis oc vth takandis jnäffwen aff honom, oc läg the törkadha pärlorna jn j honom, ey swa ath the taka hwar the andro, aller liggia samman, oc lyk swa 25 fisken ather läggiandis honom jn j eth pasteel

giorth aff deegh sätandis thet in j oghnen til ath
stekias, och sidhan tak thet wth, oc tw findher tha
pärlorna wara fagherlika lithadha,

Annarledis

- 5 Tak ena vikth pärlor, oc iiij vikther sap aff the
frwktenne som kallas limones | distillerandis mädh 229 v.
enom filth, oc ther j läg sma pärlor j tyo dagha,
oc the smälta ther j oc sidhan gör them til swa
som förscriffwit är wm them oc then fisken tinka etc^{ra}
10 Sequitur in libro C folio 131 Göra raff

Göra raff 15

Cod. c.
131 r.

- Tak thet hwita aff äggiom färskom aff hönom,
gaasom äller aandom vorpen, oc thet wridh länge
mädh enom swamp til thäs al fradhan gangher
15 borth, sidhan distillera thet klarth mädh enom
filth, Sidhan tak thet wathnith oc läth j thet litith
aff gumj arabicum oc carabe lika mykith aff hwaryo
lätandis thet blötas j the ägh wathneno, Sidhan
distillera thet mädh filtenom til thäs thet bliffwer
20 alstingis klarth, oc läth ther j litith aff saffran, oc
somme läta ther j lim giorth aff fiska maghom,
oc ey gumj, Sidhan säth thet j solena latandis
thet törkas til halffz swa at thet görs tiokth,
Sidhan tak hwath formo tw wilth, oc smör hänne
25 mädh linolyo, oc swa formera ther j hwath tik
täkkes, Sidhan läth thet wäl törkas j solenne j eno
glaseradho kar, oc bliffwer faghersta raff

Göra cenober 16

Tak eth glas äller glaseradhan ampwl oc honom
 bedragh starkelika *mädh* luto sapiencie Sidhan tak
 iij marker qwekselff, oc twa marker brennesten, oc
 läth brännestenen j eth lerkar glaserath sätandis 5
 131 v. | thet pa eldhen som ey är starker til thäs thet
 smälther, Sidhan läth ther j qwekselffwith rörandis
mädh enom káp wäl blandandis samman swa at
 thet qwekselffwit dödgas, Sidhan lägh thet pa ena
 brena hal til ath kaldna, Sidhan stöth thet, oc ther 10
 nästh läth thet j ampwllen förscriffna, Sidhan sätth
 then ampwllen paa ognen athanor görandis wndy
 sakteliken kol eldh, ey starkelika täppandis ampwllen,
 oc tha tw seer golan rök wth ganga som saffran,
 tha täp wäl aather ampwllen *mädh* leer, görandis 15
 eldhen ä meer oc meer starkaren, Sidhan tha tw
 seer rödhan rök ganga wth affwan j glaseno, tha
 är thet nog swdith oc bränth, oc tak thet aff eld-
 enom latandis thet warda kalth, oc ypna ampwllen
 takandis cenobrith, 20

Litha been 17

Tak benen oc läg them j starkasta ätikkio j viij
 dagha, oc sidhan sywd them j ätikkionne, oc swa
 läth j the sammo ätikkiona hwath lith tik tåk-
 132 r. giffwa, oc litith aff sal armoniacum | sywdandis 25
 ena reso til thes ath lithen bither segh jn j benen
 litandis them badhe jnnan oc wthan etc^{ra}

Göra korel 18

Tak hwith oxa horn oc fila them gran som
 grannasta myöl *mädh* enne fil, Sidhan läg thet j
 starkasta lwth j xv dagha ath thet bliffwer blöth
 5 som wathn til ath silas gönom eth haar saldh,
 aller sikto dwk, Sidan tak cenober wäl malith oc
 blanda thär j görandis thär aff bandh stena, oc
 bora strax holen pa them, sidhan läg them j solena
 til ath törkas, aller pa eldhmöryo, Sidhan sywd
 10 them j linolyo, oc the bliffwa faghre oc godhe,

Sequitur in presentj libro C fol. 162 Lim aff
 aala skin

Lim aff aala skin 19

162 r.

Tak ala skin törkath j skwgganom, och läg them
 15 j wathn tre dagha at blöthas Sidhan hakkes mykith
mädh enom kniff pa eno brädy, oc swa lätes j wathn
 til ath sywdas länge *mädh* lättan eldh til thäs maxan
 alth wathnith är swdith borth aff them skinnommen,
 Sidhan siles oc wridhes gönom eth linneth klädy j
 20 en kättil, aller mwllögh, oc sätyes til ath swalas, oc
 sidhan skärís j mang stykke oc läggis j skwggan
 til ath törkas,

Lim som ey blotnar j vathn aller eld 20

Tak osläktan kalk iij dela, malith hammarskäl aff
 25 järn j del, en del winsten, oc en del salt males
 hwart sárdelis, och sidhan blandís *mädh* lin olyo,

oc stötis ältandis samman, oc thär mädh lima stena oc trä,

Lim til stenhwggara 21

Tak osläktan kalk iij dela, vinsten en del, males sårdelis, oc blandis samman mädh färnisso som 5 malara nytia, oc limes etc^{ra}

Lim aff skinnom oc affskyrd 22

Tak affskyrd aff skinnom, oc wñ swa är ath the haffwa kalk pa seg, tha läg them j renth wathn j
 162 v. | twa äller tre dagha oc twätta kalcken borth aff 10
 them, Sidhan lägh the affskyrderna j renth wathn sywdandis j sex thima, oc tha som tarffwas spädh thär paa mera wathn, oc rör offta thär j mädh enom káp, Sidhan nogh är swdith sila thet gönom eth linneth klädhy j en kättil, oc sidhan thet är 15 swalat skär thet limith j stykke torkandis j skwgganom pa enne notha garn,

Lim til glas 23

Tak viride eris, minyo, oc färnisso, oc males samman lika wikth aff hwaryo oc thär mädh limes glas 20 äller stena, oc törkes wäl, thet haller j häskonne,

Lim aff fiska benom 24

Tak gäddo ben äller annor fiska ben oc törka them, Sidhan stöth them j enom mortara, oc sidhan sywd

them j wathn swa myklo som tarffwäs, oc wäl
länge, oc fresta när thet wathnit takit gör fingrana
lodha samman, oc tha sila thet sätiandis til ath
löpnas samman oc skäris j stykke oc törkes,

5 Lim til stena 25

Thus, mastix, pix, cera, smältis samman, oc bliff-
wer eth lim til stena,

Sequitur in presenti libro C ffol 170 Göra
pärlor

10 Göra pärlor äller bandstena 26 (170 r.)

Tak the stenana som finnas j fiska hoffdom manga
sankandis, stöth oc mal them granna som myöl, oc
gör aff the en deegh mädh the hwitha aff äggeno
raa, oc thär aff formera trinda bandstena äller
15 äffther thinom wilia, oc gör hool pa them strax
tha the ärw blöthe sätiandis nokra börsth äller
straa j holen, oc tha the ärw nokoth törkade sywd
them j sötho myölk, oc sidhan läg them j wädhreth
ath törkas, Jtem samwledis magha göras band aff
20 korel malno, äller aff stenom hwithom som finnas
j strandenne,

Göra dyra stena 27

Tak cristallum äller cristala glas, stöth oc mal.
sikta granth ena mark, oc ena mark bränd hiorta
25 been, äller annor väl brendh been stöth oc siktad,
oc j [$\frac{1}{2}$] mark sal alkali, oc malith blandis samman,

oc läth thet j ena starka krwko bedraghna väl
 170 v. | *mädh* luto sapiencie oc täth lok affwan wppa
 tilklemth, oc swa säth henne j en oghn thär glas
 göras j fäm dagha aller längher, oc thär smälther
 thet, sidhan lät thär j malin lazwr oc bliffwer 5
 zafirus, Aller viride es, oc bliffwer smaragdus,
 Aller crocum ferrj, oc bliffwer topasius, aller
 cinober, oc bliffwer rubinus, aller auripigmentum
 oc andra lither, oc sidan gör them til j hwath
 matto tw wilt *mädh* smirillo, oc tripola etc^{ra} 10

Göra gemmas 28

Tak thet hwitha aff raa ägh mangom oc läth j eth
 glas, oc risth swa länge the lössas som wathn,
 Sidhan läth thär j malith saffran, aller andra
 malna färgho, oc rör thet samman *mädh* enom 15
 káp länge, Sidhan distillera thet wathnith aff *mädh*
 filtenom aller gönom eth linneth klädy, oc sidhan
 läth thet wathnith j ena oxa blaaso bindandis aff-
 wan, oc henne wphä[n]gh j skwggan j tre dagha,
 oc wil tw göra stena lywsa j gönom, tha sywd the 20
 blasona j wathn ath hon bliffwer wäl gönom swdhin
mädh the j henne är, oc thär aff gör stena aller
 annath hwath tik tåk kis aller swarfwa,

171 r.

Göra smaragdum 29

Tak agrestum oc distillera *mädh* filtenom, oc läth 25
 thär j viride es, oc alwn, oc läth j eth glas,
 oc thär j läg cristal j xx dagha, oc han bliffwer

färgadher som smaragdus, och täslikis ma göras
mädh andra lither,

Jtem läg cristallum j alwn j tolff dagha oc
sidhan sywd honom mädh wiride ere, oc bliffwer
5 litadher som smaragdus,

Jtem tak sal alkali xvj lod, oc cristallum
brendan j kalk viij lod, kalk aff bly j [$\frac{1}{2}$] lod, oc
smälth alth samman j enom degil oc bliffwer thär
aff en smaragdus,

10 Göra ametistum 30

Tak sal alkali 3 viij, kalk aff cristal 3 iiij, hammar-
skäl aff kopar malith j [$\frac{1}{2}$] vnciam, giwth alth til
samman oc b[l]iffwer etc^{ra}

Göra en sten som tänder eld, 31

15 Tak j mark calamite oc stöth j mortarenom oc
tak picem grecam, oc brenne sten, och osläktan kalk
lika aff hwario j mark, oc mal alth granth, oc
sidhan läg calamitam j en deghil, oc swa andra
fona aff them andra pwlweres, oc swa flo pa flo,
20 sida[n] läg eth lok pa deghillen klemendis täth til
mädh luto sapiencie, oc swa säth honom j en oghn
thär glas göras j trättan dagha, | sidan tak deghillen 171 v.
wth oc läth thär til meer aff them förscriffnom
pwlwer oc säth samwledis ather jn j oghen j andra
25 xiiij daga, Sidan tak thet wth, oc är en brinnande
steen swa ath när wathn komber paa honom giffwer
han lwgha aff segh,

Känna stena sanna fran falskom 32

Tak stenen oc slipa honom pa enne bly skiffwo,
oc är han aff glas, tha taker han til segh leth aff
blyno, Jtem haffwer stenen j segh nokra blädro tha
är han aff glas,

5

Gör[a] cristallum 33

Tak cristallum oc mal, oc aff the pwlwereno tak
en del, oc en halffwan del aff calcanto, oc blanda
samman, oc sãth j elden mädh enom deghil oc
smälther, oc swa gywth thär aff hwath tik tåkkes 10
j nokra formo,

Hic persalta quinque capitula sequencia

(172 v.)

Göra en dyran sten 34

Tak j del salth, oc en del auripigmentum wäl
malith, oc läg först ena flo aff salteno, oc andra 15
aff auripigmento, oc swa flo pa flo, j ena krwko,
oc bedrag henne oc täp mädh luto sapiencie oc
sãth j starkan eldh til thäs thet smälther, Sidhan
tak thär aff 10 lod, oc x lod marchasitam brända
blandandis samman, oc smälth j eldenom j enom 20
degil oc bliffwer en fagher sten hwilken ma slipas
oc polieras

Göra pärlor 35

Tak snighla oc distillera wathn aff them, oc tak
stora marka skala j älfwommen ärw, oc thet swartha 25

skaff borth, oc [thet] hwith oc renth är stöth j
 mortarenom | oc mal som grannasta myöl, oc thet 173 r.
 myölit wäth tre resor oc ather törka j mällen mädh
 the förscriffo wathneno, Sidhan tak myölk giorda
 5 aff mastice, oc blanda mädh the myöleno görandis
 som en degh oc thär aff gör perlor äller bandh-
 stena j nokre formo, oc gör hol pa them, och swa
 läg them j skwggan til ath törkas, Sidhan haff thet
 som skinande är skaffwith aff jnwärtis perlomoder-
 10 enne äller marka skalommen, oc thär j läg the
 formerada perlorna, oc bliffwa faghre,

Göra brinnande cristal sten 36

Tak twa cristal stena som ärw giorde jnwärtis
 hole oc kwnna hwälffwas samman trinde äller
 15 rwnde som eth äple, oc lägh thär jnwärtis manga
 marka som skina j mörkeno, oc rwtith trä som
 skin j mörkeno pila trä, oc hwnda galla, oc hwälff
 samman badha stenana lykkiandis the jngen jne,
 oc wärm annan stenen, oc strö pwlwer aff mastice
 20 pa brädden oc thet limar samman oc then cristallen
 skin j mörkeno,

Ad idem 37

Tak the markana som skina j mörkeno en storan
 hop, oc stöth j mortarenom, och | läth j eth glas 173 v.
 25 sätiandis nidher j hetha dyngio j tre daga, Sidhan
 distillera thär aff wathn mädh hiälmenom, oc thet
 wathnith läth j eth klarth glas oc swa mykit qwek-
 selff mädh, oc thet lyser j mörkeno,

Sequitur in presenti lib[ro] C fol 178 Scriffwa
 30 gwl bokstaffwa

178 v. Scriffwa gwl bokstaffwa 38

Tak cristal oc mal grannan, oc tämperera mädh
the hwita aff äggeno, oc läth törkas, Sidhan gnidh
thär affwan wppa mädh gwl, oc thet synes som thet
waare scriffwith mädh gwl, täslikes wm thet gnidis 5
mädh selff synes wara selff bokstaffwa,

Persalta hic vnum capitulum

(179 r.) Göra stena contrafactos 39

Tak 3 iiij aff kalk som brändher oc malin är aff
cristal, 3 ij malith glas, 3 j safrj, 3 ÷ aff lithenom 10
grassa, oc läth j en deghil, oc säth j en ogn ther
glas göras j tre äller fira daga, oc bliffwer zafirus,

Göra prassium 40

Tak ferretum j del lätandis til xlvij dela aff för-
scriffnom tingom görandis som förscriffwith standher 15
wm zafirum, oc wil tw haffwa granatam, tha läth
nokot litit mer aff ferreto som förscriffwit är gör-
andis,

Göra smaragdum 41

Tak hammar skäl aff kopar malandis oc törkandis 20
widher elden som myöl, oc ther aff xx dela blanda
j förscriffna kalk görandis swa som förscriffwith är
vm zafirum,

Topasium göra 42

Tak j del aff järnbärgs malm, oc brän, oc mal
grannan, oc blanda j vj dela aff förscriffnom kalk
görandis som för etc^{ra} | Et nota quod semper debes 179 v.
5 ponere supra iiij 3 calcis cristalli, ij 3 vitrj, oc aff
lethenom som förscriffwith är,

Göra cristalla kalcken 43

Tak cristallen oc läg j oghnen til thäs han bliff-
wer rödher, sidhan släk honom j olyo twa äller tre
10 resor hwilken olya giord är aff winsten,

Göra smaltum 44

Tak järnbärgs malm wäl brändan, oc j del thär
aff blandis mädh vij dela glas som förscriffwit är,
oc aff lithenom grasse j $[\frac{1}{2}]$ del, oc thäs meer tw
15 läther thär j aff litenom grasse, thäs snarlikaren
flyther thet, förwtan j grönom lith, j hwilkom skal
thär aff ganskans litith lätas,

Jtem til grönth, tak hammarskäl aff kopar ena
wikth blandandis j viij wikther glas,

20 Jtem til blath smaltum, tak ena wikt safrj oc
viij glas wicther, oc j $[\frac{1}{2}]$ vikth grasse

Jtem til swart smaltum, tak ena wikth safrj, oc
x victher glas, oc j $[\frac{1}{2}]$ aff lithenom,

Jtem til golph, tak ena wikth aff litenom oc
25 iiij aff glaseno, oc altid thes mera aff litenom grasse

34—101510. Peder Månssons Skrifter.

lätis til, thes snararen smälther thet, oc thes mindre
thes senaren,

Jtem tak cristalum ij marker oc mal til pwl-
180 r. wer, oc tak bly asko malna mädh salth | ena mark,
oc blanda samman, oc säth j elden til thäs thet 5
smälther, män pwlweret aff cristallenom skal til-
förna liggia ix dagha j starko ätikkio j hwilko
alwn är smälth,

Sequitur in libro A folio 135 Göra perlor

SKINNBEREDNING
OCH
”SÄTHERWÄRKS KONST”

[Kap. 1—19 okända.]

Gwlskins oc selff skins Konsth 20

Cod. a.
14 v.

Wälyes försth god barkadh skin, aff hwilkom
haarith är alstingis wäl takith. swa ath haar
remmen är jnthē rīffwin, oc ey alstingis mos-
5 barkath, The skinnen blöthes alstingis wäl j wathn,
oc sidhan läggis hwarth skinnith pa eth bordh, oc
strykis wth ganskans wäl aff allom rynkiom oc
fallom *mād̄h* handommen, aller *mād̄h* enom bolom
oc spanna bredhom järn spadha hwilken
10 swaa är wordhin, oc *mād̄h* honom twingas
wathnith wth aff skinnommen, Oc strax
haffwis tynth lim so[m] swdith är aff reno
pärman, oc kalth warandis som eth galre leffrath,
oc aff the takis oc gnidhis pa skinnen *mād̄h* hand-
15 ommen vm alla haar remmena swa ath thet smälther
oc wärmes aff handannas gnidilse pa skinneno als-
tingis wäl, Tha strax haffwis eth twädoblat sam-
manlimath paper, ena halffwa span breth, oc pa
thet läggis driffwith selffblad̄h swa ath litith hengher
20 wth affwer paperith, oc swa läggis pa skinnith som
är limdragith, bōryandis widher en brädden oc swa
blad̄h vidher blad̄h skikkelika jämsidhis tāt̄h wider

annath, swa ath paperith jnthit kombir widher
 15 r. limith, oc trykkis leulika affwan | pa bladhen *mädh*
 enne räffwarwnno swa ath the fasthna widher
 limith, Oc är nokorstadz ey tättelika bladhen sam-
 man föghath j läggningenne, tha skäris aff selff- 5
 bladommen remma oc läggis thär som fattas, Nar
 skinnith är alth affwer lagth *mädh* selffbladommen,
 tha lyfftis wp aff bordeno warlika swa ath thet ey
 samman wikis aller fallas, hängiandis thet wp til
 thes thet bliffwer halfftorth j hwsith, Oc swa selff- 10
 w[er]es al skinnen swa mangth tw wirth tha arbedha,
 Thär nästh takis the halfftorkadha skinnen oc fästis
mädh smaam spikom pa tyn bordh aller brädy som
 läth ärw til ath lyffta oc wthbäris j solena til ath
 törkas, oc ärw haffwandis mangh the bordhen aller 15
 brädin oc väl bredh ath skinneth haffwer rwm
 yffnelika spikas räth wth pa them

Brwnera skinnen: 21

När skinnen ärw väl törkath som ärw selffwerath,
 tha bäris jn oc takis aff brädommen, oc lägis hwarth 20
 skin pa ena alstingis slätta hall som standher stadogh
 15 v. pa eth bordh, Oc haffwis en | sten kallas ametitus
 oc är til sin lith maxan swarthblaa, oc han säties
 j eth trä stadhelika swa wordith, ath wm hwarn

Exemplum

ändan aff träno kan hallas 25
mädh hwario handenne oc
 stenen sither mith j träno
 oc swa gnidhes the selff-

weradho skinnen ganskans väl *mädh* stenenom
 trykkiandis til *mädh* badhom handommen aff allo 30

makth, Oc täslíkis magha läggias blad som ärw
driffwin aff ten, oc brwneras pa skinnen mädh
stenenom som selff blad, men the bliffwa ey
alstingis swa skinande

5 Gwl färgan göris swa 22

Takis 60 besmara marker linolya, oc hwar mark
gäller 6 bol, Jtem 15 besmara marker hwitha före
qwadho, hwar mark gäller 2 bol, Jtem 10 aloe
epatico besmara marker, marken gäller en julium,
10 Jtem ena halfwa besmara mark goma arabica,
marken gäller en grossa, Jtem vernice de grano
swa mykith tik täkkis, marken gäller 2 julios, oc
nokor söndher stöth glass, Thär aff görs gwlfärghan
swa, Haffwis en kättil swaa stor ath han wardher
15 til | halffz fwller mädh linolyonne, oc han mwres 16 r.
wthe j gardenom nidher mädh stenom oc jordh
swa som kätthla plägha mwras tha tyära sywdz,
swa ath lwghen kombir ekki wp, thy ath waktandis
är ath eldhen ekki tändis j kätillenom thy han ey
20 kan släkkias, thy haffwis lithen eldh aff törrom
trämm oc heller aff kool, Oc swa sywdis läntelika j
tre äller fira thima the lin olyan, oc mädhan olian
swa sywdher. lätis wernice de grano oc stötta glas-
ith, före qwaadan, oc goma arabica j en annan
25 kättil sammoledis jämsidis nidhermwradhan oc smältis
görandis eldhen wndy ey mykith starker thy the
qwadorna tarffas ey swa mykith sywda som olyan,
wthän väl smältas, oc tha the qwadorna smältha
röris j them jämlika mädh enom káp räth wm
30 kringh som altid skal göras, oc ey nw hith äller

tith, oc ey ansölis wtan altid pa ena matto annars
 fördarffwas wirkith rörandis, Jtem aloe skal wara
 hakkat smaath som andra nyther, Oc när olyan är
 16 v. maxan swdhin läggis j henne eth aller tw | smaa
 stykke aloe, oc wm the göra aff sigh j kätillenom 5
 eth lywdh frasandis tha är thet eth tekn til ath
 hon är maxan swdhen, Jtem haffwandis ärw mangha
 fyädhra aff hönsa wingom oc mädh them pröffwas
 wm lynolyan är swdhin nogh, Döpes pennen aff
 fyädrenne nidher j sywdhanda olyona ena Aue mario 10
 stwndh hallandis, oc swa wptakis, är han tha brendher
 swa som han haffde warith j eldenom ath tw kanth
 then pännan smwla söndher mällen fingrommen,
 thet är santh tekn ath olyan är swdhin, oc thy
 pröffwes offtha mädh them fiädrommen, Oc tha 15
 böryas til ath lätha aloe j olyona ä litith oc litith
 sändher oc röris räth wm kring mädh enom käp,
 Oc förwara ath aloe sig ekki lyffther wp oc löper
 affwer bräddana, Sidhan aloe är alth j latith, tha
 sywdis swa saktelika til thes affwan pa bliffwer 20
 som en hardh skorpa aff aloe, oc hon trykkes
 nidher j oliona oc röris räth wm kringh, Oc thaa
 blandis the smälta qwadhan som är j them andra
 17 r. kätillenom j oliona rörandis | jamlika mädh käppenom
 som sagth är, oc sywdis ather j twa thima mädh 25
 saktelikom kol eldh, oc röris räth ath alle klimpa
 lossas oc ga til bothnen som pa bothnenom ware
 groffwer sander, Sidhan lätis en aller twa droppa
 aff olionne pa eth renth kniffz blad, oc när thet
 är swalath pa bladeno strykis vth pa bladith mädh 30
 fingrenom, oc när thet synes pa kniffz bladeno
 som gwll, haffwandis halfasthigheth som eth lim

när fingren trykkes paa kniffz bladith, tha är thet
 santh tekn ath alth är nogh swdith, oc tha lyfftis
 kätillen aff eldenom, oc strax siles gönom eth lin-
 nith klädy, oc trykkis wäl wth *mädh* käppom oc
 5 sidhan bewaris renlika och väl, oc nyties j mangh
 aar bewarath til ath göra gylningena pa skinnen
 som ärw selfwerath oc brwnerath: Ok libra aff
 them lithenom swa giordhom galler j rom j julium,
 oc 100 lb 12 ducatos aurj

10 Jtem är witandis ath twäskona slaggh är aloe,
 som är aloe epaticum thet är golbrwnth, Thet
 andra är aloe caballinum oc är swart, oc aff the
 försto är en bes|mara mark swa god til tessan 17 v.
 lithen, som twa aff the andro swartha aloe,

15

Göra färnisso 23

Tak swa mangha besmara marker linolyo, före
 qwadho, goma arabica wernice de grano oc stöt
 glas, sywdandis oliona särdelis, oc särdelis qwadorna
 warlika, oc pröffwandis swa som förscriffwith är, oc
 20 samman lätandis äffther thet wth trykth är wm
 gwlfärgona, tha bliffwer thet färnissa jnthe haff-
 wandis thär j aff aloe etc^{ra}

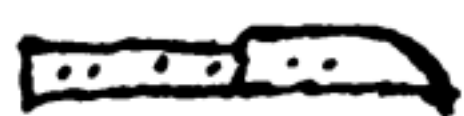
Gwlfärghan läggis och Sätherwärs pa
 skinnen 24

25 Sidhan skinnen ärw brwnerath *mädh* stenenom
 ametito, wm swa är tw wilt haffwa them brokoth,
 tha skwla the sätias äller stamperas *mädh* wth-
 skwrnom sätherwärks stokkom, oc thär til malis

röker *mädh* linolyo, oc läggis paa stokken *mädh*
 twem ballom swa som the haffwa thär stämpla
 beläthi äller böker haffwandis affwan eth skaffth,
 oc mällen träd oc lädhrit bomwll, oc

18 r. Exemplum naar the swartha rökfer|ghan är lagdh 5
 pa stokken, tha läggis thet brwneradha
 skinnet pa stokken warlika, swa ath
 forman taker lika pa skinnith, oc
 gnidhes affwan paa kötwaghen aff skinneth *mädh*
 enom kaffla swa ath forman taker wäl, Sidhan lyffthes 10
 wp aff stokkenom läntelika swa ath thet ey böyes
 äller brytes takandis j ena äggena aff skinnith
 dragandis thet räth wp, oc läggis til ath törkas j
 hwseno, Sidhan thet sätherwärkith är törth, tha
 spikis the skinnen pa brädhin, oc bāris wth j klarth 15
 solsken, Oc tha takis aff them gwl lithenom som
 swdhin är swa som förscriffwith standher oc *mädh*
 handommen takis oc strykis thär oc hwar swa som
 klikkandis pa skinnen, oc sidan klappis *mädh* hand-
 ommen alth win skinnith swa som flatkakwr plägha 20
 klappas wth j dalommen, oc norghe, thy then lithen
 wil ey wara gnidhen äller strwkin pa skinnen, wthan
 swa klappadher wth, Oc thet tw wilt latha bliffwa
 hwith pa skinneno, thär tak strax aff the gwlfärgona

mädh enom kniff warlika som swa är 25

wordhin, oc ey skaffwis selfbladith
 8 v. | oc ey raspes sätherwärkith, oc thet
 aff takith är pa kniffwenom strykes offtha aff honom
 pa eth klädhy, Sidhan sätyes brädith *mädh* skinneno
 wp moth solennas värma til at törkas nokra thima, 30
 Män thy then gullithen giffwer ey yffnelika gola
 färgho aff enne paläggningh, thy takes oc läggis

nidher the sammo brädhen *mädh* skinnommen, oc
 giffwis än ena andra reso pa them aff them samma
 gwl lithenom swa som för *mädh* handommen
 klappandis wäl affwer alth, Oc thet som hwith
 5 skal wara renses *mädh* kniffwenom som sagth är
 oc säties ather j solena ath torkas alstingis wäl,
 Män wil tw haffwa skinnith alth förgylth, tha
 maghe thet sätias *mädh* stokkommen swa wäl
 sidhan thet är klappath *mädh* gwlfärgonne som
 10 för, oc jnthe takis aff the *mädh* kniffwenom,
 wthan klappes twa resor lithen pa torkandis j
 mällen ath, och sidhan takes wäl torkath aff
 brädheno

Stämpla äller *grauera* skinnen 25

19 r.

15 Sidhan skinnen ärw sath *mädh* sätherwärskis stok-
 kenom skwla the *graueras*, thet är stämplas, Oc
 thär til haffwes mangskona stämpla aff järn, hwar
 ena twärhandz langher oc j androm ändanom
 krwserade oc wthgraffne. hwar äffther sinne mattho,
 20 somme smärre oc somme större, oc *mädh* them
 stemples oc krwseres skinnen som ärw förgylt äller
 selffwerath läggiandis them pa ena alstingis slätta
 hall oc regerandis stämpillen *mädh* andro hand-
 enne, oc böstandis affwan paa stämpillen *mädh*
 25 enom fira slindottom trä knyppil twam spanna
 longom, flythiandis stämpillen jamlaka alth wm
 kringh skinnith, äffther thet som sätherwärsens
 formor wthwisa, Oc teslikis wmskiftandis stämplana
 swa som löffwen. roserna. trän. grenana äller andre
 30 figure wthkräffia j sätherwärkeno, fförwarandis ath

stämplana hallas räth affwer ända, annars hwggas the gönom skinnen, Theslikis maagha oc nokor löff aller figure maalas *mädh* färgho rödho aller gröno oc andro färgho pa gwlskinnen, oc strykis affwer maalnynghena färnissa, oc törkis j solenne, Swa ärw 5 the skinnen redho til at göra aff them althara prydilse hyghinde, aller bonadha sömandis them *samman*

19 v. Sätherwärskis färghan göris swa 26

Tak eth skaala pwnd färnisso, och läth j ena grytho 10 sätyandis pa eldhen, oc eth halffth skaala pwndh spänsgrönth mall *samman* *mädh* linolio, och tha färnisan börya til ath sywdha, läth thet malna spänsgröna j färnissona rörandis wm kringh *mädh* enom káp ena lithla stwndh, oc swa lyfftis aff 15 eldhenom oc bewaris, Thär *mädh* magha gwlskinnen sätyas *mädh* trästokkommen aller formommen swa som förscriffwit är wm röken

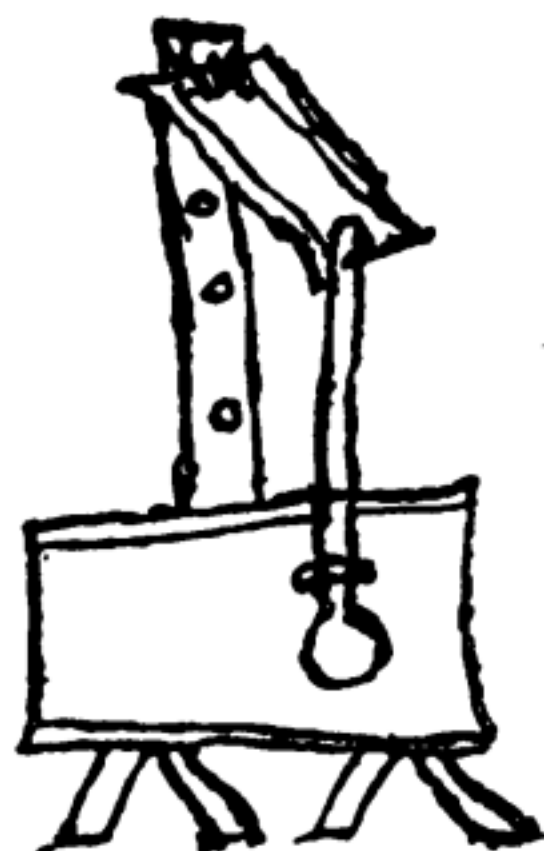
Göra pa skinnen damaska blommor 27

Barkadh skin lithes rödh, swarth, graa, brwn, aller 20 annar lither, och sidhan the ärw torkath, haffwis trästokka wthgraffne *mädh* roser aller alskona prydilse, men ey swa som the stokkana *mädh* hwilkom sätherwärskit görs, Thy thet som j them skars wth, skal sithia j tessom stokkommen qwarth, 25 oc thet j them sither qwarth, skal aff tessom stokkommen wtskåras, Oc warj hwar stokken meer än 20 r. alna langher oc bredher, oc twa twär | finghers

tiokker, Sidhan takes klisther oc strykes thär oc hwar pa köthwaghen aff skinneno *mädh* eth spanna

breth järn tolketh oc strax läggis pa then

skwrna oc wthgraffna stokken trykkiandis starkelika
 5 til, äller läggis eth annath renth skin pa thet skinnith
 oc trampes affwan paa *mädh* fotommen swa fastnar
 klisthrith widher stokken, Sidhan läggis then stokken
mädh skinneno pa eth bordh som standher fästh stade-
 lika widher ena wägh, oc wp *mädh*
 10 wäggenne stande en firakanther
 stokker matteliken fästher widher
 wäggena, Oc öffwersth widher ändan
 warj som en lithen kistha gangandis
 pa enom järn pinna wp. oc nidher oc
 15 j them andra ändanom aff k[i]stonne
 warj fästher en trästake *mädh* enom
 järn pinna swa ath han löper lös pa
 järn pinnanom, oc affwan j kistonne läggis en steen
 som wägher tw äller try lifz pwndh, oc j nidher-
 20 mere ändanom aff stakanom göris ändalangs jn eth
 holl swaa with tw fingher jnganga, oc göris | wm 20 v.
 kringh ändan en järn holker twärhandz bredher,
 Sidhan haftwes eth swarffwath kloth aff hardosto
 trä wäl släth, oc aff kloteno sithie en swa stor
 25 naghle som samfälles när han säthz j thet holith
 som järn holken är wm kringh, Oc swa läggis
 stokken som skinneth er wppa klistrath oc wppa
 bordith liggiandis liffthes then staken *mädh* kloth-
 eno paa skinneth, oc swa wägher stenen til som är
 30 j kistonne, oc swa halles *mädh* handommen wm

stakan nidhre vidher klotith dragis til oc fraan
 slipandis skinneth *mädh* klotheno oc flytyes stokken
mädh skynneno äffther thet som hwar delen gnydhen
 wardher, Oc när skinnith är gnidith ena reso, tha
 strykes affwer alth *mädh* enom waathom swamp 5
mädh wathn, och sidhan slipes ather *mädh* klotheno
 än andra reso, tha bliffwer thet wäl skinande, oc
 roserna, äller wthskyrden standher pa skinneno,
 thy klotith taker jnthe thär som wthskyrden är,
 21 r. | Sidhan riffwes thet skinnith fran stokkenom oc 10
 klisthres thär wppa eth annadh skin görandis alth
 swa som förscriffwith är, Oc magha skinnen klippas
 til för än the klistras pa stokken, oc sidhan the
 ärw gnidhin *mädh* klotheno sömes samman til
 bonadha, äller annor tingh swa som tarffwas ath 15
 prydha hws:—

Sequitur in libro A folio 122 ffärgha skin rödh

[Kap. 28—42 okända.]

Cod. c.

(160 r.)

Tilredha lambskin oc killinga 43

Törka skinnen försth wäl, oc sidhan smör them
mädh jsther äller smör, oc widhya them pa järneno 20
 draghandis, oc valka *mädh* handommen, oc bliffwa
 giord j enom dagh tilredh,

Tilredha skin 44

Blötis skinnen wäl j wathn, oc renses köthwaghen
 wäl *mädh* bwdhenom, oc läggis j renth wathn *mädh* 25.

osläktom kalk j eth storth bryggio kar wm skinnen
 ärw mangh, oc röris wmkringh *mädh* enne stangh
 starkelika, oc thär bliffwe liggiandis ena nath oc
 dagh, Sidan tak them wp twättandis them ren j
 5 älfwenne ath wathnit gangher klart aff them vtan
 | kalk, oc swa törka them j solenne, sidhan läg 160 v.
 them ather j kalcken swa länge som för, oc ather
 tak them op, twätta oc törka, oc swa öffwes tre
 resor, oc sidhan sla them oc bösta *mädh* sprythior
 10 gömandis til ath litha them *mädh* hwad färgo tik
 täkkis,

Gwl färga 45

Tak aloe epatici ij lod, lin olyo twa marker, smältis
 samman oc siles, oc stryk pa skinnen, oc sidhan
 15 thet är törkath stryk färnisso wppa, oc somme
 blanda qwaadho *mädh* aloe oc linolyonne sywdandis
 samman,

Grön skin 46

Tak hwith skin som ärw wäl skaffwin pa köth-
 20 waghennom släth, oc tän them wth j enom cirkil,
 äller giordh aff tynno baand, Oc tak viij lod sal
 armoniacum lätandis j pis, oc viij lod filspaan aff
 mässing lätandis standha oc göras, Sidhan stryk
 thet pa skinneth gnidhandis thet wäl pa köth-
 25 waghenn ath thet bliffwer grönth oc törka sidhan,

Wathn til alskona lith 47

Tak räghn wathn, oc pis aff enom vngom | pilth, 161 r.
 ätikkio aff hwith win, oc osläktan kalk, oc eke asko,

thet blandis samman oc sywdis görandis thär aff
 ena starka lwth, sywdandis borth en tridywngh
 thär aff, Sidhan sila oc klarera the lwthena wäl,
 oc distillera mädh filtenom, Oc j the lwtena kasta
 alwn roche, oc alwn giorth aff hwitho windrägh, 5
 Oc tha tw wirth giffwa stadoghan lith pa nokoth
 ting, tha tak thän lithen äller färgona oc läth j the
 lwthena swa mykith aff hwaryo som tik synes
 tarffwas j nokro glaserado kar, oc thär j läg thet
 tingith som tw wirth litha sätyandis karith pa 10
 eldhen til ath sywdha saktelika, äller graff karith
 nidher j hetha dyngio j fira dagha mädh the som
 lithas skal, och thän lithen gangher aldrig aff, Oc
 swaa lithas mädh cinober, äller minyo malith oc
 lätith j lwthena, äller mädh skaffwith briccilio trä, 15
 oc andra yrther oc gräs,

Sequitur in libro B folio 185 Sätherwärks
 konsth

Cod. b.
 (184 v.)

Sätherwärks konsth mädh stokkom 48

Göris äller wthskäris först manga stokka j trä 20
 mädh alskona formas och figwras större oc smärre,
 ey mykith granna vthskyrdh, Oc magha stokkana
 swa wthskäras, takis stadogth trää wäl släth oc
 jampth höfflath, oc ther limes nokor figwra äller
 beläty wppa som är trykt mädh androm stokkom 25
 äller malath pa paper oc swa skäris wth then
 stokken ther äffther latandis linyorna sithia ather,
 oc thet andra aff träno gröpis wth mädh hwgh
 järnom varlika

Göra grwndhen pa lärofftit 49

Haffwes twa stängher langa standandis langhs aath
 stadelika mällen hwilka lärofftit fästas skal sträff-
 wogt *mädh* groffwom traad sömandis j äggiana oc
 5 wm stängerna, | oc sidhan läggis grwnden pa lär- 185 r.
 offtit j swadana matto, Är lärofftit grofft. tha rör
 samman siktad myöl oc lym wathn wärmandis pa
 eldenom oc thet stryk pa thet grofwa lärofftit
mädh enom pinzil aff börstom, Än är lärofftit
 10 grant. tha bedrag thet ath enasth *mädh* lym wathn,
 oc läth swa torkas, Sidan tak malith auripigmentum
 aller andra malna färgo oc tämprera *mädh* tynth
 lymwathn oc färga alth lärofftit pa andro sydh-
 onne, oc när thet är torkath lös fran stongommen,
 15 thy grwnden är giordher:—

Hwrw färnytzan skal tämpreras 50

Tak ena halff kanno linolyo, tw aller try lodh
 stöth oc siktath glas granth som myöl eth skaala-
 pund granth stöttan harpös thet är tör qwadha,
 20 eth lod malna mynio, thet blanda alth samman j
 ena grytho sätiandis pa eldhen oc sywdis wäl j
 fira thima rörandis jamlika ther j til thes thet
 bliffwer tyokth som en gröther, sidhan sätyes aff
 eldenom oc gömes til thes tw wilth ther *mädh*
 25 arbedha:—

Raaman pa hwilko skal sätyas, göris swa 51

Göris en raama aff fira trä fagns lang oc ey swa
 breedh, oc fästis ther läroffth wppa *mädh* spikom

35—101510. Peder Månssons Skrifter.

alt wm kringh ath thet bliffwer altid sträffwogth,
oc göris fira föter j the raamona at hon staår som
eth bordh:—

185 v.

Swa skal sätyas 52

Tak aff förscriffno swdno lin olyonne och mall pa 5
enom sten swa som färgha plägha malas mädh enom
löpara, oc tha hon skal läggias pa formorna warj
swa tyok ath soppen kan staa j henne pa stenenom
mädh hwilkom hon skal läggias wppa stokkana, Är
hon ey nogh tiok tha mal ther j nokra törre grant 10
malna mynyo, oc sidhan läth henne pa stokkana
mädh soppenom som skal wara swa wordhen
 giordher aff trä trindher oc nästh träno wary
wadhmal oc wthan wm vadmalit barkat lādher

lenth fästh widher affwan wm kringh mädh smaa 15
spika, Oc strax the lyn olyn är lagd pa stokken
haffwes thet förscriffna bedragna lärofftit liggiandis
pa raamonne stadelika oc släth, och ther affwan
wppa läggis stokken böryandis widher annan ändan
aff läroffteno, Oc strax haffwj en 20
 rolla swa tilgiordhan wäl spanna
langan hallandis wm annath käfflith
mädh handenne rollande wndy raam-

ona trykkandis stadelika affwan pa stokken mädh
andro handenne nidher moth rollanom swa at stokken 25
taker alla stadz pa lärofftit wäl, Oc haffwis en rem
186 r mith pa ryggenom | aff sätherstokkenom han lyfftis
strax aff lärofftheno renlika, Oc strax läggis ather
mera färnysa äller lynolya pa then samma äller
andra stokka, oc swa sätye fram alth lärofftit, Oc 30
när ey meer skal arbedhas j sändher mädh stokk-

ommen tha twas wäl *mädh* lwth oc säties wp ath
törkas, oc förwaris ath thet som sath är ey skithnas
aller röris swa wath,

Hwrw flokken skal läggias wppa 53

5 Alskona öffwerskärara wll oc hälsth the som fagher
är, oc aff henne hwar lithen särdelis för sigh swa
tilredhes, Saaghes en stoor stokka ände swa at han
kan standa som en hwggo stokker oc wm kring
öffwersta brwnena göris en karm, oc pa them
10 stokkenom hwggis oc hakkis the öffwerskärara wllen
ganskans sma *mädh* eno järn som ther til är en-
kannelika giorth oc hwasth, oc the wllen haffwis
altid til giord redho, thy när lärofftit är nysath
mädh olyonne oc än tha waath bredhes wt pa eth
15 bord aller jordena ath thet ligger släth, oc läggis
aff the hakkado wllene j eth grant saldh giort aff
haar aller annor täth tingh, och betänk hwath lither
tiänar bästh pa them | lithenom som lärofftit haff- 186 v.
wer, oc then lithen aff flokkenom saalla affwan wppa
20 lärofftit aaffwer alth, Sallas bla lither pa golth lär-
offt. aller grön lither pa röth tha lyser thet wäl
aller annars som tik tåkis Oc när swa är saallath.
läggis en filter affwan wppa lärofftit oc rolle war-
lika swa trykkes wllen nidher j lynolyona Sidhan
25 lyffthes lärofftit wp oc ristes sakta aff the wllen
som lös liggher pa läroffteno oc hon gömes til
annan tid oc läroffthit hengis wp ath törkas

Sequitur in libro A folio 54 Säterwärs

•

”RETRAKT” M. M.
(FRAGMENT)

[Kap. 1—54 okända.]

Konsth som kallas retrakth 55

Cod. c.
136 v.

Tak renth dragantum j [$\frac{1}{2}$] mark, gumj arabicum
ij lod, oc blöth j renth wathn swaa myklo ath thet
standher affwer the qwaadorna oc ey meer, oc blötis
5 alstingis wäl Sidhan sila wathnith aff j eth annath
kar, oc läg qwadorna pa stenen malandis alstingis
blöth som smör, Sidhan haff pwlwer som här äffther
scriffwas lätandis them j malandis oc blandandis
swa länge tw seer thet bliffwer som en degher,
10 hwilken tw kanth mädh handommen walka oc
hanthera, oc tha smör händerna mädh olio oliue,
oc wridh thän degghen wäl, oc wm han är för
mykith blöther, tha läth thär j mera pwlweres, är
han för mykith hardher tha läth thär j mer dra-
15 gantum, oc swa läg honom pa eth kaal blad, aller
waath klädy,

Pwlweräs til degghen 56

Degghen skal göras aff tässom tingommen Terra
nigra, terra gialda, bleko, gipso, ennico, raffinato,
20 spänsgrönth, cenober, saffran, laccha, giannolino,

oc hwar pwlwer skal malas enskyllelika pa stenenom
ganskans wäl,

137 r. Bla degh göris aff bleko malna *mädh* draganto
oc litit jndico som giffwer lithen,

Rödher degh, görs aff bleko malna *mädh* 5
draganto, oc cinober som giffwer lithen

Grön degher görs aff spänsgrönt, oc saffran
blandat *mädh* draganto, och litith bleko

Gol deger görs aff golo jord oc giallolino
mädh draganto malith samman, 10

Swarther deger görs aff swarto jord oc drag-
[anto],

Hwither deger görs aff gipso oc draganto

Hwitaren deger görs aff bleko oc draganto

Jtem är witandis ath hwar deghen wil wara 15
wäl malin, oc ey förmykith haffwa aff qwadommen,
thy tha stor hithi är och figure torkas som göras
aff degenom wridhas oc draghas aff laghes tha
qwadorna ärw fö[r]mykith starke j deghenom, oc
thy skal dragantum oc gumi blötas nokra dagha 20
för än *mädh* the arbedhas, oc proberas wm thet är
137 v. mattelika j degenom när deghen är | ey förmykith
halfasther oc widherlodhar handommen tha han
hanteras, Oc tha som figure, löff, b[l]omsther ärw
giordh oc skwrin, läggis pa kaal blad, äller pa eth 25
linneth waath klädy wändandis thet wp som wrange
waghen skal wara oc jnwita, Oc tha tw wilth the
figuras sätia thär the skwla bliffwa, tha stryk
stadhen oc rwmm[e]th försth *mädh* goth varmt
lim oc figuram täslikes pa the sidhonne som hon 30
skal fästas, oc *mädh* järneno lagha hånne tryck-
iandis til oc sidhan torkes j skwgganom, oc ey

j solenne, ey widher ellen, oc ey j wädreno, Oc
tarffwas j tässo konstenne haffwa manga äffther
syner til prydilse, oc formor,

Prydilse pa skrin oc speghla 57

5 Skal tw arbedha pa skrin oc speghla tha märk
försth wthkastandis thär pa hwath prydilse tw
wilt göra, oc färgha skrinith försth mädh hwath
lith tik tåkkes, äller förgyl thet, äller wm tik
tåkkes campum smaltare, äller maala mädh färgho
10 som här fölyer äffther,

Jtem är thet tingith alth förgylth pa hwilkith 138 r.
tw wil arbeda tha tarffwas ey läggia annan lith
pa campum,

Jtem är tingith bedraghith mädh silke paa
15 hwilkit tw skal arbedha, tha tarffwas ey litha
campum,

Jtem är trädh alstingis swarth pa hwilkit tw
skal arbeda, tarffwas ey litha campum,

Jtem hwilken somhälsth campus är färgader
20 honom görs ey behoff annarledis smaltire

Smaltire campum 58

Tak järn malm aff bärgheno malandis oc siktandis,
oc sidhan twätta oc törka Sidhan giff lin pa campen
mädh enom pinzil warlika ath tw ey skithnar the
25 gärningena som är lagdh wppa, oc tha campen är
wätther mädh warmo limeno kasta strax thär wppa
the pwlweres aff malmenom, oc swa läth the törkas
oc athwakta ath the fasthna widher alla stadis thär
som campus är,

Jtem samuledis ma tw oc smaltire *mädh*
 auropigmento sublimato j enom *ampwl* paa eld-
 enom, oc grofflika malith, oc thäslikis *mädh* auro
 138 v. musico groffwo, oc *mädh* selff | malm, kopar malm,
 litargirio, lazwr sten, oc annor tingh när the ärw 5
 malin oc twaghen aff them pwlweres försth,

Jtem sidhan alth arbedith är giorth, tha tak
 thet hwitha aff äggeno görandis thet til tynth oc
 klarth, oc thär *mädh* wispa gärningena lenlika,
 Swa bliffwer thet alth skinande och mykith fagher- 10
 lika lywsth,

Göra eth äple til lwkth 59

Tak muskoth, aloe trä lika iiij lod, garofolos, galiga
 lika j lod aff hwario, macis ij lod, muscum iiij korn,
 laudanum ij lod, wax j lod, stöth til pwlwer sam- 15
 man blanda, oc gör thär aff eth äple ath lwkta pa,
 thet styrker hiärnan,

Sequitur in presenti libro C fol 172 Grönt
 wathn lita *mädh*

(171 v.) Grönth wathn litha *mädh* 60 20

Tak starka ätikkio j eth glaserath kar, oc thär j
 läg mykin filspan aff kopar, vitriolum, alwn, viride
 eris, rörandis wäl samman, oc sywdandis oc sidan
 172 r. stande nokra dagha, och | hwath tingh thär j lägs
 bliffwer litath fagherlika grönth, 25

Grön färga til ath scriffwa mädh 61

Tak wathn aff eke äplom, oc mal mädh the florem
 eris ganskans wäl, oc lät thär wppa litith win
 ätikkio, ath thet bliffwer som en degher, oc törka
 5 thet, sidan mal ather oc tämperera mädh eke äple
 wathn oc litith gwmj, oc scriff thär mädh,

Grön lither 62

Tak starka ätikkio, oc thär j läth malith viride
 eris, oc sappen aff win rwtho, och litith alwn, oc
 10 gumj oc bliffwer godher lither til grön tingh lita,
 äller litha cerusam och maala mädh,

Jtem tak ij dela honagh, oc en del ätikkio oc
 blanda samman lätandis j eth then kar oc thär j
 standande j xx dagha bliffwer grön lither äller
 15 färga,

Litha brwnth 63

Tak bricilio trä ganskans smath hakkat vj lod,
 starka ätikkio iiij marker, alwn vj lod, oc läg
 försth trädh j ätikkiona ena nath, oc sidhan läth
 20 thär til vj marker renth wathn, oc sywd thet til
 thäs tridywngen är borth swdith, Sidan läth thär j
 | alwnith stöth oc siktath j [$\frac{1}{2}$] mark, oc swa sila 172 v.
 thet, oc göm thet til ath scriffwa, litha äller maala
 mädh,

Göra jndicum 64

Tak bāren aff yrtenne som kallas Ebulus tha the
 ärw moghen, oc wthtryk sappen aff them, oc sidhan
 sāth honom j solena ath tōrkas, oc thār aff gör
 kakwr āller som en deegh mād^h ātikkio oc gōm 5
 til thās tw wilth litha mād^h them,

Persalta 4 capitula sequencia

(173 v.)

Göra jndicum 65

Tak qwadun[a] som är j the brōdhenō som klādes
 litara brwka, oc lāgh thet j eth leer kar sātiandis 10
 j solena oc lāth hwar dagh thār wppa pis thil thās
 thet blōtis oc smālther, swa standandis j solenne
 rōtis ath marka wāxa thār j store oc jlla lwktar
 Sidhan sila thet gönom en posa trykkiandis wāl,
 oc thet wthsilada sāth j eth trā kar breth j solena ath 15
 tōrkas, oc wāskan warj ey dywp i karenō, oc thet
 tōrth gōm, thy thet är goth jndicum,

GLASKONST
(FRAGMENT)

GLAS-KONSTH

Cod. b.

277 r.

Vitrum inter lapides est sicut stultus inter homines,
 Aff thet ämbetith scriffwande som är göra glas, är
 vitandis ath the konsten brwkas j mangom landom
 5 oc aff mangom tingom, oc ey aff ens tingom göras
 glas j allom landom, J rom och waland görs glas
 aff treskona materia som är aff grannom sandh
 hwitom. och aff swarto asko som är brend aff enne
 yrth thär kallas kali äller alkali oc pa valsko soda,
 10 oc aff salt som kallas sal alkali, tessan askan föris
 fran hy[s]panie rike, oc fran alexandria oc franka-
 rike til rom at göra glas oc teslikis aff androm
 landom, The yrthen kali växer ath enast vider
 haffz strandena, oc är mykit feeth oc salth j sigh,
 15 oc är maxan lik enne andro yrth som växer paa
 jordtakommen j swärike oc kallas vermicularis
 j[d est] bladlösa äller semperuiua minor, oc äffther
 the yrtenne maa the andra kennas, oc kallas hon
 vsnee j läkes böker: —

20

Hwrw askan brennes

277 v.

Hentes wp the förscriffna yrthen kali myken oc
 stor hop, oc göris en hwla nider j jordena oc

bothnen j hwlonne strykes tätther *mädh* leer oc slätther, Sidhan läggis the yrthen swa färsk som hon är wphänth nidher j hwlonna görandis starkan eldh affwan pa henne *mädh* törren wedh, swa ath yrthen kan gönom brennas, Sidhan hon är nogh 5 bränd tak borth eldhen oc slaa nokoth litith wathn pa askona, thy hon löper samman oc sywnker nidher j hwlonna, sydhan läg meer wppa aff the raa yrthenne kali görandis eldhen wppa som för til at brenna Oc tha nogh är brent tak borth 10 eldhen oc slaa wathn pa som för oc ather läg mer pa aff ra yrtenne etc^{ra} swa görandis til thes hwlan är fwl, oc tha ligger the askan swarth j stora bwtar sammanlwpen oc nidersth j hwlonne är thet saltith
 278 r. | som kallas sal alkali sammanlwpit som en graa 15 steen, Hwilkith salt skal ater rensas oc göras hwith, oc thet saltith nytya läkiara j synne konsth

Klarera sal alkali

Tak then förnämnda salth stenen som tw findher niderst j hwlonne oc stöth honom grannan j enom 20 mortara swa törren oc sikta honom gönom et granth saaldh som myöl, sidan läth thet j eth kar oc slaa renth wathn thär wppa rörandis samman swa ath vathnith staar tw finger affwer thet myölith, oc lät swa sta oc sywnka til bothnen thet som är 25 orenth. oc thet som bäst är bliffwer affwan, Sidhan sila thet gönom en renan filth j ena gryto aller krwko, oc henne säth swa j en hetan oghn latandis henne thär staa affwer natten. swa löper thet samman j en salt sten hwitan, Än löper thet ey sam- 30

man j oghnenom första natten, tha hethes oghnen
 oc jnsäties | til thes thet bliffwer torkath samman, 278 v.
 Somme pläga taka thet silada watnith oc latha thet
 j ena leer panno sätandis pa eldhen til thes thet
 5 torkas oc swa är thet reenth sal alkali, Jtem somme
 plägha latha iiij lb vathn oc somme vj moth hwaryo
 ene lb salth steen som stötther är, men til glas
 plägas han ey offta swa rensas

Försthe oghnen oc askan blandis

10 ÄR withandis ath twänne oghna skwla haffwas til
 glaskonsth, Then förste är til ath redha wärkith
 til och han skal wara swa [s]kipadher, Mwres en
 oghn mädh hwalff ey mykith högth, oc han skifftis
 j twa dela fran gafflenom oc fram j oghns mwnnen
 15 görandis annan delen höghre wphöyandis ärynnen
 oc en höghan karm thär som skifftis mellen then
 andra delen, oc then andre delen aff äringenom warj
 halff andra span nedhermera oc skal eldhen tändas
 | aff torrom wedh, Sidan takes hwndradha lb aff 279 r.
 20 the förscriffto swartho askonne, oc hwndradha lb
 aff grannasta hwithom sandh oc blandis samman oc
 sidhan läggis in pa then äringen som höghre är j
 oghnenom oc brennes thär wäl j fira aller fäm thima
 swa ath lwghen som slaa wp moth oghns hwalffwit
 25 böyes nidher pa the askona oc sandhen jamlika, oc
 röres oc wändis thet wirkith offta mädh enne järn
 rako, oc thes bätther thet brennes warder ypparen,
 Sidhan oghnen är kaller slwkin takes wth the askan
 oc stötis oc males ganskans gran oc siktis som
 30 myöl oc swa är askan tilredho giordh

36—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

Byggia glas ognen

Then andre ognen j hwilkom glasit skal giwthas
 är wandsambir at byggia Oc skal han aller byggias
 oc mwras *mädh* blaath leer som orka standa j them
 swarastha eldenom, thy kalker orkar ey tola then 5
 279 v. starka hithan | Ognen skal mith j eth rwmth oc
 vith hws wara oc läggis grwndwalen mit j hwsit
 rwndher äffther enom cirkil swa at twärth affwer
 then cirkillen varj xv spanna, oc thär som oghns
 mwnnen skal wara nidhre j jordhynne tarffwas ey 10
 läggias grwndwal, Tessen ognen skal haffwa try
 hwalff hwart affwer annath, Thet första oc nädhersta
 hwalffwith skal jnwärtis wara wm kringh ognen
 widher wäggiana ey höghre än tre spanna fran
 jordenne oc twa spanna breth, oc pa thet hwalff- 15
 with skwla karen setias j hwilkom glas askan skal
 latas, Sidhan skikkis mwren swa wthwärtis som
 han haffde sex sma pilara, oc j mellen hwan pelaren
 aktis eth hol gönom hwilken glas wirkith skal wth
 takas och arbedhas oc jnsätias oc regeras, thy räth 20
 före hwaryo holenno skal eth leerkar jnwärtis j
 ognenom standa *mädh* wirkeno swa at bredden aff
 the swara jämp *mädh* holenno, Sidhan göris thet
 andra hwalffwith v spanna affwirmer affwer thet
 280 r. första | oc thet hwalffwith warj affwer allan oghnen 25
 fwlkompnat, fförwthän eth rwnth hol som skal wara
 mith paa the hwalffweno ena span breth, äller
 halff andra, oc affwan wm kringh thet holith en
 karm, swa ath glasen ey falla jn j ognen tha the
 ärw nygiord thär läggias ath tempreras för än the 30
 swalas, Annars brwsto the söndher j köldenno Tridie

hwalffwit oc öffwersta warj hellth affwer allan ognen,
 oc warj fira spanna mellen the tw hwalffwen, Oc pa
 sidhonne mellen the tw hwalffwen warj try hol
 hwart spanna breth thär röken wtgar, oc glasen
 5 jnläggias til ath tempreras som förscriffwith är, oc
 oghns mwnnen nidhre j jordenne warj twa spanna
 bredher thär törre vedhen jnstingis swa langher som
 oghnen är bredher jnwärtis, oc graffwis jorden
 wndan framman före oghns mwnnenom Jtem göris
 10 eth litit hol som en bikar bothn thär järnen liggia
 skwla warm thaa mädh them arbedas, oc eth skygge
 mot holith thär wirkith wth takis gönom, och
 | arbedhas, oc j thet skyggit mwris en stadhogher 280 v.
 järn kroker j hwilkom järnith skal läggias mädh
 15 hwilko glasen bläsas tha the wärmas mellen thet
 the göras oc formeras, oc swa är ognen redho,
 Jtem maa oc läggias en alstingis slätter sten räth
 före holit aller än nidre pa jordenne pa hwilkom
 glasit först slättis oc jampnis för än thet bläsis wth,
 20 oc än teslikis nokor pigger aller forma pa ognenom
 j pilarana thär glasen kwnna trykkias moth oc
 formeras som tarffwas,

Leer karen som sätias jn j ognen

Leer karen j hwilkom materia skal brennas j
 25 ognenom. skwla göras aff blaät leer, oc warj släth
 pa bothnenom oc iij [2½] spanna breedh, tw twär
 fingers tiok, ena alin högh, Tessen karen sätyes pa
 nädhersta hwalffwith skikkelika oc stadelika räth
 före holen, oc tändes swa eldhen wndher j ognen
 30 oc brennes en dagh för än askan latis j them, oc

- 281 r. täppis holen | *mädh* stenom swa bliffwer ognen thes hetharen, Sidhan är haffwandis en stoor oc stark jern sleeff som haffwer jern skaffth halff annan fagn langth, oc *mädh* hånne lätis glassaskan jn j the leer karen, tha likowäl ey j all, oc sidhan täppes 5 ather holen oc giffwes starker eldh aff törrom wedh j twa dagha oc twa näther, Sidhan ypnes ather holen oc öses the glas materia *mädh* the longo järn sleffwenne aff them karommen borth j the andro leer karen som nästh standa thom. ey dragh- 10 andis wth aff ognenom, vtan räkkiandis slewena affsidis äller twärth j ognen til the andro karen, oc spille ey, Thy the wmskifftilsen j the andra karen gör glasith renaren oc bätthre, oc swa är ämnith alth redho til ath arbedha Jtem göras oc mangskona 15 lither j glas, oc är en swarther steen som kallas
- 281 v. manges, honom stöta the oc | mala grannan oc latha twa besmara marker j hwarth karith j ognenom star oc thär aff wardher glasith mykith hwith oc klarth, tha likowäl ath stenen är swarther. 20

Anbwdhen *mädh* hwilkom arbedhas

Försth är haffwandis eth järn twaa alna langth maxan syöwälth äller *mädh* viij sma slindor, tyokth som en twmmelfinger, haffwandis eth holl ändalanghs gönom sigh ey widharen än som en gaasapinne är 25 stoor til, *Mädh* the järneno jntakas j leerkarith thär som materia är smälth oc wridhes wm kringh oc strax lodher then materia widher järnith, oc warj snar j handhenne wändandis järnit oc slätthe materiam tha pa them stenenom som ligger före ognenom 30

fästandis materiam widher järnith oc blase swa
 gönom järnith, oc ather halle glasith jn j oghnen
 wändandis järnith jdkelika j loghanom, och | taki 282 r.
 thet ather wth formerandis glasith mädh enne tangh
 5 j hwath skapnath thet wara skal pa them ändanom,
 Stwndom slängia the thet järnith mädh glaseno wm
 kringh j wädhrith wppa thet glasith skal tänyas wth
 pa längdena, oc mädh andans bläsilse tänya the
 thet wth pa widdena som ena oxsa blasa, Oc swaa
 10 trykkia the jn bothnen aff the blasonne mädh enom
 pig aller formo görandis bothnen pa hwilkom thet
 glasith skal sta, oc mädh enne tang swarffwa släth
 wm kringh, och thy haffwa the eth trä tw fingers
 breth bwndith pa höghre laarith nidher til knäadh,
 15 Sidhan wäthes järn tanghen mädh spwtteno litith
 oc trykkis pa glasith ythersth thär thet är fästh
 widher järnith, oc läggis före holith brytandis oc
 strax bristher thet aff thär spwttith kom wppa,
 Sidhan haffwes eth annath järn twa alna langth
 20 swa skapath som | thetta förscriffna järnith men 282 v.
 tha ey holt jnnan som thet oc kallas pwntellum,
 och haffwes altid eth litith stykke glas pa androm
 ändanom oc ligge j eldenom Mädh the järneno
 takas glasen vndy bothnana oc strax fasthna wider
 25 oc hallas jn j oghnen oc wärmas, oc wth takas strax
 oc laghas til mädh tangenne kwlrandis thet järnith
 pa the träno som bwndith är pa laarith, Oc när
 glasith är swa tilgiorth klipptes gwbladh och läggias
 wm bräddana hallandis jn j oghnen oc strax lodher
 30 thet gwllit widher glasith, sidhan läggis glasit som
 giorth är affwan pa thet andra hwalffwith ath tämp-
 reras at the ey bliffwa försnarlika kald och bristha

söndher, Jtem haffwas och saxer til ath klypa glasen
 jämpn wm swa tarffwas, Jtem haffwas oc mangskona
 formor aff kopar krwsoge jnnan til aller mädh ränder
 j hwilka formor glasen blasas först oc vtthtakas blas-
 ande widharen sidan — — — — — 5
 — — — — — [forts. och slut saknas, då hdskr:s
 4 sista blad gått förlorade] — — — — —
 — — — — — — — — — — —

OM KLOCKORS VIKT OCH PROPORTIONER

Cod. a.
178 v.

Klokka wm thio besmara marker skal haffwa
widheth nädhan wm kringh kafflan ij $[1\frac{1}{2}]$ span,
Affwan wm kring hoffwodith hälffthena swa myk-
ith, och en fingher meer pa längdena än hon är
5 pa breddhena, oc tyokhethen skal wara en fingers
tyokheth:—

Klokka wm xv besmara marker skal wara nädhan
wm kringh kafflan fira finghra myndre än tre spa[n]na
vidh, oc affwan wm kringh hoffwodith helffthena swa
10 mykith, oc en fingher länghre än hon är bredh, oc
tyokhethen skal wara fingers tyok:—

Klokka wm xx besmara marker skal haffwa nädhan
wm kringh kafflan tre spanna widh, wm kringh hoff-
wodith hälffthena myndre, oc en fingers tyokheth
15 längre ä[n] hon är breedh, och tyokhethen ware
fingers tiok

Klokka wm xxx besmara marker | wil wara nädhan 179 r.
wm kringh kafflan iiij $[3\frac{1}{2}]$ span, affwan wm kringh
hoffwodith hälffthena swa widh, och en finger längre
20 än hon är breedh, oc tyokheten ware fingers tyok

Klokka wm xl besmara marker skal wara nädhan
wm kringh kafflan iiij spanna, oc affwan wm kringh

hoffwodit helffthena swa mykith, oc en twärfingher
länghre än hon är breedh, oc warj fingers tyok:—

Klokka wm l besmara marker wil wara nädhan
wm kringh halff fämthe span, Oc helffthena swa
mykith affwan wm kringh hoffwodit, oc en twär- 5
fingher längre än hon är breedh, oc skal wara
fingers tyok:—

Klokka wm lx besmara marker skal wara nädhan
wm kringh try twärfinger mindre än fäm spanna,
179 v. oc helffthena swa widh affwan wm | kringh hoff- 10
wodit, oc tw fingher längre än hon är breedh, oc
ij twärfinger tyok:—

Klokka wm lxx besmara marker wil wara nädhan
wm kringh v spanna, oc wm kringh hoffwodit en
twärfinger myndre än helffthena swa mykith, oc 15
twa twärfinger längre än breedh, oc twa twärfinger
tyok:—

Klokka wm lxxx besmara marker skal wara nädhan
wmkringh fäm spanna oc tw twärfingher, Wm kringh
hoffwodith en twärfingher myndre än then halff- 20
delen, oc tw twärfingher längre än hon är breedh,
tiokhethen tw finger,

Klokka wm xc besmara marker wil wara nädhan
wm kringh fira twärfingher oc fäm spanna, affwan
wm hoffwodith en twärfingher myndre än the 25
helffthena, twa twärfinger längre än breedh, oc
tyokhethen skal wara tw twärfingher:—

Klokka wm c besmara marker wil wara nädhan 180 r.
wm kringh halff syätte span, Affwan wm kringh
tw twärfingher myndre än the helffthena, tw twär-
finger länghre än breed, oc tw twärfinger tyok:—

5 Klokka wm cl besmara marker wil wara nädhan
wm kringh sex spanna, affwan wm kringh hoff-
wodit tw twärfingher myndre än the helffthena,
tw twärfingher längre än breed, oc tyokhethen
warj tw finger:—

10 Klokka wm cc besmara marker skal wara nädhan
wm kringh halff sywndhe span, affwan wm kringh
hoffwodith en twärfinger myndre än the helffthena,
tw finger längre än breedh, oc tyok tw finger,

Klokka wm ccc besmara marker skal wara nädan
15 wm kringh halff ottande span, affwan wm kring
| tre twärfinger myndre än helffthena, oc tre 180 v.
finger längre än breedh, oc tyokhethen warj tre
finger:—

Klokka wm cccc besmara marker wil wara nedhan
20 wm kringh otta spanna, Affwan wmkringh tre twär-
finger myndre än the helffthena, oc tre finger längre
än breed, oc tre finger pa tyokhethena:—

Klokka wm fämhwndradh besmara marker skal
wara nädhan wm kring halff nyonde span, affwan
25 wmkring tre finger myndre än the helffthena, oc
tre finger längre än breedh, oc tyokhethen tre
twärfingher:—

Klokka wm sexhwnndradha besmara marker wil wara nädhan wm kringh jx spanna, Affwan wm hoffwodit tre finger myndre än the helffthena, oc
181 r. tre finger länghre än breedh, | oc tyokleken tre twärfinger:— 5

Klokka wm syw hwndrath besmara marker wil wara nädhan wm kringh halfftyondha span, affwan wm tre twärfinger myndre än the helffthena, oc tre finger längre än breddhen är, oc tyokhethen warj tre finger:— 10

Klokka wm otta hwndrada besmara marker wil wara nädhan wm kringh tyo spanna, wm hoffwdit tre finger myndre än the helffthena, tre finger längre än breed, oc tyokhethen tre twärfinger:—

Klokka wm nyo hwndrada besmara marker skal 15 wara nädhan wm kringh halff älloffthe span, Affwan wm kringh tre finger myndre än the helffthena, tre finger lengre än breed. oc tyok tre finger:—

181 v. Klokka wm twsanda besmara marker skal wara nädan wm älloffwo spanna, wm hoffwodith tre 20 finger myndre än the helffthena, oc tre finger längre än breed, oc tiok tre finger,

Klokka wm älloffwo hwndradha besmara marker wil wara nädhan wm kringh halff tolffthe span, affwan wm hoffwodit tre finger meer än then 25 helffthena, oc tw finger bredharen än hon är longh, oc tyok til fira finger:—

Klokka wm tolffhwndrath besmara marker wil wara nädhan wm kringh tolff spanna, wm hoffwodit fira finger meer än the helffthena, oc tw finger bredharen än longh, oc tiokhethen fira
5 finger:—

Klokka wm fiortanhwndradha besmara marker wil wara nädhan | wm kringh halff trättanda span, 182 r. wm hoffwodit fira twärfinger meer än the helffthena, oc tw finger bredharen än longh, tyok fira
10 finger:—

Klokka wm sextan hwndrath besmara marker skal wara nädhan wm trätthan spanna, wm hoffwodith fira fingra meer än the helffthena, oc tre finger bredharen än longh, tyok fira finger:—

15 Klokka wm adherthan hwndradha besmara marker wil wara nädhan wm kringh halff fiortande span, wm hoffwodit fira finger meer än the helffthena, tre finger bredharen än longh, oc tiok til fira twärfinghra:—

20 Klokka wm xx hwndrada besmara marker wil wara nädhan wm kringh xiiij spanna, Affwan wm fira fingra meer än the helffthena, | oc tre finger 182 v. bredharen än longh, oc tre fingers tyok:—

Klokka wm xxv hwndrath besmara marker wil
25 wara nädhan wm kring xv spanna, Affwan wm fira fingra meer än the helffthena, tre finger bredharen än longh, tiok fira finger,

Klokka wm trätjo hwndrath wil wara nädhan wm kringh halff sextandhe span, affwan wm sex finger meer än the helffthena, ffira finger bredharen än longh, tyok fira finger,

Klokka wm fäm och trätjo hwndrath wil wara 5 nädhan wm kringh sexthan spanna, syw finger meer än helffthena swa mykith affwan wm, ffira finger widharen än longh, oc fira fingers tyok:—

183 r. Klokka wm firatjo hwndrath besmara marker skal wara nädhan | wm kringh halff sytthande span, 10 Affwan wm kringh syw finger meer än the helffthena, ffäm finger bredharen än longh, oc fira fingers tyok:—

Klokka wm fäm oc firetjo hwndrath wil wara nädhan wm kring sytthan spanna, Affwan syw 15 finger meer än the helffthena sex finger widharen än hon är longh, oc fira fingers tyok:—

Klokka wm fämtjo hwndrath besmara marker wil wara nädhan wm kringh halff adherthande span Affwan wm kringh ottha finger meer än the helffth- 20 ena, oc sex finger bredharen än hon är longh, tyok-hethen warj fira finger:—

Rome Anno dominj 1518 frater P M de monasterio wastenensi

Amen

25

STRÖDDA LÄKEDOMSRÅD

Contra quartanam

Cod. b.

52 v.

Tak färska yrtena acetosam, thet är syra oc stöth
j enom mortara, Sidan tak eth nybakath warmth
bröd skärändis mith j tw, oc strax läg thär jn the
5 stötta yrthena, oc swa standa en thima, Sidhan tak
kroman aff the brödeno oc yrthena rörandis samman,
Sidan läg rena törra asko jnnan j distillatorium
fingers tyokka, oc affwan pa askona paper swa at
thet lykker askona, oc affwan pa papereth läg then
10 bröd kroman mädh yrtenne, oc swa säth klokkona
affwan pa görändis sakteliken eldh wndy bothnen,
oc swa distillera thär wth aff wathn, Aff hwilko
then som haffwer skälffwo soth quartanam skal
drikka tha honom the skälffwan tilkomber, oc han
15 bliffwer henne qwitter mädh gwdz hyälp, oc the
yrtennas vathn

Taka smittan aff

Ärw händerna smittade mädh nokrom lith äller
färgo, äller annor klädy tha wäth them äller klädith,
20 oc swa rök them mädh brennesten, oc sidan twätta
mädh wathn, lithen gar borth,

Cod. c.

151 r.

Pwlwer til at göra hwita tänder

Tak rotena aff rosmarin ij dragmas, stenen aff dactilo, oc hyorta horn lika aff hwario iij lod, oc brännes oc stötis til pwlwer, sanguinem drachonis, perlor, lika aff hwaryo ij [1½] dragmam oc stötis, 5 röth korel stöth v lod, alwn ij lod, göris alth j pwlwer oc blandis oc thär mädh gnidhas tändherna, mädh eno stykke granth klädy,

Wathn til göra tänder hwita

Tak gwmi arabicum, oc mirram lika iiij lod, gwmi 10 aff lacca v lod, Aloe trä jj lodh, sanguinem draconis v lod, Alwn vj lod, jreos j lod, bröns wathn xvj besmara marker, oc samman blandath sywd pa saktelikom eld til thäs hälfftena aff wathneno är borth swdith, sidhan läth thet kaldna, och distillera 15 wathnith aff mädh filtenom, sidhan wäth eth granth klädy thär j oc gnid tändherna thär mädh,

Pillule tempore pestilencie

Tak bretonice, bacharis, masticis, rosarum rubearum, agarici, mirre, croci, carpobalsamj, cinamomj, omnium 20 mirabolanorum, diagridij, aloes, lika af hwario dragmas iij, boli armeni 3 ij, stöt oc gör pillulas mädh fenekals sap rensadan q. s.

151 v.

Ad dolorem corporis

Tak seminum communium frigidorum 3 j, seminis 25 anisi, caruj, ameos, feniculi lika aff hwaryo 3 ij,

passularum ʒ j ÷, folliculorum sene ʒ ij, sebasten,
 jumbarum, lika aff hwario numero x, cinamomj ʒ ÷,
 sywdis' alth j tre marker vathn til thäs tridiungen
 är borth swdhen, oc sidhan siles, oc thär j lätis ʒ ij ÷
 5 de syrupo papaueris, de syrupo prassio ʒ j ÷, oc
 drikket thär aff wm midyo natten en liten beghare
 warmth etc^{ra}

Vnguentum pro capitis wlneribus

Tak succum betonice, succum plantaginis, succum
 10 apij, ragie pinj lika aff hwario ena mark, termentine,
 cere, lika aff hwaryo ʒ ij, sywdis alth tilsamman
 mädh olyo aff roser ʒ ij vm mayo maanadh, thet
 läker saar oc böldher,

Fistula oc cancer

15 Tak lac titimali maioris, ʒ ij oc blanda mädh
 färsth swina jsther ʒ iiij smälth sywdhandis litith
 samman, sidan läth thär j pwlwer aff mirram ʒ j,
 oc thär mädh smöryes fistula aller cancer oc läkes
 etc^{ra}

20 Wthdraga järn aller trä aff kroppenom 152 r.

Tak rotena aff cannam, oc stötta calamitam mädh
 honagh, swrdegh, oc galbanum läggiandis pa thär
 järn aller trä är jnkommit j kroppen

Moth pästilencia soth

(157 v.)

25 Tak diptamum hwitan, tormentillam, hwith korel,
 gencianam, bolum armenicum, terram sigillatam,

stöth alth wäl smath särdelis, Oc tak vathn aff
 yrtommen Acetosa, rosen wathn, scabiosa, oc ätikko
 aff hwith win, oc then som är befängder aff pesti-
 lentia, take strax jnnan viij thima aff the förscriffo
 pwlweres swa mykith som viij bolendinj wägha aff 5
 hwaryo, oc läth j swa mykla ätikkio som en halff
 hönsa äghskal taker, oc thäslikes swa mykith aff
 hwario förscriffo vathneno, oc säth pa elden ath
 wärmas, oc then fängder är drikke som hetasth
 han kan thet, oc ligge j sängenne bredhandis pa 10
 segh nogh swa ath han kan swettas yffnelika nogh,
 oc ethreth gangher wth mädh swettenom oc han
 bliffwer helbrigde,

Ad jdem

Tak zedoariam, caroline roth, hwitan diptamum, 15
 158 r. oc tormentillam, lika aff | hwaryo oc stöth j pwlwer,
 oc thär aff tak ena skedh drikkandis mädh goth
 win aller ätikkio, oc sidhan lig j sängenne bredandis
 wäl pa ath tw kanth swettas, och wm böldhen
 gangher pa nokre sidonne wth, tha ypna ena adhro 20
 pa the sammo sidhonne latandis blodith wth,

Moth ether oc förgiffth

Tak pimpinelle röther, tormentille röther, oc canela
 bark lika aff hwaryo j lod, Aloe trä, oc macis lika
 dracmam ena, oc ij dracmas enebär, stötis och göris 25
 thär aff pwlwer, thet wärmer oc driffwer borth
 ether,

Ögna vathn moth ether, vathn sot, cancrum, 215 r.
ondan eld

- Tak rutam, agrimoniam, satirion *mädh* rotenne, celidonium, soker, oc stenen calaminarem lika aff
5 hwaryo, oc stöth alth samman j mortarenom, oc läth j glashiälmen oc distillera thär aff wathn *mädh* lithlom eldh, Thätta vathnith läker alskona ögna wärk, Jtem thätta wathnith drwkkith fastande wtdriffwer alth ether, oc rensar maghan aff allo
10 ondo wäsko, oc fördriffwer wathn soth som är tilkommin aff köldh, Jtem thet släkker sacrum ignem j tre dagha wätandis j the hampo blaa oc läggiandis pa thän eldens sywkdom, oc är witandis ath thätta skal läggias pa thän elden som är swarther wtan
15 wmkringh, oc ey pa thän som är rödher wmkringh, Jtem driks thet *mädh* aloe tha läker thet cancrum. läggiandis hampo bla pa cancrum döpta j thätta wathnit, och wmskiftis the palägningen twa resor hwar dagh,
- 20 Tak frö aff pimpinella, senap, persilio, lappacio, apio, garofilos, masticen, lika aff hwario, oc stötis wäl samman, oc blandis thär til *mädh* bokka blod, oc godh vin ätikkia rörandis samman, oc swa lätis standa täpth | aaffwan, oc stande swa nokra dagha, 215 v.
- 25 Sidan lätis j alembicum oc distillera thär aff wathn, Tätta wathnit är goth them som haffwa stenen vm the thet drikk fastandis, thy han söndher bristher oc gangher wth som saander, Jtem twättas skorffwoth hoffwod *mädh* tässo wathneno, tha läkes thet,
30 oc haar växer thär äffther, Thet läker oc annan

skab hwar han är pa kroppenom twagith *mädh* the, Jtem driks thet wathnith fastandis tha gör thet goth blod, oc faghran hy, Jtem driks thet twa resor hwan dagh, tha förd[r]iffwer thet nwmna soth wm senorna ärw ekki fördärffwada, oc thet styrker 5 senorna meer än annar läkedom, Jtem thet fördriffwer brothfällinga soth drwkkith twa resor hwar dagh,

Wathn aff swalor

Tak swalo vnga oc törka them, oc sidan stöth them 10 som pwlwer, oc sidhan blanda thet *mädh* bäffwergeel oc litith aff godha ätikkio, oc läth thet j glas hiälmen ath distillera thär aff wathn, Thet wathnith drikses fastandis, oc läker brothfälles krankdom drwkkith j firetyo dagha. än tha ath menniskian 15 haffwer haff[t] the sywkona j mang aar, Jtem driks thet fastandis j nyo dagha tha läker thet frenesim oc hosto, Jtem thätta wathnith styrker hiärnan, 216 r. rensar maghan, | oc brystith lenar, styrker senorna, fördriffwer nwmmens soth, oc wärmer kalla men- 20 niskior, Jtem driks thet fastandis när jsop är j the swdhen tha läker thet wathn soth, oc daghlika skälffwo soth, tha likowäl skal thätta wathnith ey giffwas qwinnom som ärw haffwandis *mädh* barn, thy thet dräper barnith, Jtem driks thätta wathnith 25 *mädh* jsop, tha fördriffwer thet hoffwod wärk, oc komber til ath soffwa wäl, wäl smälta mathen, wäl pissa oc gaa pa stool, Jtem thätta wathnith tager borth haarith hwar thet twättas pa likammen swa ath har aldrig thär växer, 30

Tak jsop, gladiolum, sauinam, aabroth, lika mykith,
 oc stöth samman, oc lägh j myölk täppandis affwer,
 oc läth standa j nokra dagha, oc sidhan distillera
 mädh alembico, Thätta wathnith drwkkith fastandis
 5 ena reso vm daghen fördriffwer allan hoffwod wärk,
 Jtem thet dogher före skälffwo soth, Jtem drikker
 qwinna aff the tre resor tha komber thet maanada
 sottenä til gaangh, män ey thär aff varandis mädh
 barn, thy thet dräper barnith, Jtem driks thet tha
 10 stämmer thet blod, Jtem thet är yppasth moth
 lösan | bwk drwkkith, oc thet rensar maghan aff 216 v.
 ondom wäskom, Jtem drwkkith fastandis thet dräper
 marka som ärw jnwärtis, Jtem drwkkith heth mädh
 bawergel fastandis helar oc läker nwmna soth, som
 15 kallas paralisis

Tak mwlwarpen törka oc stöt som pwlwer mädh
 brennesten, oc läth thär wppa sappen aff celidonia
 täppandis affwan oc stande swa nokra dagha, Sidhan
 distillera thär aff wathn mädh alembico, Twättar
 20 tw nokoth swarth dywr mädh the wathneno tha
 wardher haarith snyöö hwith thär wathnith kom
 wppa, Jtem blandas thet wathnith mädh wax oc
 aloe tha läker thet guttam smorth thär wppa, Jtem
 mädh tessö wathneno läkes thän sywkdommen som
 25 kallas Noli me tangere görandis plasther aff the oc
 pa lagth, Jtem blandas thet vathnith mädh sten-
 enom calaminari oc aloe, tha läker thet sywkona
 som kallas lupus görandis thär aff plaster oc pa-
 lagth twa resor wm daghen oc twättas thär mädh,
 30 Oc är vitandis ath thätta wathnith skal jngom
 lwndom takas gönom mwnnen,

Tak petrocilium oc stöth j mortarenom oc distillera
 217 r. *mädh* alembico, Thet wathnith drwkkith | fastandis
 wthdriffwer wädher aff *maganom*, oc gör losta til ath
 ätha, oc wäl ga paa stool smältandis mathen, Jtem
 driks thet fastandis *mädh* soker oc canelbark malnan, 5
 tha dogher thet före hosto, oc rensar ondha wäskor
 wth aff brysteno,

Tak hwitas walmogo frö, appij, zoker, cinamomum
 lika aff hwario, oc stötis j mortarenom, oc lätis
 thär til aff the wathneno som nämsth tilförna är 10
 scriffwith, oc läth swa alth j alembicum oc distillera,
 Thätta wathnit är yppaste läkedom före hosto, oc
 sywkth brysth drwkkith kalth wm morgonen, oc
 warmpth wm qwällen, Jtem thet gör wäl soffwa
 drwkkith, Jtem drwkkith *mädh* bäwergel är goth 15
 moth epilepsiam oc läker nwmna soth wm limmen
 är ey dödghader, Jtem thet fröydar allan likammen
 oc honom rensar aff ondom wäskom, oc styrker
 hoffwodith oc hyärnan,

Tak saluiam oc polleya lika aff hwaryo, oc stöth 20
 j mortarenom, oc distillera *mädh* alembico, Thätta
 wathnit wärmer them som ärw kaalle, Jtem Sywdz
 217 v. thet *mädh* | bäwergel oc driks warmth fastandis offta
 tha förlänger thet liffwith, oc swa drwkkith j nyo
 daga fördriffwer sywko som är aff köldh tilkommen, 25
 Jtem swaledis drwkkith *mädh* bäffwergel läker guttam
 oc skab görandis goth blod oc faghran hy, Jtem al
 the förscriffo wathnen, förwtan thet wathnit aff
 mwlwarpenom, maga sywdas *mädh* bäffwergel, reu-
 barbaro, soker, oc jngefäro til thes tridywngen är 30

borth swdhen, oc är läkedommer moth alla jn-
 wärtelika sywkdomma drikkandis thär aff, Män är
 sywkdommen wthwärtis pa kroppenom tha takes
 aff mwlwärpens wathne och thär j sywdis the thingen
 5 förscriffno, och twättis sywkdommen thär mädh, oc
 göris thär aff plasther pa läggiandis oc läkes snar-
 lika, Et jsto modo curantur cancer et fistula, Jtem
 hwilken som drikker aff förscriffnom wathnom sam-
 man blandadom kallom wm qwellana, han frälses
 10 aff spethälsko oc fran nwmmsens sywkdom,

Tak terebintine lb j honagh lb j [$\frac{1}{2}$] liffsens wathn
 tre resor distillerat eth stop, træn aloes oc sandali
 wäl gran skaffwin lika aff hwaryo tre dracmas,
 gumj arabici | tw lod, muskath, galiga, cubebo, 218 r.
 15 cinamomum, masticis, garofoli, spice nardj, saffran,
 jngefäro lika aff hwario 6 lod, muscum ena drac-
 mam, ambram twa dracmas, stötis oc males alth
 wäl oc samman blandis oc lätis j alembicum lim-
 andis wäl täth samman fögilsen, oc distilleras försth
 20 thär aff klarth wathn, Sidhan komber thär aff röth
 wathn, Tridye wathnith komber thär aff swarth oc
 tyokth som eth honagh, oc hwart thet wathnit
 sankä särdelis, oc äffther första wathnit gör elden
 starkaren meer oc mer, Thet första wathnit kallas
 25 mater balsamj, Thet andra oleum balsamj, Tridye
 balsamum artificiale, Thet första wathnit drikkes
 mädh hwith win wärmth, oc thet förtärer alla
 flegma aff maganom, oc gör mata losta, oc rensar
 jnwärtis swa ath jngen böldh kan thär wäxa, Jtem
 30 wätis thär j eth linneth klädy oc stoppas j näs-
 bwrorna thär sityandis alla natten, tha läker thet

snwffwo oc hwffwodh brotha, Jtem drikkes qwäl oc morgon, oc taker bort jlla lwktandis aanda, Jtem twaas tänderna *mädh* the, tha stärkias the, oc warda hwithe, oc förtaker tanna wärk, Jtem hwat som lägs j thet wathnith kan thär j ey rwthna Jtem 5
 218 v. döpes thär j linneth klädy oc läghs | pa saar tha läker thet, oc fistula twaas *mädh* the oc läkes, Jtem gnidis rygtafflan nokra daga *mädh* the wathneno tha läker thet qwartanam, Jtem thet läker skab twagith *mädh* the, Jtem thet läker emorroidas 10
 döpth eth klädy j thät watnit oc lagth paa, Jtem thet dogher före döffwo wätandis j the bom wll oc lagdh j örath, Thet andra oc tridye wathnith är godh moth thän sywkdommen Noli me tangere, oc moth fistulam wätandis offta thär j klädy oc 15
 läggiandis pa, Jtem haffwer nokor fallith aller reffben ärw sönder, tha smöryes *mädh* the wathneno wider elden oc läkes thär aff, Jtem thet fördriffwer ether, Jtem thän nwmmen är smörye limmana *mädh* them wathnommen, oc bliffwer helader, Män mykith 20
 flere dygder haffwa the wathnen än här ärw bescriffne,

Tak yrtena mercurialem oc soker lika aff hwaryo stöth oc blanda samman lätandis standa nyo daga, Sidhan distillera etc^{ra} hwilken thär aff drikker hwar 25
 dag, han faar faghran hy, driks thär aff j firetyo daga, tha helar thet brotfällinga soth, Jtem thet styrker menniskionnas senor, Jtem driks thet *mädh*
 219 r. bäffwergel, tha helar | thet them som ärw krwmpne j senorna, Jtem lätis aff the hwar morgon en droppe 30
 j ögonen, tha läker thet them oc gör klar, Jtem tak

aff the wathneno, oc gwlbladh, oc perlor, oc reubarbarum, lika mykith, och stötis samman, oc thär aff ätis hwar morgon fastandis, oc thet är yppasta läkedom mot spetälsko soth, män litith är drikkandis
 5 goth vin, oc öffwes til thes änlitith far fagran lith,

Tak frö aff solsequio oc stöth thet, Sidhan läg thet j qwinno myölk fira dagha, oc sidhan distillera thet mädh alembico, Thet wathnith strwkith pa ansiktith gör thet mykith fagherth oc klarth oc
 10 öffwes j otta dagha, Jtem thet gör klara syn oc läker öghon pa strwkith, Jtem thet tager borth tanna wärk strwkith pa tannagardhen oc dräper thär marken, Jtem hwilken som drikker aff thet wathnith nyo dagha, tha helar thet nwmmen soth,

15 Tak winrutho oc stöth j mortarenom blandandis thär til mädh gwlbladh, oc läg swa j ätikkio en dagh oc nath, Sidhan | distillera mädh alembico, 219 v. Hwilken thär aff drikker tha spy han op ether oc alla onda väskor som jnwärtis ärw j kroppenom,
 20 Jtem thet läker ögna soth strwkith pa ögonen, oc dröpth j them, Jtem thet läker saar strwkith pa them, oc blandath j plastreth, Jtem driks thet fastandis, tha driffwer thet borth skab oc gwtam, Jtem driks thet j xl daga tha fördriffwer thet
 25 wathn soth,

Tak frö aff krassa. blöth oc stöth mädh ätikkio, Sidhan distillera, Sidhan blanda thär j aloe oc laffwerbärs olio, oc smör thär mädh skab oc gwtam oc strax läkes äfter, Jtem blandas mädh

the wathneno aloe och stöth kol brendh aff laffwer-
 bära trä, oc driks fastande, thet fördriffwer terciānam
 oc qwartanam skälffwo soth, Jtem sywdz mād^h the
 percilia oc olia, oc äthz fastande, thet helar thet
 som jnwär[tis] är slitith sönder Jtem sywdz thet 5
 mād^h korn wathn oc driks, thet stämmer blod soth,
 thäslikes wm kli sywdz thär j oc sidhan driks för-
 d[r]iffwer gwtam,

- 220 r. Tak pimpinelle frö oc läg j röt win | nokra dagha,
 Sidan stöth thet oc distillera Thet wathnith drwkkith 10
 fastandis bryther stenen j blädronne oc wthdriffwer
 honom,

Tak rutam, petrocilium, zedoarie, aloes, oc stenen
 calamitam lika aff hwario stötis alt oc males sam-
 man, oc läggis j thätta watnit som swa görs Tak 15
 jsop, garofali, polleyo, sponse solis lika aff hwario,
 stötis oc distilleres mād^h alembicum, Sywdis thet
 förscriffna j the wathneno til thäs tridiwngen är
 bort swdith, Sidan siles j glas gömandis täpth j
 nyo dagha, Sidan giffwes drikka j xl daga them 20
 som haffwer brothfälles soth, oc äte jnthe thär
 äffter hwaria resona för än säx thima ärw förlidne,
 thet är yppaste läkedom, Jtem thet wathnith swdith
 mād^h bäwergel oc drwkkith fastandis fördriffwer
 nwmmen soth, oc fördriffwer skälffwo soth, 25

BIHANG

1. BERGSMANSKONST
2. BARNABOK

(Senare afskrifter)

Bergsmanskunst.

Bergzmennom, skriffz thenne book
Snille bliffwendes på Bergzbrukningh

S. 123

- Bönder åtskilia kornitt ifrån halm,
Bergzmen vtsmelta aff stenomen Malm.
- 5 The Embetenn ärw i Sverige bäst,
Ty medh them rycktar landett mest.
Aff bondens tilrädelsse menige mann leffwer,
Bergzmannen vtröner huadh hytten giffwer.
Är bergzmannen ey i konstena snäller,
- 10 Han snarlige sigh i fatigdom feller.
Ty bergitt är hans åker och äng,
Hwilkitt han brukar medh margen dräng.
Honum inthet tilwäxer thå han går soffwe,
Ty bergens affwell ligger j doffwa.
- 15 Hwadh heller bonden soffwer eller waker,
Effter åars gången wexer hans ååker.
Ty schriffwer iagh Bergzmennenne thenne book,
Att han henne läsande må bliffwe klok.
Thill att vtdrage aff stenom Sölff och gull,
- 20 Aff hwilkom mång Bergh äro i Sverige full.
Koper, Qwecksölff, Lassur, alwn, Thenn och bly,
Och Jernn malm, offte är i mosse och dhy.
Som hanen lether effter ssine födho,
Skraper Mullene och gör sigh mödhe.

124

Wråker bak vm sigh dyre stene,
 Sankendes sigh biugg, kornn, allene.
 Så gör och i Sverige månger mann,
 Som sigh på fåå tingh förstånde kann.
 Godh tingh liggie offte för hans fotth, 5
 Som kunne råde fatigdomenom booth.
 Ty rijkitt är yffnogit aff naturens gåffwer,
 Haffwendes tilfelle wärffwe rikedomens håffwer.
 Men fåkunnigheett är thett så mykin och stor,
 Som hwar mann vtröner i rijkena boor. 10
 125 Få ferdas vtaff rijkitt och lära
 Embete till konnsth frome och ähre.
 Vtan till Rostock lära homo curritt,
 Ter medh är alltt både klipt och skuritt.
 Konungenom borde inskaffwe och komme 15
 Alskons ämbete rijkene till frome.
 Tå fördes ey aff Rijkena sså mykitt gott,
 För hwilkitt the haffwe offte spe och spott.
 Säyandes thett the äru Swenske apor,
 Och riffwe aff them som hors medh skraper. 20

Aff Stenom almennelige [C 1]

Mästere som skriffwe vm naturlige tingh be-
 wisse thett all the tingh som smälte och rinne, haffwe
 sitt enkannelige vphoff aff watnena, Ty wäskan är i
 126 många tingh inbundinn och samenblandett | och alltt 25
 thett som samme[n] löpnar aff köldh, är iw aff watn
 wärkatt, ty är inthe twäkande ther vm att alskons
 malmer haffwer iw sitt vphoff aff watnn, Jtem
 alskonns stene haffwer sitt vphoff aff Jordh och
 watn, och i sombligom Stenom är mehr aff watnena 30

och mindre aff Jordene, och stundom twärtht emott,
 Item ingen iordh worde Steen, vm watnitt henne
 ey bunde och löpnade samen, vtan iordenn små-
 lades och skildes ått, men seegh iordh blandett
 5 medh watn, wärkas i thätan steen, aff ehne en-
 kannelige naturenas krafft, såssom alskons diur
 wärkas och wäxa inwertis i modrenes lijff aff ene
 enkannelige krafft som ther kommer medh aff-
 ingene. Jtem widh strandher och Elffwer pläge off-
 10 tast wäxe stene Dogh likwell haffwe ey all watn
 krafft, så att aff them | kan wärkes stener, Jtem 127
 Christallus wärkas af ijs på högom Bergom, Jtem
 i skyn wärkas och Stener teslikis Jtem finnes och
 kellar ther then krafftene haffwe, ath alltt thet ther
 15 i kommer och ther bliffwer wändes i Steen, Äffter
 thett iagh ey achter schriffwe thenne bokene, allenest,
 vm mångehande Malm, ty tharffwes ey här in-
 säties aff alsköns Stene liter, nytto, hardheett, saker,
 dygder, klarheett eller andre theres tilkommilsser,
 20 Vten allenest skreff iagh litett almennelige vm Stena,
 Ty Stenar äru egoligitt och serdelis rum j hwilko
 alskens Malmer pläger finnes, stundom samanbland-
 ett medh stener, och stundom sittandes i stenomen
 åtskilieliga, Och är wetandes att stenen är nermer
 25 elementenes natur ähn någer malm, ty Jorden
 griper watnitt, och watnitt Jordena j theres afflingh.

Men thett skeer ey så snarlige någor malms 128
 afflingh, ty i theres afflingh som skeer i Bergomenn
 och Stenomen, tarffwes först, ath naturenes kraffter
 30 tilreda och rensa Qwecksölffrett, och brennestenen,
 och annor tingh aff hwilkom malmen skall wärkes
 medh watnena i bergena.

38—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

Hwar aff är aller malm C: 2.

Som förskriffwitt är att aller Malmer är sam-
manlöpnader aff watnena, och wäskann är hans
förste materie och ämpne, och all wäska och watn
snarlige ryker och flyger bortt medh röck, och 5
damb, när elden är ther vnder, Som pröffwes att
watnitt siuder bortt vtaff grytone, medh them
rökenom som vpflyger aff grytone, och så som the
ther distillera watn aff mångskona tingom medh
hielmenom och thett åter bliffwer, är törtt, Men 10
129 alskons malm | beholler alle ssine wäsko och watn
i sigh, än thå han står smelter offta och lenge
i starkom eldh och thett kommer ther aff att then
wäskan är sså medh naturens fethma bebundin och
giordh seegh att thett ehna elementit kan ey slitas 15
frånn thett andre och ey heller vpbrennes, såssom
anner vtwärtes fethme eller olya, Jtem oppenbar-
ligitt är att alskons malmer smälter, gör inge
wäsko aff sigh som watn och än tå han rinder
och flyter som watn, Dogh liquell sprider han sigh 20
ey så vtt som watn eller anner wäsko, och ey
heller henger widh ther han warder gutin vppå
och thett kommir ther aff, att then subtilige
wäskann fetha som är i malmenom, är fulkom-
melige blandett medh them delenom, som är aff 25
130 Jordena | i malmenom, och ty kan han ingen städis
wäta, widerlodha, eller sigh som watn vtspridhe,
ty then subtilige Jordenn haffwer druckitt thenn
wäskan i sigh, och wäskan wäär the Jordena att hon
ey vpbrennes i eldenom.

Stener smelte ey C: 3.

Hwarföre smälta icke stener, såssom Malm. medan the haffwe sitt vphoff aff watn och Jordh. som malm, Vtan i eldenom bränder bliffwer kalker
 5 aff them och the smolas, hwilkitt ey händer malm-
 enom, Ter til swares, att stenen haffwer mykitt aff
 Jordene, och inthett aff the subtiligo wäskone fetha,
 som malmen haffwer, hwilkitt skulle wärya the
 Jordena i eldenom, vten haffwer ehne andre wäsko,
 10 hwilken ryker bortt i eldenom och stenen wändes
 i kalk och slagin smolas. | Men i malmenom öffwer- 131
 winner wäskan eller watnitt Jordena, och ty smelter
 han, och ey Stenen. Samme saken är, att Malmen
 kan släggies och driffwes vt wijder med hambrom
 15 och ey stenen, Ty watnitt giffwer sigh vndan allom
 tingom som thett tager, Så gör och feta watnitt,
 som i malmenom är, sätiendes sigh vndan ther
 släggian eller hammaren tager, och drager medh
 sigh then deelen thet haffwer aff Jordene, och så
 20 wider Malmen vth, warendes seger och ey brister
 vnder hamarenom Men stenen brist[er], ty han haff-
 wer intett aff the fetho segha wäskone i sigh som
 malmen haffwer sammanbundna medh Jordene, Och
 thet samme fethe watnitt är Qwecksölff och Brenne-
 25 stenen, hwilken twenne naturer haffwe samman
 wärkatt, aff hwilkom alskons Malmer är werkadher
 öffwer alle werldene. | ty heten som är i Jordene 132
 wärker aff henne och aff watneno Qwecksölffritt
 och brännestenen, samanblandandes och vnuendan-
 30 des elementen till malm. Och ty är then heten

sakenn till att malmen wärkas, och ther till medh
hielper en krafft som kommer offwan aff himelen.
Stiernone och planeterne, hwilken krafft och dygdh
lager och skicker wärman till hwario handa, Malm
ther aff skall wardha, så att heten brenner bortt 5
thett som hindrer verkningena.

Siu handha Malm C: 4.

Siw hande malmer är, hwilken så kalles på
wårtt mååll, Gull, Sölff, Kopar, Bly, Theen, Järnn,
Qwecksölff. Men alchimiste wilia bewisse att thett 10
är ey vtan ehn malmer, och thett är Gull, ty then
133 är fulkomnader, och the andre | sex äro i wägenom
till att fulbordas till att warda Gull, Och säya att
the sex äro siwke och the siuchdomerne arbete the
till att rensas aff them i mångehande måtto, Gör- 15
andes Gull aff them, och giffwandes Gull lit, wickt
och stadigheett till att bliffwa i eldenom, och ty säya
the ey ware vtan ehn malm, förty alle haffwe ett
vphoff och börtylsse aff Qwecksölffwet, watnett och
Brennestenens Jordh som förskriffwitt är, Men hwadh 20
heller the räcknes för siuhande malmer eller ehn
malm är ey mykitt wårdandes, ty allom är iw
wetterligit hwadh bly är eller gull, och teslikis
vm annen malm.

Hwar wärkas Gull. C. 5

25

Som förskriffwitt är att Stener och Bergh
ähro egeligitt rum i hwilkom malm pläger affles
och wärkes aff naturene. Tesligis finnes och Gull

| wärkatt mångom stadom reentt och klartt i 134
 Bekkiom och Elffwom iblandh sandh kornen liggi-
 iandes och ther twättas thett vtt medh ehno, ey
 diupo troge, giortt flatt på botnenom, och aff
 5 linde trä, och liche ssom sanden twättas ther i
 medh watn stötes offta på ehn ända aff the trog-
 ena och gullitt giffwer sigh vp mott stötenom,
 liggiandes på botnenom. och sanden sköls bortt
 medh watnena, och gullitt sankas smått som sandh-
 10 kornn, hwilke små ähre, Men i Sverige haffwer
 ingen så letatt eller pröffwett vpfinne gull än till
 thenne dagen, Så tages gull i Elffwene som kalles
 Renus och Albis i tyskom landom, Teslikis i
 Slauonie landh och i Vngere landh, Transilwanie
 15 landh, Item i ett landh som kalles Caijndu i Elff-
 wene drius, Och på ene öö som kalles Cipangu är
 så mykitt Gull, att all tak och döre som konungen
 | ther haffwer äro aff clartt Gull tw finger tiock. 135
 Men i ehne bok som giordh och skriffwen är, vm
 20 the seglinggena som konungen aff Hispanie och
 konungen aff Portegall gjorde, skriffwes hwar som
 meste gull finnes mångom stadom, och ther the
 gullitt groffwo vp aff Jordene klartt och reentt och
 så stor stycke i ehnem klomp, wogh xliij lodh och
 25 aarom effter Gudz byrdh 1501 groffwo the och
 samkade i två månader tolff twsande besmane
 marker klartt gull aff Jordene, Och teslikis funno
 the många städes så yffneligitt gull ware på
 Öijomenn i Jordene, aff hwilkom wore longtt her
 30 schriffwe, Jtem i Dalmatia landh war funnitt gull
 i sandenom, smått som grynn och thett twättades
 som förschriwwitt är, sankandes fämtijo besmane

136 marker hwar dagh, Jtem i Ungere landh. | och
 Hispanie landom, äro Bergh i hwilkom gullitt är
 så bemengdtt medh stenomen som Koparen i sten
 bergomen i Sverige, och thett renssa the så ifrå
 Hur gul stenomen i vngere landh innan Novsolio biscops 5
 malm
 rensas
 i Hispanien dömitt heter Strigonium, först leggie the then
 gulmalmen huggen aff Bergomenn på trä bränn-
 andes honum som i Sverige pläger brennes kåla
 resta på bergomenn, och sidan slå the then steen
 malmen sönder medh hambrom och knystor och 10
 sidan läthe the på Qvernena att malas granntt
 som hwete miöll, Sidan haffwe the ett vllitt kläde
 v alne långtt skickatt så att thett haffwer wedh
 hwarie eggene en karm och thett sätia the sträwogtt
 j en liten bäck ther watnitt löper sagtelige ända- 15
 långs att the klädeno, och thett förschriffne miölett,
 137 röra the i thett | rinnande watnitt öffwerst på klädett,
 så att thett lätt eij flyter bortt, Tå bliffwer gullitt
 liggiandes på klädena, och thett som inthett doger
 twättes bortt medh watnett, Tå lekowell må haffwas 20
 itt kar vnder nedersta ändann aff klädena i hwilkitt
 watnitt rinner, och ther sankes thett som aff löper
 och twättes på klädena, Andre ressan, vm thett är
 mehr i thett ssom doger, och tå någett synes liggia
 på klädena, thå lyfftes thett vp och skölies i ett 25
 kar, och sätties åter thett kläditt nider i samme
 stadh görendes alltt såssom för, så samka the medh
 kledena gull alle wekone, vm kringh, haffwendes
 thett i eno kar medh rentt watn, Sidan tappe the
 watnitt aff, och gull malmen står som en gröter, 30
 på botnenom, aff hwilkom the tage en deell j ett
 trogh och lathe ther i Qwecksölff ehn godher hoop

| och så walke then gröten och Qwecksölffritt sa- 138
 man medh händerne, Och Qwecksölffritt tager gull-
 itt till sigh och klimpes som smör, och the klimp-
 ene leggie the öffwer ehne sidho, walkendes bather,
 5 Sidan thet inthett klimpas mehr, leggja the klimp-
 ene i twedobblen sårduk, bindandes offwan före, och
 krysthe starkelige medh henderne, och Qweck-
 sölffritt löper vtt genom sårduken i ett kaar, och
 thett i Sordukenom bliffwer qwartt, sätie the så
 10 bunditt i gruffwena och göre koll eldh vmkringh
 starkenn, och när Sårduken är aff bränder thå står
 gullitt åter, hwilkett the tage medh tängerne och
 kaste i watn, och thet är thå fulbordatt gull, Jtem
 ehn annen mestermann aff vngeren sade migh att
 15 thett skulle ware lärefftt på hwilko gulmalmenn så
 sankas, och thett som sankatt är lätz i degla och
 säties i starken eldh att | smältas, och inthett 139
 qwecksölff plägade han haffwe ther till, Jtem i
 vngere landh haffwe the annor Bergh aff hwilkom
 20 the tage både Sölff och gull, och försth tage the
 Sölffwett såssom the göre Sölff i Sverige, och
 sidan haffwe the watn som kalles pa latino Aqua
 fortis, på Swensko skede watn, och i thet watnitt
 läthe the Sölffwett filatt eller tönt vtslaget och
 25 Sölffwett wendes i watn och gullitt ligger på
 botnenom, Sidan gullitt är vttagitt göre the åther
 Sölffwett i sin skapelsse, aff hwilko wattn och åt-
 skilielsse thu finner i bokene aff Alchimia, Och i
 allo the Sölff som tags aff Bergene, är ju gull
 30 stundom mehr och stundom minder, stundom ^{I alt}
 tionde delen är gull, stundom ^{Bergz}
 nijonde delen, ^{sölff är}
 Stundom ^{gull} siunde delen, och i hwilko som är femte

140 delen gull, thett kalles electrum, och görs | ther
 kar aff, the vppenbare ether vm thett kommer i
 them, ty thett synes medh mångehande leter som
 en regn boge, och siuder frässandes fast, Jtem gull
 finnes och i Stenomen, ey medh stenom blandett, 5
 eller saman mengdtt, vtan sitter klartt genom
 stenen, Så haffwer iagh thett funnitt i Sverige i
 swartom flisse stenom, hwilka stena finnes många
 städes i rijkena, Aff hwilkom stenom dieckner
 pläge gøre sigh haller att skriffwe på medh bleck, 10
 och satt thett gullitt genom the hallerne som andre
 tråder, och fyra kanter war hwar tråden Dogh lik-
 well ey långer, och ther är graffwandes diuptt
 nider, och sankis ther aff gull medh eldenom. Tå
 iagh fan ther gull j the stenerne, war iagh vnger 15
 och ey förstodh, eller wiste huadh thett war vtan
 skar thett gullitt bortt medh kniffwenom som
 141 | satt i stenomen. Jtem gullitt minskas aldri-
 g i eldenom. vtan heller thes mehre thet brännes, thes
 bättre bliffwer thett, och thes bättre thet är, thes 20
 wändesammere är thett till att smälta, och thett
 smältes snarere medh halm brennendes thett, än
 medh starkom eldh aff trä. Jtem gull rensses medh
 bly på Copellan satt, och ingen tingh kunne bränne
 gullitt som the bränne Sölffwett eller köperen, 25
 Ty thett Qwecksölffwitt och then brännestenen aff
 hwilko gullitt är wärkatt, wore alstinges klar och
 reen Så att inthett war i them thett som bränna
 kunde, och ingen röker går aff gullena och inga
 lukt giffwer thett aff sigh, och inga orenligheett 30
 på the tingh medh hwilke the warde gniden,
 Jtem gull pläger renses medh salltt, tortt vngs

kim lagdtt i degelenom medh gullena ath smälta.

Äller så, Göris ett lerkar starktt, och offwan 142
 på thett, ett annett lerkar, så att the fella sigh
 5 thätt samen och klemes thätt medh ler, ther karen
 båden mötes, och thett offwan karitt skall haffwe
 någor fine holl, och vtdriffwes gullett i tynne
 skiffwor, och legges i thett karitt medh the pul-
 wereno som görs aff Saltena, vngs kimena och tegil-
 10 stenenom, så att anner flon är aff the pulwärena,
 och annor aff gulskiffwone, och giffwes starker
 eldh. tå rensas aff thett alltt thett som oreent är,
 och bliffwer fint. Jtem i Westuphalen i ett Bergh
 som heter Cubet, vttags gull och rensas som för-
 15 skriffwitt är. Jtem gull haffwer många store dygder, <sup>Guls
dygder</sup>
 i läkedom, och styrker hiertatt tå thett skelffwer,
 Och må så tages och äthes, Tagh gott gull och
 slå thett tynt vt i länge skiffwor | och bögh the 143
 skiffworne saman som ehn ringh, dogh likwell så
 20 att the inthett komme till sammen, och legg them
 på ehn tegilsteen sätandes in i vgnen som kalles
 Reuerberationis i fyra dager, så att the jemblige
 äro glödgade och elden leker på them sidan tagh
 them vt och skrape aff them thett som löst sitter,
 25 och sätt them åter i vgnen görendes såssom för,
 och the pulweress ther så aff skrapes ätes eller
 drickes medh bränt wijn. för hierte wärk, eller
 skälffwo, och för spetälskoo. Jtem somblige äro ey
 allenest giruge effter gull, vtan jemwäll törstande, <sup>Gul-
törst</sup>
 30 och thenn som mykitt törstoger är, haffwer inge
 roo eller lissa vtan han får sleckia sin törst, Så
 war ehn herre som heett Aquilius. törstede effter

gull vm sider grep honum konungen Mitridates
 144 | och gött smeltt gull i hans mun, wiliandes ther
 medh släckia then törsten han hade effter gull, Så
 drack han gull illa, och bleff ther aff döder, Jtem
 gull finnes i thenne Elffwener, J Hispanie landh, 5
 i ehne elff som heter Tagus, J Wallandh i elffwene
 Padus, J Thracia i älffwene Hebron, J Asia i älf-
 wene Pactolo, J India i älffwene Ganges, och somme
 städes finnes thett i Jordbergom, och alle the som
 wilia letha effter gull, ransake först medh trogena, 10
 twättandes Jordena eller sanden, som förskriffwet
 är, och finnes thett ey i ehne älf eller Bergh lethe
 i andro, tredie, fierde, pröffwandes thett ehna effter
 thett andre öffwer alltt Swerigis Rijche, Jtem i
 Hispanie landh ähro ofru[c]thsam Bergh, så att på 15
 them kan inthett wexe, ther gräffwe the vp aff
 them osäyelige mykitt gull, ty ähru ingen rum
 145 | osynlige miswordendes, vten haffwes ögenen öpen
 till att ransake och snilheten vnderståndelige lethe
 ther som är både licktt och olichtt, och thett som 20
 vpgräffs, Stötes, males, twättes, brännes, flere gånger
 ransakendes, hwadh ther aff kan warde eller lyckan
 will giffwe, Ty slaggh, och sinder kommer j månggh
 tingh första och andre resone, och tredie eller
 fierde vtledes aff the slagena, thett som yppest 25
 är, Jtem finnes och Bergh ther gull graffs vtt, och
 Bergen ähre så longh in vnder graffwen, att the
 ther jnne äre och graffwe see ingen dagh eller
 dagzliuss i många månader, vten arbete widh
 lyctor och eldz liuss och Bergen ähro vpstödh, 30
 ständendes på styltor och bielkar, och stundom falle
 nider, them ther graffwe liggie vnder som mys

vnder fellor, Jtem Keysser Cayus war mykitt åtstund-
andes Gull, och | ty lätt han pröffwa göra gull aff 146
Auripigmento. brännandes mykitt aff thett, och
fick ther aff litedtt gull och sidan pröffwades thett
5 aldrih mehr,

Huru allehande malm werkas. C 6

Wetandes är, att Jorden är som ehn punct
standandes inwägen i ehnem cirkill, hwilken cirkill
himelen är, och alle Stiernor, Planeter, och liuss,
10 som i them cirkelenom äro, giffwa sina stråla och
kraffter in i then midwägen puncten som är Jordena,
och ty wärkar i henne mångvnderligen tingh,
Men allehande malmer wärkas i thenne måtene,
först är wetande att ingen malm wärkas i Jordene
15 eller Bergomen, Vthan medh naturlige vphöyelsse,
ty then naturlige wäskan, och Jorden aff hwilkom
förskriffwitt är, skole vphöyes, Ty then Jorden och
then wäskan warandes nidre i Jordene ther hette
| och werme är, ryker och dambar vp genum 147
20 Jordenes holer ther then röken kan lethe sigh vt-
gånga, stundom flere och stundom mindre, större
eller smärre, och stundom genum stenbergh, Och
tå then röken och dambitt haffwer sså lenge gångitt
op och kan ey alstinges komma vtt, thå köffwes han
25 och wender sigh, gångendes åther nider igen, och
wärkes tå then eller then malmen i bergena, och
Jordene, effter thett som ämnet är, thå qwemeligitt
eller aff naturene rensatt, Och när någer malmer
är bemengder medh stenom i Bergeno, thå är thett
30 sämbre som öwerst är, och thett bättre nidermer

är, Och tå then wäskan är så vprukin, köffd, och åter nider gångitt swalas hon och i stenenom kaldnar, ty then heten och röken är mykitt krafftiger till att wäge och göre sigh holl genom Jordene och
 148 Bergen | Såsom pröffwes medh thett, att nähr heter 5 malmer giutes på Jordene, tå gör han segh många wäger nider i Jordene, löpandes, Och j Bergom och wåtom rum, werkas yfftherst malm, ty ther går mesth vp damb och röker, och röken kan ther köffwes bäst Men är Jorden eller bergitt öpitt, löst 10 och otätt, tå ryker then wermen bortt, och ingen malmer wärkas ther aff, Och gullitt wärkas gerne iblandh sanden, ty sanden är heter, och widh strandene ther watnitt gör sanden tätthan, så att wermen bliffwer inwertis i sandenom. och ther är 15 letandes medh trogena. Jtem Alchimistæ the wärka sitt gull och malm i samme motto som naturen wärker, först haffwe the ett glas som widtt är nedan, och ther i lothe the Qwecksölff, och brennestenn, rensatt och tilredtt, Sidan kleme the ett 20
 149 annett glas, thätt ther offwan vppå, | som haffwer längen hals och smalen, och offwan på halsenom är ett lock, haffwendes ett litedtt holl, Och så sättie the glassen nider j hethe heste dyngio eller asko, görendes eldh vnder, och så vphöyes thett i glass- 25 eno är rykandes vp i then smale halssen, och ther kan then röken ey komme vtt, vtan köffwes och wänder sigh, gångendis nider i glasitt, görendes thett golt som i glasena är, och thett kalles Clixis, thett liter gull giffwendes gullens litt på Sölff och 30 andre malmer medh them blandatt, Jtem Sölff finnes i mångehande måtte ware wärkatt, Stundom finnes

thett wärkatt i Stenbergomenn, saman blandatt medh
 Stenom, och thess grannere Stiernor Stenen haff-
 wer i sigh thess bätte och mehre Sölff haffwer
 han, Men haffwer han brede Stiernor eller glither
 5 i sigh, tå är ther ey mykitt bly, Och Sölff malmen
 brännes och mals | i qwarnene och sidan smältz, 150
 Jtem Sölff finnes wärkatt klartt och reent sittandes
 i Stenomen, Jtem i Tyske landenn är ett Sölff Bergh,
 som kalles Fribergh ther funno the Sölffwitt hwitt Fribergz
 10 och blött, ständendes som ehn seger gröter, aff sölff
 naturene så werkatt, och är yppest Sölff, Jtem Järn Jern
 finnes wärkatt i Stenbergomen och mykitt i kärrom,
 mosso och Syögom wärkatt aff naturene i små
 kornn, som ärter, Och thett haffwer i sigh mykitt
 15 slaggh, och ther aff bliffwer blött och segdtt Järnn,
 och tarffwes rensas medh starkom eldh. Jtem Koparen Koper
 finnes wärkader i Stenenom beblandeder såssom i
 Sverige allom är nogh wetterligitt, och i Tyska-
 landene, på bergeno gosel är, Och tå the Stenene
 20 brännes rinder aff them Brennesteen, hwilken i
 Sverige kalles koper rök, Jtem bly och Theen Bly
 finnes och blandett och wärkatt i Steenbergomen,
 och i the Bergen pläger finnes Qwecksölff, rinnandes,
 Sommom stadom pläge finnes | rödbrun malm i 151
 25 Jordenne som thett wåre iärnn malm och i Jordene
 vmkringh honum äro små droppa Qwecksölff, och
 the samka them som graffwe Sidan leggie the
 Jordena vpgraffna i vgnen att torkas, och medh
 them Rökenom ther aff går fölier Qwecksölff vp Quik-
 30 och säter sigh wider vgnens hwalff, som små droppa, sölff
 och them stryka the nider i ett kar ther watn är
 i och ther löper thett sammen och så sankes thet,

Jtem ehn steen eller tungtt Jern kan flyta offwan
 på qwecksölffweritt Meen ett minstha kornn aff gull
 siuncker strax in i Qwecksölffweritt vm thet legz
 på thett Jtem somblige pläga så göra Qwecksölff.
 Försth tage the två store lerkrukor brända och 5
 inthet glaserede. Så gjorde att botnen aff then ehno
 krukan sammanfeller sigh thätt, satter i munnen
 på then andro, och then krukan som offwan på
 ligger, skall haffwe på botnenom mångh små hooll,
 152 | och then andre krukan graffwes nider i Jordene 10
 och lätz full medh watn, Sedan säties then andre
 ther offwan i munnen, aff henne, och klemes alstinges
 tätt saman, både the krukerne medh luto sapientie
 och then öffwermere krukan, medh godh Sölffmalm
 slagin små medh hambrom, som andre nötter, Sidan 15
 klemes ett thätt lock offwan på henne aff leer, så
 att ingen röker kan ther vt komma, Och sidan göres
 elder offwan vppå the krukona och vm kringh henne,
 så att then Sölff malmen som jn i krukona är,
 swettes och wermes långsamblige mer och mehr, 20
 och thå will qwecksölffwitt fly och ryka bort, och
 kan inthe holl finne, vthen allenest nidh egenum
 botnen, och köffwes i watnett, ther röken och
 qwecksölffwitt siuncker till botnen, och sidan alltt
 är bränt öpnes och samkes. Men Sölff malmen är 25
 153 inthett thess werre, Jtem Qweck|sölffwitt är ett
 starcktt etter, qwecksölffwitt rensas när thett tryckes
 gönum barkatt skin, Jtem Qwecksölff kastas j annan
 smältare malm, gull, Sölff eller andre, och så blandes
 medh them, och strax giutes i watn, och sidan för- 30
 gylles ther medh, strykandes påå någon malm, och
 lägges så på elden,

Hwi smelter någer malm. C: 7:

Mångehande tingh ähru smelteligen som wax,
 salt, Alun, och annor flere, thå lekewäll smelta
 malmena annorledes, ty the haffwe lekewäll be-
 5 hollendes i segh altidh thett som törtt är, än tå
 the äro smelte, hwilken torkett är aff Jordene, och
 ty giffwa the inga wäsko från segh alles, och ey
 hängie widh the tingh, på hwilken the giutes,
 smälte, så haffwer i them wäskan tagitt törkona,
 10 och torkan weskona, att thett ehna är vpsupitt aff
 the andro, och thett ehna wermar thet | andre, thå 154
 brännes thett törre bortt i eldenom som är aff
 Jordene, och thett aff watnena är flyger bortt medh
 rökenom, ty wäskan släcker icke Jordenes heta,
 15 och Jorden haller ey wäskona, förmenandes henne
 bortt ryka, och sådane malmer haffwe i sigh
 mykitt slagh, sinder och illa luchtandes rök, men
 gullitt är alstinges well samanblandatt, i sine
 Jordh och wäsko, ty giffwer thett aff sigh ingen
 20 rök eller sinder, Alle malmer störkna och löpnas
 samann aff köldene, likewist som wax, eller talger,
 som smälltt wåre stärckna saman aff köldene,
 Jtem the malme som haffwe ofulbordelige saman
 blandningh i Jordenes deell medh wäskone, som
 25 Theen, Bly eller Koper, thess offtere the smältas,
 thes törrere blifwe the och skörere, ty wäskan
 flyger medh rökenom aff them, och törheten bliff-
 wer åter skör, Och Bly tackan eller annor tingh aff
 bly, bliffwe swartt, | tå the ähro gamull, ty Solen 155
 30 och Wäderitt haffwe yttersta weskona aff the dragitt
 vt, Och thett gamble blydh kan ey lödhas, vtan

thett swarta skaffs först bortt, ty then inwärtelige
 wäskan skal tage the andre wäskona, annars bliff-
 wer ey lödningh Jtem Kopar smelter, samanlöder
 Jtem och Sölff och starkelige hålder, ty ij honum
 är mykitt fett Qwecksölff och wäska, 5

Hwi vtuiders segh någor malm slagin. C 8.

Thilförende skriffwitt är, att thett törre är bland-
 att medh wäskone, och wäskan giffwer sigh vndan
 för hamarens slag, dragandes medh sigh thett törre
 som i malmenom är, än tå att kölden haffwer giordtt 10
 then wäskan sterda och starcknadtt, Men gullitt är
 segast till att driffwa vtt widtt och tynntt, och ähn
 Sölffwitt, Koper, Jiern, och Bly driffs så tyntt
 156 att thet spinnes på Silke och wäffs. | Men på fyre
 marcker gott Sölff legs en marck gull och så driffs 15
 Sölffwitt och gullitt vt både tillsamen att siette
 delen gull eller mindre vtdriffs så mykitt widtt
 som fyra dela Sölff, och Sölffwitt haffwer gull
 leter på andro sidone, Och vm thett Sölffwit medh
 gullena så vtdriffwitt smältes, tå synes thet alltt 20
 ware Sölff, och inthet synes till gullitt, Men driffs
 gullitt serdelis thå kan thett icke så myckitt widtt
 vtdriffwes, ty hamer slagin gingo egenum thett,
 Men på Sölffwene lagdtt driffs och brister ey sönder,
 ty thett haffwer j sigh subtiliga wäsko, som ey 25
 släpper ehn deell från then andre, Vtan drager
 honum medh sigh jemlige widh huartt slagitt som
 hamaren tager, Och the malmer som ey kunne
 driffwes vtt haffwe orene wäsko, och ähro ey
 rensade, och the som brista ähro ey fulbordelige 30

myngde i sino vpbörielsse, som war the wäskan
 | medh törhetene, Och tå Theen och Koper blandes 157
 samen smälltt eller andre malmer, thå lotha the
 sigh ey wäll vtdriffwa, vtan heller reffna och brista
 5 sönder, vnder hamaren, ty the kunne ey fulbordelige
 blandes hwar i annen, inwärtelige.

Malmerners litt. C. 9.

Thre leter finnes malmerne haffwe, och ehn
 aff them är almenneligen i allom malmom, thett
 10 är skinachtigheten, Then andre leten är hwitheett,
 och är i Selffwena, Blyett, thenett, och Jernett,
 Tridie leten är Golheett, och then är i gullena,
 och Koperenom, Jtem thess subtiligere wäska någer
 malmer haffwer, i sigh, thess yppere skeen giffwer
 15 han aff sigh, thå han är brunerader, och ty skin
 gullitt mesth. och ther nest Sölffwitt och Jiernitt,
 Och thett är skinachtigt ther man kan spegla sigh
 innan, Jtem then malmen i Stenomen finnes hwiter,
 är aff godho Jordh, som | ther blandett war medh 158
 20 subtiligo wäska, och wartt Sölff malm, Men bly.
 Jern, Theen, hade i sine blandningh orene Jordh.
 och mesth Jernitt, thy Jorden j them är mykitt
 brändh, Ty thett som är mykitt röth och fylska i
 blötom tingom, thett är roster i Jernn, och androm
 25 Malmom, och Sölff röster är blå som lassura färga,
 ty thett är klar wäska, Goll liter i Malmomen
 kommer aff Brennesteen, ty han siuder wäskona så
 starkelige medh hietanom i Jordene, att the bliffwe
 gole, Såssom må tages licknilsse och vnderståndh,

39—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

på honungh, galle, piss, och annor tingh, hwilke
goll warde aff mykin hiete, i wäskone, Och är
then wäskan och Jorden wäll reen, och sammen
blandett, tå warder ther gull j then hietanom,
äro the oreen, koper,

5

Malmernes smaker och Lucht C 10.

Aller malmer haffwer smack och lucht aff
159 Brennestenenom | Och än tå att nepligen någer
smaker kan kennes aff Theneno eller Blyena, thå
likwell må thett pröffwes medh thett, att vm någett 10
står lenge j Theen karen, hwilkitt meniskian
äther eller dricker, tå sarger thet inelffwerne, och
thett i Kopar kar står ergar och fördärffwes, illa
smakandes och luchtandes, Men gullitt är så stade-
ligitt, att thess brännesteen giffwer ingen smack 15
eller lucht ifrån sigh, Sölffwitt giffuer liten smack
aff sigh, Men alle giffwe lucht j smältningene aff
sigh, Jtem öffwer alle andre malmer giffwer Koperen
och Jernit från sigh smack och lucht i the watn
som rinna aff them Bergom som the äro jnnan, och 20
bliffwe bäsk och wämieligen, att ingen giter druckitt
thett watnitt, och vm någer anner wäska lätz j
koper kar, tå bliffwer hon strax illa smakende, Jtem
Röken aff Malmenom är mykitt törr, och törkar eller
160 läker rinnande ögon | och mykitt är meniskian skade- 25
liger inwärt, och ty skole the som bruke Bergh
och Malm hanthera i eldenom wäll täppe äther ssine
nässe, och munn medh mångfallom klädom, aller
andre tingh.

Malmer brännes bort eller ey. C 11

Somblige malmer brännes bortt, och somblige
 brännes litedtt eller inthett bortt, Allom är wetter-
 ligitt att watnedh är ey aff the tingh som kunna
 5 brinna, Och the tingh som äro feett, brinna ganske
 mykitt. Jtem brännesten haffwer i sigh try tingh,
 thett första är att han haffwer ehna wäsko i hwilke
 then fetmen flyter Then andre är att han haffwer
 aff Jordene, Tridie är att i honum sitter ehn in-
 10 wärteligen wäska, hwilken ey kan bortages, vtan
 then brännestenen slätt förderffwes, Och ty pläga
 alchimiste twätta brännestenen medh etikio, medh
 piss, medh suran sker wasla, och androm hwassom
 watnom, thill att borttage aff | the förskreffne 161
 15 twenne wäskorne, Siudandes thett offte och vphöyen-
 des medh hielmenom, ty thett kan ey lidha elden,
 vtan brännes bortt, och brenner tesligis vp malmen,
 Tesligis är och wetandes vm Qwecksölffritt som är
 i allom malm, att i thett är och ehn wäske, Jordh
 20 subtiligen, Och thesse wäskorne som äro i bränne-
 stenenom och Quechsölffrena, äro the ey alstingis
 rene och wälfربولdelige samen wärkadhe medh
 then rene Jordene så att Jorden haller wäskan,
 och wäskan wermer Jorden i eldenom, thå brännes
 25 then malmen bortt eller wäskan som är i Qwech-
 sölfrena, eller brennestenenom, och flyger bortt
 medh rökenom, och malmen bliffwer åter liggiendes
 törr vpbränder, hwilkitt aldrih hender i gullena,
 ty thett kan ey brännes bortt, som andre Sölff
 30 malmer brännes bortt någett litedtt, koparen brän-

nes mykitt bortt, och Jernitt tesligis, Blydh och
 162 thenett flyger bortt med rökenom | ty teres wäske
 är ey wäll stadfest, och ty brännes the Malmerne
 snarlige i asko, Jtem tå malmerne brännes eller
 wärkes effter mestermännernäs konst, måge the vm- 5
 uendes och vmskiffes, så att aff ehnom malm bliff-
 wer ehn annor malm, som aff Sölffwena gull, ty
 the haffwe alle ett vphoff och börielsse aff Qweck-
 sölffrena, och brännestenenom, hwilkitt Alchimiste
 pläga öffwa, Och naturen wärkar offta i Jordene, aff 10
 ehne ådro både gull och Sölff, och ther som ådrenes
 vphoff war, funno the som arbetede, alltt ware
 klartt gull giordtt, och sörgdo the Bergzmännene
 mykitt ther aff, ty the wiste wäll att diupere nider
 war ingen mere malm, i thett Bergitt, och stund- 15
 om lyctas thett medh alun,

Aff Brännesten. C 12.

Mestere som schriffwe vm naturens lop, giffwa
 till licknilsse i alle malmers wärkan, att bränne-
 163 stenen är | som faderen ther affler och Qweck- 20
 sölffwitt är moderen i hwilko affles, Ty aff faderens
 och moderens sädh och samblandh affles barn, Så
 görs och affles allehande Malmer aff Brennesten,
 och Qwechsölff, Wetandes är först att Brennestenen
 haffwer i sigh wäske, ty han smelter, och rinder 25
 widh eldens werme, och sterdnar aff köldene, han
 haffwer och i sigh mykitt törre Jordh, ty han
 smålas aller i puluer, tå han slås han haffwer och
 mykitt fetma i sigh, ty han snarlige tager eldh
 och börjer brinne, och ty är vnderståndendes att 30

han är saman kommin och wärkas aff mång-
 tingh och thå likwel till inthett är hans natur
 fulbordelige kommen, vtan är som ehn sädh aff
 hwilko någett är qwemmeligitt wäxa effter natur-
 5 ens lop, Och ty haffwer naturen forseedtt och för-
 skickadtt, i them rumenom yffneligen Brennesten,
 hwar som i Jordene skole wärkas någre malmer,
 liqwell kan brennestenen ingen | malm wärka 164
 aff sigh sielffwan, vtan i qwechsölffwena, såsom
 10 mannen kan ey affle barn vtan i qwinnone aff
 begges theras samblandh, Brännestenen haffwer
 golen litt hwilken honum tilkommer aff hietanom,
 som honum brenner i Jordene aff wäskone honum
 wärkandes, ty såsom i meniskiones och diureners
 15 lekamen naturligen inwärtas wermen smälter och
 siuder maten i bukenom, och offwan vppå kommer
 någon frade och skume, Så är brennestenen som
 ehn frada och skum i Jordene aff hietanom wärkått,
 Item somptt aff Brennestenenom kalles ware lifff-
 20 wandes brennesten, och sommer döder, och ther i
 är ingen annen skelfongh, vtan then som är smälter
 sidan han är vptagin aff Jordene, han kalles döder,
 then som är ey smelter eller gutin, kalles lifffwan-
 des, Jtem på öijomen som äro i haffwena mellan
 25 Ciciliam och Wallandh, är i Jordene wärkatt mykin
 brennesten, och tesligis mångom städom i Wallandh
 i | Campana och Neapoli Jordh. och tager vp stor 165
 stycke och buta Somblige städes är thett ofulkom-
 natt, och thett siudes medh Olio, och görs ful-
 30 bordeligitt Somblige städes finnes brennesteen,
 hwilken thill inthett anner tiener, vtan thill klädhe
 letares konst, ty ther medh göra the vllena blötha

och huita, Jtem brennesten tiener mykitt i lekedomer och blandatt medh talgh samen smälltt och smortt på ryggom och länderne fördriffuer thett werken, Jtem smälltt medh grann kådho, tager blemor bortt aff anlithena och spetälsko smortt 5 ther vppå, och många andre lekedomer göres aff brennestenenom.

Aff Qwechsölff. C 13.

Qwecksölff haffwer i sigh twenne naturer, then ehne är aff watnena, then andre aff Jordene, hwil- 10 ke thwänne äro i thett samblandatt starkelige så att vm thett sätz i hielmen ensamptt till att vphöyes tå vphöyes thett alltt, och inthett minskas, 166 och inthet torkas, | eller hårdnar, vtan thett haffwer någett holl eller ande rum till att flyga vt, 15 Jtem qwechsölffwitt är till att wärka malm, sådant som modereners natur är till att affla barnn hwilkitt aff Brennestenens heta wändes i Malm, i Bergomen, och Jordene. Item qwechsölff är mykitt kalltt och wått, och gör thett meniskiones senor så 20 wanmechtige hårdelige som hon wore nummen, Thett dräper löss blandatt medh Jster, Jtem blandas quechsölff medh Brennesten, och sal armoniacum och vphöyes, thå wändes thett i rödha puluerers skinandhe, och brännes thet sidan, tå bliffwer ther 25 aff ehn wäska, rinnande, Och thett som vppe sitter i hielmenom, i hwilkom uphöyelsse giordes, är som en alabastri sten och tå han stekes i eldenom, bliffwer ther aff qwechsölff, Item qwecksölff dräps medh konst, och blandas sedhan medh mångom tingom, 30

och görs hardnatt medh Brennestenenom och offte
 mals och indrichs medh andre tingh, att thet skall
 ey | flyga bortt i eldenom som alchimiste göra, 167
 Item huru thet tags vt aff steen malmenom är til-
 5 förende skriffwitt etc.

Aff Bly. C. 14.

Bly är nestan sådan i sinne natur som Qweck-
 söloff, och tå thett är smelltt, är thett tilseende som
 Qwechsöloff, Men i samanuerkilssena haffwer bly i
 10 sigh mere aff Qwechsölffrena, än aff Brenne-
 stenenom, fångitt, Och äro ey fulbordelige saman
 blandatt, vten såssom ett litedtt stycke löpe löpnar
 saman mykin miölk, Så haffwer Brennestenen löpnatt
 qwechsölffrena saman, och wärkatt ther aff Bly,
 15 och thett Qwechsölffritt war ganske orent och wäske
 fulltt, och thy flyger then wäskan snarlighe bortt,
 tå thett legs i elden, och inthet bliffwer åter vtan
 ehn aske, Jtem Bly är i sin natur mykitt kalltt,
 och ty haffwer thett enkannelige krafft mott skör-
 20 heett, när thett vtslagitt tyntt bindes på meniskiones
 länder eller liuska, smortt medh Camphora, Men
 thet är ey mykitt öffwandes | ty thett driffwer onda 168
 wäskor vp i hoffweditt, och gör meniskiona som
 hon wore nummen, Jtem Bly skiffwor hengde i ett
 25 kar ther etikio är i göre på sigh blyhwitt, och
 thett skrapes aff them, och skiffworna hängias åter
 i karitt, Och thett hwita som ätikian så vtdrager
 aff blyett är qwechsölffwitt som war löpnatt i Blyett,
 Jtem bly brennes medh brennesteen, och görs ther
 30 aff Cenober och brännes thett än sidan starkere,

tå får thet hwitan litt, som Blyhwitt, Och brennes
 thett sidan aldre starkast tå förtäres Brennestenen
 bortt, och thett bliffwer åter Bly, Doglikwell icke
 så mykitt som thett war tilförende, Item Bly haff-
 wer i sigh mykin wäsko, och therföre rensas medh 5
 the andre Malmer, Som äro Sölff, Gull, ty thett
 sätäs på tör steen medh them i eldenom, och thett
 frier th[e]m i eldenom, att the ey förmykitt brännes,
 ty Sölffwitt är wått, och elden är törr, ey wiliandes
 brennandes lodha widher Sölffwitt, och ty lägs ther 10
 169 thill Bly, att | elden skall thess betre lodha ther
 widher, och brinna, Och tå Blydh är smälltt, siuder
 thett Sölffwitt isigh och gullitt, och the bliffwe
 rensedhe i eldenom Jtem Bly haffwer swåra wicht,
 ty thett är tätt, och aff mykla wäsko wärkatt saman, 15
 Jtem twäskorna är Bly, ett är swartt Bly, och an-
 nedtt är hwitt, Jtem swartt bly görs i Portugalie
 landh och gallicia aff sandenom som ligger öffwerst
 på Jordene, Hwilken sandh allenest kennes på thet
 han är tung, och haffwer i sigh många små Stene, 20
 mest ther som små bekie äro, torkade vm som-
 maren, och then sanden twätta the som göra ther
 aff Bly medh trogh, och thett som bliffwer qwartt
 på botnenom, bära the i vgnen att bränna och
 smälta till bly. Jtem finnes och Bly i the Bergh 25
 som gull malm är saman blandatt medh Stenomen,
 och then bly malmen haffwer så swåra tungheett,
 170 som gull malmen, och the skilia gullitt | från Blyena
 i vgnenom, medh eldenom, Jtem i Cantabria, görs
 nogh swartt Bly, och aff thett vttags Sölff, och ey 30
 aff hwitt Bly. Jtem Swartt Bly kan ey lödhas saman
 vtan medh hwitt Bly och Olio, ey heller kan hwitt

Bly lödhas saman vtan medh Swartt, Jtem swartt
 Bly wärkas i tuenne motto, annett hwartt aff sine
 ådhro ensamptt, eller i Bergen medh Sölff malmenn
 och åtskijlies medh eldenom, och thett som först
 5 rinder i vgnenom, är theen, och thett ther näst
 rinder ähr Sölff, och thett som bliffwer åter i
 vgnenom, tage the lätandes ther thill en tridingh
 aff Malmenom, them samma och smälta then andra
 resona och bliffwer swartt Bly, Giutz smelltt Bly
 10 på papir, thå bränner thett ey papirett sönder,
 Indie landh haffwer huarken koper eller Bly, vtan
 the ther boo, byta thett till sigh för perlor och
 dyre Stene, Jtem i Britania, Hispanie och gallia
 landom, görs nogh Bly aff sandenom, som | ligger 171
 15 öffwerst på Jordene, Jtem Bly växer vm thett
 ligger mångå år orörtt, i wädrena Item Bly kar
 smälta ey i eldenom, så lenge the äro fulle medh
 watn Men legs ehn liten Steen, Spiker, eller Koper
 nagell på botnenom, i watnitt, tå brennes strax holl
 20 på botnen, Jtem Bly brennes till asko så tagh Bly
 skiffwor, och leggh them i ett Lerkar, och mellan
 hwario skiffwone Salltt, och Stötter Brennesteen, och
 klema offwan vppå ett tätt lock, och säties på
 elden att brännas, eller lägg Blydh i ehna bredha
 25 ler panno, och Brennesteen ther till medh sätian-
 des på elden rörandes ther i jemlige, tå thet är
 smelltt, och förware tigh well för rökenom, Sidan
 thett är i asko wäntt, twättes wäll offte medh
 regn watn, och stötz i mortarenom, och sigtes grantt.
 30 then asken är godh i mångehande läkedom, till
 gamble bölder, fylsko, såår, som ökijas eller rinne,
 och thill ende tarmen som vtgår,

172

Aff Thenn C. 15

Theen haffwer samme natur som Bly, aff hwilko
 förschriffwitt är, doglikwell är theenett hwitare
 och renare, ty thett är wärkatt aff renere Qweck-
 sölff, hwilkitt hardnatt ähr, och giortt skörtt, och 5
 medh hwadh malm theen smältes, thå bliffwer
 han skör, och oquemmer till att vtdriffwa med
 hambrom, ty han brister gerne, Jtem theen eller
 Bly tager ey rost på sigh, vtan göre ene andre
 orenligheett, aff sigh, ty the haffwe inge heta wäsko 10
 i sigh aff hwilko någer roster kan göres, Jtem the
 tuå malmerne giffwa ingen klingande liudh aff
 sigh, ty the ähro blöte och wäsko fulle, men Sölff,
 gull, koper, och Jern giffua klingande liudh aff
 sigh, och theenitt litedtt dumptt liudh och ty 15
 blande klokke giutare theen i malmen, att klockerne
 skolle få grofftt liudh, och ey för mykitt gälltt
 liudh, Jtem theenitt rutnar snarlige stöpt, och
 173 lagdtt vppå tack eller piper, i Jordene, och | Bly
 förökes tiockner och wexer i wädrena, och Jordene 20
 liggiandes lenge, ty theenitt är ganske lösliga sam-
 man blandatt thå thett wärkas, Men blydh är grofftt
 och dricker daglige i sigh wäsko, och så förökes wäx-
 andes Jtem i ängelandh görs hartt och klartt theen,
 och i britaniam och tyskom landom, görs blötare 25
 theen,

Aff Sölff. C 16

Sölff är aff qwecksölffuena wärkatt, hwilkitt
 war reent och klartt, och tesligis aff Brennestenenom

som war subtilige giorder, medh hietanom, och
 all öffuerflödigh wäska vttuingatt, och lekuell haff-
 wer thet iu i sigh någott aff Brennestenenom,
 huilken kennes luckta tå Sölffwett smeltes, tå lik-
 5 uell haffuer thet litett huitan aff quecksölffwena,
 och är stadigtt och harttt giffuandes klingande liudh
 aff sigh, ty naturen haffuer rensatt ifrån thett alla
 onda wäske, Jtem Sölff är i sin natur kalltt, ty
 thett är aff Quecksölffwer | kommitt, och ty thett 174
 10 haffwer i sigh subtiligitt watn, är thet gott leke-
 dom malitt medh kryddom, och enkannelige för
 hiertans skälffuo. Jtem Sölff finnes i Jordene blött
 som en gröter, wärkatt aff mykitt Quecksölffwer,
 Jtem stundom finnes Sölffuitt aff naturene wärkatt
 15 ståndandes rent, och klartt, som ehn studh, och
 stundom som annor rep liggiandes långtt i Jordene,
 ty ådrana aff aller malm går såsom hieten och
 dambitt eller sigh vtueger till i Jordene och
 Bergomen, Stundom är Sölffuit i Stenom blandatt,
 20 Jtem Brennestenen brenner gerne Sölffuitt, och
 andre malmer, vm han kastas på them tå the äro
 smelte, ty han haffuer skylskap medh them på
 naturenes wägne, Men annor tingh brenner han
 ey så än tå han kastes på trä eller Stener lugande.

25 Vtdrage Sölff aff Stenenom. C 17

Sidan stenen eller malmen är vptagin aff
 Bärgruff|wene, brännes på wende rosta, i tio 175
 elder, och släes Stenene sönder medh hambrom
 emellen huan elden så att huartt styckitt bliffuer
 30 litedtt som nytter, och ingen råmogheett är i then

Sten malmen och sidan bäres i vgnen, Men i Vngere
 landh pläga the mala then Sölffmalmen på Quarnom,
 för än the honum sätia i vgnen, Och sommer Sölff
 malmer tarffues ey att brännes i så många elder
 eller wände rostom Jtem vgnen skall så byggias, 5
 Achtes först Jordmånen Widh älfuene eller någer
 bäck rinnande i huilkom hiulitt kan byggies som
 bäljerne skall drage och iempte then becken leggies
 nider i Jordene en stor bredh hall, så skickatt, att
 watn sogh som i Jordene är, kan haffue sin gångh 10
 vnder henne, och offuan på hellene legges ehn
 grundh wall, och bygges så vgnen vp fyrekanter,
 haffwendes tuå alne breddh i botnenom, och vp-
 176 dragas | sidorna saman, så att han haffuer ey mehr
 öffuerst, vtan ena alin bredh. och högden skall ware 15
 tie alne, tre vngzssens sidor skole ware tiocke
 murede, och then fierde sidan som från weter, ey
 mykitt tiock, ty hon niderbrytes så offte vgnen
 skall förnyes inuertes i botnenom, och weggiomen,
 Botnen skall göres aff gran stött kool, och stötto 20
 salledede leer, Jtem thuenne hol skole ware på
 vgnenom. ett bak på vgnen ther bäljerne bläse, iu
 ena aln vp från botnenom, thett andra framman
 till ena halffua aln från botnenom, genom huilkitt
 holl slaggitt skall flyte vt altidh ståndandes öpet, 25
 och genom thett holitt stingis in ett långdtt Jern,
 pröffuandes vm botnen är fuller medh bly, tå
 stinges ther in ehn stoor Jern sleff och öses vtt
 blydh i ena runda grop, först vtdragandes slaggitt,
 och när som thett blydh kolner i gropene offuan 30
 Så lyfftes aff ett stycke effter annett, medh ett
 Jern, Sidan vgnen är worden kaller, redes inuertes

till på | botnenom, att smelta och blåsa annen 177
blästen, Och är malmen wäll godher och feter,
tå må Blydh tuå [resor?] vt össas huar tridie dagh.

Skelia Bly och Sölff. C. 18

5 Tagh aske som brändh är aff Benom, eller
aff brände wädre hornom stöttom, och sichtadom,
och först bygges ehn fyrakanter mur, höger vp
till knän, en famn haffuendes på breddene, och
mitt på then muren göres ehn täst aff the för-
10 schreffno askone, wätandes henderne och askone,
tryckiandes henne stadelige sammen, så att hon
står som ett stortt karma fat worden, Sidan lägg
ther på kool, och glöder att törka then tästen, Och
så legges ther vppå thett Blydh, som vttagitt war
15 aff Sten malmenom, och eldh glödhen ökes och
blässes medh handh bäljom, så att thet smelter,
sidan haff ett krokott Jernn på ett skafftt, och
medh thet rakes och skumes thet smelta blydh
sagtelige. sidan | legges ther opå små törr wedher, 178
20 att Brenna, och Blydh flyger somtt bortt medh
rökenom, och somtt tager tästen till sigh, och när
Sölffwit börjar till att huitna, och rörer sigh vp
och nider, ehna stundh, och när then rörilssen
wender åter, tā är Sölffwitt klartt,

25 Aff Koper. C 19.

Såssom tilförende är sagdt att alle malmer
wärkas aff qwechsölff och Brennesteen, så är och
Koperenn, Men thett hån bliffuer röder, och the

andre Malmerne huite, är thenne saken, ty qwech-
 sölfwit aff huilko han wärkas, är reent och gott,
 Dogliquell haffuer thett vtueres wäska i sigh, och
 Brennestenen är ey reen, huilken som blandas
 medh qwecksölffuena tå koperen wärkes, och han 5
 bränner thett Quechsölffuit och wäskorna, och så
 bliffuer malmen ther aff röder, och ey kunne the
 tuenne delerne fulbordelige i wärkningene saman
 179 föges, för oreenlighe|tene som the haffue, och ty
 giffuer koperen aff sigh mykitt Slagh, och sinder 10
 och minskes i eldenom, och ther aff renses, och
 synes siden skine som gull, Men aff then koparen,
 som feller mykitt hamer skäll som fiskia fiell, han
 är onder haffuendes mykitt aff Jordene, som brändh
 är, och illa wärkatt, Sådane är ey then koperen som 15
 görs i tyske landom på goslere bärgh, skinandes
 sommom stadom som gull, och ty är troendes att
 brännestenen är i the Bergena blandader medh
 arsenico. huilkitt malmen bränner och wärkar ful-
 bordelige, Nu förstå wij att koper är ehn malm 20
 som haffuer förmykitt Qwechsölff blandatt medh
 brännande Brennesteen, aff huilkom han är worden
 rödher, Jtem arsenicum brännes thet till kalk, tå
 bliffuer thet suartt som förr war rött, Sidan vp-
 höyes thet medh hielmenom tå bliffuer thett huitt, 25
 som sniö, och må thet offta vphöyes, att thett
 180 bliffuer alstingis huitt, | och tå bliffuer thet huast
 och starck, ingångendes i koperen och gör honum
 mykitt skinande, Men står han mykitt lenge i
 eldenom, tå flyger arsenicum bortt, och koperen 30
 får åter igen sin egin litt mörkan, Jtem the som
 mykitt arbete koper, i kolne och paris göra aff

honum messingh således Först stöte the stenen
som kalles Calamita thett är then som drager
Jernitt, och the pulueres, aff stenenom, blande
the i koperen, tå han är smelter, lätandes stå i
5 eldenom, så lenge then stenen är bortt bränder,
och tå bliffwer koperen som gull, Men oppå thett
han skall warde liussere i blanckningene, blanda
the ther i någett litedtt theen, och så är thet tå
messingh som för war koper, Och aff the theneno
10 warder messingen skörare och hårdare till att vt-
driffua än koperen war, Men till att göra then
messingen gull litt, binda the mestermennerna, så
att han bliffuer lenge i eldenom, medh koperenom,
och ther till stöte the glas | grant som miöll, och 181
15 tå koperen är smelter, och stenen Calamita bland-
ader i honum, tå kaste the thett stötte glassitt
ther offuan vppå, och thet smelter och flyter
offuan vppå koperenom som ehn olie eller fetme,
och haller stenen i koperenom, att han ey kan
20 flyge bortt, och medh honum rensas koperen så
och bliffuer skinande som gull, vm sider flyger
glassitt bortt, och så stenen tesligis och messingen
bliffwer klar, Somme mestere mene wiliandes thet
göra yppere, klartt smelta så koperen medh stenom,
25 och glassitt kaste the på många reessor, och före
thennitt blanda the i then messingen Sölff, och
månge tro att thett är klartt gull, så bliffuer thett
skinachtigtt än tå thett är ey annett ähn messingh
giorder aff koper, Jtem hermes skriffuer, vm tucia
30 huit eller rödh stött som miöll blandas i smeltan
koper, tå wändes han i gull litt skinande, ty tucia
bränner bortt aff koperenom Jordzligheten, och

öffuerflödigen wäska som är i honum, Tå lijkuell
 182 flyger tucia | bortt vm hon ständer lenge i eldenom
 medh koperenom vm ther är ey någett som henne
 hålder, och koperen får åter sin egin litt igen,
 Jtem stänkes koper skiffuor medh saltt och ätikio, 5
 eller pilta piss, och liggia någre dager, tå går
 etikian in i koperen, och vtdrager på ` koperen
 gröne fergo, Jtem leggies koper skiffuor på thett
 träskett, aff huilko wijn är vttrycktt tå wexer på
 koperen fager grön fergo, och blandes medh fagro 10
 gröne fergone, auripigmentum, tå bliffuer ther aff
 mörkgrön liter, Jtem koper bliffuer lenge blancker,
 vm han warder smorder medh olio, Jtem aff kopar-
 enom görs mykin läkedom, och enkannelige till
 gamull såår, och bölder, i thesso motto, I hytto 15
 vgnenom, ther lågen aff malmenom och eldenom
 leker på Stenena, och vngzbräddena fastnar ehn
 huit aska. och stundom är hon gooll, stundom leen
 som miöll, och stundom hardh och kalles pumex
 cadmia cerusa eller crusta, the samme cadmia 20
 sankes i koper hytto, vgnen, och sidan brännes i
 183 ehne leerkruko | på glöden, och släckes i wijn, och
 sidan stötes i ehnem mortare, grantt som miöll,
 tuås reent och törkes och sicktes, Sidan brän-
 nes åter som förr, och kastes i reent watn, Stötis 25
 tuås och törkes, och så werkes till thes thett bliff-
 uer huitt som sniö, the cadmia är godh i läkedom,
 hon törker såår och läker, stämmer wäska som
 rinder, ränsar ögon, läker skorl, kommer till att
 spy vm thett warder ätitt medh honigh Och ther 30
 medh reensas sårblindh ögon, blandandes medh
 miölk, Jtem aff koper görs ehn anner läkedom

som kalles erugo, och är ehn grön roster, Tagh
 hamerskäll aff koper, och stötes grant i ehnom
 mortar, och tuås siden många reessor, medh watn
 och törkis och stötis sidan stänkis medh ätikio,
 5 och så stånde någre dager, och röres offta i thett,
 och tå thett är törkatt, stötes åter grant som miöll,
 och sightes och gömes reenlige thett är erugo,
 Annerledes görs erugo så, files messingh eller
 koper granner, och then filspånen deggis medh
 10 ätikio, och stånde så i tio dager rörendes ther i 184
 offte, och sidan stötes och däggis medh ätikio och
 han warder grön, Jtem annerledes görs erugo,
 Tagh koper skiffuor, och hengh them i en så eller
 tynne, ey så att skiffuorne råkie ätikiana, och täppes
 15 tätt offuan, och effter tio dager skrapes aff skiffuorne
 grön erugo, och hengh åter skiffuorne nider i
 tynnone Somblige kalle thett koperens blomster,
 Sidan legg thett blomsterett i ehne lerpanno, brän-
 nandes på hetan eldh stötes och tuås medh watn,
 20 offta, thett är gott till att läkia fistulam i nāsune,
 öronen, munnennom, ströendes thett på som annett
 miöll, Jtem giffs ther aff medh tuå dracine ysten
 wasle, them som haffue watn sott, thett hielper
 wäll, Jtem thet är gott them som haffue rinnande
 25 ögon, vm thett är wäll bränt och tuagitt, Men
 obrentt och otuagitt, lätes i ögon som haffue hinno
 öffuan wäxste, och thett åter hinnene aff tempereres
 thett medh wax och olio. tå läker thet såår i lepp-
 omen, och bölder, röres thett sammen medh grann
 30 Qwado, tå läker thett gamull såår, och många
 | många andre läkedomer göres ther aff 185

Vtdrage Koper aff Stenenom, C. 20.

Brytes först koper malmen vp aff Bårgomen
 som äro store stene, och slåes sedan sönder medh
 store hambrer, och leggis sidan på skickeligen
 wedh, andre flona aff wedenom, och andre aff Sten- 5
 malmenom, och brännes så en godan eldh, och
 thett kalles kållaroste på Swensko, Sidan slåes then
 malmen smärre, så att inthe stycke aff honum är
 så stortt som ett hönsse eggh och tå eldas först
 vgnen ganske wäll ehna natt och ehn dagh lagder 10
 fuller medh kooll, och så legz malmen offuan i
 vgnen, andre flodene aff kolene och andre aff sten
 malmen, och så idkas thet jemlige att vgnen
 bliffuer altid fuller, Men sommom stadom pläge
 Bergzmennerne male Sten malmen grannen på ehne 15
 Qwarn, sidan han är brender i kollarostanom, och
 thett görs i Vngera landh, Jtem tå Stenmalmen
 186 brännes lagder på kooll eldh, gör | han aff sigh
 skinande och huitan loga, tå är thet Sölff malmer,
 giffuer han brunblån låga, tå är thet koper malmer, 20
 Jtem vgnen bygges så, Ahtes först tilfelle på
 Jordhmonnenom, Widh strömen i huilkom hiulett
 skall byggias, ther bälierne skall drage, legges först
 ehn stor bred hall, så att vm Watnn kommer åt
 thet kan rinne vnder hellene, anners drager hieten 25
 i vgnen watnitt till sigh, och släcker wirkitt, att
 thett kan ey flyte, Och görs vgnen fyrekanter,
 haffuendes i botnenom innan wäggierne tuå alne
 breddh och öffuerst innan wäggierne ena alin, och
 ypen offuan och jemlige samen dragin, från botnen- 30

om, till öffuersta haffuendes fem alne högd, huil-
 kens högdh, helfftene skall ware nidre i Jordene,
 och then andre halffparten offuan Jordene, Tre
 vngssens sidor skole muras medh store stener, som
 5 är högre och wenstre, och back sidan Men then
 sidan som frammen är, mures ey tiöck ty hon är
 senest murende, och skall offte niderbry|tes och 187
 ypnas tå vgnen skall förnyes, Jtem botnen åt
 vgnenom göres på hellene, och vppå en stadogan
 10 grundwall, således stötes koll gran och sigtes, och
 stötes leer törtt och sigtes genum ett såldh, och
 aff them salledede kålomen, tages tre dela och fierde
 deelen aff lerena sållada blandandes wäll samen
 och släes watn på att thett bliffuer deuitt, och ey
 15 mykitt wåått, Sidan bäres i vgnen och stötes först
 att thett bliffuer hartt tryckes thett starkelige på
 botnen inuertes i vgnenom så tiöcktt att thett är
 ey alins tiöcktt alstingis tätt sammen, Sidan haffues
 strax en krokoter kniffwer och medh honum skäres
 20 vt mitt i vgnenom ena alin diuppt nider slätt, och
 thett som vtskäres legges strax vm kringh kupone
 ther kupan och vgnens wäggie mötes, klemandes
 och strykandes alltt wäll tätt och slätt och starke-
 lige, och jempt görandes kupona och wäggierne,
 25 så att inthett kan ther fastna vtan nider flyta i
 kupone, Och så göres wäggierne | släte vp medh 188
 enfålt lär, wäll ält, strykandes medh handomen,
 Och så skall then kupan tilredas huarie reesso på
 nytt, tå som skall bläses, och thett skeer ehne
 30 reesse vm wekone, Och tå som bläses tarffues
 stundom instinga ett Jern tre alne longt satt på
 ett skafftt, som är fyre alne longtt, ransakandes

genum thett hollitt, som framman till är, vm någett
 haffuer sigh fäst i vgnen, widh wäggierne, ty fäster
 slaggitt sigh wider them, tå kan ey wirkitt driffua
 nider i vgnen och smelta, vtan thett lossas warlige
 så att wäggierne ey förmykett sarges, och bliffua 5
 oiemne, Jtem try holl skole ware på vgnen, thett
 första skall ware back på honum, mitt på hans
 högdh från botnenom, och i thett holitt inmures
 en forme aff Jern genum huilke bäljerne skole
 blässe, Thett andre holit skall ware frammen till 10
 nider widh Jordene, genum huilkitt slaggitt skall
 jemlige vtflyte, och egenum thett holitt stingis in
 189 ett långtt Jern, nider till botnen | Och tå thett
 dragis vt, sitter koperen vm Jernitt, och ther medh
 vnderståndes, vm liten eller mykin koper är i 15
 kupone, till att läta vt, Och medh thet samme
 Jernitt ransakes vp i vgnen vm någett är fastnatt
 wider wäggierne, lossandes thett, Tridie holit skall
 ware widh wänstre sidone niderst, så att thett
 suarer rätt in mott niderste botnen, i kupone, 20
 och genum thett skall koperen lätas rinna vt, Och
 ty göres vtan före thett holitt en graff i Jordene,
 bred och wäl tilredh för skerstenenom medh
 grannom sandh, Och före koparenom medh för-
 skreffno stybbe och leer blandatt, starck, törr, och 25
 hardh att koperen löper icke i Jordene, ty i henne
 vtläts först skerstenen, Sidan koperen, Och thett
 holitt skall ware en alin neder mer ehn thett
 andre holitt, genum huilkitt slaggitt vt flyter,
 Thett tridie holitt vpsläes medh ett långtt Jern, 30
 driffuandes thett in medh ehne store Jern klubbo,
 och strax Jernitt drages vt rinder koperen effter,

| vt aff kupone nider i graffuene, Och så lenge 190
 thett rinder som rött är, låte the rinne thy thett
 är koper, Och tå thett börrier rinne så blackott
 eller blecktt, täppes holit åter medh wecktt leer,
 5 satt på en stånge ende, ty thett är slaggt tå rinder,
 Och så är görandes och merkiandes både tå koperen
 och skärstenen lätz vt rinne, och tå skär stenen är
 aller vtlupen och vtrunnen, och starknett och
 sualeder, tå lyfftes medh Jernen en skorpa effter
 10 andre skorpone, bortt öffuer ehne side leggiandes,
 ty then skärstenen är tå bättre sönderslå och bränna
 i wändarostanom, Sidan skall göres och mures rum
 knäs höger mur en famn emellen huar muren,
 många åt radh, och mellen the murene leggis
 15 weder, och then sker stenen på weden, annor flon
 aff skärstenenom, och anner aff wedhen, Och så
 brännes ther then skärstenen i viij eller flere eller
 färre elder effter thett som tarffues, till thess han
 börriar lode samen, ty thett är tekn att han är
 20 nogh brändh i rostanom, Och tå san|kes then 191
 skärstenen, och slåes sönder små som nytter medh
 hambrom, och bäres så i vgner som är wäll heter
 worden, ehn heelen dagh tilförende, och fuller
 medh eldglödh, Och så blässes medh bäljerne jem-
 25 lige, och ä som wärkitt siunker i vgnerom, tå
 legges annet fatet titt medh kool och annet aff
 skärsteen i vgner, så att han är jemlige fuller,
 och slaggt drages vt genum sitt holl, och bäres
 bortt, och ransake medh Jernena, när kupan är
 30 full medh koper att han ey flyter vt medh slaggena,
 Och tå wari graffuen som är iemsides widh tredie
 niderste holitt, giordtt till aff samme stybbe och

leer, som kupan i vgnenom giordes, och het giordh
 medh eldh glöder en helan dagh och natt, och tå
 släes holit vp medh ehno huasso longa Jern, medh
 en stor hammer, och strax Jernitt tags vt, rinder
 koperen vt i then tilredde graffuene och tå slaggitt 5
 kommer är thett blecktt, täppes holitt medh leer,
 som förskriffwit är, och willtt tu skiffta then koperen
 192 i små stycke tå | lyfftt stycke effter stycke bortt,
 effter som han starckner, medh Jernom, Jtem är
 och en ierntiuffua haffuendes till att lyffta och 10
 bäre slaggitt bortt medh henne, Jtem bäckierne
 skole ware store, och the drages medh hiuleno
 och watnitt och sommom stadom haffues tuå vgnar,
 huar thera på sina sidone widh axulen, som watn
 hiulitt är vppå och huar vgnen haffuer tuå bälger, 15
 the bälgerne som äro öffuermere mott strömmenom,
 tryckes nider och wippäs åter vp medh stenom,
 och the Bälgerne nidermere äre widh strömen,
 tryckes vp och sielffue falle nider, Men i Swerige
 plägas ey mera än ehn vgn i huarie hytte haffues, 20
 Jtem haffues och en stor trähamer, som böster
 kolen små, och han skickes så, att han lyfftes
 medh axulens vmgång, och sielffuer faller på kolen
 som vnder honum läggies, och han wari wäll breder,

Aff Järnn C. 21

25

Järn är semst eblandh allen malm, tå likuell
 kan meniskian aller uärst ware vtan Jern, ty alle
 193 ämbe|te, alle konster, brukas medh Jern, Jtem
 Järnn wärkas aff orena Jordzlige qwechsölffue, och
 aff androm brännesten, och ty rostas thett och är 30

skititt, och haffwer thett i sigh en fetan brännesten,
 och ty tager thett till sigh fett tingh som är tiära,
 och talgh, så att giutz på thett sidan theen, tå
 tager thett thenitt till sigh, och bliffwer skörtt aff
 5 thett, så att thett kan ey sidan smidas, Jtem then
 deelen som i Jernene är aff Jordene, han är mykitt
 bränder, och ty giffuer thett mykitt sinder aff sigh
 och hamerskäll, och ty kan thett ey smelta och
 rinna som annor malmer, vtan glödgas, ty Jorden
 10 i thett är förtörkatt, och brändh, Och thett Quech-
 sölfuitt som är i Jernmalmenom, bliffuer ey lenge
 quart i eldenom, vtan flyger snarlige bortt, Jtem
 ty Järnitt är mykitt törtt och bränt, haffuer thett
 krafft till att styrkie magen, och niurene i menisk-
 15 ione, vm hon dricker win eller watn, i huilkom
 glödghad Jern är släcktt i, Jtem ståål är then
 subtiligeste | delen som är aff Jernena i eldenom, 194
 huilkitt bliffuer hardere och tättere, och huitare,
 ty Jordenes deel är ther i mindre, Och smeder
 20 haffue mångehande konster och watn till att hårda
 Jern i till måtto, Ty tå glödghad Jern kommer i
 watnitt, flyr hietan vndan watnena in i Järnitt, och
 bränner then wäskan som naturligen är i iernena,
 och så bliffuer thett hardere mehr och mehr, Jtem
 25 tagh salltt som kalles armaniacum stötandes sam-
 man osläkten kalk, och rör saman medh kalltt
 watn, som ehn wällingh, och ther i släck iärnen
 hårdendes them, Jtem annerledes härdes iärn,
 Tagh tridie deelen ställ medh iärn, smidandes
 30 huadh ambudh tigh täckes, Sidan tagh bocka blodh,
 fröder, och meta marka och yrtena rätttyckio stöt-
 andes saman i ehnom mortare och sidan törka thett

i vgnenom, görandes ther puluer aff och ther i
 temperere glödgade iärnen och bliffua hardh Item
 annerledes Tagh yrtena. rafam Stött och krame aff
 195 henne soppen, och stött metemarka, | Och tages
 wäskan aff them, och blandes saman like mykitt 5
 aff huario the wäskone och ther i släckes och
 härdes ägg iern, tuå eller tre resor, och bliffuer
 alstingis hård iärn, Jtem är iärnitt glödgatt wäll,
 och så ligger sidan och kaldnar, och inthett släes
 medh hambromen, tå bliffuer thett förderffuett, och 10
 blött som bly, Jtem ey är iärnitt qwämmt till att
 slå eller släggies tå thett är glödgedt rött, vtan
 thett är glödgatt huitt i eldenom, Jtem smeltes
 samen alun och ätikia och strykes på blancktt Jern
 heett, och thett bliffuer skinande som thett wore 15
 koper, Jtem medh gipso, cerusa och blöta tiäru
 beuares Jern ifrån råst, Jtem råst samkader aff
 gamblo iärn är goder i läkedom ty han binder,
 stämmer, och törker, han fäster hår som faller aff,
 han läker skabb och blemor i ansigtena, och skabb 20
 annerstädes på kroppenom blandader medh wax
 och olio, och medh ätikio blandatt läker then onda
 196 elden, Jtem han stämmer Quinno | siuko lagder i vll
 ther mot, Teslikis doger råsten till ny såår, tuagin
 i win, och saman rörder medh mirram smeltt och 25
 lagder i såritt, Jtem han lener fot ol smorder ther
 opå, Jtem roster aff iärn stämmer blodh, enkanne-
 lige tå såritt är giörtt medh iärn, Jtem fistulam
 och lichtorna äter han vt, och the samme dygdene
 haffwer hamner skäll, aff iärnena som rosten haffuer 30
 och males granner, och göres ett plåster så, Tagh
 litedtt blått leer, som en nott, sex drachmas ham-

mer skäll aff koper, och sex aff iärnens hamerskäll
 och sex drachmas aff wax, och litedh olio, wärkes
 och röres samen, på eldenom, och legges på såår
 till att renssa them, Månge andre läkedomer göres
 5 aff iärn, huilka iagh ey her kan schriffue, Jtem
 mångehande finnes iärn malm, Sombliger giffuer
 aff sigh blött iärn som annett bly, somblige för-
 mykit skörtt iärn, Somtt rostas ganske mykitt,
 Sommer iärn malmer tags vp aff Siö botnenom,
 10 eller mosom och kärrom, | Sombliger aff hardom 197
 Stenbergom, och ehn malmer tracteres ey så i
 vgnenom eller eldenom, som then andre på Nore-
 bergh, getzbärgh, lindes bärgh, skinsäckkia bärgh,
 huar the göre yffteligitt iärn, ther haffue the store
 15 runde vgna viij alne diupe, och bäre i vgnen
 malmen sönderslagnan medh hambrom sådan som
 han tags aff bärgena, och när nogh är blässitt,
 låte the smelterne vt förste reessen rinna thett
 som kalles skärsten i ehne graff, lyfftandes honum
 20 aff graffuene skorpo effter skorpo, effter som han
 sualet till, och haffwer then masugnen try holl
 såssom koper vgnen haffwer Sidan slå the then
 skärstenen i stycke och i smiddione legge stycke
 effter stycke i elden bläsandes medh hand bälom,
 25 och tå bliffuer ther aff iärn, och thett hugga
 the i osmundz små stycke, och tå osmunnen är
 huggen, ligger åter i äsione och elden stålitt, som
 är runnitt aff, och skelltt sigh ifrån iärnena, Jtem
 såssom skelfångh är i watnomen, till att hårda
 30 ägg iärn, | Så är och till att bryna ägg iärn huass, 198
 och brynestenen smörjes medh olio, vm äggen skall
 warde godh, och tyn iärn härdes i olio släckkiandes

them, tå bliffue the ey skör, eller briste, Item, iärnbärgz ådrer äro bredast ther the finnes, och gerne i högom bärgom, såsom är i tadu bärgh, sönnan Jöneköpingh, än tå thett inthett nu brukas,

Tingh als i mällenn C. 22.

5

Här till är nu skriffuitt vm allehande malmer, och theres natur, och framdeles är skriffuendes vm the tingh som haffue sigh als emellen malmer, och stener, ty the äro huarken malmer eller stene, vtan haffue natur både aff stenom och malmom, 10 och haffue någre sådane egeligheter, att the ey kunne smelte, och rinna, Malmerners egelighet är smelta och rinna i eldenom, ty Stenerne äro törr tingh, och malmerne wåt, Stenene aff Jordene, Malmerne aff watnena, Men the tingh som äro als 15 199 emellen, haffue både | aff Stenerners torhet och malmerners wäsko, och inthett there fulbordelige, såssom marchasita smelter ey i elden som malm, och likuell haffuer liten och wichtighetene som thett våre malmer, Item alun thett småles som 20 then tå thett stötes, och likuell haffwer sin warilsse aff watn, och tå som naturenn wärkar sådan tingh, som äro så als emellen, är någon brist i wäskone, Quechsölffuena, och brännestenenom aff huilkom tingitt skulle wärkas, och ty fulbordade naturen 25 aff ämpnena thett hon fulmechtade fulkomna, Och the mästermän som wilia wända en malm i en annor malm, skole thett göre medh the tingh som äro als imellan, ty the äro som ett medell ther thill, huilke äro och siu, som malmerne äro siu, 30

och kalles så salltt alun, Arsenicum, marchasita, nitrum victril, och chrisocolla.

Aff Salltt. C. 23.

Saltt är huarken Steen eller malmer, vtan
 5 haffwer | sin warilsse als emellen the tuänne, och 200
 thett wärkas medh hietanom aff watnena, som
 haffwer i sigh groffua iordlighett, och ty smelter
 thett i watnena eller rå wäder, och allehande salltt
 thett annett huartt görs medh konst, eller wärkas
 10 aff naturenes värma och Solenes hieta, Här i wal-
 landh mongom stadom haffwer folkitt skickatt och
 giortt Jordene släta widh haffuitt, och planeratt
 medh leer, och ther lethe the vm hete Sommeren
 haffs watnitt löpa in vppå at stå, och thett wärkar
 15 Solenes hita i Salltt, Så häffue the thett samman i
 stora högar, som andre store ladur låtandes thett
 stå ther tu år eller länger, till thess the sälia thett,
 eller förett thädan, Så törlade Solenes hita en siö
 allan i salltt, widh staden Tarentum, och en i Cicilia
 20 landh, och flere städes tesligis i haffz strandene gör
 solen mykitt Salltt, Item widh staden Memphim, i
 Cypri landh, äro elffuer som rinne och Solen wänder
 thett watnitt i Salltt, så att thet | Saltidh står offuan 201
 på älfuene som en ijs, och watnitt rinner vnder,
 25 Tesligis och i armenie landh, och widh Bärge
 Caspie, Item i africa äro kärr som göre aff sigh
 salltt, Item i vngere landh, och i pålandh, och i
 indie landh, äro salltt bärgh aff huilko the hugge
 store stycker, som the hugge anner Steen bärgh,
 30 och före thett vm landen att sälie, och konungerne

haffue ther aff mere ranto, än thett wore Sölff-
 bergh eller gulbergh, Jtem i tartara rijke äro högh
 och stoor saltbärgh och ther wore nogh spisa alle
 werldene medh salltt, Item konungen i tartara
 landh haffwer vpbyrdh i sin årlige skatt aff Salltt 5
 som görs i enom Stadh som heter Qwinsai tusande
 och sexhundrede tusande ducater gull, Item i
 Cappadotia landh graffs thett vp aff Jordene i
 storom styckiom Jtem i enom stadh som heter
 Charsis i arabia byggia the huss aff salltt stena, 10
 Item i Hispanie rijke hugge the salltt stenena aff
 202 Bergomen, så stora som them täckis | och äro liusse
 som glass att see igenum, Jtem i ett rijke heter
 Cathai, heffue the sanden sammen, i stora högar,
 och bära ther mykitt watn vppå, Och sedan samka 15
 thet watnitt som rinder vt vndan sandh högenom,
 och ther aff siudha the salltt, Jtem sommom stadom
 brännes icke trä och aff askone dijsillera, och siuda
 salltt ther som the haffue ey annett salltt, Jtem som-
 mom stadom siudz Salltt aff rörhwas och Saff, Jtem i 20
 capadocia landh görs golltt salltt, Jtem i mångom
 landom görs och siudz saltt aff haffs watnena, Jtem
 i frankarijke äro brunner och källor, aff huilkom
 ther siudz salltt, och tesligis mångom stadom i
 tyskom landom, Tre städes i hildensim biskops 25
 döme i kanner, i Stadzfårtt, och i askersleu, Item
 tuem stadom i Magdeborgh, i grotze salte, och i
 Hallen, Jtem här nämst Swärige widh lybko i
 stadenom Lynaborgh Så haffuer gudh och naturen
 begåffuett all landh och rijke medh Salltt, huilkitt 30
 203 långt wåre aff skriffue, | Och ty är troende att så
 wäll haffuer Gudh begåffuet Swerige medh Sallt

källor, Men inbyggierne och almogen är så få-
 kunnoger, att the ey kunne vpläte ögonen till att
 leta them vp än till thenne dagen Huarföre råder
 iagh, och maner alle rijkssens inbyggiere, att the
 5 ähnnu wake vp och lete, ransakendes till att finne
 Saltkällor, Och enkanneligitt täckn äro thesse, Huar
 saltkällor skole finnes, att ther vpå iordene will
 inthett gräss wäxe, Och ther som fåä, oxer eller
 köör äta iordene, Ter graffues diupt nider till
 10 watnitt, och siude thett lenge, Så är letandes idke-
 lige, ty the äta ey Jordene, vtan ther hon är salltt,
 Jtem i Lynaborgh ther nhu siudz salt, war en skarn
 putz, i huilkom Suin plägade vm sommeren söle sigh
 i hietanom, och tå the heem kommo wore törkat i
 15 Solene, effter the hade sölat sigh, Och så wore the
 suinen huit, som för wore suart, ty aff Solenes
 heta war | wäskan på hårit wändh i huit Salltt, 204
 sidan ransakede the huar the haffde sigh sölatt,
 och funno att ther war sallt watn, aff huilko
 20 oseyeligitt gagn och nytto är kommitt, och siudes
 ther så saltt,

Siuda Saltt C 24.

J Lynaborgh haffue the salt pannor tiocka aff
 Bly eij spanne diupe, fyrahörnota och brede på
 25 botnenom och ther i winda the watnitt vp aff
 brunnene, och siude thett medh starkom eldh,
 rörandes ther i, och dragendes saltit som görs på
 botnenom vp lätandes thett törkas, och åter late
 mehre watn i pannone, Och ther skiffte the thet
 30 watnitt huarium sin deel medh mälningh, Jtem i
 Norige siuda the salt i Jern pannor, fyrakanta,

huilka eij äro diupere, än sex tuerfinger, och halff
 annen fagn bredh, och två famne longh, the pannen
 står på tua murer, som gå vnder huarie pannen
 sido på lengdene, och weden och stockerne instingis
 205 vnder pannene, widh både | änderne, Sidan görs en 5
 bryggia longtt vtt i haffuitt ther som wäl är diuppt,
 och ther säties nider til botnen en pump, ty watn-
 itt är saltere widh botnen ehn vppe på och så
 pumpe the watnitt ther vp i ehne ränno som löper
 in i pannona, eller någett kaar, aff huilko the 10
 lotha thett watnitt i pannona, och så haffuendes
 iämlige eldh vnder, siudandes och rörendes ther i
 medh iärn skofflar, och tå saltit är giortt össe the
 thett aff pannone, och åter fyller henne medh watn
 till att siude mer sammeledes Jtem the som boo 15
 i Jutlandh, widh strandene och haffuitt tage gräs
 som driffuer till landett medh strömmen och kalles
 tångh och häffue thett sammen och bränne, sidan
 tage the asken aff then tångeno[m], lätandes henne
 i ena tynno, och slå först reent watn på henne. 20
 lakendes lut ther aff, och then luten siuda the i
 store leerkar, och warder gott salltt, Och effter
 som saltid warder giortt, tå thett siuder, össe the
 thett vp medh ene sleff, och törke thett, och widh
 the lerkaren i huilko the siuda loder saltit så widh 25
 vm sidan, att sleffuen gånger inthett in, Sidan slå
 206 the thett karit sönder, | Och göme saltit, Jtem i
 enom stadh som heter Memphis i greska landh,
 siudz röt saltt aff sådan dy som i Suerige kalla
 rödhka, Men huar är then i Suerige som någon 30
 tidh frestade att siuda rödko huadh ther aff kunne
 warda, Jtem salt haffuer store kraffter och dygder

i läkedom, Och är haffuandes heta natur, och törkar kroppen, förmenar att rutna thett som saltes, Thet hielper till att smälta malmer, kastadh på them i eldenom Thet är ey nyttogt magenom, vtan till
5 att göra matha losta, Jtem salltt medh yrtene origanus är gott mot ormstingh, och then som stungen är aff scorpioner, och tå blandes thet medh linolio, och ätikia bindandes på stingitt, och tesligis then som stungen är aff getingom, Jtem
10 salltt medh oxa talgh doger läggie på barne kop- per, blemor, bölder, och vårtor, Jtem salt medh lika wicht mirram och honigh blandatt, är gott them som haffue blodrossa ögon aff huggom fångitt, leggiande wider, Jtem salt bindes i ehn linnen
15 klut, och tugges aff then som haffuer ondt eller bölder i munnenom, och tungone, Item huilken som fastande håller salltt vnder sine tungo, till- thess | thett smälter, hans tänder ätes ey aff mark 207 och ey wanskas, Jtem salt i enom possa, döpes i
20 warmppt watn och leggies på the ssenor som wärckia, och wärckiandes länder, Jtem salt miöl, honugh och olio stötes sammen, och bindes på fothol som kalles podagra och inthett är ther till bätre, Men her inskriffwe alle läkedomer som göres aff salt,
25 våre altförmykitt langt, Jtem salt är mongehande aff eno salt som kalles sal alcali är schriffuit i bokene alchimie konst, och huru thett pläger göres, Item sal armaniacus, sal napticus, sal gemme och sal nitri aff huilko iagh ey will här skriffue, Jtem
30 saltpetter till byssor skall så göres, Tagh gamble fåre dyngio eller then iorden ther meniskior haffue lenge pissett eller thett som är lenge trampatt i

källarom, och thett bär i ett stortt bryggio kar, lätandes watn ther vppå, och stadelige rör ther i medh enom stake, lätandes thett så stånda och göres ene weku, Sidan tappe thett watnitt aff, så att iorden bliffuer widh botnen i karena, sidan 5 siudh thet watnit i enom storom bryggia kätill
 208 | länge och stärkeelige, Ter näst lät thett watnit i trogh mång, sätandes them till att swales, och tå kommer i them som anner ijs, när thett är swalatt, honom samke sammen och göm, ther törtt är, ty 10 thett är Saltpetter, till byssor, och tiener till mångehande andre gärningar, hwilke alle bönder i Swerige skole göre sielffue, och giffue i skaatt till rijckssens wärn och beskermilsse.

Aff Alun. C 25.

15

Alun är wärkatt aff groffue iordh och wäske, huilke wære ämpne till Qwechsölff, och naturen ey förmechtade wände the ämpnen i Qwechsölff, och är så samen löpnett medh ene krafft, som thett haffuer aff brännestenenom, och rättelige säyendes, 20 tå må thett kalles iordenes sälta, och alun finnes mångestädes och mångehande i wärldene, i Cypri landh finnes thet suartt och huitt, och kalles therföre alun a lumine. giffuandes alle liter liuss, och inthet kläde kan letas vtan alun, Sommom stadom 25 wärkar Solen thett, törkandes wäskone som suettes aff iordene, och folkitt sankar thett, och i hispania,
 209 egipto, | armenia, macedonia, ponto, africa, sardinia, melolippara, och strangile öijom och landom finnes thett nogh, och i hållandh, sommom stadom finnes 30

thett blött och huitt som enn miölk. i iordene, och
 tå thett gnidz medh handene, giffuer thett en wärme
 aff segh, och haffuer ingen sandh i sigh, sompt är
 bleckt och skarpt tage vpå, och thett är så gott
 5 som andre, Ten blöte alunen haffuer krafft till
 att äte, göre hart och saman binda, blandes thett
 medh honigh thet läker bölder i munnenom, koppor
 och klåde, och then läkedom en skall göres i ba-
 stugune, medh tuå dele hånigh, och tridie delen
 10 alun, Tedh tagz och medh pilulas för klåde och
 siuchdom som kommer i tarmerne, och thå någer
 pissar blodh, Tedh doger och före skabb medh
 tuål, Item annatt alun är hart och görs aff Steen-
 bärghom, sådant bärgh är vpfunnit widh Room i
 15 minom liffs thima, aff huilko osäyelige rikedomer
 wärffues, Ty mångk skep årlige lades medh alun
 och föres vmkringh wärldene, Aff huilko bergh
 augustinus emsamber gaff påffuenom huart åår
 nio och tiugu tusende ducater gull, för thett han
 20 måtte | thett bruke. Iagh for till thett bärghitt 210
 enkannelige att see och läre huru thett alunit görs
 ther aff Bergeno hoppandes att i Sverige motte
 finnes sådan bärgh till alun, görendes såssom her
 effter skriffues.

25

Göra Alun. C 26

Bärghitt aff huilko alunit görs är huiteer steen,
 och gool iblandh, och än sommer brun, Sommom
 stadom är Steen bärghitt hart till att bryta, och
 sommom är thett skört och blöt bryte, Ey är
 30 Stenen mykit tung och ey mykitt lätt, ey

41—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

heller skinande eller fager till synena, vtan som
 ehn gamull sönderbrutin oster som våre både gool
 och huter, ther effter giffuer iagh licknilsse till
 att känne stenen, Ten stenen sätie the Bergz
 mennene i en vgn viij alner diupen mureder som 5
 en kalk vgn i Sverige, och giffua starkan eldh
 vnder i ena natt och en dagh, eller vm så tarffues
 bränne then Stenen, Sidan vgnen är kalneder bäre
 the stenene vt på iämpna Iordene, läggiandes i
 höger och iordh vmkringh, så att watnit rinder 10
 ey bortt, huilkit ther skal iemblige bäres och öses
 211 vppå, och stenene lossas sönder | vm the få nogh
 aff watnena, och så liggie the som anner kalker,
 någre sex wekor och sualas, och bliffuer blöter
 tage vpå medh fingromen, finnas thå någre stena 15
 harde ther iblandh, kastes bortt ty the äro ey
 nogh brände, eller äro ey aff then stenen som
 tiener till the gärningene, Sidan haffues en stor
 och starker koper kätill eller panne, sex alne
 breder, eller mindre, murader stadelige i vgnen, 20
 så att tuå spanner aff honum är offuan iordene,
 och then andre deelen nidre i vgnenom, som är
 wäl lageder att ingen rök kommer vp till kätilen,
 och göres vgnen så vnder kätilen, att weden legz
 när kätilenom på ett hualff eller hualff boga mellen 25
 huilken asken som brännes aff weden, kan nider-
 falle och rakes vt, Sidan bäres kätilen fuller medh
 them brända stenenom och watn, Men större och
 mere delen wari aff watnena, rörandes och bland-
 andes thett samman som en wällingh, och så görs 30
 elden starker vnder kätilen, siudandes så en helen
 dagh, rörandes ther i idkelige, medh stakom och

longom skofflom, lyffandes stenen vp ifrån botnen-
om, ty han siunker strax | åter till botnen, Sidan 212
nogh är suditt haffues starcke fiöle öffuer kätilen,
liggiandes wider ene sidona och ther vppå össes
5 och vplyfftes then sudna stenen medh skofflerne, så
att watnit rinder åter aff honum nider i kätilen,
alstingis wäl, och sidan kastes bortt ty han doger
inthett mer, Och tå haffues mångh kar ständendes
ther iämsides vgnen i ett huss, på stockom Och
10 the iagh sågh wore all fyrekant tuå alne diup,
och tuå alne bredh, men the wore ey gärd medh
giordom vtan wåre sammen fällt bräden i små
stolpa i fyra hörne, inge spike haffuendes ther
till, som en balker pläger fälles sammen, Och så
15 läggias rennor aff trä från kätilen, och bort i the
karen, och medh ett ämber össes thett watnit vp
i rännone, och thett rinder bortt i karen, och tå
ett kar är fult legges rännen i thett andre karitt,
tridie, fierde, och så mångh som kunne fylles
20 medh thett watnit, och ty äro mångh sådan kar
haffuendes, att the skole stå xv dager eller mer
till att sualet, och tå bliffuer alunit som en ijs,
lodandes widh karen, och stundom mitt i karen
stora klimpa, | och strax watnitt är alltt vtöst aff 213
25 kätilenom, lätz åter färst watn in, och aff Stenenom
fuller rörandes och siudandes som tilförende, Så
öffues dagh och natt, intet hållendes vp i mellen,
Sidan watnit som är i karene är nogh sualett,
och alunit aff köldene samman löpit, tappes thett
30 watnit vt, ty thett tiener inthett meer till the
gärningene, och alunit sankes, Men först tages vp
thett som ligger på botnenom, i huario karene,

och bäres åter i kätülen, och siudes än better medh
 stenenom. Och then alunen som klar är sittandes
 wider karen lossas ther ifrån böstandes vtan på
 karen, och han legges i korgar, och medh them
 döpes nider i rent watn, skakendes korgen, så ward- 5
 er alunit reent tuagitt, och så legges på en loga,
 till att torkas eller gömes Och hade the wäl
 hundrede kar i thett hussit i huilko thett watnit
 så sualedes, och alunen giordes, och görs yffnelige
 och föres wide till att sälies ty thet tiener och är 10
 nyttigtt i mångehande konst ämbete och läkedom,
 Tett torkar onde wäska som är i meniskiones
 214 | lekamen thett läker öronen, och munnen och
 meniskiones hemligh tingh, Thett brännes ther till
 först på enom steen till thess thett wänder åter 15
 att smälta, och sidan stötz som miöl, och legz på
 såren, item alun stemmer blodh blandatt medh
 talgh, thett läker ögna sott, och torkar flytande
 såår, Blandatt medh soppenom aff äple, thett sött
 är, thett läker öronen, thett bortager ka[r]tnägle, och 20
 blöter hårdh ärre, som äro effter såår, brent och
 blandatt medh eke äple och ätikio, Tett läker
 spetälsko blandatt medh soppenom aff kål, blandat
 medh tua deler salt heler räff orm Blandatt medh
 watn, dräper gneter och lyss i hårene, Alun hollitt 25
 i munnenom driffwer vp spenan som hänger i
 halssen, niderfallen, Och alle the som reda läder
 och skin, eller göre vll och klädhe skole iu haffue
 alun till sin ämbete, Ty råder iagh alle Swerigis
 Inbygggiere, ransake och lete vm sådan Bergh att 30
 finna wetandes att thet wære yppere än någett
 Sölff, eller koper bärgh till winningh.

Aff Arsenico C 27.

Arsenicum är en ådre iordligen, och kalles
 auripigmentum | och på Suensko heter thett kråke 215
 gull, thett finnes huit gålt, och rött, thett gola är
 5 bäst vm thett är skört, till målere konst och läke-
 dom tiener thett mykit, Thett tager håritt aff, huar
 thett läggs på likamen, Thett hielper them som
 haffue rödan skal i anlitene blandatt medh talgh
 Thett dräper lyss Blandatt medh olio rosarum tå
 10 dödgar thett enom siuchdom, som kalles fikon,
 växandes i arsenom, arsenicum haffuer i sigh en
 fetma aff brännestenenom, och ty bränner thett
 mykitt allehande malmer, vm thett kastes på them
 smälta, Stundom finnes thett sittiandes som en
 15 randh i Stenbergen, och thett är så als emellen,
 ey warendes Sten eller malmer

Aff marchasita. C 28.

Marchasita är och als emellen Stenenes natur
 och malmernäs, haffuendes hardheett och törheet,
 20 som stene aff iordene och hietanom, och ey kan
 smelta i elden, vtan brännes till kalk i starkom
 eldh, Men wichtighetene haffuer marchasita och
 skinachtighetene som anner | Malmer, och thå likuel 216
 kan ther aff aldrih drypa malmer, ty thett som
 25 är ther i aff malmhetene flyger bort medh rökenom,
 och stenen bliffuer åter som kalk, ty thett som i
 marchasita är ey annett vtan ett ämpne till malm,
 ey fulkomnat, Och så mongehande marchasita slaggh
 finnes som malmerne äro marchasita till gull, mar-

chasita till Sölff, till koper till Jern, Men sällan
till theen eller bly, och huar marchasita är lijk
sinom malm, Och är hardh som stenen, och tungh
aff orenlige wäska, och kalles lapis luminis, ty
thett tiener i lekedom, ty thett törkar, och wärmer 5
i läkedom hängis han på barn, tå rädes the ey,
thett tiener mykitt i alchimie konst

Aff nitrum. C 29.

Nitrum är så kallett och nämppt aff ene öö
som heter nitrea ther thett war först funnitt, och 10
kalles thett i läkeböcker baurach, och är maxan
tolkit som salltt och naturenes wärme wärkar thett
aff iordene, somt är tynt som skiffuor liussligitt
217 till sse, Tett brännes och | bliffuer tolkit som salt,
somt är rött, och ey finnes thet sådant ene städz 15
som andre, I tyskom landom finnes thet på gåslära
Bergh, yffnelige tå regnitt faller, på thet bergitt
som är ett koper bergh. tå rinder thett watnit
nider i graffuene, ther koper malmen är vptagin,
och ther wändes thett watnit i thett nitrum, och 20
står som en iis i bergeno som i wintrenom våre
frussen widh taken, och fradan som kommer offuan
på thett nitrum är yppast i läkedom, item mångom
stadom finnes nitrum i watn, än tå the ey kunne
löpnas samann i macedonia landh är en siö och i 25
honum en källe aff huilko watn rinder, och vm
hetaste sommeren löpnar thett watnit som huit
salltt, och är nitrum flytandes i siönom, Item
finnes och watn som öffuerst äro sött, till att
dricka, och bäsktt och salltt widh botnen aff 30

nitrum, Item sommom stadom haffues Jordgruffuer
 till att göra innan nitrum, och bliffuer rött ty
 Jorden är rödh, aff huilko thett görs och dryper
 genum Jordena i gruffuerna, och thet torka the
 5 i Solene, Jtem nitrum pröffuas ther medh ware
 | gott, att thett är lätt, haffuandes mång holl i 218
 sigh, som en suamper, somme köpmen förfalske
 thett, blandandes kalk i thett, och thett pröffuas
 medh smakenom ty thett som gått är smelter i
 10 munnen, thett ont är biter i tungone Jtem i
 haffuene wexer gräs, och mångehande diur leffwe,
 Men i then iorden som nitrum är, kan inthett
 wäxe, ty nitrum är saltare ähn haffs watnit, Item
 nitrum i läkedom wärmer, biter, torkar och sargar
 15 ypnar bölder och drager vt fylsko, thett torkar
 bort skaal aff kinderne, strukit vppå medh fikon,
 Tet styrker synene medh honigh smort på them,
 thett bortager tannewärck, hållitt i munnenom medh
 pepar, och wijn, Item brännes thett och gnides
 20 på Swarte tänder, tå bliffue the huite, thett tagitt
 och sualnat lagdtt vppå, thet stämmer nässe blodh,
 lagdtt i warmt watn, hållandes näsone ther öffuer,
 Tett läker gamble hosto, blandat medh galbano,
 och grankådo lika wicht, ätandes så stort ther aff
 25 som en nått, Jtem salt nitrum och brännesten
 siudas the sammen, tå wändes thett i en steen,
 Och långt wåre her inskriffue alle the dygder nitrum
 haffuer, Ty | råder iagh alle bärgzmän haffue 219
 ögonen ypen, skodendes innerlige thett i Bärghomen
 30 och iordene och watnene är.

Aff wictril. C 30.

Wictril eller atrimentum är huarken malmer eller steen, ty thett är hårt som steen och likuel smälter thet tå thett siudes i watn, och är aff naturene wärkatt i Jordene, Tett haffuer onden 5 smack, och finnes mångehande slagh aff thett Sompt huit, rött, gåltt och grönt och thett som är mörck grönt, haffuandes i sigh som gull skinande stiernor, thet är bäst, och alt wictril wärkas aff iordh och watn, warendes först blött och sidan 10 hardner, leten får thett på sigh, effter thett som iorden subtilige, och värmen är mechtiger wärka wäskona samman, Och effter huar leten som thett haffuer, giffue the som thett tractera, ett särdelis nampn, wictril doger till blek, och till suärto, och 15 till månge konst och läkedomer, thet stämmer näse blodh läker skal fistulam, och the sår som äta sigh, och mykit wilia sigh vtuidga,

Aff chrisocolla. C 31

Chrisocolla är en wäska som rinder genum 20 220 bergen ther | gull malmer är, Sölff malmer eller koper malmer, Och så ständer then wäskan i bergzgruffuone någre måneder, och warder törkat hardh som ett sinder eller pomers Och är tå huarken steen eller malmer, vtan then wäskan först rutnat 25 och sidan törkatt, Ten chrisocolla sankes vp aff gruffuone törkes stötz i mortare sigtes grannelige medh hår såldh, och göres som granneste miöl,

och huadh som förste ressonne ey är grant, thett
 males och sigtes andre ressonne, Sidan lätz ther
 vppå ätikia och blötes wäll, och åter stötes wäll
 i mortarenom och tuås reen medh watn och törkis,
 5 Sidan lätz ther vppå alun watn, och soppen aff
 ene yrtt, som kalles lutea, och strax tager thett
 yrtenes lit till sigh, och är tå en färga till malere
 konst, orobitin. och samme färgone törka the och
 sälia, Somblige leta kläde och läreffft medh henne,
 10 Så hänteres hon och görs i Cypri landh, och arme-
 nia, i macedonia, och i hispanie, Och troendes är
 thett att hon må och göres i Swerigis Rijche Och
 the yrten lutea skall hämtas och stötes tå hon är
 färsk, och alstingis grön till the färgeners gärningh.
 15 Jtem Chrisocolla doger mykitt i läkedom, blandatt
 i wax och olio | rensar såår, strös hon emsamber 221
 på såår, tå törkar hon och drager them sammen,
 Item gulsmeder nyttia Chrisocollam till att löda
 sammen medh henne gull, och ther aff haffuer hon
 20 fåt nampnet Crisis thet är gull, och Colla är lim,
 och läggiandes the tu nampnen sammen, bliffuer
 Crisocolla nampn, Till att löde medh Crisocolla.
 redes hon så till, tagh nitrum, eruginem, Criso-
 collam, och piss aff Swene barn, och males sam-
 25 man i enom mortare, och smeltes sammen gull,
 och siunde delen Sölff, och thett males sammen
 medh the förskreffno och ther medh lödes gull
 sammen, Jtem leer och sand löder sammen iärn,
 Cadmia löder sammen koper, kåde och marmor
 30 löder sammen bly, och suart bly löder gerne widh
 huit bly, och huit bly widh huit bly medh olio
 smortt, Sölff löder medh theen, Jtem medh fareträ

smelter gerne koper och iärn, eller medh kol aff
 fåreträ, Jtem medh eld aff halm smelter gerne
 gull, Jtem kalker vptendes medh watn, och släckis
 medh olio, Elden släckis snarest medh ätikio Visco
 eller ägg, och vtsläckt kol, och åter vptendtt gör 5
 222 större hita, | Så är naturen wederliker i sinom
 gerningom, i allehande malmer, än tå att alle
 malmer haffue ett vphoff, och äro wärkade aff
 eno ämpne, Och i eno landh som heter Chinchalas,
 Ter magnus Cham är herre öffuer, är ett bergh, 10
 aff huilko the tage stenene, och törka them wäl,
 och sidan stöta them i enom koper mortare, Sidan
 tuelle the them medh reent watn, och törka, och
 så spinne then stenen, wäffuandes sidan ther aff
 kläde, och när the kläden warde oreen eller skitin, 15
 tå kaste the them i elden, latandes them ther i
 liggia en halffuen time, ther bliffue the kläden
 huit som en sniö, och inthett brännes the aff
 eldenom, och ey tuås the anneledes, Ten stenen
 kalle[s] salamandra, Men ey welnas iagh att han kan 20
 finnes i Swerige, vtan alltt thett som förschriffuit
 är aff siu malmer, och vm siu als emellen, äro
 otuekelige och yffnelige i Swerige aff gudi och
 naturene giffuen, vm thess rijkes inbyggjere wilia
 vplyffta sin sinne och vnderståndh, letandes och 25
 ransakendes, och ey bak vm sigh skrapendes thett
 gode som framman för them ligger i Bergh, Skogh,
 223 mosser, | kärr, Siöger, älfuer, daler, och heder, inthett
 rum miswördandes, Jngom stadom warendäs är-
 warne, Aldrigh miströstandes, aldrigh återuänd- 30
 endes, Snällelige pröffuandes vm the siu malmerne,
 som äro Gull, Sölff, Koper, Quecksölff, Bly, theen,

och Iärn, och teslikis vm the siu als emellen, Som
äro Salltt, Alun, Arsenicum, Marchasita, nitrum,
Victril, och Chrisocolla, nytttiandes alltt Gudi till
äro tack och loff, och rikenä till yphöyelsse be-
5 skärm och frome.

Amen.

224 Alun	Christallus	
Als imellen	Crisocolla,	
Alchimiste		
Alitens skab.	Driffua tynnan malm.	
Ända tarmens siuka,	diupast malmen bäster,	5
Arsenicum.		
Arsens siuchdom	Erugo.	
Auripigmentum.		
Atramentum.	Fistulam läkie.	
	Footh ool,	10
Barn som rådas,		
Berg till alun,	Getinga stingh	
Blemor läkia,	Gneter dräpa,	
Bly	Grön färge,	
Bly wäxer	Gull vplete.	15
Bly huit		
Blod stämma,	Håår fästa	
Bölder läkie.	hår afftage	
Brännes malmen.	halz fallen.	
Brennesten	hamer skäl.	20
Bryna iärn huass.	härda Jern,	
	hemelingh tings siuka.	
Cadmia	hiertans skalue.	
Cenober,	hinna på ögon	

	hytta till Sölff	Ögon rinna.	
	hytta till koper,	Ögon blodrossa	
	hytta till alun,	Onde elden läkie,	225
	hosta gamul.	Öron läkie	
5		Ormstungen	
	lärn malm	Osmundh	
	Kart nagle	Qwechsölff	
	källere till Salt	Qwinno sott stämme.	
	klocke liudh.		
10	koper	Råfform	
	koper hyttor	Rensa malmer,	
	kopper på barnen.	Rygg werck.	
		Röken aff malmom.	
	Lände wärck	Roster	
15	liten på malmen	Roster ey skee.	
	lichtorn		
	lita kläde.	Salt	
	lita Järnn.	Saltpetter till byssor,	
	lys dräpa.	Salamandria	
20	lödha.	Såå[r] läkia	
		Sår Renssa.	
	Malmerne äre siu.	Sölff Göre	
	Malmernes vphoff	Sölff wärkas	226
	Messingh göra	Selff och bly skelia	
25	Magen styrkia.	Seno wärck,	
	Marchasita.	Skör malmer,	
	Munen bulin	Skörheett fördriffue	
		Skab	
	Nässe blodh.	Släggie malm.	
30	Nederst better malm	Smaken i malmen.	
	Nitrum.	Smelta malmer	

Siuda Salt	tänder göre huite	
Spenen i munnenom	täster till Sölff	
Spetälska	theen i sinne natur	
Spy	törka onda wäsko	
Ståål göre	törka såår	5
Stemme blodh	tucia.	
Stenenes vphoff		
Stenene smälta ey	Watn soth	
Stungen aff scorpionen	wårtor	
Swärta,	wärker i länder	10
Swolnader	wekia är	
	wictril	
Tanne wärck	vmskiffa malm.	
tänder beuares,		

Barnabok.

Ärligom, Welbördigom, Vngom Barnom till Cod. d.
Sid. 1
godh Lärdom Schriffs thenne Bock på
Swensko:

- Thå Salmon vngher till konungzdömith komm.
5 Beddes han aff gudj sannann wisdom.
Thill att wäl kunna styra Jsraels almogha
Tijll huilken wisdom haffuer honom inthett noga
Wisdom stodh altidt weder hans domstool,
Som en quarn jemlige i hiertona mooll.
10 Ther medh fijck han alle godheetz tarff
Som thett haffde waritt hans fädernis arff
Han satte konungom till gott effterdöme,
Wisdomen skole the älsche och göme.
Haffde huar konungh M ögon klar
15 Och så monge fötter till att bliffua snaar.
Thet torffuedes honum för menighetenes bästha
Att wackta löpendes riket stadfestha.
Ty torffues honum lerefädher ssom kunne hielpe 2
Att honum ej hender vnder byrdene stielpa
20 Rådgiuffuere han pröffuer ssom gull på sten.
Att the ähre wise vthen sueck och mehn.
Mångh swin löpa effter en korn wagn
Wenta ther aff falla både ax och agnn.
Från dödom kroppom bortlöpa lyss

- I tomom husom duellas ej Myss.
 Så effterfölia konungenom många när.
 Huilke honum ej haffue annerledes kär.
 Them han giffuer peninga kledij och brödh
 Förware sikh them pröffua j sine nödh 5
 Ty wådesampt är åtskilia huete och klint
 Sinekrarens tunga är werste mynth.
 Som skuggen sikh effter kroppen lager
 Han taler och gör alltt thett tigh behager.
 Retferdiger wen ssom giffuer godh råd 10
 Wårder ej effter wenskaps nådh.
 3 Ty taler han stundom konungenom moth
 Medh sannom kärlek vtan all hooth.
 Ey ähr altidt giffuandes honungh och soker
 J lekedoms konst medh saffran och koker 15
 Bäffuergäll, odyrt och beske galle
 Ähr giffuendes effter siuckdoms falle.
 Retta, straffa, föruara och lära
 Thill ssanna dygd, nytto, och ähra,
 Ther ähr stor konsth kunna göra 20
 Och herrena ej till wredhe röra.
 Höffuelik tilfelle achtet time och ordh,
 Och göres lönlige, ssom thett wåre mordh.
 Medh arbete bliffua ej all diur tham
 Trä och örter ey heller fruchtessam. 25
 Seneca war wijss och öffuer andre klock.
 Han larde Neronem the wrångaste spock.
 Eth onth empne ähr wåndesampt retta.
 Som ingen kan tegelstenen renen tuätta.
 4 Som haffuendes quinner äta koll och lehr. 30
 Wider godhan maath wemmier them mehr
 Retuisonen kennedom smakar ej ondhom.

- Huadh heller han giffz fribornom eller bondom
 Man må lære vlffuenom pater Noster.
 Han biter ju lamb när honum äthe lyster.
 Herre barnn vel lære och tucktelige vpfödha.
 5 bör göres medh åtwackt och största mödha.
 Thett vnger lærer han gammal håller
 Far rijkit illa, lärefaderen thett wåller.
 Let köpter hesther gör lille dagzleedh.
 Lerefaderenom giffz litedh effter herrenes sedh
 10 Then rijkett skall regere törffues ware wijs
 Anners är han eij werdher bere konunge prijs.
 Han vpbär rijcksens skatt och mykit fickta
 Köpa godz och sina slecht rijchta.
 Sloten stå tacklös och niderfalla
 15 Kronones ägher vtarmas alla.
 Bonden ssom skulle plöija och äria,
 Han nödgas vtgå och rijcket wäria.
 Vngom skriffs boken, gamble äre vtlärde,
 Som rijcket styra medh laagh och Swerdhe.
 20 Alsköna almoge haffue iu någon then them lærer
 och straffer. om the eij sigh haffue wäll, i allom
 sinom gerningom och vmgenge. Mähnn konungerna
 och stora herrena när the ähre komne till wälle.
 haffue the ingen then them dierffues seijs itt ordh
 25 till rättelse i thäs affgångh, ty alle wilia them
 tackias och venta sigh aff them gåffuer. vphöyan
 och ynnesth Och ty tarffuedes att the wordho
 wäl lärde i barndomenom. för en the komm^o thill
 stortt welle, Och ty skriffuar iagh tesse bokena
 30 allom welby[r]digom Swerigis Jnbyggjarom. huru
 theres barn skola läras och vpfödas | ty alle the 6

ähre empne aff huilkom iw någor effter gudz för-
 synn welies thill konungh ty Sverige är ej ärffue
 rijcke. Och huar konungarna wälías ther tårffues
 ej giffua göm och acht vppå lekamssens fegrindh
 och lengd, ssom fordom hedningerne giordhe. Vthen 5
 heller then ther thill skall wälías att han är säff-
 latiger, och ej formykitt hastogher. Thy huar then
 hastoge kommer till welle. kan han ej höra råd
 eller rättillsse. vthan gör alltt thett honum teckes
 effter sina bräsko. Theslikis skall han och ey wara 10
 swåra mykitt spackferdiger att han later sigh leedha
 och dragha effter huar mandz wilia, Och wälies
 ingen till konungh then ssom är alstingis barnn
 och ey heller then ssom är vtgamel, ty aff them
 7 | tilkomber rikena botalös skadhe 15

J skepena sätz ey then thill att ware styre-
 man ssom är aff ypperste sleckt, rikaster, fegerster
 öffuer andra, vthan heller then ssom kan wäll styra
 skepet och waken är ther om, Så skall och then
 till rijckssens styrslo welias ssom är wijs, sneller, 20
 retwijs och wijll och kan weta almennes bästha

Såssom konungen skall och ackta j allo sine
 styrslo. Så skole och alle the honum welia thill
 konungh thett samma ackta i walone, och thett är
 almenneligitt rijksens gagn, föruthen alle enkanne- 25
 lika ock serdelis nytto, Och ett oförnumsteligitt wal,
 ssom görs på enom tima och samtyckes, kommer
 rijkena till ehna långa pino, Ty bortdriffua then
 walda är wändesamptt.

8 The barnn ssom ärlighe och welbyrdige äre 30
 tarffuas strax aff barndomenom tuckteliga läras
 godha sedher, Såssom aff them är wentandhe

wardha allo rikena till bijståndh och frome. En borgere eller bonde ssom ägher nepligha en åker eller huss, legger storan kostnat och atwacktt thill att vpfödha ssin sson medh tuckt och ähro. Mykit 5 mehr atwackt är görandes vm them ssom är wäntandes warda herre öffuer landh rike och Städher, Ty bliffuer han godher mann. tå är thett allom till helsso, är han ondher, menige rikena till förderff.

Hederligitt och ärligitt är wel styra och regera 10 rikena i sinom thima, Och then herren är mykit pris wärdher, ssom legger sigh win och vmhogann ther vm, ath then bliffuer godh man ssom | skall 9 regera rijkitt effter honum, och innerliga begrundar, huru rijkit skall wäll ståndha jemlika 15 effter hans död.

Jnthett prijs eller loff höffuer konungenom betre, ähn thett hans Sonn. styrandes rijkit effter honum, recknas wara mykit betre ähn faderen war thå han leffde.

20 Godhe och ärlige herrer skole altidh minnas ther vppå, att the ey vpfödha ssina Söner thill ssina nytto och biståndh vthen heller allo rijkena thill hielp och nytto.

Then konungen bygger stor och starck slott 25 rijkena thil hielp ssom läter effter ssigh godan Son ssom wäl regerer rijkit effter hans död.

Ärliga herrer skole vtuelie eller skaffe sigh hederlige och wäll lärde menn thill ssina ssöners | lärefädher, ey sparendes kosta peninga opå theres 10 30 lärdom, och ey antwardandes them i lössa fånotha diekners styrslo, huilke snarlige läre them arghet, ähn dygdh och wijssdom

Then herra barn skall läre. bör ware ehn mogen mann, sså atth the haffue en reddhoge för honum och vngdomssens kätig tagx aff them, ey medh huggom, vthan medh ehno spackferdige och hederlighö vmgonge. Sså att han medh godhom ordom kan 5 them förfära, och the honum elska, och tagha aff honum dygdessam effterdöme.

Herrer och furster haffuandes fagren hest, froma hundha, godha höka eller falka betenckia mehr huem the wilia andtwardha. hesten ryhta, 10 hökarna, hundana. och falkena beware och göme. 11 ähn the vmtänckia, hwem the wilia betro lära | ssin barn och them antwardha, vthen få them i sådane mandz hender, Huilkom ingen then fatigeste bondhe wille antwardha sitt barnn. 15

Herrer och furster skole granneliga åtwackta hurudana ammor the haffue till att giffua barnomen dij, Ty barnen fåå ena stora tilböijelse effter ammonas okynne och ondsko, hvilkens miölk the lenge dij och daggia. 20

Sidhan barnen wexe, är och åtwachtandes medh huadh smådrengiom och piltom te leka, att the äre höffuiske, att the ey tale ful ordh medh lös-lätij. dryckenskap, och alle smeckrere tagis långt ifrån them. och bewares att the ey fåå några 25 otucktt

Thy mesth alle meniskiers vnderståndh är tilböijeligitt till ontt, Och än thett vnderstandh ssom 12 alder bästh ähr, kan ssnarliga förderffues | medh ont vmgonge. huadh är thå wentandes aff them herra 30 Barnomen annat ehn onth, Huilke strax the komme aff vaggone, förderffuas medh ontt vmgengilsse, vp-

fostras iblandh lössactigeste quinner och pigor,
 och vpuexer ibland hoffdrengha och arghe skalker,
 iblandh begabbere och gäcker, vmgår doblare och
 drinkare, iblandh huilka han inthett annet lærer
 5 eller hörer vthen högferdh, kresseligheet, girigheet,
 wrede, swäria och bannes och göra öffueruåldh, och
 sså warandes iemlika i then Scholanom och strax
 tages och säths thill herredöme eller ko[n]ungh,
 regerendes rijkitt.

10 Effter thett alle yppeste konster tarffues först
 läras och studeras, och till embete tiänas Lärenar
 Och ingen konst är yppere wåndssammere eller
 | fägre ähn wäll styra och regera rijkitt Hui är thå 13
 ther thill ingen lärdom. Vthen alle mena att thett
 15 är nogh the ähre födde aff ärligho slecktt och
 byrdh, Men thå the få welle. bruka the inthett
 annet ähn thett the haffue lärtt, thett är öffuerualdh
 och tyrannij.

Eehn vngh konungh eller herre skall haffue
 20 ssin vngdom mistencktan, stundom ty han är ey
 vtrönter vppå månggh tingh, stundom ty ssijnnog-
 heten är mykit hastogh, och ty förware sigh slå
 stor ärende vppå, vthen medh wijse mendz rådth,
 och gamble mendz, Iblandh huilka han skal gerna
 25 haffua sitt vmgenge att vngdomen tempereres.

Then sådane herre barn tager till sigh att
 lära. han skall tenckia och weta thett han ey
 haffuer ena litzla gerningh ther görendes, ty han
 matte the vt | är menige rikena till största 14
 30 gagn vm han lærer honum wäll, eller till största
 förderff. vm han honum illa lærer och tucktar.

Then konungzligitt barn haffuer till atth lära.

skall medh thett förste granneliga ransake. thill
 huadh okynne barnit är mesth tilbøyeligitt och
 thett okynnitt aff honum taga medh idkeligen
 kennedom. och effterdöme medh någrom lijknels-
 som eller målningh i huilkom vngdomenn glädz 5
 see och skodha.

Aff barndomenom vprinner all dygdh eller
 lasth så ssom aff ehne kello, ty är högliga wård-
 andes huadh kennedom barnenn taghe medh thett
 förste. och therfföre skall them höffligha läres. 10
 huru the skole sigh haffue iblandt folk. huru the
 skole tale, huru the skole gåå eller ståå. och ingen
 15 är sså ostyrogher eller hårder, att hann | iu kan
 läres i barndomenom.

Jngen haffuer och sså gott vnderstandh och 15
 natur att han iu tarffues i vngdomenom regeras
 och läras, ty thess yppere och bätre Jorden är,
 thess flere onyttoga yrter wexer ther j henne,
 vm åkermannen ey rycktar och rycker bortt the
 ogressenn, sså och i barnanas godha vnderståndh. 20

På the sidona ssom störste stårmen pläghar
 komma. skall mann mesth byggia, och starkeligest
 förware, Så och ärlige och wälbyrdighe meniskior.
 haffuandes mesth stårm mott sigh att the falla
 aff dygdene i lastene, thy the haffue rikedomer, 25
 krässeligheett, frijtt welkor, tilfelle thill ontt, ingen
 them straffuer, alle them prissa j ondom gerningom.
 och smekra medh them och therfföre tarffues starke-
 16 ligha byggias grundualen | thill dygderna i barnenes
 vngdom. 30

Thänn mahnssom kaster eter i then brunnen
 aff huilkenn alle rikssens inbyggjare skole dricka,

förgiffuandes them. han är wärder pinas medh tusende fall dödh. Så och then ssom lærer konungzligom barnom lasteligha gerninger och odygdh, ty thett är allo rikenä thill skadhe och skam.

5 Then ssom förfalsker konungens myntt plägher siudhes eller dräpes hardeligha, Men hardeligare är han pinande ssom konunge barn lærer ondhe sedher.

Then ssom lærer herre barnen, skall såå dygd-
 10 enas sädh i them medh lijcknelsser. och effter-
 dömilsser, huru leijanett war frelsth medh mussene
 ssom gnogh aff snarone, ty | leijanett haffde giortt 17
 wäll mott mussene ssom Esopus skriffuer, och
 giffuer them thär medh tilkenne att Jngen är
 15 sså liten wen, att han kan iu gagna honum, eller
 sså liten owen att han kan iu göra ontt när til-
 fellett ähr

Ther thill medh sätie och fabulam huru tor-
 dyffuelen fördreff örnen ssom är ehn konungh
 20 öffuer foglarna, att ingen skall misuördha minsta
 fiendha. ty ilfundogheten och klockskapen bedriffua
 månghe the tingh ssom machten ey kan ful-
 komna.

Framsäties och huru bijn haffue ehn wisa
 25 och konungh, huilken aldrigh flygher vth. och
 haffuer ingen gadden. Och ther medh tecknas ehn
 godher herre. ssom altidh ehr hemme iblandh ssina
 vndersåther och vnderdåner, them ey stin|gandes, 18
 them eller görandes någott ontt, Och annor så-
 30 dane lijcknelsse giffue barnomenn vnderstånda aff
 huilkom nogh finnes i skrifftene. och ey behöffues
 her inskriffues,

Läres och herra barnom att inthett är ontt vthen thett haffuer medh sigh ena oerligheett styggelijgha. och inthett gott, vthen thett haffuer medh sigh ehna christeligha höffueskhett aff dygdene. huilken är effterföliande. 5

Lärandes ähr barnen att rikedomerne äre ey mykitt wårdandes, och ey annammandes orettwijsliga, ey heller werdzligen hedher, vthen allenste then hedhren ssom dygdeliga gerninger förwerffue vthan begerilsse 10

Giffues herre barnen innerlige tilkenne att 19 | lekamligen krässeligheett höffues ey wälbyrdigom herrom. vthen heller ehn hederligh renligheett ssom dygdene tilhörer ewerdeligha.

Nähr barnen höra och vnderstå, thett the äre 15 högborne, welbyrdige, ärlige, heller andre tijtulos aff wapn ssom pleger herrom giffuas, thå läres them wetha att the nampnen äro fåfengh, vthen the fulbordhas medh någre dygdelige gerninger, ty werdigheett och högtijdeligen nampn är ey 20 tilkommendes medh naturligh byrdh och slechtt vthen heller medh wijssdom, och rettferdighom godhom gerningom.

Lärendes är frijburin barn. att the ey skole rādes döö. och grāta them ssom döö. vthen the 25 oārlighe döö medh skam, och then är ey sällere 20 ssom lenge leffuer, vthen han rettferdeliga leffuer, och inthett är sså hederligitt enom konungh eller herre, ssom döö för almennelighe rijkssens bästhe om sså kunne hāndha. 30

Läres och barnen vnderstå huru monge store herrer och konunger prisses i skrifftene för dygde-

lige gerninger, och huru andre straffues och lastes
för ilgerningerr. och ther aff beuise sigh sså att
the aff allom godom få gott loff och prijs sså wäll
effter döden ssom leffuendes

5 Huadh är större galenskap ehn prijsa ehn
herre thett han orker mykitt drijcka. fagerligha
springa och dansa wäll leka skafftaffuel. och tärn-
ingh klockligha beskatte bönderne och annor the
tingh göra ssom ohöffuelighit är skriffua.

10 Thenckia skall huar ärligen herre huru ohör-
ligitt är wara kledder prydeligha medh | gull, perlor, 21
brokot purpur, och androm dyrom klädom. och
haffua wapn thill ärligheett och så wara werre
och oretwisere. ähn någon argester ribaldh och
15 ilgerningzman, Huilkom borde wara så mykitt
hederligere i gerningomenn som han är öffuer
alla andra i kledebonadenom.

Ner ehn herre will ssynas ware yppere ähn
ehn anner herre. tå taghe wara att then andre
20 gånger ey öffuer honum medh thett ssom ähr hans
egitt gott, thett är wijsdom, snilheett, stadigheett,
rettferdigheett, och andre dygder. Mähn ey ähr
then yppere ssom tager landh och fäste från' then
andre eller iagher honum och hans tienere ty thett
25 göre och ilgerningzmänn.

Tre hande ärligheter finnas i skrifftene, then
förste är, ssom kommer aff dygdeligh gerningh
then andre aff store bocklige konster, then
tridie är aff föräldrene och theres wapn, eller
30 aff rikedomer, ty skall huar herre tänckia | medh 22
sigh huru illa thett står att han högferdas aff the

äfftärste sämsto ärlighetene som inthett dughet,
vthen hon fulbordas medh någre dygdh.

Will herren sigh nampnkunnogen göre, lathe
thett ey göre medh sinom wapn dyrliga måltt, ty
aff herligh målningh prises Målerens konst, Vthen 5
vtuidge sine frägdh medh godom gerningom, och
dygdom.

Haffuer en herre och konungh ingen then
honum maner thill dygd, thå skulle han tenckia
att hans prydelisse honum mana och kräffuia till 10
dygdh. Huadh merker konungen smörs, vthan blid-
hett, och säfflatigheett, huadh teckner gull, vthen
storen wijsdom, huadh merckia perlor, vthen skin-
ande dygdh, huadh purpur klädher, vthen brinn-
andhe kärlek thill alment bästa, huadh will spiran, 15
vthen oböyelige rättwisso, Men haffuer konungen ey
the dygderna, thå prydha ey the tingen honum
23 | vthen mehre straffe än thå honum ingen tiltaler

Vm så wore gulspann, kädior, purpur kläder
och annor dyrhett gör konungh, thå äro och the 20
konunga som så prydas i fastolekenom, Menn
hogenn och en faderligen kärleker till menighheten
som konungen haffuer, gör honum konungh ty så
haffuer almogen honum samptycktt och waltt till
konungh 25

Rådandes är att ehn nu finnes sådane konunger.
som fordom, aff huilkom läses i skriffkene att the
wåro doblare, drinkare, horkarla, öffuerwällere,
Jungfru krenckiare, omåttelige, böndernars hatare,
och medh alle laster vpfylte. 30

Thå then welbyrdoghe täncker thett han ähr
ehn Landzherre, tå skall han och tänckia sigh ware

ehn christen mann. och så mykitt tillbör honum
wara rettwisere och i allom gerningom | bättre som 24
Cristendomen är betre ähn hedningerne

Ey skall någor tenckia att thett är litett lyffte
5 som huar Cristen gör, thå han tager doop och
Christtendom. wedersäyendes allo the ssom diefflerne
tilhörer. Thy thett lyfftet är mykitt strengiare ähn
någor lyffte. som klöster folk gör tagendes reglo
kledebonett.

10 Alle herrer haffue i Christendomenom sam-
fundh medh Jesu Cristi Sacrement och kännedom,
ty bör them hålla gudz budordh och förware sigh
att the ey säye, iagh är ey prester, iagh är ey
munker, migh bör ey alltt hålla ssom biudz, Männ
15 sannerligha såå mykitt mehr bör huario herra hålla
gudz budh, som han är öffuer andre högre sätter.

Wyll konungen att alle hans Vndersåter | skole 25
wetha hans lagh och them göma och achta, teslikes
skall och konungen göma och leffua vndy gudz lagh
20 Ähr then ärelös som affuogh sköld förer mott
sinom rätte konungh, vthen sak och skäll. teslikis
är och konungen när han will ey halla gudz lagh,
Then ene läggs biltogher aff werdzligo rijke, then
andre aff himelrijke.

25 Ey skole konunger eller herrer tänckie sigh
ther medh blidka och täckias gudi vm the sände
här och mykitt stridzfolk mott turken, eller byggia
Closter. eller fundera prebender, Men medh ingo
täckias the så mykitt gudi som medh thett the
30 äre rättwise almogenom, och wäll regere rijkitt.

Sombligom meniskiom är förlatendes theres
misgerninger för theres vngdom somblige för

26 | theres ålderdom, Men then som är konungh eller
förste, haffuer almenneligitt ämbäte. och ey bör
wara barn eller vtgammell. och far han willer eller
gör ey fullt sitt ämbete thett är mongom till bota-
löse skadhe. och han haffuer inga orsecktt 5

Osne och ysäl är the förnomst som skall
wärffwas medh vtrönilssenn aff konungenom, ty
hvar enfalligher mann må vtröna och pröffwa
mångt tingh på sin egen skade eller nytto och
wardha wijs ther aff. Men then pröffwilsse kann 10
ey konungen göra. vthen mången mandz skada. i
stora ärender.

Thett ordett, iagh trodde ey thett skulle så
tilgångitt, höffuer ey någrom wisom man seya och
27 mykitt werre ständer thett enom ko|nungh, herre, 15
eller furste, ty när han haffuer börjatt örligh,
menandes thett ände ett år, och thett står i tiugu
år, thå segher han iagh trodde ey thett skulle så
tilgångitt, Eller han tilsäter ondha och fåkota äm-
betzmänn. huilke allmogen twinge. och så bliffuer 20
konungen vtdriffwen, och sägher sedan. iagh trodhe
ey thett såå skulle gångitt. thett är ey förnomsth
så seya. Och så taghe wisdom aff almenneligh
skadhe.

Konungers och herre barnes vnderståndh är 25
lärandes effterfölia skäll, och wisdom, och ey gissan,
Och när the ey haffue vtrönt thett eller thett
ärendett. thå höre gerne gamble mändz råd
ther vm.

Konungen eller Landzssens herre skall ey gissa 30
28 eller tänckia thett han må göra alltt | thett honum
täckis j rikena, som smikrare plege seya herrom.

Vthen sannerliga tänckie thett honum är mindre loffligitt gå aff rettferdigom gerningom, än någer anner meniskia i riken.

Thes mehre alle vndersåter wilia konungenom
5 wara loffligh, tess strängare skall han wara mot sigh sielffuer, ähn tå att alle gladeligha samptycte honum thett eller thett haffwe eller gøre. sigh till latilsse

Konungens leffuerne och vmgenge är allom kunogtt, ty han är annat huartt allom thill gott
10 effterdöme goder, eller onder mångom thill förtapilsse. Och then som goder är, kan ingen fuldordeligen heder gøre som honum höffuer, och teslikis then som onder, tilbörligh är osäyeligha stor pino.

15 Inthett tingh i världen är så helsosampt tingh 29 som en wijs och goder konungh, och inthett är så ontt som en fåne och onder förste. och ingen pestilentia smittar så snart

I skriffte finnes världenes sedwänier sådane
20 haffue waritt som höffdingers liffuerne, Thy almogen helsth fölier effter thett som försten pläger gøre. Ähr hann doblare tå wilie alle andre dobla. är han grymmer tå äre andre grymme, och teslikis vm andre onde gerninge så drager konungens leffuerne
25 alle medh sigh.

Ähro biscopper, prester, eller munkar, ondhe i sino leffuerne tå tager ingen aff them effterdöme. Vthen heller straffe och them förtale wredgandes mott them. Män är konungen onder i sino leff-
30 uerne. tå bruke alle såsom han. ty tarffues honum mykitt åtwackta. | att han ey är onder mångom till 30 förtapilsse

Eehn helsosamb konungh är ett leffuandes gudz licknilsse, ty hans godhett will allom göra gott och hans mechtighett kann allom ware till godho, Och ehn onder höffdingar är dieffulens licknelssse. ty alle the mackt han haffuer. öffuer han 5 till meniskiones förderff. Så gjorde Nero och många andre sådane dieffulsens lemmer.

Almogen är naturliga oroligen, och fåkåta. och andre embetzmänn plega offta tage mutor. och gåffwer, krenkiande rättwisan, thå är ey vthen the eneste 10 tilföyelssen thill konungen som rättferdigher är, allom skaffuendhes rätt, Men är han ey retwis, tå är ingen botth, och inthett hopp thill någer rettilsse

Gudh gör allom gott, och ey tarffuer therföre 31 någre igengåffwer eller löön. Så skall och en godher 15 konungh ware gudz licknelssse, göra allom gått, och ey tage gåffwer aff någrom, ty the göra många blindha, och krenkia domerna,

Gudh skapedhe ena soll till att vplyssa alle werldene, medh alle sine klarheett, teslikis ähr och 20 konungen satter thill att vplysse alla Riken och Rijkssens Inbyggjare medh ssinom wisdom.

Gudh regerer alla werldena medh rättwissa domer, och ey röris medh någre begärilssse, Så skall och Konungen styra och döma i rikena att han 25 inthett röris i hogenom. Vthen effter skäll och rättwisenes domer.

Inthett är högre ähn gudh så skall och konungens hogh och gerninger yppere ware öffwer alla andre meniskiors gerninger. 30

Gudh regerer alle werldene och ingen seer honum män likwell kennas hans gerninger godha.

| så skole och alle rikssens inbyggere kenne 32
konungzsens welgerningha.

All werdzliken tienisth är ysäldh armdhom,
Men aldre slemeste armdomer är ware syndenes
5 tiänere. och ware i orene begärlisse, Huadh är
ohörligere. och skämmeligere. ähn thett han ssom
rådher och biudher öffwer frija och frelsa meniskior.
siälffwer tiäner syndene och lastelige gerninger.

Thå någer är walder till konungh skall han ey
10 tänckia till huru mykin hedher han är kommen.
vthen heller till huru mykin omhogha och stor
tungha, Och ey täncke sigh haffue fått rijkssens
skatt och vpbördh till sitt behoff att rijckta sina
slecht, vthan wete sigh ther till ware satt en
15 syslomann för rijckssens bäste.

Ingen är beqwemmer till att wälias till | konungh, 33
sägher plato. vthen then ssom nödogher tagher thett
ämbätitt på sigh. Och hwilken ssom begärer warde
konungh, han är annethere sså fåkunnogher att han
20 ey förstår huadh tunge och farligheett är rett stå i
thett ämbetett, eller han är så ondher Mann, att
han will haffwe rijkitt till sigh sielffwen. och thill
sitt egitt gagnn, och ey till menighe Mendz bäste,
eller hann will ware så lather och slöö. att hann
25 inthett achter thett honum bör göra i rijkena ty
then som konunger skall ware, honum tillhörer
ware idkeligha waker, godher och wijs.

Thes större landh en herre får till att regere.
och föreståndha. thes mehre skall han weetha sigh
30 betungett ware medh omak och vmhogha

The äre werdige bära konunge namn ssom
wetha sigh wara giffne rijkena och ey rijkitt

34 | them, Ty then som wender alltt rijkitt thill sina
 nytto och egitt gagn, han är en tyrann, och ey
 konungh, och ssom inthett är annammeligere än
 konungh, Så är inthett hateligere än en tyrann.
 then ene som ehn mildh fadher wiliandes giffwa 5
 liffwet för barnen. Then andre akter inthett annet,
 vthen få alle egedelerne aff almogen.

Månger höffdingar haffwer waritt i werldene
 kallede konunger. huilka sannerlighe woro tyranner.
 och öffwerwällare. ty gerningerne åtskilie och ey 10
 nampten: konungen i alle sine gärningar betäncker
 om thett han will göra är nyttigt menige almogenom
 Tyrannen förtäncker att alltt skall ware honum siälff-
 wom till winningh och främielse.

35 The herrer som så regere sine vndersåtar att 15
 thet skall ware theres herres egna båtningh sådane
 herrer nyttija så almogen, som thett wore theres
 hester, åsner, eller skiutt.

The herrer som beskatte och vtharma almogen
 och komma honum i stor nödh, och liffz wådha, för 20
 sitt stått och högferdh, sådane trachteren sinn almoghe
 werre ähn almoghen tracterer ssinn köpto hårs,

Ehn godher konungh och förste giffwer sigh
 inga hwilo eller roo, huarken natt, eller dagh vm-
 tänckia. fara och färdas, och wåga liff vch godz 25
 för rijckssens besta, vppå thet alle skole må wäll,
 ty i hans hender hänger alles Jnbyggares saligheett

Ehn tyrann må liknas wihh etth diwr ssom
 36 haffde drake ether, Swäliande mun ssom | en vulff,
 grymtt tilsee ssom ett leyan, starka tänder och klor 30
 ssom en biörnn, och vppå hwarie siden hundrede
 ögon. och så många tänder, och omätteligen buk

full medh meniskiers blodh, och medh allom haff-
 wer fiendskap, Hwilkitt diwr hateligitt är allom
 godhom rikessens Inbyggjarom, och ey kan well
 fördriffwas vthen månger Mandz förderff. ty thett
 5 odiurett är starcktt medh rikedomom och medh
 ondh odiurs medhståndh.

Tyrannus regerer medh räddoghe swек och Åtskild-
 falsko brukan, Konungen styrer medh wisdom net
 snille och wälgerningom, Tyrannus wärffwer sikh emellen
 10 medh enom storom skalka hop, Konungen tänker Tyran
 sikh nogh trygh ware iblandh sin almoga för sine och
 welgerninger. Tyrannus mistänker | och rädz för 37 Kon-
 allom them som gode och mechtige äru iblandh nung
 almogen. Konungen vmfämpnär alle godhe och
 15 mechtighe ssom ssin egin barnn Tyrannus wäll
 sikh the tiänere ssom inghe siälene haffwe eller
 samwett, Konungen anammer helst the tiänere ssom
 godhe ähru, och them vphöyer. Tyrannus lager
 thett så att almogen skall inga mæckt haffwa,
 20 huarken medh rikedom eller wänom, Konungen
 räcknar sikh nogh rijkan och mechtighan ware,
 när almogen är mechtiger. Tyrannus lagher thett
 sså att alle warde beklagedhe för honum och sach-
 felles, Konungen glädz ther aff att alle äre frij.
 25 och vthen klagemåll. Tyrannus will att alle skole
 honum rädas, Konungen will aff allom elskas.
 Tyrannus rädz mesth almogens sämmio. och en-
 drechtigheett, Konungenn | glädz aff alles sämmio 38
 och kärlek. Tyrannus glädz aff twisth och twe-
 30 drechtt, och henne öker och vtsprider, Konungen
 medh alle mæckt förliker owener. Tyrannus om
 han förstår almogen ricktas, och står wäll. thå

wisser han någre skrymtelige stridh medh någrom androm herra, Så att stridzfolk kommer in i landett. sköfflandes och röffwandhes vt almogens rykedomar. att ingen macktt skall wara i rijkena. Konungen gör och lider alltt thett han kann, vppå thett freden 5 skall wara, wetandes att aff örlich komber alltt ontt. Tyrannus gör lagh, stadger, budh och dagtingen till att frälssa och förwara sitt hoffwedh, konungen öff[wer]wäger alltt thill menighetenes bäste. 10

39 Wijssen iblandh annor by är störst och fågersth regerendes all annor by, och haffwer ingen gadden, sså skole och konungerna och store herrerne wara vthen wredhe och ingom göra ontt.

Tyrannus liknas widh Leyan, biörner och örner. 15 Hwilke leffwe aff rooff. och ty wetha the sigh ware brotlike mott annor diur och leta sigh boo i bergz klippor, trånghe, och lönligh näste. Så gör och tyrannus, Männ Leyan äther ey Leyann, ey biörnen ehn annor biörnn, eller någott diwr annett aff sino 20 slagh vthan ehn tyrann han spar ey mere wanner ähnn owener i ssine grymhett.

Thå gudh war förtörneder medh israels al- moghas synder, hotades han seyandes Jagh skall giffwa them förster ssom ähru barnn och ssom 25 40 andre qwinnor, betydandes ther medh | att ingen plåge elle[r] åselheett är werre rijkena. ähn ehn fåwisker och omiller höffdinge

Jesus Christus höxste konungen och förste klarliga vnderwiste huadh åtskilnatt är emellen 30 hädningers furster och Christne konunger, så säy- endes. hedningarnars höffdinge herrer öffwer them

och the ssom mechtige ähro bruka ssina machtt
 öffwer them Men iblandh eder skall ey sådant
 herredöme wara ssom thett tyranni. vthen then
 ssom höxster will ware, han skall ware alles tiänere,
 5 ey skall någor höffdinge mena, att the orden höra
 eller lide allenast till biscopperne Män somblige
 the lydhe till hwar och ehn Christen konungh
 herre eller furste

Ingen herre skall reckna sigh ware godher
 10 | när han är litett bättre än en annen ssom är 41
 alstingis onder. och ackte heller hwar dagh bättre
 sigh mer och mehr. ey liknandes sigh medh ondom,
 ty ingen är thess mindre onder att han är onder
 ssom många andre.

15 Hågen, achten, och wilien åtskill konungen
 och tyrannen och ey namnit. Ty många kalles
 konunger ssom ähre store siöröffwere och ilgerningz-
 männ.

Thett är iw tyrannis när almogen må illa och
 20 konungen eller herren wäll, ty han rijcktas medh
 thett han plockar aff almogen Män annat loffwa
 the medh swornom edh walde till thett herre-
 dömitt.

Hwadh gagn är ther aff vm ögna smikrare eller
 25 vndi kräfte meniskior kalla höffdingen konungh
 och förste. och rijckssens fader tå han är ehn tyran
 och röffware, ty the dierffwes ey annett säye. | Män 42
 effter hans dödh, tå ey allenest alle tale illa om
 honum, vthen jemwäll skriffwes hans ondha gerninga
 30 till ewigt straff och skam En godh förste skall sådan
 wilie haffwe till alle i rijkena, ssom en godh fadher
 till alle sine söner ty en meniskia ey anners bör

rådhe och biwdhe öffwer andre frije meniskior, ty
gudh satte meniskian en herre öffwer fiskar och
fogler, och oskälige diur, och ey öffwer meniskior
ty allenest gudh sielffwer är öffwer meniskiorne,
och inthett annet Creatur

5

Homerus kaller en tyrann almogens vpswäliare.
ty han medh lijsth och argheett, och nya funder,
tager alle ägodelerne aff almogenn, såssom han
wåre fiendhe, och ey faderligen beskermere,

Ehn godh furste räknar sigh thett haffwe i 10
sinom fatebur, som hans vndersåter winna sigh till
43 | båtningh. hwilke honum så mykitt älska. att the
ey allenesth wilie giffwe honum till medhståndh
alle ssine peninge och rikedome, vthenn jämwell
lijff och leffwerne.

15

Ehn godher konungh prijsas och kalles Milleste
fadher, liuueste herre, snäller och rättwijss, gäffmiller,
peningenäs försmädere, skälmers effterföliere, för-
ståndigh rådgiffwere. menighetenas Elskare, wijsaste
domere. Stadiger Stridzförste. fredssens tilskyndare. 20
Lagens rättere och yppesth till alle dygders effter-
döme.

Ehn onder höffdinge lastes och kalles grym-
mer tyrann, mecktoger öffwerwällare giriger röff-
ware, almogens vpslukare. onyttoger föreståndere, 25
hardeste plågare, girigeste beskattere ometteligen
hemnere, orätteligeste domere. örligssens åttstundare
och fredssens hatare.

44 Thett rijkitt ssom styres och regeres medh
kärlek. är roligitt gladeligitt och lenge bliffwer 30
warachtigtt ssom nogh finnes i skrifftene, Män
ingen tyrann kan sså werna eller beskerma sitt

rijke. att thet kan lenge bliffwa ståndandhe. ty
han är allom hateligen, och hwar ssom någott
rijke wändes till tyrannens gärninga tå är thett
santt teckn att thett rijkitt snarliga tager ehn
5 ondha ändha.

Then herre skall rädhas för mångom, för
hwilken många rädhas. Och han kan ey wara
trygger till sitt lijff. hwilken aller almogen gerna
wilia wara dödhan.

10 Fordom war sedwenio göra then herren ssom
wäll regeredhe ewerdeligen heder sså wäll dödhen
ssom leffwende. ssom the hade waritt gudhar. Och
them ssom ondha höffdingar woro. war thå then
| lagh vm them, ssom nu är vm warghar och 45
15 biörner. att then them kunne dräpa honum gaff
menige almogen lön och store gåffwer therföre.

Aff vphöffwerne waldes inga till konunger
vthen the ssom wåre sså dygdelige i alle ssine
gerninger. ssom the hade waritt gudhar. ty til-
20 hörer konungen innerlige tänckia sigh skole så
dygdelige ware så att han wore lijknadh widh
gudh, eller thett förnemste meniskiors natur ssom
kann och förmechtar lijknas widh gudh.

Gudh regerer ensamber höxster öffwer alle
25 wärldene, Så och konungen ensamber öffwer rijkitt.
inthett annet begärendes vthen menige mandz bästa.
Män huar ssom rijkitt ey regeres medh enom och
aff enom, thett ständer almogen och rijkitt illa
Så rönes thett i Sverige ssom nu i mångå år
30 ther herrerne haffwe skriffwitt rijkitt sigh emellen
och waritt qwarters karla | thes wår ståndandes 46
illa,

Såssom ehn tiänare är nyttigere än en anner tiänere. Teslikis är ehn herre bättre ehn en anner herre. Och ehn konsth ähr yppere och gagnligere ähn ehn anner konsth, Jnthett ämbete eller wisdom ähr yppere ähn kunna wäll styra och rätt 5 regere rijkitt.

Konungenom tilhörer biwdha, och vndersåterne lydha, Män är han ey wijs och kloker ssom biudher, thå biudher han så snart thett ssom skadeligitt är ssom gagnligitt, eller om han är blindher aff oret- 10 wisso.

Ögonen tilhörer see, öronen höra, och näsen luckta, Så tilhörer och konungen först almogens bästa, och han kan thett ey göra, vthen han haffwer wijsdomens ögon, och haffwer han icke wijs- 15 dom tå kan han ey mehr göra till almogens bästa, ähn then kan see ssom inge ögon haffwer.

47 Konungen eller herren skall ey tänckia eller mene, them ware ssina enkanneliga wener. ssom honum daglige tiäne hemliga och fara i iacktt 20 medh honum, Ty offta händer att the älska honum aldra minsth. vthen han skall alle rijkssens inbygggiare älscha, såsom sina hemligaste tiänare. och them mästh ssom almenneligitt gagn wilia fordra och förbättra. 25

Thå konungen seer sina städer, slott, landh, och ägher. skall han ey tänckia, öffwer thette alltt är iagh herre, och iagh må göra huadh migh tackis, Vthen täncke heller sså och seye thette är migh antwardhett i godha tro, ty bör migh wackte 30 ther vm att iagh skilier thett i från migh bättre än iagh thett alltt anamedhe.

Thå konungen seer ssina många vndersåter
 och tiänere, täncke ey thett the äro hans tyänere,
 vthen heller thett han är satter till att weta alles
 theres bäste, och thet han är alles theres | fader, 48
 5 och täncke att han kan allom göra gott vm han
 är sielffwer godher, eller allom skadha. vm han
 ähr ondher. och alles theres ögon see til honum
 welnandes gott aff honum.

Konungen skall tänckia att the nampnen herre-
 10 döme werdigheett. mechtigheett. och annor sådan
 tilhöra hedningom, och ey Christnom meniskiom:
 ty konungen är ey vtan ehn syslomann till alles
 nytto satter.

Såssom siälenn är regerendes lekamen. Så är
 15 och konungen i rikena styrandes thet till helsso.
 och saligheett: och ssom hiertett i kroppenom Så
 är försten i rikena och är hiertatt helbregde, aff
 hwilko alltt blodh och lijffligheett komber i alla
 lemmarna. thå står kroppen wäll. är thet siwkt
 20 och krangett thå är allom lemmom siukdom, och
 döden i wånom oren, sååssom hiertatt i allom
 diwrom senasth | wanskas eller kränkias, Så höff- 49
 wer att konungen bliffwer stadiger i rättwissenens
 krafft. ähn thå alle andre warde kränckte medh
 25 ondsko galnisko, eller lasteligheter.

Alle the som settes till någer stor Embete i
 rikena. ssom är till lagmän. Domere Häredz höffd-
 inger. bör war[a] wijssare ähn enfallighe almogen,
 Så bör och konungenom wara wisare och snällare
 30 än alle the ämbetzmänn.

Alltt thett onda ssom komber i siälene. går
 aff kropssens wanskötilsse. och alltt thett godha

ssom är i kroppenom. komber aff siälene vprinnandes.
 ssom aff ehne kello. Män ohörligit är att gott vprinner
 aff kroppenom; och ontt aff siälene. Och konungenn
 är ssom siälen. och almogen ssom kroppen. Och ty
 är ohörligitt, att örligh osämmie. onda seder. och 5
 wrångh lagh. eller andre onskor, haffwe begynnelsse
 50 aff konungenom. | (thess wär) så offta skeer; och the
 ssom skole allom wara till roleck. och fridh, göra
 och vpböria grymeste örligh, Så och fågerste städher
 och rikeste, slås till markene nider, för konungernes 10
 och herrenes örligh,

Keysser octauianus hedninge wille ey tilstädia.
 att någor skulle kalle honum herre, huru mykitt
 mehr ehn Christen mann bör alle reckna ware
 ssine brödher, Thy gudh haffwer så dyrliga åter- 15
 lösth ehn tiänare ssom ehn herre medh sitt blodh,
 och alle äte ett brödh och sacrement. och gudh
 will them giffwe itt rijke till arff; och ty är ingen
 mehr tiänere i Christendomenom, ähn then andre.
 vnder then öwerste förstenom herrenom Jessu Christo. 20

Konungenom tilhörer minnas på thet ssom
 skriffwitt står i helge Ewangelio, huru herrene äre
 51 lidendes tolemodelige, och konungerne | hedrendes,
 och them giffwendes skatt. ty Christus bödh thetta
 göra hedniskom konungom. och herrom. ty tå war 25
 inge Christ[n]e konunger eller herrer. Och en
 Christen mann är inthett thess werre. han gör
 skatt och toll ehnom ochristnom herre. Män han
 sadhe, iblandh Christna skall ey så ware. ty ehn
 Christen är inthett plichtiger thenn andre Christne. 30
 anners hade Christus waritt plichtiger betale tooll
 och skatt Cheyssernom.

Thå the falske phariseer wille gripa Christum i ordomen. spöriandes om skatten bordhe göres och giffwes Cheysernom. och han sade later migh see minthett, och såssom han ey haffde wätitt
 5 huars mintt thet war; sporde, huars belete står på thesse peninger. the swaredhe Cheysserens, Giffwer thett Cheyssernom ssom Cheyssernom tilhörer. och gudhi thet gudhi tilhörer. | ssom han 52
 wille seya, Cheyssaren kenner iagh ey, hwadh i
 10 ären honum plichtige ransaken sielffwe.

Mellen konungen och almogen är ehn inbyrdeligen pligtigheett, Således, Almogen är plichtiger göra skatt. eller toll. tienisth och heder. konungen är plichtiger almogen beskerme och förfordre laagh
 15 och rätt, och waka vm rijckssens bäste. Men konungen vtkreffwer strengelige. thet almogen är honum plichtiger. och stundom mykitt försummer thett honum borde göra för skatt, toll, tienisth, och hedher.

20 Ey skole wälbyrdige herrer mena, att almogen är theres egen ähn tå the haffwe stor nampnn. och epitett, vthen täncke att almogen siälffwer haffwer them walltt och vpsatt öffwer sigh. och ey anners. ty konungen eller fursten är ehn lim i
 25 menighetene, höxster. | och ty bör honum sså 53 haffwe sigh, att alle lemmerne stå wäll. thå then höxste limen will göra sigh fetan, och the andre lemmerne magre. thå är han ehn öffwerwellare. och ey konungh.

30 Then förste ssom inthett annet achter. vthen huru han kan meste peningerne klå. och få, och slå beskatte och tage aff almogenom. Sälia ämbete

han är ey konungh eller förste kallendes, vthen
heller ehn röffware,

Konungen regere sså rijkitt ssåssom han thet
snarlige för höxste domarenom then Alzmechtigom
gudhi swara skulle, och så mykitt strengeligere 5
ssom han hadhe mykitt i sinne antwarden. Hwilken
domere kan ey swika, eller vndanwijka.

Sidhen konungen är walder och han haffwer
samptycktt walett, måå han ey leffwe effter ssinom
wane. och lettilsse lätio, och rolek, han må ey 10
54 | säye thett regner, thett snöier. thett är heett
eller kalltt, och annor meen. Iagh kan ey thett
göra ssom ämbetitt vtkreffwer. ty honum höffwer
ingen vrseckt. ty honum bör glöma ssina egna
tarff och nytto. och waka vm menighetenes bäste. 15
Andre måge soffwa och wara fåfenge, Men honum
höffwer thet ey, ty han skall weta alles gagn och
bäste. och allom göra gott, will han ey thett göra
samtycke ey ware konungh eller wid[er]seye thett
herredömit. 20

Herre barn skole wel läras aff barndom huru
the skole styre och regere, och therföre skole the
sittia på tingh och rådstugu. när domarom, när
wara i herradagom, höra anners tall och råd, höre
saker och döma. huru ämbetzmän skickas, höra 25
store herrers sändebudh breff och stadger. Så länge
the wexe vp och få högre förståndh. och ther aff
bliffwe the snelle och förnumstighe.

55 Homerus skriffwer. att konungen bör ey soffwa
alle nattene. ty honum äre antwardede många 30
tusende meniskior. och all theres ärende, medh
huadh skäll kan han thå så offta och fåfengelige

tapa timann, medh tärningh, taffwell, dobell, snack
 gästebudh. lekare, dantz, iachtt, skända gäster. och
 gäckas aperi, och ty förtappes mång stor ärende,
 och menighetenes bäste. almogen vnderkuffwatt
 5 beskattes, oförrättes aff herredzdomerom, ondom
 fåkatom, lagmännom, och häredzhöffdingom. och
 hwar gör ssom honum täckis, när konungen ähr
 stadder i ssine fåfengio, dryckenskap, iachtt elle[r]
 kykerlått,

10 Ey ähr höffweligitt, att styremannen ssom är
 satter thill roderitth, legger sigh thill att soffwa
 ther ssom farligest ähr segle, och starkester ström-
 men är, Och inthett haaff är sså fullt medh ström
 och bölior, ssom hwartt och ett rijke ähr. ty tarff-
 15 wes | thett konungen waker och styrer, anner[s] gör 56
 han mångom skadhe;

Ehn styreman högferdes inthett aff thet han
 haffwer ett stortt skip styra. och ther vppå månghe
 meniskior. och rikedomer; teslikis konungen hög-
 20 ferdes ey aff stortt rijke han styrer, vthen ware
 thes wakere och ey förslite timan medh fåfengio.

Ehn målere haffwer hogmodh aff thet han
 haffwer målett ene fagre tafflo eller belete, bonden
 aff thett hans åker står fager. och huar ämbetz-
 25 man glädz. att hans handewärck gånger wäll, mykitt
 mehr må konungen frögdas, när han seer menige
 rijkitt förbetras aff hans styrslo och regeran.

Nähr konungen täncker sså medh sigh, thet
 örligit lycktade iagh wäll. vthan mykin blodz vt-
 30 giutelsse, the twedrechtene förlichte iagh wäll; then
 ämbetzmannen är wäll tilsatter, och är rättwijss.
 Then ähr retwijsliga framsatter. | sådane tingh 57

skole frögda konungens hierte. och ey gäckeres leek och aperi.

Hörer försten sigh prissas aff fagerheett, tå täncke att Qwinnor pläge ther aff prissas, hörer han sigh loffwes aff wältalendhe, täncke sså plege 5 poeterne löffwas, prissar någer hans rikedomer. täncke köpmän plege ther aff prijses, Ens förstes eneste loff och prijs är. att han haffwer ögon i ännitt och nakkenom wetendes framliden ährende, . och förwarendes tilkommende, och alltt han weett 10 skaffe till rijckssens menige nytto.

Prissas ehn läkiare aff thett han är fager, ryker lätt till att löpe, wäll kan siunge, hwadh hörer thett till läkedomenom. Teslikis vm konungen prisses aff the gerninger. hwilke ey tiene enom 15 konungh.

Ehnom läkiare tilhörer kunna lekedomssens konst. och ware trogen, att han ey giffwer etter för lekedom, och ware ideligen om then siwke. the 58 trij | höffuer och konungen fulborda i sine styrslo. 20

Wäll kan finnes mångh godher mann s[om] ey kan ware godher konungh. Men godher konungh kan ingen ware, vthen han är godher Mann, ty doghe ey alle the till förster ssom äre godhe Männ.

Then ssom wäll will regere andre, han skall 25 försth lathe skälen regere sigh, Och från konungen långtt ware thett ordh, Så wiliom wy, Så biudom wy, vår wilie ware före skäll. thett pläge tyranner seye.

Wm någer kallede konungen ehn tyrann. eller 30 röffwere. tå wredgades han terføre. och näffste strengelige, Men werre ähr ware en tyrann, än

aff androm kallas en tyran. ty större sak är göra
ssyndene än henne straffwe.

Ehn herre haffwe sigh sså medh almogen
ssom han will haffwe loffordh aff allom, Ty ögna
5 smikrare prissa honum. thet är ey prijs, och enthå
månge tija för reddoge. ey talendes illa om [honum]
| så lenge han leffwer. Dogliquell kunne ey alle 59
munner återstoppes, och effter hans dödh står
lenge hans onde rychte, och till ewentyrs ewerdeliga.
10 Store herrer pläga mykitt förderffwes och
swikes aff smekerligit taall och ordh. ty the glädias
mer aff fager ordh ähn aff ssanningh, och ähn tess
mehr the yngre ähre, och ey ähre vtrönte, och ey
kunne förware sigh. och medh smiker äre mång
15 stor rijke förderffwett. och ey kan ehn tyran sså
mykitt skadhe menighetene, ssom smicker fulle
tunger.

Smikerfull tunga haffwer i sigh ett så sött
ether, att somblige werldenes herrer haffwe sså
20 latidt sigh gabba aff smikrarom. att the haffwe
them riditt och the wanfellingene haffwe waritt
theres herrer.

Wålbyrdige herrer skole försee ssin barn medh
godhe ammer. ssom them vpfostre, hwilke ingen
25 last eller lyte haffwe. och ey fare medh my|kitt 60
smeker. ssom mest alle Qwinner plege. ty aff them
läre barnen mykin flätio. och fåfengio, hwilken
them fölier altidh seden the äre woxen.

Ther nästh är barnomen skickendes någre
30 andre höffwiske vnge drenger till gott vmgenge
aff hwilkom the läre höffwelige tale medh alffwar-
heet vthen smiker.

Swenerne ssom tiene barnomen skole ware stadige och mogne männ, och them giffwes i befalningh. att the inthet smiker. eller ohöffwist taall lätthe barnen höre, vnder stränge näffsth. och om någer aff them tieneromen worde funnen talendes 5 någett ontt för barnen, skulle strax neffsses hudflängder. och båden öronen affskurin, så redhes andre. Ty större skadhe gör han medh ontt talende och smikrande allo rijkena Ähn hade [han] stulitt 61 många peninger aff | konungzsens fatebur eller för- 10 falskett Riikssens mynntth.

Carneades skriffwer. att inthett annett läres rättelige herre barnom. vthan ridha. Ty hesten wätt ey vm then honom ridher är bonde, herre, rijker eller fatiger. och ty kaster han så snart aff 15 sigh then ene ssom then andre. vm han ey kan ridha. Men wetande och witterligitt är thet ammor, Lärefäder, och tjänere hwar there göre ey sitt ämbete, vppå thet barnen skole warde godh och mykitt förbätrett, Vthen ackta huru the aff them 20 skole ryktas, ssåssom många predikere i kyrkione fyskia huru the kunne få herrenäs ynnesth. medh ssine predikan smikrandes. Ey heller kunne the i rijckssens rådih ähre wenlige [tala] eller rådih göre medh frijtt modh, vttryckendes ssine meningh. vthan 25 smikran, rådandes hwar annen förtörne. eller mistäckias och | alle friborne wilia haffwe konungens ynnest till att nidra ssin owen, eller therföre hwar rådiz reta annen mott sigh, Så ähr konungen och försten vpfödder medh smiker. och bliffwer ther i 30 altidh. vthan sså ähr att Lärefäderne lönlige kunna honum rätte. Men the see och till ssina nytto, och

glöma menige mandz bäste ssom andre göre, Men vngdomen och ålderdomen swikes aller mesth aff smikerfulle tunger.

Ehn lönligen och tiande smikran görs medh
5 målningh vpsätiandes herrenes nampn, vthhugg-
andes theres beläte eller anner tingh them till
högtidh och wilia, och smikreligen epitett, Män
hwars herres nampn och titel näkar iagh icke
skriffwes och målas

10 Läres therfföre barnen sså att när the höra
sin epitett, titulos och stora nampn. att the altidh
tänckia at the nampnen mana them till | dygder, 63
Kalles herren rikssens fadher, bewijsse och allan
faderligheett, Kalles han ödmiuker herre, läthe thå
15 ey wredena, högferdena, girighetena, eller andre
synder winna sigh. Kalles han Serenissi[m]us. thet
är roligaster, haffwe thå ey stridh, kiff, och örligh,
vten giffwe ther acht vppå framdelis warde, sådan
som meniskior honum kalla.

20 Mykitt är wårdandes huadh böker barnen
lässe, Ty såssom ontt taall och smeker them för-
derffwa, teslikis och ondh lässningh i skrifftene
aff fabulas och poetis. och tyranneligen effter-
döme.

25 Strax barnen kunna förstå latin fånges them
prouerbia Salamonis. och Ecclesiasticen; och liber
sapientie. thill att lässe. och enfalleliga vnder-
ståndha och säyes them: J ären mechtige herrers
barn, eder tilhörer wetha. huru Landh och rijke
30 skole regeres. Tesse bökerne lära thett. Thy wisaste
konungen Salamon screff them ssinom | barnom till 64
kennedom; Sidan fånges them Ewangelia thill att

lässa, och förstå. Ther effter plutarchus fånges them Seneca. och officia Ciceronis.

Teslikis måghe och historier lässes, och aff them vtdrages godh äffterdöme, ty ingen tyrann war så ondher, att han gjorde iu någre dygdh 5 iblandh. Och hwadh the lesse aff hedniska höffdingers onda gerninger thett vnderwisses them ey ware aff Christnom herrom tagendes thill effterdömisse, vthen heller straffwendes.

Ähre och barnen forwarendes att the ey taghe 10 effterdöme aff gamble testamentene, hwar ssom skriffues vm stortt örligh, ty i then tidenom war mykitt löffligitt then almogen, hwilkitt ey är löffligitt Christno folke.

Så offta hwar tager bokene i ssine handh ath 15 lässa, göre thett medh the achtt, att han åtstundar
65 | sigh förbätte, och ey till att lostas. eller fördriffwe tidhen, ty aff ingom höres sanningen bätte ähn aff schriffteene, Män gott wære, att konungen hadhe hemelige wener ssom honum straffwede eller för- 20 manadhe, thå han ey alstinges wäll, heller rätt hade sigh, att han ey wredgedes mott them thå the honum mana till bättringh Ty i starken storm låther styremannen seye sigh, ehuru ssom hålst kloke the kunne ware. Och rijkitt är aldri gh vthen storm, Och mykitt 25 prisses phillippus, konungh i Macedonia, aff thett han bödh allom och hwariom måge frijtt och tryggelige förmane. och sigh hemelighe rätte. hwar han far willer. Ty tarffwes mykitt i storom ärendom wårdandes. ssom lyde på rijkitt, vm örligh vm 30 stichta stadger och laagh och vm förbundh och dagsätningh mellen rijken

Thill att läre konungenom fredsambliga styra
 | rijkitt och mykin acht vmleggiandes, sså att 66
 aldrih tarffwedes stridhe, Och tilhielper mykitt,
 att honum läres wethe. huru widtt hans herredöme
 5 recker. Och thett läres honum aff gamble skreffter,
 och medh thett han offta ferdes vm rijkitt och
 landen, eller städerne. ransakendes rijkssens vp-
 hoff, städernes funderen. theres frijheter, laagh och
 sidwänior ty ingen läker wäll kroppen, vthen han
 10 hans brijsth förstår,

Ther nästh skall konungen älska rijkitt hwilkitt
 han regerer. wiliandes thet daglige förbetre, Och
 haffwer han Söner, tå tencke sigh mehr ware
 plichtiger älska rijkitt, än sina söner. ty alle
 15 rijkssens Inbyggere haffwe honum vphögtt öffwer
 sigh och lagdt ssina wälferdh och trösth i hans
 hender.

Ther effter haffwe sigh sså att aller almogen
 ho|num Elska, och åtstundha hans tilkommo. hwar 67
 20 han ferdhes. Men många fare medh troldom men-
 ande ther medh få alles hyllesth, och late sigh be-
 gabbe, dygden är thett tingh ssom alle wender till
 kärlek.

Månge herrer mene fly sigh hyllesth medh
 25 gåffwer. medh gästebudh, och medh thett the til-
 städia onde gerninger och see mellen finger medh
 them ssom brotliche ähre. och ey näffza, Men then
 wenskapen eller hyllesten haffwer gudhwalen, och
 är ey warachtigh. ty almogens ondhe begerilsse
 30 ther aff wexer och ökes och siden bliffwer ostyr-
 ogher. och genwordiger, att regera, och ey älska
 konungen, och så hender ther aff konungenom,

44—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

ssom thett pläger hende fåkunnogom, ssom äre
 nylige giffte, tå the medh smiker och gåffwer. och
 lösläti mene få hustruenes kärlek, och the bliffwe
 ther aff thess werre och osedelige vmgå, Och sså-
 ssom somblige Qwinner mene. göre ssine män att 5
 68 | the ingen skole älske vthen them, giffwandes
 them dricke etter, och så haffwe the them galne
 och affwetighe, och ey sikh elskandes.

Vppå thett konungen skall kunne elskas aff
 almogenom, tarffwes försth att han haller alle widh 10
 rettwisso och laagh, och så bewijsse sikh att alle
 the ssom godhe ähre. och almogen priser han forde
 och vpsettie thill hederligen embethe och ther aff
 taghe alle godhe gissen, thett han är sielffwer godher,
 tå han elsker them ssom godhe ähro, Somblige herrer 15
 äre godhe sielffwe Men therföre the tilstädia sinom
 ondom ämbitzmännom göre alltt ontt, ty bliffwe
 herrene sielffwe hatelige allom almogenom

Aldre nyttigest och bästh är then wälia thill
 konungh ssom födder och vpfostrer är i rikena 20
 ty kärleken wexer medh honum till rikitt aff
 69 barndomenom. ty ware the bannedhe aff | allom
 som indrage och tage vtlenske herrer till kon-
 unger, Och ty wåre ståndandes före lagh, att
 hwilken ssom nemde eller walde vtlenskan herre 25
 thill konungh, medh ssamme gärningh skulle han
 ware ärelöss, och alle hans Lössöres ägedeler skulle
 aller almogen tage, och hwar haffwe ssom han
 kunne få, och all godz och guldh ssom han ägher.
 äffwerdelige leggis vnder Cronene, Ty omöieligitt 30
 är att vtlenske herrer elske rikitt eller rikssens
 Inbygggiere.

Ingen tingh drage sså mykitt almogens hierte och ynnesth från konungenom, ssom thet konungen färdes länge bortt aff rikene, och annerstädis för-
tärar hans gods androm thill nytto, och ey rikssens
5 Inbyggere vthen thill skadhe.

Thu tingh göre almogen ondan emott herren, thett [är] haatt och försmädilsse, haatt är när herren | är grymmer, öffwerwällare Försmädilsse 70
ähr nähr almogen bedes laagh och rätt eller någre
10 ssine tarff och herren dröyer som han thet inthet hörde, ty [skall] herren förwara, att han ey faller aff almogens kärlek; Ty han mister mykitt storan häär, thå han mister almogens godwilia

Somblige herrer gisse sigh thes yppere och
15 werdigere wara, eller räknas aff androm, att the braska och skrambla med stortt stått, perlor och gull, hwilkitt the haffwe tagitt aff almogens tilrädy och ther medh giffwer them allom onth effterdöme och inthett annedtt gott, Ty är betre att hwar
20 herre holler sigh måttelige ij alle ssine gerninger, och helst så att almogen förstår them någett gott tractere i huar time, som lijder thill menighetenes besta bijståndh

Aff ordomen förstås mer konungens wilie och
25 godheett ähn aff hans stått och kledebonatt, ty all the ordh han taler flyge vm alltt rikitt, wackte ty wäll och öff[wer]wege ordenn.

Ähr någett thet görendes som harttt eller hate- 71
ligitt är i rikena, antwarde thet sinom ämbitzmennom
30 till att göra, Så henger på them ehn stor deell aff almogens affvndh och ilske, Och thett göre sielffwer konungen som allom är teckeligitt och anammeligitt

Ähr någett giffwendes eller fördragandes al-
mogenom thett giffwes och fördragis snarliga, med
kärligom ordom, alltt som mann är någett nekande,
eller vtkreffwiendes, thet göris alltt medh blidom
och liuffligom ordom, är någett näffzandis, thå 5
minske ehn deell aff pinene, och blidelige tale
medh them som näffzes, Såsom han nöduger neffzer
then som brotligar är.

Ey är thet nogh att konungen sielffwer är
alstingis goder, vthen han giffwer acht vppå atth 10
allee hans tienere Fougter och Embetzmänn äre
gode, ty alltt thet ontt the göra almogenom, läkis
72 på konungenom | Män seer konungen emellen finger,
tilstädiandes them alltt göra ontt almogenom, Thå
reta the almogen mott konungen, och göra honum 15
ther medh mænghe dödz fiender. Och therföre är
toleligare lida, att konungen sielffwer är onder
tyrann, än thet alle hans tienere Fougter, och
Embetzmänn äre onde öffwerwällere. ty snarligere
kann en warda metter i sinne girigheett ähn så 20
monge

Förwarandes är att inga nya funder, eller
seder widerfrestas aff konungenom, än thå thet
som böryas är ganske torffteligitt och gott, ty thet
förtörnar menighetene, Och gammull sedwänia kan 25
ey vmskiffas i riken, eller ny laagst adges,
vthen stortt hinder och platz, Ty är betre tola
thet gamble som lithet doger, ähn göra menig-
hetene orolighe, Men är thett så ontt, att thet
kan ey tolas så, thå vmskiffes then wanen medh 30
73 konst om lempe|ligt, till godh rättillsse, ey haste-
liga

Try tingh äre godh, Sielienes, lekamszens, och
vtwertelige ägor, och ey skall konungen mena
rijkitt ständer wäll alstinges, när alle haffwe vt-
wertelige rikedomer nogh, Ty siälenes äghor, och
5 lekamszens helsse äre yppere vm hwilka konungen
skall achta

Ey är thet nyttigt allmogenom, att hwar
lätias, eller brukar hwadh hwariom täckis, ty
alle skole leffve effter beskriffwen laagh, Och ey
10 är rätwist, att almogen lijder alltt thet som
konungen lyster biuda, vthen heller hwadh han
biuder effter lagen, Och thet läres honum wetha
aff barndom.

Eehn tyrann pleger så tractere almogen, och
15 meniskior som han haffde oskäligen diur, stundom
reetandes them stundom strykandes och lesmandes
medh them, och åter förhaffwandes them.

Ähr almogen hårder och genstörtiger thill
thet konungen will haffwe fram, thå bide, och
20 haffwe fördragh | thill ehn tidh, och lempelige in- 74
giffwe almogenom, hwatt nytte ther aff kan komme,
vm the iake ther thill och ware ey hastiger i sine
ärender, vthen som tilfellen sigh förlöpe kann
bide, och ey öffwergiffwe alstinges thet som är
25 thill menighetenes beste, och så åther widerfresta
thet samme i andre måtte.

Hwilken som will ransaka gamble kröniker,
thå finner han meste twedrecht ware kommit
emellen almogen och konungen, aff förmyklo be-
30 skatningh och pålegninger, thill tunga som kon-
ungerne och theres Embetzmän haffwe giortt; Ty
förware sigh therföre, båd konunger och andre

herrer. och heller räckne med godwilia. äge alltt
thett almogen haffwer.

Månge hedniske konunger fordom wore, hwilke
inthet wille haffwe aff menighetene för sine mödo
vthen then heder, och konungzlige wordningh, 5
Och somblige hedniske höffdingar wille ey heller
75 haffwe heder | för sine mödo och styrslo, Mykitt
loffligere wåre thet Christelige konunger, hwilke
sigh wenta i himmelrike lönn för alle sine ret-
ferdige gerninger. 10

Somblige öretutere äre när höffdingomen,
hwilke inthett annedtt göre, vthen giffwe ondh
rådh, hure the skole lijstelige beskatte almogen
medh pålegninger och hielp, och anner förtäncktt
tilfelle, och förtächta argheter, och sådane ähre 15
konungzssens fiender, och ey giffwe honum godh
rådh,

Aldrabäst öckte konungen sina vpbyrdh medh
thet han ey hölle öffwerflödeligen kost, och få-
nyttighe förtärningh, och hade ey fåfengdtt folk, 20
ey giorde örligh oträngder thär thill, och låte
ey sine fougter och Embetzmänn leggja så mykitt
i sin pungh och ey förlänte androm Cronones
vpbyrdh, Ty the som friburne ähre skole tiene
cronene för sitt frelsse, och ey för någre för- 25
76 läningh, Men jem|liga kräffwia, plockka, och skaffa
aff almogenom är farligitt, ty tå bogen förmykitt
bändes, brister hann, teslikis och almogens tola-
modh, och konungen vtdriffs, Är thet så att als-
tingis nödhtarff är att konungen skall bedas hielp, 30
tå legge lithen tunga på the fatige, och större på
them rijke,

Thå konungen will hålla mykitt folk vtan
tarff eller sine syster, eller dotter, hederlige giffte
Sina söner, eller wälbyrdige ryckta, täncke huru
ocristeligitt thet är, att före the sakerna, många
5 tusendhe meniskior i rijkena skula lida hunger
och fatigdom, och haffwa mykin gäll betale, Och
the äre ey konunger eller erlige furster, som så
kreffwie aff fatigo folke många peninger, hwilke
the dubla bortt, eller anners ohörlige förtära

10 Konungen skall och så achta, att vm så händer
| att någer hielp eller pålegningh görs aff almogen 77
för någor nödh eller trånggh skull, thå skall han ey
årlige wilia almogen tunga ther medh, som han
wore ther thill plichtiger, vthen heller medh tiden
15 förlegge almogenom medh någre lättheett för the
hielpene som the honum giordhe

Konungen skall och förware att någre få menn
iblandh almogen haffwe ey borte alle winningena,
och meste deelen bliffwe fatige, thå the fåå borg-
20 gerena slåå alltt vnder sigh, och många thett få i
henderna aff them fatigom, som them tackkis sätia
köpitt

Ransake konungen [huru] mykitt then kon-
ungen som för honum regerede rijkitt plägade
25 vpbära aff rijkena, och sine vpbyrdh, och han skall
finna att meste delen aff vpbyrdene bliffwer i theres
[hand] som vpbära peningerna, thy tarffwes honum
| haffwe två godhe mähnn som tage och beschriffwe 78
årlige rekenschapen aff alle rickssens vpbyrdh.

30 I tyske Landen giffs toll aff allom tingom
som införes i staden till att sälyas och i walandh,
sammeledes och [i] allom androm Landom, både

ther hedningerne och Christne ähro. Men i Sverigie
 ähr ehn wrångheett, ther the på rådstugune beleggia
 eller belatha hwar annen som them täckis henna
 uphöye. Och haffwer fatigitt folk eij betale, thet
 the Skatzmännerne haffwe skriffwitt honum schole 5
 betale thå tage the aff hans huss Grytor, och kannor,
 eller och Spiellett aff Skorstenenom, Hwilkitt ähr
 ey skeligen beskatningh

Tagendes är matteligen toll och Sijs aff
 allom them tingom som fatige folke almennelige 10
 tarffwes nyttia, Som är aff kornn, Hwete, öll, Brödh
 79 och andre tingh, Vthen huilken the fatige ey | kunne
 leffwe, Men the tingh som komme aff androm
 Landom infördh, och ähre ey vthen thill kräselig-
 heett och ståått, tinges medh storan Sys och toll 15
 som är flogeldh, perlor, purpur, peper, krydder,
 dyre stene, och anner sådann tingh, ty the tingen
 köpe ingen, vthen the som många peninge wele
 haffwe, Item åtandes warer som införes i rikitt
 tinges ey medh toll, men thet som vtföres tinges. 20

Konungen skall haffwe gott myntt, ty thet är
 hans och rijckszens heder nytta och gagn, Ey blandhe
 thet medh kopper, ey haffwe vtlenske myntere, Ingen
 större skadhe kan göres rijkena, ähn medh itt ontt
 myntt, ty medh kopper peninger vtköpes alltt thet 25
 godha som i rijkena ähr, och ett pundh kopper
 legger hwar i sine kisto thill att göme, thet ähru
 kopper spenger.

Thy konungers och herrers egeligheett bör
 80 | ware, allom göre gott och ingom ontth, och ther 30
 aff prises, Sombligom hielpendes medh Gåffwor,
 Sombligom medh godh råådth, Sombligom vphöy-

endes till Embete, Sombligom frälsandes aff be-
dröffwilssom och fängilsse, Och then dagen räckne
sigh illa haffwe förtapett, på hwilkom han ingom
halp, eller giorde godh gerningar nogrom, Men
5 thett är ey rundheett i höffdingenom räcknande,
när han omillelige vtkräffwer aff almogenom pen-
inger, och them rundelige giffwer lekarom, och
Gäckom, eller androm skalkom, honum bör them
giffwe som mesth wake vm menighetenes bäste,
10 och ey röffwe aff androm, och giffwe thet androm

Thitt som herren, fursten eller konungen
warder kommende, skole alle ware gladhe, Men
anners skeer thes werr, Ty haffwe the i stadhenom 81
boendes ärw, någre fagre döttrer thå göme fädärne
15 them bortt, Haffwe the någer dyr tingh, them göme
the vnden, Haffwe the rijckedomer, them töres the
ey vppenbare, Och redes såssom titt komme rijcks-
ens fiender, thå konungen kommer, Hwadh tancker
haffwe the tå vm honum, vthen ondhe, Så rädendes
20 för honum som alltt thet the haffwe skall beskerme.
Ty en komber klagendes sine dotter ware kränckte
medh wäldh, then andre klager sigh ware slagenn,
och sine hustru trugadhe effter så gott öll, Så
gode sängier, Så rene na[t]stugor, Så godh stall och
25 annetth sådantt mykitt, Then tridie seger hans hester
är bortagen, och then så och thenn annett kärer sigh
ware giortt aff konungsens folk Och thess rikare
stadhen ähr, thes mere rådhas hann thå konungen
kommer, Men näffste konungen sine tjänere, thå 82
30 skedde ey sådantt ther aff får han många owener.

I rijkena skall ware godh laagh beskriffwenn Lag
och effter lagen skole alle rijcksens Inbygggiere

lydhe konungenom, och konungen skall lydhe lagenom, Och lagen skula lydha till almennelige nytto och gagn tillskyndande, och ey stadgis för mångh Laagh, eller inbunden af mörckheett,

Tå laagh skole stadges aff nyo, förwares att 5 the ey lydha på fateburens rycktann, eller herrenes enkannelige nytto, vthen heller till menighetenes bäste och gagn, effter skäligheett och wjsse mannes snillo, anners är thet ey laagh, effter hwilken alltt thett som krokott är kann rättas, Såsom effter etth 10 rettesnöre, Vthen fiske nått måge the kalles thill peninge sankann.

83 Somblige konunger stadge laagh offwen på laagh så mongh att almogen förglömmar halle them, vpå thet alle skole warde sackfelte, och thet 15 är ey annett ähn så settie gilre och snarer till att gripa peninger ther medh

Alskona diur tāmias till att lydha medh thu tingh thet är annat thera medh maatt eller huggh, Så skall och ey all laagh stadges, hallende vnder 20 hoott och näffst, vthen iemwäll widh lön, och welgerningar fångandes them som Lagen halla, och såå vpweckis till gott, Exemplum stadgedes fordom att then sigh ärlige bewiste i Örligh, gaffz stoor lön och heder, bleff han slagen i stridene, thå vp- 25 föddes och föresåges hans barnn wäll aff almogenom, och ther medh vpwecktes många till gott

84 The som åsna sinne haffwe nödgas till dygde|lige gerninger medh lagenn

Konungen skall ey allenesth waka vm att näffza 30 onde gerninger, vthen heller förware, att ingen bliffwer brothligen aff hans vndersåtom, Ty bättre är

then läkiaren som förhinndrer att ingen siuckdom
kommer i kroppen, ähn then honum läker seden
han är siuker, Men (thes wer) många herrer glädes
aff thet många warde brotliche, att the haffwe til-
5 felle tage theres peninger, Och the ähre werre, än
the som till ewentyrs bryte aff wanskeligheett.

Ehn godher läkiare hugger ingom lemmen aff
kroppenom, eller honum brenner vm så är att
smörielsse och plåster kan hielpe siuchdomenom,
10 Så skall och Fursten freste | många lekedomer till 85
meniskiones rättillsse för ehn han någon läther
dräpe, tänckandes alle ware ehn kropp i menig-
hetene, Terföre ähr lagen ey annett ähn läke-
domer till meniskiones misgerninger.

15 Fåfengia är ett största vphoff till alltt thet
onda som i rijkena brukas. Ty borde konungen
vtdriffwa aff rijkena alltt thet folk som fåfengt
ähr, ingen Embete brukendes, och wäll orkar
arbethe före sitt brödh Och tattere som indrage Tattara
20 i rijkitt, hwilkitt ey annett är ehn argh boffwe
hoop vtdriffwes inga lunde tilstädiandes fare vm
rijkkitt, tages och säties i bultar, sporer, Låtandes
them arbete för sitt brödh och ey bedrage men-
löse meniskior medh sitt aperij och hande syner,
25 kommandes många till att tro ther vppå, och så
twiffle the i then christelige troo hwilken rätte
Guden är.

Ey borde konungen tilstädia många tiggere 86
och biddiere fare vm kring rijkitt, förandes Helge-
30 domer eller lysendes afflatt, och enkannelige them
som aff androm Landom komme skulle han för-
biudhe såssom Danske munkar pläge tiggie i Ösbo,

Wesbo och Sönnnerbo, Hwilke titt sändes aff Halmstade, och Landzkrono, och Lundh, Ey heller är tilstädiandes byggia så mangh ny kloster, och the gamble leggies ödhe

Welbyrdigom mannom, och them som tiäne i 5
konungens gårdh skole ey ware fåfenge, vthen
heller öffwe sigh vdi någro Embete, eller skicke
spetz, ey medh tärningh och dobbell, dryckenskap
qwinske förtape thimenn

Herrer skole ey lathe segh förtyckia att sättia 10
sinn barnn till att lära någre werdzlige Embete
och konster i vngdomenom, Ty är thet så them
inthett tarffwes bruke konstena likwel är hon ey
87 tungh | till att bära, lyckan wendes offte i mange
motthe och görs altidh behoff. 15

Fordom stadgades att ingen skulle göre öffwerflödigh stor gästabudh widh stränga näffst, ty aff sådane offwerflödigheett förarma många sigh i Sverige, görendes stoor Bröllop och barnsööll,

Stadges all laagh så, att the mere hielpe them 20
fatige ähn them mechtige och rijke, Ty alle ärw
redébogne bliffwe på gården ther hann är låger,
Och näffzes hardere thett som görs mott them
fatige, ähn thet mott them rijke, Och häffnes
strengare thet som en frijburin bryter, eller någer 25
konungens Embetzmänn ähn thett någor bryther
aff almogenom.

Såssom farligitt är stadge ny lagh, teslikis äru
mångh ondh gammull laagh ey effterföliendes. Vthen
heller lempelige affleggiandes, Och mångh lagh ährw 30
rättwisliga stadgett, Men konungens embetzmänn
88 haffwe them wrengdtt effter sinom | falske wilie,

hwilkitt konungen skulle straffwe och rätte, Och
 mång h laagh ähru inthett annett vthen Spinnel-
 koppo nätt, Ty kommer ther i någott thet stoortt
 är, thå går thet egenum, kommer ther vdi någer
 5 lithen fluge tå haldes hon fasth

Domeren och lagen skole altidh ware [mere]
 redebogne till att förlathe och frälsse, ähn thill att
 döme eller pine, och aldri gh ware hastoger till att
 döme, Ty dömes någer för orett, hwru bötis honum
 10 vm han ähr döder, Ia Gudh kräffwer honum vtur tine
 händer, förgörendes then menlösse, Somblige haffwe
 ehn ordseedh och säya haffwer iagh så lenge daagh,
 Ia wisselige kommer gudz domedagh allom öffwer,

Somblige höffdinge finnes så oretwisse ware
 15 att när någor taler ått minste ett ordh vm theres
 onde gärningar, strax gripe the them som ther
 vm tale, pina, plåga, beskatte och oforrätte, ey
 achtendes | thet Nero then omille Fursten swaradhe, 89
 thå någor sade honum huru illa almogen taledede
 20 vm honum I enom friom stadh eller rijke är wäll
 höffweligitt att tungurne ähru frij till att tala
 hwadh them täckis, Och therföre skall fursten
 gerne förlata thet som är giortt mott hans egen
 perssonn.

25 Thett är ey nogh att konungen är rätwiss
 och menlös, honum tarffwes och ther till medh
 haffwe godh fridh iblandh almogen att ingen mis-
 täncker honum till ontt, Och therföre skall han ey
 tänckia, hwadh andre bryte honum emott, vthen
 30 heller hwadh andre döme och tale vm honum.
 Och för sitt rychte skuldh skall han offta förlathe
 them som ähru owerdige fåå förlatilsse.

Then samme menlössena och rättferdighetena som konungen sielffwer haffwer och brukar, skall han och vtkreffwia aff allom sinom Embetzmennom som ähru domare, fogotha schriffwere, Ländzmänn, 90 Häredzhöffdinge och androm tilsynes man|nom, och 5 biudha them stundelige wake ther vm att ingen oförrättes

Fåfengt ähr stadga godh lagh, vthen ther tilsäties the gode rätwise männ som them halle widh machtt anner wrängies the menige mann thill 10 skadhe.

Rijkessens
Råd

Ricksens råd är ey sätlandes aff them som allenest ärw Rijke, eller wälbyrdige eller gamble, vthen heller aff the männ, som wisse och kloke och rätwise ähru, Ähn tå ähr thet höffweliggitt att 15 wälbyrdige ähru i rijckssens råadh och tesligis the som gamble ähru, och haffwe mykitt vtrönnt, och ähru mogne männ, och almogen them mere wördningh gör ähn vngom och medh skäl skulle ingen sätties i rijckssens råd yngre ähn femtio 20 år, och ingen äldre ehn siwtio som schriften säger

Såssom strengierne i ene harpo hwar haffwer sitt liudh och sångh, och figh samfalla Lydandes 91 | wäll, Såå gör och menigheten, vm hwar fullfölier sitt Embete i rijkena, Först konungen, Såå 25 ric[k]ssens råadh, Så alle konungens Embetzmänn, och alle i menighetene, effter thet som laagen vt-wisser, skeer ey thet tå lyder ey harpen wäll, ty strängierne ähru ey rätt satte, vthen är ehn blandningh och ingen lyder annen 30

The största godgerningh konungen kan gøre menighhetene, är thett, att han skaff[e]r rättwise

och godhe männ i rijckssens råådh, och till sina
 Embetzmän the som wilia och kunna wetha men-
 ighetenes nytto och bästa, ty konungen är som
 ehn läkere wakendes vm rijckssens inbyggheres
 5 saligheett

Konungen förware sigh thet han ingen ämbete
 säll för peninger, som ähr Domere, Häredzhöffdinge,
 Lagmenn, Fougter, eller annor, ty the sälya således
 rätwissene för mutor och gåffwer | till att winne 92
 10 sine peninger igen, Och konungen kann them ther-
 före ey straffe, som honum borde, ty han haffwer
 them sålltt thet Domere eller Fougte Embetitt

Sätia dagh eller göra fredh medh vt lenske
 herrer nähr konungen will, tå schall han inthet
 15 annedtt achte, vthen menighetenes nytto och bästa,
 ey såå att han och herrerne stånde wäll, och
 menigheten sköffles och far ille

Emellen alla christna herrer är ett starcktt
 sambundh på Christendomsens wegne, och ey tarff-
 20 wedes så mykin daghtingen reses och breff, aff
 huilkom inthet annedt födes, vthen Örligh och
 stridh, Ty the vpsätie många artichler på både
 sidher, Och så bliffwe somblige aff them bruthne,
 och Örligitt är strax ypett, Och somblige holle
 25 hwarken ordh eller artichle breff eller insegell,
 Och ey sworne eedher

Konungers och fursters enfallige ordh borde
 haffwe | så stadige troo, Som någor mandz sworne 93
 eeder, eller besiglett breff, Hwilkitt nhu finnes dag-
 30 lige, att them är ey mehr före att ryggie sin breff och
 sworne eedher ähn som the hadhe aldri gh sworitt eller
 giffwitt sin breff hwilkitt hedninger ey wille göra

Händer thett så att någer artichell worde brutin, ey skulle the strax sönderslita alltt förbundett, vthen heller böte och bätre thett som brutitt warder, och ehn stundom tarffwes see mellen finger, och ey föliandes eller görendes alltt 5 thet wredhen vtkräffwer.

The meniskior som i Sverige och Danmarck boo ehru ey ehns till natur, Och therföre ähr omögeligitt att the någon tidh kunne drage öffwer ehna till sämmio och är mykitt förundrende, hw[i] 10 Swerigis herrer wilie sigh bekymbra och klandre medh them så offta warendes vtrönte på them, wetandes för sant att nyttigere ähr iemlige haffwe mott them Örligh, ähn dagtinge och sätie fredh, 94 Och ey skulle tilstädias att | göre gifftermåll emel- 15 len Swänske och Danske herrers barnn, ty ther aff födes mångh förrädilse emellen riken

The rijke ssom naturen haffwer åtskilltt hwartt från androm medh Bergh som Franke rijke och Wallandh, eller medh watn som Sverige och Dan- 20 mark haffwe twedregtt ssin emellen, wari sigh hwar någor sådan åtskilnader ähr aff naturen giorder i wärldene

Konungenom tilhörer och tilbör inte haffwe så kärtt aff alltt sitt hierte som sins almoges wäl- 25 moge och sældheett, och ther thill vtwidge alle ssine kraffter alle sine gerninger alle sine åtstundelige tanker och vmhoge, Så får han ewerdelige löön aff Gudhi och hederligh åminnelsse effter ssin dödh, Och hwadh heller han är heme, eller 30 färdes vm rijkitt, haffwer iu altidh någett tractere, och begrunde vm menighetenes bäste

Offtere börr konungenom ware vthe eblandh
 menis|kiors vmgenge, giffwendes hörilsse vm rijcks- 95
 sens ärendhe, och ey stängie sigh inne, ssom ehn
 ärmethe, och thå han ähr vthe, achte all ssin åt-
 5 heffwer, och all ssin ordh, Ty ther vpå giffwe alle
 göm och store åtwachtt hure han ståår, gåår, eller
 taler,

Somblige onyttige furster haffwe waritt, hwilke
 altidh wore inne, så att ingen fich see them vthan
 10 sällan, Och thå the vtginge giorde the inthett
 annedtt gott, vthen tedde ehne stora prydda högh-
 ferdh, och hemelige i palatzena inthett annett, ähn
 fördriffwo thiman medh lek, Söffn, Dobbell, och
 gäckeres ewentyr, Rådandes är att många furster
 15 ähru ähn nhu, som lathe sigh tyckie ware skam
 sittia och höra annars klagemåall och ährende,
 Såssom biscopen lather sigh tyckia ware skam,
 predike för almogen, Hwilkitt them borde göra,
 och therföre leggia the then tungen på andre,
 20 Såssom konungen befaler sine Embetzmän,

Mitridates Keysser lärde sigh thu och tiugu 96
 tungemåall fulbordelige, och sielffwer hörde sacher
 och dömde rättwisliga, Philippus konungh öffwer
 Macedonie Landh, daglige sielffwer satt hörendes
 25 klagemåall och skaffedhe allom rätt, Alexander
 Magnus hans Sonn, ähn thå han war mykitt heder
 giriger lickwell hörde han sielffwer saker och klage-
 måall, hallendes annett örett medh andro handene,
 åtherlicha säyandes sigh göme thet örett, thill att höre
 30 hwadh then andre swaredhe på hwilken klagedes

Thett herrer och konunger wilia ey sielffwe
 sittia för laagh och rätt, kommer ther aff att the

åhru illa vpfödde, ty then konstena en kan wäll,
 henne bruker han gerne, och thett han ey kann
 flyr han, Så göre herrerne, ty the vpfödes medh
 lasth, kätij och leek, fare i skogen iaghe, och bete
 diur skaktaffwel och tärningh och ther lastes the i 5
 och ey sittia för laagh och dōme,

97 Homerus skriffwer att eh[n] konungh haffwer
 neplige så mång time att han kan soffwe halffwe
 nattene, och onde höffdingar wete ey hwar medh
 the skole fördriffwe timenn att them skall ey 10
 läncktas, Så som the hade inthett bestelle på
 rijckssens wägne En bonde haffwer nogh bestelle
 i ehn liten gårdh, och Höffdingen haffwer inthett
 bestelle i thwänne widhe konunge rijke

Konungen skulle ransake hvad onyttige wore 15
 i rijkena och them affleggie, höre hwadh röchte
 hans Embetzmänn haffwe, och them näffze, tage
 rekenskap aff vpbyrdene, skaffe allom fredh och
 sammio, fare vm städerne, biudendes them wäll
 beskärme medh murer och graffwer lathe mure 20
 broo öffwer watn, och göre haffner för Skip, rensa
 kär och dy, att ey pestelentia ther aff kommer
 widh städerne rätte och stämme älfwer som onytte-
 98 lige rinne | annerstädes ther the gjorde gott gaugn,
 öde torp lathe besättie, och vpröddie åker och Enger, 25
 biuda plantere humble gårdar och böke trä, ther
 inge siälff wexe, i Landett inkomme många mestere,
 och tusende andre gerninger och åhreder haffwer
 konungen skaffwe och öffwerwäge, att honum ey
 tarffwes fördriffwe timen medh leek, 30

Många konunger leggie sine acht uppå huru
 the skole vtwidga sin rijke och få flere landh, och

ey hure the skole göre the landen bättre som the
haffwe, och stundom händer thet så, att the miste
thet the haffwe, nähr the mene skaffe sigh mere
till hande Män Konungen skall wethe, att inthet
5 är större thill hans heder ähn thet han gör rijkitt
yppere och bättre ähn han thett anamedhe. och
thet gör han achtandes menighetenes bäste och
rooleek

Thy konungen skall i inge tingh medh ssine
10 gerninger | ware hastiger, vthen haffwe gode före- 99
tanker, och thå aldremesth när han will böria
någett Örligh eller stridh Thy aff andre ärender
eller hans gärningar kan komme någon liten skade,
Mähn aff örligh kommer almenneligitt ontt, och
15 all tingh förgås som skepbrott, och ett örligh föder
aff sigh ett annett örligh warendes i mång år,
Och therföre är frästades först alle wege till att
ey behöffwes örlige, och kan thet ey förstilles, tå
skaffwes så att ey bliffwer stortt blodz vtgiutelsse,
20 Och snarlige lycktes, tänckiandes thet han är en
Christen meniskia, och ey oskälighitt diur och huru
mykitt gott tilkomber medh freden, och mykitt
ontt aff örligena, ähn thå thet är rättwiss sak
haffwendes, Seden reckne öffwer mykin kostnadh
25 han will ther thill vtleggie, och ey ähr förewijss
vm han winner, Täncke till huadh omack ther
thill hörer. att kalle sammen ehn stor | hoop folk, 100
och arge skalker, och medh them skall konungen
lisma, giffwendes många peninger, Och är tänckiandes,
30 aatt han säther sin almoge i storan wåde, och i
enom thime bliffwe otaligen faderlöss barnn, och
änkior, och många miste alle sine söner.

Månge konungers wisdom är alltt för dyrlige köpter medh thet the haffwe vtröntt, huadh ontt örligh haffwer innebäre, ty the haffwe welett öke ssin rijke, Latandes ihiälslå mång tusendhe meniskior bätre haffwe lärtt waritt wetha ysäldene aff schrifftene 5

Månge förster säye sigh göre örligh rättwislige ty saken synes rättwijss, men aff så monge världenes vmskifftelsser, Så monge sāmior och bebundh som ähru gjorde emellen herrer, eller reesses och åther brythes, haffwe the iu någer 10 tillfelle reesse örligh, wari sigh rättwiss eller ey, 101 them | är nogh att the haffwe tilfälle aff ehnom skrymteligom tytell, thäs werr ähn finnes somblige herrer som sin emellen lathes ware fiender och owener örligendes, och ey ähru vthen röffwe hwar 15 anners Landh och ryckta sigh sielffwe 15

Thå fiendskap kommer emellen herrerne, aff lätt och små tingh, hwi kunne ey godhe kyrkienes prester thett ransake och them förlike, att ther aff ey kommer stortt blodgiutelsse, och menighetenes 20 skade, Män the wilie ey lyda vnder anners doom, 20 vthenn medh örligh skaffe huar sigh laagh och rätt Ey kan ware fiender emellen bonden och hustruena, vthen huartt there någett förlater androm Så borde och herrerne vndrage hwar androm och lathe seye 25 sigh thy the ähru Christne meniskior 25

Jngen konunger kan medh mindre häffnas på sin fiende eller göre honum ontt, att han iu försth 102 | skall göre werre ssin egin almoge, beskattendes och sankandes ehn skalke hoop, och offta händer 30 att han mehre ontt gör sinom egnom almoge ähn 30 then, mott hwilken han för Örligh.

Waandsamligere är och fågre att byggia en
 fagren köpstadh ähn honum niderbryta, Hwilkitt
 många furster pläge snarere bryte, ähn byggie,
 och flerom sinnom koster mer ett örligh, ähn medh
 5 then kostnedenom motte wäll vpbygies aff nyo fyre
 köpstäder, aff hwilko örligh inthett gott effterföljer
 vthen ysäldh och fatigdom, Ty skulle konungenn
 heller begäre then hederen i sinom seger, hwilken
 inthett blodh haffwer, och ingen lider therföre
 10 skade, Ty offte gråter then som haffwer vunit
 haffwendes för dyrlige köptt then segeren medh
 sin och menighetenes skadhe.

Wåre thett så att ingen mildhett, äller alle
 me|niskiors ysälheett rörer Christne konunger till 103
 15 att öffwergiffwe örligh, tå motthe Christendomens
 heder och namn röre them ther thill, Ty turker
 och alle ochristne höre och wethe att iblandh
 Christne är ingen fredh eller sämmie, och mere
 blodh vtgiutelsse är iblandh them ähn iblandh
 20 hedningerne Hwilkitt mykitt är till Christelige
 trones nidrelsse, i hwilko alle skulle ware ehn
 siäll, ehn wilie och en kärleker i gudhi

Meniskiones lijff är wanskeligitt och stäckott,
 myken oseldheett, och siukdom haffwer meniskian,
 25 i myken wåde är hon på watn och landh, Män
 öffwer alltt annett ontt är örligh wersth.

The som aff Frankerijke ähru hathe them som
 ähru aff engelandh, och så hate och Engilske franke
 män, Brite hater Schotter, Schotte them aff britonia
 30 | Walske hate tyska, och tyske walske, Danske 104
 hathe Swenske, och Swenske Danske, Så är ett
 och hwartt rijke mott thett andre, Ey stundom

för andre saker vthen för the nampnen, Och ey kan Christendomens nampn Christne meniskior samenbinde

Ey allenest äru wredz herrer så grömse thill stridh och örligh vthen iemwäll Biscoper och prester 5 vptenda och ähru ther thill först redho, hwilke thet skole förstyre, Och the före korsitt till örligh, gudz lekamen blandendes medh Dieffwlens gärningar korsett är kerlekssens teckn, hwilkitt the före på både sidher i spessenom wiliandes Christus skall 10 stride mott Christnom, vten allom biuder fredh och kärlek, Män Iudom war loffligitt stridhæ stundom, Män Christne örlige mehr hwilkom thet är så mykitt förbuditt

105 Dawidh war förbuditt byggia mönstritt i Iheru- 15 salem ey för andre saker, vtan ther han gött mykin blodh i stridh, Salomon fredsammer konungh, bygde thet vp, Så war thå gudi hateligitt blodgiutelsse och mykitt mehre nu, ty tå war skuggen, och nu ähr sanningen i nyo testamentena 20

Ey är aff Christnom böriandes örlig- mott turkene eller hedningerne, Ty Christi rijke och christendomen skall ey annerledes vtwidas, än som han medh thet förste böriades, Ty offte haffwe romere sänt vm kringh Christendomenom, sankendes 25 ther thill peninger många, och inthett giortt ther thill. Christendomenn wexte aff vphoffwene medh martiläras tulamodh och predikann, ey medh Örligh, och sså skall han bewares och ökes, Men stride Christne på turker eller hedningar, wiliandes haffwe 30 them Landh och rikedomer ifrå, thett är ey
106 Christteligitt, Och såsom nhu leffwer Christne

herrer bliffwe the snarligere turker, ähn turker
bliffwe Christne

Enn siöröffwere war fordome som kalledes
Dionides, han gripen leddes för Keysser Alexandrum,
5 hwilkenn honum åtsporde hui hann röffwede så i
haffwena, han swarade, Iagh röffwer i haffwena
medh ett Skep, för then saken, som thu röffwer
på Landene medh storan här, Men iagh kalles
therföre röffwere och thu kalles Keyssere, migh
10 driffwer fatigdom till att röffua, och tigh tin
omettelige girigheett och högferdh, Sidan Keysseren
hörde hans wisse Swar, lätt han Dionidem löss,
tagendes honum i ssin tienist, Men offte gripe the
store röffwerene och tiuffwerne the små tiuffwerne
15 och them vphengie vten miskundh.

Teleurus Konungh stadgede fordome laagh att
| hwilken som wartt gripen i hordome honum skulle 107
vtstinges båden ögonen, Thett hände hans Sonn
bleff gripen i then samme sakenn, och leddes för
20 Domenn, Tå gaff faderen Domen att honum skulle
vt stinges Ögonenn, Aller almogen badh för honum,
Men faderen Teleurus swarade sigh ingelunde wilia
kränkia sin laagh, dogh liquell för almogens bön,
lätt han ett öga vtstinga aff Sonenom, och annett
25 sitt ögha. och så war laagen fulbordett, att hwar
there hade ett öge att see medh.

Carundius Konungh stadgede fordome laagh.
att hwilken som ingik på Rådhusitt medh Swerdh
eller Kniiff, thå skulle han thermedh dräpes, Effter
30 någor åår hende them samme Konungenom komme
till staden, haffwendes | hastigh ärende, och strax 108
gick in på Rådhusitt, och ther warendes, sade ehn

till honum, att han gjorde emott lagenn, ingongendes medh longh Kniiff, han swarede thett är sant. Iagh will tå fulborde lagenn, och strax drogh vtt Swerditt, sätandes skafftitt mott Iordene, och vdden emott hiertett, Så kastendes sigh på thet och stingendes 5 sigh ihiell, Ty han wille sigh ey orsekta medh någre glömsko, vppå thett att lagenn aff allom må holles obrotlige.

Enn Konungh Walder skulle krönes. togh Kronene som dyrlige war giordh aff guldh, perlor, och 10 dyre stene. halendes henne lenge i handene skodendes hure fagerlige hon war giordh, Sidan sade han, hure prydelige thenne Kronen är giordh Men hwilken som wiste och förstodhe medh huadh vmhoge, wåde, och wedermöde hon är vpfyltt. 15
109 | Sannerlige ingen wille henne vptage ther hon loghe på Iordenne, Ter medh giffs konungenom tänckie hwadh kronen haffwer innebäre.

Ten tid Konungen Porssena hade belagdt Romere Stadh vtfor ehn Borgere aff Stadenom 20 Mucius. förwågendes sigh iblandh hären och kom till Konungen Porssenam ther han satt medh ssinom Cancelär, hwilkenn war alleledes klädder såssom Konungen, och högh hoffwdett aff Cancelärenom, tänckia[nde]s thett han war konungen, och fly- 25 andes strax bleff gripin i härenom, och leddes för Konungen Porssenam, hwilken honum sporde hwi han så illa gjorde, och lagde hans handh i elden. Mucius swarede sigh wilia dräpitt Konungen, Och att ther i Rom äru tryhundrede män som haffwe 30 sigh sammen sworitt wilia wåga sitt lijff alle till att dräpe konungen. Thå Konungen thett hörde,

gaff hann | honum lössann, och sende ssin budh 110
och breff sätienes stadgen fredh medh the Romere,
och så wartt tå Rom frelst medh ehnem mann. etc.

Marchus attilius Konungh i Rom stridandes i
5 africa bleff gripin Athenis, Tå gaffs han tåden
löss hemfare till Rom, medh sådane welkor och
förordh, att han swor sigh wilie komme igen till
Athenas eller sände någre andre fånger lösse som
wore fångede i Rom, aff theas Stadh Athenas Tå
10 han kom till Rom ingik på Rådhusitt, vnder-
wissendes menighetene ssin fångilsse, och affrådde
att the skulle ingelunde sleppe them the hade
fångett aff Athenis för ssine skuldh, Ty the fångerne
wore mechtige Stridzmänn starke snälle och vnge,
15 och han sielfwer war thå worden gamell mann,
Och åhn thå hans hustru, barnn, och wener wille
honum hollitt kwaren, likwell wille | han heller 111
fare åther till Athenis och lida dödhen, ån bryte
ssine troo och lyffte, hwilke han hade loffwett
20 ssinom fiendom, Och tå han kom åther thill Athenis
Spikades han mellen tw bräder och Sågedes så
sönder i måånge deeler,

Camillus Konungh hade belagdt Staden Phaliston
Tå war i Staden ehn mestere som hade the yppeste
25 Borgerners barnn till att läre, Hwilken togh medh
sigh the barnen gångendes vtaff Stadenom till
konungen Camillum, welnandes få store gåffwer ty
han gaff honum the barnen i händer, att theres
föreltra skulle honum vpgiffwe Staden för theres
30 lössen. Camillus försmådde hans förredilsse, och
lett honum nakothen bakbinde then mesteren och
lätt barnen hudflängie honum medh rijs, och hud-

flångiandes köran in i Staden, Tå barnenes föreltra
 såge then rättwissen och welgerningen som Camillus
 112 giordhe | lothe the vp Stadzens porter anamendes
 honum för ehn herre, Ty han ey elskade förrädere
 eller förredilsse 5

Fabricius hade belagdt enn Stadh ther Kon-
 ungh Pyrrus war inne, Tå gick Konungens läkiere
 vtt aff Stadenom ena natt och kom till Fabricium
 Loffwendes sigh wilia dräpe konungen medh för-
 giffvelsse vm han wille giffwe honum peninger 10
 terføre Tå togh Fabricius then läkieren bakbind-
 endes och sände honum till konungen, vnder-
 wissendes honum huadh han wille göra, Tå sade
 konungh Pyrrus, Wändesammere är wenda Fabri-
 cium aff dygdenes höffwiskheett än Solene aff sinom 15
 naturlige gångh. Thett gjorde thå hedningerne sin
 emellen, hatendes förräderij, hure mykitt skole och
 Christne meniskior thet göra

113 En from Qwinne vtsende aff enom Stadh
 fåm ssine Söner till att strida och Stadhen be- 20
 skerme, och stodh vppå Stadz muren bidandes
 sedan striden war endatt komma Stridzmennerne
 åther, och Qwinnen åtsporde them hure vm Strid-
 ene war, the swarade alle thine fem Söner äro
 döde, hon swarade iagh fråger vm hwilke haffwe 25
 vunnitt the sade vår Stadh haffwer seger, hon
 sadhe, Gladelige thager iagh ther mine Söners
 dödh före att the våre werdige döo för menig-
 hetenes bäste.

En Qwinne heett Damautonre sände sin ssonn 30
 till Stridh, och han flydde aff Stridene rädder och
 kom heem till Modrene ssine, Tå slogh Moderen

honum ihiäll, och sade, thu est ey werdiger wansäloger leffwe och ey heller ware min Sson som så flydde medh skamm. etc.

Romerske hederlige qwinner hörandes thet alle 114
 5 the som wore vtfarne aff Stadenom till att stridha flydde vndan fiendomenn, ginge the vt vm stadz porten mott them och sadhe, Hwartt wilie i fly, wansalige barnn så redde, och strax vplyffte ssin kläder alle qwinnerne, lätendes them see naturens
 10 hemligheett och sade, Effter thet i wilien eder göme, krypen her in som i äre vtgongne våre käre barnn, Och the therfore strax wende sigh åther mott fiendomen stridandes mannelige, wiliandes heller ware döde, än lide sådan försmedilsse, och sså
 15 stridandes wunno seger.

Lachonn Stridz furste trötter worden i striddene föll nidh till markene ther ehn anner aff fienderne lågh, och strax beett honum medh tänderne, han sade thu biter ssom Qwinner | pläge gøre. Lachonn 115
 20 swarede iagh biter ssom eett Leyann och ey ssom qwinner

Cecilius Metallus Stridzfurste, wiliandes stride på i [o: eth] Slott, åttsporde hans Banermestere och ypperste tienere, hwartt han wille drage medh Stridz-
 25 folkitt, Han swaredhe, Gissade iagh thett min skiorte wiste hwadh iagh haffwer achte gøre, thå skulle iagh strax kaste henne i eldenn, Ty så lönlige skole rådih och vpsått halles vm stridh, och aldre mest vm någer brist är i härenom

30 Grymme och omille höffdinge få grymme endalycht så schriffwes i bokene aff Machabeijs C. V. Att then omille konungen Antiochus strid-

andes på Ierusalem. fik Staden biudendes dräpe
 Menn, Qwinner, Jongfruer och barnn, vnge och
 gamble, Så att hann i tre dager lätt dräpe otto-
 116 tiotusendh meniskior. | och så monge sålde han
 för peninger, han lätt och dräpe Modrene och Siw 5
 hennes Söner, och annett mykitt otaligitt folk,
 Sidan näffzte Gudh honum grymmelige medh
 storom wärk, som han fick i Inelffwenn, och föll
 aff ehnom wagnn, och rutnade så aller hans Krop,
 och ingen kunne eller wille ware när honum, och 10
 bleff sså öinkelige döder i skogenom ther han
 ferdades.

Schriffwes Iudicum c. i. Adonilessett war ehn
 mykitt grymmer höffdinge, vmsider wartt han
 gripin i enne stridh aff Iudomenn, och the hygge 15
 aff honum alle fingrene och fötterne, och thå sade
 hann Siwtio Konunger thå högh iagh aff hender
 och fötter lotandes hämta och äthe smulor vnder
 mitt bordh Så haffwer nhu Gudh lönt migh som
 iagh giorde 20

117 Justinus skriffwer aff Ciro Konungh som | war
 mykitt omiller och Grymmer till att dräpa och
 giuta meniskiors blodh, honum vmsider wann
 Drotningh thamaris och slo ihiell twhundrede
 tusende menn i enne Stridh, och then Konungen 25
 togh och affhuggendes hans hoffwedh, och ladhe
 thett i ett Ember fullt medh blodh, och sade,
 Drick nw meniskiors blodh till mättes, hwilkitt
 thu haffwer i tretyo år effterstått

Nero Romerske Keyssare omiller, Sidan han 30
 haffde mykitt ontt giortt, hörde han att i hyspanie
 landh war walder ehn anner Keyssere, Sände han

vmkringh Romere Stadh, effter them yppestom och
sinom Wenom, och ingen kom till honum igenn
giffwandes Swar, vm natten togh han någre medh
sigh gångendes till månggh huss i Stadenom böstandes
5 på porten, och ingen wille lothe honum in | ther 118
medh gick han åter till sitt palatz, Sidan badh han
månge aff sine tienere dräpe sigh, och ingenn wille
thett göre, Tå sadhe han, Iagh haffwer ingen wenn,
och ingen fiende som migh will dräpe, Tå lopp
10 han wiliandes sigh dränckia i elffwene tyberi, Men
ty thet dagedes tå kunne han thet ey göre vthen
satte sigh på ehn hest och fyre hans tienere tes-
ligis folde honum, rände vtaff Rom, och thå han
kom vtaff Stadenom iiij walske mile, släpte han
15 hesten krypandes bortt aff wegenom genom törne-
buske och trånggh rör, och kom till itt huss i win-
gårdendom, haffwendes storen hunger och inthet äta.
ther sporde han sigh ware dömden aff Romerom
ware theres fiende, och thett the letadhe effter
20 honum, till att pina honum effter lagen, han sporde
hwadh pine giffwer lagen honum, Swaredhe | folkitt, 119
Att the pläge hängies nackne och hudflengies medh
rijs, vppå alle almeninge gatur, Tå togh han två
hwasse kniffwer, och badh andre hielpe sigh till
25 dödenn. Och sså sielffwer skar Strupen sin aff, tå
han hade waritt Keyssere i xiiij år

Domicianus war och ehn omiller Keyssere, han
wartt dräpin aff sinom egnom Kamermestere.

Gensericus Konungh mykitt omiller drap myckitt
30 Christitt folk i Hispanie och affrica landom, skär-
andes tungon aff mångom, honum vtlupo all in-
elffwenn nedan, och så lychtade han sitt lijff

Pilatus Grymmer kom i mång h stoor bedröffwelsse, och sså drap sigh sielffwenn

Herodes omilder drap menlösse barnen, och twå ssine Söner, haffwendes mistancke att the wille
 120 | tage rikitt ifrån honum och tå han war lxx år 5
 gamell fik han många siuchdomer och rutnade illa luchtade, och inge lekedome kunne honum hielpe, tå wiste han att Iuderne gladelige åstundede hans dödh, ty kalledhe han till sigh alle yppeste männ som wore i alle Iude Landom, och ladhe them i 10
 fånga tornn, och bödh ssine Söster Salone dräpe them alle, tå han sielffwer bliffwe döder vppå thett Iuderne skulle gråta, och ey glädias tå han bliffwe döder, ty han sielffwer drap sigh medh kniff, medh hwilkom han skaledede ett eple, 15

Item många andre omille och grymme herrer haffwe waritt i werldene, och alle illa till endalychtene faritt, aff hwilkom långtt wore schriffwe, therföre är aldremesth ålskandes mildheett. etc.

Ändringar (i texten) och rättelser (af utgifvaren).

Sid.	rad.	
5	8	<i>ett dubbelskr. wthan öfverstruket.</i>
—	17	<i>mästarmannen r. fr. mästarmannan</i>
6	23	<i>läggias ändr. fr. läggas</i>
8	19	<i>ett dubbelskr. honom öfverstr.</i>
—	20	<i>swärya r. fr. swäryya</i>
9	1	<i>glödgat ändr. fr. glödgas</i>
11	10	<i>ett dubbelskr. aff öfverstr.</i>
13	14	<i>i fördärffwas det senare r tillskr. öfv. raden.</i>
—	23	<i>är ändr. fr. ärw</i>
14	22	<i>lön tillskr. öfv. raden.</i>
16	24	<i>aff r. fr. ath</i>
17	10	<i>ey tillskr. öfv. raden.</i>
18	21	<i>efter skwla ordet oc öfverstr.</i>
19	3	<i>män tillskr. öfv. raden.</i>
—	15	<i>köpman r. fr. sköpman</i>
20	27	<i>mädh tillskr. i margen.</i>
21	21	<i>vtförth r. fr. vfförth</i>
—	30	<i>j tillskr. öfv. raden.</i>
22	21	<i>ett dubbelskr. affwer öfverstr.</i>
23	16	<i>» » jnthe »</i>
27	8	<i>thy r. fr. thet</i>
29	30	<i>ett dubbelskr. som öfverstr.</i>
31	5	<i>i betala är -la tillskr. i margen o. insigneradt.</i>
—	25	<i>til tillskr. i margen.</i>
33	20	<i>efter det senare oc ett felskr. at öfverstr.</i>
34	1	<i>skiparen ändr. fr. skipmannen</i>
—	17	<i>ey tillskr. öfv. raden.</i>
37	26, 27	<i>i wnderstandandis är r tillskr. öfv. raden.</i>
41	14	<i>är tillskr. öfv. raden.</i>
45	19	<i>förtyäna r. fr. förtyana</i>
46	13	<i>han tillskr. öfv. raden.</i>
48	2	<i>ärwlös, r. fr. arwlös,</i>
50	8	<i>än » är</i>
53	20	<i>pliktogher tillskr. i margen.</i>

Sid.	rad.	
56	9	i halffdelen är det första i senare tillskr.
59	25	› bort är t tillskr. öfv. raden.
60	28	› fördärfwadis är a tillskr. öfv. raden.
62	30	godha r. fr. gödha
63	13	ett dubbelskr. ey öfverstr.
67	6	nokon r. fr. nonkon
69	21	sānth, › santh,
70	14	sāndnynga › sand—
71	14	ett dubbelskr. mād̄h öfverstr.
—	27	orden til förordadan stad tillskr. i margen o. in- signerade.
72	18	efter wtan ett felskr. swan öfverstr.
—	25	› kompanana orden vtan honom täckes öfverstr.
77	7	skipith r. fr. spipith
—	23	i ärw har w tillskr:s öfv. raden. Likaså rad 27.
79	4	efter han ordet ey öfverstr.
—	6	ett dubbelskr. honom ›
—	—	orden skal ey tillskr. öfv. raden.
—	7	efter gotzeth ett felskr. sk öfverstr.
80	16	the ändr. fr. tha Likaså 82: 31.
82	2	ett dubbelskr. skal öfverstr.
84	25	› › alth ›
85	8	är tillskr. öfv. raden.
—	25	förbätra r. fr. förbatra .
86	1	hwars senare ändr. fr. hans
—	24	ankar tillskr. under raden.
—	28	thet ändr. fr. ath
94	9	Lather › Lathan
96	19	ey tillskr. under raden.
—	23	skiparenom r. fr. —onom
98	23	skipit tillskr. i margen.
105	2	efter bidith ett felskr. köpmanne öfverstr.
106	12	och r. fr. oth
107	16	taka i hds ändr. fr. takaka
108	14	han tillskr. öfv. raden.
109	9	Echeneide ändr. fr. Echeide
111	11	orden Echeneis piscis 138 med ljusare bläck senare tillskr. af P. M:s hand.
112	9	Hwala stiman 137 d:o d:o
114	15	81. ändr. fr. 83.
119	19	skölpaddan i hdskr. ändr. fr. skörpaddan
120	13	Fredsens ändr. fr. Fredsens
—	15	biscoppa tillskr. öfv. raden i st. f. bonwärga som öfverstrukits.

- Sid. rad.
- 121 20 *efter thera ordet ey öfverstr.*
 — — *til tillskr. öfv. raden.*
 — 30 *nokrom (troligen af annan hand än förf:s) tillskr.*
under raden i st. f. jwthom [!] som öfver-
strukits.
- 122 8 *ey r. fr. eyw*
 — 9 *det senare än tillskr. öfv. raden.*
 — 25 *ett dubbelskr. aff öfverstr.*
- 123 11 *aff r. fr. äff*
 — 14 *qwämast r. fr. qwamast*
 — 24 *ett dubbelskr. andre öfverstr.*
- 125 7 *bättre r. fr. bärtre*
 — 27 *ett dubbelskr. alldrig öfverstr.*
- 129 14 *handenne, ändr. fr. haidendne,*
 130 4 *skal tillskr. öfv. raden.*
 — 8 *efter föra det felskr. ordet banereth öfverstr.*
 — 20 *mädh tillskr. öfv. raden.*
 — 23 *vid kapitlets slut två hvarandra korsande linier*
(senare tillagda) här uteslutna.
 — 26 *skerma genom öfverstrykn. ändr. fr. skermar*
 — 27 *i törffwal är r tillskr. öfv. raden.*
- 131 31 *mykin r. fr. mykim*
 132 15 *brwthim. » brwthim.*
 133 24 *det första en tillskr. öfv. raden.*
 134 1 *ett dubbelskr. til öfverstr.*
 136 6 *» » haffwa » .*
 — 16 *tygh ändr. fr. tydh*
- 137 4, 5 *orden oc mellen t. o. m. föther tillskr. i margen*
och insignerade.
 — 16 *fiendommen r. fr. fiendommem*
 — 29, 30 *komma tillskr. öfv. raden.*
- 139 13 *fiöla ändr. fr. fiöra*
 — 21 *bästher r. fr. bästhere*
 — 22 *i haffwa är wa tillskr. öfv. raden.*
 — 23 *ett dubbelskr. thy öfverstr.*
 — 23, 24 *fördärffwa r. fr. fördarffwa*
- 141 19 *hafwa tillskr. i marg. och insigneradt*
 — 23 *efter breffläppom de dubbelskrifna orden tarffwas*
honom ey öfverstr.
 — 27 *twädräkth r. fr. twa—*
- 144 11 *oc tillskr. öfv. raden.*
 146 26 *wägher r. fr. wagher*
 147 13 *det första r i förfära tillskr. öfv. raden.*
 149 5 *efter oc ett felskr. dz öfverstr.*

46—101510. *Peder Månssons Skrifter.*

Sid.	rad.	
149	8	Ärw r. fr. Arw
—	21	nokra tillskr. i marg. och insigneradt.
152	30	äffther r. fr. affther
153	25	wara tillskr. i marg. och insigneradt. Likaså 154: 1.
—	31	ryggen ändr. fr. ryghen
154	14	efter plägas ett oc öfverstr.
156	3	före andro, ett felskr. först öfverstr.
—	12	segh ändr. fr. som och ett nytt som tillskr. i margen.
157	7	fiendana tillskr. i marg.
158	3	efter ath ett felskr. at öfverstr.
—	23	efter pröffwa ett felskr. hath öfverstr.
—	30	ett dubbelskr. wm ther öfverstr.
159	17	» » som » .
—	28, 29	för sig tillskr. i margen.
160	12	weth » » » och insigneradt.
—	25	i arbedhe är r tillskr. öfv. raden.
161	19	moth tillskr. under raden.
—	31	i kwnnogth är o tillskr. öfv. raden.
162	6	efter bättre ett oc öfverstr.
—	7	mädh tillskr. öfv. raden.
—	24	efter göra orden sloth oc städher, öfverstr.
—	—	» natwren ett felskr. beske[rma] »
—	26	bärgom r. fr. bargom
163	25	i hwarth är r tillskr. öfv. raden.
164	7	» swa » a » » »
—	18	» enast » t » » »
166	4	ladhsten ändr. fr. lodh—
167	7	är tillskr. i marg. o. insigneradt.
—	26	baka ändr. fr. bagra
—	28	efter store ett oc öfverstr.
168	11	i öffwerst är t senare tillskr.
—	17	det senare the r. fr. thet
—	18	thet tillskr. i margen.
—	29	ändan r. fr. andan
170	9	efter tornom ett felskr. sc här utelämnadt.
—	13	ett dubbelskr. fran öfverstr.
171	6	järnspika, r. fr. järnrn—,
172	15	skipen » spipen
—	16	vppenbara » vpppenbara
173	5	swa tillskr. öfv. raden i st. f. ordet kona som öfverstrukits.
174	4	ey tillskr. öfver raden. Likaså rad 16.
—	14	framför haffwer ett ord öfverstr.
176	14	det senare oc tillskr. i margen.

Sid.	rad.	
176	17	<i>ett dubbelskr. stadhen öfverstr. i hds.</i>
—	24	<i>i förtäkkiandis, är det förra i tillskr. öfv. raden.</i>
—	29	<i>efter skywtis ett par felskrifna bokstäfver öfverstr.</i>
177	15, 16	<i>orden Ok swärya stora edher, senare tillskr. af samma hand med ljusare bläck.</i>
178	9	<i>efter gönom ett felskr. ge öfverstr.</i>
179	8	<i>i wphöyandis är p tillskr. öfv. raden.</i>
—	9	<i>aff r. fr. aff</i>
—	16	<i>posan tillskr. i margen.</i>
182	15	<i>naar » » »</i>
184	9	<i>efter förmykith ordet wathn öfverstr.</i>
—	24	<i>win tillskr. i margen i st. f. ett öfverstr. wathn</i>
186	3	<i>böta tillskr. öfv. raden i st. f. ett öfverstr. och underprickadt byggia</i>
192	21	<i>efter almoghanom ordet sägher öfverstr.</i>
193	2	<i>mädh tillskr. öfv. raden.</i>
—	9	<i>oc » » » Likaså rad 17.</i>
195	10	<i>illa ändr. fr. illan</i>
—	16	<i>wm tillskr. i margen.</i>
196	31	<i>i äryer är yer tillskr. i margen och insigneradt.</i>
197	6	<i>skrinde tillskr. i öfre margen.</i>
198	10	<i>orden som kallas hwdbända tillskr. i margen.</i>
—	28	<i>efter widher ett dubbelskr. vidher öfverstr.</i>
199	4	<i>thy tillskr. i margen.</i>
—	5	<i>det senare oc tillskr. under raden i st. f. ett öfverstr. thy</i>
—	6	<i>the jorden tillskr. i öfre margen o. insigneradt.</i>
—	7	<i>oqwämelik ändr. fr. oqwämelikit</i>
—	25	<i>warder tillskr. i öfre margen och insigneradt.</i>
200	1	<i>thy » » margen.</i>
—	17	<i>til atskelnad » » »</i>
—	18	<i>mellen » » »</i>
201	3	<i>aff » » »</i>
—	10	<i>i snarlika är n tillskr. öfv. raden.</i>
202	2	<i>komma ändr. fr. konnha (felskr.)</i>
204	8	<i>det första ärw r. fr. arw</i>
—	11	<i>i gaardzmestare är det 1:a r tillskr. öfv. raden.</i>
—	30	<i>ärw tillskr. i margen.</i>
205	26	<i>som » » » Likaså 206: 15.</i>
—	30	<i>sätia r. fr. satia</i>
206	18	<i>efter regeras två (oläsl.) ord öfverstr. och i deras ställe orden oc ey tillskr. i margen.</i>
—	—	<i>i drags är r tillskr. öfv. raden.</i>
207	8	<i>efter wpgaar ett (oläsligt) ord öfverstr.</i>

Sid.	rad.	
207	15	wathn tillskr. i margen.
—	29	det 1:a wm tillskr. under raden.
—	30	efter natten ett (oläsl.) ord öfverstr.
208	1, 2	wthwridandis r. fr. wthrwrid—
—	4	efter röker ordet än öfverstr.
—	14	aff qwaff tillskr. i margen.
—	27	efter som ett (oläsl.) ord öfverstr.
—	28	oc tillskr. öfv. raden.
—	29	efter badha ett (oläsl.) ord öfverstr.
209	21	» bothnen » » » »
210	27	» bliffwer ordet thet »
214	24	orden högth och langth i hdskr. ändr. fr. högh och langh
215	22	efter wll, ett ord öfverstr.
216	5, 6	orden langth t. o. m. höght oc tillskr. i margen o. insignerade.
—	9	blöth, r. fr. bloth,
—	13	bakkom » bakkom
—	17	te tillskr. öfv. raden.
217	5	wändas r. fr. wandas
—	7	wäsko, » wasko,
—	8	ey tillskr. öfv. raden.
—	27	efter och ordet tha öfverstr.
218	3	» nogh » ath »
219	3	jngen tillskr. i margen.
—	7	grönth r. fr. gronth
—	13	som tillskr. öfv. raden.
—	—	efter faa är the öfverstr.
—	28	äldre r. fr. aldre
220	6	j tillskr. öfv. raden.
221	29	ett dubbelskr. the öfverstr.
222	19	i bywgbrödh är w tillskr. öfv. raden.
223	21	efter rödh ett par bokstäfver öfverstr.
227	15	oc 2 ggr i hdskr.
—	17	thet j tillskr. i margen.
228	13	slemogth ändr. fr. oslemogth
—	18	dagha r. fr. dadha
229	16	i aadhra är r tillskr. öfv. raden.
—	27	warmph r. fr. wamrph
230	19	aadhran tillskr. i margen.
233	22	vm » » »
—	30	det senare oc » öfver raden.
—	—	i brädh är r » » »
235	5	flwghor » i margen.

Sid.	rad.	
235	13	<i>efter samman ett dubbelskr. och utelämnadt.</i>
—	14	<i>i hwethemyöl det senare o tillskr. öfv. raden.</i>
236	19	<i>mathenom r. fr. malhenom</i>
237	22	<i>efter annan ett felskr. tha öfverstr.</i>
238	15	<i>dij tillskr. öfv. raden.</i>
—	17	<i>lambeno, r. fr. lombeno,</i>
—	18	<i>thet tillskr. i margen.</i>
—	29	<i>efter thi ett felskr. the öfverstr.</i>
239	15	<i>them r. fr. then</i>
241	3	<i>äller » aller</i>
—	4	<i>stötis » stotis</i>
—	6	<i>ätikkia » atikkia</i>
—	7	<i>skrape i hds. ändr. fr. skrapepe</i>
—	19	<i>Tha r. fr. Thy</i>
242	3	<i>i brendagan är r tillskr. öfv. raden.</i>
243	1	<i>lambeno r. fr. lombeno</i>
244	12	<i>doghxe, ändr. fr. doghse,</i>
—	17	<i>dwjna » » dwina</i>
—	18	<i>framför tha är ett än öfverstr.</i>
247	21	<i>efter herra ordet Ingen »</i>
248	1	<i>i breth är r tillskr. öfv. raden.</i>
250	4	<i>äller r. fr. ällar</i>
—	15	<i>moderenne » —enno</i>
251	16	<i>mädh tillskr. i margen.</i>
252	5	<i>stande » » »</i>
—	30	<i>före » » »</i>
253	2	<i>efter swa orden ath thär öfverstr.</i>
—	6	<i>ett dubbelskr. äller »</i>
—	20	<i>efter waktar ordet tro »</i>
—	—	<i>hönorna tillskr. i margen.</i>
—	27	<i>oc r. fr. aff</i>
254	8	<i>hönom tillskr. i margen.</i>
255	10	<i>jern » » »</i>
256	3	<i>stängis r. fr. stangis</i>
—	22	<i>efter thaa ordet at öfverstr.</i>
—	—	<i>krasse tillskr. i margen.</i>
—	31	<i>thy » » »</i>
257	6	<i>äggen » » »</i>
—	10	<i>Än r. fr. An</i>
—	14	<i>hoffwodith » haffwodith hvars o är tillskr. öfv. raden.</i>
258	1	<i>hela rubriken tillskr. längs efter yttre margen.</i>
—	3	<i>borth ändr. fr. bordh</i>
—	17	<i>til fosters tillskr. i margen.</i>

Sid.	rad.	
258	28	wari <i>ändr. fr.</i> waridh
259	26	them <i>tillskr. i margen.</i>
260	26	ärw » » »
261	11	<i>efter</i> ätha orden oc afflathe <i>öfverstr.</i>
—	12	hwaryom <i>r. fr.</i> hwaryam
—	17	frögda » frogda
262	28	<i>efter</i> förlwpne orden j thesas aller <i>öfverstr.</i>
—	30	stangommen <i>ändr. fr.</i> standommen
264	17	Äller <i>r. fr.</i> Aller
—	28	wädher » wadher
265	14	ey <i>tillskr. i margen.</i>
—	23	som <i>r. fr.</i> son
266	3	äller » aller
—	21	i kryddhe är <i>r tillskr. öfv. raden.</i>
—	23	ett dubbelskr. thär <i>öfverstr.</i>
267	6	mädh olio <i>tillskr. i margen.</i>
268	4	<i>efter</i> thy ett felskr. lo <i>öfverstr.</i>
—	26	» bliffwa är the af misstag <i>öfverstr.</i>
—	27	» diärffwaren är the »
—	—	the <i>tillskr. i margen.</i>
—	—	thes <i>ändr. fr.</i> the
274	25	stangena » standena
275	17	stänk <i>r. fr.</i> stank
276	17	the <i>tillskr. i margen.</i>
277	24	thet » » »
278	7	i wärm är <i>r tillskr. öfv. raden.</i>
279	10	sidhan » i margen.
—	12	i än är n senare <i>tillskr. med mörkare bläck.</i>
280	21	<i>efter</i> samman ett dubbelskr. oc <i>öfverstr.</i>
—	23	[ann]an dagen <i>tillskr. i margen (bladet förskuret vid bindn.).</i>
281	10	<i>efter</i> är ett oc <i>öfverstr.</i>
282	13	i hdskr. står hyärth med ett horisontalt streck öfver th skrifvet af senare hand med mörk- are bläck.
—	18	röt wax <i>r. fr.</i> rot wäx
283	8	framf. aloe ett felskr. olyo <i>öfverstr.</i>
284	5	dödköth <i>r. fr.</i> dödkoth
—	22	ett dubbelskr. honom <i>öfverstr.</i>
285	9	för <i>r. fr.</i> fär
286	15	them <i>tillskr. i margen.</i>
—	22	framf. ath är til <i>öfverstr.</i>
287	12	» som orden aff ikke <i>öfverstr.</i>
288	25	i tåkkiandis det 1:a i senare <i>tillskr.</i>

Sid.	rad.	
290	1	holl <i>ändr. fr. hollin</i>
—	17	<i>efter skyn, ordet thet öfverstr.</i>
—	26	teknar <i>r. fr. steknar</i>
294	26	<i>det senare löffwith r. fr. laff—</i>
295	5	tränom <i>r. fr. tranom</i>
—	21	<i>ett dubbelskr. som utelämnadt.</i>
296	12	ey <i>tillskr. öfv. raden.</i>
297	20	frösth <i>r. fr. frörsth</i>
—	21, 22	<i>i nordhanwädher det 1:a r tillskr. öfv. raden.</i>
—	24	som <i>r. fr. son</i>
298	5	<i>efter at ett felskr. st öfverstr.</i>
299	10	<i>i redho är o senare tillskr.</i>
300	5	thwädräkth <i>r. fr. dhwä—</i>
301	25	<i>efter som ett swa öfverstr.</i>
—	26	om <i>tillskr. i margen i st. f. ett öfverstr. aff</i>
302	16	<i>framf. bliffwa ett felskr. bli öfverstr.</i>
303	8	<i>det 1:a han tillskr. i margen.</i>
—	12	<i>efter maanath orden ypna bistokkana öfverstr.</i>
—	15	<i>det 1:a oc tillskr. i margen.</i>
—	15	ffärelle <i>ändr. fr. ffällelle (?)</i>
305	24	bittidha » » bididha
—	26	<i>efter hwasser ett felskr. q öfverstr.</i>
307	24	thär köld toll <i>tillskr. i margen o. insigneradt.</i>
—	27	<i>efter förstandh ordet wppa öfverstr.</i>
—	28	<i>i winträ är r tillskr. öfv. raden.</i>
308	3	<i>framf. Aff ett numera oläsligt ord öfverstr.</i>
309	10	<i>i aarsgammal är s senare tillskr.</i>
—	26	<i>efter thaa ett ath öfverstr.</i>
310	21	planterandis <i>r. fr. plantar—</i>
—	—	<i>aff tillskr. öfv. raden.</i>
—	23	dywp <i>ändr. fr. dywpa</i>
311	7	<i>framf. xl ett felskr. xx öfverstr.</i>
—	15	ey <i>tillskr. öfv. raden.</i>
—	16	säties <i>r. fr. saties</i>
—	26	järnenom » järnenom
—	31	<i>efter wridas ett felskr. wt öfverstr.</i>
313	7	thet <i>tillskr. öfv. raden.</i>
—	—	ey » » »
—	10	<i>framf. aff ett felskr. s öfverstr.</i>
314	13	wathn <i>ändr. fr. wathen</i>
—	23	<i>efter ärw en punkt här utelämnad.</i>
315	29	stängerna <i>r. fr. stangerna</i>
316	5	gaa <i>ändr. fr. agaa</i>
—	12	<i>äfter annan tillskr. i margen.</i>

Sid.	rad.	
316	24	langh <i>ändr. fr. mangh</i>
317	16	ey <i>tillskr. i margen.</i>
318	21	fostra <i>r. fr. föstra</i>
319	6	i kraffthen <i>är r tillskr. öfv. raden.</i>
320	9	ett dubbelskr. thet <i>öfverstr.</i>
321	2	det 1:a oc <i>tillskr. i margen.</i>
—	11	Wjnträ <i>r. fr. Wjntra</i>
322	24	ärw » arw
323	18	sätyes » satyes
—	25	orden Require <i>t. o. m. v[ino] tillskr. i margen.</i> <i>Ilikaså (längs utmed d:o) den därpå följande hänvisningen rad 27—28.</i>
324	8	efter wm ett felskr. po <i>öfverstr.</i>
—	15	» ypna <i>är swa</i> »
—	16	annars <i>tillskr. i margen.</i>
—	—	ey » <i>öfv. raden.</i>
325	18	ey » <i>under</i> »
326	8	vpgang » <i>i margen.</i>
—	15	ganskans <i>ändr. fr. hanskans</i>
327	15	<i>framf. persicco ordet pileträno öfverstr.</i>
328	32	jordena <i>r. fr. jördena</i>
329	11	i pärseuom <i>är r tillskr. öfv. raden,</i>
—	12	efter thy ordet thet <i>öfverstr.</i>
—	14	pärwn <i>r. fr. parwn</i>
333	4	ett dubbelskr. bära <i>öfverstr.</i>
—	12	än <i>r. fr. är</i>
336	16	jordhen » jordhem
338	15	ett dubbelskr. aff <i>öfverstr.</i>
339	15	efter göra ett felskr. j »
—	18	stighom <i>r. fr. stighon</i>
342	6	efter the ett felskr. som <i>öfverstr.</i>
343	20	ett dubbelskr. thär »
345	4	tiärträ <i>r. fr. tiärtra</i>
346	3	böryar » böryan
—	22	Twäskona » Twaskona
347	5	orden Jtem <i>t. o. m. habes senare tillskr. med ljusare bläck.</i>
349	2	säthies <i>r. fr. sathies</i>
—	8	orden växa the stor <i>tillskr. i margen.</i>
—	29	<i>framf. paala ett felskr. lu öfverstr.</i>
350	8	i skal <i>är l senare tillskr. med mörkare bläck.</i>
352	21	» warmth <i>är r tillskr. öfv. raden.</i>
354	4	twa (<i>vid radslut i hds.</i>) <i>r. fr. twa-</i>
—	29	ath <i>r. fr. tith</i>

Sid.	rad.	
355	18	<i>efter</i> krabba ordet oc öfverstr.
357	4	lösan r. fr. lösam
358	16	sath i hds. bör rättas till säth
359	12	förscriffno ändr. fr. —nom
360	11	<i>efter</i> j ett felskr. g öfverstr.
—	—	oguenom r. fr. —non
—	17	jnsäth › jnsath
363	2	i Försth är r tillskr. öfv. raden.
364	7	<i>hänvi-ningen</i> skrifven längs <i>efter</i> yttre margen.
367	20	wäderleksens r. fr. wärder—
368	14	storm › storn
369	3	haghel › haglel
371	2	siffran 5 tillskr. i st. f. 6 som öfverstrukits.
372	4	forscriffnom r. fr. —non
373	4	mwleith ändr. fr. mwleith
379	17	räghn r. fr. raghn
380	11	Gwl › Twl
382	6	<i>efter</i> salth ett påbörjadt ord öfverstr.
—	15	tw i hds. ändr. fr. twa
—	23	tik r. fr. til
386	12	<i>efter</i> stadfästher ordet hwndradha öfverstr. och det följ. fäm tillskr. i margen.
—	22	<i>efter</i> stöth, orden 2 lod öfverstr.
387	4	› det senare j ordet skwgganom öfverstr. och underprickadt.
—	14	göra ändr. fr. föra
388	14	<i>efter</i> wax, orden muscum, ambra can öfverstr. (se nästa rad i texten).
389	2	walkandis ändr. fr. warkandis
—	15	före Moth ordet Rökilse öfverstr.
—	23	mortare r. fr. mortaren
391	4	tha r. fr. thät
392	8	<i>efter</i> karath ordet zibeto öfverstr.
—	11	› Tak ett felskr. ord ›
398	7	Sidhan 2 ggr i hdskr.
—	11	anbwidith r. fr. anbwidith
400	1	den missledande rubriken tillskr. af senare (1600- tals?) hand.
—	15	orden moth hwaryo 2 ggr i hdskr.
402	12	som r. fr. son
404	11	trä › tra
—	27	nwmnom, › nwmmom,
405	14	Sidhan 2 ggr. i hdskr.
409	10	<i>efter</i> wathn orden eth stop öfverstr.

Sid.	rad.	
411	11	<i>efter the ordet glaserada öfverstr.</i>
412	26	» <i>oghn de dubbelskr. orden som haffwer öfverstr.</i>
413	14	järnith <i>r. fr.</i> rärnith
—	26	stander » standis
414	20	säth » sath
415	28	<i>the tillskr. i margen.</i>
416	13	gwllit, <i>r. fr.</i> glwllit,
417	5	qwintin, » qwintim,
—	11	affwan » äffwan
418	16	lokeno <i>i hds. ändr. fr.</i> lokelno
—	17	deghillenom <i>r. fr.</i> —enon
—	27	glödgadan » glodg—
422	10	äffther » affther
424	11	<i>oc tillskr. i margen.</i>
—	12	<i>efter talg ordet oc öfverstr. och det följ. mark i hds. ändr. fr. marker</i>
—	17	Sapo <i>r. fr.</i> Sapa
426	22	<i>framf. oc ett felskr. och öfverstr.</i>
428	9	<i>före almänth orden ena mark öfverstr.</i>
429	4	kasta <i>r. fr.</i> skasta
434	7	war, » wär,
435	28	koparen, <i>i hds. ändr. fr.</i> poparen,
436	25	wathneno <i>r. fr.</i> mathneno
437	13	waarthor <i>ändr. fr.</i> waardhor
438	11	en <i>r. fr.</i> eth
439	13	hallenne » lallenne
441	10	enom » enon
446	7	horn <i>senare ändr. fr.</i> hor
447	21	<i>oc tillskr. i margen.</i>
449	11	<i>efter tak är iij öfverstr.</i>
450	18	äffther <i>r. fr.</i> affther
451	16	gönom » gönon
452	29	alt » att
453	24	wa[...] <i>förskuret af bokbindaren, tillskr. i margen o. insigneradt.</i>
457	5	<i>efter mot ordet adama öfverstr.</i>
458	3	rödher <i>r. fr.</i> rodher
—		<i>efter rad 12 är en hel rad öfverstr. så lydande: A me- titus lapis subniger est quo brunitur argentum</i>
459	14	drwkken <i>r. fr.</i> drwlken
—	19	haffwandis » haffwerdis
461	3	swänsko » swansko
—	11	barnommen » barnommen
—	22	<i>i Antiphrates är r tillskr. öfv. raden.</i>

Sid.	rad.	
461	27	stötter <i>r. fr.</i> stotter
462	29	qwinnom » qwinnon
463	21	vinner » vimer
464	22	<i>efter j ordet</i> hönsa öfverstr.
466	27	som <i>r. fr.</i> son
467	2	nywromen » nywronen
—		<i>mellan rad 2 o. 3 är ett dubbelskrifvet Ceramnius</i> <i>(på egen rad) öfverstr.</i>
—	11	<i>efter Coruina orden eller lapis öfverstr.</i>
—	25	<i>daghenom, r. fr. daghonom,</i>
468	8	<i>efter dödha ett påbörjadt (felskr.) ord öfverstr.</i>
—	9	<i>tha r. fr. the</i>
472	1—2	<i>orden Mädh t. o. m. gwlskin, något senare tillskr.</i> <i>med mörkare bläck.</i>
—	6	<i>nokon r. fr. nokom</i>
473	14	<i>efter sigh ett felskr. h öfverstr.</i>
—	15	<i>smakar r. fr. snakar</i>
475	5	<i>i menniskionnas är det senare i efteråt tillskr.</i>
—	9	<i>twem r. fr. twen</i>
—		<i>mellan rad. 28 o. 29 ordet Galathides, på egen rad,</i> <i>öfverstr.</i>
—	31	<i>kalla r. fr. kallas</i>
477	17	<i>före i hds. ändr. fr. fröre</i>
480	4	<i>framf. sten ordet grön öfverstr.</i>
481	4	» <i>mädh ordet drwkken öfverstr.</i>
—	26	<i>orden är en sten 2 ggr i hds.</i>
482	25	järn <i>r. fr. jarn</i>
—	27	nywromen » nywronen
484	16	<i>swarther 2 ggr i hds.</i>
485	8	sar <i>r. fr. sas</i>
486	10	thet » <i>thit (i hds. sammanskrifvet med läti).</i>
487	2	tolken » stolken
489	7	swänsko » swansko
—	10	strömmom » strommom
—	22	thet » thes
490	23	<i>efter som ett (oläsligt) ord öfverstr.</i>
491	25	<i>begärlse r. fr. bebegär—</i>
493	29	än » an
494	2	brwnerade » —do
—	3	<i>ok i hds. ändr. fr. något nu oläsligt.</i>
—	17	<i>fala i hds. ändr. fr. falsk</i>
—	22	<i>efter kennas ordet för öfverstr.</i>
498	19	<i>i Meljtes. är j ändr. fr. o</i>
501	6	<i>framf. dygd ordet hwart öfverstr.</i>

Sid.	rad.	
503	7	swa är osäkert, då försök gjorts att ändra ordet.
505	16	sommom r. fr. sommon
—	—	twär tillskr. i margen.
—	19	efter det första oc ett dubbelskr. oc öfverstr.
—	20	ett dubbelskr. them öfverstr.
—	27	» » j »
506	16	drågandis i hds. ändr. fr. drädandis
508	7	sätz r. fr. sästz
—	27	ett dubbelskr. wara öfverstr.
510	19	tiokko tillskr. i margen.
511	11	ända r. fr. anda
—	13	käfle tillskr. i margen.
—	20	han i hds. ändr. fr. hon
—	31	jn tillskr. i margen.
513	13	efter pa ordet olyo öfverstr.
—	17	warij i hds. ändr. fr. wara
—	19	kopar r. fr. kopapar
515	20	lāgh tillskr. öfv. raden.
—	27	plāgha 2 ggr i hds.
516	21	vid kap:s slut (på egen rad) orden: Sequitur in presenti libro B folio 229 Göra raff feluktigt ditskrifna (i st. f. vid slutet af fol. 199 r.) och de hafva också sedan öfverstrukits. (Jfr sid. 517: 14.)
517	18	efter tak ett dubbelskr. thak öfverstr.
519	10	orden Sequitur t. o. m. raff tillskr. längs efter margen.
520	4	det första marker r. fr. maarker
—	6	efter pa orden oghnen Atanor öfverstr., hvarvid ordet pa oförskyldt fått följa med.
521	11, 12	orden Sequitur t. o. m. aala skin tillskr. längs efter margen.
522	8	wm swa 2 ggr i hds.
—	—	ath » » » »
525	19	i andra är r tillskr. öfv. raden.
526	3	framf. til ett påbörjadt ord öfverstr.
—	12	orden Hic t. o. m. sequencia skrifna längs efter margen.
—	19	framf. oc ett onödigt och utelämnadt.
527	29, 30	orden Sequitur t. o. m. bokstaffwa skrifna längs efter margen. Likaså:
528	7	Persalta t. o. m. capitulum
529	5	efter vitrj ett öfverflödig ok öfverstr.
530	9	orden Sequitur t. o. m. perlor skrifna längs efter margen.

Sid.	rad.	
533	9	<i>efter oc ett oläsligt ord öfverstr.</i>
—	12	är <i>r. fr.</i> ar
534	15	ärw » arw
535	6	marker » maarker
—	14	swaa i hds. ändr. fr. stor
536	29	aff olionne tillskr. i margen.
537	3	gönom <i>r. fr.</i> gönon
—	15	Göra » Gora
538	18	handommen i hds. ändr. fr. handomdommen
—	21	i norghe, är <i>r</i> tillskr. öfv. raden.
539	9	är i hds. ändr. fr. ärw
—	14	Stämpla <i>r. fr.</i> Stamppla
540	28	twär tillskr. i margen.
541	2, 3	orden mād̄h t. o. m. figuren tillskr. i öfre margen.
—	27	oc tillskr. öfv. raden.
543	2	wmkringh <i>r. fr.</i> wmskringh
544	17, 18	den lat. hänvisningen tillskr. i nedre margen.
545	17	kanno tillskr. i marg. och insigneradt.
546	12	soppenom <i>r. fr.</i> —enon
547	1	wäl » wal
—	19	lithen » lithem
—	20	golth i hds. ändr. fr. goth
—	28	efter 54 ordet patronera öfverstr.
553	12	» lägga orden thär pa »
554	15	j i hds. ändr. fr. j [$\frac{1}{2}$].
555	21	är <i>r. fr.</i> ar
556	7	de fyra orden Persalta t. o. m. sequencia tillskr. längs efter margen.
560	3	wphānth <i>r. fr.</i> wphanth
562	7	wara tillskr. i margen.
—	21	efter holeno ett dubbelskr. skal öfverstr.
—	26	» eth ordet hol öfverstr.
563	10	en tillskr. i margen.
—	25	aff » » » och insigneradt.
—	30	ett dubbelskr. för än öfverstr.
564	11	slewenā tillskr. i margen o. insigneradt.
—	26	framf. thär ett oc öfverstr.
565	20	järnith tillskr. i öfre margen o. insigneradt.
569	11	framf. skal ett felskr. sal öfverstr.
—	12	efter marker ordet sak öfverstr.
574	10	» wara ett felskr. aff öfverstr.
—	16	framf. sex ett felskr. syw öfverstr.
578	19	bacharis, <i>r. fr.</i> bacharim,
580	20	gangher » gangangher

Sid.	rad.	
580	26	wärmer <i>r. fr.</i> wärner
581	1	cancrum <i>tillskr. öfver</i> vathn sot
—	1, 2	<i>i rubriken hafva orden moth (skrifvet framf. Ögna) ether t. o. m. eld efteråt tillskrifvits af P. M:s egen hand.</i>
583	16	törka <i>r. fr.</i> törko
592	7	yffnogit > yssmogit
593	3	iordenn > iordem
—	4	seegh <i>ändr. fr.</i> segh
—	13	<i>efter wärkas ordet aff öfverstr.</i>
—	16	> bokene, > vthen >
594	24	malmenom, <i>r. fr.</i> malmenomen,
595	17	ther <i>tillskr. öfv. raden.</i>
—	21	<i>orden men stenen brist[er] tillskr. i margen; sista ordet stympadt vid bindningen.</i>
597	2	Bekkiom <i>ändr. fr.</i> Bäckiom
—	25	aarom <i>r. fr.</i> aaron
598	5	Novsolio <i>genom ändringar i hds. osäkert i läsningen.</i>
—	28	kledena <i>ändr. fr.</i> kladena
601	26	pulweress <i>r. fr.</i> pulwerers
603	22	genum > genun
—	25	gångendes > gåmgendes
—	27	<i>ämnet felskrifvet, men genom öfverskrifning rättadt.</i>
604	27	<i>efter köffwes ett öfverflödigt sigh utelämnadt i trycket.</i>
607	7	alles, <i>r. fr.</i> aller,
612	13	Bergzmännene <i>r. fr.</i> —mannene
613	4	qwemmeligitt > qwemne—
—	8	liqwell <i>ändr. fr.</i> Dochliqwell
—	13	<i>det första</i> honum <i>r. fr.</i> honun
—	14	wärkandes, > wark—,
—	19	somptt > samptt
—	25	Ciciliam > Cicilian
614	10, 11	hwilke <i>ändr. fr.</i> hwilken
615	1	Brennestenenom <i>r. fr.</i> Breme—
—	30	brännes > brännenes
617	27	Sidan > Sådan
620	19	förnyes > föröyes (<i>jfr</i> 627: 8).
623	29	hermes (<i>så Albertus Magnus</i>) <i>r. fr.</i> heranes
624	24	<i>efter reent ett öfverflödigt som utelämnadt.</i>
625	10	rörendes <i>r. fr.</i> rören rendes
627	2	skall 2 <i>ggr i hds.</i>
629	20	sankes <i>r. fr.</i> san sankes
630	26	är > ar Likaså 631: 19.
—	28	ämbete, > ämbe ämbete,

Sid.	rad.	
631	20	härda <i>r. fr.</i> harda
—	25	kalles » kaller
633	1	<i>framf.</i> koper, <i>ordet</i> iärnena <i>öfverstr.</i>
—	10	Sombliger <i>r. fr.</i> Som Sombliger
—	26	osmunnen » osminnen
—	30	Så 2 <i>ggr</i> i <i>hds.</i>
634	16	torhet <i>r. fr.</i> trohet
635	26	äro » aro
636	6	tusande 2 <i>ggr</i> i <i>hds.</i>
637	24	brede <i>ändr. fr.</i> bräde
638	17	strömmen <i>r. fr.</i> strömn
—	28	greska » groska
639	12	mirram » mirran
—	13	ögon » ögan
—	21	länder, » lander,
—	29	nitri » vitri
640	22	orden mångstädes och 2 <i>ggr</i> i <i>hds.</i>
641	29	sommom <i>r. fr.</i> sommon
642	13	liggie (<i>så fragm.</i>) » läggie
643	17	rännone, » rannone,
—	18	rännan » rannan
—	24	och 2 <i>ggr</i> i <i>hds.</i>
648	2	är <i>r. fr.</i> äller
—	15	suärto, » suarto,
650	22	äro » aro
652	17	stämma, » stamma,
653	22	äre » are
—	<i>mellan rad. 24 och 25 ordet Mångenstycke. öfverstr.</i>	
654	10	länder <i>r. fr.</i> lander
655	14	M <i>tillskr. öfv. raden.</i>
—	20	pröffuer <i>r. fr.</i> pröffues
659	28	ssöners » ssoners
661	7	Scholanom <i>genom öfverskrifning ändr. fr.</i> skolanom
—	12	eller 2 <i>ggr</i> i <i>hds.</i>
—	15	ärligho <i>r. fr.</i> arligho
—	29	<i>något synes här uteglömdt, som förstör meningen.</i>
		<i>Läsningen dessutom osäker.</i>
663	10, 11	effterdömilsser, <i>r. fr.</i> —domilsser,
—	16	göra » gora
664	31	barnen » barnem
666	1	ärlighetene » arlig—
—	6	frägdh » frögdh
667	20	Ähr » Ärhr
668	4, 5	botalöse » botalösn

Sid.	rad.	
668	6	förnomst <i>ändr. fr.</i> förnomste
669	19	i världen är r tillskr. under raden.
670	26	röris r. fr. roris
671	18	ämbätitt » amb—
—	25	honum » homum
673	5	är » ar
—	9	wärffwer af senare hand ändr. till wärijer
—	13	äru r. fr. aru
—	24	äre » are
—	27	i sämmio innehålla de två —mm— en staf för mycket.
674	16	the tillskr. öfv. raden.
675	13	det senare är r. fr. ar
676	2	meniskian » nen—
—	3	oskälige » oskalige
—	12	hwilke » hwilske
677	28	ståndet » ständes
—	30	ther tillskr. öfv. raden.
680	9	örligh, r. fr. orligh,
—	30	är 2 ggr i hds.
—	31	anners tillskr. i margen i st. f. ett öfverstr. vthen
681	24	lim r. fr. lina
—	27	höxste limen » hoxste linen
683	2	skända » skanda
—	5	oförrättes » oförrattes
—	25	wäll, » wall,
686	12	inthett » intheett
—	19	ämbete, » ambete,
687	8	titel » tihtel hwarest h senare (och då felaktigt) tillagts.
—	12	at tillskr. öfv. raden.
—	18	vten » ofvanför ett ej öfverstruket eller
688	24	kunne r. fr. kume
689	31	älska » alska
690	18	ett dubbelskr. sielfwe öfverstr.
691	4	orden hans gods tillskr. öfv. raden.
—	8	är r. fr. ar
—	29	ämbitzmennom » ambitz—
692	11	äre » are
—	25	sedwänia » sedwania
—	29	orden Men är thett (thet) så ontt 2 ggr i hds.
693	1	äre r. fr. are
—	18	genstörtiger » genstortiger
694	11	äre » are

Sid.	rad.	
694	29	konungen <i>r. fr.</i> konungens
695	20	få » så
—	24	plägade » plagade
—	30	tingom » tungom
696	20	men » medh
697	1	Sombligom » —on
—	14	dötttrer » dottrer
—	28	<i>efter</i> mere <i>orden</i> stadhen är <i>öfverstr.</i>
700	23	näffzes <i>r. fr.</i> naffzes
—	24	häffnes » häffwes
702	4	ähru » ahru
703	24	Örligitt » Orligitt
704	20	Wallandh, » Wall landh,
706	9	nattene, » natttene,
—	27	n i Landett <i>saknar en stapel.</i>
707	2	händer <i>r. fr.</i> hander
709	3	ähn » ahn
—	21	alle » allo
—	28	ähru » ahru <i>Likaså 710: 6.</i>
710	8	<i>efter</i> blandendes <i>de</i> <i>upprepade</i> <i>orden</i> gudz lekamen utelämnade i trycket.
—	9	<i>framf.</i> teckn, ordet gerninger <i>öfverstr.</i>
711	12	i Dionidem är ni tillskr. <i>öfv. raden.</i>
—	18	hände <i>r. fr.</i> hande
—	22	Teleurus » Ieleurus
712	20	Romere » Ronere
714	12	till konungen 2 <i>ggr i hds.</i>
—	17	förräderij, <i>r. fr.</i> förraderij,
715	25	i Gissade är G <i>ändr. fr.</i> P
—	26	<i>efter</i> wiste ordet thu <i>öfverstr.</i>
716	13	Iudicum <i>r. fr.</i> Iudicium
—	32	Sände » Sande

Cont' qitana
 Tak fæstna yrtena aretosa / the az syra
 or pōt / eno mortara / Sida tak eth
 nydabath wazmeth broð fæstnað muth
 / the or fæst lōg the in the pōt pē
 therea / or swa standi en thyn / Sidhan
 tak fæstna up the broðeno or yrtēn
 na zōrand pāyan / Sida lōg zena
 tora asho juna / distillatozin fingers
 tyokha / or affwa pa affiona paper
 swa at the lyttic affiona / or affwa
 pa papereth lōg the broð fæstna
 up yrtēn / or swa pōt pē fæstna
 affwan pa gōrand paktelike eld
 windy bothna / or swa distillatō
 weth aff wath / aff blaw the
 pōt fæstna fæstna pōt qitana
 fæstna fæstna the hō the fæstna
 tūstōber / or the fæstna hēne qitana
 up glōd hyelp / or the yrtēn Vath

Laka smittan aff
 aro hændena smittan up nōfō
 lōg aff fæstna aff aro fæstna
 the wath the aff fæstna / or
 swa zōt the up bēnefæst / or sida
 hwaetna up wath lithy gar bōt

ABONDOM

Ada or elwa forgerdura baadhe
 bilvtho biddordit affthi dæstuller raadhe
 oc Vthkafados aff lofthelro paradus
 thy ætad æpleth willo wardha wiis
 Guld gaff affthi thū tældomens lagh
 oc alla theas barn til doina dagh
 I thū ælthas sloeth skal thū æta thū brædh
 lidhæd i wðlene mysla nōdg
 oc thā thū bilvthar iordena til æth leffera
 tistil oc torn skal hon tih gæstha
 seva bōrpade adā æstthi guld; bludhord
 wæstthi hūgh fōdtho aff tæpū iordh
 wta hūwstthi bilvthā iugē leffera hān
 sluaa passwa oc hōnūga sō fatigastē mā
 thū ær æstthi māns hōpth affthi alla p̄sath
 oc fæstara hēne bilvthado ær belvthath
 hon ær æstthi or aff gludh giffthi
 aff columella palladio or māgō besiffthi
 thū skal allō waza hūwstthi or fæstthi
 at sloestthi ær aff theas bōker wylvstthi
 ær en iðhēn iæghare m̄ suara hūwda
 fæstthi or iæghar i stogha or hūwda
 hān ær al dylwre gripa or betthi
 slua hā iugē alla tæpū hōstena vthletthi

S A M L I N G A R

U T G I F N A

A F

S V E N S K A

F O R N S K R I F T - S Ä L L S K A P E T .

H Ä F T . 1 4 3 .

P E D E R M Å N S S O N S S K R I F T E R

U T G . A F

R O B E R T G E E T E .

H Ä F T . 1 .

S T O C K H O L M , 1 9 1 3 . K U N G L . B O K T R Y C K E R I E T .

Pris för köpare 5 kr.

fördelade i häften:

1. *Flores och Blanzeflor.*
2. *Sanct Patriks-Sagan.*
3. *Peder Månssons Stridskonst och Stridslag.*
4. *Vadstena Kloster-Reglor.*
- 5, 6. *Herr Ivan Lejon-Riddaren.* Häft. 1, 2.
7. *Namnlös och Valentin.*
- 8, 9. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 1, 2.
10. *Konung Erik den XIV:des Krönika.*
11. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. I. Häft. 1.
12. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 3.
13. *Herr Ivan Lejon-Riddaren.* Häft. 3 (slutet).
- 14, 15. *Sagan om Didrik af Bern.* Häft. 1, 2.
16. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. I. Häft. 2.
- 17, 18. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 4, 5.
- 19, 20. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. II. Häft. 1, 2.
21. *Hertig Fredrik af Normandie.*
22. *Sagan om Didrik af Bern.* Häft. 3 (slutet).
23. *Konung Alexander.* Häft. 1.
24. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Bd. I. Häft. 3 (slutet).
25. *Konung Alexander.* Häft. 2.
26. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Bd. II. Häft. 3 (slutet).
27. *Skrå-Ordningar.*
28. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 6.
- 29, 30. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 1, 2.
31. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 7.
32. *Bonaventuras Betraktelser öfver Christi lefverne.*
33. *Legenden om Gregorius af Armenien.*
- 34—38. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 3—7.
39. *Konung Alexander.* Häft. 3 (slutet).
40. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 1.
41. *Helige Bernhards Skrifter.* Häft. 1.
42. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 8.
- 43, 44. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 1, 2.
45. *Helige Bernhards Skrifter.* Häft. 2 (slutet).
- 46—49. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 3—6.
50. *Susos Gudelige Snilles Väckare.* Häft. 1.
51. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 7 (slutet).
52. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 9.
- 53, 54. *Susos Gudelige Snilles Väckare.* Häft. 2, 3 (slutet).
55. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 2.
56. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 10.
- 57—60. *Själens Tröst.* Häft. 1—4 (afslutad).
61. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 11 (slutet).
62. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 8.
- 63, 64. *Skrifter till läsning för klosterfolk.* Häft. 1, 2 (afslutade).
65. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 9.
66. *Gersons bok om djefvulens frestelse.* Tryckt 1495 (facsimile).
47. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 3.
- 68—70. *Klosterläsning.* Häft. 1—3 (afslutad).
- 71, 72. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 4, 5 (slutet).
- 73—76. *Svenska Medeltids-Postillor.* Del. 1, 2.
77. *Gersons Lärdom att dö.* Tryckt 1514 (facsimile).
- 78—80. *Medeltids Dikter och Rim.* Häft. 1—3 (afslutade).

81. *Heliga Birgittas Uppenbarelser*. Häft. 10.
82. *Läke- och Örte-Böcker*. Häft. 1.
83. *Heliga Birgittas Uppenbarelser*. Häft. 11 (slutet).
84. *Läke- och Örte-Böcker*. Häft. 2.
- 85—89. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 1—5.
90. *Läke- och Örte-Böcker*. Häft. 3 (slutet).
91. *Prosadikter från Medeltiden*. Häft. 1.
- 92—95. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 6—9.
- 96, 97. *Prosadikter från Medeltiden*. Häft. 2, 3 (slutet).
- 98—100. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 10—12.
- 101, 102. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del. 3. Häft. 1, 2.
103. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 13.
104. *Historia Trojana*.
105. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 14.
106. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del. 3. Häft. 3 (slutet).
107. *Jungfru Marie Örtagård*. Häft. 1.
108. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 15.
109. *Jungfru Marie Örtagård*. Häft. 2 (slutet).
110. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 16.
111. *Speculum Virginum*. Häft. 1.
112. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 17.
113. *Speculum Virginum*. Häft. 2.
114. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 18.
115. *Speculum Virginum*. Häft. 3 (slutet).
- 116, 117. *Hel. Mechtilds Uppenbarelser*. Häft. 1, 2 (afslutade).
118. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 19.
119. *Svenska Kyrkobruk under Medeltiden*.
120. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 20.
121. *Helige Mäns Lefverne*.
122. *Upplandslagen efter Ängsöhandskriften*.
123. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 21.
124. *Fornsvensk Bibliografi*.
125. *Skrifter till Uppbyggelse*. Häft. 1.
126. *Södermannalagen efter Cod. Havn*.
127. *Skrifter till Uppbyggelse*. Häft. 2 (afslutade).
- 128, 129. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del. 4. Häft. 1—2 (afslutad).
130. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 22.
131. *Svenska Böner från Medeltiden*. Häft. 1.
132. *Upplands Lagmansdombok 1490—1494*.
133. *Svenska Böner från Medeltiden*. Häft. 2.
134. *Arfstvisten mellan Erik Eriksson Gyllenstjerna och Ture Turesson Bjelke*.
135. *Svenska Böner från Medeltiden*. Häft. 3 (afslutade).
- 136, 137. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del 5. Häft. 1—2 (afslutade).
138. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 23.
139. *Östgötalagens 1300-tals-fragment*.
- 140, 141. *J. Th. Bureus, den svenska grammatikens fader*. Häft. 1—2 (afslutad).
142. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 24.
143. *Peder Månssons Skrifter*. Häft. 1.

Mera har ej utkommit intill Mars 1913.

101510

SAMLINGAR

UTGIFNA

AF

SVENSKA

FORNSKRIFT-SÄLLSKAPET.

HÄFT. 146.

PEDER MÅNSSONS SKRIFTER

UTG. AF

ROBERT GEETE.

HÄFT. 3.

STOCKHOLM, 1915. KUNGL. BOKTRYCKERIET.

Pris för köpare 2,50 kr.

SVENSKA FORNSKRIFT-SÄLLSKAPETS SAMLINGAR

fördelade i häften:

1. *Flores och Blanzeflor.*
2. *Sanct Patriks-Sagan.*
3. *Peder Månssons Stridskonst och Stridslag.*
4. *Vadstena Kloster-Reglor.*
- 5, 6. *Herr Ivan Lejon-Riddaren.* Häft. 1, 2.
7. *Namnlös och Valentin.*
- 8, 9. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 1, 2.
10. *Konung Erik den XIV:des Krönika.*
11. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. I. Häft. 1.
12. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 3.
13. *Herr Ivan Lejon-Riddaren.* Häft. 3 (slutet).
- 14, 15. *Sagan om Didrik af Bern.* Häft. 1, 2.
16. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. I. Häft. 2.
- 17, 18. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 4, 5.
- 19, 20. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. II. Häft. 1, 2.
21. *Hertig Fredrik af Normandie.*
22. *Sagan om Didrik af Bern.* Häft. 3 (slutet).
23. *Konung Alexander.* Häft. 1.
24. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Bd. I. Häft. 3 (slutet).
25. *Konung Alexander.* Häft. 2.
26. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Bd. II. Häft. 3 (slutet).
27. *Skrå-Ordningar.*
28. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 6.
- 29, 30. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 1, 2.
31. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 7.
32. *Bonaventuras Beträktelser öfver Christi lefverne.*
33. *Legenden om Gregorius af Armenien.*
- 34—38. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 3—7.
39. *Konung Alexander.* Häft. 3 (slutet).
40. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 1.
41. *Helige Bernhards Skrifter.* Häft. 1.
42. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 8.
- 43, 44. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 1, 2.
45. *Helige Bernhards Skrifter.* Häft. 2 (slutet).
- 46—49. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 3—6.
50. *Susos Gudelige Snilles Väckare.* Häft. 1.
51. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 7 (slutet).
52. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 9.
- 53, 54. *Susos Gudelige Snilles Väckare.* Häft. 2, 3 (slutet).
55. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 2.
56. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 10.
- 57—60. *Själens Tröst.* Häft. 1—4 (afslutad).
61. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 11 (slutet).
62. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 8.
- 63, 64. *Skrifter till läsning för klosterfolk* Häft. 1, 2 (afslutade).
65. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 9.
66. *Gersons bok om djefvulens frestelse.* Tryckt 1495 (facsimile).
67. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 3.
- 68—70. *Klosterläsning.* Häft. 1—3 (afslutad).
- 71, 72. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 4, 5 (slutet).
- 73—76. *Svenska Medeltids-Postillor.* Del. 1, 2.
77. *Gersons Lärdom att dö.* Tryckt 1514 (facsimile).
- 78—80. *Medeltids Dikter och Rim.* Häft. 1—3 (afslutade).

81. *Heliga Birgittas Uppenbarelser*. Häft. 10.
82. *Läke- och Ört-Böcker*. Häft. 1.
83. *Heliga Birgittas Uppenbarelser*. Häft. 11 (slutet).
84. *Läke- och Ört-Böcker*. Häft. 2.
- 85—89. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 1—5.
90. *Läke- och Ört-Böcker*. Häft. 3 (slutet).
91. *Prosadikter från Medeltiden*. Häft. 1.
- 92—95. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 6—9.
- 96, 97. *Prosadikter från Medeltiden*. Häft. 2, 3 (slutet).
- 98—100. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 10—12.
- 101, 102. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del. 3. Häft. 1, 2.
103. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 13.
104. *Historia Trojana*.
105. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 14.
106. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del. 3. Häft. 3 (slutet).
107. *Jungfru Marie Örtagård*. Häft. 1.
108. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 15.
109. *Jungfru Marie Örtagård*. Häft. 2 (slutet).
110. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 16.
111. *Speculum Virginum*. Häft. 1.
112. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 17.
113. *Speculum Virginum*. Häft. 2.
114. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 18.
115. *Speculum Virginum*. Häft. 3 (slutet).
- 116, 117. *Hel. Mechtilds Uppenbarelser*. Häft. 1, 2 (afslutade).
118. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 19.
119. *Svenska Kyrkobruk under Medeltiden*.
120. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 20.
121. *Helige Mäns Lefverne*.
122. *Upplandslagen efter Ängsöhandskriften*.
123. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 21.
124. *Fornsvensk Bibliografi*.
125. *Skrifter till Uppbyggelse*. Häft. 1.
126. *Södermannalagen efter Cod. Havn*.
127. *Skrifter till Uppbyggelse*. Häft. 2 (afslutade).
- 128, 129. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del. 4. Häft. 1—2 (afslutad).
130. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 22.
131. *Svenska Böner från Medeltiden*. Häft. 1.
132. *Upplands Lagmansdombok 1490—1494*.
133. *Svenska Böner från Medeltiden*. Häft. 2.
134. *Arfstvisten mellan Erik Eriksson Gyllenstjerna och Ture Turesson Bjelke*.
135. *Svenska Böner från Medeltiden*. Häft. 3 (afslutade).
- 136, 137. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del 5. Häft. 1—2 (afslutade).
138. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 23.
139. *Östgötalagens 1300-tals-fragment*.
- 140, 141. *J. Th. Bureus, den svenska grammatikens fader*. Häft. 1—2 (afslutad).
142. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 24.
- 143, 144. *Peder Månssons Skrifter*. Häft. 1—2 (forts.).
145. *Ordbok öfver Svenska Medeltidsspråket*. Häft. 25.
146. *Peder Månssons Skrifter*. Häft. 3 (forts.)

Mera har ej utkommit intill Mars 1915.

101510

S A M L I N G A R

U T G I F N A

A F

S V E N S K A

F O R N S K R I F T - S Ä L L S K A P E T .

H Ä F T . 1 4 8 .

P E D E R M Å N S S O N S S K R I F T E R

U T G . A F

R O B E R T G E E T E .

H Ä F T . 4 (S L U T E T) .

S T O C K H O L M , 1 9 1 5 . K U N G L . B O K T R Y C K E R I E T .

Pris för köpare 2,50 kr.

fördelade i häften:

1. *Flores och Blanzejlor.*
2. *Sanct Patriks-Sagan.*
3. *Peder Månssons Stridskonst och Stridslag.*
4. *Vadstena Kloster-Reglor.*
- 5, 6. *Herr Ivan Lejon-Riddaren.* Häft. 1, 2.
7. *Namnlös och Valentin.*
- 8, 9. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 1, 2.
10. *Konung Erik den XIV:des Krönika.*
11. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. I. Häft. 1.
12. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 3.
13. *Herr Ivan Lejon-Riddaren.* Häft. 3 (slutet).
- 14, 15. *Sagan om Didrik af Bern.* Häft. 1, 2.
16. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. I. Häft. 2.
- 17, 18. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 4, 5.
- 19, 20. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Band. II. Häft. 1, 2.
21. *Hertig Fredrik af Normandie.*
22. *Sagan om Didrik af Bern.* Häft. 3 (slutet).
23. *Konung Alexander.* Häft. 1.
24. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Bd. I. Häft. 3 (slutet).
25. *Konung Alexander.* Häft. 2.
26. *Svenska Medeltidens Bibel-arbeten.* Bd. II. Häft. 3 (slutet).
27. *Skrå-Ordningar.*
28. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 6.
- 29, 30. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 1, 2.
31. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 7.
32. *Bonaventuras Betraktelser öfver Christi lefverne.*
33. *Legenden om Gregorius af Armenien.*
- 34—38. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 3—7.
39. *Konung Alexander.* Häft. 3 (slutet).
40. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 1.
41. *Helige Bernhards Skrifter.* Häft. 1.
42. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 8.
- 43, 44. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 1, 2.
45. *Helige Bernhards Skrifter.* Häft. 2 (slutet).
- 46—49. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 3—6.
50. *Susos Gudelige Snilles Väckare.* Häft. 1.
51. *Svenska Medeltidens Rim-Krönikor.* Häft. 7 (slutet).
52. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 9.
- 53, 54. *Susos Gudelige Snilles Väckare.* Häft. 2, 3 (slutet).
55. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 2.
56. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 10.
- 57—60. *Själens Tröst.* Häft. 1—4 (afslutad).
61. *Ett Forn-Svenskt Legendarium.* Häft. 11 (slutet).
62. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 8.
- 63, 64. *Skrifter till läsning för klosterfolk.* Häft. 1, 2 (afslutade).
65. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 9.
66. *Gersons bok om djefvulens frestelse.* Tryckt 1495 (facsimile).
47. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 3.
- 68—70. *Klosterläsning.* Häft. 1—3 (afslutad).
- 71, 72. *Sveriges Dramatiska Litteratur.* Häft. 4, 5 (slutet).
- 73—76. *Svenska Medeltids-Postillor.* Del. 1, 2.
77. *Gersons Lärdom att dö.* Tryckt 1514 (facsimile).
- 78—80. *Medeltids Dikter och Rim.* Häft. 1—3 (afslutade).
81. *Heliga Birgittas Uppenbarelser.* Häft. 10.
82. *Läke- och Örte-Böcker.* Häft. 1.

83. *Heliga Birgittas Uppenbarelser*. Häft. 11 (slutet).
84. *Läke- och Örte-Böcker*. Häft. 2.
- 85—89. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 1—5.
90. *Läke- och Örte-Böcker*. Häft. 3 (slutet).
91. *Prosadikter från Medeltiden*. Häft. 1.
- 92—95. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 6—9.
- 96, 97. *Prosadikter från Medeltiden*. Häft. 2, 3 (slutet).
- 98—100. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 10—12.
- 101, 102. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del. 3. Häft. 1, 2.
103. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 13.
104. *Historia Trojana*.
105. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 14.
106. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del. 3. Häft. 3 (slutet).
107. *Jungfru Marie Örtagård*. Häft. 1.
108. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 15.
109. *Jungfru Marie Örtagård*. Häft. 2 (slutet).
110. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 16.
111. *Speculum Virginum*. Häft. 1.
112. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 17.
113. *Speculum Virginum*. Häft. 2.
114. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 18.
115. *Speculum Virginum*. Häft. 3 (slutet).
- 116, 117. *Hel. Mechtilds Uppenbarelser*. Häft. 1, 2 (afslutade).
118. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 19.
119. *Svenska Kyrkobruk under Medeltiden*.
120. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 20.
121. *Helige Mäns Lefverne*.
122. *Upplandslagen efter Ängsöhandskriften*.
123. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 21.
124. *Fornsvensk Bibliografi*.
125. *Skrifter till Uppbyggelse*. Häft. 1.
126. *Södermannalagen efter Cod. Havn*.
127. *Skrifter till Uppbyggelse*. Häft. 2 (afslutade).
- 128, 129. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del. 4. Häft. 1—2 (afslutad).
130. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 22.
131. *Svenska Böner från Medeltiden*. Häft. 1.
132. *Upplands Lagmansdombok 1490—1494*.
133. *Svenska Böner från Medeltiden*. Häft. 2.
134. *Arfstvisten mellan Erik Eriksson Gyllenstjerna och Ture Turesson Bjelke*.
135. *Svenska Böner från Medeltiden*. Häft. 3 (afslutade).
- 136, 137. *Svenska Medeltids-Postillor*. Del 5. Häft. 1—2 (afslutade).
138. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 23.
139. *Östgötalagens 1300-tals-fragment*.
- 140, 141. *J. Th. Bureus, den svenska grammatikens fader*. Häft. 1—2 (afslutad).
142. *Ordbok öfver Svenska Medeltids-språket*. Häft. 24.
- 143, 144. *Peder Månssons Skrifter*. Häft. 1—2 (forts.).
145. *Ordbok öfver Svenska Medeltidsspråket*. Häft. 25.
146. *Peder Månssons Skrifter*. Häft. 3 (forts.).
147. *Ordbok öfver Svenska Medeltidsspråket*. Häft. 26.
148. *Peder Månssons Skrifter*. Häft. 4 (slutet).

Mera har ej utkommit intill Jan. 1916.

101510

